

Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja

Suomalais–ugrilainen Seura

SUOMALAIS-UGRILAISEN SEURAN

AIKAKAUSKIRJA

JOURNAL

DE LA SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE

SUOMALAIS-UGRILAISEN SEURAN

AIKAKAUSKIRJA.

JOURNAL

DE LA

SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE.

XVIII.

HELSINGISSÄ,
SUOMALAISEN KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ,
1900.

Sisällys. Table des matières.

OSTJAKKEJA OPPIMASSA

MATKAKIRJEITÄ

KIRJOITTANUT

K. F. KARJALAINEN

IV.

IV. Irtyshiltä Obille.

1.

Ei ole suotta sanottu länsi-Siperiaa veden valtakunnaksi. Sen täyttävät suurimmaksi osaksi avarat suot lukuisine lampineen, järvineen ja lähteineen, joista monilukuiset joet saavat alkunsa. Valtaväyliä on kuitenkin vain kaksi, Irtysh ja Ob, jotka nekin lopulta yhdeksi yhtyvät. On selvää, että pääjoet, joihin summattoman laajan ja vetisen alueen vesi keräytyy, ovat mahtavia ja vuolaita, kun useat sivujoet suuruudessa, joskaan eivät vedenpaljoudessa, vetävät vertoja monelle Suomen suurista joista. Miten laaja Irtyshin ja Obin vesialue on, siitä voi saada jonkunlaisen käsityksen niiden pituudestakin; Irtyshin pituus lasketaan noin 3,500:ksi ja Obin noin noin 5,000:ksi virstaksi. Monen sivujoen pituus nousee 1,000:teen virstaan ja enempäänkin. Maa, jonka läpi joet juoksevat, on joko hienoa hiekkaa tai hiekansekaista mutaa, jota vuolas virta — Beresovan seuduilla virran nopeus lasketaan 1,08 metr. sekunnissa — alituiseen syövyttää. Jokien oikea ranta siirtyy siirtymistään etemmäksi ja vasemmalle muodostuu laaja lakeus, joka vain vähän kohoaa alinta vesirajaa korkeammalle. Varsinainen joen uoma ei ole kovinkaan leveä, mutta keväinen joki saavuttaa laveuden, jota pohjois-Suomen korkea- ja jyrkkärantaisiin jokiin tottunut ei osaa kuvitellakaan. Tulvillaan oleva Ob alajuoksussaan on paikoittaan 60:kin virstaa leveä, ja Irtysh vyöryy keväisin Obiin 15—20 virstaa laajana järvenä.

Luminen oli talvi 1898—99, monet pelkäsivät tavatonta kevättulvaa. Vanhat, kokeneet olivat rauhallisempia: syksyllä lumen sataessa olivat suot kuivia ja keväällä tarvitsevat ne täyttyäkseen suuret määrät vettä,

eikä siis lumesta sulava vesi voi äkkiä jokia täyttää. Näin vanhat ennustelivat, ja heidän ennustuksessaan, kuten sitten näimme, oli jonkun verran perää. Tulva ei jaksanut korkeinta rajaa saavuttaa, mutta sittenkin oli vettä „edessä, takana ja kupeella kummallakin“. Joen niittyranta joutui veden valtaan; missä syksyllä karja käy laitumella, siellä vyöryi Irtyshin samakka vesi sylenkin syvyisenä. Ei tarvinnut kulkijan noudatella joen satoja mutkia ja kiemuroita; tie oli kaikkialla, milloin kuljettiin itse jokea, milloin niittyjä, milloin pujottauduttiin veteen joutuneiden metsikköjen läpi. Välimatkat kylien välillä lyhenivät suuresti; missä syksympänä saa soutaa kihnuttaa 40—50 virstaa, siinä päästiin parillakymmenellä virstalla. Kuta pohjoisemmaksi tulimme, sitä laveammaksi levisi Irtyshin vesiaavikko; oikeakin rantatörmä loittoni monien virstojen päähän jättäen tilaa alavalle niitylle, jonka vesi kokonaan peitti. Ja Samarovon seuduilla oli täydellinen vedenpaisumus. Parin, kolmen sadan neliövirstan alueella ei ollut monta kuivaa paikkaa näkyvissä. Harvat, korkeammille särkille rakennetut kylät olivat vaarassa joutua veteen. Vesi virtasi aittojen alla, tunkeutui pihoihin ja talojen kellareihin. Karja tulvasta kovimmin kärsi; heinät loppuivat aikaiseen, laidun oli veden alla. Surkeata oli katsoa miten hevoset ja lehmät vedessä kahlaten koettivat taitella ruoakseen pajujen pehmeitä oksia tai laumoittain kokoontuivat pienille kuiville särkille jyystämään tuskin vihoittavaa heinää. Joka ainoassa kylässä karjan kohtaloa valitettiin. Mutta tämä ei ole ainoa valitus, johon tulva aihetta antaa. Kalastusta ei voida harjoittaa paljon yhtään, kun vettä on kaikkialla; sydänmaan järvissä, joihin tulvan voima ei niin tunnu, koettaa ostjakki tappaa jonkun ruutanan, hauin tai ahvenen syödäkseen, mutta saalis on niin vähäinen että monestikaan tässä kalan maassa et voi ostaa hauinsukkulaistakaan, vaikka maksaisit kymmenkertaisen hinnan. Jos vielä vesilintujen saalis on ollut huono, käy ihmistenkin ruoka jotenkin hoikaksi. Mutta kevätvesi ei tuo mukanansa vain ruoan puutetta, se hyökkää suoraan asukkaiden kimppuun hukuttaakseen joskaan ei heitä itseään, niin ainakin heidän asuntonsa. Irtyshin nimen sanotaan olevan tatarilaista juurta ja merkitsevän „maankaivajaa“. En tiedä onko sanan johto oikea, mutta „maankaivajan“ nimi on joelle omansa. Kun kevättulvalla vesi vuolaasti virtaa ja varsinkin kun kova pohjatuuli vedelle voimaa lisää, silloin ei keveä, hiekkaperäinen ranta kestä, vaan vyöryy virran vietäväksi. Eivätkä vyörymiset ole-

kaan leikin asia; eräs pahamaineinen rantatörmä lähellä Voshkinan venäläistä kylää lohkesi kerran, ja jokeen vyöryvän maalohkareen synnyttämä aalto viskasi onnettomuudeksi kohdalle sattuneen aluksen kauas vastaisella rannalla olevaan metsikköön. Samanlainen vyörymä sattui Tsingalan kylää vastapäätä. Rannassa oleva suuri tatarilaisen kauppakajukki lensi kauas kylän keskelle — ihmeeksi ehyenä — ja kajukin isäntä oli vähällä hukkua, koettaessaan pelastaa perikadosta kalleinta ja välttämättömintä esinettä — samovaaraa. Ja vyörymiset ovat vuosittain uudistuvia tapahtumia. Eräässäkin kirkonkylässä kerrottiin kirkkoa tämän satavuvun kuluessa siirretyn kaksi kertaa. Miten nopeasti Irtysh lähenee, voi arvata siitäkin että esim. Demjanskoessa vanhukset sanoivat muistavansa asuntojen ulottuneen sinne, missä nyt on Irtyshin vastapäinen ranta. Viime vuonna eräässä kylässä käydessäni oli kestikievari 30—40 sylen päässä rannasta, ja tänä vuonna jo aitta uhkasi virran mukaan lähteä. On hyvinkin tuntuva taakka köyhälle talonpojalle siirtää talo toiseen paikkaan, ja vieläkin vaikeampi on asema muutamissa kylissä, joissa asuttavaksi kelpaava maa on nyt jo kokonaan käytetty. Suuri Samarovon kylä saa olemassa olostaan kiittää pientä kivikkonientä kylän lounaispäässä; kun Irtysh kerran tuon niemekkeen puhkaisee, silloin ovat Samarovon päivät luetut. Asukkaille ei jää muuta neuvoa kuin etsiä uusia asuinsijoja kotiliesilleen, ja mistä he ne löytävät, on hyvin vaikea sanoa, vaikka asumatonta maata on ympärillä yllin kyllin.

Vettä oli jo Irtyshissä „härän juoda“, mutta Obissa vieläkin enemmän. Kun olimme päässeet Samarovoa pohjoisesta rajoittavien hiekkakukkuloiden ohi, avautui eteemme vesilakeus, jota ei kukaan olisi joeksi tunnustanut, ellei edeltäpäin olisi tiennyt, ettei näillä seuduin suuria järviä ole ja ellei olisi nähnyt veden virtaavan kuten ainakin joessa. Kaukaa siinti Obin pohjoinen ranta, idässä vesi ja taivas yhtyivät. Pelon sekainen kunnioitus herää ehdottomasti katsojan sydämessä nähdessään tuon vesiaavan ja ajatellessaan sitä myrskyn myllertämänä. Meitä tervehti Ob kuitenkin hymyilevin kasvoin. Veden pinta oli kirkas kuin peili; syvyyteen kuvastuivat keveät pilvenhattarat ja pinnalla auringon säteet leikkivät silmiä häikäisevää leikkiänsä. Vedestä kohoavat puistikot olivat kevätpuvussaan, linnut niissä virsiään virittelivät. Oli kuin olisi luonto viettänyt sunnuntaita, rauhan päivää. Kaunis oli kuva katseltavana, mutta sopusointuisuutta häiritsivät matalat, likaiset, villit rannat,

joissa on jotain tukahutettua, ahdistettua, jotain kärsivää. Ne muistuttavat liiaksi pohjoisia kylmiä tundria ja niiltä huokuvia tuulia, jotka tahtovat tehdä mahdottomaksi kaiken elämän näillä raukoilla rajoilla.

„Ob-äidin“ hyvä tuuli kesti parisen vuorokautta, mutta sitten hän, oikukkaana kuten nainen ainakin, joutui pahalle päälle, nosti mylläkän moisen, että sydän kurkussa sai majapaikasta taipaleelle lähteä. Pohjoinen vinkui kuin riivattu, hellittämättä, yöt ja päivät. Mahtavina vyöryivät aallot itse joessakin, mutta sivujokien suihin muodostuneilla silmänkantavilla ulapoilla oli niin mahtava ristiaallokko, ettei niille ollut yrittämistäkään lähteä. Taivas oli harmaiden sadepilvien peitossa; aaltojen pauhu ja roiske, tuulen vinkuna ja kohina muodostivat konsertin, joka ehdottomasti värisytti. Joutui väkisenkin ajattelemaan sen kohtaloa, joka äkkiarvaamatta joutuisi keskelle tuollaista aaltojen leikkiä, avaralle vesiaavalle, jossa ei ole minkäänlaista suojapaikkaa. Kyllähän lauletaan, että „heilua herttainen aalloilla on“, mutta uskon, että moni näin laulaja, samoin kuin minäkin, jouduttuaan Obin aaltojen heiteltäväksi huokaisisi: „Herra varjele tästä herttaisuudesta!“ On onni, että kevätvedellä pääsee pujotteleutumaan pitkin niittyjä, metsikköjen lomitse, jotka heikontavat tuulen ja aaltojen voiman, mutta kun keskikesällä nuo kiertotiet ovat mataloituneet kulkemattomiksi, silloin Obilla venheessä matkustaminen ei ole leikintekoa. Silloin saa joka hetki olla valmis pyrkimään kuivan maan suojaan sääpitoa pitämään. Ja värjötteleminen autiolla, liejuisella rannalla, jossa ei ole sateensuojaa ja jossa polttopuiksi ei löydä muita kuin kituen palavia pajun oksia, on „paholaisen työtä“, kuten eräs saattajani vakuutti. Ja että mies totta puhui, sain nähdä, kun Ob pakoitti meidät muutamaan poukamaan pysähtymään. Taivaasta valuva tihkusade kasteli ennestäänkin märät saattajat vieläkin märemmiksi, vinha, läpitunkeva pohjatuuli sai heidät vilusta värisemään. Kituva nuotio ei voinut edes kohmettuneita käsiä sulattaa, saati sitten muuta ruumista lämmittää.

„Ob-äiti“ ei hemmoittele lapsiansa. Sille asumaan asettuvan täytyy osata kestää ja kärsiä. Mutta kuitenkin „lapset“ sitä suuresti kunnioittavat, sillä he hyvin tietävät, että jos Obia ei olisi, ei olisi elämääkään näillä mailla. Samasta syystä emme mekään saa sitä kovin moit-

tia, vaikka vastaanotto olikin epäystävällinen. Sitähän meidänkin on kiitettävä siitä, että täällä löytyy lämpymiä liesiä, joiden ääressä matkustaja voi virkistyä matkan vaivoista.

2.

Samarovon suuri kirkonkylä on tärkeimpiä paikkoja ostjakkimailla hyvin vetäen vertoja Beresovan ja Surgutin kaupungeille, ja kun sitä edellisissä kirjeissä olen usein maininnut, lienee ehkä syytä siitä vähän puhua, vaikka se ei olekaan ostjakkipaikka varsinaisesti, sillä asukkaat ovat kaikki venäläisiä.

Loppujuoksussaan kääntyy Irtysh hiukan länteen, melkein Obin suuntaiseksi, ja nämä virrat muodostavat siten väliinsä pitkän kapean niemekkeen, jonka Irtyshin puoleinen ranta on hyvin korkea, monin paikoin äkkijyrkästi joesta kohoava. Näillä kukkuloilla niemekkeen käressä oli ennen ostjakkilainen varustus, jossa eleli ruhtinas. Kuuluisimmaksi näistä ruhtinaista on tullut Samar, — jonka nimestä nähtävästi kylän nimi on peräisin —, sillä tämä ruhtinas oli viimeinen, ja viimeinen, joka urhoollisesti koetti puolustaa asuinsijojansa maahan tunkeutuvilta venäläisiltä, viimeinen, joka tahtoi nostaa ostjakkikansan miehissä taisteluun „pro aris et focis“. Ettei hänen yrityksensä menestynyt, että hänen ei onnistunut vapauttaa maatansa ja kansaansa edes ajaksi valloittajista, siihen oli syynä sattuma eikä miehuuden ja taislijoiden puute. — Kun venäläiset kasakit olivat saaneet varman, vaikkakin uhatun jalansijan Irtyshin rannoilla Tobolskissa, alkoivat he tehdä retkiä jokea alaspäin ostjakkimaihin, etsien saalista ja „veroa“. Yksityiset ostjakkiruhtinaat Irtyshin rannalla kukistettiin, sillä vaikka kasakkeja olikin vain kourallinen, eivät yksityiset ostjakkikylät voineet kovinkaan tarmokkaasti heitä vastustaa, kun vielä lisäksi ostjakkein aseena oli vain jousi ja nuoli ja kasakit olivat varustetut pyssyillä ja pienillä kanuunoilla, joiden tappava tuli oli omiansa herättämään kauhua siihen tottumattomissa metsäläisissä. Samarovon kukkuloille, joiden voi sanoa hallitsevan teitä ylä- a ala-Obille, rakennettiin varustus, johon pieni kasakkijoukko asettui elämään ja ympäröivää maata veroittamaan. Mutta vielä eivät ostjakit

olleet taipuvaisia uskollisuuteen uudelle herralle, jonka valtaa pyssyt julistivat. Samar suunnitteli hyökkäystä kasakkivarustukseen ja sen asukasten tuhoa. Kaukaa ja läheltä, jopa Beresovan seuduiltakin saapuivat ostjakit yhteisvoimin voittamaan vihollisen, joka heille hajallaan taisteleville oli vieraan ikeen niskalle laskenut. Monilukuinen ostjakkijoukko, kertoo maine, kokoontui varustuksen ympärille ja valmistautui hyökkäykseen uhria kantaen puuhun sidotulle jumalalleen. Mutta kasakkivarustuksesta ammuttu kanuunan luoti sattui jumalaan, murskasi sen heittäen palaset maahan. Tapaus herätti ostjakeissa taikauskoisen kauhun; he eivät enää ajatelleetkaan hyökkäystä, vaan pelastusta. Harvat rohkeammat, niiden joukossa Samar, jotka yrittivät vastustaa varustuksesta hyökkääviä kasakkeja, joutuivat surman suuhun. Nöyrinä saapuivat pakoon päässeet lepyttämään voitokkaita vihollisiaan lahjoilla; Beresovan seutujen ruhtinas alistui vapaehtoisesti venäläisten valtaan. Vaikkakin Venäjän vallan levittäminen Obin varsille ei veren vuotamatta tapahtunut, vaikkakin siellä täällä, esim. Surgutin seuduissa, ostjakit joukottainkin keräytyivät venäläisiä vastustamaan, voi Samarovon taistelua pitää ostjakkikansan viimeisenä yhteisenä yrityksenä vieraan ikeen torjumiseksi.

Noiden kukkuloiden juurella, joilla ostjakkein „viimeinen taistelu“ taisteltiin, kohoavat nykyään Samarovon hyvinvoivan kylän rakennukset. Paikka on jotenkin ahdas, Irtyshin rantaan viettävä hiekkaniemeke kukkuloiden lomassa. Kylä on kaupunkimaisesti rakennettu, rakennukset ovat sijoitetut etupäässä kahden kieron, tasoittamattoman ja hoitamattoman kadun varrelle, joita kuitenkin reunustavat puiset jalkakäytävät. Jos Samar voisi haudastansa nousta, ei hän varmaan voisi oman „kaupunkinsa“ paikkaa siksi tunnustaa. Missä ostjakki pystytti viheliäisen telttansa, siellä kohoavat hyvät, kaksinkertaisetkin rakennukset, joissa kauppapuodit suurine, kirkkaine lasi-ikkunoineen houkuttelevat ostjakkeja ostamaan ennen tuntemattomia, useinkin tarpeettomia tavaroita. Missä nälkäinen ostjakki paljaan taivaan alla uhria kantaen koetti suostuttaa jumaliansa saalista antamaan, siellä kylläinen kauppias upeasti koristetussa kirkossa rukoilee syntisen sielunsa pelastusta; missä paljasjalkainen, nahkavaatteinen, useinkin rääsyihin kääriytynyt ostjakkimies tai -nainen tallusteli liassa ja kurassa, siellä „herrat“, „rouvat“ ja „neidit“ muodinmukaisissa puvuissa käyskentelevät katukäytävillä, naiset useakin hattupäässä ja päivänvarjoilla sekä käsineillä koettaen suojella hipiätänsä

auringon terveelliseltä paahteelta. Suuresti on Samarovon kaupungin ulkonäkö muuttunut, aineellinen elämä siellä nyt kukoistaa, mutta onko henkinenkin elämä edistynyt, on vaikea sanoa. Kunhan ei liene käynyt kuten „Glunteissa“ lauletaan:

„Tempora enim mutantur
Et nos mutamur in illis och då
Få vi hjärtan så små
Och förstånd, som förslår
Ad culpandum . . .“

Asukkaat Samarovossa ovat kaikki talonpoikia, mutta talonpoikien elinkeinoja, maanviljelystä ja karjanhoitoa ei heidän voi sanoa harjoittavan, eikä kylän asema siihen juuri tilaisuutta annakaan. Näkee kyllä kyläntakaisten hiekkakukkuloiden rinteillä kämmenen kokoisia peltotilkkuja, joissa samarovolainen koettaa kasvattaa hiukan perunoita tai kyökkikasveja, mutta nähtävästi hänen koskaan ei ole suotu runsaasta vuodentulosta iloita, sillä mitä voi kasvaa hiekassa, joka kesähelteillä on jalkoja polttavaa ja läpiläpeensä kuivaa. Olisihan meikäläisen mielestä kukkuloiden välisissä, sievissä, vihoittavissa notkelmissa paljoa parempia paikkoja pienille kasvitarhoille, mutta niihin ei näytä Samarovossa huomiota pantavan. Karjanhoitoa harjoitetaan hiukan enemmän — kotitarpeeksi —; lehmiä on joku määrä ja hevosia jotenkin paljon, näitä kun tarvitaan talviseen rahdinvetoon. Varsinainen elinkeino on kalastus, nykyisen Samarovon rikkauden ja hyvinvoinnin päälähde. Paikka onkin erittäin sopiva kalastuksen harjoittamiseen, se kun on kahden mahtavan joen risteyksessä, jokien, jotka ovat kuulut kalaisuudestaan ja kalleista kalalajeistaan. Useat samarovolaiset kalastavat kuitenkin vähissä määrin, melkein vain omaksi tarpeekseen, sillä suurkalastus Obin ja Irtyshin rantahiekoilla vaatii voimaa ja pääomaa, jota Samarovossa on puolella kymmenellä asukkaalla tarpeeksi. Nämä mahtimiehet vuokraavat ostjakkein omistamia rantahiekkoja ja harjoittavat näillä nuotanvetoa palkatulla työväestöllä. Samalla he ovat kauppiaita, jotka ostavat tai oikeammin sanoen vaihtavat tavaraan ostjakin saaliin. Entiseen aikaan nähtävästi oli kauppa etevin tulolähde ja nykyisten rikkauksien pohja, vaikka Samarovon pohattain yksinvalta kaupassa on myöhempinä aikoina rauennut. Ja että „vanhaan, hyvään aikaan“ kaupalla näillä mailla toimelias

mies voi omaisuutta haalia, on varma. Sitä todistaa m. m. sekin, että eräs samarovolainen talonpoikaissuku parin miespolven kuluessa on ehtinyt kerätä jonkun puolimiljoonaa markkaa puhdasta rahaa, kiinteimistöstä ja irtaimistosta puhumattakaan. Tuo kuuluu hiukan uskomattomalta, täällä kun ei ole mitään suuria yrityksiä, joista kultaa voisi vuotaa, vaan kaikki on otettava köyhiltä alkuasukkailta, ostjakeilta. Mutta joka vähänkin on tutustunut kauppiasten ja ostjakkein väliseen kauppaan, ei asiaa ollenkaan epäile. Kauppa on oikeastaan vain vaihtoa, harvoin ostjakki jotain käteisellä rahalla voi ostaa. Valaistakseni sitä, lainaan erään kalastusoloja tutkineen venäläisen kirjoituksesta muutamia numeroita. Kalastaja-kauppias myy ostjakille puudan rinkeliä saaden maksuksi 20—80 kpl. muksunia (erästä kalalajia). Nämä kauppias suolaa saaden suolattua kalaa $1^1/_2$—6 puutaa, vie kauppapaikkaan ja myy 3 rpl. 60 kop. puudan. Suolaus ja kuljetus maksavat hänelle 30 kop. — 1 rpl. 20 kop. Rinkelipuuta maksaa kauppiaalle 1 rpl. 60 kop. Lasku tulee seuraavaksi:

$1^1/_2$—6 puutaa kalaa à 3: 60	5: 40—21: 60.
Menoja	1: 90—2: 80.
Voitto	3: 50—18: 80.

Edellisestä näkyy että kauppias vaihtaessaan rinkelipuudan kalaan voi saada 200—1,100 % voittoa. Jos tuollainen kauppa ei kannata, niin sitten ei mikään. Ja lasku on tehty Herran vuonna 1897, jolloin jo oli kilpailu eri kauppiasten kesken. Millaisia voittoja kauppias voi saada entiseen aikaan, jolloin kilpailua ei ollut, sen „Herra yksin tietää", kuten venäläinen sanoo. Se vain on varma, ettei siperialainen kauppias koskaan ole tyytynyt meillä tavalliseen voittoon.

Rikkaudessa ja varallisuudessa on Samarovo kohonnut korkeammalle muita ostjakkimaille syntyneitä uutisasutuksia, vaikka sen tähti nykyään näyttää olevan laskeutumassa. Luulisi että rikkauden karttuessa valistuskin olisi kohonnut, mutta valitettavasti näkyy olevan niin, että aineellisesti rikastuessaan ihminen useinkin henkisesti köyhtyy. Henkisesti ja siveellisesti Samarovo on vaivainen, vaikka ei itse sitä tunnustakkaan. On Samarovossa kunnioitettavia vanhuksia, mutta nuoremmalle polvelle yleensä ei voi kiitosta antaa. Se pukeutuu kyllä pulskasti, her-

rasmaisesti. mutta „moni on kakku päältä kaunis, vaan on silppua sisässä“. Epäiltävät huvit ovat sen herkkua, henkistä ravintoa se etsii „neljän kuninkaan kirjasta“, ja parannusta yöllisissä temmellyksissä turmeltuneelle terveydelleen viinapullosta. Nuo Siperian kaikkia, etenkin suurempia kyliä rasittavat paheet, juoppous ja siveettömyys, ovat Samarovoonkin juurensa syvälle iskeneet. Tämä seikka ei ole tuhoisa vain yksin tälle kylälle, vaan koko ympäristölle, johon sen vaikutus ulottuu. Ja näin suuren, kauppaa käyvän kylän vaikutuspiiri ei ole pieni, ja suuri osa tuon piirin asukkaita on ostjakkeja. Samarovon kukkulat olivat tuhoisat ostjakkikansalle sen taistellessa itsenäisyytensä puolesta; ne ovat vieläkin onnettomuutta tuottavat sille, sillä niiden juurelta valuu ostjakkein sekaan myrkkyä, joka tappaa varmemmin kuin luodit. — Venäjän vallan vahvistaminen ostjakkimaille toi sinne järjestetyn hallinnon, sisällisen rauhan, antoi ostjakeille tilaisuuden kehittymään korkeammalle ynnä monta muuta hyvää, vakuuttavat muutamat venäläiset kirjailijat. Totta kyllä. Mutta nuo uudet olot toivat mukananansa myöskin paljon matoja, jotka alkoivat jäytää ja hävittää ostjakkikansan heikkoa elonpuuta. Ja tuossa hävitystyössä on Samarovolla ollut ja on vieläkin etevä, joskaan ei kunniakas sija.

3.

Olisi jo aika jättää Irtyshin ja sen sivujokien rantaiset ostjakit rauhaan ja lähteä heidän veljiensä pariin, ylä-Obille, näkemään millaiseksi näiden elämä siellä on muodostunut. Haitaksi ei kuitenkaan liene luoda pikainen silmäys taaksepäin, lyhyt yleiskatsaus Irtysh-alueeseen koko laajuudessaan, varsinkin kun edellä varsinaisista irtyshiläisistä ostjakeista ei erityisesti ole ollut puhetta.

Asuen eteläisimpänä heimostansa ovat Irtyshin rantalaiset joutuneet vieraan vaikutuksen piiriin suuremmassa määrin kuin Obilaiset ostjakit. Tämän tuhatluvun neljännellä vuosisadalla ilmestyivät Irtyshin varrelle tatarit, perustaen alussa hyvinkin hajanaisen ja keskinäisistä riidoista voipuneen valtion nykyisen Tobolskin läänin eteläosaan. Kolmatta sataa

vuotta kesti tatarein valta. Oli luonnollista, etteivät tatarit voineet olla koettamatta saattaa valtansa alaisiksi ostjakkeja, joiden alue oli levinnyt muutamien peninkulmien päähän tatarein pääpaikasta, Tobolskin seuduista. On mahdollista että eteläisimmät ostjakkiruhtinaat ajoittain olivat tatarein veronalaisiakin; ainakin auttoivat muutamat ostjakkiruhtinaat Kutshum kaania, kun tämä koetti puolustautua Jermakin hyökkäyksestä, verollisinako vai liittolaisina, on vaikea sanoa. Tatarit samosivat pitkin Irtyshiä, ainakin Samarovoon asti heidän retkensä ulottuivat. Tsingalassa, Irtysh-asutuksen sydämessä sanotaan olevan erään tatarilaisen mahtimiehen haudan ostjakkilaisen pyhän vuoren rinteessä; vielä hyvinkin myöhäisinä aikoina hartaat mahometinuskoiset sinne tulivat rukoilemaan. Mahometinuskoiset lähetyssaarnaajat vaelsivat Irtyshillä oppiansa levittämässä. Tällainen, voipa sanoa läheinen yhteys molempien kansojen kesken ei voinut olla jälkiä jättämättä alemmalla kehitysasteella oleviin ostjakkeihin, vaikka tuota vaikutusta heikensi tatarein oma, alhainen sivistysaste. Tatarilaisen vaikutuksen jäljet ovat suureksi osaksi niin sanoakseni umpeutuneet; niitä on etsimällä etsittävä kielestä, uskomuksista ja elintavoista. Silmiin pistävin muistomerkki tatarein herruuden ajalta on Irtysh-ostjakkein ja Beresovan seutuisten „kansallis"-puku, joka pääasiassa lienee tatarilaista alkua.

Kumoutui tatarein valta, mahtavampi suuntasi kulkunsa riistarikkaille ostjakkimaille. V. 1581 kasakit valloittivat Tobolskin ja seuraavien vuosikymmenien kuluessa levittivät Moskovan vallan mereen saakka. Varustuksia perustettiin ja noiden varustusten turvin alkoivat venäläiset Siperiaa kansoittaa. Hallitus koetti siirtymistä edistää kaikin tavoin. Ostjakkiseudutkin, niin vähän houkuttelevat kuin ne maaperään katsoen ovatkin, viehättivät kaikenlaisia onnen-onkijoita rikkailla metsän- ja vedenantimillaan, ja tarjosivat tilaisuuden tuotteliaaseen kauppatoimeen. Vakinaisia venäläisiä uutisasutuksia syntyi siellä täällä, perustipa hallituskin muutamia sellaisia, esim. Demjanskoen ja Samarovon; ne olivat kyytiasemia, perustetut kulkuyhteyden helpoittamiseksi kaukaisiin pohjoisiin paikkoihin. Kolmatta sataa vuotta on tuota yhä jatkuvaa siirtymistä kestänyt, ja nykyään venäläisiä kyliä on tiheässä Irtyshin rannoilla, ostjakkikylien keskessä; ovatpa ostjakit ottaneet keskuuteensa, omiin kyliinsäkin venäläisiä uutisasukkaita. Kun ottaa huomioon, että kaukainen, pintapuolinenkin tutustuminen naapurimaassa asuvan, korkeammalle kehityk-

sessä ehtineen kansan oloihin voi muuttaa alhaisella kehitysasteella olevan kansan elämää, voi ymmärtää, mitä edistyneempi kansa vaikuttaa saadessaan vakinaiset asunnot ja hallitsevan aseman kansan parissa. Siinä syntyy ehdottomasti taistelu elämästä ja kuolemasta, ja harvoin, tuskin koskaan raakalaiskansan onnistuu pelastaa kansallisuutensa, kansalliset omituisuutensa tuhoon joutumasta. Aivan jälkiä jättämättä ei mikään kansa katoa, heikkokin taistelija saa jonkun naarmun piirretyksi vastustajaansa. Mutta naarmut ovat naarmuja; ne useinkin paranevat melkein jäljen tuntumattomiksi.

Kolmatta sataa vuotta ovat Irtyshin rannat saaneet katsella veretöntä, vaikka ei suinkaan uhritonta ostjakkikansan taistelua. Se ei vielä ole loppunut, mutta selvästi näkee jokainen, että käsissä on lopun alku. Taistelua on käyty, samoin kuin se loppuukin, ostjakkikansan häviöllä.

Asuntotavat Irtysh-ostjakeilla ovat melkein kokonaan venäläismallisia; heilläkin on hirsitupa, vaikka useinkin ahdas, asuntona. Tupien sisustus on myöskin venäläinen, lukuunottamatta makuulavoja lavitsojen päissä, jollaisia venäläispirteissä ei tapaa. Varakkaampien ostjakkien asunnot eivät ollenkaan venäläisistä taloista eroa. Vaateparsi on kokonaan venäläistynyt; harvoin saa nähdä jonkun mummon tai nuoren tytön puettuna ostjakkilaiseen punakirjoilla ja helmillä koristettuun paitaan. Raskaat verkakauhtanat, helmikirjaiset kengät ja muut kansalliset pukukappaleet ovat joutuneet kirstun pohjalla säilytettäviksi, ja ostjakkinainen pukeutuu niihin vain näyttääkseen vieraalle, millaisissa koristuksissa entinen rahvas juhlapäivinä komeili. Ostjakit ovat omistaneet venäläisten asunto- ja elintavat, venäläisten tuomat nautinto-aineet; viina, tee, sokeri ja tupakka, ovat saaneet heistä hartaita suosijoita, mutta tulolähteet heillä ovat pysyneet melkeinpä muuttumattomina, jollemme ota lukuun muutamilla seuduilla jotenkin tuotteliasta kedrin siementen keruuta ja puolukoiden poimintaa. Elinkeinoinaan Irtysh-ostjakit harjoittavat vielä nytkin pääasiallisesti metsästystä ja kalastusta. Tässä suhteessa on Irtysh-alueella eri piirejä; toisissa on metsästys, toisissa kalastus etusijassa. Demjankalaiset ovat metsästäjiä, harjoittavat kalastusta vain kotitarpeeksi; Irtyshillä ja pohjoisosassa Kondan aluetta metsästystä harjoitetaan — metsänelävien vähälukuisuuden tähden — pienissä määrin; etelä-Kondalla, vaikka sielläkin kalastusta on pääelinkeinona pidettävä, on metsästys jotenkin tuottava

sivutoimi. Kalastus on enemmistön, useiden ainoakin tulolähde.[1] Että Irtyshinkin varrella ennen on metsästystä enemmän harjoitettu kuin nykyään, on varma, mutta ostjakkien järjetön, metsänelävät sukupuuttoon hävittävä metsästystapa, metsien palaminen, jota ostjakit itse pääsyynä pitävät, sekä metsästäjien lisääntyminen on tyhjentänyt Irtyshin rannat metsänelävistä. Harvoin voi ostjakki siellä talven kuluessa saada saalista edes pariinkymmeneen ruplaan. — Uudet, venäläisten harjoittamat elinkeinot ovat hyvin vähissä määrin saaneet jalansijaa ostjakkimailla. Maanviljelystä vain eteläisimpänä asuvat harjoittavat; pohjoisempana asuvista harva viitsii muokata maata edes kapalliselle perunoita, vaikka jokainen niitä halulla syökin. Tunnustettava kyllä on, etteivät Irtyshin ja sen sivujokien rannat olekaan oikein otollisia maanviljelykselle, vaikka venäläiset uutisasukkaat peltoa pitävät noin 100 virstan päähän Samarovosta. Lehmiä ostjakeilla Irtyshin varrella on kaikissa kylissä, vaikkakin vähän, tavallisesti 1—2 talossaan; hevosia he pitävät monin paikoin mielestäni tarpeettoman paljonkin, kun ottaa huomioon vähäiset kotityöt; tilaisuutta ansiotyöhön — rahdinvetoon — on vain likinnä Samarovoa asuvilla, jotka talvella vetävät kauppiasten kalakuormia Tobolskiin. — Irtysh-ostjakkien aineellisesta toimeentulosta voi yleensä sanoa, että se on huono. Castrén kirjoittaa heistä: „ostjakki elää enimmäkseen päiväkseen. Jos hänen on onnistunut saada saalista enemmän kuin päiväksi tarvitaan, makaa hän seuraavan päivän tai vetäytyy lähimpään kapakkaan. Ostjakin elämä on vielä raakaa, laiskottelevaa ja huoletonta elostamista, mutta kauan se ei voi sellaiseksi jäädä. Jo Theokritus laulaa että köyhyys on taitojen opettaja, ja ostjakkein aineellinen elämä nykyään on sel-

[1] Castrén näkyy arvelevan, että venäläiset eivät ole opettaneet ostjakeille uusia kalastustapoja, perustuen siihen että ostjakeilla on omat nimityksensä nykyään käytännössä oleville kalastusesineille, ja ostjakkien ilmoitukseen että he ammoisista ajoista ovat osanneet valmistaa kalastusneuvoja eräästä polttiais- (urtica) lajista, josta vieläkin paikottain hurstia kudotaan. Samalla hän kuitenkin huomauttaa venäläisten väittävän, että ostjakit ennen heidän tuloaan eivät tunteneet nuottaa ja monia muita pyyntiesineitä, vaan kalastivat pienissä järvissä, joissa ja lahdissa, jotka he kevätvedellä salpasivat, veden laskettua pyytäen suurempiin vesiin pyrkivää kalaa eräänlaisilla liistemerroilla. — Onko ostjakkein nykyinen kalastustapa vain kehittyneempi muoto vanhasta, vai ovatko he omistaneet uusia pyyntiesineitä venäläisiltä, siihen saanemme piakkoin selvityksen asiaan perehtyneeltä suomalaiselta tutkijalta.

Setrinpähkinäin kerääminen Vach-joella.

lainen, että se pakoittaa heidät vasten tahtoaankin edistymään sivistyksessä." Kuudettakymmentä vuotta on kulunut siitä kun Castrén tämän kirjoitti, mutta ostjakin aineellisessa toimeentulossa ei ole suurtakaan parannusta tapahtunut; ei köyhyyskään aina näy onnistuvan opetuksessaan, Tosin ostjakki nyt asuu paremmin, pukeutuu paremmin kuin puoli vuosisataa sitten, mutta useimmilla seuduilla ei aineellisesta *hyvin*-voinnista ole puhettakaan. Voit kyllä nähdä ostjakilla hyvän asunnon, voit nähdä miten hän käy puettuna ehyeen vaatteukseen, syö „valkeata" leipää, käyttää paljon teetä, sokeria ja viinaa, mutta jos saisit vilkaista häntä „elättävän" tai „elättävien" kauppiasten kirjoihin, näkisit että tuo näennäinen hyvinvointi ei ole hänen omaa ansiotansa. Mutta velka ei useankaan ostjakin mieltä paina.[1] — Olen monesti kysynyt ostjakeilta, miksi he hyvinä saalisvuosina eivät koeta säästää jotakin pahan päivän varaksi, ja monta kertaa olen saanut vastaukseksi, että puutteen aikana kyllä „valtio elättää". Valtion aputoimet, etupäässä jauhovarastojen perustaminen, joista epäilemättä on ollut suuri hyöty, ovat antaneet ostjakeille sen käsityksen, että valtio on *velvollinen* heitä elättämään. Tämän käsityksen juurtuminen on luullakseni hyvinkin suurena syynä siihen, että ostjakin elämä vieläkin on „laiskottelevaa ja huoletonta elostamista". Ostjakilla ei ole sen korkeampaa päämäärää kuin hengen säilyttäminen, ja vakuutettuna siitä, ettei valtio anna hänen nälkään kuolla, hän ei tahdo vaivautua enemmän kuin ansaitakseen sen mitä päivän tarpeeksi ja hetkellisten nautintojen saavuttamiseksi on välttämätöntä.

Uskonnoltaan Irtysh-ostjakit ovat kaikki kreikkalaiskatolisia sekä virallisten tietojen että heidän oman ilmoituksensa mukaan. Mutta omistamansa tai paremmin sanoen heille omistetun uskonnon totuuksista eivät he juuri mitään tiedä, ja papin opetuksista, jos he sellaisia joskus sattuisivat kuulemaan, ymmärtävät melkein yhtä vähän kuin entinen ostjakki, joka rukouksia selittäneen lähetyssaarnaajan kysymykseen, ymmärsikö hän nyt, mitä merkitsivät sanat: „mutta päästä meitä pahasta", vas-

[1] Huomautettava on, että useat kauppiaat ovat itse syypäät suojattiensa huolimattomuuteen velka-asioissa. Velkaa antamalla, useinkin tyrkyttämällä kauppias toivoo saavansa pitää ostjakin kynsissään ja hyötyvänsä hänen saaliistaan. Ja kerran kauppiaan kirjaan jouduttuaan on ostjakin hyvin vaikea vapaaksi päästä. Ostjakki tämän tietää, ja se hänet huolimattomaksi veloistaan tekee.

tasi kotvasen mietittyään: „ymmärrän; ne merkitsevät vapahda meitä sasedatelista“.[1] Parisataa vuotta on kulunut kristinuskon levittämisestä Irtyshin seutuihin, niiden kuluessa on ostjakki oppinut vakuuttamaan kysyvälle, että jumala on yksi, tietävätpä muutamat sanoa, että tuo jumala on kaikkivoipa ja kaikkivaltias; hän on oppinut tekemään ristinmerkin, huokaamaan usein ja hartaasti — varsinkin vieraan virkamiehen kuullen — „Herra armahda!“, mutta onko hän muuta oppinut, siitä en parhaimmalla tahdollanikaan ole tietoa saanut. Hän kastattaa lapsensa, vihkiytyy avioliittoon — harvat elävät vihkiytymättä — hautauttaa kuolleensa, mutta *miksi* näin on tehtävä, siitä en usko yhdenkään ostjakin osaavan oikeaa selkoa tehdä. Käy hän joskus kirkossakin asettamassa tuohuksen pyhäinkuvan eteen. Vanhat pakanalliset uskomukset ja enimmäkseen taikauskoiselta venäläiseltä rahvaalta omistetut hyvinkin apokryfiset tiedot uudesta opista ovat sekoittuneet moiseksi sekamelskaksi, että on todella vaikea sanoa, ovatko ostjakit luettavat kristityihin vai pakanoihin. Totta on, että usko *vanhoihin* jumaliin on hyvinkin heikennyt, harvassa talossa voi löytää enää kotijumalia, uhrit kotoisille ja paikallisille haltioille ovat vain paikottain säilyneet, uhriaitat ovat lahonneet eikä ole enää niin hartaita, jotka ne pystyttäisivät ja täyttäisivät antimilla, pyhiä uhripuita ei enää uhriteuraan verellä kostuteta, uhrimetsiköt ovat unhoituksiin joutuneet, mutta sittenkin vielä tuosta vanhasta, ostjakin lihaan ja vereen piintyneestä uskonnosta on paljon jälkiä säilynyt. Ja uusi uskonto ostjakeilla on saanut pakanallisen leiman; aivan samoin kuin ostjakki ennen laittoi tuuhean sopulilakin kotijumalalleen onnistuttuaan metsästyksessä, aivan samoin hän nykyään pystyttää kirkossa kynttilän pyhäinkuvan eteen luvattuaan näin tehdä, jos aiottu yrityksensä onnistuisi. Eräskin ostjakki lupasi, jos saalista saisi, palkata papin toimittamaan rukouksen kirkossa; saalis oli runsas, ja ostjakki piti lupauksensa; en tiedä sanoa, sanoiko hän papille todellisen syyn. Toisin sanoen: kirkon pyhimykset korvaavat nyt osalle ostjakkeja entiset käsintehdyt kotoiset ja paikalliset haltiat — metsän- ja vedenhaltialle uhria vielä luonnossa kannetaan. Sanoin *osalle ostjakkeja,* sillä osa palvelee vielä vanhoja jumaliaan ja monet nuorempaa polvea eivät oikeastaan palvele ketään, metsän- ja vedenhaltiaa lukematta. — Että asianlaita näin

[1] Sasedatel on poliisivirkamies, vastaa jotenkin meidän nimismiestämme.

on, siitä täytyy ehdottomasti osaksi syyttää papistoa, vaikka olenkin ensimäinen myöntämään, että opetuksen jakaminen ostjakeille useissa seuduissa on hyvin vaikeaa, he kun asuvat hajallaan ja välimatkat ovat satoja virstoja. Mutta Irtyshillä ja Kondalla papistolle olisi jotenkin huokea lähetystyötä toimittaa, jos vain olisi halua ja rakkautta siihen. Oikein jouduin ymmälle, kun kerran muuan Irtyshin rannalla asuva pappi valitti ikäväänsä, johon muka työnpuute oli syynä. Minun mielestäni täällä olisi papille tarpeeksi työtä, vaikka heitä olisi puolikymmentä pitäjässään. Siperiassa jos missään toteutuu hengellisellä työvainiolla sana: „työtä on paljon, mutta työmiehiä vähän."

Siveellisessä suhteessa ei venäläinen vaikutus ole nostanut ostjakkeja, päinvastoin. Eikä se kumma olekaan. Siperian kansoittajat eivät olleet valiojoukkoa, vaan suureksi osaksi yhteiskunnan hylkiöitä, ja kun tällaisista aineksista kokoonpantu rahvas joutui sivistyksen apostoleiksi, ei hyviä hedelmiä tarvitse odottaakaan. Juoppous, siveettömyys, epärehellisyys, omanvoitonpyyntö, ovat ostjakkienkin keskuudessa saaneet tukevan jalansijan ja ovat yhä vain levenemässä laajemmalle alueelle. Ja juuri tämä seikka, ostjakkein siveellinen ja henkinen rappeutuminen seurauksineen on ollut ja on turmiollisin ostjakkikansalle, niinkuin se on tuhon tuova jokaiselle siihen tilaan joutuneelle kansalle ja yksityiselle ihmiselle.

Se vähäinen osa Irtysh-rahvasta, joka jaksaa pelastua koko ostjakkikansaa uhkaavasta lopusta, sukupuuttoon kuolemisesta, ei voi säilyttää kansallisuuttansa, vaan joutuu ehdottomasti venäläisyyden tukahutettavaksi, unhoittaa isiensä kielen omistaen uuden. Näin on jo osaksi käynytkin, eteläisimmät ostjakit ovat jo melkein venäläistyneet, tapaapa jo Demjanskoen seuduilla ostjakkeja, jotka eivät ostjakkilaista sanaa tiedä; Samarovon lähellä on kokonainen suuri kylä venäläistynyt. Demjanskoen ja Samarovon keskivälillä olevissa suurenpuoleisissa kylissä sekä Kondalla ja Demjankalla on vielä ostjakki asukasten keskinäisenä puhekielenä, mutta kaikkialla ovat asukkaat kaksikielisiä, joka on väliaste puhekielen vaihtuessa. Venäjän kielen taito ja sen käyttäminen keskustelussa venäläisten kera totuttaa ostjakit keskinäisessä puheessaankin venäjää käyttämään; kuta enemmän ostjakit tottuvat vierasta kieltä käyttämään, sitä enemmän heidän oma kielivarastonsa köyhtyy omaperäisistä aineksista. Irtyshillä on kyliä, joissa vanhukset vielä puhuvat ostjakkia,

mutta nuoremman polven kieli on jo niin köyhää, etteivät he sillä voi täydelleen ajatuksiaan ilmaista, ja on luonnollista, että he puhekielenään käyttävät venäjää, jota täysin hallitsevat. Lisäksi venäjä on valtakieli, sitä puhuvat sekä talonpojat että korkeat herrat, ja tämä on omiansa antamaan sille ja sen puhujille jonkunlaisen etevämmyyden, jonkunlaisen hienouden, niin sanoakseni. Vanhemmat meillä tietänevät kertoa paljonkin juttuja, miten joku pomo puolisataa vuotta sitten ja myöhemminkin onnistumatta koetti ruotsia solkata herrasta käydäkseen, miten „herasduomari“ piti arvoaan kohottavana olla ymmärtävinään herrassyötingin ruotsia ja miten joku supisuomalainen palvelustyttökin koetti pukea ajatuksensa vieraaseen, sopimattomaan kuoreen „att intte vinnana vörestoo“. Eikähän tuo vielä nytkään taida olla tuntematon ilmiö Suomessa, että suomenkielinen ylioppilaskin omistaa vieraan kielen päästäkseen „fiiniin“ joukkoon, ja että joku suutari tai räätäli hankkii lapsillensa ruotsinkielisen koulusivistyksen tehdäkseen heistä „herrasväkeä“. Kun tällaisia esimerkkejä saa nähdä sivistyskansan parissa, ei ole ihmeteltävä, jos yksi ja toinen sivistymätön ostjakki koettaa omistaa valtakielen, joka antaa hänelle etusijan veljiensä joukossa. Mutta yleensä on kuitenkin sanottava, että sivistymätön ostjakki tässä suhteessa on uskollisempi isiensä kielelle ja kansallisuudelle, kuin edellisissä esimerkeissä mainitut puolisivistyneet suomalaiset; hän on vielä sillä kannalla, ettei ymmärrä tavoitella loistoa ja kunniaa. Mutta sivistyksen karttuessa tämäkin syy rupeaa enemmän ja enemmän vaikuttamaan ostjakkikansan tuhoksi, sen kielen ja kansallisuuden häviöksi.

Milloin loppu tulee, on tietysti mahdoton sanoa. Jos kehitys saisi kulkea rauhallisesti, ikäänkuin itsestään, voisi sanoa, ettei parin, kolmen miespolven manalle mentyä Irtyshin rannoilla ja Demjankalla ole kuin hajanaisia jätteitä ostjakkirahvaasta. Mutta kansojenkaan kehitys ei ole tasaista nousemista tai laskeutumista. Ulkonaiset voimat panevat kehityksen rattaan milloin nopeammin liukumaan, milloin koettavat sen kulkua hidastuttaa. Mutta pysähdyttää kehitystä eivät ulkonaiset voimat voi, se kulkee eteenpäin olipa kulku sitten myötä- tai vastamäkeen. Irtysh-rahvaan päivä on iltaan kallistumassa, kohtalotar jo valmistelee saksiansa leikatakseen sen elämänlangan. Ostjakit sulavat kuin lumi kevätauringon paisteessa: rinteillä, jopa aukeallakin näkyy pälviä, ja päivä päivältä paahtaa aurinko kuumemmasti lisäten sulamisen vauhtia.

Pian ei ole talvivaipasta nähtävänä muuta kuin ravitseva muta uuden heinän juurella. Synkistä rotkoista tai metsän sisästä jonkun komon juurelta tarkkaava kulkija voi löytää kulon tai varisseiden lehtien peittämän jäätikön, mutta vihoittavassa luonnossa ei mikään muistuta sitä, että joku aika sitten samoilla seuduin hallitsi talven valta.

4.

„Päästä on pino alettava“, sanoo suomalainen sananlasku, ja tätä viisasta oppiohjetta noudattaen olisi meidänkin Obille lähdettyämme ensiksi tutustuttava Irtyshiä likimpänä asuviin ostjakeihin. Mutta Siperiassa matkustaja ei ole kokonaan oma herransa: hänen täytyy asettaa matkansa vuodenaikojen mukaan. Pyydän sentähden lukijalta anteeksi, että vien hänet kauas Surgutin itäpuolelle, ostjakkialueen koilliskulmaan, jättäen lännenpänä asuvat toiseen kertaan, jos siihen eletään. Mutta kun hyvä tapa vaatii, että on käytävä ensi työksi tervehtimässä paikkakunnan „honoratiores“ — sen laiminlöymisestä on minulla hiukan harmia tuottanut kokemus —, pitää meidän pistäytyä kunniaterveisille *Surgutiin*, sillä kyllä se vierailun ansaitsee, ikänsä ja ostjakkimaille tekemiensä palvelusten perustalla.

1590-luvulla vallitsi luoteis-Siperiassa vilkas toimeliaisuus: Moskovan hallitus pyrki vahvistamaan valtaansa äskettäin sen valtaan joutuneilla ostjakkialueilla. Valtansa tueksi ja keskustaksi vastaiselle toiminnalleen se perusti sopiviin paikkoihin varustuksia, kasakkiasemia. Niin syntyi Berezov, samanlainen on Surgutinkin alku. Noin 300 virstaa Samarovosta itään, pienen Obin putaan rannalla asui ostjakki-„ruhtinas“ Partak. Hänestä kertoo Castrén kansan kertomusten mukaan: „Vaikka Jermak jo oli murtanut Kutshum kaanin vallan, kukistanut vogulit ja voittanut irtyshiläiset ostjakkisuvut, uskalsi Partak kuitenkin antautua taisteluun vihollisen kera. Taisteluaseina oli ostjakeilla jousi ja nuoli, kasakeilla oli kanunojakin. Luonnollista on että niin epäveroisilla aseilla taistellessa ostjakit tuhoontuivat, heidän varustuksensa joutui vihollisen käsiin“. Ostjakkivarustuksen sijalle kohosi kasakkiasema,

jonka ympäristölle vähitellen Surgutin kaupunki syntyi laajan seudun valtiaaksi. Sen asukkaat eivät olleet, kuten esim. Samarovon, valloittavan joukon jäljestä seuraavia, ansiota etsiviä talonpoikia, vaan he olivat valtion palveluksessa ja sen suojaan nojautuvia, tosin hyvin omapäisesti ainakin aluksi toimivia sotureja, joiden päätehtävänä ja melkein ainoana velvollisuutena oli koota ja Moskovaan lähettää uusien alamaisten verorahat. Tiheitä veroitusretkiä tehtiin kaikille suunnille, eikä näillä veroitusretkillä tietysti pidetty huolta vain valtionvaraston vaatimuksista, vaan kerääjät pitivät kyllä huolen omistakin pusseistansa. Obilla ja sen syrjäjoilla asuvat kukisti kasakin pyssy, piikki ja pamppu, kantoipa jäisillä, hyisillä tundroillakin asuva samojeedi antimensa mahtavan valtiaan läheteille. Hengen, kunnian ja omaisuuden turvaa ei ostjakkimailla enää ollut: vastustelijat menettivät henkensä tai vapautensa, naiset olivat suojattomia väkivallalta, veronkannossa ei „kymmenyksiin" tyydytty. Mahtava oli silioin Surgut, peljätyt sen asukkaat, synkkäkasvoiset aronpojat. Mutta „liukas maailman tie". Huonoja aikoja sattui, metsän satumaiset rikkaudet alkoivat kuivua, ostjakit köyhtyivät, tiheät tulipalot hävittivät Surgutin asukasten rikkauksia. Uusi järjestys tuli viimein ostjakkimaillekin, lakiin perustuvat hallintotavat pantiin täälläkin vähitellen käytäntöön, pamppu menetti laintulkitsijan arvon. Loiskasveina eläneet, ostjakkien työstä ja hiestä kukoistuksensa ja vaurautensa suuritta vaivoitta imeneet surgutilaiset joutuivat vähitellen uusiin elinehtoihin, heidän oli, tosin osaksi samasta maaperästä, vaivalla ja työllä elantonsa saatava. Ja keveään ansioon ja elämään tottuneet surgutilaiset eivät olleet miehiä tarmolla käymään kovaa elämäntaistelua, säilyttämään ja kartuttamaan aineellista hyvinvointiaan. Castrén kirjoittaa v. 1845: „Surkea on kaupungin ulkonäkö. Siellä täällä palaneiden talonraunioiden keskessä seisovat kurjat hökkelit ovat ainoaat jäänökset muinoin mahtavasta kaupungista [1]. Täällä ei ole ainoatakaan siivoa katua, ei yhtään kunnollista rakennusta, harvoin tapaat lasi-ikkunoita, ja eheät ruudut ovat melkein harvinaisuuksia. Köyhyys on viimeisten vuosikymmenien kuluessa lisääntynyt siinä määrin, ettei kaupunki ole voinut suorittaa verojansa valtiolle. Tästä syystä se on menettänyt etuoikeutensa lohdutukseksen säilyttäen vain kaupugin nimen." Noussut on kuitenkin Surgut tuhas-

[1] v. 1840 tulipalo hävitti kaupungin (C:n muist.).

tansa, joskaan ei kukoistukseen, niin kuitenkin välttävään hyvinvointiin. Jo ulkomuotokin sitä todistaa. Siperialaisen mielestä tavallisen hyvin rakennetut talot ovat sijoitetut leveiden, tietysti hoitamattomien katujen varsille. Eivät kadut kesällä ole niinkään siivottomia, niiden suurinta osaa kun peittää viheriä ruohovaippa, ja kun kotieläimet ovat kesälaitumella kaupungin piirin ulkopulella. Taloista on suurin osa pieniä, mutta näkeepä täällä jo komeitakin rakennuksia, aivan kaupunginmallisia. Ja jos pistäyt surugutilaisen pohatan taloon, et luule Siperiassa olevasikaan: siellä upeilevat hienot akkunaverhot, komeat matot, kiiltävät huonekalut, silalut katto- ja pöytälamput, kyntiläjalat ja -häkkyrät; rehevät huonekasvit muistuttavat maasta „wo die Citronen blühen". Köyhänkin vierashuoneen seiniä peittävät paperiverhot, parassoppi on täynnä kullan- ja hopeanvärisiä pyhimyskuvia, seinillä voit ihailla Skobelevin ja Suvorovin urhotöitä, helvetin vaivoja, viimeistä tuomiota, pyhimysten elämää esitettyinä enemmän tai vähemmän karkeissa, apokryfisissä painokuvissa. Eiväthän kyllä hetikään jokaisessa talossa seinät ja lattia täydellisesti estä vihuria ja pakkasta huoneeseen tunkeutumasta, monessa talossa ovat ikkunaruudut palaisista kokoonpannut, mutta tämä on kylmän Siperian asukkaan mielestä „tarpeellisessa kunnossa" olemista. Ja kun vielä lisäämme, että useimpien mielestä hyvään järjestykseen kuuluvat nurkissa y. m. näkymättömissä paikoissa säilytetyt rikkaläjät, runsaanpuoleiset russakka-, lude- y. m. varastot, lienemme kylliksi tehneet selkoa asukkaiden ulkoisesta ympäristöstä. Asukkaat ovat suurimmaksi osaksi entisten kasakkien jälkeläisiä, jotka ovat menettäneet kasakkioikeutensa ja — mikä vielä pahempi täkäläisen mielestä — kasakkioikeuksia seuranneen, valtiolta saadun kuukautisen jauho- ja suurima-avun. Toimeentuloansa saadakseen on heidän nykyään turvauduttava karjanpitoon, kalastukseen, setrinpähkinäin keräämiseen, halkojen hankintaan höyrylaivojen tarpeeksi, rahdinvetoon ja tuohon Siperian venäläisten erittäin rakastamaan toimeen: kaupankäyntiin. Ja kaikkien näiden tulolähteiden käyttämiseen on surgutilaisella kyllä tilaisuutta. Silmänkannattavat niityt eivät täkäläisillä tule koskaan lähipuillekaan korjatuiksi, mahtava Ob elättää kaloja mahdottomat laumat, setri- ja halkometsiä on laajoja, ja rahdinvedosta maksetaan jonkunlaisia palkkoja. Jos kulkuyhteys muuhun maailmaan, markkinapaikoille, olisi huokeampi, voisi yhtyä erään venäläisen kirjailijan sanoihin, ettei missään raa'alla työllä voi ansaita

niin paljoa ja niin hyvää toimeentuloa kuin Surgutin seuduilla ja yleensä täällä Obin kulmilla. Mutta tässä on mielestäni pari pahaa „jos"ia: jos kulkuyhteys olisi hyvä ja jos silloinkin asutusolot pysyisivät jotenkin samoina kuin nykyään. Nämä „jos"it ovat esteenä surgutilaisten rikastumiselle, ja niihin tulee lisäksi vielä monta muutakin. Mainittu kirjailija, joka vakuuttaa tuntevansa Surgutin olot, kirjoittaa: „Surgutilaisella ei ole työhön erityistä taipumusta. Hänen ihanteensa on kevyt elämä, hän rakastaa enemmän kaupankäyntiä kuin paljon vaivaa vaativaa kalanpyyntiä ja metsästystä, vaikka viimemainitusta voitto olisikin suurempi. Surgutilaisen „pia desideria" on vaihtokauppa ostjakkien ja samojeedien kanssa. „Miksi vaivautuisin kalan pyynnissä, miksi läksisin joelle paleltumaan ja kastumaan ja kärsimään kaikenlaisia puutteita. Onhan paljoa parempaa, mukavampaa ja vaarattomampaa, jos puolivilli, nälkäinen alkuasukas ottaa osalleen epämiellyttävän ja vaaranalaisen pyynnin ja minä sitten vaihdan hänen saaliinsa vedellä, kärpäissienillä ja tupakalla sekoitettuun viinaan", näin tai melkein näin ajattelee surgutilainen." Mutta pienenkin vaihtokaupan käymiseen sietäisi olla jonkunverran liikepääomaa, ja sitä on liian vähän. Tavallisen surgutilaisen kauppakaan ei anna rikkauksia. Vaikka Surgutissa yleinen toimeentulo onkin välttävä (kerjäläisiä esim. ei ole), niin ei, saman kirjailijan esitystä myöten, aineellinen toimeentulo voi loistavaksi tulla; siihen on syynä nykyisen asujamiston „pääomattomuus", tuhlaavaisuus, tarmottomuus, laiskuus, neuvokkaisuuden ja rohkeuden puute, joita viimemainittuja varsinkin salaisessa viinakaupassa tarvittaisiin". Siis jotenkin paljon „jos"ia estämässä hyvinvoinnin kasvamista!

Ei kuitenkaan tarvitse ajatellakkaan, ettei Surgutissa olisi rikkaita miehiä, varallisuuteen katsoen päätä pitempiä kaikkea kansaa. Surgutin piiri on laaja, vaikkakin aineellisesti ja väkiluvultaan heikompi esim. Berezovin aluetta. Harvoja on täällä noita maankuuluja rantahiekkoja, jotka ala-Obilla kalastusta harjoittaville antavat tuhansia taskuun: metsäkin on aineistaan niukempi. Mutta Surgutinkaan seudut eivät anna neuvokkaan ja keinoista välittämättömän miehen nälkään kuolla. Kauppaa käyvällä on laaja „vaikutusala", ja kilpailun laimeus antaa tilaisuuden hyvän voiton saamiseen. Onpa joku henki, hyväkö vai paha, en tiedä, siunannut muutamille kylliksi tämän maailman hyvyyttä. Eihän tietysti mitään olisi sanottavaa, jos nuo rikkaudet olisivat rehellisellä

työllä ansaittuja, mutta tahtoopa vähän käydä karvaaksi mieli, kun näkee pohatan pöyhistelevän ja kuulee halveksien puhuvan ostjakkiraukasta ja kun tietää, että juuri tuo nälkäinen ostjakki, tuo venäläisten asukasten halveksima „koira“ on saanut kestää päivän kuorman ja helteen pohatan rikkauksia koottaessa, kun tietää että rikkaan hyvinvointi on ostettu alkurahvaan turmiolla. Mutta rikasta hyvin vähän ajatteluttaa tekonsa, rikkauksien kokoojille kukkaron vaatimus pyhittää keinot. Niin on asianlaita muuallakin ja erittäinkin Siperiassa. Sattuuhan kyllä että elämänsä ehtoolla kauppias, helvettiä peljäten, rupeaa menettelyänsä katumaan, lahjoittaa kirkoille suuria summia sielunsa pelastukseksi; joku määrää ruumiinsa haudattavaksi kaiken kansan tallattavaksi, toinen pyytää julkisesti syntejänsä anteeksi, mutta nämä tapaukset ovat hyvin harvinaisia, eikä niistä ole mitään hyötyä ja parannusta myöhempien toimintaan nähden. Totta on että aikaisempi nyrkkivalta on saanut väistyä ulkonaisesti hienomman nylkemistavan tieltä, mutta vielä vaaditaan paljon ponnistuksia, ennenkuin täkäläinen alkuasukas pääsee vapaaksi niistä kiristyspihdeistä, joihin menneet ajat ovat hänen puristaneet, ennenkuin Surgut lakkaa olemasta sinä, minä se aina on ollut: hämähäkkinä, joka juo kuiviin verkkoonsa takertuneiden kärpästen elinnesteet.

5.

Ei tahtonut tänä vuonna kesäntulosta mitään tulla. Huhtikuun lämpimät sulattivat lumen ja toukokuu vapautti vedet jääkahleista. Mutta kesäkuu muuttuikin „talvikuuksi!“, pohjoinen viima oli lakkaamatta liikkeessä, taivas koetti pysytellä pilvien suojassa, ilma oli harmaata, sumuista, kosteaa. Ihmiset turvautuivat turkkeihinsa ja lämpimiin suojiin,väristen elukat kulkivat laitumella nyhtäen ruuakseen kituuttaen nousevaa ruohoa. Lehtikin säikähti; peljäten vihmaa ja vihuria koetti sekin peittää päätään niin kauan kuin suinkin suojaavaan silmikon koppaan. Kylmä tukahutti lintujen riemun, kesäisen viserryksen sijasta saimme kuulla tuulen ulvovan nurkissa ja tumman havumetsän valittaen laulavan ikäänkuin luonnon hautausvirttä. Ei ole hauskaa tuollaisena aikana matkustaa maisin, mutta vesitse kulkeminen vielä kurjempaa on. Kosteus ja kylmyys vaivaa ruumista, ja luonnon harmaus lannistaa

mielen. Mielellään silloin matkalainen näkee majatalon lähestyvän, voidakseen huonelämpimässä levähtää hetkisen, saada kupin kuumaa suuhunsa ja joksikin tunniksi uinahtaa kuivalle penkille tai lattialle. Se on nautintoa, jota kokematon ei voi käsittää.

Runsailla ruokavaroilla ja tuttavien onnellisen matkan toivotuksilla evästettyinä läksimme Surgutin rannasta. Vihmoi vettä aikalailla ja tuulikin oli kovanpuolinen, mutta kun saattajat eivät sanoneet niitä pelkäävänsä, tarvitsi minun niistä vielä vähemmän huolia. Toivoimme tuulen yöksi tyyntyvän, mutta saimme taaskin nähdä että Pohjan ukko ei yölläkään levähdä. — Vienan karjalaiset sanovat hänellä olevan pahankurisen eukon ja ukon pitkäaikaisen vihan johtuvan perheriidoista. Yöksi nousi vielä hurjempi myrsky, vettä valui kuin taivaan akkunat olisivat auenneet. Säänpitoon ei ollut tilaisuutta — vettä kaikkialla —, eteenpäin oli mentävä. Kamalasti pieni venho keikkui; Jumalan joen [1] haltia tahtoi sen jo saaliikseen saada miehineen päivineen. Taivaasta tuleva vesi kasteli saattajat läpimärjiksi, ja tuontuostakin he saivat joesta ryöpyn niskaansa. Heidän mieliänsä ei kurja matkailma kuitenkaan lannistanut, olipa heillä aikaa leikkiäkin laskemaan. Paras heistä huomautti tovereilleen miten heidän veden tulosta sieti olla kiitollisia; eihän nyt muka tarvinnut vaivautua uimaan eikä vaivata vaimojaan vaatteenpesulla, kun puhdistuksesta Jumala piti huolen. — Samanlainen „pyykki" oli toisellakin välillä, ja päätin sentähden pysähtyä toiseen majataloon, joka oli ostjakkilainen, odottamaan parempaa säätä. Viiden-, kuudenkymmenen virstan kulkeminen heittelehtävässä venheessä oli minuun jo siksi vaikuttanut, että olin mielissäni muutamien hetkien pysähdyksestä. Kuvailin jo mielessäni istuvani höyryävän teekeittiön ääressä nauttimassa suurempaa mukavuutta kuin ahdas kajukki voi tarjota, mutta sain taaskin kokea, ettei laskua ole tehtävä isäntää kuulematta. „Tuolta majatalo kohta alkaa näkyä", sanoi perämies viitaten muutamaan lehtimetsää kasvavaan matalaan niemekkeeseen. Mutta parhaimmalla tahdollakaan en suojaavan majan harjaa voinut eroittaa, ja kysymyksiin perämies vain

[1] Obin syrjäojki, venäjäksi Tremjugan; ostjakit sitä kutsuvat Jumalan joeksi.

Ostjakkilainen teltta.

hiukan pilkallisesti hymyillen vakuutti meidän saapuvan parhaimpaan näillä seuduilla olevaan majataloon. Ja miehen pilkallisen hymyilyn syy selvisi minulle heti kun olimme rantaan laskeneet: tässä kievarissa ei ollut huoneita matkustaville. Muutamien sylien päähän rannasta oli kyhätty kaksi tuohimajaa ja vähän etempänä näin korkeilla jaloilla seisovan aitan. Olen sittemmin nähnyt paljonkin ostjakkilaisia tuohimajoja, mutta en yhtään noin kurjaa *vakituista* asuntoa — tilapäiseksi asunnoksi voi tietysti vaikka kuusen juuri kelvata. Talon isävanhus kahden nuorimman lapsensa kera oli pyhittänyt itselleen aitanaluksen; sinne olivat he pingoittaneet makuu-uutimensa, ja irtonaisen, tuulen mukaan aitan eri sivuille asetettavan tuohilevyisen seinälaatan oli asukkaita myrskyiltä ja sateelta suojeltava. Nuorempi, äsken naimisiin mennyt poika vietti kuherruskuukausiaan teltassa, joka muodoltaan muistutti toisesta päästään tukittua holvikäytävää, mutta suuruudeltaan suurenpuoleista koirankoppia. Makaamaan siinä pitkinpäin näytti sopivan, mutta istumisen oli niin ja näin; jos jonkun leveän Savon emännän olisi ollut pakko sinne kömpiä, niin olisi hän luullakseni kiikkiin joutunut. Mutta vanhimman, ontuvan pojan asunto se sittenkin paras oli. Vinoon toisiansa vastaan pystytetyille riuvuille oli kyllä levitetty tuohilevyjä seiniksi, mutta niin huolimattomasti, että saumoihin jäi suuria aukkoja, joista tuulella oli vapaa pääsy. Koirille ja pienille ostjakkinallikoille näkyi tämä hyvin harvinainen telttamuoto olevan erittäin mukava: heidän ei tarvinnut ulos päästäkseen ovea etsiä, heillä oli tie jokaisessa tuohilevyjen lomassa. Saattajani, perämies oli jo majaan ehtinyt, ja kehoitti minuakin „pirttiin" astumaan. Ovi oli tietysti hyvin matala. Kun ovenpielessä istuva emäntä oli siirtänyt paljaat säärensä syrjempään ja ottanut haahloista padan, pääsin ovesta selvittyäni yhdellä harppauksella tulisijan taakse, johon vieraalle halko oli rahiksi asetettu. Suuruudeltaan oli jurtan lattia-ala n. 4—5 kyynärää läpimitassa, joten tilaa liikkumaan ei juuri ollut kun makaavat lapset ja koirat siitä jo kolmannesta pitivät hallussaan. Kolme henkeä meitä istui tulisijan ympärillä, ja ehkä neljäs olisi lisäksi mahtunut. Ei tehnyt mieli kauan vierailemaan. Likaisista vaatteista, lattialle levitetyistä heinistä, kalanjätteistä, lapsista ja koirista lähtevä tuoksu sekä uudelleen tulelle asetetusta kalanrasvapadasta nouseva katku ajoivat minut piankin ulkoilmaan, huolimatta siitä että nenäni jo olikin vähän tottunut Siperian ilmaan. Mielestäni isäukko

sittenkin oli parhaan osan valinnut asettuessaan aitan alle. Siellä oli ainakin raitista ilmaa kylliksi; ehkä kuitenkin rahvaan terveys- ja asumusoloja tutkivat lääkärimme olisivat jo siunustelleet raittiuden ylenpalttisuutta. Alka nuotion olivat saattajani virittäneet aitan seinustalle ja koettivat siinä kuivailla märkiä vaatteitaan. Mutta ei nuotiosta kovinkaan suurta hyötyä ollut kontistuneille jäsenille: kun etupuolta lämmitti, paleli selkää. Talonväkeä vain ei kylmyys näkynyt haittaavan. Poronnahkaiseen säkkiturkkiin puettu isäntä askaroitsi niitä näitä, samanlaiseen pukuun pukeutunut pikku emäntä, n. 12 vuotias, kiinnitteli aika näppärästi ludalla vahvikevarpoja tuohisten laitoihin. Iloisen ja tyytyväisen näköisenä pieni pojanvekarakin koetti isän veitsellä muodostella puupalikoista laivoja, joita sitten voisi lähettää vieraisiin maihin tuomaan täytensä eloa; työ näkyi olevan hauskaa, koska hän ei joutanut lämmittelemään kylmän viiman ahdistamia paljaita jalkojaan tai sen punaiseksi puhumaa nenäänsä. Ja mitäpä hän osasi kaivatakkaan. Olihan nyt kesä, jolloin ei kukaan kylmään kuitenkaan kangistu, olihan hän juuri täyttänyt vatsansa kalarokalla, jonka jäännöksiä ja jätteitä siellä täällä tuohisissa ja maassa viruu. Meissä tuo ruuan näkeminen ei ruokahalua herätä, päinvastoin. Parempi vaikutus näkyy tuohisilla olevan pariin, kolmeen koiraan; niiden silmistä voit lukea että tuohisen sisällys on maailman parasta herkkua. Emännän vartioivan silmän välttyessä sieppaavat ne suullisen ruotoja, joskus koko kalankin, saaden rohkeutensa palkaksi kolauksen kapustasta kalloonsa. Mutta mitäpä maailmassa ilmaiseksi saa, ajattelee koirakin; lyönnin uhallakin se kieltänsä lipoen odottaa toista soveliasta tilaisuutta pistääkseen kuononsa isäntiensä syömätuohisiin. —

Ilma alkoi seljetä, sade taukosi, pilkistipä aurinkokin pilven lomasta silloin tällöin. Syytä viipymään ei ollut. Mutta ostjakeilla eivät eväät olleet valmiit ja täytyi siis heitä odottaa. Kun ostjakki pyysi odottamaan kunnes emännät olivat leiponeet eväsleipiä, höristin vähän korviani, sillä siihen työhön minun käsitykseni mukaan vaadittiin ainakin puoli vuorokautta — taikinan juurtaminen, happaneminen, sotkeminen, nouseminen ja muut lukuisat toimitukset eivät meillä ainakaan noin vain käden käänteessä käy —; lisäksi en leivinuunia missään nähnyt [1].

[1] Siperian kylissä useinkin näkee kesäisen leivinuunin pihalla, paljaan taivaan alla.

Kun ostjakki kuitenkin vakuutti emäntien täällä olevan meikäläisiä sukkelampia, annoin leivontaan luvan ja menin toimitusta katsomaan. Kaukaloon, jonka puhtaudesta en saanut aivan varmaa vakuutusta, kaadettiin kalalientä, emäntä sekoitti siihen jauhoja, sotki ja vatvoi sormin, ja pian oli tahdas valmista. Ei näkynyt hiivoja, eikä edes happanemista odotettu. Tahdaskimpaleesta muovaili emäntä suikeita, pohjalaisen aironlavan muotoisia ja kokoisia, keskeltä n. 3—4 cm. paksuja leipiä, pisti ne pitkinpäin vartaaseen, taputteli ja silitteli siinäkin pystyttäen vartaan polviensa väliin. Kun leipä oli kylliksi sievä ja siloinen, tehtiin siihen veitsen kärjellä molemmille sivuille syvennyksiä ja pantiin paistumaan. Uunia ei siihen tarvittu; varras leipineen pystytettiin maahan nuotion ääreen vinosti tulen päälle. Ei emännällä ollut huolta „päällyslämpimästä“, hänen oli katsottava vain, ettei tuli päässyt alapuolta liiaksi korventamaan. Yhden puolen paistuttua käännettiin toinen kylki tuleen. Tietysti siitä läpikypsää ei kerralla saatu; paistunut leipä halaistiin kahtia, ja molempien, nyt jo jotenkin ohuiden puoliskojen sisäpuolet taas paistettiin. Näin oli leipä valmistunut syötäväksi. Eiväthän nämä „ljepeshkat“ kauniita olleet, käppyräisiä olivat ja savustuneita kaikki, laidat karrella, mutta ostjakki välittää viisi kauneudesta, pääasia on että on jotain ravitsevaa vatsaan mätettävänä. Niin utelias kuin olenkin kaikkea koettamaan, ei mieli kuitenkaan tehnyt ljepeshkan makua maistelemaan; leivontatavan näkeminen ja tieto leipään joutuneista „lisäaineksista“ kuoletti uteliaisuuden. Eikä maku taida erinomaista ollakkaan, päättäen siitä että ostjakit pitävät hapatettua, meikäläiseen tapaan valmistettua leipää herkkuna, aivan kuin meillä ruisleipää syövä maalaislapsi kirkkomiesten tuomaa vehnäsviipaletta. —

Eväät olivat valmiina, saattajat varustautuneet lähtöön. Taipaleelle työnnyimme, ja nyt kulku kävikin jo hyvin. Taivas seestyi seestymistään, pohjoinen lauhtui, aallot asettuivat. Ei ollut pakkoa viivähtää seuraavissa majataloissa, yötä päivää ponnistelimme eteenpäin. Ja kievarikylät eivät juuri viipymään vietelleetkään, varsinkaan ostjakkilaiset. Kevättulva alkoi jo aleta ylempänä Obissa, pienet järvet ja joet erottautuivat maata laajalta peittäneestä vesilakeudesta. Kalojen kulkutiet ja liikkuma-ala supistuivat suppeammiksi, ja ostjakit kiirehtivät tätä seikkaa hyväkseen käyttämään. Käsissä oli kalastusaika. Tämän voi huomata heti jurttiin saapuessa. Kaikkialla on kalaa; pitkissä seipäissä näet perattuja

kaloja riippuvan kuivamassa, ja ihmetellen katsoo tottumaton varjopaikoissa olevia, tuoreella ruoholla peitettyjä kalakasoja. Liikettä ja elämää kaikkialla. Miehet parsivat pyydyksiä, tuovat uutta saalista, ja naiset sekä lapset hääräävät perkauspuuhissa. Tuolla istuu majan seinämällä ostjakitar, edessään matala jakkara perkauspöytänä ja vierellään koko valkeasuomuisia särkikaloja ja tummia vedensusia, haukia. Ihmeen näppärästi työ häneltä näkyy sujuvan, ei veitsi mene väärään, sattuipa sitten käsiin isompi, tuulessa kuivattavaksi sopiva kala, tai pieni, tulella paahdettavaksi kelpaava. Työ ei ole siistiä. Kalvosta myöten ovat perkaajan kädet vereen tahmentuneessa liassa, tummat, epäiltävän väriset vaatteet ovat kalansuomuista ja jätteistä saaneet joukon koristuksia, kasvot, mikäli niitä suojaavan hunnun peitosta voi nähdä, ovat veritäplissä, ja suupielistä sananmukaisesti verta tiukkuu, perkaaja kun tuontuostakin pistää suuhunsa kalansisälmyksistä löytämiänsä makupaloja. Eivätkä kalatkaan meikäläisen käsityksen mukaan puhtaita tule; niitä ei perattua edes vedessä huuhtaista, vaan suoraan perkauksen jäljeltä joko ripustetaan tuuleen ja auringonpaisteeseen kuivamaan — suureksi iloksi päriseville kärpäsille — tai levitetään tulisijan päälle laitetuille liistelavoille savustumaan. Vastenmielinen haju kalanjätteistä ja padassa rasvaksi kiehuvista suolista täyttää tyynen ilman ja tekee olon kylässä epämiellyttäväksi. Kiiruhtaisimme tiehemme, mutta kyytimiehet tahtovat hekin saada osansa isäntien saamasta Jumalan lahjasta, ja vieraanvarainen ostjakki kehoittaa heitä valitsemaan paraita päitä pataan pantavaksi. Keiton kiehuessa pistäydymme tupaan kuulemaan ja näkemään ostjakkien elämää, tiedustelemaan heidän olojaan ja elintapaansa.

Varsinaisen Obin rannalla asuu hyvin vähän ostjakkeja, heidän pesäpaikkansa ovat sivujokien ympärillä, jossa heillä ovat metsästysmaat paremmat, kalavedet heidän pyyntineuvoilleen anteliaammat, kuin varsinaisen emäjoen seudut. Obin rannallakin asuvien talvijurtat ovat jonkun matkan päässä joesta, ylävämmillä, metsäisillä mailla. Kevään tultua ostjakit jättävät talvipesänsä tyhjiksi ja asettuvat joen alavalle rannalle tai putaiden vierille kesäteloilleen. Talvikylissä näkee jo venäläiseen tapaan rakennettuja asuntojakin siellä täällä, mutta suurin osa Surgutin piirin ostjakeista viettää talvensa maapirteissä. Kesäkylissä ovat majat, jurtat, useimmiten tuohesta tehdyt, mutta monin paikoin se näkyy alkavan väistyä hirsistä salvetun asunnon tieltä. Ja viimemainittua lajia on

sekin asunto, johon keittoa odottaessamme olemme joutuneet. Sitä ei voi juuri tuvaksi kutsua, pikemmin aitaksi, vaikkakin se on rakennettu maaperään eikä, kuten täkäläiset aitat, jaloille. Ikkunoita ei ole, mutta valoa ei kuitenkaan tarvitse sisään säkillä kantaa, kuten ennen muinoin hölmöläisten pirttiin. Sitä tulee, joskaan ei liian runsaasti, päiväkaudet avoinna olevasta ovesta, pilkistääpä päivä tupaan nurkassa olevan tulisijan kohdalle kattoon tehdystä savuaukostakin. Peräseinälle laaditulla makuulavalla istuu tihrusilmäinen ostjakki, isäntäukko, verkkoa parsien, ja sinne levitetyillä ryysyillä perheen kuopus nukkuu viatonta lapsenunta, jonka suloisuutta vain näkymättömät, vaatteissa asuvat maksamattomat vuokralaiset näkyvät häiritsevän. Lattia on Jumalan luoma, ei edes heiniä ole sille levitetty. Sitä ei tarvitse pestä eikä kaltata, jollaiseen työhön ostjakitar ei kovin halukas näy olevankaan, päättäen likaisista vaatteista ja astioiden tummanharmaasta väristä. Talouskapineet, padat, tuohiset, ja kaukalot ajelehtavat sikin sokin seinävierillä. Talonväkeä ei epäjärjestys näy haittaavan. Tyytyväiseltä näyttää isäntä ja tyytyväiseltä kuuluu äänikin hänen kysyessään vieraalta tulevan vuoden jauhohintaa. Ja onhan hänellä syytäkin tyytyväisyyteen: alusta päättäen tulee hyvä kalavuosi, ja toivoa on ettei metsäkään ole jotain kopeekkaa antamatta. — Kyllähän isäntä istumaan kehoittaa, mutta kun saattajat ovat jo matkavalmiina, pidämme parempana jättää hyvästi. Antelias isäntämme pistää mukaamme runsaasta saaliistaan aika vakan kalaa matkaeväiksi, ja kiittäen otimmekin sen. Veres lisä ruokavaroihin ei koskaan haittaa; matkamme on pitkän pitkä, 600—700 virstaa. Vuorokausi kuluu hyvinkin ennenkuin pääsemme Obilta sen syrjäjoelle *Vachille* poikkeamaan, ja monta kertaa näemme vielä auringon nousevan ja laskevan, ennenkuin olemme matkamme maalissa, Vachin kuntakylässä *Larjatskoessa.*

Kertomus ostjakkien ja vogulien luo tekemästäni kansatieteellisestä tutkimusmatkasta v. 1899—1900.

Kirjoittanut

U. T. Sirelius.

(Esitetty Suomalais-ugrilaisen Seuran kokouksessa 19 $^{24}/_{III}$ 00).

Se työ, jonka äsken päättyneellä siperialaisella tutkimusmatkallani suoritin, on ollut osittain suoranaista jatkoa niihin ostjakkilaisiin tutkimuksiin, jotka v. 1898 tein; osittain se on käsitellyt ostjakkien naapureina elävien kansain, kuten vogulien, samojedien ja tatarien etnografiaa. Ensimäiseen mainituista kansoista olen minä sen ugrilaisuuden takia pannut yhtä suurta huomiota kuin ostjakkeihinkin, jälkimäisten keskuudessa olen katsonut tarpeelliseksi panna toimeen ylimalkaisia tutkimuksia saadakseni selville, missä määrin nämät kansat mahdollisesti ovat vaikuttaneet ostjakkien elämään, tai olisiko päinvastoin niissä ostjakkilaista vaikutusta havaittavissa. Juuri viimemainitut näkökohdat määräsivät matkani varsinaiseksi lähtökohdaksi tällä kuten edelliselläkin kerralla Tomskin kaupungin, voidakseni siirtyessä sieltä Siperian pohjolaa kohti tehdä pienempiä viivähdyksiä Tomskin tatarien ja Narymin samojedien luona, joihin edellisellä matkallani en ollut huomiota kiinnittänyt. Saavuttuani yhdeksän vuorokautisen matkan jälkeen kesäk. 23 p. Tomskiin ja saatuani matkatarpeet kuntoon, aloitin tutkimukseni tekemällä retken erääseen liki Tomskia sijaitsevaan tatarikylään. Vietin

siellä muutamia päiviä kokoillen pääasiallisesti metsästys- ja kalastustietoja (kirjoitin muun muassa näiltä aloilta terminologian) ja tehden pukupiirustuksia. Tällä matkalla käytin ensi kerran apunani piirustamisessa erästä tomskilaista taiteilijaa, Pietari Reisleriä, joka sittemmin välillämme vallinneen ystävyyden takia seurasi minua apulaisenani aina lokakuun alkuun vaatimatta minulta muuta korvausta vaivoistaan kuin vapaat matkat ja muonat. Palattuani Tomskiin ja järjestäydyttyäni lopullisesti pohjoista matkaani varten, läksin sieltä heinäkuun 5 p. kruunun höyryllä „Ob", päämääränäni Timskoen kylä. Toivoin siellä tapaavani kuten edellisenäkin vuonna tähän aikaan Tim-joen samojedien markkinat käymässä ja luulin sentähden verrattain helposti voivani koota tarpeelliset samojedilaiset ainekset. Erittäinkin toivoin tässä väkijoukossa helposti voivani kerätä ne nähtävästi rikasmuotoiset koristeet, joita Timin samojedit kuten monet ostjakitkin tekevät tuohikaluihinsa. Mutta toivoni raukesi turhiin. Kun tulin Timskoen rantaan, kerrottiin samojedien jo parisen viikkoa sitten jättäneen seudun syystä, että paikan venäläiset kauppiaat, edellisen talven huonon saaliin ja samojedien yhä kehnonevan maksukyvyn takia tekivät poikkeuksen vanhasta tavasta antaa samojedeille elintarpeita etukäteen. Hädin tuskin sain pari, muutamain venäläisten palveluksessa paikalla elävää samojedia käsiini voidakseni urkkia heiltä minulle tarpeelliset metsästys- ja kalastustiedot, ja kirjoittaa muistiin samoilta aloilta terminologian. — Heinäkuun 9 p. lähdin Timskoesta ja jatkoin matkaani höyryllä Samarovon kirkonkylään, jossa minut muutamain käytännöllisten seikkain järjestäminen pakoitti viipymään kolmatta vuorokautta. Joutoaikaani käytin ottaen selkoa eräältä paikalla tapaamaltani Narym-joen ostjakilta hänen kotisentunsa kalastusoloista ja kirjoittaen muistiin samanmurteisen kalastus- ja metsästysterminologian.

Samarovosta oli aikomukseni venekyydissä laskea aina Obdorskiin asti ehtiäkseni vielä kesän aikaan käydä tutkimusalani pohjoisimmat ja vaikeakulkuisimmat seudut. Obdorskista pitäin oli tarkoitukseni sitten vähitellen siirtyä Sosva-joelle. Mutta tultuani Samarovoon osui näillä pohjoisilla vesillä harvinainen sattuma, joka teki pienen muutoksen matkasuunnitelmaani. Olin jo varustautunut kajukilla — niin kutsutaan täällä katettua matkavenettä — ja olin

juuri lähdössä Samarovosta pohjoiseen, kun paikalle saapui Siperiassa hyvin tunnetun kauppias Sibirjakovin vuokraama „Uralets"-höyry, jonka oli määrä viedä jauholasti Sosvan sivujoen Sygvan latvapuolella sijaitsevaan Ljapin nimiseen kauppapaikkaan.

En hetkeäkään epäillyt mikä suuri etu matkalleni olisi siitä, jos pääsisin höyryllä aina mainittuun kauppapaikkaan asti, koska minulle joka tapauksessa oli hyvin edullista käydä Sygva-joella. Kiitos muutamain venäläisten virkamiesten avustuksen, otettiinkin minut tovereineni ja kajukkeineni tälle puhtaasti yksityisissä asioissa liikkuvalle höyrylle, ja jo heinäk. 22 p. olin Ljapinissa. Kaiken lopuksi kohtasi minua, tieteen nimessä kulkevaa, odottamaton ystävällisyys; kysymykseeni paljonko olin matkasta velkaa, sain vastaukseksi: „jos ottaisimme sen, mikä kohtuullista olisi, katsoen erittäin siihen että kajukkinne hidasti hieman matkaamme, pitäisi ottaa paljon, ja siksi emme ota mitään".

Ljapinista tein matkan Shtshekurjan kirkonkylään, joka sijaitsee samannimisen sivujoen rannalla, alkaakseni siellä asuvien vogulien kanssa vogulilaiset tutkimukseni. Viivyttyäni Shtshekurjan kylässä kolme vuorokautta, aloitin heinäk. 26 p. retkeni Sygvaa ja Sosvaa alas, tehden lyhempiä ja pitempiä viivähdyksiä Horompaulissa, Lobomosessa, Rahtinjassa, Petkäsissä ja Anjassa. Otin kaikkialla tarkan selon metsästyksestä, kalastuksesta ja rakennuksista; kokosin ornamentteja sekä kiinnitin huomiota muillekin etnografian aloille, sikäli kuin aikaa riitti. Berezoviin saavuin elok. 13 p. Viivyttyäni käytännöllisten asiain suoritusta varten paikalla parisen vuorokautta, aloin matkani Obdorskia kohti. Tämän taipaleen tutkimiseen on kesäaika erittäin sovelias, sillä silloin ovat ali-Obiin juoksevien sivujokien varsilla asuvat ostjakit miltei miehissä Obilla kalalla, ja tutkijalta siis säästyvät matkat heidän varsinaisille kotipaikoilleen. Ensimäisen pysähdykseni tein Kazym-joen ostjakkien apajapaikalla, joka sijaitsee jonkun peninkulman tämän joen suun alapuolella. Täällä kuten Kushevatin kylässäkin, jossa vähän myöhemmin työskentelin Kushevat-joen ostjakkien kanssa, tein yksinomaan metsästys- ja kalastustutkimuksia. Varsinaisten Obin ostjakkien oloja tutkin *Keü-ˈlär-kūr*-jurtissa ottaen selkoa paitsi metsästyksestä ja kalastuksesta, myöskin rakennuksista, poronhoidosta y. m. Tehtyäni

vielä syrjäniläisessä Myshyn-kylässä lyhyen pysähdyksen, kuullakseni mitä sen Uralin tuolta puolen tänne tulleilla asukkailla olisi muistissaan metsästyksestä ja kalastuksesta kotiseuduillaan, ja otettuani selkoa *Tunt-'lār-kūr*-jurtissa Voikaran ja *Ljuimas*-jurtissa Sob-joen ostjakkien oloista, saavuin Obdorskiin yöllä syysk. 7 p. Aikomukseni oli ollut Obdorskista pitäin tehdä retki Obin suulle, jos mahdollista Obin lahteen saakka. Tarkoitukseni oli kiinnittää tarkkaa huomiota täkäläisten, niin hyvin ostjakkien kuin samojedienkin silmiinpistävästi erikoisluontoisiin etnografisiin oloihin. Mutta pitemmän retken toimittamisesta oli minun nyt kuitenkin luopuminen. Sekä aikaa voittaakseni että levähtääkseni pitkän, verrattain hankalissa oloissa eletyn matkan jälkeen, päätin näet palata tutkimusalani eteläisiin osiin jollakin niistä höyryistä, jotka joka syksy syyskuun keskivaiheilla saapuvat Tobolskista Obdorskiin tobolskilaisten kalamiesten saalista noutamaan.

Näitten höyryjen oli tänä vuonna määrä lähteä Obdorskista syysk. 17 p. vaiheilla. Matkaani varten alapuolelle Obdorskin jäi minun käytettäväkseni siis vain 10 päivää, verrattain lyhyt aika, kun ottaa huomioon, ettei alapuolella Obdorskia enään ole edes minkäänlaista järjestettyä posti- tai virkamiesten kuljetusta, vaan on viranomaisten kulkeminen talojen välisellä kyydillä, joka joskus näissä vähäväkisissä seuduin voi matkaa suuresti hidastuttaa. Lisäksi nousi aikeitani vastustamaan ankara itätuuli, joka pidätti minua Obin rannalla muutamassa pienessä jurtassa Ruhtinaan jurttain vastapäätä kokonaista neljä vuorokautta. Kun vihdoin olin päässyt Vulpashinskija-jurttiin, jotka sijaitsevat noin 60 virstaa Obdorskin alapuolella, katsoin parhaaksi epävarmojen olojen tähden, joita lisäsi vielä ostjakkien lähtö Obdorskin markkinoille, ryhtyä paluumatkaan, jonka senkin osaksi tuli vastatuuli ja siitä seuraavat ajoittaiset rannalla istumiset. Huolimatta näistä vastuksista toivon kuitenkin saaneeni verrattain tarkkaan erikoisalojeni ainekset kootuiksi, mikäli ne koskevat ostjakkeja, joitten asutus Vulpashinskija-jurttain alapuolella alkaa tuntuvasti harveta; mutta ali-Obin samojedit jäivät minulta näkemättä. Se oli mielestäni sitä suurempi vahinko, kun heidän etnografiset olonsa, joilla vielä muutama vuosikymmen sitten kuuluu olleen silmiinpistävä arkeologinen luonne, olisivat voineet tarjota paljon hauskaa.

Eräs venäläinen kalastaja sanoo vielä 30 vuotta sitten nähneensä muutamalla samojedilla kiviveitsen, kivikirveen, erään tulensytytyskoneen, jonka pyörivää napaa kihnaamalla tehtiin valkea, sekä pajunkuorinuotan.

Palattuani Obdorskiin tapasin siellä syysmarkkinat täydessä kulussa. Kylän satama, jossa oli 4—5 höyryä, oli äkkiä muuttunut niin vilkasliikkeiseksi, että luulin olevani jossain merisatamassa meillä. Siellä kihisi ostjakkeja ja venäläisiä kalamiehiä. Siellä hierottiin kalakauppoja ja tehtiin kalavesien vuokrakontrahteja, lastattiin lotjia ja purettiin lasteja. Viinakulta oli tehnyt useimmat, erittäinkin ostjakit iloiselle tuulelle, jota todisti tämän luonnonkansan omituiset laulut, hoipertelevat askeleet ja pienet, tilapäisesti pystytettyjen tuohitelttain varjoon piiloutuneet juomaseurat, joissa miehet ja naiset yhdessä omituisessa mylläkässä näyttivät mitä avomielisimmin ja suuriäänisimmin tulkitsevan toisilleen tunteitaan.

Äskeiset tuulet, jotka olivat matkaani pidätelleet ali-Obilla, olivat olleet haitaksi höyryillekin ja vasta 20 p. pääsin Obdorskista „Tri Svjatitelja“-höyryllä jatkamaan matkaani, jonka päämääränä nyt oli Surgutin piiri ja ensi sijassa sen Jugan-joella asuvat ostjakit. Hitaasti kävi kahta suurta kalalotjaa hinaavan höyryn nousu vastavirrassa ja vasta syyskuun 29 p. saavuin Samarovoon. Odotettuani täällä muutaman päivän pääsin taas lokak. 3 p. „Grazhdanin“-höyryllä jatkamaan matkaa ja saavuin lokak. 5 p. Surgutiin, jossa minusta erosi matkatoverini taiteilija Reisler, matkustaakseen pohjoisilla vesillä saamansa reumatismin ahdistelemana kotikaupunkiinsa Tomskiin. Jo seuraavana, lokak. 6 päivänä olin toimittanut matkavarustukseni knutoon ja lähdin matkalleni Jugan-joelle. Nousin yhtä mittaa aina *Uut*-jurttiin asti, jotka sijaitsevat syystietä (kesällä tulvan aikana voi päästä suorempaan) noin 250 virst. Surgutista. Viivyin niissä neljä vuorokautta mieliharmiksi ostjakeille, jotka olivat paikalle tullessani juuri lähdössä syysmetsälle peuranpyyntiaituuksilleen. Kun vihdoin neljäntenä päivänä ilmoitin kertojilleni seuraavana päivänä aikovani jatkaa matkaa jokea ylös, alkoivat he minua varoitella retken pitkittämisestä, koska voisin jäädä siellä etempänä niin kertojia, kuin soutajiakin vaille. Edellisenä päivänä oli, niin puhuivat ostjakit, lähimmäisistä jurtista *Uut*in yläpuolelta

ollut ostjakkeja paikalla ja ilmoittaneet odottaneensa 3 päivää matkustavaa virkamiestä saapuvaksi ja uhanneet neljäntenä jättää jurttansa, jollei virkamies siksi saapuisi paikalle. Tästä lähetystöstä eivät ostjakit olleet minulle aikanaan hiiskuneet mitään. Tämä seikka, tai oikeastaan se, että Juganin ostjakeilla on lokakuun alkupäivinä tapana siirtyä syysmetsälle, pani minut miettimään, olisiko mahdollista tässä jo tehdä käännös takasin. Kun vielä otin huomioon myöhäisen vuodenajan — muutama päivä sitten oli satanut lähes korttelin lunta — ja sen seikan että Juganilla jo ennen oli käynyt pari tutkijaa, nimittäin ruotsal. Martin ja unkaril. Jankó, päätin kääntyä takaisin, ja sen sijaan käyttää hyväkseni Obin verraten myöhään jäätyviä vesiä tutkimuksiini itse Obilla. Tuumani onnistuikin täysin, sillä pitkä, lämmin syys kannatti sitä, ja Lokasovin kylästä pitäin, joka sijaitsee noin 100 virstaa Surgutin yläpuolella, tein kaksi retkeä Iväskinin ja Pōkorin kyliin. Jälkimäisessä paikassa sain muistiinpannuksi muutamia ostjakkilaisia satuja ja mytologisia aineksia. Viimeiseltä retkeltäni palasin 7 p. marraskuuta Lokasoviin, jossa minua leuto syksy puoleksi avoimine, puoleksi jäätyneine vesineen piti istumassa kokonaista kolme viikkoa. Sen johdosta että Jugan-matkani supistui suunniteltua lyhemmäksi, olin päättänyt korvata sen Agan- ja Tōromjugan-joelle tehtävällä matkalla. Tähän oli mielestäni sitä suurempi syy, näitä ostjakkeja kun ei vielä ollut kukaan lähemmin tutkinut, ja ne kun maantieteellisen asemansakin tähden samojedien naapureina voivat antaa aihetta hauskoihin vertailuihin. Vihdoin marrask. 28 p. oli Ob siihen määrin jäätynyt, että hevosilla voi vaaratta ajaa sen yli ja Agan-retkeni alkoi. Matkani kävi Lokasovista noin 20 v. Obilta manterella sijaitsevain Urjevin jurttain kautta, joissa hevoskyyti muuttui porokyydiksi. Nousin Agania pienempiä viivähdyksiä tehden noin 190 virst. Lokasovista lukien Sardakovin jurttiin saakka, joitten yläpuolella oli enään vain yhdet suuremmat nimitt. Kazymskija-jurtat. Viivyttyäni alun toista viikkoa Sardakovin jurtissa työskennellen eräässä maatuvassa, jossa erittäinkin öiseen aikaan pakkasmäärä nousi miltei samaksi kuin ulkonakin, aloin paluumatkani suunnaten kulkuni Tōromjugan-joen kautta ja viipyen parisen vuorokautta tällä joella sijaitsevissa *Eeut*-jurtissa. Saavuin Surgutiin joulukuun 15 p. Tällä matkallani työskentelin myöskin noin pari päivää siellä täällä

Aganilla ja Tōromjuganilla tavattavain Kazymin hallintopiiriin kuuluvien samojedien kanssa, ottaen selkoa heidän metsästys- ja kalastusoloistaan. Sainpa muutamilta laajemmalla liikkuneilta selkoa m. m. Pur-joen samojedien pyyntitavoista. Myöhemmin sain Surgutissa ja Piluginskin kylässä tietoja Taasin samojedien pyynnistä muutamilta tämän joen suulla olleilta ja samojedien kieltä oppineilta venäläisiltä. Surgutin piiri on monine murteineen kielimiehelle hyvin hauska ja samaa täytyy sanoa etnografiinkin suhteesta siihen, se kun on säilynyt verrattain puhtaana voimakkaammasta venäläisestä vaikutuksesta, ja kun tosiasiana pysyy, että uudet murrealat tuovat etnografisessakin suhteessa jonkun verran uutta mukanaan. Kun saavuin Surgutiin Aganin matkaltani, olin käynyt tämän piirin kaikkein huomattavimmat joet: v. 1898 Vah-joen, joka muodostaa oman murrealueensa Obin sen osan kanssa, joka on liki sen suuta; nyt olin juuri päättänyt matkani Agan- ja Tōromjugan-joilla, vähää ennen Obilla ja Juganilla, joilla kaikilla puhutaan pieniä eroituksia lukuunottamatta miltei yhtä ja samaa murretta. Jäljellä oli minulla vielä kaksi huomattavaa jokea tässä piirissä: Pym ja Salym, joista edellisen murre hiukan eroaa juuri mainitusta, jälkimäisen enemmän. Tästä syystä päätin kiinnittää suurempaa huomiota Salym-joen ostjakeihin.

Vietettyäni muutaman päivän Surgutissa maisteri Karjalaisen seurassa, jossa puhkesivat esille edellisten aikain saattamat huolet ja karttuneet kokoiluainekset, jätin Surgutin jouluk. 21 p. Tein ensimäisen pysäyksen liki Pym-joen suuta sijaitsevassa Tundrinskoen kylässä ottaen erään pymiläisen ostjakin opastuksella ylimalkaista selkoa pymiläisten ostjakkien kalastuksesta ja metsästyksestä. Tämä oli viimeinen kerta kun tarvitsin tähän saakka aivan välttämätöntä tulkin välitystä tutkimuksissani, sillä jo Salymiltä alkain ja sitten Irtyshillä ja Kondalla oli sellaisia ostjakkeja yhä tiheämmässä, jotka välttävästi tai sitäkin paremmin taisivat venäjää. Salym-jokea, jolla matka kävi hevoskyydillä, — sillä Salymin ostjakit pitävät hevosia, — nousin Sulinskija-jurttiin, jotka sijaitsevat noin 90 virst. Obilla olevasta Kushnikovon kylästä. Työskenneltyäni mainituissa jurtissa neljä vuorokautta ja tehtyäni pienempiä pysähdyksiä paluumatkalla muutamissa jurtissa, saavuin Samarovoon tammik. 1 p. tätä vuotta,

vietettyäni suurimman osan uudenvuoden yöstä eksyksissä aukeitten Obin selkäin lumikinoksissa. Samarovosta tein lyhyen retken kuuluihin Prototshnija-jurttiin, jotka sijaitsevat muutamaa virstaa alempana Obin ja Irtyshin yhtymäkohtaa rikastuttaakseni tässä Siperian pohjolassa laajalti tunnetussa ostjakkilais-samojedilaisessa pyhiinvaelluspaikassa mytologisia tietojani ja kerätäkseni samalla jotain metsästyksen ja kalastuksenkin tiliin. Mutta paikalle tultuani tapasin kaikki ostjakit päissään etukäteen nautituista jouluviinoista, ja eräs ostjakkivanhus, jonka vein mukanani venäläiseen Bjelogorjen kylään työskennelläkseni hänen kanssaan sikäläisessä rauhallisessa kunnan majatalossa, osoittautui muutaman tunnin istumisen jälkeen aivan mahdottomaksi. Koeteltuaan ensin turhaan vakuuttaa minulle kärsivänsä mitä erilaisimmista vioista, heittäysi hän lopulta tyhmäksi, ja kun panin kaiken kärsivällisyyteni liikkeelle, selittääkseni hänelle uudelleen ja yhä uudelleen, rupesi hän minua haukkumaan. Se lopulta taittoi kärsivällisyyteni ja meidän keskustelumme päättyi antamaani korvapuustiin, josta ukko otti niin pahakseen että tahtoi manata koko kylän virkavallan minua vastaan. Köyhillä tuloksilla oli minun siis palaaminen Samarovoon, jossa vietin venäläiset joulupyhät. Tammik. 8 p. läksin ajamaan Irtyshiä ylös Tsingalinskija-jurttiin, joissa aikomukseni oli suorittaa pääasiallisin työ Irtyshillä, kun näet olin kuullut kerrottavan että Tsingalan jurtat olivat suuret ja niiden ostjakit Irtyshillä paraiten säilyneitä. Kiinnitin täälläkin, kuten kaikkialla edellä ja myöhemminkin pääasiassa huomiota metsästykseen, kalastukseen, rakennuksiin sekä muihinkin etnografian aloihin, sikäli kuin aika myönsi, kooten muun muassa koristeita, tällä kertaa ompelukoristeita. Niistä ovat näet Irtyshin, Salymin ja Salymin suun sekä Kondinskin luostarin välillä asuvat ostjakit sekä Konda-joen ostjakit ja vogulit aikoinaan olleet hyvin rikkaat. Irtyshillä olin viimeisellä minulle entuudestaan tuntemattomalla ostjakkilaisella murrealueella ja siellä siis loppuivat varsinaiset ostjakkilaiset tutkimukseni, lukuunottamatta yhden päivän työtä Kondan suupuolella sijaitsevissa Pushkinskija-jurtissa. Mutta jäljellä olivat vielä Kondan vogulit ja Tobolskin tatarit.

Matkani Kondalle alkoi tammik. 17 p. ja se kävi Demjanskoe-kylän kautta, sillä suora talvitie, joka johtaa Tsingalasta Kondalle,

oli vielä tähän aikaan avaamatta. Vogulilaisen asutuksen keskuudessa, joka alkaa Makrovskija-jurtista (ne ovat ensimäiset jurtat Mahratshinskoe-kylän alapuolella) työskentelin lähes kaksi viikkoa tehden suurimmat pysähdykseni Leshinskoen kirkonkylässä (se on kolmas kirkonkylä Kondaa ylösnoustessa) ja Landinskija-jurtissa. Venäläinen vaikutus osoittautui Kondalla hyvin voimakkaaksi. Se on niellyt jo paljon siitä, mikä näille heimokansoille vielä joku aika sitten oli ominaista. Vanhuksetkin ovat jo ehtineet unohtaa osan sanavarastoaan ja nuorempi kouluiässä oleva polvi puhui monin paikoin keskenään venäjää.

Samoin kuin Tomskin tienoilla, tein liki Tobolskiakin tutkimuksia tatarien keskuudessa. Palattuani Kondalta jälleen Irtyshille pysähdyin vuorokaudeksi Karabinon-jurttiin ja tultuani helmik. 1 p. Tobolskiin tein sieltä pitäin kolmen päivän matkan *Läjeuvtumak*-jurttiin, jotka sijaitsevat noin 55 virstan päässä Tobolskista Irtyshin vasemmalla rannalla „soitten takana“ niinkuin paikalla on tapana sanoa. Ne muodostavat yhden useista siellä sijaitsevista jurttakunnista, joitten sanotaan saaneen asutuksensa jermakilaisten sortoa paenneista tatareista.

Viimeisen työni suoritin Tobolskin museossa, jonka konservaattori, kuvernementin agronoomi, herra Skalazubov jätti auliisti ja erinomaisella vapaamielisyydellä koko museon, erittäinkin ornamentalisessa ja puvullisessa suhteessa verrattain runsaat ainekset käytettäväkseni. Näihin kiinnitinkin ensi sijassa huomioni tehden sen kokoelmista yli 30 valokuvaa ja muutaman kymmenen pukupiirustuksia.

Helmik. 10 p. lähdin Tobolskista kotimatkalle, joka kävi Tjumenin, Jekaterinburgin ja Tsheljabinskin kautta.

Valokuvien ottoa ja kokoelman keräämistä olen harjoittanut tälläkin matkallani — jälkimäisen olen toimittanut Antellin delegatsionin myöntämillä varoilla. Otettujen valokuvien luku, joista useimmat negatiiveista päättäen ovat verraten hyvin onnistuneet, nousee yli kahden sadan. Kokoelmassa lienee esineitä neljättä sataa.

Olen lyhyesti ja niin sanoakseni luettelemalla tehnyt selkoa matkastani, ja muu ei ole ollut tarkoituskaan, koska näin vaihtelevan

matkan tarkempi esitys olisi tuonut mukanaan enemmän aineksia kuin tällaiseen tiliä tekevään kertomukseen olisi mahtunut. Lopuksi saan lausua sulimmat kiitokseni Suomalais-ugrilaiselle Seuralle, jonka myöntämät matkarahat ovat tehneet niin tämän kuin edellisenkin siperialaisen retkeni mahdollisiksi.

Ein weiterer beitrag zum Tõnniscultus der esten

von

Dr. Erwin Jürgens.

Vorwort

von

Dr. Max Buch.

Durch Dr. Erwin Jürgens unermüdliche nachforschungen ist jetzt der Tõnniscult in seinen wesentlichen teilen völlig klargelegt, und zur krönung seines werkes ist es Jürgens schliesslich auch gelungen, eines echten „Tõnnise wakk“ mit sammt dem Tõnnis habhaft zu werden (S. abb.).

Der Tõnniscult erweist sich als unzweifelhaft echt schamanisch und ist ein noch lebender rest der estnischen mythologie.

Der Tõnnis ist einerseits der hausgott, der ursprünglich vom herdfeuer beschienen wurde, aber später in einer besonderen kammer gegenüber der stubenthür und dem herde seinen platz fand.

Wenn sich Dr. Jürgens' meinung bewahrheiten sollte, dass dem Tõnnis ursprünglich im „*kota*“ geopfert wurde, dem rest des „jurt“ der asiatischen finnisch-ugrischen stämme (*goatte* der lappen), so würde die ähnlichkeit mit dem *Voršud*, dem hausgott der wotjaken, noch mehr in die augen springen.

Andererseits ist aber Tõnnis der gott der fruchtbarkeit sowohl des ackers als des viehs und der menschen, denn ihm wird getreide bei der ernte, ein kleidungsstück bei der geburt jedes kindes und ein gewinnanteil von jedem verkauften oder geschlachteten tiere geopfert, und er wird angefleht, die geburt der kälber glücklich und unbehindert vor sich gehen zu lassen. Es scheint sich also meine vermutung zu bestätigen, dass mehrere frühere gottheiten im Tõnnis verschmolzen sind.

Obgleich der Tõnnis von den esten sehr gefürchtet wird, so ist er doch nur eine niedere gottheit; das scheint aus dem nachstehenden von Jürgens mitgeteilten opfergebet hervorzugehen:

„*Püha ja kallis Tõnnis,*	„Heiliger teurer Tõnnis,
Teida mo soovi,	Erfülle mein flehen,
Peata mo palvet,	Verwirkliche meine bitte“,
Ukko anetes ja taratalutes.“	

Der sinn der letzten zeile ist dem verständnis der betenden esten bereits verloren gegangen, und Jürgens gewährsmann hielt es einfach für abrakadabra; doch sind hier offenbar die beiden estnischen götter *Ukko* und *Taara* angerufen und die zeile bedeutet etwa: „Mit Ukkos erlaubnis und unter Taaras leitung“, oder: „Das gebe Ukko und walte Taara“. Hiernach wären also Ukko und Taara übergeordnete götter.

Nach Nic. Anderson [1], dem hervorragenden kenner der finnisch-ugrischen sprachen, wäre Taara der höchste himmelsgott nicht nur der alten esten sondern ursprünglich auch aller finnisch-ugrischen völker.

Meine frühere vermutung [2], dass der Tõnnis nur seinen namen dem katholizismus verdankt und sonst ein rein heidnischer gott ist, findet in dem nachstehenden bericht von Jürgens weitere bestätigung. In einzelnen gegenden wird dem gotte nicht am Antoniustage sondern am Katarinen- oder Georgstage oder noch anderen tagen geopfert, und der götze führt dann den namen des heiligen, an

[1] Sitzungsberichte der gelehrten estn. ges. in Dorpat 1898, s. 20.

[2] Vergl. Journal de la Soc. Finno-Ougr. XV,3.

dessen tage sein fest stattfindet; er heisst also hier Katri od. Jüri oder noch anders. Auch dass der Tõnnis an einigen orten aus wachs gefertigt wurde, ist wahrscheinlich eine konzession an den katholizismus oder richtiger an die katholischen priester.

Wichtig ist auch, dass die speiseopfer, die man dem gott zunächst in natura ins „wakk“ legt, später noch ins feuer geopfert werden.

Dem estnischen Tõnnis entspricht in vielen stücken der *Kekri* in Finnland, dessen spuren ich versucht habe nachzugehen. Auch ihm wurde im oktober ein tier geschlachtet, und manche opfergebräuche haben sich in der gegend von Kuopio (z. b. Tuusniemi) und in Karelen noch beibehalten. Ich hoffe bei anderer gelegenheit auf ihn zurückzukommen.

Ich lasse jetzt Dr. Jürgens' interessanten und sehr instruktiven Tõnnisbericht wörtlich folgen.

Zum Tõnniscultus der esten.

I. Aus dem kirchspiele St. Michaelis in Estland.

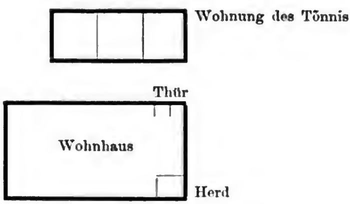
Bis vor 20 jahren wurde hier die Tõnnisfeier regelmässig abgehalten, dann kamen aus dem Weissensteinschen die herrenhuter, gründeten im kirchspiel 2 schulen und rotteten mit eifer aus, was sie von heidnischen gebräuchen vorfanden. So berichtete mir der Mihkel Sander, gesindeswirt im grossen kronsdorfe Rabafer, im kirchspiele Michaelis. Die ceremonien beim opfer, die beschreibung des götzen und seines festes, sind noch allgemein in den familien durch mündliche überlieferung erhalten.

Der *wakk* wurde in dem an eichen verhältnismässig noch reichen kirchspiele aus einem eichenklotze aus *einem* stücke verfertigt, vielfach von aussen und innen mit schnitzereien verziert, in ihm war der Tõnnis errichtet. In diesen „wakk“ nun wurde geopfert, von jedem ein wenig und zwar vom ersten des geernteten; ferner für ein kind männlichen geschlechts mützchen und knabensocken, dem

entsprechend für ein mädchen was diesem gebührte. Ausser mädchenkleidern en miniature wurden hier im kirchspiele für ein mädchen namentlich gerne 2 arten von schmuckgegenständen, die noch jetzt im kirchspiele sehr verbreitet sind, gespendet: 1) Eine art an eine grosse münze erinnernder broschen von der grösse einer handfläche und grösser aus kupfer oder silber, welche dazu dienen, ketten aus münzen oder perlen, die hier auch noch häufig getragen werden, sowie auch tücher und kleider vorne auf der brust zusammenzuhalten. Sie werden seit alters her *sõlga* genannt. 2) Grosse münzenartige platten aus silber und kupfer, selten anderen metallen, die an halsketten von holzperlen, bernsteinperlen einheimischen fabrikats, ketten aus münzen u. s. w. um den hals getragen werden. Diese schaumünzen sind vielfach sehr fein durchbrochen und graviert. Geopfert wurde auch fleisch, wie früher betont worden ist. Jedes tier, das zufällig dem „wakk" zu nahe kam oder ihn gar berührte: schweine, hunde, katzen, selbst rinder und pferde, wurden unverzüglich zur sühne geschlachtet. Der „wakk" hatte seine eigene stätte, durfte niemals (nach anderen bisweilen) im wohnhause bewahrt werden, er hatte meist einen eigenen vorbau an einer vorratskammer *(ait)* im 2:ten stock möglichst vor den unbilden der witterung geschützt. — Geopfert wurde dem Tõnnis eines gesindes nur durch den gesindeswirt; nur die *„perevanemat"* (wörtlich: gesindeältesten) d. h. gesinde-wirt und -wirtin, durften den Tõnnis bedienen, niemals knechte, mägde und kinder. Nun aber die logische frage: was wurde aus dem inhalte des „wakk", wenn er im laufe der zeit bis an seinen rand gefüllt war? Zum ersten male erhielt ich hier folgende interessante aufschlüsse über einen brauch, der hier geübt worden ist. Der inhalt des „wakk" stand nie allzulange an, denn er wurde mit feuer verbrannt. Noch jetzt wissen viele alte leute davon mit gewissheit zu berichten, und zwei der beliebtesten brandopferstätten, zwei steine, wurden mir gezeigt. Auf diesen steinen wurden die Tõnnisgaben der gesinde des dorfes Pikkara verbrannt. Der eine liegt wie ein gewaltiger flacher schleuderstein inmitten einer wiese, die von einem dicht am steine vorüberführenden wege durchschnitten wird. Der stein ist an seiner oberfläche leicht muldenartig ausgehölt, sonst finden sich an ihm keinerlei besonderheiten. Der zweite stein

war als ausgedienter veteran in einen feldzaun gewälzt worden und wurde auf meine bitte aus diesem gebrochen, um ihn zu einer photographischen aufnahme verwerten zu können. Auch dieser stein hat ausser seiner grösse und vergangenheit jetzt nichts mehr für sich anzuführen und ist jetzt zum schirmer der feldgrenzen degradiert worden.

Beide steine haben natürlich ihre geschichte; beide werden noch jetzt mit heiligen schauer betrachtet. Wegen entweihung der steine durch deutsche und schweden soll, so berichtet die sage, viel blut geflossen und mancher heimliche mord verübt worden sein, denn wer dem Tõnnis gehöriges berührte oder entweihte, der musste des todes sein. — Noch eine interessante beobachtung beim baue der Tõnnisstätte wurde mir mitgeteilt. Die lage des gebäudes, welches den Tõnnis beherbergte, musste stets so sein, dass es gegenüber dem herdfeuer der gesindestube lag, denn das Tõnnisheim musste ursprünglich von diesem beschienen werden. Obgleich diese lage eines gebäudes gegenüber der thür des wohnhauses an und für sich sehr unzweckmässig und unverständlich erscheint, wenigstens für heutige verhältnisse, so findet man sie doch in St. Michaelis noch jetzt fast überall so. Ich machte auf die mitteilung hin überall beobachtungen und fand es fast nirgendwo anders. Natürlich ist diese bauart von dem gesichtspunkte des Tõnnicultes sehr verständlich, so unbegreiflich sie sonst wäre. Auch hier ist die alte tradition noch geblieben.

Schematischer plan eines gesindes in Michaelis.

Ein in Michaelis üblicher Tõnnisspruch war:

„*Püha ja kallis Tõnnis*, (Heiliger teurer T.)
Teida mo soovi, (Erfülle mein flehen)
Peata mo palvet, (Verwirkliche meine bitte)
Ukko anetes ja taratalutes.“

Der sinn der letzten zeile wurde mir als nicht vorhanden angegeben, es sind phantasieworte.

II. Bericht über den Tõnnis aus dem dorfe Pikkara in St. Michaelis.

In jedem gesinde gab es einen Tõnnis, dem der beste platz meist in einem extrahause eingeräumt war. Der Tõnnis wurde hier aus holz geschnitzt oder aus lappen gefertigt in der art einer puppe, stand in einer ecke seines heiligtums, und vor ihm stand sein „wakk“, aus holz gezimmert oder aus rinde gefertigt. Am Tõnnistage gingen wirt und wirtin ins Tõnnisheiligtum um den götzen zu begrüssen.

„*Tere tere Tõnneke*, (guten tag guten tag Tõnnischen)
Tere Tõnne vakkake“ (guten tag Tõnnis-wakkchen)

lautete die ansprache. Dabei gingen sie einige mal um den aus seiner ecke geholten götzen und sein sammelbecken. Das gesinde beteiligte sich nur an der nachher erfolgenden feier des tages ohne den heiligen zu sehen. Hier wurde mir mitgeteilt, dass auch von dem was verkauft wurde z. b. vieh, ein geldbetrag oder dafür gekaufter schnaps geopfert werden musste. In diesem dorfe war das feueropfer auch allgemein bekannt.

III. Ein bericht aus Wichtra im Fennernschen in Livland.

Hier war der Tõnnis fast stets aus wachs gefertigt. Am Tõnnistage brannte dem Tõnnis ein wachslicht, das an dem „wakk“ befestigt war und zu hause gefertigt sein musste, nicht gekauft sein durfte. Wenn ein unglück geschehen war, musste die „*kaalonaene*“ „*kaalon*“,

DER TÖNNIS

INMITTEN SEINES »VAKK« AUFGESTELLT.

AM OBEREN RANDE DES »VAKK« EIN AUFGESTECKTES OPFER-WACHSLICHT, DAS NEBST DEN GEOPFERTEN HEMDCHEN, HÖSCHEN UND STRÜMPFCHEN IM »VAKK« LAG.

wägen, (d. h. bestimmen) was geopfert werden musste, um den Tõnnis zu versöhnen; sie war es auch meist, die ihn und seinen „wakk“ herstellte. — Man nannte später den götzen nicht immer Tõnnis sondern auch Jüri, Katri u. s. w. (wohl anpassung an katholische festtage) und feierte dann den betreffenden tag (Katripäev, Jüripäev). Die heiligen wurden auch auf besuch zu einander gebracht. Vom endschicksal der Tõnnisgaben wusste man hier nichts genaueres zu berichten. Einige meinten, sie wurden wohl verbrannt, andere sagten, dass wohl katzen und mäuse in unbewachten augenblicken wenigstens die nahrungsmittel stahlen. Vor etwa zwei jahren soll hier ein gesindeswirt seinen Tõnnis in den fluss geworfen haben, um ihn zu ertränken, da er seiner überdrüssig geworden war. Da soll der Tõnnis im wasser noch lange zeit grausig gepfiffen und geschrieen haben (*“ja röökis ja vilistas koledaste“*). So der volksmund; zur erläuterung füge ich hinzu, dass an der betreffenden stelle eine wehr gelegen ist und das wasser reissend schnell heraukommt um sich am wehr zu brechen; vielleicht daher das pfeifen und schreien in den ohren der nervös erregten menschen.

Im dezember 1898 endlich gelang es mir einen echten Tõnnis zu erhalten. Er kostete $^1/_2$ stof schnaps und stammt aus dem Fennernschen. Einer meiner leute hat ihn erbeutet, ob mit recht oder unrecht, danach habe ich nicht weiter gefragt, da er der wissenschaft dienen sollte. Der Tõnnis und sein „wakk“ haben mich etwas enttäuscht, jetzt, wo ich die so gesuchten vor mir habe. Eine einfache länglichviereckige holzkiste aus gehobelten bretterchen etwa $^1/_4$ meter lang $^1/_6$ m. breit und ebenso hoch. In der mitte befindet sich der Tõnnis, ein holzpflock 15—20 cm lang mit schwarzen wollenlappen umwickelt und mit einem roten jacobinerkäppi aus zeug bedeckt. Durchmesser etwa 1—1$^1/_2$ cm. In der kiste lagen einige höschen, strümpfchen und hemdchen aus den verschiedensten zeugarten (s. beiligende photographie).

Fasst man nun die berichte aus dem dorfe Rabafer, Pikkara und aus Fennern zusammen, (ich habe aus jedem bericht immer nur das neue angeführt um nicht zu wiederholen, so dass die 4 berichte zusammen erst ein abgerundetes ganzes ergeben) incl. den bericht,

vorgetragen in den sitzungen der Finnisch-ugrischen Gesellschaft d. 18 jan. und 15 febr. 1896, so ergiebt sich wohl zu genüge:

1) Dass der Tõnnis existiert hat und noch existiert.

2) Dass seine feier, gestalt und bedeutung überall im wesentlichen gleich bleibt, aber doch auch je nach den vielen stämmen der esten in den Ostseeprovinzen und den verschiedenen gegenden modifiziert ist. So ist er in den wachsreichen gegenden wie Fennern aus wachs gemacht, in anderen aus holz, sein „wakk" in einigen gegenden aus eichen, in anderen aus rinde u. s. w.

3) Dass sich seine feier noch bis heute erhalten hat, aber auch bis zu einem gewissen grade den kulturgang mitgemacht hat, indem z. b: heutzutage eine im handel käufliche cigarrenkiste als „wakk" nicht verschmäht wird und dem Tõnnis opfergegenstände aus modernsten tuchen geliefert werden.

4) Dass dem Tõnnis unzweifelhaft auch ins feuer geopfert wurde und wohl noch wird; ob überall oder nur in einzelnen gegenden, ist nicht nachweisbar.

5) Dass der Tõnnis ein grosser bösewicht ist und sein unheiliges wesen unter mancherlei namen und in mancherlei gestalt treibt.

Ob auch die in manchen gegenden estnischer nationalität noch vorkommenden zeltartig zusammengelegten latten, von deren spitze ein kessel herabhängt, und in denen jetzt meist im sommer gewaschen wird *(kota)*, auch eine bedeutung in der Tõnnisfeier haben, das ist bisher nur eine vermutung von mir; trotz dem schreibe ich sie nieder, weil es mir manchmal sehr hat scheinen wollen, dass dem so sei. Feste anhaltspunkte habe ich noch nicht finden können.

Zum schlusse füge ich noch ein verzeichnis einiger mir bekannt gewordener Tõnniskenner und stätten auf in der hoffnung, dass es noch gelingen wird einem forscher die strassen, die dahin führen, zu wandeln und die menschen, die darum wissen, zu besuchen; doch müsste dies bald geschehen, denn die kundigen, die noch erzählen können, sind schon sehr alte leute, und ihre tage sind gezählt; und dann schwinden kostüme, bauten, sitten und gebräuche, die mit dem Tõnnisculte, oder mit denen er im zusammenhange steht, zusehends, und in 5 bis 6 jahren wird auch dieser entlegene winkel

Estlands und der Wiek, der mir noch so viel des interessanten bot, wohl auch schon so weit von der kultur, die jetzt noch sehr sparsam dort hineingeleuchtet hat, beschienen sein, dass man wie überall, wo die esten in die lümmeljahre getreten sind, nur noch moderne äusserlichkeiten und gar keinen inhalt weder althergebrachten noch neuen edlen selbsterworbenen finden wird. Es ist die gegend Estlands, die im norden von der Matzalbucht, im osten vom Kasserienschen bache, im süden von der nordgrenze Livlands und im westen wom Mönsunde begrenzt wird. Sehr interessant ist hier namentlich die strasse, die von St. Michaelis nach Leal, Tudimäe, Haneel, Patzal und Werpel führt. Hier im Werpelschen findet man auch die lattenkochstätten noch häufig. Hier am strande im Türmitalo soll noch jetzt geopfert werden.

Kundige personen: Mihkel Sander in Rabafer; Hans Penson in Pikkara; Anna Uustalo in Pikkara; Liisa Paldewär in Fennern; Leena Tomberg in Fennern.

Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1899.

Auszüge aus den sitzungsberichten der Finnisch-ugrischen Gesellschaft im j. 1899.

Kertomus Seuran mordvalaisten stipendiaattien keräysmatkain tuloksista.

(Esitetty Seuran kokouksessa 9 p. syysk. 1899.)

I.

Suomalais-ugrilaiselle Seuralle.

Niillä varoilla mitä Suomalais-ugrilainen Seura myönsi minulle käytettäviksi stipendeiksi mordvalaisen folkloren keräilijöille, olen tähän asti toimituttanut keräyksiä Samaran, Buguljman ja Buguruslanin piirikunnissa Samaran lääniä, Saratovin läänin pohjoispuolisissa osissa, Hvalynskin ja Petrovskin piirikunnassa, sekä Gorodishtshen piirikunnassa Pensan lääniä. Työssä on ollut ensinmainituissa lääneissä kaksi entistä kielimestariani, Zorin ja Shuvalov, sekä viimemainitussa eräs Pensan opettajaseminaarissa viime keväänä tutkinnon suorittanut kansakoulunopettaja Ivan Shkoljnikov, jonka kokoelmia en kuitenkaan vielä ole saanut käsiini.

Ignatij Zorin, kolmenkymmenen vuoden paikoilla oleva ersamordvalainen Vetshkanovo nimisestä kylästä Buguruslanin piirik. Samaran l., joka sitä ennen puolen neljättä kuukautta oli toiminut minun apumiehenäni, sekä kielimestarina että folkloren keräilijänä, alkoi

työnsä Seuran palveluksessa tammik. 24 p:nä Stepnaja Shantala nimisessä kylässä Samaran piirikuntaa, jonne jätin hänet jatkamaan yhdessä aloittamaamme työtä, kun itse suuntasin sieltä matkani Orenburgin läänin mordvalaisten luo. Kolme päivää siellä oltuaan, jolla ajalla hän m. m. pani kirjaan „rukouksen Nishke-emolle ja Nishken tyttärelle“ (ks. näytteitä, n:ro 3), läksi hän saamien ohjeitten mukaisesti Buguljman piirikuntaan, Bagana nimiseen kylään. Tässä lähellä Kasanin läänin rajaa sijaitsevassa suuressa kylässä ynnä sen kirkkokylässä Shantalassa on mordvalainen kansanaines säilynyt ehkä paremmin kuin missään muussa ersamordvalaisessa seudussa ja saattoi sieltä niinmuodoin odottaa runsasta saalista. Valitettavasti oli kansan epäluulo tähän saakka tehnyt näissä kylissä ponnistuksemme turhaksi. Jo syksyllä kävi Zorin minun toimestani Baganassa, mutta palasi sieltä tyhjin käsin, sillä minua pidettiin siellä niinkuin yleensä näillä Samaran läänin takamailla „Antikristinä“, ja hänenkin, minun lähettilääni, vastaanotto oli sen mukaista: suuri väenpaljous seurasi häntä, minne vain meni, eikä maksanut vaivaa tarjotakkaan „pestirahoja“; eräs toinen Surkino nim. naapurikylän mordvalainen, jonka lähetin Shantalaan, sai tosin eräältä tutulta tietäjäakalta pari loitsua, mutta tuli kohta kiireimmän kautta takaisin, eikä luvannut sinne enää toiste lähteä. Siinä toivossa, että mielet vähitellen olisivat ehtineet tyyntyä, panin nyt Zorinin vielä kerran koettamaan onneansa Seuran puolesta. Tämä uusi yritys ei jäänytkään aivan tuloksia vaille. Tosin hän ei niinä yhdeksänä päivänä, jotka siellä vietti, saanut yhtäkään Baganan monista tietäjistä — hänen hankkimansa nimiluettelon mukaan on siellä ensi luokan tietäjiä 30, niistä ainoastaan kaksi miespuolta — uskomaan salaisuuksiansa, mutta kylän mordval. kauppiaalta ja hänen vaimoltaan, joiden luona hänen viimein onnistui saada itselleen asunto, hän sai kuitenkin tietoja uhrijuhlista, joita siellä viime vuosiin saakka on vietetty verrattain hyvin säilyneillä menoilla, sekä kuuden melkoisen pitkän rukouksen sanatkin. Näytteeksi on kirjeeni loppuun liitetty esitys kuolleiden muistojuhlasta rukouksineen ja lauluineen; eräässä toisessa, *V'eleń-osks* nimisessä uhrijuhlassa lausuttu rukous, joka pituudessa voittaa kaikki minulle nykyään tunnetut, on erittäin huomattava siinä esiintyvien outojen haltijannimien puolesta. Eräältä Seledba nimisestä kylästä (Samaran piirik.)

tulleelta räätäliltä Zorin sitä paitsi kirjoitti muistiin muutamia lauluja ja loitsuja. Kenties olisi hänen lopulta onnistunut saada suuremmatkin saaliit, mutta nyt ilmestyi näyttämölle paikkakunnan urädnikka, jonka kyläläiset olivat osanneet taivuttaa puolelleen. Tämä kielsi häntä mihinkään liikkumasta, uhkasi vangita ja otti takavarikkoon hänen muistoonpanonsa, jotka tosin seuraavana päivänä melkein kaikki antoi takasin, mutta pakotti Zorinin samalla heti lähtemään takaisin kotiseudulleen. Siitä syystä jäi myös käymättä Kasanin lääni, jonka itäisessä osassa sijaitseviin ersalaiskyliin Zorinin oli määrä lähteä Baganasta päästyään.

Kotikylästään Zorin läksi kohta uudelle matkalle, tällä kertaa eteläänpäin, Buguruslanin kaupunkiin, jossa näitä seutuja kohdanneen kadon vuoksi kansaa ruokittiin ilmaiseksi ja johonka senvuoksi tavallista enemmän kerääntyy väkeä läheltä ja kaukaa. Siellä hän tapasi m. m. Kasanin läänin ersalaisia, joilta sai muutamia hyvin huomattavia lauluja. Kerron tässä näytteeksi erään Tajaba-kylän mordvalaiselta saadun 94-säkeisen laulun sisällyksen.

„Muinoin oli ersalaisten hyvä elää. Taivas oli niin alhaalla, että siihen ylettyi kädellä katonharjalta ja *N'išḱe-pas* senvuoksi kuuli kaikki kansansa rukoukset. Kun eräs ersalaisvaimo otti soimatakseen *Nišḱe-pas*ia siitä, että tupaan tuli savua, suuttui jumala ja nosti taivaansa ylös, jonka tehtyä loi *Puŕģińe-pas*in (Ukkosjumalan), kohoten itse vieläkin korkeammalle. Kun ersalaiset huolissaan siitä että jumala oli heidät hylännyt, rupesivat häntä rukoilemaan, lähetti tämä heille „vävynsä“ hallitsijaksi. Tätä uutta hallitsijaansa ersalaiset lupasivat totella kuin jumalaa, mutta ei hän kuitenkaan yksinään kyennyt heitä hallitsemaan, jonka vuoksi loi *Jurt-ava*n (Kodin-haltijan) ja *Kardas-śarko*n (Kartanon-haltijan) ja käski ersalaisten palvella niitä. Senpä vuoksi ersalaiset uhraavatkin *Kardas-śarko*lle kiharavillaisia oinaita ja *Jurt-ava*lle harmahtavia lampaita, josta hyvästä *Kardas-śarko* suojelee heidän karjansa ja *Jurt-ava* heidän perheensä.“

Eräässä toisessa saman miehen laulamassa laulussa (128 säettä) kerrotaan, kuinka vanhan kodin *Jurt-ava* pelasti mordvalaistytön bashkirein maasta, jonne hänet oli ryöstetty nuorelle bashkirille vaimoksi. — Näistäkin lauluista selviää että prof. Smirnov (Mordva, ss. 206, 207) on erehdyksissä pitäessään *Kardas-śarko*a ja *Jurt-ava*a

samana haltijana: edellinen, joka pitää asuntoa pihalla olevan kiven alla, on miespuoli, jonka vuoksi hänelle on uhrattava oinas; uunin alla asustava *Jurt-ava* on, niinkuin jo nimestä näkyy, naispuoli, joka saa uhrikseen lampaan.

Buguruslanin matkaan meni Zorinilta noin 10 päivää. Sieltä palattuaan hänen onnistui vielä kotiseudullaan, jossa jo pitkin syksyä oli minun toimestani ollut keräystyössä, löytää uusia lauluja, rukouksia ja loitsuja. Ensinmainituista ovat huomattavimmat laulu *Mastorpasin* (Maa-jumalan) onnistumattomasta kosintaretkestä *V'ed'avan* (Vesiemon) luo (146 säettä), joka aiheeltaan on tietääkseni ainoa laatuaan, merkillinen myöskin aiheen humoristisen käsittelytavan vuoksi, sekä luomistarulla alkava kahdeksantavuisista säkeistä kokoonpantu runo mordval. *Tuśtan* ruhtinaasta, joka pituudessa melkein vetää vertoja muutamille painetun Kalevalan runoille (262 säettä), — täydellisin niistä monista toisinnoista, mitä minulla nyt on käsissä.

Kaikkiaan sisältää Zorinin kokoelma 22 laulua ja yhden itkun, yhteensä 2,129 säettä, 9 rukousta ja 4 loitsua. Keräystyöhön meni häneltä kaikkiaan puolentoista kuukautta.

Andrei Shuvalov (mordv. Tshivalov), noin viidenkymmenen vuoden ikäinen ersalainen, kotosin Bajevka nimisestä kylästä, Hvalynskin piirik., Saratovin l., jonka avulla viime talvena parisen viikkoa tutkin hänen kotiseutunsa murretta, erosi minusta Nasjkaftym nimisessä kylässä Kuznetskin piirikunnassa 19 p. helmikuuta, lähteäkseen Seuran kustannuksella läheiseen Petrovskin piirikuntaan, Uza joen varrella oleviin ersalaiskyliin folklorea keräämään, johon tehtävään koetin häntä parhaan taitoni mukaan ohjata. Tämä hyvin alkuperäisellä kannalla säilynyt paikkakunta oli hänelle ennestään tuttu, sillä joku aika takaperin oli hän siellä kulkenut kylästä kylään kotikylänsä kirkonrakennuskassan hyväksi rahaa ja viljaa keräämässä, jonka vuoksi hänellä olikin tuttavia monessa kylässä. Etenkin tämä seikka antoi minulle toiveita yrityksen menestymisestä, vaikka tosin jo Nasjkaftymissa vähin sain hänen kanssaan kokea, kuinka vaikeata tälläkin paikkakunnalla oli voittaa kansan luottamus. Valitettavasti ei tätä hänen matkaansa saata sanoa onnistuneeksi, sillä puolenkolmatta viikkoa kului häneltä melkein hukkaan Kirzhamant (mordv. *V'äŕǵiz-uma*), Dubrovka (mordv. *Pumro*), Metshkasy (mordv. *Mačkas*), Azrapino,

Sosnovka (mord. *Pičä-ťäľä*), Pylkovo (mordv. *Kšumań-ťäľä*), Shumaevo, Kuläsy (mordv. *Kuľas*) ja Mamadysh nimisissä kylissä Petrovskin piirikuntaa. Pahin vastus oli miesparalla ollut kyläpoliiseista, sotnikoista, jotka niinkuin muukin kansa pitivät häntä itse „Antikristinä" (minun seurassani ollessaan hän oli saanut tyytyä arvonimeen „Antikristin apulainen") ja armotta antoivat matkapassin kylästä kylään. Päälle päätteeksi sattui eräs sen seudun parhaista tietäjistä, jonka tuttavuuteen Shuvalov edellisillä matkoilla oli päässyt ja josta sen vuoksi paljon toivoimme, olemaan toivioretkellä Kijeviin! Kotiseudulleen palattuaan Shuvalov jatkoi paremmalla menestyksellä työtä omassa kotikylässään ja muutamissa muissa Hvalynskin piirikunnan pohjoisosassa sijaitsevissa ersalaiskylissä (Golodävka, Telätnikovo, Andrevka, Slavkino). Hänen kokoelmansa sisältää 8 laulua, 2 häälaulua, 3 itkua, 14 uhrirukousta, 13 loitsua ja yhden sadun, joiden keräämiseen hän käytti vähän toista kuukautta.

Tehtyäni täten ylimalkaan selkoa Seuran stipendiaattien tähänastisista keräyksistä liitän tähän muutamia numeroja näytteeksi. Niistä on ensimäinen Shuvalovin, muut Zorinin kokoelmista. Olen niiksi valinnut etupäässä juhlarukouksia, jommoisia viime aikoihin asti ei ole saatu mordvalaisilta talteen, lukuunottamatta niitä parin rivin pituisia katkelmia, mitä venäläiset kansatieteilijät sekä allekirjoittanut (Suomal.-ugril. Seuran Aikak. XII) ovat julkaisseet. Varsinkin yksi niistä (n:o 3), joka on runopukuinen, osoittaa selvästi perättömäksi Smirnovin oletuksen (Mordva, s. 257) että mordvalaisten rukoukset olivat improviseerattuja. Runomittaisuutensa vuoksi on tässä saanut sijan Lemmennosto-loitsu (n:ro 2), joka on kokoonpantu 7-tavuisista säkeistä, niinkuin vastamainittu rukouskin.

1.

K'äŕämäď-osks.

*K'äŕämäď*in uhrijuhla vietetään 1 p. lokak. v. l. Uhrieläiminä on hanhi ja kana, jotka tavallisesti siihen tarkoitukseen saadaan lahjaksi. Ne viedään ensin joelle, jossa kaksi akkaa kylvettää ne, kolmannen rukoillessa näin:

„Vedenhaltija Vesi-emo *(V'ed'-ava)*, vedenhaltija hyvä emäntä, katso, me tulimme sinun luoksesi, toimme hanhen ja kanan. Pese ja puhdista sinä ne!"

Kun linnut on pesty ja kuivattu, kumartavat kaikki ja rukoilija-akka kaaputtaa veitsellä vaskirahaa Vesi-emolle uhriksi. Tämän jälkeen laitetaan kylässä ruokia niistä varoista, mitä yhteisesti on kerätty. Kun kaikki on valmista, kokoontuvat kylän naispuolet metsään eräälle paikalle, jolla on nimenä *V'iŕ-latka* (metsärotko). Ennen juhla-aterian alkamista polvistuvat kaikki, nostaen kätensä ylös, rukoilija-akka asettuu toisten etunenään ja lausuu seuraavan rukouksen:

„*V'äĺiń-pas* (Kylän-jumala) taattosemme, *Čiń-pas* (Päivän-jumala), *N'išḱä-pas* hyvä jumala, *Puŕǵińä-pas* (Ukkos-jumala), *Karda-šarko* (Kartanon-haltija) taattosemme! Kas tässä, olemme keittäneet ja paistaneet *K'äŕäḿäd'*in nimeen, tänään on *K'äŕäḿäd'*in juhla. Sultan *K'äŕäḿäd'*, ilmassa lentävä *K'äŕäḿäd'*, maassa kävelevä *K'äŕäḿäd'*, valkosukka *K'äŕäḿäd'*, *K'äŕäḿäd'* kiemas tyttö, *K'äŕäḿäd'* karjan kaitsija, *K'äŕäḿäd'* hevosten paimen, *K'äŕäḿäd'* lammasten hoitaja, *K'äŕäḿäd'* ihmisille terveyden antaja, *K'äŕäḿäd'*, sinuun turvaten olemme tänne tulleet, sinulle kannoimme hanhen ja kanan! Anna meille hyvä terveys, pitkä päivänvalo (ikä), meille ja meidän lapsillemme! Varjele kuolemalta, pahalta tunnilta, suojele tyystin karjamme, anna meille sadetta, anna ruokaa sydämenvahviketta, anna viljan kasvaa, että voisimme vainajille muistojuhlia viettää, heistä maantomun puhdistaa pois!"

Pantuaan uhrileivän kaunikan puunkannolle lausuu rukoilija-akka lopuksi:

„Kaikki jumalat tulkaa, syökää, vahvistakaa sydämenne!"

Darija Budina.
Andrevka, Hvalynskin piirik. Saratovin l.
18²⁸/IV99.

Mordvalaisten *K'äŕäḿäd'*istä ei tähän saakka ole tunnettu paljon muuta kuin nimi. Painetuissa lähteissä esiintyy K. milloin haltijana (Smirnov, Mordva s. 258 arvelee että tämä nimi on väännös sanaa *K'eŕḿe-aťa* „Vilun ukko" !), milloin taas uhripaikan tai uhrijuhlan nimenä (Wiedemann, Wbuch: „heidnisches Opfer, Opferplatz"). Edelläolevasta käy selville, että *K'äŕäḿäd'* Saratovin kuvernementin

ersalaisilla — muissa ersamordval. paikkakunnissa en minä tätä nimeä ole tavannutkaan — on naispuolinen haltija („kiemas tyttö“, *najan ťäjχ'ťiŕ*), jonka juhlaa yksistään naisväki viettää. Tämä sana on — niinkuin kirjoituksessani: „Die türk. lehnwörter im mordv.“ s. 37 jo on osoitettu — mordvaan lainattu turkkilaiskielistä eikä arvatenkaan tatareilta, jotka 13 vuosisadalla Volgan seuduille tullessaan jo olivat muhamettilaisia, vaan mordvalaisten vanhemmilta naapureilta, tshuvasseilta. Se on muuten merkille pantava mordvankielen äännehistoriaankin nähden. Se muoto, joka sanalla on Saratovin läänin ersalaisten murteessa (ensi tavussa *ä*) verrattuna mokshalaiseen muotoon, jossa ensi tavussa on *e* — yhdessä erään toisen tshuvassilaisperäisen sanan vastaavien muotojen kanssa (moksh. *ḱelda,* ersal. *ḱeńďal*, Saratovin ersanmurteessa *ḱäńďal*, vrt. Die türk. lehnw. n:ro 67), — todistaa että ensinmainitussa murteessa yhteismordval. *e* on muuttunut *ä*:ksi sen jälkeen kuin tshuvassil. vaikutus mordvaan alkoi, samalla kuin lukuisista tatarilaisista lainasanoista, joiden ensi tavun *e* tässäkin murteessa esiintyy muuttumatta, käy selville, että tämä äänteenmuutos oli jo suoritettu 1300 v:n paikoilla, jolloin mordvalaiset tulivat nykyisten Volgan tatarien yhteyteen.

2.

Ežďamo.	Lemmennosto.
Pas-čaŋgoť N'išḱe-pas,	Auta Nishke-pas,
pas-čaŋgoť V'eŕe-pas!	Auta V'eŕe-pas![1]
Čokšńe maďan a oznan,	Illalla panen maata, en kumarra pyhäinkuvia,
valcḱejak śťan a oznan.	aamulla nousen, en kumarra pyhäinkuvia.
M'eźeń koŕas a oznan?	Miksi en kuvia kumarra?
Duḿiń aŕćiń eś pačkan	Mietin, päätin mielessäni
Makul Maťŕań ƀečḱeḿe,	Makul'in Matrjaa lempiä,
sajeń polaks sajeḿe.	hänet omakseni ottaa.
Araś sonʒe̜ ḿeteze̜	Hänpä ei haluakkaan

[1] Ylijumala.

moń ťečkeḿe keľǵeḿe,	lempeänsä mulle antaa,
mońe polaks moľeḿe.	minun omakseni tulla.
Mon b́ednojan skudnojan,	Mies olen köyhä, varoja vailla,
araś-čisę eŕićan.	olen puutteessa eläjä.
L'iśiń alo-ortava,	Läksin alaportille,
alo-jonov śeŕǵeďiń,	siellä huutaa huikabutin,
Mastor-pazn̨ęń eńaldįń.	Mastor-pas'ia (Maa-jumalaa) rukoelin.
Mastor-pazoś maŕińim.	Mastor-pas minut kuuli,
śiśem šujťat kučokšnoś	7 shaitania (pahaa henkeä) lähetti
Makul Maťŕań eźďamo.	Makul'in Matrjan lempeä nostamaan.
S'iśem šajťat, aźodo!	Te 7 shaitania, menkää,
Maťŕań keř̌ boks arado!	asettukaa Matrjan vasemmalle sivulle!
K'erčṕiľeva sovado,	Menkää sisään vasemmasta korvasta,
uďemganʒo sradodo,	levitkää ympäri aivoja,
saiŋk ṕraso-ṕŕiťenʒę!	ottakaa häneltä ymmärrys pois!
S'eďe alov valgodo,	Sieltä alas laskeutukaa,
saiŋk śeďej-ŕijenʒę!	viekää häneltä sydänvoima!
Iśľo alov valgodo,	Vielä alemma laskeutukaa,
saiŋk ṕiľǵe ŕijenʒę!	viekää häneltä jalkavoima!
T'elavanʒo sradodo,	Levitkää ympäri ruumista,
ežďiŋk ťeśe ťeŕenʒę,	loihtikaa kaikki hänen verensä,
ťeń-udomo iľiŋk kat,	elkää heittäkö yön lepoa,
čiń-ojmamo iľiŋk kat!	elkää heittäkö päivän rauhaa!
Ćińek ťeńek kiŕďessę	Yöt päivät pitäköön
M'ikoń Prokoń meľcęnʒę!	Mikon Prokoa mielessään!
N'ejavozo ľeńenʒę	Olkoon Proko hänestä
sįŕńeń aloń końďamo!	kaunis kuin kultamuna!
V'ečkeťezę ľićazo.	Mieltyköön (tyttö) muotoon,
ťečkeťezę ponazo,	mieltyköön näköön,
ťečkeťezę vajǵeľga,	mieltyköön ääneen,
ťečkeťezę kortaftka!	mieltyköön puheeseen!

Ipo niminen mies.
Novyj Bajtermiš, Bugurusl. pk., Samaran l.
helmik. 1899.

3.

Osks N'išḱe-avańe i N'išḱeń-ťejťeŕ kastargońe.

„Nishke-emolle" ja „Nishken tyttärelle" veitettiin ennenaikaan Stepnaja Shantala nim. kylässä, Samaran piirik. Samaran l., ensimäisenä pääsijäispäivänä tämänniminen juhla. Kussakin talossa keitettiin puuroa Nishke-emolle ja leivottiin hunajakakkuja Nishken tyttärelle. Rukouksen lausui talonemäntä.

N'išḱe-ava matuška,
N'išḱeń ťejťeŕ kastargo,
N'išḱe-paznę malaćikst,
V'eŕe-paznę ćečḱećikst!
N'išḱe-ava, toń ḱisę
ṕiďińeḱ kaša-čakšḱeńeḱ,
N'išḱeń ťejťeŕ kastargo,
toń ḱisę ḿiń pańińeḱ
ḿeď-lambamo ćukornęť,
targań sto(l) laŋks vačḱińeḱ.
S'uk-ṕŕanok makssįńeḱ
vaśńa N'išḱe-avańe,
ḿejťe N'išḱeń ťejťeŕńe.
N'išḱe-ava matuška,
N'išḱe-pazońť avazo,
N'išḱeń ťejťeŕ kastargo,
N'išḱe-pazoń ťejťeŕzę,
N'išḱe-paznę malaćikst,
V'eŕe-paznę ćečḱećikst,
ćešolgaftįŋḱ tįń šačoŋk,
marįlgaftįŋḱ tįń ľićaŋk,
mazįńestę varštado
ḿińeḱ purnań stoľḿeḱ laŋks,
kudo-poco šemja laŋks!
V'eše ašťiť pulźado
kaflo ḱeďeń ḱeṕeďeź

Nishke-emo, maire maammo,
Nishken tytti, sorja neiti,
Nishke-pas'in lemmityiset,
ystävät Yli-jumalan!
Nishke-emo, maire maammo,
sulle puuromme parahan,
Nishken tytti, sorja neiti,
kakut kaunihit sinulle,
mesileivät mielehiset
juhlapöytähän panimme.
Kauniisti kumartelemme
ensimäiseksi emolle,
toisen kerran tyttärelle,
jotta kasvot kaunistuisi,
muoto saisi maireheksi.
kaunihisti katseleisi
Nishke-emo, maire maammo,
Nishken suuren synnyttäjä,
Nishken tytti, sorja neiti,
tytär Nishken taivahisen,
Nishke-pas'in lemmityiset,
ystävät Yli-jumalan
juhlapöyteä jaloa,
perettäkin pirtissämme!
Pere on kaikki polvillansa,
kohti taivoa kätemme,

odnęk sįreńek	tässä nuoret, tässä vanhat,
nućkańek bujeńek.	vielä lapset lapsienkin.
N'iške-ava matuška,	Nishke-emo, maire maammo,
N'iškeń t'ejt'er kastargo,	Nishken tytti, sorja neiti,
pazońt' maro bašatad,	jumalalle juttelija,
pazoń t'evd'e sodatad,	Nishken töiden tietelijä,
pazoń kectę bešed'e	pyydä lahja luojaltamme,
šemijańeń šumbra-či,	hanki terveys hyvänen,
maksodo ṕrevńet' sodavkset',	anna mieltä miehen päähän,
b'eŕań t'evstę kardįmiź.	jottei puutu turman töihin,
paro t'evńes bet'imiź!	toimita hyvän tekohon!
B'eŕań vakska jutazo,	Poistaos pahat panokset,
paro kudos sovazo,	hyvä päästä pirttihimme,
undokst tarat noldazo,	anna juurtua jalosti,
raćańasta sradozo,	kaunihisti kasvettua,
t'betket' umaŕt' kandozo!	kantoa hyvät he'elmät!
N'eft'esę pas šel'meńek	Anna armias jumala,
i l'išid'e sobid'e	ettei vieras vieroele,
i šimid'e jarcįd'e!	tulija ei tieltä käänny!
N'iške-ava matuška,	Nishke-emo, maire maammo,
N'iškeń t'ejt'er kastargo,	Nishken tytti, sorja neiti,
meźe sobi paro-čiš,	kaitse kasvu kaikenlainen,
kolmoń kirda kolmonzįk,	kasvattele kolmin kerroin,
kafto ṕeva kemekstįk,	varjele vakahisesti,
il'azo sajeft' dušmannę	ettei noi'at noituele,
a-paro-mel' lomańńe.	eikä kantele katehet.
M'eźe sobi ul'iks-čiš,	Kaitse kasvu, viitsi vilja,
kšńiń zaborco ṕiŕik,	aita rautainen rakenna,
kšńiń važoso važad'ik!	rautapönkät pönkittele!

„Trohim-baba“, n. 90-vuotias sokea akka.

Paitsi runopukunsa vuoksi on tämä rukous merkillinen sen puolesta, että siinä esiintyy ihan uusi haltija: Nishken tytär *(N'iškeń t'ejt'er)*. Hänellä on liikanimenä *kastargo*, — vanha sana, joka tavataan myös eräässä Maresevo kylästä (Simbirskin l.) saamassani arvoituksessa (ks. Suom.-ugr. Seuran Aikak. XII, s. 59, arv. 300) ja siellä

selitettiin merkitsevän „komeaa tyttöä“: *kodamo jutį kastargoś* 'kas mikä „kastargo“ tuossa menee' sanoo mordvalainen nähdessään pulskan tytön kulkevan kadulla. *N'iśkeń t'ejt'eŕ kastargo* esiintyy vielä eräässä Zorinin kokoelmaan kuuluvassa laulussa, josta jo edellä oli puhe. Siinä „Nishke-jumalan vävy“ ruvetessaan appinsa käskystä ersalaisten hallitsijaksi esittelee itsensä heille näillä sanoin:

N'iśke-pazoń sodamozo mon ul'an,
N'iśkeń t'ejt'eŕ mon kastargoń polazo.

Olen Nishke-jumalan vävy,
Nishken tyttären „kastargon“ puoliso.

N'iśke[1] eli *N'iśke-pas* ja *V'eŕe-pas* (Yli-jumala) esiintyvät mordvalaisessa folkloressa lukemattomia kertoja rinnakkain, lauluissa paralleli-sanoina. Useinkin käsitetään *N'iśke-pas* ja *V'eŕe-pas* nähtävästi samaksi jumalaksi, mutta väliin tekee mordvalainen selvän eron niiden välillä. Niinpä esim. nykyään jotenkin venäläistyneessä seudussa, Velikij Vrag nim. kylässä, Arsamazin piirik. N.-Novgorodin l., minulle selitettiin, että *N'iśke* on Kristuksen, *V'eŕe-pas* Isä-jumalan mordvalainen nimi.

Näyttää siltä kuin Stepnaja Shantalan kylässäkin tämä viimeksi mainittu käsitystapa venäläisyyden edistyessä olisi päässyt vallalle. *N'iśke-ava*, jota tässä rukoillaan Nishke-jumalan tyttären kanssa rinnakkain, „Nishke-jumalan äiti“, niinkuin yhdessä säkeessä nimenomaan sanotaan, on näet silminnähtävästi oikeauskoisen kirkon „Jumalan-äiti“, Neitsyt Maria, kuten näyttää olevan laita myöskin eräässä Maresevo kylän loitsussa (ks. Suom.-ugr. Seuran Aikak. XII, s. 19). Tämmöinen uskonnollisten käsitteiden sekaannus ei mordvalaisilla ole ollenkaan harvinainen ilmiö.[2]

---

[1] *Niśke* sanan Wiedemann sanakirjassaan kääntää: 'hoch, erhaben; Herr'.

[2] Eräs omien puheittensa mukaan seitsemän vuotta vainajissa opissa ollut tietäjäakka Kozlovka nim. kylästä Buguljman piirikuntaa, „Ivashka-baba“, joka viime talvena kävi minua loitsuillaan parantelemassa, vakuutti että Pelto-emolla *(Pakśa-ava)* on puoliso nimeltä *C'ardaviđ*. Pian tulin keskustelumme kuluessa huomaamaan, että tämä outo mordvalainen haltija ei ollut kukaan muu kuin — raamatun kuningas Taavetti, царь Давидъ!

4.

Pominka-osks.

Tämännimistä vuotuista vainajien muistojuhlaa viettävät Bagarian kyläläiset pääsijäislauvantaina, kukin suku *(rod)* erikseen.

Siinä talossa, jossa juhlan pääosa suoritetaan, tapetaan kana, laitetaan kaikenlaista juhlaruokaa ja keitetään olutta tai kaljaa. Kun kaikki suvun jäsenet ovat koossa, lähtee joku vanha vaimo, pajunoksa kädessä, riihelle, ottaen mukaansa liinan sekä kaikenlaista ruokaa. Perille tultuaan hän levittää liinansa maahan, asettaa ruuat sen päälle, polvistuu sitten ja kutsuu vainajia juhlaan seuraavalla luvulla, kaiken aikaa veitsellä kaaputtaen vaskirahaa heille uhriksi:

„Sukumme vainajat, manalan asukkaat! Te olette hurskaat, teillä ei ole syntejä, viljavassa maassa on ruumiinne, jumalan edessä sielunne. Kutsun teitä muistojuhlaan, kaikille yhteisesti yksi sana, yksi kieli! Luokaa päältänne ne kolme kourallista multaa, jotka teitä peittävät, aukaiskaa saranattomat ovenne, tulkaa maanalaista tietä! Elkää pelätkö koiria eikä sikoja eikä kekäle [1] kädessä kulkevia ihmisiä! Katsokaa, olen tullut teitä kutsumaan, olen laittanut teille pöydän valmiiksi, olen asettanut sille leipää, suolaa. Kas tässä pehmeät ohukaiset kakut, piiraat ja valmiiksi paistettu kana. Itse olen sen paistanut valkoisilla kätösilläni, ilomielin. Päätin lähteä teitä kutsumaan muistojuhlaan, pesin ruumiini puhtoiseksi, pukeuduin juhlavaatteisiini. Sukumme vainajat, tulkaa, ottakaa mukaanne lapsenne, lastenlapset ja lastenlastenlapset ja lähtekää minun kanssani! Tämä päivä on teidän, tänään vietämme teidän juhlaanne. Syökää, juokaa, tanssikaa, laulakaa!“

Sill'aikaa katetaan tuvassa juhlapöytä ja levitetään penkeille vainajia varten valkeat huopapeitteet. Palattuaan riiheltä tupaan vainajien seurassa vaimo kehoittaa heitä syömään ja juomaan, lausuen näin:

---

[1] Vainajat pelkäävät kekälettä, jolla heidät voi ajaa pakosalle, samoin pyssyä; vrt. seuraavaa alimmistutusta.

„Sukumme vainajat, vanhat ja nuoret! Olemme kutsuneet teitä syömään ja juomaan, olemme valmistaneet juhlapöydän ja sille asettaneet leipää, suolaa, olemme laskeneet ämpärillisen olutta ja panneet esille ämpärillisen viinaa. Syökää ja juokaa, ravitkaa nälkäinen vatsanne, vahvistakaa virvoituksen tarpeessa olevaa sydäntänne!"

Talon emäntä kantaa nyt pöydältä kaikille ruokaa ja juomaa, jota nautitaan seisoalta (penkit kun näet on varattu vainajille). Pöydän vieressä on jakkaralla astia *pońinka-pań*, johon kukin ensin heittää palasen kutakin ruokaa ja kaataa vähän viinaa ja olutta uhriksi, lausuen:

„Sukumme vainajat, antakaa meille siunauksenne, siunatkaa koko elämämme!"

Aterian väliaikoina lauletaan lauluja. Kun on syöty ja juotu kylliksi, lähdetään toiseen taloon, sieltä kolmanteen j. n. e., kunnes kaikki oman suvun talot on käyty päästä päähän samanlaisilla juhlamenoilla. Viimein palataan ensimäiseen taloon, jossa uudestaan juhlitaan. Juhlan päättää vanha vaimo seuraavalla luvulla:

„Sukumme vainajat, manalan asukkaat! Te olette tulleet maan alatse, olette syöneet ja juoneet, tanssineet ja laulaneet, kylläinen on nyt nälkäinen vatsanne, vahvistunut on virvoituksen tarpeessa ollut sydämenne. Kokoontukaa nyt kaikki yhteen paikkaan, kootkaa yhteen koko sukunne, kootkaa lastenlapset ja lastenlastenlapset! Me kumarramme teitä, suokaa meille anteeksi ja siunatkaa meitä! Kenties emme ole osanneet olla teille mieliksi, kenties olette suutuksissa, kenties olemme tulleet teitä ohikulkiessa tyrkkineeksi taikka kädellämme satuttaneeksi, elkää siitä vihastuko, suokaa anteeksi, suokaa anteeksi, ettei siitä tulisi meille mitään vahinkoa ei ymmärryksen, ei näön eikä kuulon, ei ruumiin ja lihaksien puolesta! Elköön kukaan teistä pysytelkö syrjässä, elköön katsoko kieroon, elköönkä lausuko pahaa sanaa! Siunatkaa meitä ja koko meidän elämäämme! Varjelkaa meidät noidilta ja pahansuojilta, siunatkaa viljamme kasvamaan ja karjamme karttumaan, antakaa kasvu kaikenlainen! Kaikissa sukumme taloissa olemme nyt käyneet. Lähtekää nyt, me saatamme teidät omiin taloihinne, koteihinne, omille asuinsijoillenne, jonne jumala on teidät pannut. Ilman nimenomaista kutsua elkää ilmestykö ei yöllä eikä päivällä, ei ihmisten nukkuessa eikä ihmisten valvoessa! Rikkoja

ruhkaa tiellenne, kekäle takapuoleenne, patarani päähänne![1] Kun teille muistojuhlaa vietämme, silloin siunatkaa meitä!"

Tämän luvun aikana kaaputtaa vaimo veitsellä vaskirahaa ja kaikki läsnäolijat ovat maassa polvillaan.

Saatettaessa vainajia hautausmaalle lauletaan seuraavaa laulua:

Eŕʒań kojeś ńej kodamo?	Menot muistan meikäläiset,
Eŕʒań b́eraś son iśt́amo:	tie'än ersojen elämän:
Eŕʒat oznįt́ N'išḱe-paznę,	Nishkeä rukoelevat,
sįń oĺańd́iť V'eŕe-paznę,	Vere-pas'ta palvoavat.
N'išḱe-pazoś maŕansįńʒe,	Kuulevi Yli-jumala,
maksį t́eńest šači śuro,	kasvaa vilja vainiolla,
V'eŕe-pazoś sįnst ńesįńʒe,	Nishke kansansa näkevi,
raštį eŕʒań sįnst ḱiĺd́imast.	karttuvi kylässä karja.
M'ežeń ḱis pas žaĺasįńʒe,	Miksi on armias jumala,
ḿežeń kuvalt śurost šači?	kusta kasvu kaikenlainen?
S'eń kuvalt pas žaĺasįńʒe,	Siksi on armias jumala,
šeń ḱisę t́est śuro šači:	siitä kasvu kaikenlainen:
P'eĺiť eŕʒat N'išḱe-pazdo,	Tiesit Nishkeä pelätä,
b́iźd́iť paro sįń lomańd́e,	arvata oman tilansa,
b́ejḱest b́ejḱest a pokordįť,	antaa arvon toisellekin.
loma(ń) laŋkso a ṕejed́iť.	
Išt́o šeń ḱis žaĺasįńʒe,	Siksi on armias jumala,
išt́o śeń ḱis śuro šači:	siitä kasvu kaikenlainen:
V'id́eḿed́e sįń iḱeĺe	Kyläkunta kylvön eillä
t́eit́ eŕʒat b́eĺeń promksḱe,	kaikki koituvi kokohon,
purnįť eŕʒat b́eĺeń aĺat,	ukot yhteen urkenevat,
b́eĺeń aĺat tolkoń sodįť,	taitomiehet toisihinsa
putįť eŕʒat putoń čińe,	panentahan päivän määrän,

[1] Elävien ja kuolleitten välinen suhde kuvastuu erittäin selvästi tässä luvussa. Muistojuhlissa, joihin vainajia nimenomaan kutsutaan, sekä sairauden sattuessa heitä rukoillaan kuin jumalia ainakin, mutta jos kutsumatta saapuvat, ei heiltä ole mitään hyvää odotettavissa. Senvuoksi nämä ankarat uhkaukset luvun lopulla! — Samat sanat lausuu mordvalainen, kun sattuu ruumissaatto tiellä vastaan.

kočḱiľ eŕʒat b́eľeń lomań,
putoń čistęńť śe lomańeś
valcḱe rana ľiši pakšav,
kai b́iďḿe son komoro
S'e čińestęńť sįń b́eľeńek
rodoń rodoń sįń purnab́iľ,
eŕva rodoś eś jutkova
karḿiľ paznę sįń oznomo,
Norov-avań jakaftomo.
Targasįź sįń targań stoľest,
sto(l) laŋks pucįź šumbra kšińest,
kurvaśťiľ sįń valdo šb́eča,
šukuńiľ sįń N'išḱe-paznę,
išťo šukuńiľ Mastor-avańe.
Pazoń ḱectę eŕʒat b́ešiľ
sęľḿe paro sįń ṕiźemńe.
Išťo pazoś šeks b́ečksįńʒe:
Pańiľ eŕʒat sįń pačalkšeľ,
ṕiďiľ eŕʒat šukort ṕŕukat,
pokšťań-babań ľemńeľ kundįľ,
ľeŕťcįź marost sįń jarcamo,
kavańasįź počuvasįź,
tago ḿeḱej sįń iľťľasįź
mastoralga sįń ḱijava
ešist putoń sįnst kudozost,
ešist b́eľťaź sįnst ḱeŕezęst.
— S'eks eŕʒaľńe paŕšťe eŕiľ:
N'išḱe-paznę sįń b́ečḱeb́iľ,
V'eŕe-paznę sįń ḱeľǵeb́iľ.

valintahan valtamiehen
uhriviljan viskojaksi
huomenna panentapäivän
aamulla aui varahin.
Sinä päivänä pyhänä
koituvi kokohon kansa
suku sinne, toinen tänne
jumalansa juhlintahan,
Vilja-emon vietäntähän,
laitantahan lahjapöydän.
Tuohus pöydällä palavi,
uhrileivän leikkoavat,
Nishkeä kumartelevat,
Maa-emoa ersat kaikki,
jotta antaisi jumala
hienosen hyvän satehen.
Vielä on armias jumala:
Piiraat paistavat parahat,
ohukaisetkin osaten,
juominkinsa jou'uttavat,
vievät viestit vainajille,
pitävät pyhäiset piirut,
tielle sitte saattelevat
matkalle manalan maille,
oman kodin kuuluville
alle kaunihin katoksen.
— Hyvä on ersain eleä:
puutu ei luoja lempeyttä,
aina on armias jumala.

Sergievsk, Buguruslanin piirik., Samaran l. 26 p. heinäk. 1899.

II.

Suomalais-ugrilaiselle Seuralle.

Minulla on jo ennen ollut tilaisuus kertoa Suomalais-ugrilaiselle Seuralle niiden keräysmatkain tuloksista, jotka ersamordvalaiset talonpojat Ignatij Zorin ja Andrei Shuvalov viimme kevättalvella ja keväänä Seuran kustannuksella tekivät. Sen jälkeen olen vielä saanut vastaanottaa folklorekokoelmia, nekin ersamordvalaisia, kahdelta Seuran stipendiaatilta, nimittäin vastamainitulta Zorinilta ja kansakoulunopettaja Ivan Shkoljnikovilta.

Viimemainittu on viime kesänä kerännyt folklorea Gorodishtshen piirikunnasta Pensan lääniä, kaikkiaan 13 eri kylästä, ja käyttänyt siihen työhön lähes puolenkolmatta kuukautta. Tuloksena on 55 laulua, 25 loitsua, 4 lyhyttä rukousta, 5 hääitkua ja -laulua sekä vähäinen määrä arvoituksia ja sananlaskuja, jota paitsi häneltä vielä lienee odotettavissa jokunen satu.

I. Zorin läksi 26 p. heinäkuuta keräysmatkalle Samaran läänin Buguruslanin piirikunnan itäiseen osaan, jossa viipyi lähes neljä viikkoa tehden keräyksiä 8 eri kylässä. Hänen sieltä tuomansa saalis ei ole erittäin runsas mitä lukumäärään tulee, mutta on kauttaaltaan arvokasta — Zorin, jolla jo ennen oli paljon kokemusta, pani paperille vain semmoista, mikä oli varsinaisesti uutta ja vanhanaikaista. Loitsuja on 3, lauluja 6, joista mainittakoon laulu Vilja-emon, Tuuliemon ja Metsä-emon synnystä. Arvokkaimmat ovat rukoukset, joita on 8, nim. 2 rukousta pellon ja metsän hedelmiä hakemaan mennessä, rukous uudelle kuulle, kotoinen rukous talonhaltijalle *(Jurt-ava)*, kahdessa yleisessä, koko kyläkunnan viettämässä uhrijuhlassa pidetyt rukoukset Ukkos-jumalalle *(Puŕģińe-pas)* ja Keremet'ille sekä pari rukousta vainajalle (ruumiin puettua ja arkkuun pantua); kaikki nämä rukoukset ovat runomittaisia. Erittäin huomattavia ovat myös kertomukset kahden kevätjuhlan vietosta lauluineen: *Ińe-čiń śŕečamo i provoďamo* („Suuren-päivän" (pääsijäisen) vastaanotto ja takaisinsaattaminen) ja *Troićań śŕečamo* (helluntain vastaanotto). Näitä juhlia, jotka molemmat nähtävästi ovat pakanallista alkuperää (viimemainittu oli kesänalkajais-juhla), viettivät tytöt monilla hauskoilla me-

noilla ja lauluilla, joita lukiessa pyrkii mieleen Hämeen Helka-juhla, sitä enemmän kuin ensinmainitussa juhlassa mordvalaisetkin polttivat kokkovalkeita.

Viimeksi on Zorin kotikylästään (Vetshkanovo, Buguruslanin pk., Samaran l.) syyskuun kuluessa hankkinut arvokkaan kokoelman, joka sisältää:

1) 4 vanhanaikuista laulua, — pisimmässä niistä on kokonaista 336 8-tavuista säettä;

2) hääitkuja ja -lukuja, yhteensä 235 säettä;

3) 1 loihdun;

4) kertomuksen *babań-kaša* nimisestä juhlasta rukouksineen, jossa juhlassa kylän vaimot uhrasivat Maa-emolle, Vilja-emolle, Ukkos-jumalalle, „Raskaalle-jumalalle“ *(Staka-pas)*, Vesi-emolle ja Tuuli-emolle kullekin kanan, Maa-emolle ja „Raskaalle-jumalalle“ mustan, Ukkos-jumalalle ja Tuuli-emolle kirjavan, Vilja-emolle kellertävän ja Vesi-emolle valkean sekä *N'išḱe-pas*'ille (Yli-jumalalle) punaisen kukon.

Jo siitä lyhyestä selonteosta, jonka tässä ja edellisessä kirjeessäni olen esittänyt, näkynee että melkoinen määrä heimokansamme mordvalaisten „vanhaa varaa“ on Seuran kustantaminen mordvalaisten stipendiaattien kautta tullut korjatuksi talteen — viimeisellä hetkellä saattaa syystä sanoa, varsinkin mitä lauluihin ja uhrirukouksiin tulee. Kaikkialla, yksin sielläkin, missä mordvalainen kansanaines parhaiten on osannut säilyttää itsensä, on nouseva polvi kovasti venäläistymässä. Pian on mordvalainen laulu tykkänään vaiennut, niinkuin sen jo on paikoittain käynytkin; nuoriso laulelee yksinomaan venäläisiä lauluja, vaikkapa ei venättä paljon osaisikaan, ja kummikseen vain kuuntelee, kun joskus juhlatilassa joku vanhus innostuu mordvalaista laulua laulamaan. Moni niistä uhrirukouksista, joista edellä on ollut puhe, on säilynyt yhden ainoan vanhuksen muistissa, joka pian olisi vienyt sen mukanaan hautaan. Niinpä oli Stepnaja Shantala nimisessä kylässä Samaran piirikuntaa eräs 90-vuotias sokea akka ainoa elossa-olijoista, joka tiesi viime kirjeessäni puheena olleen rukouksen Nishke-emolle ja Nishken tyttärelle, ja tässä mainitun rukouksen Keremet-jumalalle muisti Bokla nimisessä kylässä Buguruslanin piirikuntaa ainoastaan eräs 68-vuotias ukko, joka lapsena oli sen kuullut isoäidiltään, kun tämä kotonaan rukoili vanhaa Keremet'iä vielä sen jälkeen, kun yh-

teistä uhrijuhlaa jo vuosia sitten oli lakattu viettämästä. — Morituri te salutant!

Isaklyn kylä, Buguruslanin piirik. Samaran l. 18 p. marraskuuta 1899.

H. Paasonen.

Esimiehen, professori Otto Donnerin alkajaispuhe

Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikokouksessa 18²/XII 99.

Arvoisat läsnäolijat!

Niistä Europan henkisistä liikkeistä, jotka viime vuosikymmeninä ovat vetäneet puoleensa tavallista suurempaa huomiota, on kieltämättä mieltymys buddhalaisuuteen erittäin merkillinen. Tämä perustunee etukädessä siihen, että useat buddhalaisten pyhistä kirjoista on julkaistu europalaisilla kielillä, joten ne ovat päässeet levittämään tietoa niissä yleensä tavattavasta ylevästä ajatustavasta ja ihmisrakkaasta mailmankatsomuksesta. Paljon on tähän mieltymykseen kuitenkin myös vaikuttanut se mystillinen ja spiritistinen suunta eräissä yhteiskunnan ylimmissä, hienostuneissa piireissä, joka, irtauneena etenkin katolilaisissa maissa vallitsevasta uskonnollisesta katsantotavasta, tuntee tarvitsevansa uutta pelastusoppia elämän korkeimpiin kysymyksiin nähden. Buddhalaisuuden harrastus on alituisesti ollut enenemässä, varsinkin kun sitä on edistänyt Intiasta lähtenyt teosofinen seura, joka oppiaan levitellessään poimii esille ainoastaan kauniimmat osat opetusmestarin viisaudesta. Kun eräs buddhalainen pappi Parisin orientalistikongressissa v. 1894 lukuisalle kuulijakunnalle Musée Guimet'ssä, vahakynttilöillä ja kukilla kaunistetun alttarin edessä, piti esitelmän rukouksineen ja juhlamenoineen, niin hän nähtävästi edellytti löytäneensä opinalokkaita tuosta yleisöstä, jonka ympärille hän jännitti keltaisen silkkinauhan.

Buddhan oppi ei alkujaan ollut brahmanilaisen mailmankatsomuksen suoranaisena vastakohtana, vaan ainoastaan sen jatkoa. Sielunvaellusoppi oli sellainen uskonsääntö, joka oli tunkeunut yhteiskunnan syvimpiin kerroksiin; yksilön mielihaluista lähteneet työt, *karma*, tässä tai jossakin edellisessä elämässä, määräsivät hänen myöhemmät olotilansa; ainoastaan tietäminen, mietiskely, kieltäymys aistillisen mailman viettelyksistä sekä Nirvānaan vaipuminen saattoi vapauttaa siitä kurjuudesta, mikä oli seurauksena ainaisesta uudestisyntymisestä. Myöskin sellaiset ulkonaiset ilmiöt kuin erakkoelämä, katumuksenteko, munkki- ja nunnaluostarit, joiden vastineita löydämme kristillisestä keskiajasta, olivat täydellisesti kehittyneet jo ennenkuin Gotama Buddha alkoi saarnata oppiansa. Uutta oli tässä opissa se, että se hylkäsi kaikki ulkonaiset katumuksenteot ja uhrit, että se ruoski ylpeitä brahmaneja, jotka itse tekeytyivät jumalien vertaisiksi ja kohtelivat alinta ihmisluokkaa huonommin kuin eläimiä. Opin positivinen puoli esiintyi siinä, että kiihkeällä lämmöllä saarnattiin ihmisen voivan pelastua ainoastaan siten, että hän sisällisesti puhdistui ja että hän täydellisesti vapautui himoistaan, jotka olivat kaiken pahuuden syy ja alkujuuri. Buddhan kuoltua (v. 477 e. Kr.) huonontui tosin tämä oppi hänen oman personansa jumaloimiseksi, mutta jo se seikka, että se oli noiden kaavoihinsa kangistuneiden hengettömien brahmanilaisjuhlamenojen, uhrien ja kovien rangaistusten vastakohtana, että se vapautti alemmat kansanluokat kastilaitoksen rasituksista, jo tämä teki buddhalaisuudesta rauhan ja vapauden opin, jonka tunnustajina pian oli miljoonia ihmisiä.

Buddhanopin pyhiä kirjoja kutsutaan nimellä *Tripitaka*, „kolme koria“, jolla nimellä kuvannollisesti tahdotaan kuvata opin siirtämistä suvusta sukuun, samoin kuin Intiassa siirretään raskaita tavaroita kädestä käteen korien avulla. Täydellisesti painettuina ne lähipitäin täyttäisivät enemmän kuin 10,000 suurta oktavo-sivua. Europassa niitä ei vielä kaikkia tunneta, koska suuri osa niistä on tavattavissa ainoastaan käsikirjoituksissa (pāli-kielellä). Sisällys jakautuu kolmeen osaan *(pitakas)*: ensimäisessä puhutaan kerjäläismunkistosta ja niistä säännöistä, joita munkkien ja nunnain tulee noudattaa; toinen sisältää esityksen uskonnon totuuksista sekä niistä merkillisistä keskusteluista, joissa Buddha itse esitti oppiansa; kolmas on seikkaperäinen tutki-

mus buddhalaisuuden oppijärjestelmästä. Suurin osa näitä kirjoituksia oli saanut nykyisen muotonsa jo noin v. 400 e. Kr. Voimme mielessämme kuvailla sitä ihastusta, minkä Buddhan saarnat synnyttivät kansassa, joka jo Mahābhāratasta oli oppinut kärsivällisyydellä, lempeydellä ja siunauksella vastaamaan vihamiesten tylyyteen ja herjauksiin. Ei yksikään muu uskonto lähentelekkään siveelliseen ylevyyteensä nähden siinä määrin kristinoppia kuin juuri buddhanoppi. Toisessa osassa tavataan m. m. *Dhammapada*, „lain polku" eli „hyveen tie", joka Europassakin on tullut tunnetuksi etupäässä tanskalaisen Fausböllin käännöksen kautta. Ajatuksen syvyyteen ja tunteiden lentoon nähden on siinä useita kohtia, jotka, vaikkapa joskus buddhalaisuuden omituisen katsantotavan värittäminä, muistuttavat Salomonin sananlaskuja tai Davidin psalmeja.

Muutamat lyhyet otteet voinevat tässä suhteessa olla valaisevia. Niinpä sanotaan esim.:

„Hullut, pahojen ajatuksien miehet, tavoittelevat turhuutta. Viisas pitää vakaamielisyyttä parhaimpana aarteenaan. Elä tavoittele turhuutta, eläkä rakkauden ja himojen nautintoa."

„Pitkäksi käy yö valvovalle, pitkäksi penikulma väsyneelle, pitkäksi elämä hullulle, joka ei tunne totuuden lakia."

„Jos mies taistelussa voittaa tuhannen kertaa tuhat vihollista, ja jos toinen voittaa oman itsensä, niin on jälkimäinen suurin voittajista."

„Jos mies löytää korkeimman lain, niin on yhden päivän elämä parempi kuin sen elämä, joka elää sata vuotta tuntematta korkeinta lakia."

„Mistä hymyt, mistä ilot, vaikka tämä mailma alituisesti hukkuu (palaa)? Miksette etsi valoa, te, joita pimeys ympäröi?"

„Kärsimyksistä vapaat ovat ne, jotka vaelluksensa ovat päättäneet ja huolensa heittäneet, jotka kaikin puolin ovat rauhassa ja ovat heittäneet pois kaikki kahleet. He vaeltavat pois hyvin koottuine ajatuksineen, he eivät ole onnellisia kotopaikassaan; he heittävät talonsa ja kotinsa niinkuin joutsenet, jotka järveltänsä ovat lentoon lähteneet."

„Joutsenet kulkevat omia teitänsä ilmojen halki ihmeellisellä voimalla; viisaat johdetaan pois tästä mailmasta silloin, kun he ovat voittaneet kiusaajan ja hänen viettelyksensä."

„Elä ole mailman ystävä, noudata hyveen lakia, eläkä synnin."

„Heränneiden oppi on tämä: elä tee syntiä, tee sitä mikä hyvästä on ja puhdista mielesi."

„Ihminen kerää kedon kukkasia, mielihyvää hänen sydämensä halajaa; mutta niinkuin virran tulva yöllä kylän hukuttaa, niin yllättää ihmisenkin kuolema ja riistää hänet pois."

„Mailman ilo ja mailman riemu synnyttää kuitenkin vain kärsimystä ja pelkoa. Kärsimys ja kuolema ajavat meitä takaa; vapautuksen löytää vain se, joka katselee alas tähän mailmaan niinkuin kuplaan, niinkuin kangastukseen, joka irroittuu kaikista kahleista, jotka meitä olemukseen sitovat."

Suuri osa näitä ylevänrunollisia ajatuksia tavataan tosin myös brahmanien kirjoituksissa, niinhyvin samanaikuisissa kuin myöhemmissä. Mutta Buddhan toiminta oli luonteeltaan yleensä käytännöllistä: hän koetti sovittaa oppejansa kaikkiin yhteiskuntaluokkiin, vapauttaa ihmisiä kaikesta ulkonaisesta pakosta ja teroittaa mieliin noita neljää pyhää totuudenoppia kärsimyksestä, sen alkuperästä, sen poistamisesta sekä vapautuksesta. Buddhan oppia saarnattiin kaikille ja siten siitä tuli niinhyvin kaikkien syväaatteisten kuin myös köyhien ja onnettomien evankeliumi. — Ne, jotka Europassa ovat koettaneet levittää buddhalaisuutta asettaen sitä korkeammalle kristinoppia, ovat jättäneet mainitsematta, että keskiajantapainen munkkilaitos uhreineen ja palveluksineen Buddhan opin kotimaassa on vallalla, ja että siellä Buddhasta on tehty auringonjumalan kaltainen olento. Opin johtopäätökset vievät toimettomaan mietiskelyyn ja lepoon, joka ei tiedä mitään työn tarpeellisuudesta ja siunauksesta.

Kohta Buddhan kuoltua levisi hänen oppinsa itä-Intian niemimaalle, josta se tunkeutui etelä-Kiinaan. Kun kuningas Açoka noin v. 250 e. Kr. koroitti sen valtionuskonnoksi, levisi se tämän jälkeen nopeasti etelä-Intiaan ja Ceyloniin, Afganistaniin, Tibetiin ja Turkestaniin, saaden aikaan täydellisen muutoksen uskonnollisessa ja siveellisessä ajatustavassa. Tämä selviää m. m. niiden buddhanuskoisten kiinalaisten kertomuksista, jotka vuosikausia matkustelivat Intiassa kootakseen siellä kaikki Buddhan ja hänen oppiansa koskevat pyhät kirjat. Tunnetuimpia matkustajia olivat Fa-hien (noin v. 400 j. Kr.) ja Hiuen-tsang (v. 623 j. Kr.), joiden kertomukset osoittavat buddhanopin levinneen ei ainoastaan yli Intian vaan myös yli suuremman osan keski-Aasiaa. Mutta ne todistavat samalla, että buddhalaisuus jo silloin, elettyään tuhat vuotta, myös oli vajonnut törkeään perustajansa jumaloimiseen, mikä seikka käy selville m. m. siitä, että hänestä oli olemassa jättiläiskokoisia, vieläpä 50—60 jalan korkuisia, kullasta ja muusta metallista tehtyjä kuvia.

Uudemman ajan tutkimus on koettanut seurata buddhanopin leviämisen jälkiä Aasiassa, käyttämällä johtonaan kaupunkien ja temppelien raunioissa tavattavia muistomerkkejä, piirto- ja käsikirjoituksia, joissa monessa kuitenkin esiintyy kieliä ja kirjoitusjärjestelmiä, joita ei vielä ole voitu tulkita. Ulkonaisten tapahtumien historiallinen kulku syineen ja vaiheineen ei tällöin kiinnitä päähuomiota puoleensa. Paljon merkillisempi on se omituinen mailmankatsomus, mikä aikain kuluessa muodostui niinhyvin buddhalaisuuden kotimaassa kuin Kiinassa, jossa buddhalaisia katsantotapoja oli sulautunut alkuperäiseen luonnonuskontoon, n. s. taolaisuuteen. Yleensä kuvaa hengen ja aatteen valtaa mailmassa jo se seikka, että kaksi sellaista oppia kuin Kung-fu-tse'n ja Buddhan saattoi yhtaikaa syntyä, toinen Kiinassa ja toinen Intiassa sekä vähitellen tulla satojen miljoonain ihmisten ajatus- ja toimintatavan ohjeeksi. Näiden oppien sisällys on samalla opettavainen kappale inhimillisen kehityksen historiaa. Nuorimmat Veda-laulut ja buddhalainen filosofia tuovat esille itsenäisellä pohjalla syntyneitä ajatuksia, jotka pitävät yhtä uudemman europalaisen filosofiantutkimuksen johtopäätösten kanssa. Mutta ylevimpien ajatuksenilmausten ja kaiken aistillisen kieltämisen rinnalla esiintyy myöskin mitä alhaisinta epäjumalanpalvelusta, joka muistuttaa katolilaisuuden pyhimyksien- ja paavinpalvelusta — seikka, joka puolestaan sekin varoittaa länsimaita liian paljon ylvästelemästä kulturistaan. Inhimillistä kehitystä ei nykyään enään voida tutkia ottamatta huomioon sitä ajatustyötä, joka Intiassa ja Kiinassa on tapahtunut.

Helposti selitettävissä on siis se into, jolla sivistynyt Europa koettaa seurata aasialaisen kulturikehityksen jälkiä. Intian englantilainen hallitus on jo vuosikymmenien kuluessa uhrannut paljon varoja saadaksensa sekä muinaistieteelliset että kirjallishistorialliset muistomerkit alueeltansa korjuuseen. Tämän tutkimustyön merkitystä pidetään niinkin suurena, että lisäksi on muodostettu, Lontoo pääasemana, kansainvälinen yhdistys, jotta työtä voitaisiin edistää vieläkin nopeammin. Rooman orientalistikongressissa tänä syksynä päätettiin perustaa, Pietari pääasemana, samantapainen yhdistys, jonka tarkoituksena on tutkia keski- ja itä-Aasiaa; alikomiteoja piti perustettaman muihin paikkakuntiin, m. m. Helsinkiin. Tuskin voitaneen

olla huomioonottamatta sitä tunnustusta, mikä täten on annettu osanotollemme Aasian tutkimiseen. Pohjoisaasialaisten kansain kielet, historia ja muinaisuus — siinä se työala, jolla meidän tieteellinen työmme M. A. Castrénista alkaen on liikkunut, menestyksellä, joskin pienillä aineellisilla varoilla ottaen sekin puolestaan osaa suurten tieteellisten kysymysten selvittelemiseen. Samoja polkuja tulee meidän eteenkinpäin seurata.

Discours prononcé par le professeur Otto Donner

à la séance annuelle 18²/XII99.

Parmi les mouvements religieux qui, pendant ces derniers vingt ans, ont éveillé un intérêt considérable en Europe, la prédilection pour le bouddhisme occupe évidemment une place très remarquable. La cause principale en est sans doute, que plusieurs des livres bouddhistes sacrés ont été publiés dans les langues européennes et ont répandu la connaissance des principes nobles et généreux et des idées charitables qui caractérisent ces doctrines en général. Il faut cependant aussi attribuer ce fait à l'esprit mystique et spiritiste de l'epoque qui se manifeste dans certains cercles supérieurs de la société, lesquels, affranchis des dogmes religieux, dans les pays catholiques surtout, éprouvent le besoin d'une nouvelle doctrine de salut. Grâce aux adeptes de la théosophie venus des Indes et dont les doctrines mystérieuses n'ont tiré que les plus belles paroles des doctrines de leur maître, cet intérêt n'a fait que grandir. Quand, au Congrès des Orientalistes à Paris en 1894 un prêtre bouddhiste fit au musée Guimet une conférence avec prières et cérémonies, devant un autel orné de fleurs et de cierges, il se disait évidemment, qu'il avait trouvé plusieurs disciples parmi la foule qu'il avait entourée d'une ficelle en soie jaune.

A l'époque de son fondateur le bouddhisme n'impliquait pas de contradiction directe avec le culte brahmanique dont il était plutôt

la continuation. La doctrine de la métempsycose était un dogme qui avait pénétré jusque dans les plus basses couches de la société; le karma, c'est-à-dire les actions de l'individu, inspirées (dans sa vie actuelle ou antérieure), par ses sens et ses désirs devraient décider du sort futur de cet individu; seules la méditation, la science, l'abstinence des séductions du monde physique, l'absorption dans le Nirvâna pourraient délivrer de la misère de renaître éternellement. Les phénomènes extérieurs, tels que la vie d'ermite, la pénitence et les couvents de moines et de nonnes, avec leur vie isolée du monde, avaient aussi tous pleinement développé leur caractère propre, selon l'esprit chrétien du moyen-âge, longtemps avant que Gotama Bouddha prêchât ses doctrines. Ce qu'il y avait de nouveau dans celles-ci était, qu'elles rejetaient les pénitences extérieures et les sacrifices, qu'elles blâmaient l'orgueil des brahmanes qui se disaient les égaux des dieux, tandis qu'ils traitaient la caste inférieure pis que des animaux. Le sens positif de ces doctrines était donné par les thèses prêcheés avec tant de chaleur et de passion, que la purification intérieure de l'homme, la conviction que les désirs sont la cause unique du mal et l'anéantissement complet des désirs sont les seuls moyens de rédemption. Il est vrai, qu'après la mort de Bouddha, en 477 avant J.-Chr., cette religion devint un culte de sa propre personne, mais le contraste entre elle et les cérémonies et les sacrifices de plus en plus vides, suivis de pénitences rigoureuses, où avait abouti la religion des brahmanes, ainsi que l'affranchissement des classes inférieures des fardeaux que le système des castes leur imposait, firent bientôt du bouddhisme une religion de paix et de liberté qui fut embrassée par des millions d'hommes.

On a calculé que les livres bouddhistes sacrés appelés *Tripitaka* = „les trois corbeilles" (avec une image représentant les doctrines transmises de génération en génération, comme on fait passer, aux Indes, les lourdes marchandises dans des corbeilles qui vont de main en main), une fois publiés au complet, rempliraient plus de 10,000 feuilles imprimées grand in 8°.

A l'heure qu'il est une grande partie d'entre eux ne se trouvent encore qu'en manuscrits (dans la langue de Pâli), ce qui fait qu'ils sont restés inconnus en Europe. Le contenu se compose de trois

parties *(pitakas)*, dont la première, traite de tout ce qui concerne l'ordre des moines mendiants et des règles auxquelles les moines et les nonnes sont soumis. La seconde contient un résumé des vérités divines et des entretiens mémorables où Bouddha lui-même exposa ses doctrines. La troisième consiste en une analyse détaillée du système psychologique du bouddhisme. La partie principale de ces écrits avait acquis sa forme actuelle déjà environ l'an 400 avant J.-Chr. Nous pouvons nous figurer l'enthousiasme qu'éveillèrent les doctrines de Bouddha chez un peuple, qui, déjà par le Mahâbhârata, avait appris à accepter avec patience, amour et bénédictions la dureté et les outrages d'un ennemi. Aussi, parmi les religions de tous les peuples, n'y en a-t-il aucune, qui, autant que le bouddhisme, se rapproche des doctrines du christianisme en fait de grandeur morale. Parmi les écrits de la seconde partie se trouve aussi le *Dhammapada* = „les traces de la loi", ou „le chemin de la vertu", connu aussi en Europe, surtout par la traduction du danois Fausböll. Il y a plusieurs passages qui, en fait de pensées profondes et de sentiments élevés, rappellent les sentences de Salomon et les psaumes de David, malgré qu'ils portent parfois l'empreinte caractéristique du bouddhisme. Quelques courtes sentences suffiront à prouver ce fait. Il est p. ex. dit:

„Les insensés, hommes de mauvaises pensées, suivent la voix de la vanité. Le sage considère le sérieux comme son trésor le plus précieux. N'écoute pas la voix de la vanité, ni celle des jouissances de l'amour et des sens."

„La nuit est longue pour celui qui veille, une lieue est longue pour celui qui est fatigué, la vie est longue pour l'insensé qui ne connaît pas la vraie loi."

„Si un homme gagne mille et mille fois la victoire dans un combat, et si un autre homme remporte la victoire sur lui-même, c'est ce dernier qui est le plus grand vainqueur des deux."

„Si un homme trouve la loi suprême, sa vie d'un jour a plus de prix que celle d'un homme qui vit pendant cent ans, sans connaître la loi suprême."

„Comment peut-il exister de sourire, comment peut-il exister de joie, quand ce monde est voué à une destruction continuelle (à brûler toujours)? Pourquoi ne cherchez-vous pas la lumière, vous qui êtes entouré de ténèbres?"

„Il n'y a plus de souffrance pour ceux qui ont terminé leur voyage, et qui ont quitté leurs soucis, qui ont partout recherché la paix, et qui se sont débarrassés de leurs fers. Ils s'en vont avec leurs pensées recueillies, ils ne se sentent pas heureux à la place qu'ils occupent; ils quittent leur maison et leur domicile comme les cygnes quittent leur lac."

„Ne sois pas un ami de ce monde, suis la loi de la vertu, non celle du péché."

„Les cygnes traversent l'éther avec une force extrarordinaire; les sages sont emportés de ce monde après avoir survaincu le tentateur et ses séductions."

„Ne pas commettre de péché, faire du bien, purifier son âme, voici la doctrine de celui qui est régénéré."

„L'homme cueille des fleurs, son coeur aspire vers la joie; tel qu'un fleuve qui déborde et ensevelit le village pendant la nuit, la mort vient le surprendre et l'arrache à la vie."

„De toute joie terrestre, et de tout plaisir, il ne naît que souffrance et terreur. La souffrance et la mort nous poursuivent; la délivrance n'est accordée qu'à celui qui considère ce monde comme une bulle d'écume, comme un mirage; celui qui se débarasse de toute entrave qui le retient encore dans ce monde."

Il est vrai qu'une grande partie de ces pensées pleines de poésie se retrouvent aussi dans les écrits brahmaniques de la même époque ou postérieurs. Mais l'activité de Bouddha était essentiellement de nature pratique, pouvant agir sur toutes les classes de la société en les délivrant de toute entrave extérieure et en leur inculquant la nouvelle doctrine des quatre vérités sacrées: la souffrance, son origine, son anéantissement, et le chemin qui y mène, suivi de la délivrance éternelle des misères de l'existence. Prêchée non seulement aux sommités de la société, mais à tous, la religion de Bouddha devint en même temps un refuge pour tous les esprits profonds, et un évangile pour les pauvres et les malheureux.

Or, quand en Europe on a essayé de faire de la propagande pour cette doctrine, en disant qu'elle est supérieure à la religion chrétienne, on n'a pas pris en considération les institutions monachales, avec leurs sacrifices et leur culte, qui caractérisent le bouddhisme dans sa patrie, un culte qui finit par faire de Bouddha une espèce de dieu du soleil. Et les conséquences de cette doctrine mènent à une existence contemplative et à un repos qui ne connaît pas la nécessité du travail ni la bénédiction qu'il donne à l'homme.

Bientôt après la mort de Bouddha sa religion se répandit sur tout le côté est des Indes, d'où elle parvint jusqu'au sud de la Chine. Après avoir été, environ vers l'an 250 avant J.-Chr. élevée au rang de religion officielle par le roi Açoka, elle se répandit ensuite très promptement dans les Indes méridionales, à Ceylon, en Afghanistan, au Thibet et au Turkestan, et donna un cours nouveau aux sentiments de morale et de religion. Par les récits des nombreux bouddhistes chinois, qui firent de longs séjours en Chine pour y recueillir tous les écrits concernant Bouddha et ses doctrines, nous connaissons l'étendue de cette transformation. Les plus connus de ces bouddhistes chinois furent Fa-hien, vers l'an 400, et Hiuen-tsang, l'an 623 après J.-Chr., dont les récits témoignent que le bouddhisme se répandit non seulement aux Indes mais aussi sur la plus grande partie de l'Asie Centrale. Mais ils nous apprennent aussi que déjà alors, pendant le cours des mille années de son existense, le bouddhisme avait, tout en conservant ses doctrines, dégénéré en un culte grossier de la personne même de son fondateur, ce que démontrent entre autres les statues gigantesques qui le représentent, et qui sont exécutées en or ou en quelque autre métal, et atteignent parfois jusqu'à 50 à 60 pieds de hauteur.

Les recherches modernes ont essayé de suivre les traces de l'étendue du bouddhisme en Asie par les monuments qu'on trouve encore parmi les décombres des villes et des temples, ainsi que par les nombreuses inscriptions et les manuscrits dont plusieurs sont écrits en des langues et des caractères qui n'ont pas encore été déchiffrés. Ce n'est cependant pas le cours des évènements historiques extérieurs, avec leurs causes et leurs vicissitudes qui attirent l'intérêt principal. D'une bien plus grande importance encore est la manière de voir caractéristique à laquelle ces évènements ont donné naissance dans la patrie du bouddhisme, comme aussi en Chine, ou les doctrines bouddhistes se sont assimilées avec le naturalisme primitif de la religion appelée Taoisme. Que deux religions aussi importantes que celle de Confucius en Chine et de Bouddha aux Indes naquirent simultanément et devinrent peu à peu le norme sur lequel des centaines de millions de personnes réglèrent leur manière de voir et d'agir, est une preuve évidente de la souve-

rainеté de l'esprit et de la pensée dans ce monde. Le sens de ces doctrines constitue en même temps des phases instructives de l'histoire du développement de l'humanité. Les plus récents chants des Vedas et la philosophie bouddhiste contiennent des sentences qui, issues d'une source indépendante, s'accordent avec les résultats de la philosophie européenne moderne. Mais à côté de la manifestation des pensées les plus sublimes et de la négation de tout ce qui est du domaine des sens, apparut derechef la plus vulgaire des idolâtries, rappelant le culte des saints et du pape, comme un avis à l'Occident de ne pas se glorifier de son degré de civilisation. Désormais il n'est plus possible d'étudier le développement de l'humanité sans prendre en considération ou sans connaître le travail intellectuel qui s'est opéré aux Indes et en Chine.

Il est facile de concevoir l'empressement avec lequel l'Europe civilisée essaye de suivre les traces de la civilisation en Asie. Le gouvernement anglo-indien a, pendant des dizaines d'années, sacrifié de grandes sommes pour organiser des recherches archéologiques et pour recueillir les trésors littéraires qui se trouvent dans son domaine. Or, l'importance qu'on attache à ce travail est si grande, qu'une nouvelle association internationale a été organisée, siégeant à Londres, pour donner plus de vigueur à ces recherches. Au congrès des Orientalistes à Rome, l'automne dernier, il fut décidé d'organiser une association pareille, siégeant à Saint-Pétersbourg, qui aurait pour but d'établir des recherches dans l'Asie Centrale et à l'extrême est; des sous-comités devaient aussi être organisés dans d'autres villes, dont Helsingfors serait une. L'approbation que cette décision implique, de la part que nous avons prise dans les explorations en Asie, ne doit pas être négligée. Les langues, l'histoire et l'archéologie des peuples de l'Asie du nord constituent un champ de travail où il nous a été donné, déjà depuis Castrén, d'accomplir avec assiduité, malgré nos minces ressources, notre part de travail, sur le domaine des explorations scientifiques. C'est cette route que nous devons continuer à suivre.

Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikertomus v. 1899.

Niinkuin viime vuosikertomuksessa mainittiin, oli Seuralla viime vuonna tilaisuus panna lopullisesti toimeen useampiakin jo aikaisemmin suunniteltuja tieteellisiä tutkimusmatkoja. Maisterit K. F. Karjalainen ja U. T. Sirelius olivat lähteneet, edellinen kieli-, jälkimäinen kansatieteelliselle tutkimusmatkalle ostjakkien luo, maisteri H. Lund oli lähtenyt Shanghaihin kiinankielen ja maisteri G. J. Ramstedt pohjois-Mongoliassa sijaitsevan Urgan kaupunkiin mongolinkielen tutkimista varten.

Viime vuosikertomuksessa mainittiin, että maist. Karjalainen Demjanskoen kylästä aikoi siirtyä Kondan ostjakkien kieltä tutkimaan. Demjanskoesta hän lähtikin liikkeelle helmikuun alussa ja viipyi Konda-joella huhtikuun loppuun asti. Senjälkeen hra Karjalainen siirtyi Irtyshin varrelle, jossa tutkimukset kestivät kesäkuun loppuun, ja sitten Vah-joen varrella olevaan Larjatskoen kylään, jossa hän nykyään oleskelee. Larjatskoesta Karjalainen aikoo lähteä itäisten eli Surgutin otsjakkien kieltä tutkimaan ja viipynee siellä yli talven. Hra K:n tutkimusten tuloksista mainittakoon, että hän on koonnut kaksi suurempaa (Demjanskoesta ja Krasnojarskin jurtista) sekä viisi pienempää sanastoa (Tshesnakovskin jurtista keski-Kondalla, Koshelevskin ja Filinskin jurtista Irtyshiltä, Tshaginskin jurtista läheltä Samarovoa sekä Tsingalinskin jurtista). Kielennäytteitä on Karjalainen saanut kootuksi vähänpuoleisesti ja pääasiallisesti vain satuja. Sankarirunojen laulajia hän oli Kondalla tavannut kaksi, mutta molemmat olivat sattuneet olemaan sairaita, semmoisessa tilassa, ettei heiltä voinut

silloin mitään saada. Toivottavasti hra Karjalainen vielä on saapa tilaisuuden pelastaa häviöön joutumasta ainakin muutamia näytteitä kaukaisten heimolaistemme sankarirunoudesta.

Maist. Sirelius palasi tutkimusmatkaltaan kotimaahan viime jouluksi ja mukanaan hänellä oli, kuten jo ennen on mainittu, varsin runsas, pääasiallisesti ostjakkien kalastus- ja metsästysoloja valaiseva kansatieteellinen saalis. Viime kesäkuussa hra Sirelius lähti uudelle, 7-kuukautiselle matkalle Irtyshin, Suur-Juganin ja Obdorskin ostjakkien sekä Kondan ja Sosvan vogulien keskuuteen. Sirelius alkoi matkansa Tomskista heinäk. 5 p:nä, tutkittuaan sitä ennen lyhyen aikaa Tomskin läseisyydessä asuvien tatarien, sekä sittemmin, matkalle lähdettyään, Timskoen kylässä ostjakki-samojedien metsästys- ja kalastusoloja. Timskoesta jatkui matka, lyhyen viivähdyksen jälkeen Samarovossa, Ljapinin ja Sosvan jokien vogulien luo, jossa Sirelius viipyi kolme viikkoa, sekä eteenpäin Berezovin kautta alas Obia Obdorskiin, jolla matkalla Sirelius tutki ostjakkien kalastusoloja sekä Suuren että Pienen Obin varrella. Syyskuun loppupuolella oli Sirelius paluumatkalla Obdorskista Samarovon kautta Surgutiin, tehdäkseen, jos mahdollista, vielä avoveden aikana matkan pitkin Suurta Jugania. Surgutin tienoilta Sirelius aikoo talvikelin tultua vetäytyä vähitellen Irtyshille ja Kondalle. Tutkimuksensa hän aikoo päättää jossakin tatarikylässä lähellä Tobolskia. — Paitsi kalastus- ja metsästysoloja on Sirelius myös tutkinut rakennuksia ja ornamentteja. Ljapinilta, Sosvalta ja Obdorskin tienoilta saadun kokoelman numeromäärä on 219; valokuvia on noin 60.

Maist. Lund saapui, oleskeltuaan jonkun aikaa Shanghaissa, huhtikuussa tänä vuonna Pekingiin, jossa hänen aikomuksensa on viipyä enemmänkin aikaa, aluksi etupäässä tutkiakseen kiinalaisia klassikoita, joita koskevan tutkimuksen hän toivoo saavansa täksi jouluksi valmiiksi sekä julkaistuksi Pekingissä sijaitsevan Oriental Societyn julkaisuissa.

Maist. Ramstedt oli, viime vuosikertomusta esittäessämme, parast'aikaa matkalla pohjois-Mongoliaan Urgan kaupunkiin. Kevättalven hän oleskeli Urgassa ja muutti kesän tullen läheiseen Sangin-nimiseen paikkakuntaan. Hra Ramstedtin matka Urgaan oli sangen vaivaloinen, ja paljon vastuksia on hänellä myös ollut Urgassa ja Sangi-

nissa oleskellessaan, mutta toivottavasti runsas tieteellinen saalis on palkitseva tutkimusmatkan vaivat. Syksyllä oli Ramstedtilla aikomus matkustaa Gobin erämaan kautta etelä-Mongoliaan Kalganin kaupunkiin, jonne hän aikoi jäädä talveksi, tehden tutkimusmatkoja ympäristöön, jossa on hyvä tilaisuus tutustua tähän asti tutkimattomiin murteihin. Matkalla Kalganiin tavataan kansoja, jotka kielellisessä suhteessa vielä ovat tuntemattomia. Tämän matkansa (Kalganiin) on Ramstedt kuitenkin toistaiseksi peruuttanut. Sen sijaan hän aikoo vielä viipyä Urgan seuduilla tehden tutkimusmatkoja ympäristöön pohjois-Mongoliassa. Muutamia tällaisia matkoja hän jo on tehnytkin, ja on m. m. Bajantsokton läheisyydessä (Urgasta itäänpäin) kopioinut muutamia muinaisturkkilaisia kivikirjoituksia. Nykyään Ramstedt lienee kiertomatkalla seuraavan matkasuunnitelman mukaan: Kjahta—Gusinnoe Ozero—Irkut-virta—Mondy—Kosogol—Egin-virta—Selenga—Orkhon- ja Tola-virtojen yhtymä—Urga. Seuran toimituksissa julkaistavaksi on hra Ramstedt lähettänyt tutkimuksen „Äänneopillisista eroavaisuuksista mongolin kirjakielen ja Urgan murteen välillä“. Sitäpaitsi Ramstedt on koonnut joukon mongolilaisia lauluja (m. m. sankarilauluja).

Tutkimusmatkain ollessa puheena ovat vielä mainittavat ne kaksi mordvalaista talonpoikaisstipendiaattia, jotka Seuran myöntämillä varoilla dosentti H. Paasosen toimesta ovat keränneet Seuralle melkoisen määrän mordvalaista kansanrunoutta. Ersamordvalainen Ignatij Zorin on keräysmatkoillaan liikkunut Samaran kuvernementin Samaran, Buguljman ja Buguruslanin piirikunnissa, ja hänen kokoelmansa sisältää 22 laulua ja yhden itkun, yhteensä 2,129 säettä, 9 rukousta ja 4 loihtua. Keräystyöhön häneltä meni kaikkiaan puolentoista kuukautta. — Niinikään ersamordvalainen Andrei Shuvalov keräsi kansanrunoutta Saratovin kuvernementin Hvalynskin ja Petrovskin piirikunnissa. Hänen kokoelmassaan on 8 laulua, 2 häälaulua, 3 itkua, 14 uhrirukousta, 13 loihtua ja 1 satu, joiden keräämiseen hän käytti vähän toista kuukautta. Hra Paasonen on Seuralle lähettänyt seikkaperäisen kertomuksen näiden stipendiaattien keräysmatkoista, liittäen siihen muutamia näytteitä heidän saaliistaan. Tämä kertomus tulee painettavaksi Seuran keskustelemuksiin, joihin täten viitattakoon.

Seuran nimessä, mutta yksityisillä varoilla, on maist. H. J. Heikel vuoden kuluessa ollut kahdella muinaistieteellisellä tutkimusmatkalla, suorittaen huhti-, touko- ja kesäkuussa hautakaivauksia Turkestanissa Aulieatan seuduilla, sekä heinä- ja elokuussa samanlaisia tutkimuksia Pensan kuvernementin Krasnoslobodskin piirikunnan Jefaevo-kylän läheisyydessä olevilla (luultavasti mordvalaisilla) kalmistoilla. Viimemainituista löydetyistä muinaiskaluista useat, etenkin kirveet ja rannerenkaat, tarjonnevat läheisiä vertauskohtia Suomessa tavatulle pakanuudenaikuiselle muinaiskalustolle; mutta toiselta puolen monet muodot ovat Suomessa löydetyille muinaiskaluille vieraita. Jefaevon kalmistot lienevät, ylimalkaisen ajanmääräyksen mukaan, ajanjaksolta 800—1000 j. Kr.

Samalla kuin Seuran toimeenpanemat monet tutkimusretkikunnat ovat jatkaneet toimintaansa, on Seura myös jatkanut kirjallista tuotantoansa, joka tänä vuonna on ollut melkoista runsaampi kuin viime vuonna.

Painosta on tänä vuonna ilmestynyt:

1) *Suomalais-ugrilaisen Seuran aikakauskirja XVI*, jonka sisällys on seuraava: 1. Ilmari Krohn, *Über die Art und Entstehung der geistlichen Volksmelodien in Finland* (98 s.). — 2. E. N. Setälä, *Über ein mouilliertes ś im finnisch-ugrischen* (7 s.). — 3. Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1897 (32 s.), jossa ovat seuraavat kirjoitukset: Arvid Genetz, *Suomalais-ugrilaiset ś ja s sanojen alussa;* Yrjö Wichmann, *Die verwandten des finn.* vaski (*kupfer*) *in den permischen sprachen* (*syrjänischen und wotjakischen*)*;* K. A. Appelberg, *„Dan Juslenii orationes“;* J. Qvigstad, *Übersicht der geschichte der lappischen sprachforschung; Vuosikertomus 18²/₁₂97.* — 4. *Suomalais-ugrilainen Seura 1898* (28 s.).

2) *Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia XII:* H. Vámbéry, *Noten zu den alttürkischen Inschriften der Mongolei und Sibiriens* (119 s.), jossa tunnettu unkarilainen turkkilaiskielten ja -kansain tutkija, prof. Vámbéry julkaisee muistutuksilla varustetun käännöksen sekä sanaluettelon niistä muinaisturkkilaisista kivikirjoituksista, joiden etsimiseen ja julkaisemiseen Suomalais-ugrilainen Seurakin tehokkaalla tavalla on ottanut osaa.

3) *Suomalais-ugrilasien Seuran toimituksia XIII*: J. Qvigstad und K. B. Wiklund, *Bibliographie der lappischen litteratur* (162 s.). — Tämä kaikille suomalais-ugrilaisten kielten ja erittäinkin lapinkielen tutkijoille tervetullut apuneuvo, joka myöskin on tärkeä lisä näiden kielten tutkimuksen historiaan, sisältää mahdollisimman täydellisen, suurella tarkkuudella tehdyn, valaisevilla tiedonannoilla varustetun luettelon Ruotsin, Norjan, Suomen ja Venäjän lapin murteilla ilmestyneestä kirjallisuudesta, jota paitsi teokseen on liitetty elämäkerrallisia tietoja lappalaisten kirjain tekijöistä, kääntäjistä ja julkaisijoista sekä luettelo kielitieteellisestä lapinkieltä koskevasta kirjallisuudesta. — Erittäin toivottavaa ja tarpeen vaatimaa olisi, että tällaisia „bibliografioja" muidenkin suomalais-ugrilaisten kielten kirjallisuudesta julkaistaisiin.

4) *Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia XIV:* Hugo Pipping, *Zur Phonetik der finnischen Sprache. Untersuchungen mit Hensen's Sprachzeichner* (236 s. ja 4 taulua). — Jo v. 1895 tarjoutui Seuralle tilaisuus panna alulle suomenkielen äännerakennusta koskevia fysikalis-fonetisia tutkimuksia, joita fonetiikan dosentti yliopistossamme, toht. H. Pipping otti suorittaakseen. Tutkimustöiden suorittamista varten yliopiston konsistori myönsi 2,000 markan apurahan, ja jo seuraavana vuonna 1896 oli toht. Pippingin työ edistynyt niin pitkälle, että siihen osaan, jonka tarkoituksena on laulettujen vokalien ääntämisessä esiintyvien murteellisten ja yksilöllisten vaihettelujen suuruuden määrääminen, ainekset melkein täydelleen olivat kootut. Voidakseen menestyksellä jatkaa tutkimuksiaan puhutuista vokaleista, täytyi toht. Pippingin tehdä parannuksia Hensenin fonautografiin, ja tässä työssä on prof. Hensen itse ollut hänelle avullisena. Tämän jälkeen tutkimustyö edistyi hyvin ja oli valmiina julkaistavaksi viime vuonna, vaikka kirjapainolliset syyt ovat ilmestymistä viivyttäneet. Paitsi laulettuja ja puhuttuja vokaleja on tutkimuksessa myös otettu huomioon konsonantteja sekä musikalista ja dynamista aksenttia ynnä kvantiteettia. — Täten on Seuran onnistunut saada julkisuuteen teos, joka, perustuen tarkkoihin mittauksiin ja laskuihin, toivottavasti monessa kohden voi antaa entistä objektivisemman pohjan suomenkielen äänneopillisille tutkimuksille.

5) AXEL O. HEIKEL, *Mordvalaisten pukuja ja kuoseja. Trachten und Muster der Mordvinen.* — Viime vuosipäiväksi ilmestyi tätä teosta kaksoisvihko 6—7, joka on 31-lehtinen ja sisältää 189 puku- ja kuosikuvaa. Sen jälkeen on vielä ilmestynyt 63-lehtinen koristevihko, sisältäen 1,800 koristetta, sekä kaksoisvihko 8—9, sisältäen 31 lehdellä 146 puku- ja kuosikuvaa. Täten olivat siis painosta valmistuneet ne puku- ja kuosikuvat, jotka alkuperäisen suunnitelman mukaan tulisivat sisältymään teokseen. Julkaisutyön kuluessa oli Seura kuitenkin hankkinut toht. Heikelille tilaisuuden tehdä Piatarin, Moskovan ja Kasanin kansantieteellisiin museoihin matkan kuosikokoelmien täydentämistä varten. Jotta mordvalainen puku- ja kuosikokoelma ilmestyisi niin täydellisenä kuin mahdollista päätti Seura julkaista yllämainittujen yhdeksän vihon jatkoksi erityisen lisävihon, joka sisältäisi toht. Heikelin mainitulla matkalla saamat lisäainekset. Tämä lisävihko on myöskin jo valmistunut ja sisältää 54 lehdellä 46 autotypiakuvaa (niistä kaksi henkilöryhmäkuvaa, muut puku- ja kuosikuvia) sekä 163 värillistä puku- ja kuosikuvaa. Teoksen alkuun liittää toht. Heikel, paitsi alkulausetta, johdannon, joka sisältää valaisevia kansatieteellisiä yleishuomautuksia, selonteon aineksien järjestelystä, eri tekotapojen, tyyppien ja muotojen vertailuja, seikkaperäisiä selityksiä eri esineryhmistä sekä pukujen, kuosien ja koristeiden tekotavoista. Johdantoa seuraa selityksiä jokaiseen eri tauluun. Tämä julkaisun tekstiosasto valmistuu ennen joulua, joten Seura ennen pitkää on saapa julkisuuteen teoksen, joka, samalla kuin se ulkoasunsa puolesta täyttää suuriakin vaatimuksia, on antava aivan uusia ja erittäin suuriarvoisia aineksia suomalais-ugrilaiselle etnografian ja kulturihistorian tutkimukselle.

Paraikaa painettavana on:

1) Äskenmainittu tekstiosasto teokseen „Mordvalaisten pukuja ja kuoseja“ (3 arkkia painettu, 5:s ladottu).

2) Seuran *Aikakauskirjan* XVII:s osa, joka tulee sisältämään maisterien K. F. KARJALAISEN ja U. T. SIRELIUKSEN kirjoittamia kansatieteellisiä kertomuksia heidän ostjakkilaisilta tutkimusmatkoiltaan, dos. H. PAASOSEN yliopistolle antaman matkakertomuksen „Antellin stipendiaattina“ tekemistään mordvalaisista tutkimuksista, prof. E. N. SETÄLÄN Pietarin tiedeakatemian pyynnöstä kirjoittaman laajanlaisen

lausunnon kasanilaisen professorin I. N. Smirnovin mordvalaisia, tsheremissejä ja permiläisiä kansoja koskevista historiallis-kansatieteellisistä tutkimuksista, sekä, niinkuin kahdessa edellisessäkin aikakauskirjassa, osaston: „Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista". — Aikakauskirja, jota on painettu 5 arkkia, 6:s ja 7:s ladottu, valmistuu tulevan kalenterivuoden alussa.

Julkaistavaksi valmistettavana on, paitsi viime vuosikertomuksessa jo mainittuja teoksia:

1) Pohjois-Intiassa asuvan saksalaisen lähetyssaarnaajan H. Francken toimittama tibetiläinen tekstijulkaisu, joka sisältää alkukielisen Kesar-tarun saksankielisine käännöksineen sekä selityksineen. Teos tulee muodostamaan osan Seuran „toimituksissa", ja painatukseen, joka käytännöllisistä syistä tapahtuu Intiassa Darjeelingin kaupungissa, ryhdyttäneen ensi tilassa.

2) 15 „käytännöllistä lisälehteä" teokseen „Mordvalaisten pukuja ja kuoseja".

Suomalais-ugrilainen Seura on aina voimiensa mukaan koettanut ylläpitää yhteyttä ulkomaalaisten tieteellisten seurain ja yksityisten tiedemiesten kanssa, oivaltaen että se tälläkin tavalla, liittymällä kansainväliseen, tieteelliseen yhteistyöhön, tehokkaasti voi edistää niitä pyrintöjä, jotka ovat sen lämpiminten harrastusten esineenä. Tänäkin vuonna saapui Seuralle kutsumus ottamaan osaa tällä kertaa Roomassa pidettävään kansainväliseen orientalistikongressiin (järjestyksessä XII:s), ja Seura valitsi tähän edustajikseen esimiehensä, prof. Otto Donnerin, joka usein ennenkin on Seuraa edustanut samoissa kongresseissa, ja varaesimiehensä prof. E. N. Setälän. Prof. Donner, joka oli yksi VII:nnen osaston presidenteistä, piti kongressissa esitelmän „Urali-altailaisten kielten karakteristikista sekä kielirakenteen tyypeistä", ja prof. Setälä „Suomalais-ugrilaisten alkuperäisestä kulturista". — Kongressin huomio oli mitä suurimmassa määrin kiintynyt niihin tutkimuksiin, joita viime aikoina on pantu toimeen keski-Aasiassa ja joihin m. m. Suomalais-ugrilainen Seurakin tehokkaasti on ottanut osaa.

Tämän yhteydessä sopinee mainita, että Suomalais-ugrilainen Seura, samoinkuin muutkin täkäläiset tieteelliset seurat, ensi vuonna on ottava osaa Pariisissa pidettävään mailmannäyttelyyn, lähettämällä

siihen näytteitä kaikista julkaisuistaan. Tieteellisten seuraimme yhteisestä toimesta aiotaan vielä näyttelyä varten julkaista erityinen teos, joka sisältää selonteon jokaisen seuran toiminnasta sekä sitäpaitsi luettelon kaikista näiden seurain julkaisuissa ilmestyneistä kirjoituksista ja tutkimuksista.

Tieteellisten seurojemme monessa suhteessa tarpeen vaatima yhteistoiminta on varmaankin suuresti edistyvä sen kautta, että vuoden kuluessa on toteutunut jo kauan vireillä ollut hanke yhteisen talon saamiseksi tieteellisille seuroillemme. Kotimainen hallituksemme ei ole voinut olla oivaltamatta tämän yrityksen suurta merkitystä ja onkin alamaisesti tehdyn anomuksen johdosta Helsingin kaupunkiin valtion varoilla rakennuttanut talon, joka vuoden kuluessa on annettu Suomalais-ugrilaisen Seuran, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Suomen Historiallisen Seuran, Suomen Muinaismuisto-yhdistyksen, Suomen Maantieteellisen Seuran, Suomen Tiedeseuran, Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuran, Societas pro Fauna et Flora fennica yhdistyksen sekä Suomen Lääkäriseuran haltuun ja käytettäväksi, „ehdolla että mainitut seurat ovat velvolliset valmistamaan tilaa talossa muillekin seuroille ja yhdistyksille, jotka vastaisuudessa ehkä perustetaan Helsingin kaupungissa puhtaasti tieteellisiä ja kirjallisia tarkoituksia varten“. Samalla on senaatti määrännyt, että mainitun talon ja sitä käyttävien seurain yhteisten asiain hoitoa varten on, senaatin antamien lähempien määräyksien mukaisesti, asetettava delegatsioni, ja että delegatsionille on yleisistä varoista annettu tarpeellinen rahamäärä talon ynnä siihen sijoitettavien seurojen kirjastojen ja kirjavarastojen hoitoa sekä huonekaluston ynnä muun sisustuksen hankkimista varten. Mainittuun delegatsioniin on Seura puolestaan valinnut valtuutetuikseen ensi kalenterivuoden loppuun esimiehensä prof. Otto Donnerin sekä hänen varamiehekseksensä prof. K. Krohnin.

Varmaankin on täten toimeensaatu tärkeimpien tieteellisten seurojemme ulkonainen yhteenliittyminen vastaisuudessa yhä enemmän lujittava niiden sisällistäkin yhteyttä ja aikaansaava sen, että ne yhä suuremmalla voimalla ja menestyksellä voivat edistää kotimaista ja siten myös samalla yleistä tieteellistä tutkimustyötä. Suomalais-ugrilainen Seura pyytää täten omasta puolestaan saada lausua suurimman kiitollisuutensa tästä uudesta huolenpidon ja suosion osoituksesta,

mikä näin muodoin on tämänkin Seuran tieteellisten harrastusten osaksi tullut.

Viime vuosikertomuksessa tehtiin jo lähemmin selkoa Seuran hoidettavaksi uskotusta „August Ahlqvistin rahastosta“, jonka asianomaiset luovuttajat olivat määränneet „suomenkielen ja suomensukuisten kielten tutkimuksen kannattamiseksi, etupäässä yliopiston nuorison keskuudessa“, sekä siitä jalomielisestä, erään Seuran ystävän tekemästä lisälahjoituksesta, jonka kautta rahastosta määrättävien apurahojen antaminen saattoi tapahtua paljon aikaisemmin kuin se muuten olisi ollut mahdollista. Rahaston hoitoa ja käyttämistä koskevien määräyksien mukaisesti onkin Suomalais-ugrilaisen Seuran ja Kotikielen Seuran yhteisesti asettama valiokunta tänä vuonna antanut „August Ahlqvistin rahaston“ koroista ensimäisen apurahan ylioppilas J. A. Kannistolle.

Vuoden kuluessa ovat seuraavat esitelmät ja tiedonannot Seuran kokouksissa esitetty: O. Donner: 1) Maisterien H. J. Heikelin ja O. Donnerin sekä vapaah. C. Munckin länsi- ja itä-Turkestaniin tekemästä muinaistieteellisestä tutkimusmatkasta; 2) Seuran stipendiaattien, maisterien H. Lundin ja G. J. Ramstedtin tutkimusmatkoista; 3) XII:sta kansainvälisestä orientalistikongressista; K. Krohn: Ostjakkien uhrimenoista (Seuran stipendiaatin, maist. K. F. Karjalaisen lähettämän kertomuksen mukaan); vapaah. C. Munck: Yllämainitun turkestanilaisen retkikunnan matkavaiheista; E. N. Setälä: 1) Maist. K. F. Karjalaisen ostjakkilaisista tutkimuksista, 2) Firenzen „Biblioteca Nazionale Centrale“ kirjastossa säilytetystä Martin Fogelin käsikirjoituksesta „Nomenclator Finnicus serenissimo Cosmo Magno Etruriae Principi dicatus et consecratus a Martino Fogelio Hamburgensi“.

Julkaisujen vaihtoon Seuran kanssa on tänä vuonna ryhtynyt: Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові eli Shevtshenkon tiedeseura Lembergissä.

Kunniajäsenekseen on Seura kutsunut tunnetun turkkilais-tatarilaisten kansain ja kielten tutkijan, Budapestin yliopiston professorin Herman Vámbéryn, joka, niinkuin edellä on mainittu, myöskin on julkaissut tutkimuksen Seuran toimituksissa.

Kotimaassa on vuoden kuluessa Seuralle tullut kaikkiaan 9 uutta jäsentä, nimittäin 6 perustaja- ja 3 vuosijäsentä. Ne ovat:

Perustajia:

Donner, Ossian, insinööri, Helsinki.
Donner, Otto, maisteri, „
Donner, Uno, insinööri, „
Pentzin, F. B., lääkäri, „
von Rettig, Henning, tehtaanomistaja, Turku.
Törnqvist, O. A., arkkitehti, Helsinki.

Vuosijäseniä:

Niemi, A. R., dosentti, Helsinki.
Renvald, V. H., kolleega, Mikkeli.
Sahlstén, P. A., lehtori, „

Vuoden kuluessa on manalle mennyt Seuran ulkomaisista jäsenistä: Seuran kunniajäsen, tunnettu Venäjän historian ja muinaistieteen tutkija, akateemikko, salaneuvos Ernst Kunik. Kotimaisten jäsenten joukossa on kuoleman saalis ollut suuri. Perustajista ovat kuolleet hovioikeudenneuvos M. Alopaeus, kauppaneuvos A. Borgström, arkkitehti A. Th. Decker, suomalaisen kielitieteen harras ystävä, yliopiston rehtori, valtioneuvos Jaakko Forsman, sotaprovasti, jumaluusopin tohtori A. E. Granfelt, kauppaneuvos J. Kurtén, kanslianeuvos K. L. Lindeberg, piirilääkäri, hovineuvos K. P. Malmgrén, kauppias V. Paischeff ja tullinhoitaja V. Sourander; sekä vuosijäsenistä: kuvernööri, kenraaliluutnantti vapaah. J. F. G. Aminoff, provasti J. A. I. Forss ja professori, vapaah. M. W. af Schultén.

Seuran toimimiesten vaalissa tapahtui viime vuosikokouksessa seuraavat muutokset: ensimäiseksi sihteeriksi valittiin dosentti Yrjö Wichmann dosentti Paasosen sijaan, joka oli lähtenyt pitkäaikaiselle tieteelliselle tutkimusmatkalle, toiseksi sihteeriksi dosentti J. J. Mikkola dosentti Wichmannin sijaan ja kirjavarainhoitajaksi dosentti A. R. Niemi maist. Karjalaisen sijaan, joka myös oli lähtenyt tutkimusmatkalle.

Helsingissä joulukuun 2 p:nä 1899.

Rapport annuel
de la Société Finno-ougrienne.
Année 1899.

Comme nous l'avons dit dans le dernier rapport annuel, la Société eut l'année dernière l'occasion de mettre enfin à exécution plusieurs voyages d'exploration projetés depuis longtemps. MM. K. F. Karjalainen et U. T. Sirelius se rendirent, le premier en qualité de linguiste, le dernier en qualité d'ethnographe, chez les Ostiaks, M. H. Lund partit vers Shang-Haï pour étudier le chinois, et M. G. J. Ramstedt se rendit en Mongolie, où il s'établit à la ville d'Ourga pour faire des études de langue mongole.

Dans le dernier rapport annuel il est aussi dit que M. Karjalainen avait l'intention, en quittant le village de Demianskoe, d'aller étudier la langue ostiake des alentours de Konda. Il quitta Demianskoe au commencement de février et se mit en route pour la rivière de Konda, où il séjourna jusqu'à la fin d'avril. M. Karjalainen s'établit ensuite sur les bords de l'Irtych, où ses études le retinrent jusqu'à la fin de juin, et puis dans le village de Lariatskoe situé sur les bords de la rivière Wakh, où il séjourne encore à l'heure qu'il est. De Lariatskoe M. Karjalainen à l'intention d'aller étudier la langue des Ostiaks de l'est c.-à.-d. de Sourgout, où il compte passer l'hiver. Parmi les récoltes que les recherches de M. Karjalainen ont données il faut signaler deux grands vocabulaires de mots recueillis aux camps de Demianskoe et de Krasnoiarsk, et cinq plus petits vocabulaires des camps de Tchesnakovsk sur le Konda central, des

camps de Kochelevsk et de Filinsk sur l'Irtych, de Tchaginsk près de Samarovo et de Tsingalinsk. M. Karjalainen n'a pu rassembler que peu d'échantillons de leur langue et la plupart sont des contes. A Konda il avait rencontré deux récitateurs de chants épiques, mais, malheureusement, ils étaient alors tous deux si malades qu'ils ne pouvaient rien lui apprendre. Il est cependant à espérer que M. Karjalainen aura plus tard encore l'occasion de sauver de l'oubli du moins quelques échantillons des chants épiques de nos parents éloignés.

Vers Noël dernier M. Sirelius revint de son expédition, en rapportant, ainsi que nous l'avons déjà dit, un riche butin ethnographique qui servira essentiellement à illustrer la chasse et la pêche des Ostiaks. Au mois de juin dernier M. Sirelius partit pour une nouvelle expédition de sept mois chez les Ostiaks des environs de l'Irtych, du Grand Yougan et d'Obdorsk, et chez les Vogoules de Konda et de Sosva. M. Sirelius commença par Tomsk, qu'il quitta le 5 juillet pour aller étudier la chasse et la pêche des Tatares, établis depuis peu dans les environs de cette ville, et plus tard il continua ses études dans le village de Timskoe, habité par les Ostiaks-Samoyèdes. De Timskoe il poursuivit sa route, en faisant un court séjour à Samarovo, chez les Vogoules établis près des rivières de Liapine et de Sosva, où il resta trois semaines, teversa Berezov et poussa vers Obdorsk en descendant l'Ob. Pendant ce trajet il étudia la pêche des Ostiaks établis sur les bords du Grand et du Petit Ob. Vers la fin de septembre M. Sirelius revint d'Obdorsk et se rendit, par Samarovo, à Sourgout, afin de pouvoir suivre le cours du Grand Yougan avant les gelées de l'hiver. M. Sirelius se propose, dès l'entrée de l'hiver, d'avancer peu à peu vers Irtych et Konda. Il compte achever ses études dans quelque village tatare près de Tobolsk. — Outre la vie et les mœrs il a aussi étudié les constructions et les ornements de ces tribus. La collection des objets qu'il a recueillis dans les parages de Liapine, de Sosva et d'Obdorsk, se compose de 219 numéros, et le nombre des photographies est d'environ 60.

M. Lund arriva, après avoir fait un séjour à Shang-Haï, en avril l'année dernière, à Pékin, où il compte faire un séjour d'une certaine durée, tout d'abord pour étudier particulièrement les classiques chinois;

il espère pouvoir terminer un mémoire basé sur ses recherches sur ce domaine déjà avant Noël prochain, et les faire insérer dans les publications de „Oriental Society“ de Pékin.

Par notre dernier rapport annuel on sait que M. Ramstedt était en route pour la ville d'Ourga dans la Mongolie du Nord. Il y passa tout le printemps, et, à l'approche de l'été, il alla habiter une contrée voisine appelée Sanghine. Le voyage de M. Ramstedt à Ourga était très fatigant, et il à eu plusieurs difficultés à surmonter pendant son séjour à Ourga et à Sanghine, mais il faut espérer qu'une riche récolte scientifique sera la récompense des vicissitudes du voyage. En automne M. Ramstedt avait l'intention de se rendre à la ville de Kalgan dans la Mongolie du Sud, en passant par le désert de Gobi, et d'y passer l'hiver en faisant des excursions dans les environs, où on a l'occasion de prendre connaissance de dialectes qui n'ont pas encore été étudiés. Sur la route de Kalgan on rencontre des tribus dont la langue est encore inconnue. Cependant M. Ramstedt a maintenant changé son plan de voyage en ce qui concerne Kalgan. Au lieu de s'y rendre, il compte prolonger son séjour à Ourga et faire des excursions dans les alentours, dans la Mongolie du Nord. Il en a déjà fait plusieurs et il a réussi à copier dans les parages de Bajantsokto (à l'est d'Ourga) certaines inscriptions sur pierre en vieux turc. A l'heure qu'il est M. Ramstedt est sans doute en train de faire sa tournée selon l'itinéraire suivant: Kiakhta—Goussinnoe Osero — le fleuve d'Irkout—Mondy—Kossogol — le fleuve d'Eghine—Selenga — le confluent des fleuves d'Orkhon et de Tola—Ourga. M. Ramstedt a envoyé à la rédaction, pour être publiées, ses recherches: „Sur les différences phonologiques entre la langue mongole écrite et le dialecte d'Ourga.“ En outre M. Ramstedt a encore recueilli une quantité de chants mongoles, entre autres des chants épiques.

En parlant de ces expéditions il faut encore mentionner les deux boursiers, paysans mordouins, qui, sur l'initiative du professeur agrégé H. Paasonen, et aux frais de la Société et pour celle-ci, ont fait un riche recueil de chants populaires mordouins. Le Mordouin d'Ersa, Ignatij Zorine, a parcouru dans ce but les districts de Samara, de Bougoulma et de Bougourouslan du gouvernement de Samara, et son recueil contient 22 chants et une complainte, en tout 2,129 couplets, 9 prières, et

4 formules magiques. Il employa en tout un mois et demi pour faire cette récolte. — De même le Mordouin d'Ersa, ANDREI CHOUWALOW, recueillit des chants populaires dans les districts de Hvalynsk et de Petrowsk, du gouvernement de Saratov. La collection contient 8 chants, 2 chants de noce, 3 complaintes, 14 prières sacrificatoires, 13 formules magiques et 1 conte, il employa un peu plus d'un mois à ce travail. M. Paasonen a envoyé à la Société un compte-rendu détaillé des expéditions de ces deux boursiers, et il y joint quelques échantillons de leur récolte. Ce compte-rendu sera publié dans les procès-verbaux de la Société, auquel nous renvoyons le lecteur.

Au nom de la Société, mais aux frais d'une personne privée, M. H. J. HEIKEL a, durant cette année, entrepris deux expéditions dans un but archéologique; pendant les mois d'avril, mai et juin il fit des fouilles de tombeaux en Turkestan aux environs d'Aouliéata, et en juillet et août il fouilla les tombeaux (sans doute mordouins) qui se trouvent près du village de Yefaewo, dans le district de Krasnoslobodsk du gouvernement de Penza. Parmi les objets trouvés dans ces tombeaux, plusieurs d'entre eux, particulièrement les haches et les bracelets, semblent offrir certaine ressemblance avec les objets de l'époque païenne trouvés en Finlande, mais sous d'autres rapports ils diffèrent cependant de ceux-ci. Les tombeaux de Yefaewo semblent dater, d'après un calcul approximatif, de l'époque 800—1,000 après J.-Chr.

Pendant que les maintes expéditions organisées par la Société poursuivent leur marche, la Société a continué son œuvre littéraire, qui cette année a été beaucoup plus abondante que l'année dernière. Cette année ont parus:

1) Le tome XVI du *Journal de la Société Finno-Ougrienne* qui contient: 1. ILMARI KROHN, *Über die Art und Entstehung der geistlichen Volksmelodien in Finland* (98 p.). — 2. E. N. SETÄLÄ, *Über ein mouilliertes ś im finnisch-ugrischen* (7 p.). — 3. Extraits des procès-verbaux en 1897 de la Société Finno-Ougrienne (32 p.), dans lesquels se trouvent les articles suivants: ARVID GENETZ, *Suomalais-ugrilaiset ś ja s sanojen alussa;* YRJÖ WICHMANN, *Die verwandten des finn.* vaski *(kupfer) in den permischen sprachen (syrjänischen und wotjakischen);* K. A. APPELBERG, *„Dan. Juslenii orationes";* J. QVIGSTAD, *Übersicht der geschichte der lappischen sprachforschung;*

Rapport annuel 18²/xII 97. — 4. *La Société Finno-Ougrienne en 1898* (28 p.).

2) *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne, tome XII:* H. Vámbéry, *Noten zu den alttürkischen Inschriften der Mongolei und Sibiriens* (119 p.), où le professeur hongrois, M. Vámbéry, connu par ses recherches concernant les langues et les peuples turques, publie une traduction munie de commentaires, ainsi qu'un glossaire des inscriptions sur pierre en vieux turc, à la recherche et à la publication desquelles la Société a pris une part très active.

3) *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne, tome XIII:* J. Qvigstad *und* K. B. Wiklund, *Bibliographie der lappischen litteratur* (162 p.) — Cet ouvrage, qui est un guide très précieux pour tous les amis des recherches finno-ougriennes, et spécialement pour ceux qui étudient la lanque lapone, et qui donne aussi des renseignements importants sur l'histoire de ces recherches, contient un catalogue aussi complet et aussi exact que possible, muni d'explications très nettes, de tout ce qui a été publié dans les dialectes lapons de Suède, de Norvège, de Finlande et de Russie; et ce catalogue est suivi de notes biographiques sur les écrivains, les traducteurs et les éditeurs lapons, ainsi que d'une liste de tout ce qui a été publié sur le domaine de la linguistique lapone. — Il est fort à souhaiter que de telles „bibliographies", si utiles, seront aussi publiées sur la littérature d'autres langues finno-ougriennes.

4) *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne, tome XIV:* Hugo Pipping, *Zur Phonetik der finnischen Sprache. Untersuchungen mit Hensen's Sprachzeichner* (236 p. et 4 tableaux). — Déjà en 1895 l'occasion s'offrit à la Société d'organiser des recherches physico-phonétiques de la langue finnoise, et ce travail fut confié au dr. H. Pipping, professeur agrégé de notre université. La Consistoire de l'Université accorda la somme de 2,000 mcs. pour cette entreprise, et déjà en 1896 M. Pipping avait réussi de faire un recueil presque complet de matériaux, pour la partie dont le but est de fixer la grandeur des variations dialectales et individuelles qui se manifestent dans la prononciation des voyelles chantées. Pour pouvoir réussir à continuer ses expériences concernant les voyelles parlées, M. le dr. Pipping dut introduire certaines améliorations dans le phonautographe

de Hensen, et ce fut le prof. Hensen lui-même qui l'aida dans ce travail. Après quoi les recherches avancèrent sans entraves, et furent prêtes à être publiées l'année dernière, mais, pour des raisons d'imprimerie, la publication en a été retardée. Outre les voyelles chantées et parlées, ces recherches traitent aussi des consonnes et des accents musical et dynamique ainsi que de la quantité. — Par ce travail la Société a réussi de créer une œuvre qui, fondée comme elle l'est sur des mesures et des calculs exacts, offrira sans doute, sous plusieurs rapports, une base plus objective aux recherches sur le domaine de la phonologie finnoise.

5) Axel O. Heikel, *Mordvalaisten pukuja ja kuoseja. Trachten und Muster der Mordvinen.* — A la dernière assemblée générale parut la livraison double 6—7, de cet ouvrage, et se compose de 31 pages et de 189 gravures colorées de costumes et de modèles. Plus tard parurent encore une livraison de 63 pages contenant 1,800 ornements, ainsi que la livraison double 8—9 composée de 31 pages et de 146 gravures de costumes et de modèles. C'est avec la publication de ces livraisons que le premier plan fut réalisé concernant le contenu de cet ouvrage. Pendant qu'on était en train de publier ce travail, la Société avait cependant offert à M. Heikel l'occasion de compléter sa collection de gravures aux musées ethnographiques de Saint-Pétersbourg, de Moscou et de Kazan. Pour que la collection de costumes et modèles mordouins devint aussi complète que possible, la Société résolut de faire publier un supplément à la 9:me livraison, qui devra contenir la récolte faite par M. Heikel pendant cette dernière expédition. Cette livraison supplémentaire est déjà prête et se compose de 54 pages, avec 46 autotypies (dont deux représentant des groupes de personnes, le reste des costumes et des modèles), et 163 gravures colorées de costumes et de modèles. M. Heikel fait suivre la préface d'une introduction contenant des remarques ethnographiques explicatives, un compte-rendu de l'ordre dans lequel les différentes matières sont traîtées, des parallèles entre les différents procédés, types et formes, des explications détaillées des différents groupes d'objets, ainsi que sur les divers procédés de fabrication des vêtements, des modèles et des ornements. Viennent ensuite des explications à chaque tableau. Ce travail que la Société est en train de publier, et dont la partie conte-

nant le texte paraîtra avant Noël, sera une œuvre qui pourra satisfaire aux plus grandes exigences, pour ce qui concerne l'extérieur, et qui offrira des matériaux essentiellement nouveaux, et d'une grande valeur, aux recherches finno-ougriennes sur le domaine de l'ethnographie et de l'histoire de la civilisation.

Les ouvrages suivants sont à l'heure qu'il est sous presse:

1) Le texte dont nous venons de parler de l'ouvrage: „Mordvalaisten pukuja ja kuoseja" (dont 3 feuilles sont imprimées, la 5:me sous presse).

2) Le tome XVII du *Journal* de la Société qui contiendra les récits faits par MM. K. F. Karjalainen et U. T. Sirelius sur leurs voyages d'exploration chez les Ostiaks; le récit de voyage présenté à l'Université par le prof. agrégé, M. H. Paasonen, qui a la bourse „d'Antell", sur ses recherches mordouines, un rapport détaillé du prof. M. E. N. Setälä, écrit sur la demande de l'Académie des Sciences de Saint-Pétersbourg, sur les recherches historiques et ethnographiques du prof. Smirnov à Kazan, concernant les Mordouins, les Tchérémisses et les Permiens, et enfin, de même que dans les deux derniers tomes du Journal, une partie intitulée: Extraits des procès-verbaux de la Société Finno-Ougrienne. — Ce Journal, dont 5 feuilles sont imprimées, la 6:me et la 7:me sous presse, paraîtra au commencement de l'année prochaine.

En préparation, outre les ouvrages déjà mentionnés dans le dernier rapport annuel, sont à l'heure qu'il est:

1) Un recueil de textes tibétains, fait par le missionaire allemand H. Franke, habitant l'Inde septentrionale, lequel contient la légende de Kesar dans la langue originale, avec les explications et une traduction allemande. Cet ouvrage fera partie des „Mémoires" de la Société et sera publié sous peu, pour des raisons pratiques, aux Indes, à la ville de Darjeeling.

2) 15 feuilles „supplémentaires pratiques", de l'ouvrage „Mordvalaisten pukuja ja kuoseja".

Tant qu'il a été en son pouvoir, la Société Finno-Ougrienne a toujours tâché d'entretenir des relations avec des sociétés et des savants étrangers, convaincue que c'est ainsi, en s'anissant au travail scientifique international qu'elle pourra contribuer à faire progresser

les recherches qui lui tiennent au cœur. La Société reçut l'invitation de prendre part au congrès international des orientalistes (le 12:me), qui cette année eut lieu à Rome, et la Société y fut représentée par son président, le professeur OTTO DONNER, qui souvent auparavant l'a représentée à ces mêmes occasions, ainsi que par son vice-président, le professeur E. N. SETÄLÄ. Le prof. Donner, qui était un des présidents de la VII section du congrès, fit une conférence „Sur le caractère et le type des langues ouralo-altaïques", et le prof. Setälä „Sur la culture finno-ougrienne primitive". — L'attention de ce congrès se porta surtout sur les explorations qui ont eu lieu ces derniers temps dans l'Asie centrale et auxquelles la Société Finno-Ougrienne a aussi pris une part très active.

A ce propos il convient de mentionner, que la Société Finno-Ougrienne a l'intention de même que d'autres sociétés scientifiques de Finlande, de prendre part à l'exposition universelle, qui aura lieu à Paris, en y envoyant des échantillons de toutes ses publications. Sur l'initiative de toutes nos sociétés scientifiques en commun, il paraîtra en outre un ouvrage à part qui contiendra un exposé du travail de chacune de ces sociétés, ainsi qu'un catalogue de toutes les publications et de toutes les recherches de ces sociétés.

Ce qui a beaucoup contribué à établir une collaboration, si nécessaire sous plusieurs rapports, entre les différentes sociétés scientifiques, a été la construction, longtemps projetée et enfin réalisée au cours de l'année derniére, d'une maison commune à toutes ces sociétés. Le Gouvernement finlandais comprit la grande portée de cette question, et fit construire, aux frais de l'État, dans la ville de Helsingfors, ce bâtiment, qui, cette année, a été mis à la disposition des sociétés suivantes: La Société Finno-Ougrienne, la Société de littérature finnoise, la Société d'histoire de Finlande, la Société finlandaise d'archéologie, la Société de Géographie de Finlande, la Société finlandaise des Sciences, la Société finlandaise de littérature suédoise, la Societas pro Fauna et Flora fennica, la Société des médecins finlandais, en stipulant: „que ces sociétés seront obligées de donner asile dans la maison à d'autres sociétés, purement scientifiques et littéraires, qui seront fondées à l'avenir dans la ville de Helsingfors". De même le Sénat a résolu

que le soin des affaires du-dît bâtiment et de ces sociétés en commun sera donné, d'après un règlement promulgué par le Sénat à une délégation, à laquelle une somme suffisante sera accordée des fonds de l'État pour la garde des bâtiments, des bibliothèques et des dépôts de livres, ainsi que pour l'achat des meubles et ustensiles. Comme représentants de cette délégation jusqu'à la fin de cette année, la Société a pour sa part choisi son président, M. le professeur OTTO DONNER, et comme son suppléant, le professeur K. KROHN.

Il est évident que ce rapprochement extérieur de nos plus importantes sociétés scientifiques ne fera que resserrer le lien intime qui les unit, et contribuera à donner plus d'activité et de vigueur à leurs efforts pour faire progresser les recherches de leur pays, et en même temps de la science en général. La Société Finno-Ougrienne demande à exprimer ici sa grande reconnaissance de cette nouvelle preuve de sollicitude et de protection qui vient d'être accordée aussi à ces recherches.

Dans le dernier rapport annuel nous avons donné un compte-rendu plus détaillé de la manière dont la Société a géré les „fonds August Ahlqvist“ (qui devaient, selon la volonté des donataires, „servir à subventionner des recherches dans le domaine de la langue finnoise et des langues apparentées, en premier lieu parmi la jeunesse universitaire“), ainsi que le don supplémentaire, si généreux, fait par un des amis de la Société, grâce auquel il fut possible de donner des bourses bien plus tôt qu'il n'eut sans cela été possible de le faire. Selon les prescriptions concernant la disposition et l'emploi de ces fonds, le comité, composé de délégués de la Société Finno-Ougrienne et de la Société pour la langue maternelle, ont accordé la première bourse, provenant des rentes des fonds „August Ahlqvist“, à M. J. A. Kannisto, étudiant.

Dans le courant de l'année les conférences et les communications suivantes ont été faites aux séances de la Société: O DONNER 1) Sur l'expédition archéologique de MM. H. J. Heikel, O. Donner, et le Baron C. Munck, dans le Turkestan de l'Ouest et de l'Est; 2) Sur les expéditions de MM. H. Lund et G. J. Ramstedt, boursiers de la Société; 3) Sur le 12:me congrès international des orientalistes; K. KROHN: Sur les sacrifices solennels des Ostiaks (d'après la

relation envoyée par M. K. F. Karjalainen, boursier de la Société); le Baron C. Munck: Sur les aventures de voyage de l'expédition au Turkestan, dont il a été question plus haut; E. N. Setälä: 1) Sur les recherches ostiakes de M. K. F. Karjalainen; 2) Sur le manuscrit de Martin Fogel, conservé à la bibliothèque nationale centrale à Florence, intitulé: „Nomenclator Finnicus serenissimo Cosmo Magno Etruriæ Principi dicatus et consecratus a Martino Fogelio Hamburgensi."

La Société scientifique de Chewtchenko á Lemberg est entrée en échange de publications avec la Société Finno-Ougrienne.

La Société a nommé membre honoraire M. Herman Vámbéry, professeur à l'université de Budapest, connu pour ses recherches dans le domaine des peuples et des langues turco-tatares, lequel a aussi fait publier, comme nous l'avons dit plus haut, un ouvrage dans les Mémoires de la Société.

Pendant le courant de cette année il y a en Finlande en tout 9 nouveaux membres qui sont entrés dans la Société; dont 6 comme membres fondateurs et 3 comme membres annuels.

Ce sont:

Membres fondateurs:

Donner, Ossi, ingénieur, Helsingfors.
Donner, Otto, magister, Helsingfors.
Donner, Uno, ingénieur, „
Pentzin, F. B., médecin, „
von Rettig, Henning, manufacturier, Åbo.
Törnqvist, O. A., architecte, Helsingfors.

Membres annuels:

Niemi, A. R., professeur agrégé, Helsingfors.
Renvald, V. H., professeur de lycée, St. Michel.
Sahlstén, P. A., „ „ „ „

Dans le courant de cette année les membres étrangers suivants sont décédés: le conseiller privé, M. Ernst Kunik, académicien, membre honoraire de la Société, célèbre pour ses recherches sur le

domaine de l'histoire et de l'archéologie de Russie. Parmi les membres finlandais les décès ont été très fréquents. Les membres fondateurs suivants sont morts: M. ALOPAEUS, conseiller à la cour d'appel, A. BORGSTRÖM, conseiller de commerce, A. TH. DECKER, architecte, le conseiller d'état M. JAAKKO FORSMAN, recteur de l'Université et ami zélé de la philologie finnoise, le docteur en théologie A. E. GRANFELT, aumônier général de l'armée, J. KURTÉN, conseiller de commerce, K. L. LINDEBERG, conseiller de la chancellerie, K. P. MALMGRÉN, conseiller de la cour, V. PAISCHEFF, négociant, et V. SOURANDER, chef de douane; et parmi les membres annuels sont décédés: le gouverneur, baron J. F. G. AMINOFF, général lieutenant, J. A. I. FORSS, doyen, et le baron M. W. AF SCHULTÉN.

A la dernière assemblée générale les changements suivants furent introduits dans l'administration de la Société: comme premier secrétaire fut élu M. YRJÖ WICHMANN, professeur agrégé, au lieu de M. PAASONEN qui est en train de faire une expédition scientifique de longue durée, comme second secrétaire, M. J. J. MIKKOLA, professeur agrégé, au lieu de M. WICHMANN, et comme conservateur des livres de fonds M. A. R. NIEMI, professeur agrégé, au lieu de M. KARJALAINEN, qui est aussi en train de faire un voyage d'exploration.

Helsingfors, le 2 décembre, 1899.

SUOMALAIS-UGRILAISEN SEURAN

AIKAKAUSKIRJA.

JOURNAL

SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE.

XIX.

SUOMALAIS-UGRILAISEN SEURAN

AIKAKAUSKIRJA.

JOURNAL

DE LA

SOCIÉTÉ FINNO-OUGRIENNE.

XIX.

HELSINGISSÄ,
SUOMAL. KIRJALLIS. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ,
1901.

Sisällys. Table des matières.

WOTJAKISCHE SPRACHPROBEN.

IM AUFTRAGE DER FINNISCH-UGRISCHEN GESELLSCHAFT

GESAMMELT UND HERAUSGEGEBEN

VON

YRJÖ WICHMANN.

II.

SPRICHWÖRTER, RÄTSEL, MÄRCHEN, SAGEN

UND

ERZÄHLUNGEN.

Vorwort.

Nachdem der erste teil der „Wotjakischen sprachproben“ [1] im jahre 1893 erschienen war, hatte ich, dank einem reisestipendium aus den zur disposition des Universitätskanzlers stehenden summen, im sommer 1894 gelegenheit, eine zweite reise unter den wotjaken vorzunehmen, während deren ich hauptsächlich lexikalisches material aus dem malmyžschen und dem ufaschen dialekte sammelte. Neben den lexikalischen studien machte ich auch einige folkloristische aufzeichnungen, wovon die meisten, nebst früher gesammelten sprachproben aus dem malmyž-uržumschen, dem jelabugaschen, dem glasovschen und dem bessermanschen dialekte, in diesem zweiten teile erscheinen. Die sprachproben sind hier in gleicher weise geordnet wie im vorigen teile. Um den folkloristen das studium der wotjakischen rätsel zu erleichtern, ist am ende ein register über die gegenstände der rätsel beigefügt. Unter den von mir gesammelten märchen, sagen und erzählungen habe ich hier als sprachproben vornehmlich solche aufgenommen, die in mythologischer hinsicht interesse darbieten können. Die erzählungen n:ris 30, 35, 36, 38, 39 und 41, welche sich in der sammlung PERVUCHIN's [2] finden, hat ein wotjake, der volksschullehrer T. R. BUDIN, aus dem russischen in's wotjakische übersetzt. — Übrigens verweise ich auf das vorwort zum ersten teile.

---

[1] Journal de la Société Finno-Ougrienne XI,1.

[2] Н. Г. Первухинъ. Эскизы преданій и быта инородцевъ Глазовскаго уѣзда. IV. Wjatka 1889.

Was die transskription betrifft, habe ich versucht, dieselbe in einigen punkten genauer zu machen; inbetreff des lautwertes der angewandten transskriptionszeichen siehe teil I sowie das vorwort zu meiner abhandlung „Zur geschichte des vokalismus der ersten silbe im wotjakischen" (Helsingfors 1897), s. V—VII.

Helsingfors, februar 1901.

YRJÖ WICHMANN.

I. Sprichwörter.

A. Ufascher dialekt.

1. *aź pitịran kịti pitịra·-kɛ, ber pitịra·n-no oti pitịra.*

2. *bai̯ murt bai̯ murten veraśkoz; jarlị murten kịlịz uz ke·ťšị.*

3. *biger kii̯on, ďjuś gondịr, udmort śala.*

4. *bigerez śekta·d-ke-no, tuśtii̯ad sịl̦aloz.*

5. *dušes burdịnịz, ảďami kužmịnịz.*

6. *ďjosge·s-kɛ pukśid, ďu udaltoz.*

7. *ďịr luem murtleś kịlzɛ kịldiśki·d-kɛ, tonɛ ďịr luem murt ďaratoz.*

---

1. Wohin immer das vorderrad rollt, dahin rollt auch das hinterrad.

2. Der reiche spricht mit dem reichen; seine worte stimmen nicht mit denen des armen überein.

3. Der tatar ist ein wolf, der russe ein bär, der wotjak ein haselhuhn.

4. Wenn du den tataren auch bewirtetest, so wird er in deine schüssel misten.

5. Der habicht erhebt sich mit seinen flügeln, der mensch mit seiner kraft.

6. Je enger du sitzest (d. h. je grösser deine familie ist), desto besser gedeiht dein getreide.

7. Wenn du den worten eines vorgesetzten gehorchst, wird der vorgesetzte dich lieben.

8. *ḍuem murtlen kı̑lı̑z saź murtlen kı̑lı̑nı̑z ug ke·tšı̑.*

9. *gondı̑rez kiı̯on karı̑nı̑ ug lo.*

10. *ı̑žez ketš karı̑nı̑ ug lo.*

11. *jarlı̑ murtlı̑ baı̯ murt kulɛ, baı̯lı̑ jarlı̑ murt kulɛ.*

12. *mẹı̯ murtleš kı̑lzɛ kı̑ldiški·d-kɛ, murt luod.*

13. *oı̯ bektemı̑rɛ, tšibor bodiı̯ɛ, kı̑ttšı̑ mı̑nid tšẹž-pi uttšanı̑!*

14. *og šorem ńäń ogaźɛ ug ku·šı̑lı̑ ńi.*

15. *piı̯ez nı̑lı̑n uz vo·štɛ.*

16. *pinal murt pinal murtı̑n veraškoz.*

17. *pı̑dı̑zleš pı̑dı̑z uz o·rtšı̑.*

18. *por, por, ḍı̑rad tı̑nı̑d šiźı̑m kor!*

19. *tšeber diš diša·d-kɛ, tšeber murt luod; alama diš diša·d-kɛ, alama luod.*

---

8. Die worte des betrunkenen stimmen nicht mit den worten des nüchternen überein.

9. Den bären kann man nicht in einen wolf verwandeln.

10. Das schaf kann man nicht in eine ziege verwandeln.

11. Der arme hat den reichen, der reiche den armen nötig.

12. Wenn du den worten eines greises gehorchst, wirst du ein mann.

13. Ach *bektemı̑r*, du mein bunter stock, wohin begabst du dich um junge enten zu suchen! [1]

14. Einmal geschnitten wird das brot nicht mehr ganz.

15. Ein knabe kann nicht mit einem mädchen verwechselt werden.

16. Junge leute sprechen mit jungen.

17. Der eine fuss läuft dem anderen nicht vorbei.

18. Tscheremisse, tscheremisse, sieben balken dir auf den kopf! [2]

19. Wenn du eine schöne kleidung anziehst, so wirst du ein schöner mensch; wenn du eine schlechte kleidung anziehst, wirst du ein schlechter mensch.

---

[1] Hiermit will man jemand, dem sein vorhaben misslungen ist, zum besten haben.

[2] Drohworte.

20. *tšeskịt ịmdε kẹš karod!*
21. *tšińị no vaktši luoz; ạdami odig ẹvẹl..*
22. *vinaịe·d-kε bịroz, lịktem kịnoịe·d-no koškoz.*
23. *viźmo murt vištem murtịn uz ku·šịlị.*
24. *vor as iźịzε luškasa ụatoz.*
25. *vuz bordịn iška-vịn ug lo; šion-đuon puškị·n-gịnε iška-vịn luoz.*

B. Malmyž-Uržumscher dialekt.

26. *arńåụị bịdε šuan uz lu.*
27. *aźịdliš šörịd tšeber.*
28. *bördịmtε nuniụị nonị ug šo·to.*
29. *duntem gontem luε.*

---

20. Du verdirbst dir den guten geschmack! (eig. deinen süssen mund machst du herb, d. h. du verdirbst deine gute sache).

21. Es giebt auch kleine finger; die menschen sind nicht gleich.

22. Wenn dein branntwein aus ist, geht auch dein gast, der zu dir gekommen ist, weg.

23. Ein kluger mensch gesellt sich nicht zu einem narren.

24. Der dieb stiehlt und versteckt seine eigene mütze.

25. Beim handel bekommst du keine freunde; beim schmause findest du freunde.

26. Jede woche bringt nicht eine hochzeit.

27. Deine rückseite ist schöner (anzusehen) als deine vorderseite (d. h. packe dich!).

28. Man giebt nicht die brust einem kinde, welches nicht weint.

29. Das billige ist haarlos (d. h. schlecht).

30. *duriškišlį purt uz šu·rį.*
31. *duršleś ègirzɛ en ba·štį.*
32. *dödiiaz pu·kšį!*
33. *d'žèťšse·-kɛ daratid, įšanezlį·-no ťši·da.*
34. *dį·r-kɛ dįr, pį·d-kɛ pįd!*
35. *duųtoškįd asliśkį·d-no d'žèťš med luoz!*
36. *duon dįrja dźorgiľiųe·n-no luɛ.*
37. *gondįr guaz bàtįr luɛ.*
38. *gureź baddzį·m-no kaza śįnį turįme·z-no ug lu.*
39. *gureź dįųɛ tubem berɛ šu kųaśme·-no vu ebö·ų-ńi.*
40. *iźišlį ľuket ebö̃ų, gurtaślį vań.*
41. *įgį·-no „ug, ug" šuɛ, no keťšez kuťɛ.*

---

30. Der schmied hat kein messer (d. h. von anderen verlangst du eigenschaften, die du selbst nicht besitzest).

31. Kaufe nicht kohlen vom schmiede! (weil er dir nur schlechte giebt; die guten kohlen braucht er selbst).

32. Setze dich in seinen schlitten! (d. h. denke dich in seine lage, gemütsstimmung, verhältnisse hinein).

33. Wenn du das glück dankbar genossen hast, so musst du auch das unglück mit geduld ertragen.

34. Wenn es ein kopf ist, so ist es ein kopf; wenn es ein fuss ist, so ist es ein fuss! (d. h. wie die dinge sich auch fügen mögen, muss ich mit meinem schicksal zufrieden sein).

35. Mögen deine freunde besser als sogar du selbst sein!

36. Wenn es ein festtag ist, so hat auch der sperling (d. h. der arme) (mittel).

37. Der bär ist mächtig in seinem lug.

38. Der berg ist gross, und (doch) giebt es da nicht gras genug für eine ziege zu fressen.

39. Nachdem man den berg bestiegen, wird man durstig, — aber jetzt (auf dem berge) giebt es kein wasser mehr.

40. Der schlafende bekommt seinen anteil nicht, wohl aber der, welcher im dorfe herumwandelt.

41. Sogar der uhu sagt „*ug, ug*" („nein, nein"), und dennoch greift er den hasen.

42. *i̮šaˑn-ke-no ďźėˑťš-ke-no, uzi̮ˑr-ke-no ku̯aśeˑr-ke-no, buskeľ leśana uu̯emed uz lo.*

43. *i̮šem tirlen ni̮di̮z.*

44. *kazai̮ez kaza uťťša, parišez pariś uťťša.*

45. *kåu̯i̮k vi̮u̯i̮n d̦źuk pöšteˑ-no dińaz keńi̮ro ši̮deˑz-no ebömu̯.*

46. *kiži̮tek uži̮m ug poˑti̮, kuški̮tek vań-bur ug śuˑri̮.*

47. *ki̮ri̮š kutsɛ kuťťšam.*

48. *ki̮rni̮žleś śińzɛ ki̮rni̮ž ug kuˑkťši̮.*

49. *końdonen užaś uno baśtem, ki̮k końi̮en užaś öžel baśtem.*

50. *koľ kińleˑn-ke-no ťšińii̮ez as påu̯az ku̯asaśkɛ.*

51. *koťș̌ou̯en pii̮ez kuťș̌oˑ-ke-no asli̮z muso.*

52. *kös puńi̮ i̮mez keśa.*

53. *kuu̯em skåu̯ ďöu̯o luɛ.*

---

42. Du magst schlecht oder gut, reich oder arm sein, ohne nachbarn kannst du nicht leben.

43. Der stiel einer verlorenen axt. (Die verlorene axt = der rausch; der stiel = der katzenjammer.)

44. Die ziege sucht die ziege, das schwein sucht das schwein (d. h. gleich und gleich gesellt sich gern).

45. Im angesichte der leute kocht er brei, aber zu hause (d. h. gewöhnlich) hat er nicht einmal grützsuppe.

46. Das winterkorn wächst nicht hervor, ohne dass man es säet, das vermögen lässt sich nicht finden, ohne dass man es sucht.

47. Er hat seinen schiefen bastschuh angezogen (d. h. er ist schlechter laune).

48. Der rabe sticht einem raben nicht das auge aus.

49. Wer für eine kopeke arbeitet, hat viel geld bekommen; wer für zwei kopeken arbeitet, hat wenig bekommen.

50. Jedermanns finger biegt sich gegen ihn selbst.

51. Der elster selbst ist ihr junges, obgleich bunt, lieb.

52. Ein trockener löffel reisst den mund.

53. Eine gestorbene kuh ist (d. h. preist man als) eine gute milchkuh (d. h. de mortuis nil nisi bene).

54. *kuɯ̯i̮tožad di̮šod.*

55. *mɯrɯ skå·u̯-no kuńńa.*

56. *öťiš dorɛ mi̮n, uľľåš doriš pot!*

57. *pereśjosi̮z uľem mɯzɛ uz uśi̮.*

58. *pińåu̯en pereś odig luɛ.*

59. *pɯnɯ tou̯åu̯tɛ ki̮mmi̮ki̮z šuɛ: „tabi̮rɛ ińi tuɯ̯i̮s li̮ korka leśto“-pɛ šuɛ; tuɯ̯i̮s ku̯aź šuni̮t luemen noš vunetɛ.*

60. *puška·z-kɛ ebö̯ɯ, vi̮ɯ̯ii̮az ud ľa·ki̮.*

61. *surti̮tek zi̮ŋ ug po·ti̮.*

62. *ši̮rlen ďuriśkemez koťšiśli̮ uz uśi̮.*

63. *töďi̮ vi̮ɯ̯ɛ šöd uśi·z-kɛ, uz bi̮·tmi̮.*

64. *veraśkon śamen ki̮ɯ̯-puŋiś ˉki̮ɯ̯ potɛ, kuro uɯ̯iś ši̮r potɛ.*

65. *vöi̮tem taba-ńåń ug uśi̮.*

66. *vuko-köez ďžuti·d-kɛ, tuž berga.*

---

54. Bis an den tod lernst du.

55. Auch eine geltkuh kalbt.

56. Geh hinein zu dem, der dich einladet, geh weg von dem, der dich hinausjagt.

57. Wer die alten verehrt, fällt nicht zur erde.

58. Der alte wird dem kinde ähnlich.

59. Im winter sagt der hund, wenn ihm friert: „das nächste mal werde ich mir schon im frühling eine hütte aus knochen bauen“; im frühling, wenn es schönes wetter wird, vergisst er es wieder.

60. Wenn es in seinem inneren nicht vorhanden ist (z. b. vernunft), so kannst du es ihm nicht ankleben.

61. Wenn man nicht furzt, stinkt es nicht.

62. Die schelte der maus berührt die katze nicht.

63. Wenn schwarz auf das weiss gefallen ist, so vergeht es nicht.

64. Beim sprechen entschlüpfen die worte der zunge, läuft die maus aus dem strohfeim hervor.

65. Ein ungeschmierter fladen fällt nicht (von der brotschaufel ab).

66. Wenn du den mühlstein hebst, dreht er sich sehr schnell.

C. Jelabugascher dialekt.

67. *jumšan*[1] *puškịn sur ťśeskịt, åṷlak sergịn nịṷ muso.*
68. *koṭ̦šʋṷen kuṭ̦šoịez uz bịr.*
69. *parze par šettoz.*
70. *pińåṷ da͵ur odig da͵ur, dune·n-ke-no kuškod ud še·ttị.*
71. *sapeg-vuriślen sapegez uz lu, duriśkiślen tirez uz lu.*
72. *śutem kion lịṷị·-no šumpotɛ.*
73. *šịrlen kargemez piseịlị uz lu.*

---

67. Beim *jumšan*[1] ist das bier süss, in einer heimlichen ecke ist das mädchen hold.

68. Die vielfarbigkeit der elster vergeht nicht.

69. Die paarigen finden einander. Vgl. n:o 44.

70. Die jugendzeit ist nur einmal da, wenn du sie auch für geld zu bekommen suchtest, wirst du sie nicht mehr finden.

71. Der schuhmacher hat keinen stiefel, der schmied hat keine axt. Vgl. n:o 30.

72. Ein hungriger wolf freut sich sogar über einen knochen.

73. Die flüche der maus berühren die katze nicht.

[1] Das wandern der jungen leute zur zeit der feste von haus zu haus um zu tanzen wird *jumšan* genannt.

D. Glasovscher dialekt.

74. *aďamijez ud dî·šet, gondîrez dîšetod.*
75. *bašto šorànî punîjez,*
    bašto užànî kîšnojez.
76. *duńńe ko·ťmaleś zęk.*
77. *ďźàźeglen mîlkîd šèźî vîlîn,*
    tšęźlen mîlkîd vu vîlîn;
    nîllen mîlkîd pi ulîn,
    pilen mîlkîd nîl vîlîn.
78. *ďźosge·s-ke, pukšid, ju ďźosges potoz.*
79. *iťšši-ne ši val no ťšeskît-ne ši val,*
    pijosîn ve·tlî val no kęto en lu val!
80. *kabanleś val ug kî·škaškî.*
81. *kîk gondîr odig gue ug te·rî.*
82. *kîllen lîez evęl.*
83. *kîl šajtan: naľľo vîźleś vera.*

---

74. Den bären kannst du dressieren, nicht den menschen.

75. Der hund wird der marderjagd wegen, die frau der arbeit wegen genommen.

76. Die welt ist das grösste von allem.

77. Die gans sehnt sich nach dem hafer, die ente nach dem wasser; das mädchen sehnt sich nach dem burschen, der bursch nach dem mädchen.

78. Je enger du sitzest, desto dichter wächst dein getreide. Vgl. n:o 6.

79. Iss wenig, aber iss süss; gehe mit den burschen, aber werde doch nicht schwanger.

80. Das pferd fürchtet sich nicht vor dem heuschober.

81. Zwei bären haben nicht platz in einem lug.

82. Die zunge hat keine knochen.

83. Die zunge ist ein teufel: sie spricht eher als der verstand.

84. *kịšnodɛ uro·d-ke-no muso kar.*

85. *kịšnomurtlen jịrśiịez kuź no viźmịz vakťśi.*

86. *komaśkem vozez ḑẓ̌ok ud ḑẓ̌ut ńi.*

87. *kẹtị·d-kɛ śuma, kẹttɛ ku·rťśị.*

88. *kṷaldem šelepez valťśɛ ud kar ńi.*

89. *tulịs bordad ba·štị ńań, śiźịl sukman.*

90. *užatek kṷaź ug śot.*

91. *vu adďźịlịmtɛ ṭšẹẓ̌ vu dorɛ lịktɛ no bertɛ.*

---

84. Mache deine frau dir gewogen, obgleich sie böse ist.

85. Die haare der frauen sind lang, ihr verstand ist aber kurz.

86. Ein umgeworfenes fuder richtest du nicht leicht auf.

87. Sauge an deinen tatzen (eig. beisse in deinen magen), wenn du hungrig bist.

88. Einen gespaltenen holzspan fügst du nicht wieder zusammen.

89. Versieh dich im frühling mit brot, im herbst mit winterrock.

90. Ohne arbeit giebt Gott nichts.

91. Eine ente, welche wasser nie gesehen, geht zum wasser aber kehrt zurück.

II. Rätsel.

A. Ufascher dialekt.

1. *baďďjịn gidiśen pokťśi gidɛ pịroz. — guriś oktem ègịr pokťśi uľ̦śogɛ.*

2. *busị̂ šorịn kịstem kiịon kịstaśkoz. — usị̂.*

3. *busị̂ šorịn tẹr-gịn. — val pogịľľàškem.*

4. *busị̂ šorịn vož iżiịen murt sịloz. — pịš.*

5. *dumet ḍịlịn val kụajoz. — kiịịl.*

6. *ďjịžol tịros ož orťśoz. — ťśorịg ḍẹ ulịn.*

7. *ďjịžol tịros tẹď šeľep. — pińjos.*

---

1. Geht aus dem grossen stall in den kleinen. — Aus dem ofen in den ofenherd gekehrte kohlen.

2. Auf dem felde schleppt sich ein hüftenlahmer wolf. — Die egge.

3. Auf dem felde ein schöner filz (eig. gast-filz). — Die stelle auf dem aufgepflügten acker, wo ein pferd sich gewälzt hat.

4. Auf dem felde steht ein mann mit grüner mütze. — Der hanf.

5. Ein angebundenes pferd wird fett. — Die spindel (füllt sich beim spinnen).

6. Der unter der pritsche befindliche raum ist voller soldaten, welche vorbeimarschieren. — Die fische unter dem eis.

7. Der unter der pritsche befindliche raum ist voller weisser holzspäne. — Die zähne.

8. *eksei̯ iźoz, d̦ɨrzε kɨt́śɨt́tɨk karoz. — lijal d̦ɨliś lɨmɨ uśem.*

9. *imiśen gidiśen, ńimɨz odig. — tolesen toleź.*

10. *imiśen muziśen, muzźem vɨlε sappoz. — tę̑l.*

11. *ki̯onen gondɨr u̯at́śε ut́śiśkoz. — gur, ukno.*

12. *kiśpu korka uknotem luoz. — kureg-pɨz.*

13. *kɨk gureź kuspɨn ki̯on vuzoz. — surttem.*

14. *kɨk d̦ę kuspɨti t́śę̑zmer potaloz. — dera-kuon.*

15. *korka kotɨrɨn kut́śa-pi ku̯ańáńtoz. — žolob-vu vi̯am korka t́ipetiś ku̯aź-zoren.*

16. *korka kotɨrɨn śi bïń-gozɨ. — z̦ui̯.*

17. *korka bordɨn taka-śur. — ul.*

18. *korka bordɨn t́śiĺáś veś. — urbo.*

---

8. Der kaiser schläft, sein kopf sinkt herab. — Der schnee fällt von dem baumstumpf ab.

9. Das eine ist am himmel, das andere ist im stall, die benennung (der beiden gegenstände ist aber dennoch) dieselbe. — Der mond (*toleź*) und das füllen (*toles*).

10. Es ist vom himmel, es ist von der erde, es schmeisst zur erde nieder. — Der wind.

11. Ein bär und ein wolf schauen einander ins gesicht. — — Der ofen und das fenster.

12. Ein haus aus birkenholz ist ohne fenster. — Das hühnerei.

13. Zwischen zwei bergen heult ein wolf. — Der furz.

14. Zwischen zwei eisschichten läuft ein hermelin hin und her. — Das weben von leinwand.

15. Ein junger hund läuft um das haus herum und winselt. — Das regenwasser fliesst längs der dachrinne herab (eig.: Das herabfliessen des dachrinnenwassers vom hausdach während des regens).

16. Um das haus herum ein haarseil. — Das moos (in der wandfuge).

17. In der hauswand ein widderhorn. — Der ast.

18. An der hauswand eine glänzende perle. — Die wanze.

19. korkaśen bakťśa̯iśen, ńimi̮z odig. — kubo̯ien ubo.

20. korkaśen gidiśen, ńimi̮z odig. — skalen e̹s-kal.

21. korka-ťśigi̮n gondi̮r pukoz. — d̦oška.

22. korka-ťśigi̮n li̮z bugor pukoz. — di̮di̮k.

23. korka-ťśigi̮n pal ku̯as. — d̦i̮rśi d̦ukem.

24. lulo̯iez lultem ujoz. — urobo̯ien val.

25. mi̮ni̮ki̮z gurt pala uťśiśkoz, berti̮ki̮z ńules pala uťśiśkoz. — tir.

26. mi̮noz no mi̮noz, puŋaz uz vu. — śures.

27. mi̮noz no mi̮noz, tir-ni̮d d̦i̮laz lob pukśoz. — pi̮ni̮.

28. mumizleś ata̯iezleś d̦uutek imɛ tuboz. — țśi̮ŋ.

29. ni̮naźɛ ośiśki̮sa uloz, ži̮t piťśi-gi̮nɛ paśɛ pi̮roz. — e̹s-țśogel.

30. ńules šori̮n ťśeber ki̮r. — i̮ti̮m.

---

19. Es ist aus dem hause, es ist aus dem garten, die benennung ist (aber dennoch) dieselbe. — Das gartenbeet (*ubo*) und der spinnrocken (*kubo*).

20. Das eine ist im hause, das andere im stall, die benennung ist dieselbe. — Der thürgriff (*e̹s-kal*) und die kuh (*skal*).

21 Im hausboden sitzt ein bär. — Die ofenklappe.

22. Im hausboden sitzt ein blauer knäuel. — Die taube.

23. Im hausboden ein schneeschuh. — Der scheitel.

24. Ein lebloser verfolgt einen lebendigen. — Das pferd und der wagen.

25. Beim hingehen blickt er nach hause, bei der rückkehr nach dem wald. — Die axt.

26. Wandert, wandert, erreicht nie das ziel (eig. das ende). — Der weg.

27. Wandert, wandert, setzt sich plötzlich auf seinen axtstiel. — Der hund.

28. Ohne seine mutter oder seinen vater zu fragen, steigt er zum himmel auf. — Der rauch.

29. Des tages hängt es, des abends geht es in ein kleines loch hinein. — Die thürangel.

30. Inmitten des waldes eine schöne wiese. — Die dreschtenne.

31. *og guɛ ńiľ ďjuš-kı̊šno kiźaloz. — skal-nonı̊, skal-kı̊skem.*
32. *og šobı̊ret puẓkı̊n ńiľ ďjuš-kı̊šno kı̊ľľoz. — ẓẹk.*
33. *ogez „mı̊no“ šuoz, ogez „ug“ šuoz. — kuas.*
34. *peımı̊t korkan vož nı̊l-pi bẹrdoz. — muš.*
35. *ataiez kuťšáškı̊sa kı̊ľoz, piiez kuzonɛ vuoz. — ṭšı̊ŋen tı̊l.*
36. *piľ̦ši-gı̊nɛ piľemiš lı̊mı̊ ušoz. — pužen piź-pužnon.*
37. *piľ̦ši-gı̊nɛ piľemiš piź ušoz. — kuaź lı̊miia.*
38. *pı̊rı̊kı̊z šẹd pı̊roz, potı̊kı̊z tẹď potoz. — ńiń-puppı̊.*
39. *sı̊loz, sı̊loz no vuẓerez uz a·ďďjiškı̊. — gu.*
40. *suitem, pı̊ttem, derem dišaloz. — mińderen mińder-pujı̊.*
41. *šioz, šioz no guaz pı̊roz. — purt.*
42. *šẹd kešlen sıanı̊z pẹšaloz. — purtı̊.*

---

31. Vier russische frauen pissen in ein und dieselbe grube. — Die kuhzitzen, das melken.

32. Unter derselben decke schlafen vier russische frauen. — — Der tisch.

33. Der eine sagt: „ich gehe“, der andere: „ich gehe nicht“. — Die schneeschuhe.

34. In einer finsteren stube weint ein kleines kind. — Die biene.

35. Der vater zieht seine bastschuhe an und bleibt nach, der sohn erreicht (indessen) Kasan. — Das feuer und der rauch.

36. Es fällt schnee aus einer kleinen wolke. — Das sieben.

37. Es fällt mehl aus einer kleinen wolke. — Es schneit.

38. Geht schwarz hinein, kommt weiss heraus. — Abgeschälte junge linde.

39. Steht, steht, aber den schatten sieht man nicht. — Die grube.

40. Ohne arme, ohne füsse, zieht das hemd an. — Das polster und sein bezug.

41. Isst, isst, geht danach in eine grube hinein. — Das messer.

42. Der after einer schwarzen ziege wird heiss. — Der kessel (am feuer).

43. *ž̥i̮·t-no gi̮rdaltɛ, ťšukna·-no gi̮rdaltɛ. — samoʻur.*

44. *ťšiľtir ťšiľtir voštiškoz, im-gur ulɛ pi̮roz. — vu-ďuiš.*

45. *ua̧ń busiiez pereš ȧbi kȯti̮rtoz. — geri̮.*

B. Malmyž-Uržumscher dialekt.

46. *anaiez ataiez pi̮dzɛ kuťťšasa uz vu·tti̮, ni̮li̮z-piiez karɛ vuoz. — gurez kenži̮sa ug vu·i̮; ťši̮ŋi̮z o·uo ki̮·tsi̮ vuɛ.*

47. *aŋaiez töďi̮, kidi̮sez šöd. — goštet.*

48. *ataiez pozi̮res, anaiez paťškes, piiez vištem. — ataiez: tug-šoros, anaiez: tug-kua̧r, piiez: tug.*

49. *ataiez tuštem, piiez tušo. — kuboien šumori.*

50. *aťšiz muskoi̮n koraškɛ, šeľepez tatsi̮ paďźäškɛ. — druškem.*

51. *bestɛ uramy̨n ťšibor si̮ndi̮k. — viľ-ki̮šnojoslen šord-deremzi̮.*

---

43. Es wiehert des abends, es wiehert des morgens. — Die theemaschine.

44. Zieht bunte kleider an, geht unter das himmelsgewölbe hinein. — Der regenbogen.

45. Ein altes weib geht um das ganze feld herum. — Der pflug.

46. Die eltern werden mit dem anziehen der schuhe nicht fertig, die kinder erreichen die stadt. — Bei der heizung bleibt der ofen an seinem platz (eig. kommt nicht an), der rauch kommt wer weiss wohin.

47. Das ackerbeet ist weiss, die aussaat schwarz. — Der brief.

48. Der vater ist krumm, die mutter platt, der sohn dumm. — Der vater: die hopfenranke, die mutter: das hopfenblatt, der sohn: der hopfen.

49. Der vater ist bartlos, der sohn ist bärtig. — Der spinnrocken und die kunkel.

50. Selbst haut er holz in Moskau, die späne fliegen hierher. — Das schmieden.

51. Auf der strasse in *bestɛ* ist eine bunte truhe. — Die kamisole der jungen frauen.

52. *bides duńńe d̦žuasa bitmoz,*
odig sil̓ėš gozi kil̓oz.
— bides duńńe(iš limi bitmoz
no odig sil̓ėš šures kil̓oz.

53. *busi d̦iu̯in gord atas lobåu̯oz. — pužim-köm.*

54. *busi šorin gondir pogil̓l̓äškoz. — usi.*

55. *busiįin påu̯ urd-li. — busi-kapka.*

56. *busiišen vukoišen, ńimiz odig. — arlanen arik.*

57. *dumet d̦iu̯in våu̯ ku̯ajoz. — tšersen šort.*

58. *d̓žut̓š kišnou̯en köt-urdesiz ušto. — gurd̦ibo-ušto.*

59. *d̦žižou̯in köi kotšiš. — nuši.*

60. *d̦žit il̓im, ninaźe ardana. — tušakez d̦žit val̓iškod, ninaźe l̓ukaškod.*

61. *d̦uboįez kil̓oz, šuįez šišmoz. — pid kil̓e no kut pošte.*

62. *egizo nuniu̯en tšät̓šäįez imiraz uz bi·tmi. — tšibor sapeg.*

---

52. Die ganze welt geht in flammen unter, nur ein dreckiger strick bleibt übrig. — Der schnee schmilzt in der ganzen welt weg, nur der dreckige weg bleibt übrig.

53. Auf dem felde fliegt ein roter hahn. — Die tannenrinde.

54. Mitten auf dem felde wälzt sich ein bär. — Die egge.

55. Auf dem felde die hälfte eines brustkastens (eig. einer rippe). — Das thor des feldzaunes.

56. Das eine auf dem felde, das andere in der mühle, die benennung ist dieselbe. — Der maulwurf und der mühlenteich.

57. Ein angebundenes pferd wird fett. — Die spindel und das garn.

58. In der seite eines russischen weibes ist ein loch. — Das loch in der ofensäule.

59. Unter der pritsche eine fette katze. — Der schlägel.

60. Am abend — eine dreschtenne, am tage — ein holzhaufen. — Am abend breitest du die bettmatratzen aus, am tage bettest du sie auf.

61. Der pfahl bleibt da, die erde verfault. — Der fuss bleibt da, aber der bastschuh wird abgenützt.

62. Die blattern eines zwillingskindes gehen niemals aus. — Der bunte filzstiefel.

63. *eksei̯ arsi̯n d̦i̯rsɛ mił̦šoz. — turi̯m-turnam.*

64. *eksei̯ arsi̯n kiźåu̯oz. — sursi̯vu-vii̯am.*

65. *eksei̯ bodi̯ mami̯k šuu̯mo. — köi̯-ti̯u̯.*

66. *eksei̯ dursi̯ mi̯d-puŋen. — kuz-ki̯ľi.*

67. *eksei̯ dursi̯ vuri̯stem. — kureg-pi̯z.*

68. *eksei̯ iźi̯ ki̯ł̦šiľti̯k. — mi̯ri̯k vi̯liš li̯mi̯.*

69. *eksei̯ mad'vei̯ iźľiškoz, zarńi purti̯ putkoškoz, kibiľi-nomi̯r vi̯rďźoz. — atas ťšortoz, šundi̯ d̦žužåu̯oz, ad̦ami vi̯rďźoz.*

70. *eksei̯ tabai̯ez beri̯kti̯ni̯ ug lo. — iľi̯mez beri̯kti̯ni̯ ug lo.*

71. *giďišen iúmarišen, ńimi̯z odig. — tou̯esen tou̯eź.*

72. *giďišen, korkašen, bazarišen, ńimi̯z odig. — skåu̯, ös-kåu̯, mi̯skåu̯.*

---

63. Der kaiser rasiert sein haupt einmal des jahres. — Die heuernte.

64. Der kaiser lässt sein wasser einmal des jahres. — Das fliessen des birkensafts.

65. Der kern im stocke des kaisers ist aus daune. — Die talgkerze.

66. Der geldbeutel des kaisers ist verkehrt. — Der fichtenzapfen.

67. Der geldbeutel des kaisers ist ohne naht. — Das hühnerei.

68. Die mütze des kaisers (ist) glimmernd. Der schnee auf dem baumstumpfe.

69. Der kaiser Matthias schreit hell auf, der goldene kessel zerspringt, das gewürm bewegt sich. — Der hahn schreit, die sonne geht auf, die menschen bewegen sich.

70. Die pfanne des kaisers kann man nicht wenden. — Die dreschtenne kann man nicht wenden.

71. Das eine ist im stall, das andere am himmel, die benennung ist dieselbe. — Das füllen (*tou̯es*) und der mond (*tou̯eź*).

72. Eines ist im stall, das andere im hause, das dritte auf dem marktplatz, die benennung ist dieselbe. —Die kuh (*skåu̯*), der thürgriff (*ös-kåu̯*) und das solotnik (*mi̯skåu̯*).

73. *gur tịros pirog, soụen šoraz koụdị. — toụeź kotịrịn kiźiľi.*
74. *gur uụịn vož buko. — vu-ḍuiš.*
75. *gur vịụịn daraľi. — tarakan.*
76. *gur viụịn tejėś gịn. — ṭšužjem.*
77. *gur-ḍubo ḍịụịn vöjo kömeťś. — piľeš murt.*
78. *ibịr-baba kiďoks śåụďźoz. — tịụ-nịr teškiľtem.*
79. *iń-gur uụịn gord kuńan. — kịụ.*
80. *iń tabaịez berịktịnị ug lu. — muzjem.*
81. *iz ḍurt kotịr lịmị peľtoz. — kö kotịrs piź ľukaśkem.*
82. *iľịm śörịn kustem kiịon tekťśåụoz. — kutsaśkem.*
83. *ịmịn leštem ḍurt. — vajobịž puskar.*
84. *keńer sergs lịmị uz pu·kśị. — skåụ-śur.*

---

73. Der ofen ist voll pasteten, unter diesen ein laib. — Die sterne um den mond.

74. Unter dem ofen ein grüner kummetbogen. — Der regenbogen.

75. Am ofen seidene broderien. — Die schaben.

76. Auf dem ofen ein filz voll läuse. — Das malz.

77. Auf der ofensäule ein butterfladen. — Der kahlköpfige.

78. Die *ibịr*[1] schwiegermutter spuckt weit hinaus. — Das knistern der kienfackel.

79. Unter dem ofen des himmels (d. h. dem himmelsgewölbe) ein rotes kalb. — Die zunge.

80. Die pfanne des himmels kann man nicht wenden. — Die erde.

81. Der schnee treibt um ein steinernes haus herum. — Das mehl sammelt sich um die mühlsteine.

82. Hinter der dreschtenne hüpft ein hüftenlahmer wolf. — Das dreschen.

83. Ein mit dem munde gebautes haus. — Das schwalbennest.

84. Eine zaunecke, wo der schnee sich nicht sammelt. — Die kuhhörner.

---

[1] = böser hexengeist, hexe.

85. *kesmek pịdesịn zarńi ťšespịri. — luu̯.*

86. *kiu̯ez okpalzɛ uťịkị vań, okpalzɛ uťịkị ebö̂u̯. — gịžị.*

87. *kiu̯ịz zarńi, poskesez pu. — šundiu̯en ɖaŋak.*

88. *kiu̯onen gondịr vaťšɛ uťškoz. — uknoi̯en gur.*

89. *kịk ɖubo ɖịu̯ịn kenas, kenas ɖịu̯ịn bugịrťškon bodị, bugịrťškon bodị ɖịu̯ịn lị puńị. — ďźäďźeg.*

90. *kịk gurez odig ţšužon ţšužoz. — skåu̯-nịr no skåu̯-kịu̯.*

91. *kịk iśka-vịnojos kussɛ ogaźɛ kertoz. — keńer-majịk.*

92. *kịk kor ťšapkis, og kuťto kuro, og ɖịr bun. — siu̯es.*

93. *kịk ńuk kuspịn kiu̯on sön sịskoz. — sestiškem.*

94. *kịk ńuk kuspịn kiu̯on vuzɛ. — surtem.*

95. *kịk-puŋo, kịk-kuťšo, sou̯en šoraz kort-ţšog. — bịťškị.*

---

85. Am boden einer schachtel von birkenrinde ist ein goldener wirtel. — Die seele.

86. Von der einen seite der hand gesehen ist es da, von der anderen seite gesehen aber nicht. — Der nagel (am finger).

87. Die hand ist golden, das armband hölzern. — Die sonne und der fensterrahmen.

88. Ein wolf und ein bär stehen einander gegenüber und schauen sich an. — Das fenster und der ofen.

89. Auf zwei säulen steht ein speicher, auf dem speicher steht ein schreiendes rohr, am ende des schreienden rohres ist ein knöcherner löffel. — Die gans.

90. Zwei öfen werden mit einem ofenwische gewischt. — Die kuhnase und die kuhzunge.

91. Zwei verwandte männer binden ihre hüften (mit einem gürtel) zusammen. — Die zaunpfähle.

92. Zwei stück kienspanholz, ein bündel stroh, ein bündel lindenbast. — Das kummet.

93. Zwischen zwei hügeln kaut ein wolf sehnen. — Das hanfbrechen.

94. Zwischen zwei hügeln heult ein wolf. — Der furz.

95. Zwei enden, zwei griffe, dazwischen ein eisennagel. — Die säge.

96. kįk šöd uʉošoįɛ vań, vań duńńeįez kotįrtoz, odig ḑubʉʉeś šörzɛ ug a·ḑḑźį. — śiń.

97. kįk šöd uʉošoįɛ vań, veń-ḑįʉ bįtsa žagez ug vo·rmo. — śiń.

98. kįk šuriįen ṭšuž ťšipu. — piń.

99. kįkki šöd uʉošo, koškiz duasa, siįessɛ bukozɛ kujasa. — tuʉis vu koškem.

100. kįrįž agaį pįroz no tir-nįd ḑįʉaz pukšoz. — puni.

101. „kįrįž-mä·rįž, mar voźmaškod?" — „miṭšem ḑįr, tįnad mar užed!" — šur no voź.

102. kįrįž pužįm uʉįn zįŋ tį. — puni-sįṭan.

103. korka ḑįʉįn kobį-nįd. — koṭšo.

104. korka ḑįʉti kuʉas miskiľtoz. — ḑįr sįnam.

---

96. Ich habe zwei schwarze wallache, sie laufen um die ganze welt herum, sehen aber die rückseite eines pfahles nicht. — Die augen.

97. Ich habe zwei schwarze wallache, sie sind nicht einmal im stande, eine splitter von der grösse einer nadelspitze zu tragen. — Die augen.

98. Auf zwei stangen (sitzen) gelbe küchlein. — Die zähne.

99. Ich spannte einen schwarzen wallach an, er ging durch und lief fort, das kummet und den kummetbogen wegwerfend. — Die frühlingsflut.

100. Der krumme onkel kommt hinein und setzt sich auf den axtstiel. — Der hund.

101. „Du, schiefer und schräger, was wartest du?" — „Geht das dich an, du kahlkopf!" — Der strom und die wiese.

102. Unter der krummen kiefer ist ein stinkender teich. — Der arsch des hundes.

103. Auf dem hausdache der stiel einer schöpfkelle. — Die elster.

104. Ein schneeschuh gleitet über das hausdach herab. — Das kämmen der haare.

105. korka kotɨ̣r d̦ez kɨ̣skem. — d̦žui̯.

106. korka-sergɨ̣n „krašiń soroko“. — turgil̦šo.

107. korka-šigɨ̣n vož bugor. — dɨ̣dɨ̣k.

108. korka-šigɨ̣n vož buko. — vu-d̦uiś.

109. korka šörɛ uštonɛ ušiz, tọu̯eź ad̦d̦źiz, šundɨ̣ baštiz. — pužmer.

110. korka šorɨ̣n gaškes mad̦vei̯. — pukon.

111. korka tɨ̣ros ešɛ vań, ogez no šiń aźam ug a·tškɨ̣. — korka pöś.

112. korkan no ebö̆u̯, pedlon no ebö̆u̯. — d̦aŋak d̦ɨ̣u̯iś d̦źorgli puskar.

113. kort ušton pɨ̣r d̦urmek vetloz. — veń-pɨ̣sɨ̣ti siŋɨ̣s vetlɛ.

114. kotɨ̣res tɨ̣ɛ pipu-ku̯ar vii̯åu̯oz. — purtii̯ɛ tɨ̣kmatš vii̯åu̯oz.

---

105. Um das haus ist ein draht gezogen. — Das moos (in der wandfuge).

106. In der stubenecke eine „neuchristin-haube“ [1]. — Die ofenkrücke.

107. Im dachboden ein grüner knäuel. — Die taube.

108. Im dachdoden ein grüner kummetbogen. — Der regenbogen.

109. Mein schlüssel fiel hinter das haus, der mond sah ihn, die sonne nahm ihn. — Der reif.

110. In der mitte der stube (steht) der schiefrückige Matthias. — Der stuhl.

111. Die stube ist voll kameraden, keinen einzigen sehe ich vor meinen augen. — Die wärme in der stube.

112. Es ist weder in der stube noch draussen. — Das sperlingsnest oben am fensterpfosten.

113. Eine wiesel geht durch einen eisernen schlüssel. — Der zwirn geht durch das nadelöhr.

114. Die espenblätter fliessen in einen runden teich hinein. — Die fadennudeln fliessen in den kessel hinein.

---

[1] Eine art pilze.

115. kö̜i̯ vȧu̯ez kiľoz, naťšarez orťšoz. — tȯu̯iškem.

116. kuzon si̮ndi̮k bi̮rvi̮u̯ti̮k! — ďö bi̮rdam.

117. kuźen vamen šiľo. — ḍẓaẓi̮.

118. kubai̯ezlen bašmakez kenezli̮ uz ďa·ra, kenezlen bašmakez kubai̯ezli̮ uz ďa·ra. — murjo-borďźet.

119. kuťšo uu̯ošo puťšen vortoz. — koťšo.

120. ku̯amin kuli̮, „kuľti̮r" puški̮n „ťšȧti̮r". — i̮ž-siľ.

121. ku̯iń arberiu̯en ńimi̮z odig. — šuu̯i̮s, šuu̯i̮k, šumi̮k.

122. li̮s uu̯lań, vu vȧu̯lań. — vȧu̯ vu ďui̮ki̮z iznesez uu̯lań luɛ, vuez vȧu̯lań tubɛ.

123. lud-dor koti̮r siľ paďďźa. — pȧu̯eź.

---

115. Das fette pferd bleibt zurück, das magere geht weiter. — Das wannen des getreides.

116. Die kasanische kiste — *bi̮rvi̮u̯ti̮k!* — Eishaufen.

117. Das reisig kreuz und quer (an der wand). — Das wandbrett.

118. Der schuh der schwiegermutter gefällt nicht der schwiegertochter, der schuh der schwiegertochter gefällt nicht der schwiegermutter. — Die schornsteinschieber [1].

119. Ein scheckiger wallach trabt mit einer stange. — Die elster.

120. Dreissig zapfen, während des tröpfelns richtet sich da etwas steifes auf. — Der schafmist.

121. Drei dinge haben ein und denselben namen. — Die getreideschwinge (*šuu̯i̮s*), das *šuu̯i̮k*-tuch und die tasse (*šumi̮k*).

122. Die (tannen)nadeln herab, das wasser hinauf. — Während das pferd trinkt, fällt die mähne herab, das wasser geht aber aufwärts.

123. Um das ackerfeld herum eine leiter aus fleisch. — Die eberesche.

---

[1] Es giebt zwei schornsteinschieber: der eine ist rund, der andere halbrund; der eine kann also nicht an den platz des anderen eingepasst werden.

124. luuoiez luutem viioz. — šir kuźiliiez viioz.

125. luutem pise-pue tuboz. — ńäń džužjem.

126. luutem sudit karoz. — mertaško·n-gir.

127. luutemlen niriz viia. — samovor.

128. madom, madom: šöd kõži. — drob.

129. mamik-tišakin barin kitoz. — kapkan.

130. minikiz kirźasa minoz, bertikiz šip bertoz. — vu vajem.

131. minikiz žob minoz, bertikiz dun bertoz. — mištaškem.

132. minikiz ur šińkitiien börtsa minoz, bertikiz dun šińkitiien börtsa bertoz. — mištaškemlen minikiz peń-vuez viiasa minoz, mištaškem bere bertikiz dun vuez viiåuoz.

133. minoz, minoz, pitiiez uz lo. — lotka; šundi.

134. mirig diuin vöuo·n-purt. — dirši-oktet.

---

124. Der leblose tötet den lebenden. — Das harz tötet die ameise.

125. Der leblose klettert auf den baum. — Der teig geht.

126. Der leblose urteilt. — Das gewicht.

127. Die nase des leblosen trieft. — Die theemaschine.

128. Ein rätsel, ein rätsel geb' ich auf: schwarze erbsen. — Die hagel.

129. Ein herr liegt auf einem daunenbette. — Das fuchseisen.

130. Geht singend hin und kommt schweigend zurück. — — Das wassertragen.

131. Geht hässlich hin und kommt schön zurück. — Die wäsche.

132. Eiterige thränen vergiessend geht er hin, reine thränen vergiessend kommt er zurück. — Wenn man (zu waschen) hingeht, trieft die wäsche von lauge, nach dem waschen aber trieft sie von reinem wasser.

133. Geht unaufhörlich ohne eine spur von sich zu hinterlassen. — Der kahn; die sonne.

134. Auf dem baumstumpfe ein schabeisen. — Der (weibliche) haarputz [1].

---

[1] Vgl. MAX BUCH, Die Wotjäken, s. 474 (fig. 3).

135. mįžįg bįtsa sil̓į vâu̯, d̓ud̓įsa öį bįttį. — šer.

136. möška ńimo puniįs vâu̯; kińks vuiz, so tšįžiz. — ös.

137. nįnaźs keš bįtsa, ujįn dus bįtsa. — katanťši.

138. ńâń kotem, ńâń džužjem, köškemasa l̓įktem emespi. — ńemiś kureg.

139. ńâń-šumesįn šermet-kort. — siť-šuu̯.

140. ńâu̯mįt gozį, ńįl̓don gozį. — kįreź.

141. ńįl̓ agajo-vįnojos ogaźs įbo. — skâu̯ kįskem.

142. ńįl̓ez ťšapks, šursez ekts. — vâu̯len pidįnįz bįžįz.

143. ńuu̯os śörįn vož zoroz. — kenem-vöį pottem.

144. ńuu̯os šorįn kuŋgo peśâį. — įgį.

145. odig ad̓amiu̯en ťšińiįez vâu̯lań. — pispu bordįn kul̓į.

---

135. Ich hatte ein stückchen fleisch so gross wie die faust, ich zerschnitt es unaufhörlich, es nahm aber kein ende. — Der schleifstein.

136. Ich hatte einen hund, namens *möška;* wer immer hingekommen ist, hat ihm fusstritte gegeben. — Die thür.

137. Am tage so gross wie ein hase, des nachts so gross wie ein kamel. — Der bettvorhang.

138. Der teig wurde geknetet, der teig ging in die höhe, sehnend kam der bräutigam. — Die truthenne (wird aufgereizt, erzürnt und greift an).

139. Im backtroge ein pferdegebiss. — Der mastdarm.

140. Abschüssige seile, vierzig seile. — Die *kįreź*-harfe.

141. Vier brüder schiessen auf einen punkt. — Das melken.

142. Vier klatschen mit den händen, tausend tanzen. — Die füsse und der schweif des pferdes.

143. Hinter dem walde regnet es grünes. — Das auspressen des hanföls.

144. Mitten im walde sitzt die krumme grossmutter. — Der uhu.

145. Ein mensch mit den fingern nach oben. — Die zapfen am baume.

146. odig beťškeu̯en egesez ku̯amịn. — kaban.

147. odig ďźáźeglen nịrịz ńuľ. — mińder.

148. odig kabanez das ịž keśåu̯oz. — ťšersem.

149. odig kobịu̯en nịdịz kịk. — ḓịr-kịšet.

150. odig ošlen virịz śiźịm ar vii̯åu̯oz. — vịžị-poriśkemlen śujez vii̯a.

151. odig pukľo bordịn śiźịm ušto. — ḓịr.

152. odig skåu̯ez viťton murt kịskåu̯oz. — ös-kutet.

153. odig śurị vịu̯ịn ku̯amịn turi. — võu̯det.

154. odig šịrlen bịžịz kịk. — kut-gozị.

155. og göršokịn kịk-turlị ťšeskịt šịd. — kureg-pịz.

156. og surịm keńerez serti no kutịnị ḓönmɛ öị še·ttị-ńi. — ťšapkis keśam.

157. ogez „mịno“ śuɛ, ogez „ug“ śuɛ. — ku̯as.

---

146. Ein fass mit dreissig reifen. — Der schober.

147. Eine gans mit vier nasen. — Das kopfkissen.

148. Zehn schafe reissen einen schober. — Das spinnen.

149. Eine schöpfkelle mit zwei stielen. — Das kopftuch.

150. Das blut eines einzigen ochsen fliesst sieben jahre. — Der lehm fällt von den wurzeln eines umgefallnen baumes ab.

151. In einem klotze sieben löcher. — Der kopf.

152. Fünfzig menschen melken eine kuh. — Der handgriff an der thür.

153. Auf einer stange dreissig kraniche. — Die zimmerdecke.

154. Eine maus mit zwei schwanzen. — Die bastschuhbänder.

155. In einem topfe zweierlei wohlschmeckende suppen. — Das hühnerei.

156. Ein zaunfach (d. h. den zwischen zwei pfosten liegenden teil eines zaunes) habe ich aufgerissen, aber fand keine möglichkeit mehr, den zaun wieder herzustellen. — Das spleissen der kienspäne.

157. Der eine sagt: „ich gehe!“, der andere: „ich gehe nicht!“ — Die schneeschuhe.

158. ogez nįgįlak, ogez vajak. — šiktanen kaťšį.

159. ös dorįn „dai̯ surok!“ — tįpį-ťšokmor.

160. ös dorįn kökį. — sendra.

161. östi pįrįkį pińįz d́źar aťškoz. — bord-bord putkoškem.

162. pån̮ bańįz šöd, pån̮ bańįz tödį. — murjo.

163. peįmįt kenasįn viĺ-kįšno bördε. — muš.

164. pereš d́źuťš-kįšno busįjez kotįrjånoz. — šurlo.

165. pereš d́źuťš-kįšno kiďokε šånd́źoz. — pįťšån̮.

166. pereš d́źuťš-kįšno vir šånånoz. — tįu-nįr.

167. pereš por-kįšnonen d́įr-pįdesįz ušto. — ponštop.

168. pipu korka uknotem. — sįndįk.

169. pisen-puen og d́źuźda, aťšiz ug aťškį. — pispunen šunmįz.

---

158. Der eine ist krumm, der andere verzweigt. — Die ahle (zum flechten der bastschuhe) und die scheere.

159. Bei der thür „gebt mir zeit!“ („*dai̯ surok!*“ < russ. дай срокъ!). — Die eichkeule.

160. Bei der thür eine wiege. — Das bettregal (über der thür; russ. полати).

161. Beim eintreten (in die stube) zeigt er seine weissen zähne. — Die ritze in der wand.

162. Die eine seite des gesichts ist schwarz, die andere weiss. — Der schornstein.

163. Das junge weib weint in der finstern kammer. — Die biene.

164. Ein altes russisches weib geht um das ackerfeld herum. — Die sichel.

165. Das alte russische weib spuckt weit. — Die flinte.

166. Das alte russische weib spuckt blut. — Die glühende spitze eines brennenden kienspans.

167. Der scheitel des alten tscheremissischen weibes ist offen. — Der krug (das viertelkannenmass).

168. Ein espenhaus ohne fenster. — Die kiste.

169. So hoch wie der baum, nicht aber sichtbar. — Das baummark.

170. *piľʲši biger-kḭšnoṷiš siḽanzɛ töṷ ḏẓutoz.* — *kureglíš bḭžžɛ töṷ ḏẓutɛ.*

171. *piľʲši biger-pi veń vuza.* — *ṭšuššåṷ.*

172. *piľʲši papa ḏurt voźmåṷoz.* — *ušton.*

173. *piľʲši papa ťšorḭg voźma.* — *vizan.*

174. *piľʲši purtiḭn ťšeskḭt šḭd pöźoz.* — *pušmoľi-tiš.*

175. *piľʲši-gḭnɛ korkaḙez, korkaḙezlḭ ta·ľak nḭṷ-piḙez.* — *kõžḭ-purtes.*

176. *piľʲši-gḭnɛ piľem lḭktoz no göpasa koškoz.* — *piź pužnem.*

177. *piľʲši-gḭnɛ piľem lḭktoz no kištḭsa zorḭsa koškoz.* — *kisaľ sisjam.*

178. *porez kuṷoz, šodderemez kiľoz.* — *kipḭ-tuị.*

179. *pukoz, pukoz, nḭnåṷez uz a·ďďźḭ.* — *pispu-šuṷem.*

180. *sogḭ vḭṷḭn sogḭ, vḭṭškḭ vḭṷḭn vḭṭškḭ.* — *uźḭ-gḭmḭ.*

---

170. Der wind hebt den schwanz des kleinen tatarenweibes. — Der wind hebt den schwanz der henne.

171. Ein kleiner tatarenknabe verkauft nadeln. — Der igel.

172. Ein kleiner vogel schützt das haus. — Der schlüssel.

173. Ein kleiner vogel passt auf den fisch. — Die angel.

174. In einem kleinen kessel kocht eine wohlschmeckende suppe. — Der haselnusskern.

175. Eine ganz kleine hütte, die hütte voll von kindern. — Die erbsenschote.

176. Ein wölkchen kommt und fährt, nachdem es gestöbert hat, wieder weg. — Das sieben des mehls.

177. Ein wölkchen kommt und fährt, nachdem es gespritzt und geregnet hat, wieder weg. — Das durchseihen des kissels (säuerlicher mehlbrei).

178. Der tscheremisse stirbt, sein hemd bleibt übrig. — Die rinde des birkenklotzes.

179. Sitzt unaufhörlich, sieht nicht das tageslicht. — Das baummark.

180. Hechel über hechel, zuber über zuber. — Die engelwurz.

181. *suįtem, pįttem, derem diša. — tušak.*
182. *suįtem, pįttem, vįwɛ tubɛ. — t̀šįŋ.*
183. *surem put̀škįn t́šiľäš veš. — lįmį t́šiľam.*
184. *šioz, šioz no töďį ösoz. — vuko izem.*
185. *šöd ńuu̯es šorįn vöjo tuštį. — gibį.*
186. *šöd ńuu̯eskįn vož lįmį lįmiįåu̯oz. — pįš kiźem.*
187. *šöd šioz, töďį ösoz. — vuko izem.*
188. *šöd skåu̯ ľukåu̯oz, töďį skåu̯ paźåu̯oz. — ujen nįnåu̯.*
189. *šöden pįrsa töďiįen potoz. — puppį.*
190. *šuu̯įs puŋįn kureg-siľ. — peľ-įgį.*
191. *„šįu̯t-šåu̯t" vaź-ďįr. — šuu̯įk-bįrtįu̯et.*

---

181. Ohne arme, ohne füsse, zieht das hemd an. — Die matratze.

182. Ohne arme, ohne füsse, klettert hinauf. — Der rauch.

183. In der spreu eine glänzende perle. — Das flimmern des schnees.

184. Isst unaufhörlich und bricht weisses aus. — Das mahlen (in der mühle).

185. Mitten im schwarzen walde eine butterschüssel. — Der schwamm.

186. Im schwarzen walde schneet es grünen schnee. — Das säen des hanfes.

187. Isst schwarzes, bricht weisses aus. — Das mahlen.

188. Die schwarze kuh sammelt, die weisse kuh zerstreut. — Die nacht und der tag (bei einbrechender nacht sammeln sich die leute und tiere, am tage zerstreuen sie sich).

189. Geht schwarz (in das haus) hinein, kommt weiss heraus. — Die abgeschälte junge linde.

190. Am ende der getreideschwinge ein hühnermist. — Das ohrgehänge.

191. Eine schnarrende, klirrende speltähre. — Die am *šuu̯įk*-tuche angenähte münzverzierung.

192. ta dunneijn kuin ebə̂ų. — inmare tubini padďźa ebə̂ų; papåųen ďə̂ųiz ebə̂ų; kamez potini viž ebə̂ų.

193. ta dunneijn kin köį? — muzźem.

194. ta korkan mon anaį. — mumi-kor.

195. ta korkan mon ťšiľdoų. — obros.

196. takťaiez gord, ďiriz töďi. — emeź.

197. taźi uľisa vań, taźi uľisa ebə̂ų. — giži.

198. top top topo·ŋli mo·ŋli, šaťš šaťš šaťša·ŋli ma·ŋli. — kutsaškem, šorďźiškem.

199. töďi apaį kömeťš lajɛ, šöd apaį pu kora. — keťš sita, šöd kir pu kukťša.

200. töďi sindikin šöd kitaį. — murjo.

201. tə̂ų šorin gaškes podďźäťš. — pukon.

---

192. Drei in dieser welt nicht existierende dinge. — Es giebt keine leiter, um zum himmel hinaufzuklettern; es giebt keine vogelmilch; es giebt keine brücke, um über die Kama zu gehen.

193. Wer ist fett in dieser welt? — Die erde.

194. In diesem haus bin ich die mutter. — Der tragbalken.

195. In diesem haus bin ich der glänzende. — Das heiligenbild.

196. Ihr *takťa*-käppchen ist rot, ihr haupt weiss. — Die himbeere.

197. Von einer seite gesehen ist es da, von der anderen seite gesehen ist es nicht da. — Der nagel.

198. *top top topo·ŋli mo·ŋli, šaťš šaťš šaťša·ŋli ma·ŋli.* — Das dreschen und das wannen (des getreides).

199. Die weisse schwester backt (eig. knetet) haferfladen, die schwarze schwester haut brennholz. — Der hase scheisst, der schwarzspecht pickt.

200. Schwarzer nanking in einer weissen kiste. — Der schornstein.

201. Unter den hin und her gehenden leuten ein schiefrückiger dorfnotar. — Der stuhl.

202. *tåụ šorịn azveš puklo. — nunị.*

203. *tropiń ḑez mịjịk. — kotꞩšịš-mịjịk.*

204. *tšem telịn pariš. — ḑịrịn teị.*

205. *tšog kotịrịn gon. — tšuẑon.*

206. *tšịrk-tšork šöd poďďźäťš. — pịtš.*

207. *ukmort kịšno kusse kertoz no vue teťťšoz. — pịš.*

208. *uram šorịn tšibor sịndịk. — viľ-kịšno.*

209. *uụe ịbịsa nịre peźdiz. — surtem-zịŋ.*

210. *vań pislen puụen kụarez ogińe viịåụoz. — vịtakị ukšo ńa·rak ogińe viịa.*

211. *vaťꞩše kịmeto vöị-terkị. — kušiịo puš-moľi.*

212. *viľ-kenak vuụị mịnịkiz ki-vešse kištem. — iẑ siľa.*

213. *vịtškị vịụịn vịtškị, vịtškị vịụịn sogị. — uźị-gumị.*

214. *vịẑ uụịn tšibor sịndịk. — tšibor bugịľi.*

---

202. Unter den hin und her gehenden leuten ein silberner klotz. — Das kind.

203. Trophims drahtschnurrbart. — Der katzenbart.

204. Im dichten walde ein schwein. — Die kopflaus.

205. Haare um den pflock. — Der besen.

206. „*tšịrk-tšork*“ hüpft der schwarze dorfnotar. — Der floh.

207. Ein wotjakisches weib gürtet sich und springt in das wasser. — Der hanf.

208. Mitten auf der strasse eine bunte kiste. — Die neuvereheliche.

209. Nach unten geschossen, die nase getroffen. — Der furzgeruch.

210. Die blätter aller bäume sammeln sich an einer stelle. — Bei der steuereinnahme fliesst alles zusammen.

211. (Zwei) einander deckende butterteller. — Zwei zusammengewachsene haselnüsse.

212. Das junge weib streute ihr perlenarmband aus, als sie ging um wasser zu holen. — Das schaf scheisst.

213. Zuber über zuber, hechel über zuber. — Die engelwurz.

214. Unter dem fussboden eine bunte kiste. — Der bunte schmetterling.

215. *voľi̮t baďar vi̮u̯ɛ li̮mi̮ uz tu·kta. — skåu̯-śur.*

216. *vož bikeįezlen ďi̮rśiįez kuź, lud bikeįezlen ku̯araįez baddzi̮m. — vož turmen kiki̮.*

217. *„vož, vož, ki̮tsi̮ mi̮niśkod?“ „ki̮·ri̮ž-mà·ri̮ž, tinad mar užed!“ — uźi̮men śures.*

218. *vu duri̮n keťś-śiń. — suter.*

219. *vu duriśen, dińiśen, ńimi̮z odig. — vukoįen buko.*

220. *vuko śöri̮n vajo sańi̮k. — ďi̮rśi-punet.*

221. *vu pi̮desi̮n ukmi̮so kut. — ťśabak-ťśori̮g.*

---

215. Der schnee bleibt nicht auf dem glatten ahorn. — Das kuhhorn.

216. Die grüne *bikɛ* hat langes haar, die wilde *bikɛ* eine grosse stimme. — Das grüne gras und der kuckuck.

217. „Du grüner, du grüner, wo gehst du hin?“ „Geht das dich an, du schiefer und schräger!“ — Die wintersaat und der weg.

218. Am rande des wassers ein hasenauge. — Die johannisbeere.

219. Es ist am wasser, es ist zu hause, die benennung ist dieselbe. — Die mühle (*vuko*) und das krummholz (*buko*).

220. Hinter der mühle eine zweizackige gabel. — Die haarflechten.

221. Auf dem grunde des wassers ein feierbastschuh (eig. aus neun bastbändern geflochtener schuh). — Das rotauge (cyprinus rutilus).

C. Jelabugascher dialekt.

222. *agaḭen vḭn veś vaťȷśɛ uśkḭsa ulo no no-kw·-no ogińɛ ug lw·o. — vḭžen völdet.*

223. *ataḭez keśkḭtoź piḭez ińmɛ vuoz. — pḭťȷśåṷ ḭbem.*

224. *ataḭez vordiśkḭmtɛ, piḭez korka jḭlḭn pukɛ. — ţśḭŋ.*

225. *aťȷśim ug a·ďďźiśkḭ, kalḭkjoslḭ voźmatiśko. — iśkem-jubo.*

226. *aťȷśiz naťȷśar-gḭnɛ, jḭrḭz pud. — bezmen.*

227. *aťȷśiz vekťśi-gḭnɛ, śorḭz uśto. — kuro.*

228. *bḭdzḭm ekseḭlen giď-kṷaźaz źa·g-kɛ pḭriz, ulemez uz lo·-ńi. — śiń.*

229. *bod-dor bordḭn oš-śiń. — ul.*

230. *busḭ durḭn ošem kudḭ. — kuskḭťi.*

---

222. Zwei brüder sehen einander immer an, aber kommen niemals zusammen. — Der fussboden und die decke.

223. Während der vater schreit, erreicht der sohn schon den himmel. — Der flintenschuss.

224. Der vater ist noch nicht geboren, der sohn aber sitzt auf dem hausdache. — Der rauch.

225. Selbst sehe ich nicht, aber ich leite die leute an. — Der werstpfahl.

226. Er ist ganz mager, sein kopf aber wiegt ein pud. — — Der besmer.

227. Er ist ganz schlank, sein inneres aber ist hohl. — Der strohhalm.

228. Wenn der kehricht an den hof des grossen kaisers gekommen ist, kann er nicht mehr leben. — Das auge.

229. An der wand ein ochsenauge. — Der ast.

230. An der grenze des feldes ist ein korb von rinde aufgehängt. — Der fichtenzapfen.

231. *busi̮ kotri̮n t u r a i̯ burtšiń. — li̮z-śáška.*
232. *busi̮ śöri̮n sil' pad'd'źa. — påu̯eś-pu.*
233. *busi̮ šori̮n ki̮mam taba. — ińši̮r.*
234. *busi̮ šori̮n kustem kii̯on tšettšåu̯oz. — kutes.*
235. *d a r j e i̯ e n m a r j a val'jšɛ uško. — vi̮žen vᵃu̯det.*
236. *dumet ji̮u̯i̮n vå̮u̯ ku̯ajoz. — tšersem kii̯u̯.*
237. *dragom mańer jez burgi̮. — turi.*
238. *d̦źaži̮ uu̯i̮n tšågi̮r śiń. — obros.*
239. *d̦źi̮žou̯ ti̮ros ož koškoz. — jö uu̯ti tšori̮g koškem.*
240. *d'źetš ulošo vi̮lɛ pukśi̮ni̮ ud di·šti̮. — gondi̮r.*
241. *d'źetš uu̯ošou̯en köt-urtsi̮z paś. — d̦źök.*
242. *d'źetš uri̮sez kuti̮ni̮ ud di·šti̮. — kii̯.*

---

231. Um das feld herum *turai̯*sche[1] seide. — Die kornblume.

232. Hinter dem felde eine leiter aus fleisch. — Die eberesche.

233. Mitten auf dem felde eine verkehrte pfanne. — Die dreschtenne.

234. Mitten auf dem felde läuft ein kreuzlahmer wolf. — Der dreschflegel.

235. Darja und Marja sehen einander an. — Der fussboden und die decke.

236. Am spannstricke wird das pferd fett. — Das auf die spindel aufgewundene gespinnst.

237. Eine dragonertrompete aus messing. — Der kranich.

238. Unter dem wandbrett ein grosses, emporschauendes auge. — Das heiligenbild.

239. Unter der pritsche zieht der krieg hin. — Der zug der fische unter dem eis.

240. Du wagst es nicht, dich auf den guten wallach zu setzen. — Der bär.

241. Die seite des guten wallachs ist durchbohrt. — Der tisch.

242. Die gute peitsche wagst du nicht zu ergreifen. — Die schlange.

---

[1] *turai̯*, ein wotjakisches dorf.

243. *d'źuťśį gonjem, egįr kötjem. — samavar.*

244. *ergɛ vetli, bergɛ vetli, iz-kar aďďźi, kuraďďźi. — vuko izem.*

245. *guez śiśmoz, juboįez kįľoz. — kuten pįd.*

246. *gur tįro·s-ik śekra, odig-gįnɛ kömeťśez. -- kiźiľijosįn toųeź.*

247. *ińmiśen no giďiśen no ńimįz odig. — toųesen toųeź.*

248. *iz-jurt kotįrti jurmeg vorttįųoz. vuko izem.*

249. *kensįn juem d'źuťś. — ös-pįket.*

250. *keťśat-vamat biger kįśet. — ukno.*

251. *kįk-pal durtiz kutiśko, śortiz bįrttiśko. — sapeg kuťśam.*

252. *kįťśiľ-kaťśiľ vu vajoz. — ťśöž.*

253. *korka berįn biźäį śuťśo. — jįrśi-punet.*

254. *korka berįn pudga mińder. — skal-siľ.*

---

243. Das haar ist fuchsartig, der magen mit kohlen gefüllt. — Die theemaschine.

244. Ich ging hin, ich ging her, ich habe eine steinerne stadt gesehen, ich habe gelitten. — Das mahlen.

245. Die grube verfault, der pfahl bleibt da. — Der bastschuh und der fuss.

246. Der ofen ist voll von gebratenen brotkugeln, aber nur ein haferfladen ist da. — Die sterne und der mond.

247. Das eine ist am himmel, das andere im stall, der name ist aber derselbe. — Der mond (*toųeź*) und das füllen (*toųes*).

248. Um ein steinernes haus rennt eine wiesel herum. — Das mahlen.

249. In der vorratskammer ein betrunkener russe. — Die thürstütze.

250. Ein gewürfeltes tatarisches tuch. — Das fenster.

251. An beiden seiten ergreife ich es und stecke hinein in der mitte. — Das anziehen der schuhe.

252. Hin und her watschelnd bringt sie wasser. — Die ente.

253. Hinter dem haus ist *biźäį*'s gerte. — Die haarflechte.

254. Hinter dem haus ein daunenkissen. — Der kuhmist.

255. *korka berin tordem iž. — tušak.*
256. *korka berin tug-šuťšo. — jirši-punet.*
257. *korka jilin pal sukri. — toleź.*
258. *korka jiuti pal-kuas miskiuåuoz. — jir sinam.*
259. *korka kotirin kuťša-pi utoz. — žolop-vu viiam.*
260. *korka kotirin ši teľbugo. — džui.*
261. *korka kotirin šu teľbugo. — džui.*
262. *korka-šigin liz bugor. — gögörsiń.*
263. *korka-šigin pales ńåń. — toleź.*
264. *korka-šigin vir tuš. — šundi pištem.*
265. *korka šörin siťeš gozi. — vuli vetlon šures.*
266. *korka tiros aďami, ösez no övöl, uknoiez no övöl. — kiiar.*

---

255. Hinter dem haus ein aufgeschwollenes schaf. — Die matratze.

256. Hinter dem haus eine hopfenstange. — Die haarflechte.

257. Auf dem hausdache ein halbes brot. — Der mond.

258. Ein schneeschuh gleitet über das hausdach herab. — Das kämmen der haare.

259. Ein junger hund läuft um das haus herum und bellt. — Das regenwasser fliesst längs der dachrinne herab (eig.: Das fliessen des dachrinnenwassers).

260. Um das haus herum ein zügel aus haar. — Das moos (in der wandfuge).

261. Um das haus herum hundert zügel. — Das moos (d. h. die mit moos gedichteten wandfugen).

262. Im hausboden ein blauer knäuel. — Die taube.

263. Im hausboden ein stückchen brot. — Der mond.

264. Im hausboden ein bluttrog. — Der sonnenschein.

265. Hinter dem hause ein dreckiges seil. — Der weg zum wasserholen.

266. Das haus ist voller leute, es hat aber weder eine thür noch ein fenster. — Die gurke.

267. kotįres tįɛ pipu-kuar ušoz. — tįkmatš tįrem.

268. ko·t-kįtsį ponįnį luɛ, odig tšogɛ ponįnį ug lu. — ku-reg-puz.

269. kuez zoutem, ošez uuep. — jö.

270. kurįt kużįt iz vįuįn, korer jumåu pu-šuuįn. — iz vįuišez: vina, pu-šuumišez: tšėtšį.

271. kuź bigerlen tuše·z-no atšiz kuźa·-ik; tušti·z-kɛ kutiškod, kįšnoįez dorį pegdźɛ. — kuį-vu.

272. kuź gįn vįlįn kuź biger iźɛ. — korka-kor.

273. kuź gįnez bińsa uz bįttį. — šures.

274. kuź ńįu-pu jįuįn kiįon vuzoz. — gįrlį.

275. kuź zįr jįlįn kiįon vuzɛ. — gįrlį.

---

267. Die espenblätter fallen in einen runden teich. — Das einwerfen der fadennudeln (in die suppe).

268. Wohin es auch sein mag, kann man es setzen, nur nicht an einen nagel. — Das hühnerei.

269. Die haut ist ausgespannt, der ochs (selbst aber) ist am leben. — Das eis.

270. Das bittere, das salzige auf dem stein, das schmackhafte, das süsse im herzen des baumes. — Auf dem stein[1]: der branntwein, im herzen des baumes[2]: der honig.

271. Der bart des langen tataren ist ebenso lang wie er selbst; wenn du ihn beim bart ergreifst, so läuft er zu seiner frau. — Der brunnen.

272. Auf einem langen filze schläft ein langer tatar. — Der wandbalken.

273. Ein langer filz, den man nicht bis zum ende zusammenwickeln kann. — Der weg.

274. Ein wolf heult auf dem gipfel einer hohen weisstanne. — Die deichselglocke.

275. Ein wolf heult auf dem gipfel einer langen stange. — Die deichselglocke.

---

[1] Im feuerherd.

[2] Im bienenstocke.

276. *kualaśen no vuiśen, ńimɨz odig. — kɨnɨsen kɨnɨ.*

277. *kuåuaśen no vu-doriśen, ńimɨz odig. — mudor, vudor.*

278. *kuåulɨ bɨdɛ vöuon-purt. — ťšuźɨret.*

279. *lijåu jɨuɨn kötɨ-kömetš. — pileš jɨr.*

280. *lɨmɨ vɨlɛ kidɨs kiźäľľäm. — gožjåškem.*

281. *lɨptɨr-laptɨr o n d r e i̯, kuk tɨl vożoz. — ťšag-vożon.*

282. *lɨptɨr-laptɨr o n d r e i̯, ťšińiiez pöliiez jɨr-pɨtsaz. — ťšag-vożon.*

283. *luuoiez luutem viioz. — kuźiľiiez śir viioz.*

284. *lultem virtem, dɨrez todɛ. — ťšas.*

285. *mar ug aďďźiśkɨ korkan? — šunɨt.*

---

276. Das eine ist in der sommerhütte, das andere im wasser, der name ist derselbe. — Der balken (von welchem der kessel herabhängt) (*kɨnɨs*) und die äsche (*kɨnɨ*) [1].

277. Das eine ist in der sommerhütte, das andere im wasser, der name ist derselbe. — Der *mudor* (ein mythisches wesen, dem in der sommerhütte geopfert wird) und die fischotter (*vudor*).

278. In jeder sommerhütte ein schabeisen. — Der (weibliche) haarputz [2].

279. Auf dem baumstumpfe ein erbsenkuchen. — Der kahlkopf.

280. Auf den schnee hat man saatkörner gesäet. — Die schrift.

281. Der schwankende Andreas, — — hält das feuer mit dem fusse. — Das kienspangestell.

282. Der schwankende Andreas, — — seine finger, sein daumen sind auf dem scheitel. — Das kienspangestell.

283. Der leblose tötet den lebenden. — Das harz tötet die ameise.

284. Leblos, blutlos, kennt den lauf der zeit. — Die uhr.

285. Was ist in der stube unsichtbar? — Die wärme.

---

[1] Salmo thymallus.

[2] Vgl. oben n:o 134, anm.

286. *mịnịkịz gurtez uśkịsa mịnoz, bertịkịz ńulosez uśkịsa bertoz. — peśter.*

287. *mịnoz, mịnoz no pịťịịez uz lo. — lotka.*

288. *mịnoz, mịnoz no tir-nịd jịụaz pukśoz. — punị.*

289. *murjo śörịn köị nušị. — pisei̯.*

290. *ńiľ nịụ-kazaklen odig takjaịez. — kabanlen lös-pukonez.*

291. *ńuleskiśen no korkaśen, ńimịz odig. — urboịen urdo.*

292. *odig bekťśε bordịn kụamịn eges. — kaban.*

293. *odig gužemịn kuń aršiń budε. — tug.*

294. *odig śurị vịlịn daskịk tur. — piń.*

295. *og påụaz vań, og påụaz övöụ. — kiiś gižị.*

296. *ogez „mịno!“ śuoz, ogez „ug!“ śuoz. — kụas.*

---

286. Beim hingehen blickt er nach dem dorf, bei der rückkehr nach dem wald. — Der ranzen.

287. Geht unaufhörlich, ohne eine spur von sich zu hinterlassen. — Der kahn.

288. Wandert, wandert, setzt sich auf seinen axtstiel. — Der hund.

289. Hinter dem schornstein ein dicker schlägel. — Die katze.

290. Vier brautjungfern haben nur eine mütze. — Die (vier) füsse des schobergestells.

291. Das eine ist im walde, das andere in der stube, der name ist derselbe. — Die wanze (*urbo*) und das gestreifte eichhörnchen (*urdo*).

292. Ein fass mit dreissig reifen. — Der schober.

293. In einem sommer wächst es drei arschinen. — Der hopfen.

294. Auf einer stange zwölf birkhähne. — Die zähne.

295. Auf der einen seite sind sie vorhanden, auf der anderen seite nicht. — Die nägel an der hand.

296. Der eine sagt: „ich gehe!“, der andere: „ich gehe nicht!“ — Der schneeschuh.

297. *ošez ulep no kuez zoltiškem. — jö no vu.*

298. *peľmit kensin viľ-ken bördoz. — muš.*

299. *pereś kišno vir śalaloz. — tilnir.*

300. *pereś-ginɛ kišno-murt veś busiiez kotirtoz. — śurlo.*

301. *pipu surd, kiźpu surd, solen śöraz kilo utši. — im.*

302. *pispuleś džužit, turim-kuarleś lapeg. — śures.*

303. *piťši-ginɛ bekťšėiin kik-puyo vina. — kukei.*

304. *piťši-ginɛ sandikin gord lodiga. — uťšokiš egir.*

305. *piťši-ginɛ siľ-judesez leźsa vu śöri ud potti. — tug.*

306. *piťši-ginɛ siľ-påuesez korka jiuɛ leźsa leźsa ud vutti. — tug.*

307. *pidiz šišmoz, ťšuglesez kiľoz. — tui.*

308. *pirikiz dišaškonen pirɛ, potikiz göľik. — puppi.*

---

297. Der ochs lebt, aber seine haut ist ausgespannt. — Das eis und das wasser.

298. Ein junges weib weint in der finstern kammer. — Die biene.

299. Ein altes weib spuckt blut. — Die glühende spitze eines brennenden kienspans.

300. Ein altes weib geht um das ganze ackerfeld herum. — Die sichel.

301. Ein espengehölz, ein birkengehölz, hinter diesen eine nachtigall mit schöner stimme. — Der mund.

302. Höher als ein baum, niedriger als ein kraut. — Der weg.

303. In einem ganz kleinen fass zweierlei wein. — Das hühnerei.

304. In einer ganz kleinen kiste rote knöchel. — Die kohlen im aschenloch.

305. Ein ganz kleines fleischstückchen kannst du nicht über den bach (eig. das wasser) hinwerfen. — Der hopfen.

306. Ein ganz kleines fleischstückchen kannst du nicht auf das hausdach werfen. — Der hopfen.

307. Der fuss verfault, der strumpf bleibt da. — Die birkenrinde.

308. Beim hineingehen bekleidet, beim hinausgehen nackt. — Der abgeschälte lindenstamm.

309. *pokťši-gi̮nɛ korkan dušes lopti̮rjȧškɛ. — gur-ṭšuẓon.*

310. *pukoz, pukoz, vužerez uz lo. — jö-gu.*

311. *puriťš uložo duńńėi̯ez koti̮rtoz. — piľem.*

312. *puṭš-puŋ ťšȧti̮r, kuami̮n kiľti̮r. — i̮ž siľam.*

313. *samarda*[1] *puži̮ viľ demdor. — giži̮.*

314. *sui̯tem, pi̮ttem, derem dišȧuoz. — tušak.*

315. *sui̯tem, pi̮ttem, puɯɛ tuboz. — ńȧń ḍẓuẓjem.*

316. *surem poli̮n ťšiľȧš veš. — li̮mi̮len ťšiľȧšez.*

317. *šöd biger siľanzɛ pöšatoz. — purti̮.*

318. *šöd — no kuaka övöl, šuro — no oš övöl, muzjemez porttɛ — no ug piľ. — siľ-böťši̮.*

---

309. Der habicht flattert in einer ganz kleinen stube. — Der ofenwisch.

310. Sitzt, sitzt, sein schatten aber ist nicht da. — Die eisgrube.

311. Ein schwarzgrauer wallach läuft um die welt herum. — Die wolke.

312. Die stangenspitze ragt hervor, dreissig fallen tropfenweise herab. — Das schaf scheisst.

313. Eine *samarda*-stickerei[1] mit fünf schmuckmünzen. — Die nägel (an der hand).

314. Ohne arme, ohne füsse, zieht das hemd an. — Die matratze.

315. Ohne arme, ohne füsse, klettert auf den baum. — Der teig geht.

316. In der spreu eine glänzende perle. — Das schimmern des schnees.

317. Ein schwarzer tatar erwärmt seinen steiss. — Der kessel.

318. Er ist schwarz — doch keine krähe, er ist gehörnt — doch kein ochs, er wühlt in der erde herum — aber haut nicht. — Der mistkäfer.

---

[1] *samarda,* ortsname.

319. *šöd taka berpalzɛ pöšatɛ. — purtį.*
320. *šursez tšapkoz, ńįlez ektoz. — vạ̊ų-bįžįn vạ̊ų-pįd.*
321. *šorįz tįl, kotrįz vu. — samavar.*
322. *„žįlk-žalk" vaź-jįr. — jįr-bįrttįlet.*
323. *tödį ketšlen puškįz šöd. — murjo.*
324. *turįmleś kųarleś lapeg, pisleś-puleś d̦žužįt. — tįlo-burdo.*
325. *tšibor tšöžlen nįrįz kuź. — tšạįńik.*
326. *tšik pilemtek kųaź zoroz. — töųiśkem.*
327. *valleś badzįm, punįleś pitši. — eńertšak.*
328. *vań duńńɛ sutiškįsa odįg kįmam purtį kįloz, odįg siŋis-*

---

319. Ein schwarzer widder erwärmt seinen hintern. — Der kessel.

320. Tausend klatschen mit den händen, vier tanzen. — Der schweif und die füsse des pferdes.

321. In der mitte feuer, rings herum wasser. — Die theemaschine.

322. Eine schnarrende, klirrende speltähre. — Die an die kopfbedeckung angenähte münzverzierung.

323. Das innere der weissen ziege ist schwarz. — Der schornstein.

324. Niedriger als das kraut, höher als der baum. — Der vogel.

325. Der schnabel der bunten ente ist lang. — Die theekanne.

326. Es regnet vom ganz wolkenlosen himmel. — Das wannen.

327. Grösser als ein pferd, kleiner als ein hund. — Der sattel.

328. Die ganze welt brennt und nur ein umgeworfener kessel, ein zwirnknäuel, ein dreckiger strick bleiben übrig. — (Der schnee schmilzt und „übrig bleiben":) Der umgeworfene kessel: ein kleiner erdhügel, der zwirnknäuel: eine pflanze (*sarana-kukeį* = lilie?), der dreckige strick: der weg.

bugor kiľoz, odig siľèš gozi kiľoz. — kimam purtiiez: mutš, siŋis-bugorez: sarana-kukei, siľèš goziiez: šures.

329. *vu viliṇ til d̦žua. — lampa.*

D. Malmyžscher dialekt.

330. *busi duriṇ siľ pad̦ď́ža. — paleď́ž.*
331. *eksei tabaez beriktini ud vo·rmi. — iňšir.*
332. *kitai dišen pirsa šodderemen potε. — ňiň-puppi.*
333. *kik bratja ogaď́žε uľškε, ogzes ogzi ug a·ď́ďžo. — šin.*
334. *korka beriṇ tordem iž. — ualʼes.*
335. *korka bordiṇ taka-šin. — ul.*
336. *korka jiliṇ kuď́ž biǵer. — tšiŋ.*
337. *korka jiliṇ pal-kuas ňiskila. — siṇ.*
338. *korka kotiriṇ ši biň-gozi. — d̦žui.*

---

329. Das feuer brennt auf dem wasser. — Die lampe.

330. An der flurgrenze eine leiter aus fleisch. — Die eberesche.

331. Die pfanne des kaisers kannst du nicht wenden. — Die dreschtenne.

332. Sie geht hinein in nankingkleidern und kommt heraus in weissem kamisol. — Der abgeschälte lindenstamm.

333. Zwei brüder schauen auf einen punkt, sie sehen aber einander nicht. — Die augen.

334. Hinter dem haus ein aufgeschwollenes schaf. — Die matratze.

335. An der wand ein widderauge. — Der ast.

336. Auf dem hausdache ein langer tatar. — Der rauch.

337. Ein schneeschuh gleitet über das hausdach. — Der kamm.

338. Um das haus herum ein haarseil. — Das moos (in der wandfuge).

339. *korka sergin kuľša-pi kuaľkketε. — žolop-vu viiam.*
340. *korka-šigin liz bugor. — didik.*
341. *kuamin kiľtir, putš-puŋ ťšätir. — iž.*
342. *ńiľez ťšapkε, šursez ektε. — val-kuken val-biž.*
343. *odig gur-suran kik gurez uťoz. — iskal-kil.*
344. *pereš kišno busiiez kotirtoz. — šurlo.*
345. *sukiři pidjem, vajo jirjem. — ťšag-vožon.*
346. *šiε, šiε, no tedi eskε. — vuko.*
347. *ťšik vužertem puk-pukoz. — je-gu.*
348. *ťšiři-biři beľťšura*[1]. *— ger.*

339. An der hausecke winselt ein junger hund. — Das fliessen des dachrinnenwassers.

340. Im hausboden ein blauer knäuel. — Die taube.

341. Dreissig fallen tropfenweise herab, die stangenspitze ragt hervor. — Das schaf (scheisst).

342. Vier klatschen mit den händen, tausend tanzen. — Die füsse und der schweif des pferdes.

343. Ein schüreisen sorgt für zwei öfen. — Die kuhzunge.

344. Ein altes weib geht um das ackerfeld herum. — Die sichel.

345. Die füsse wie ein brodlaib, der kopf gabelförmig. — Das kienspangestell.

346. Isst unaufhörlich und bricht weisses aus. — Die mühle.

347. Sitzt immer da ohne schatten zu bilden. — Die eisgrube.

348. Ein glänzender, schimmernder unruhiger mensch (?)[1]. — Der reif.

[1] *beľťšura* = ? Jel. *biťšura* 'unruhiger mensch'.

E. Glasovscher dialekt.

349. *aizleś ṇaťťo vortskɛ piịez. — tṣ̌ịnen tịlen.*
350. *aťśiz ug aďďźị, muketjoslị voźmatɛ. — śures.*
351. *aťśiz poťśi-ginɛ, bịźịz zẹk. — ďźịťśi.*
352. *darjaen marjaen ṇaťśɛ pumiť uťśko. — potoloken polen.*
353. *dẹďiịez minɛ no śakanez kịťɛ. — vu koškɛ, jẹ śiśmɛ.*
354. *d̦ẓ̌ịt-aźɛ śiɛ, tṣ̌ukna ẹskɛ. — obiń.*
355. *ďźeťś vallen pịťiịez ug aťśkị. — pịź.*
356. *ďźiťśịịen puńịen ṇaťśɛ pumiť uťśko. — guren kośaken.*
357. *gidiśen kṇalaśen, ńimịz odig. — ośonen ośen.*
358. *gord bugor ńules jịlịki vetlɛ. — końị.*

---

349. Der sohn wird früher geboren als der vater. — Der rauch und das feuer.

350. Selbst sieht er nicht, aber er leitet die anderen an. — Der weg.

351. Selbst ist er ganz klein, sein schweif ist aber gross. — Der fuchs.

352. Darja und Marja sehen einander an. — Die decke und der fussboden.

353. Der schlitten geht vorwärts, aber die bastdecke (des schlittens) bleibt da. — Das wasser fliesst ab, das eis (bleibt da und) schmilzt (eig. verwittert).

354. Abends isst er, morgens vomiert er. — Die darre.

355. Die spur des guten pferdes sieht man nicht. — Das boot.

356. Ein fuchs und ein hund sehen einander an. — Der ofen und das fenster.

357. Das eine ist im stall, das andere in der stube, der name ist aber derselbe. — Der ochs (*oś*) und der kleiderhaken (*ośon*).

358. Ein roter knäuel läuft über den wald. — Das eichhörnchen.

359. gord sogî̜ tṣ̌atṣ̌a durî̜n. — paleź.

360. gord śurî̜ vî̜lî̜n tẹd'î̜ tśipijos. — pi̜ń.

361. gorî̜b murt bî̜des ludez kotî̜rtɛ. — śurlo.

362. guez śiśmɛ, juboi̯ez kî̜l'ɛ. — pî̜den kuten.

363. gur tî̜r perepel'ɟśez, odig-ginɛ gur-ńańez. — toleźen kiźil'ii̯en.

364. gurtî̜śen, tṣ̌atṣ̌aî̜śen, al'śkî̜mtɛ ko·l'kin todɛ. — kî̜zlen no ad'amilen no śulemî̜z.

365. guže·m-kɛ: gono, to·l-kɛ: gol'ik. — kî̜ź-pu.

366. iz kar kotî̜r lî̜mî̜ pel'tɛ. — vuko.

367. jẹ pî̜r tṣ̌ẹẓ̌mer biźî̜lɛ. — dera kuem.

368. jî̜bî̜rjaśkɛ, jî̜bî̜rjaśkɛ, gurtaz lî̜ktɛ. — kî̜l.

369. jî̜rî̜z korkan, bî̜žî̜z pedlon. — tṣ̌î̜n.

---

359. Eine rote hechel am waldrande. — Die eberesche.

360. Auf einer roten stange (sitzen) weisse küchlein. — Die zähne.

361. Ein buckeliger mensch geht um das ganze feld herum. — Die sichel.

362. Die grube verfault, der pfahl bleibt da. — Der fuss und der bastschuh.

363. Der ofen ist voll von fleischpasteten, aber nur eine butterpastete ist da. — Der mond und die sterne.

364. Das eine ist im dorfe, das andere im walde, jedermann kennt es, ohne es gesehen zu haben. — Das tannenmark („tannenherz") und das menschenherz.

365. Im sommer behaart, im winter nackt. — Die birke.

366. Der schnee treibt um eine steinerne stadt herum. — Die mühle.

367. Ein hermelin läuft hin und her durch das eis. — Das weben der leinwand.

368. Beugt sich, bückt sich, kehrt dann nach hause zurück. — Die zunge.

369. Der kopf in der stube, der schweif draussen. — Der rauch.

370. jı̣̑rzε vando, śulemze kı̣sko, otı̣̑ś vir vii̯a jalam. — tı̣lı̣̑.

371. kesegez d'źėńėl'ik, mežai̯ez pu. — kośak.

372. kii̯ez no pı̣̑dı̣̑z evẹl, d'źėźii̯ez uśtε. — tẹl.

373. kı̣̑k ńuńaos ul'śko ul'śko no t̯śot̯ś ug lu·o. — śin.

374. kı̣̑k pol'̯śi punı̣̑i̯ez val-bı̣̑ž dorı̣̑·n-ik mı̣̑nε mı̣̑nε no ug u·jı̣̑. — aź kol'osajos.

375. kı̣̑k śika-vı̣̑ńjos eźėl'zes t̯śot̯ś ad'd'źo·zı̣̑ no odig ogzı̣̑ńε vetlı̣̑nı̣̑ kunoi̯ε ug bı̣̑·gato. — dẹd'ı̣̑-śul'jos.

376. kı̣̑k śika-vı̣̑ńjoslen vı̣̑laz lı̣̑mı̣̑ ug ku·d'd'źa. — sı̣̑kal-śur.

377. kora, kora, šel'epez ug pe·štı̣̑. — gı̣̑rlı̣̑ žugem.

378. korka kotı̣̑rı̣̑ki zoltemı̣̑n gozı̣̑. — korka-ḍžui̯.

379. korka kotı̣̑rı̣̑ki vetlε ku̯a-kel'ś. — punı̣̑.

380. korka kotı̣̑rı̣̑n śi gozı̣̑. — korka-ḍžui̯.

---

370. Man schneidet seinen kopf, reisst sein herz, aus diesem fliesst das blut immer. — Die feder.

371. Das ackerbeet ist von glas, die ackerraine von holz. — Das fenster.

372. Ohne hände, ohne füsse, öffnet den thorflügel. — Der wind.

373. Zwei ältere brüder schauen immerfort, aber kommen nicht zusammen. — Die augen.

374. Zwei kleine hunde laufen immerfort gerade neben dem schweife des pferdes, holen es aber nicht ein. — Die vorderräder.

375. Zwei brüder sehen ihr ganzes leben einander an, aber können einander nicht besuchen. — Die schlittenkufen.

376. Zwei brüder, an denen der schnee nicht haftet. — Die kuhhörner.

377. Haut, haut, kein span springt ab. — Das läuten.

378. Um das haus ist ein strick gezogen (gespannt). — Das moos (in der wandfuge).

379. Um das haus herum geht eine ziege. — Der hund.

380. Um das haus herum ein haarseil. — Das moos (in der wandfuge).

381. korka pi̮re śe̜di̮n, pedlo pote te̜d'ii̮n. — ńiń-puppi̮.

382. korka pi̮ri̮ni̮ mede, mede, ug bi̮·gat pi̮ri̮ni̮. — e̜s.

383. korka puri̮ś dukesen pi̮re, pedlo te̜d'i̮ sukmanen pote. — ńiń-puppi̮.

384. korka-śigi̮n je̜-tuś. — toli̮ź.

385. korka-śigi̮n je̜-tuśen vir-tuśen. — toleźen śundiien.

386. korka-śigi̮n li̮z bugor. — di̮di̮k.

387. korka-śigi̮n vož burtśiń oški̮sa ule. — veńik.

388. korka tśumolo kad' pi̮re, o·lo ki̮·tsi̮ bi̮re. — keźi̮t korka pi̮re.

389. korka vi̮li̮ki pal-kuasen vetle. — si̮n.

390. korkaśen gidi̮śen, ńimi̮z odig. — tabaen tagaen.

391. koti̮res tie pipu-kuar uśe. — kotźo.

392. ko·t-maie ko·t-maie tśoge ośi̮ni̮ lue, odig soie-gine ug lu. — kureg-puz.

---

381. Geht schwarz in das haus, kommt weiss heraus. — Der abgeschälte lindenstamm.

382. Will immer in das haus gehen, kann es aber nicht. — Die thür.

383. Geht in das haus in grauem rock hinein, kommt in weissem winterrocke heraus. — Der abgeschälte lindenstamm.

384. Im hausboden ein eistrog. — Der mond.

385. Im hausboden ein eistrog und ein bluttrog. — Der mond und die sonne.

386. Im hausboden ein blauer knäuel. — Die taube.

387. Im hausboden hängt ein grüner seidenstoff. — Der badebesen.

388. Geht in die stube hinein (gross) wie ein schober, verschwindet — wer weiss wohin. — Die kälte strömt in die stube herein.

389. Läuft über das hausdach mit schneeschuh. — Der kamm.

390. Das eine ist in der stube, das andere im stall, der name ist derselbe. — Die bratpfanne (*taba*) und der hammel (*taga*).

391. Die espenblätter fliessen in einen runden teich hinein. — Die fadennudeln.

392. An den nagel kann man alles anhängen, was es auch sei, nur dieses einzige kann man daran nicht anhängen. — Das hühnerei.

393. *lud šorɨ̣n kɨ̣i̯on-ku u̯ań. — šęńɨ̣r.*

394. *lud šorɨ̣n pal-sui̯ baba sɨ̣lɛ. — pɨ̣žńi.*

395. *lud vɨ̣lɨ̣n kustem kɨ̣i̯on ťšėľľäškɛ. — kutes.*

396. *lud vɨ̣lɨ̣n tęďɨ̣ bugor pitɨ̣rjäškɛ. — lud-keľś.*

397. *luloi̯ez lultem ujɛ. — valen dęďii̯en.*

398. *luloi̯ez lultem vii̯ɛ. — sanapal.*

399. *mai̯ɛ ug lu sundukɛ pɨ̣tsànɨ̣. — šundɨ̣i̯ez.*

400. *majeglen kotɨ̣raz turɨ̣n zarńi. — zundes.*

401. *mɨ̣nɨ̣kuz ťšapkɨ̣sa mɨ̣nɛ, bertɨ̣kuz bęrdɨ̣sa bertɛ. — vu vajem.*

402. *ńuľ šika-vɨ̣ńjos odi·g-aźɛ ɨ̣bɨ̣liško. — sɨ̣kal kɨ̣skem.*

403. *ńuľez ektɛ, śursez ťšapkɨ̣sa koškɛ. — val-pɨ̣d, val-bɨ̣ž.*

404. *odig aďamilen jɨ̣r-pɨ̣tsaz ɨ̣mɨ̣z. — ďžėńėľik.*

---

393. Mitten auf dem felde ist eine wolfhaut. — Die dreschtenne.

394. Mitten auf dem felde steht ein einarmiges altes weib. — Die vogelschlinge.

395. Auf dem felde springt ein hüftenlahmer wolf herum. — Der dreschflegel.

396. Auf dem felde rollt ein weisser knäuel. — Der hase.

397. Ein lebloser verfolgt einen lebendigen. — Das pferd und der schlitten.

398. Ein lebloser tötet einen lebendigen. — Die flinte.

399. Was kann man nicht in die kiste einschliessen? — Die sonne.

400. Um den pfahl ist ein goldener heuhalm (umgebunden). — Der ring.

401. Beim hingehen klatscht sie in die hände, bei der rückkehr weint sie. — Das wasserholen.

402. Vier brüder schiessen auf einen punkt. — Das melken.

403. Vier tanzen, tausend gehen klatschend mit den händen. — Die pferdefüsse, der pferdeschweif.

404. Der mund eines menschen ist auf seinem scheitel. — Das trinkglas.

405. odig ar turı̂n kı̂zlen vallapalaz tubε, o·lo inmε šuźı̂nı̂ medε. — tug.

406. odig bekt́šėi̯ı̂n kı̂k surez. — kureg-puz.

407. odig jubo kuźa kı̂k keńd́źäĺi tubε. — kut-gozı̂.

408. odig pereś kı̂šno bı̂dës ludez kotı̂rja. — šurlo.

409. odig zęk oš sı̂lε, kętı̂z pašėš. — korka.

410. odigez „mon med ort́šom!", kı̂ktè·t́ii̯ez „mon med ort́šom!" šuε no ogzı̂ no ug o·rt́šı̂. — kuas.

411. ogez šuε: „mon mı̂no", kı̂ktè·t́ii̯ez šuε: „mon kı̂ĺĺo" no kuińmè·t́ii̯ez šuε: „mon sı̂lo". — šures, kı̂pı̂, jal.

412. pal-kukjem taga ńuleskı̂n sı̂lε. — gubi.

413. pei̯mı̂t korkan śi-puž kerttε. — muš.

414. pet́tem lı̂d todε. — šures.

415. pereś baba kora kora, šelepez ug uś. — gı̂rlı̂.

---

405. Ein einjähriges kraut wächst (eig. klettert) höher als die fichte, es will vielleicht den himmel erreichen. — Der hopfen.

406. In einem fasse zweierlei bier. — Das hühnerei.

407. Zwei eidechsen klettern einen pfahl hinan. — Die bastschuhbänder.

408. Ein altes weib geht um das ganze feld herum. — Die sichel.

409. Ein grosser ochs steht da, sein bauch ist durchlöchert. — Das haus.

410. Der eine sagt: „ich möchte vorbeigehen!", der andere: „ich möchte vorbeigehen!", aber keiner von beiden überholt den anderen. — Die schneeschuhe.

411. Der eine sagt: „ich gehe", der andere: „ich liege", und der dritte sagt: „ich stehe". — Der weg, der baumstamm, der baumstumpf.

412. Ein einfüssiger hammel steht im walde. — Der pilz.

413. In der finstern stube knüpft sie ein sieb. — Die biene.

414. Ein tauber, der die rechnung kennt. — Der weg.

415. Ein altes weib haut unaufhörlich, kein span geht los. — Die glocke.

416. pereś baba vir śalaśkę. — tịl-jegịr.

417. pereś babaleś kẹt-gogịze kịklaśen kịskalo. — ẹs.

418. pipu jịlịn oški bẹksę. — ćertịś gịrlịjos.

419. pịrịkịz tẹd'ị pịrę, potịkuz śẹd potę. — ćapkis.

420. poťśi korkaịez d'źorgịľịịez tịros. — muńćị.

421. poťśi-no purtiịez no śịdez ćeskịt. — puš-moľi.

422. poťśi-ginę goľik bẹrdịsa inmarlị vośaśkę. — śuś-tịl.

423. poťśi-ginę korkan o·lo kẹ·ńa śurs kalịkez. — mušjos.

424. pu puțškịn kort, kort puțškịn turịn, turịn puțškịn tịl. — turupka.

425. purịś bugor țśațțśaịịn vetlę. — śala.

426. sịkalez gidaz, bịžịz gid vịlaz. — tịl guraz no țśịn.

---

416. Ein altes weib spuckt blut. — Die glühende kohle (am kienspan).

417. Von zwei seiten her zupft man das alte weib am nabel. — Die thür.

418. Auf dem gipfel der espe brüllt ein junger ochs. — Die kirchenglocken.

419. Beim hineingehen weiss, beim herausgehen schwarz. — Das kienspanholz.

420. Eine kleine stube voll von sperlingen. — Die badestube.

421. Obgleich der kessel klein ist, ist die suppe doch schmackhaft. — Die haselnuss.

422. Ein kleiner nackter betet weinend zu gott. — Das wachslicht.

423. In einer ganz kleinen stube sind wer weiss wie viele tausende von leuten. — Die bienen.

424. Im holz das eisen, im eisen das kraut, im kraut das feuer. — Die tabakspfeife.

425. Ein grauer knäuel bewegt sich hin und her im walde. — Das haselhuhn.

426. Die kuh ist im stall, ihr schwanz auf dem stalldache. — Das feuer im ofen und der rauch.|

427. sujɨ̂z pu, poskesez azveś. — śumori.

428. sujɨ̂z zarńi, poskesez pu. — šundɨ̂i̯en kośak-puen.

429. śigɨ̂n vir-tuśen ję-tuśen. — šundɨ̂i̯en toliźen.

430. šɨ̂ńɨ̂r vɨ̂lɨ̂n kustem kɨ̂i̯on ťšelľäškɛ. — kutes.

431. šɨ̂ńɨ̂r vɨ̂lɨ̂n piśäi̯ pogɨ̂ľľäškɛ. — śińer.

432. tɨ̂nad no u̯ań, mɨ̂nam no u̯ań, doŋgom, paś luoz. — jakma.

433. tolaltɛ sukmanen, gužem šubai̯en. — kɨ̂ź-pu.

434. tęďɨ̂ śurɨ̂ vɨ̂lɨ̂ki gord ťśipijos vetlo. — tɨ̂l.

435. ţšan vɨ̂lɨ̂n ţšan, ţšan vɨ̂lɨ̂n ţšan, ţšan vɨ̂lɨ̂n sogɨ̂. — gumɨ̂.

436. ţšaţţša durɨ̂n śęd birdɨ̂. — ľęm-pu.

437. ţšaţţša durɨ̂n tęďɨ̂ bugor. — lud-keťś.

438. ţšaţţšai̯ɛ mɨ̂nɛ, gurtaz uťškɛ; ţšaţţšaɨ̂ś lɨ̂ktɛ, ţšaţţšai̯ɛ uťškɛ. — tir.

---

427. Der arm von holz, das armband von silber. — Der oberteil der kunkel.

428. Der arm von gold, das armband von holz. — Die sonne und der fensterpfosten.

429. Im hausboden ein bluttrog und ein eistrog. — Die sonne und der mond.

430. Auf der dreschtenne springt ein hüftenlahmer wolf herum. — Der dreschflegel.

431. Auf der dreschtenne wälzt sich ein kater. — Der besen.

432. Du hast es, ich habe es, ich stosse zu, es entsteht ein loch. — Das schloss.

433. Im winter in weissem winterrocke, im sommer im pelz. — Die birke.

434. Rote küchlein laufen hin und her auf einer weissen stange. — Das feuer.

435. Wanne über wanne, wanne über wanne, über der wanne eine hechel. — Ein kraut mit rohrstengel.

436. An der waldgrenze ein schwarzer knopf. — Der traubenkirschbaum.

437. An der waldgrenze ein weisser knäuel. — Der hase.

438. Geht nach dem walde, blickt nach dem dorfe; kommt aus dem walde, blickt nach dem walde. — Die axt.

439. *uį bî̮t sî̮lɛ, nunaźɛ kî̮l'l'ɛ. — t'šag.*
440. *vu šorî̮n tî̮l d̦žua. — samovar.*

F. Bessermanscher dialekt.

441. *gurbet'šįn babam t'įš. — pumolo.*
442. *gurbet'šįn mįrį įž. — ńäń-sįkįrį.*
443. *kįk jįl'įz, kįk kol't'šoįez, šoraz kort-țšog. — kat'šį.*
444. *palat'en abi ban. — ńäń-lopata.*
445. *pol šorįn je-tuš. — toleź.*

---

439. Steht die ganze nacht, liegt am tage. — Der kienspan.
440. Mitten im wasser brennt das feuer. — Die theemaschine.
441. Im keller der bart des grossvaters. — Der ofenwisch.
442. Im keller ein geltes schaf. — Der laib.
443. Zwei köpfe, zwei ringe, in der mitte ein nagel von eisen. — Die schere.
444. Auf der pritsche das gesicht der grossmutter. — Die brodscheibe.
445. Mitten auf dem fussboden ein eistrog. — Der mond.

III. Märchen, sagen und erzählungen.

A. Malmyž-Uržumscher dialekt.

1.

ukmort no vɯ-kuźo.

odig ukmort tị durịn gozị pịnịsa pukɛ vịɯem. sokị tị puṭ̦škiś piľ̦ši-gịnɛ ađami potem. „ađami ɯrom, ton ma užaškod?“ šɯem. ukmort veram: „mon gozị pịniško“ šɯem, „vɯ pịdesiś mar vań, ńa·rak potto“ šɯem. „oị ađami ɯrom skɛ, ton o·źị en ka·rị! mon tịnịd skɛ ukśo śoto!“ šɯem no vɯɛ pịrịsa koškem.

so śörti ađami gɯ gɯđđźem no śľapazɛ uśto karsa so gɯɛ puktịsa ponem. so vɯ-kuźo bertɛ vịɯem no otsị ukśo tịrịnị kuľš-kem. ukśoịez śľapajaz tịrmịmtɛ no veram: „oị ađami ɯrom, mịnam ukśoịɛ ug tị·rmị ińi!“ šɯem no no·šik vɯɛ pịrịsa koškem.

vɯiś kort pukľo pottem no „ađami ɯrom, ton taịɛ ta tị vamen ku·štị!“ šɯem. ukmort „aźla aľ̦šịd ku·štị!“ šɯem. so piľ̦ši-ma-kɛ kuštịsa leźem no „đa ađami ɯrom, ton ku·štị!“ šɯem. ađami „mon taịɛ piľem so-påɣa vutto!“ šɯem. so pukľozɛ ťšä·ľak baštịsa pịrtem.

pịrtem beraz so no·šik vɯiś våɣ pottem no aľ̦šịz nɯpiịam no tị kotịr kotịrťškem. kotịrťškem beraz so „đa ađami ɯrom, ton ta·-

berɛ ko·tjrtškj!" šuem. aďami våu̯ vju̯ɛ pukšem no tj kotjr ko-tjrtškem.

so piťši aďami no·šik vuɛ pjrjsa koškem no anai̯ezlj veram: „oi̯ drak, aďami urom våu̯ez makes kuspaz gjnɛ paťškatiz no tj kotjr kotjrtškiz!" šuem.

aďami vu-kužo šotem ukšozɛ sjndjkɛ tjrem no dińaz bertjnj potem. so piťši aďamii̯ez no sjndjksɛ nupii̯atjsa nuu̯tem.

berton djrjazj sojos aďďžiľľam vuko-kö. so piťši aďami ďuam: „aďami urom, tiľad ta mardj?" šuem. aďami „ta mjnam anai̯eu̯en tšerson-tšesprii̯ez" šuem. so piťši aďami soi̯ɛ baštem no nupii̯asa nuem. se·-berɛ sojos no·šik öžöt-gjnɛ mjniľľam no aďďžiľľam usj. so piťši aďami ďuam: „aďami urom, ta mar?" šuem. aďami „ta mj-nam anai̯eu̯en ďjr-sjnan sjnez" šuem. so vu-kužo ďjrzɛ sjnånj kuťškem. „oi̯ aďami urom, tiľad sjndj tuž baddzjm vju̯em!" šuem. so soi̯ɛ no·šik baštem. se·-berɛ sojos öžöt-gjnɛ mjniľľam no no·šik aďďžiľľam gerj. „aďami urom, ta tiľad mardj?" šuem. aďami „ta mjnam anai̯eu̯en turjm-vjžj kukťšanez" šuem, no so piťši aďami gerii̯ez kutem no kukťšånj kuťškem.

sojos dińaz bertjsa vuiľľam no so ukmort piťši aďamiu̯j ve-ram: „ton kapka vjžii̯ɛ ki·ťj" šuem, „mon daskjk ďžäťšimɛ dumju̯o" šuem (so veram punjze sou̯en; punii̯ez vju̯em daskjk). so korkaz pjrem no anai̯zɛ djšetem ta·žj: „anai̯, mon tonɛ šion pöštjnj koso, ton ta·žj šu" šuem: „'pii̯ɛ, mar ben pöštom?' šu" šuem, „mon ku̯iń påu ďuakjm ton ta·žj šu" šuem: „'baddzjm periu̯eš ďjrzɛ, piťši pe-riu̯eš ksɛ' šu" šuem.

se·-berɛ so perii̯ez korkaz pjrtem no so aďami kuťškem: „anai̯, šion pö·štj!" šuem. anai̯ez „pii̯ɛ, ben mar pöštom?" šuem. ožj ku̯iń påu̯ ďuam no ku̯ińmeti no·šik ožj anai̯zɛ šion pöštjnj kosem. anai̯ez šuem: „baddzjm periu̯eš ďjrzɛ, piťši periu̯eš kuksɛ" šuem. peri korkai̯ezliš vöu̯detse·-ik ďžutjsa koškem no sou̯en punijosjz ńa·rak dišsɛ kešasa ležiľľam.

1.

Der wotjake und der wassergeist.

Ein wotjake soll am see gesessen und seile gemacht haben. Da stieg aus dem see ein ganz kleiner mann heraus. „Du, mein freund mensch, was machst du da?“ sagte er. „Ich mache seile“, sprach der wotjake, „alles, was es im seeboden giebt, bringe ich heraus“, sagte er. „Ach, mein freund mensch, in solchem falle — thu das doch nicht! Wenn die sache sich so verhält, gebe ich dir geld!“ sagte er und verschwand in's wasser.

Insgeheim (eig. hinter ihm) grub der mensch eine grube und setzte seinen hut, nachdem er ein loch in denselben gemacht hatte, über die grube. Der wassergeist soll zurückgekehrt sein, und er fing an, hinein (in den hut) geld zu füllen. Das geld füllte den hut nicht, und er sagte: „Ach, mein freund mensch, mein geld reicht nicht mehr aus!“ und verschwand wieder in's wasser.

Aus dem wasser holte er einen eisernen block herauf und sagte: „Mein freund mensch, wirf diesen quer über den see hin!“ Der wotjake sagte: „Wirf du selbst zuerst!“ Er warf (den block) ein stückchen und sagte: „Nun, mein freund mensch, wirf du (jetzt)!“ Der mann sagte: „Ich schleudere (eig. bringe) ihn hin über die wolken!“ Er nahm plötzlich seinen block und schleppte ihn hinein (in's wasser).

Nachdem er (den block) hineingeschleppt hatte, holte er wieder aus dem wasser ein pferd, warf es über seine schulter und ging um den see herum. Nachdem er umgegangen war, sagte er: „Nun, mein freund mensch, gehe du jetzt herum!“ Der mann setzte sich auf's pferd und ritt um den see herum.

Der kleine mann verschwand wieder in's wasser und sagte zu seiner mutter: „Wunderbar! Mein freund der mensch presste das pferd zwischen seinen schenkeln und ging um den see herum!“

Der mann legte das geld, das der wassergeist ihm gegeben hatte, in seinen koffer und ging weg, um nach hause zurückzu-

kehren. Er liess den kleinen mann seinen koffer tragen, nachdem er diesen über die schulter (des kleinen mannes) geworfen hatte.

Auf dem rückwege (nach hause) sahen sie einen mühlstein. Der kleine mann fragte: „Mein freund mensch, was haben sie da?“ Der mann sagte: „Das ist die spindelscheibe meiner mutter“. Der kleine mann nahm ihn (den mühlstein), warf ihn über die schulter und trug ihn. Darauf gingen sie ein stückchen weiter und sahen eine egge. Der kleine mann fragte: „Mein freund mensch, was ist das?“ Der mann sagte: „Das ist der kamm meiner mutter“. Der wassergeist fing an, sich das haar zu kämmen. „Ach mein freund mensch“, sagte er, „ihr kamm war sehr gross!“ Er nahm auch diesen (den kamm) mit sich. Darauf gingen sie ein stückchen weiter und sahen noch einen pflug. „Mein freund mensch“, sagte er, „was haben sie da?“ Der mann sagte: „Das ist eine hacke, womit meine mutter die graswurzeln aufhackt“, und der kleine mann nahm den pflug und fing an zu hacken.

Sie kamen nach hause, und der wotjake sagte zu dem kleinen manne: „Bleibe du hier am thor, ich werde meine zwölf diener binden“ (damit meinte er seine hunde; es waren da zwölf hunde). Er ging in das haus hinein und unterrichtete seine mutter also: „Mutter, ich heisse dich das essen kochen“, sagte er, „sage du dann also: 'mein sohn, was soll ich denn kochen?'; nachdem ich dich dreimal gebeten habe, sage du also: 'den kopf des grossen teufels, den fuss des kleinen teufels'.“

Darauf führte er den teufel (d. h. den wassergeist) in das haus hinein, und der mann fing an: „Mutter, koche das essen!“ sagte er. Die mutter sagte: „Mein sohn, was soll ich denn kochen?“ Also fragte sie dreimal, und er hiess ebenfalls dreimal seine mutter das essen kochen. Die mutter sagte dann: „Den kopf des grossen teufels, den fuss des kleinen teufels!“ Die decke des zimmers aufhebend, verschwand der teufel aus der stube, und die hunde zerrissen ganz und gar seine (zurückgebliebenen) kleider.

2.

murt no obida.

odig murt ńuuoskε podem podmànį minem no pispu ulľšasa vetlε viuem. sokį suuį obida ul'širam no „mar ulľšàškod?“ šuisa duam. so murt „podem podmànį pu ulľšàško“ šuem. obida „o·i-do-skε, alšim vožmato!“ šuisa nuem no odig puez vožmatisa veram: „ta puez vižiišeniz kuľškisa kuiń aršin kuźàiėš kuiń podem po·dma, so-šana odig no en po·dma ińi!“ šuem. so murt obida kosem šamen karem. so·-berε so murt tuuis podemzε borďźànį minem no no·šik so obida ad'd'źisa duam: „mar ulľšàškod?“ šuisa. adami „podemmε borďźànį mures ulľšàško“ šuem. obida „o·ido-skε alšim vožmato!“ šuisa nuem no kuińmoį tšožε ulľšasa šettem mureslį pu. so·-berε so murt so obida vožmatem puen podemzε borďźam.

obida suuį pispuuueś kunzε vožmatem vàu. so·-berε so murt gužem podemzε minisa ulem no ńaraka·z-ik muš pire·m-pε. sokį obida no·šik suuį alškisa veram: „tańi ińi tinid muš pirem! ta·-berε ton odig podem no en po·dma! tazε ďźėľš u·ľį!“ šuem, „mon lešana podemdε en u·štį!“ šuem.

so murt šiźiu mušsε tubinį minem no obidaiez viľitek uštem. uštem no podemaz ta·ľak vi·r-pε; so·-berε beren borďźam. so·-berε obida liktisa vuem no duam: „o·uo ton mon lešana ušti·d-a?“ šuem. (obida ö·z-kε no a·d'd'źį murtliś màu užamzε ńa·rak tode-pε.) murt „uštem vàu“ šuem. obida veram: „mon tinid 'en u·štį!' šuisa veram, ö·į-a vàu!“ šuem. so·-berε obida so murtlį verasa keľ-tem: „ton tańi kesmekľos vaisa muštε tubisa tatsį musir leštisa da·ša; so·mda so·mda šumikľos puńiios da·ša, tu·rlį šion-duonńos da·ša!“ šuem, „mon tatsį sokį sokį šuanen likto“ šuem, „ton sokį tàtin vi·ľį“ šuem, „ton sokį odi·g-no en ki·ška, tonε no·mire-no uz ka·rε“ šuem. so murt obida kosem šamen karem: šà·koį šion-duon-ńos dašam, musir no leštem. so·-berε obidàuen veram ninàuaz vi-ľisa uuε viuem; so kuspin kuľškem kizjos virinį: tuž kužmo tŏu

poti̯sa ńa·rak vań ki̯zjosi̯z pispu̯josi̯z sezjasa li̯ktiľľam ti̯ros obi̯da šuańťšijos. so su̯u̯osi̯z tuž šektam dašam šion-ḍuoneni̯z. so·-berɛ obi̯da šuańťšijos koškiľľam otiš, no·šik öt̯š̯e·-ik šåu̯lasa vań pispu̯josi̯z sez-jasa. so aźla veraśkiś obi̯da berlo kiľi̯sa veram: „vot ińi ton ta·-berɛ tuž uzi̯rmod, kupesli̯ potod!“ šuem.

so obi̯dåu̯en veramez šamen so murt tuž uzi̯rmem. su̯u̯en so mušjosi̯z tuž leźem. so leźemńaz vaši̯u̯zɛ dińaz nuu̯dem; mušez tuž uno luem. tuž uzi̯rmi̯sa kupesli̯ potem.

2.

Der mann und der waldgeist.

Ein mann ging in den wald, um in einer baumhöhle bienenstöcke einzurichten, und soll herumgewandert sein, um einen (dienlichen) baum zu suchen. Dann begegnete ihm der waldgeist und fragte: „Was suchst du?“ Der mann sagte: „Ich suche einen (dienlichen) baum, um bienenstöcke zu machen“. „Komm mal, ich werde dir selbst zeigen!“ sagte der waldgeist, führte ihn mit sich, zeigte ihm einen baum und sagte: „Mache in diesem baum, von der wurzel an drei arschinen aufwärts, drei bienenstöcke, darüber aber darfst du keinen einzigen bienenstock machen!“ Der mann machte so, wie der waldgeist ihm befohlen hatte. Darauf ging der mann im frühling (in den wald), um (die bienenstocköffnungen) zuzumachen, und wieder sah ihn der waldgeist und fragte: „Was machst du?“ Der mann sagte: „Ich suche deckel, um die öffnungen der bienenstöcke zuzumachen“. „Komm nur, ich werde dir selbst zeigen!“ sagte der waldgeist, führte ihn mit sich, und nachdem er volle drei tage gesucht hatte, fand er (dienliches) holz zu den deckeln. Darauf machte der mann mit den vom waldgeist gefundenen (eig. gezeigten) deckeln (eig. holz) die bienenstöcke zu.

Der waldgeist hatte ihm den baumkönig gezeigt. Darauf ging der mann im sommer, um seine bienenstöcke nachzusehen, und die bienen waren in alle (bienenstöcke) hineingezogen. Dann erschien ihm wieder der waldgeist und sagte: „Siehe, die bienen sind zu

dir schon hineingezogen! Keinen einzigen bienenstock mehr darfst du machen! Pflege nur diese gut! Ohne mich darfst du deine bienenstöcke nicht öffnen!"

Im herbst ging der mann den baum zu zeideln und öffnete (die bienenstöcke), ohne auf den waldgeist zu warten. Als er öffnete, sollen die bienenstöcke voll von blut gewesen sein; darauf machte er (die bienenstöcke) wieder zu. Da kam der waldgeist dahin und fragte: „Hast du etwa ohne mich geöffnet? (Obgleich der waldgeist nicht gesehen, was der mensch gethan hat, soll er doch alles wissen.) Der mann gestand, dass er geöffnet habe. „Ich sagte dir ja: 'öffne nicht!' Nicht wahr!" sagte der waldgeist. Darauf verliess ihn der waldgeist, nachdem er ihm folgendes gesagt hatte: „Bringe kufen her, sammle deinen honig ein und braue dann hier met; so und so viel schalen und löffel sollst du bereit halten, und ebenso allerlei speisen und getränke! Ich komme zu der und der zeit mit hochzeitsleuten hierher. Dann musst du hier warten. Fürchte dich aber gar nicht, sie machen dir nichts!" Der mann that, wie der waldgeist ihm befohlen hatte: er bereitete allerlei speisen und getränke zu und braute met. Darauf soll er, an dem vom waldgeist bestimmten tage, gewartet haben. Unterdessen fingen die fichten an sich zu bewegen: es entstand ein sehr starker wind, der alle, alle fichten und (andere) bäume beugte, und so kam das ganze hochzeitsgefolge des waldgeistes. Er (der mann) bewirtete sie freigebig mit den angerichteten speisen und getränken. Darauf fuhren die hochzeitsleute des waldgeistes davon weg, indem sie wieder in derselben weise rauschten und alle bäume beugten. Der voraussagende waldgeist, der (hinter den anderen) zurückgeblieben war, sagte zu ihm: „Nun wirst du schon sehr reich werden, du wirst ein kaufmann sein!"

Der mann wurde sehr reich, gerade wie es der waldgeist vorausgesagt hatte. Seine bienen vermehrten sich sehr. Je nachdem sie sich vermehrten, führte er die bienenschwärme nach hause; er bekam sehr viel bienen. Nachdem er sehr reich geworden war, wurde er kaufmann.

3.

murt no obida.

odig murt ńuųoskε podem podemàni minem no pispu ułśasa vetlε viųem. soki suųi obida ułśiram no „mar ułśàśkod?“ śuisa ḑuam. so murt „podem podemàni pu ułśàśko“ śuem. obida „o·ido-skε, ałśim vośmato!“ śuisa nuem no odig pu vośmatisa veram: „ta puez tàtiśen kułśkisa ukmisli vuitoź po·dma, so·-berε odig podem no en po·dma iùi!“ śuem. so murt so śamen ukmis podem podmasa kełtem no tuųis borďźàni minem. soki suųi so obida no·śik ułśiram no „mar ułśàśkod?“ śuisa ḑuam. so murt „podemńosmε borďźàni mures ułśàśko“ śuem. obida „o·ido vàųłśε ułśàųom!“ śuem no kośkiłłam mures ułśàni. obida kuińmoi tśoźε ułśasa śettem no borďźàłłam podemzes.

so·-berε so murt guźem podemzε minisa ułem no ukmisa·z-ik muś pirem-pε. so·-berε so murt beren tuųissε minem no so puezlen ḑiųaz no·śik odig podem podmam das med luoz śuisa. so·-berε so murt guźem muśsε ułśàni minem no muśez ńa·rak bidme·m-pε! obida soki soiε ađďźem no veram: „mon tinid ö·i-a ve·ra: 'odig podem no en po·dma!' śuisa. iùi ta·-berε koł po·dma koł e·ni, odig no tinid muś uz pi·ri iùi. ta pu pispuųen kunez vàų! ton suųeś śińzε söremed; suųen śińmiz òtin vàų!“ śuem.

3.

Der mann und der waldgeist.

Ein mann ging in den wald, um in einer baumhöhle bienenstöcke einzurichten, und soll herumgewandert sein, um einen (dienlichen) baum zu suchen. Dann begegnete ihm der waldgeist und fragte: „Was suchst du?“ Der mann sagte: „Ich suche einen (dienlichen) baum, um bienenstöcke zu machen“. „Komm mal, ich

werde dir selbst zeigen!“ sagte der waldgeist, führte ihn mit sich, zeigte ihm einen baum und sagte: „Mache in diesem baum, von hier an beginnend, bis neun bienenstöcke, darüber aber darfst du keinen einzigen bienenstock machen!“ Der mann machte demgemäss neun bienenstöcke, ging dann weg und begab sich im frühling (in den wald), um (die bienenstocköffnungen) zuzumachen. Da begegnete ihm wieder der waldgeist und fragte ihn: „Was suchst du?“ Der mann sagte: „Ich suche deckel, um die öffnungen der bienenstöcke zuzumachen“. „Wohlan, suchen wir zusammen!“ sagte der waldgeist, und sie gingen deckel zu suchen. Der waldgeist fand solche, nachdem er volle drei tage gesucht hatte, und dann machten sie die bienenstöcke zu.

Im sommer ging der mann darauf, um seine bienenstöcke nachzusehen, und die bienen waren in alle neun (bienenstöcke) hineingezogen. Darauf ging der mann im frühling noch ein mal (in den wald) und machte am gipfel jenes baumes noch einen bienenstock, damit zehn bienenstöcke da seien. Darauf ging der mann im sommer seine bienen zu suchen, und die bienen waren alle verschwunden! Dann sah ihn der waldgeist und sagte: „Hab' ich dir doch gesagt: 'keinen einzigen bienenstock darüber sollst du machen!' Ob du hernach bienenstöcke in baumhöhlen machst oder nicht, — keine einzige biene wird dir mehr in einen bienenstock hineinziehen! Dieser baum war der baumkönig! Du hast ihm das auge ausgestochen; sein auge war ja da (am gipfel)!“

4.

såu̯dat no obi̮da.

odig murt aŋa saḭki̮ni̮ mi̮nem vi̮u̯em. òti̮n obi̮da iźɛ vi̮u̯em. obi̮daḙez gondi̮r šii̮ni̮ kut́škɛ vi̮u̯em no adami obi̮daḙez saḭkatem. serɛ gondi̮r ki̮škasa koškem. serɛ obi̮da ađamiu̯i̮ veram: „ton sou̯datli̮ koškod, it̮šɛ it̮šɛ karɛ vuod; so karɛ vuem berad otiš baddzi̮m ńuk ađđźod; so ńuki̮n odig baddzi̮m iz luoz; ton so iz dorɛ vuem berad monɛ i·źlaški̮“ šuem.

odįdåᵤen veramez śamen so murt såᵤdatlį koškem. so śame·n-ik karɛ vuem beraz baddzįm ńuk vań vįᵤem; so ńukįn baddzįm iz no vań vįᵤem. so murt obįdåᵤen veramez śamen obįdaiez iźlaškem. iźlaškem beraz obįda ńåᵤta·z-ik lįktem. lįktem beraz obįda anaiezlį ta murtɛ śudįnį vordįnį kosįsa keľtem. so śiįtoź ďuįtoź obįda pašpurt vajįsa lįktįsa vuem. serɛ obįda pašpurtsɛ ta såᵤdatlį śotem no „ińi ton bertod tajn“ šuem. so såᵤdat aźla oskįmtɛ; so·-berɛ obįda suᵤį tšįrdįsa voźmatem. serɛ so såᵤdat veram: „berto·d-kɛ berto ińi!“ šuem. so·-berɛ obįda suᵤį śińzɛ tšimånį kosem. so såᵤdat śińzɛ tšimam no „ai! iźiįɛ uši:!“ šuem. obįda veram: „ui! ińi iźiᵤed tįnad vil-šu itškemɛ kiľiz dįr!“ šuem.

4.

Der soldat und der waldgeist.

Ein mann soll gegangen sein, um seinen acker zu reinigen. Da (auf dem acker) soll der waldgeist geschlafen haben. Der bär soll angefangen haben, den waldgeist zu fressen, aber der mann erweckte den waldgeist. Da erschrak der bär und lief weg. Darauf sagte der waldgeist zum manne: „Du begiebst dich in den soldatendienst, du gelangst an die und die stadt; nachdem du an diese stadt gelangt bist, siehst du da eine grosse schlucht; in dieser schlucht ist ein grosser stein; rufe mich herbei, sobald du an den stein gelangt bist“.

Der mann ging in den soldatendienst, so wie der waldgeist gesagt hatte. Ebenso soll da, nachdem er an die stadt gelangt war, eine grosse schlucht gewesen sein; auch soll in dieser schlucht ein grosser stein gewesen sein. Dem worte des waldgeistes gehorchend, rief der mann den waldgeist herbei. Sogleich nachdem er ihn gerufen hatte, kam der waldgeist. Nachdem der waldgeist gekommen war, hiess er seine mutter den mann bewirten und verpflegen und ging weg. Als er (der mann) gegessen und getrunken hatte, kam der waldgeist und brachte einen reisepass mit sich. Darauf gab der waldgeist dem soldaten den pass und sagte: „Jetzt

kannst du mit diesem (pass) heimkehren". Zuerst-glaubte der soldat es nicht; dann aber las ihm der waldgeist (den pass) vor und zeigte (ihm dadurch, dass es wirklich ein pass sei). Darauf sagte der soldat: „Ich werde fürwahr heimkehren!" Dann hiess der waldgeist ihn die augen schliessen. Der soldat schloss die augen und sagte: „Wehe! Mein hut fiel herab!" Der waldgeist sprach: „Juchhe! Dein hut ist wohl schon fünfhundert werst zurückgeblieben!"

5.

murt no peri.

odig murt mịnem ńuu̯eskɛ pöịšur kutịnị. so murtɛ peri aď-ďźem no d̦uam: „ađami urom, ton mar vetliškod?" šuem. ađami „mon ńuu̯eskɛ pöịšur kutịnị lịkti" šuem. peri „ben nò·mịr-no öd kut ama?" šuem. ađami „öị„ šuem. peri ađamiu̯ị veram: „o·ịdo, aľšịmes pužeị kutomị", šuem, „ton ta šuresti mịn" šuem, „mon ta šuresti mịno" šuem no oźị koškiľľam. ađami öžöt-gịnɛ mịnem no pužeịliš šurzɛ šettem no soịɛ puto kuspaz ponem. peri odig pužeịez kutem no nupiịasa vajem no ađami dorɛ vuem no ađamiu̯eš d̦uam: „ađami urom, ton öd kut ama?" ađami „kuti no kuskam ponem vå̄u̯ no kuskiškịm ušịsa kiľem; odi·g-no öị šö·dị; šurez gịnɛ kiľem" šuem. se·-berɛ peri ađamiịez „o·ịdo, ađami urom, aľšịmeu̯ị odigez no tịrmoz" šuem no aslaz korkaz so kutem pu-žeịzɛ no ađamiịez no nuu̯em.

se·-berɛ pužeịez ńiịem no ađamiịez so pužeị-kuen vuu̯ịịleźem. ađami kuzɛ mịrden nupiịasa vuttem tị dorɛ no paľmịsa uu̯em. peri aľšịz vuem no „ađami urom, ton må̄u̯ị tuž kema uu̯iškod?" šuem. ađami „tịenị·z-ik nuu̯ịnị tịrtiško" šuem. peri ađami kiiš kuzɛ baštem no tịiš vuez gumịľtem no baštịsa koškem. ađami so šörti mịnem. pužeịez pöštiľľam no šiiľľam.

šiịem berazị iźịnị vịdiľľam. ađamiịez vịttiľľam ukno šorɛ; so šorị·n-ik vöu̯detịn vịu̯em vuko-kö. ađami as ińtiịaz diš tịrem no

aťšiz gur urtsɛ vi̮dem. peri so vuko-köez so adami šorɛ kuštisa leźem. tšukna peri adami dorɛ pi̮rem no d́uam: „adami urom, d́źěťš iźi·d-a?“ šuem. adami „nomi̮rɛ so ta öz lu“ šuem. ki̮keti d̦ži̮t no·šik adamiiez aźla ińtiia·z-ik vi̮ttiťťam. adami as ińtiiaz no·šik pi̮š-di̮r ponem. aťšiz pedlo potisa ukno vi̮žiiaz uťškisa uuem. so odig-šińmo murt pi̮rem no so pi̮š-di̮rez „kuaž-kuaž“ si̮skisa kuštem. adami beren as ińtiiaz pi̮ri̮sa vi̮dem. tšukna peri pi̮rem no „adami urom, d́źěťš iźi·d-a?“ šuem. „u·uo te·i̮-a pi̮·ti̮š-a šiiz!“ šuem. peri anaiezli̮ veram: „oi̮ di̮rak, anai, ma·rťšem si̮ski, oźi̮ no 'te·i̮-a pi̮·ti̮š-a gi̮nɛ šiiz' šuɛ“. — kuińmeti pou no·šik aźla ińtiiaz vi̮ttiťťam. adami aslaz ińtiiaz kerpiš ti̮ri̮sa keťtem. aťšiz gur-urtsɛ vi̮dem. no·šik odig-šińmo murt pi̮rem no no·šik šuti̮rlatisa si̮skini̮ kuťškem. si̮skisa odig pińze·-ik ťšigem. anaiezli̮ veram: „oi̮ di̮rak, anai, ta·-bi̮rɛ kuuiz di̮r ińi!“ šuem. tšukna peri no·šik adami dorɛ pi̮rem no d́uam: „adami urom, d́źěťš iźi·d-a?“ šuem. adami „te·i̮-a pi̮·ti̮ša šiiz!“ šuem.

se·-berɛ peri adamiiez berti̮ni̮ kosem. adami „ug be·rtiški̮!“ šuem. peri odig si̮ndi̮k ukšo šotisa leźem no adami ukšoze vormi̮mtɛ no peri aťšiz dińaz vuitoź nupiiasa nuem. so adami tuž uzi̮rme·m-pɛ.

5.

Der mann und der teufel.

Ein mann ging in den wald, um wildpret zu fangen. Der teufel sah diesen mann und fragte: „Mein freund mensch, was wanderst du hier?“ Der mann sagte: „Ich kam in den wald, um wildpret zu fangen“. Der teufel sagte: „Hast du denn nichts bekommen?“ „Nichts“, antwortete der mann. Der teufel sagte zu dem mann: „Komm, wir wollen selbst (zusammen) renntiere fangen! Geh du jenen weg“, sagte er, „ich gehe diesen!“, und so gingen sie. Der mann ging ein stückchen, fand ein renntierhorn und steckte es in seinen gürtel. Der teufel fing ein renntier, warf es über die schulter, holte wieder den mann ein und fragte ihn:

„Mein freund mensch, hast du denn nichts bekommen?“ Der mann sagte: „Ich fing (ein renntier) und band es an den gürtel, aber es ist von dem gürtel gefallen; ich bemerkte es gar nicht: nur das horn ist da geblieben“. Dann sagte der teufel zu dem mann: „Wohlan, mein freund mensch, éin renntier ist ja genug für uns!“, und trug sowohl das gefangene renntier als den mann nach seinem haus.

Darauf häutete er (der teufel) das renntier ab und schickte den mann mit der renntierhaut nach dem seeufer. Mit mühe trug der mann die haut zum see und war erstaunt. Auch der teufel selbst kam dahin und sagte: „Mein freund mensch, warum verweilst du hier so lange?“ Der mann sagte: „Ich will auch den see (in der haut) wegtragen“. Der teufel nahm die haut aus der hand des mannes, schöpfte das wasser aus dem see (in die haut), nahm es mit sich und ging. Der mann ging nach ihm. Das renntier kochten und assen sie.

Nach dem essen legten sie sich schlafen. Den mann legte man in's bett am fenster; an der decke hing über ihm ein mühlstein. Der mann sammelte seine kleider an seine lagerstelle und legte sich selbst am ofen schlafen. Der teufel liess den mühlstein (wie er glaubte) auf den mann fallen. Am morgen kam der teufel zu dem mann herein und fragte: „Mein freund mensch, hast du gut geschlafen?“ Der mann sagte: „Es ist nichts vorgefallen“. Am folgenden abend legte man den mann in's bett an demselben platz. Der mann legte aber auf seinen platz eine hanfgarbe. Selbst ging er hinaus und stellte sich an das fenster um zu schauen. Der einäugige mann (d. h. der teufel) trat ein, kaute *„kuaž-kuaž“* („knirsch-knarsch“)[1] auf die hanfgarbe und warf sie darauf weg. Der mann ging wieder hinein und legte sich auf seinen platz. Am morgen kam der teufel herein und sagte: „Mein freund mensch, hast du gut geschlafen?“ „Ich weiss nicht, ob es die läuse oder die flöhe sind, die mich gebissen haben!“ antwortete er. Der teufel sagte zu seiner mutter: „Ach wunderbar, mutter, wie viel habe

[1] Onomatopoëtischer ausdruck, um das knirschen des strohes beim zerkauen zu bezeichnen.

ich doch auf ihn gekaut, und dennoch sagt er, dass nur die läuse oder die flöhe ihn gebissen haben!“ — Zum dritten mal legte man ihn wieder auf denselben platz. Der mann verliess sein bett und füllte seinen platz mit ziegeln. Selbst legte er sich an den ofen. Wieder kam der einäugige mann herein und fing wieder an, (mit den zähnen) knirschend zu kauen. Während des kauens zerbrach er sogar einen zahn. Zu seiner mutter sagte er: „Ach wunderbar, mutter, — — jetzt aber starb er doch wohl!“ Am morgen ging der teufel wieder zu dem mann herein und fragte: „Mein freund mensch, hast du gut geschlafen?“ Der mann sagte: „Ich weiss nicht, ob es die läuse oder die flöhe sind, die mich gebissen haben!“

Darauf hiess der teufel den mann zurückkehren. Der mann sagte: „Ich kehre aber nicht zurück!“ Der teufel sandte ihn (nach hause), nachdem er ihm eine kiste geld gegeben hatte, und, da der mann sein geld nicht zu tragen vermochte, so trug der teufel selbst (das geld) auf seinen schultern, bis sie nach hause gelangten. Man sagt, das der mann sehr reich geworden ist.

6.

pileš.

ku̯iń agaio-vįnojos vįu̯em. odigez sooslen pileš vįu̯em. okpou̯ dįrja kį·knazį soos mįniľľam śarťšį luškànį. pilešez nuu̯įmtezį. kįketiįaz no·šik nuu̯įmtezį. ku̯ińmetiįaz pileš munįnį turtɛ vįu̯em. agaįjosįz „ťšįreťåu̯od!“ šuo vįu̯em. pileš agaijosįz šörɛ merťškįsa munem śarťšį luškànį. soos påu̯en biťšåu̯o vįu̯em. sokį pileš ťšįreťam: „agaį, mon ińi tuštį bįtsazɛ šetti!“ šuem. agaijosįz „måu̯į ťšįreťåškod, pileš!“ šuiľľam. śarťšį voźmaś kįu̯em no soosįz ku̯ińnaze·s-ik kutįsa vajem no soosįz ḑźįźʋu̯az borďźasa ponem.

sʋu̯en vįu̯em ku̯iń nįu̯įz. anaiez baďďźįn nįu̯ze kosem gurzɛ estįnį. anaįez no·šik koškem śarťšį voźmànį. nįu̯ gurzɛ estem no ḑźįźʋu̯iškįz kutem aďamiįez potįnį kosem. agaijosįz pilešez potįnį kosiľľam: „mįn, ton po·tį!“ šuiľľam, „ton ťšįreťad!“ pileš potem.

niįų kosem soįɛ kuį viįųɛ pukšįnį. pil'eš pukšem no pogįrasa koškem. „mon ug to·dišk̦į“ šuem, „al'ↄšįd pukšįsa vo·źmatį!“ šuem. niįų pukšįsa ul'em no pil'eš niįųez gurɛ doŋgem no leźem. niįų gurɛ pįžem. anaįez šarl'ↄšįzɛ voźmasa bertem no gurzɛ uštįsa ul'em. „ai ai, tuž kötį šuma vàų!“ šuem. so pįžem aḓamiįez šiem no no·šik šoreti niįųzɛ kosem „niįųį, gurdɛ e·stį no ḑžįžↄųišk̦įd takaįez no·šik pį·žį, niįųį!“ šuem no al'šįz no·šik šarl'šį voźmànį koškem.

niįųiz gurzɛ estem no ḑžįžↄųiš takaįez potįnį kosem. agaijosįz no·šik pil'ešez potįnį kosil'l'am. pil'eš no·šik potem. pil'eš no·šik kuį viįųɛ pukšem no no·šik kuį viįųiš ušįsa koškem. niįųlį veram: „mon ug to·dišk̦į“ šuem, „al'ↄšįd pukšįsa u·l'į!“ šuem. niįų pukšem no pil'eš niįųez no·šik pįžem. anaįez šarl'šįzɛ voźmasa bertem no gurzɛ uštįsa ul'em. ul'em no no·šik pįžem aḓamiįez šiem. šiem beraz no·šik pokl'ši niįųzɛ gurzɛ estįnį kosem.

niįų gurzɛ estem no no·šik ḑžįžↄųiš takaįez potįnį kosem. agaįjosįz no·šik pil'ešez potįnį kosil'l'am. pil'eš no·šik potem no niįų kuį viįųɛ pukšįnį kosem. pil'eš pukšem no pogįrasa koškem. „mon ug to·dišk̦į“ šuem, „al'ↄšįd pukšįsa u·l'į!“ šuem. niįų pukšįsa ul'em no pil'eš gurɛ doŋgįsa leźem. niįų no·šik pįžem. anaįez no·šik šarl'šįzɛ voźmasa bertem no gurzɛ uštįsa ul'em no so pįžem aḓamiįez šįnį kul'škem. niįųizlen kiįaz zarńi zundesez viįųem. anaįez šiįkiz ad'd'źem no tokmam: „ai, niįųmɛ šiiško viįųem!“ šuem. serɛ ḑžįžↄųzɛ uštįsa ul'em no takajosįz kųińez no ḑžįžↄųaz kil'em!

so no·šik al'ↄšįz kul'škem gurzɛ estįnį. estem beraz takazɛ potįnį kosem. agaijos no·šik pil'ešez pottil'l'am. so kįšnomurt pil'ešez kuį viįųɛ pukšįnį kosem. pil'eš pukšem no pogįrasa koškem. „mon ug to·dišk̦į“ šuem, „al'ↄšįd pukšįsa u·l'į!“ šuem. kįšnomurt pukšem no pil'eš doŋgįsa leźem viįųem. kįšnomurt guriš potem viįųem. pil'eš ḑirzɛ purten ţ̦šogem no kįšnomurt kuįųem.

soos soųiš odig sįndik ukšozɛ nuil'l'am. pil'eš össe·-ik nuem. soųen ösez kort viįųem. soos ukšozes l'ukįnį šures durɛ pukšil'l'am. pil'eš „agaį, tàtįn murt ad'd'źoz“ šuem. soos se·-berɛ kįz ḑiįųɛ tubil'l'am. so kįz vįžiįn pegal'l'šos šįd pöšto viįųem. pil'eš kįz ḑiįųɛ össe·-no tubįtem viįųem. kįz ḑiįųįn ukšo lįgd'źon dįrjazį pil'ešlen kiźez potem no kįz ḑiįųišen kiźasa leźem. pegal'l'šos „lįs-vu vija“ šuil'l'am. soųen kiźez šįdazį vijam. serɛ öžöt-gįnek uįųil'l'am no no·šik pil'eš

kịz ḑịɯišen siƚasa leźem. „oị, ińmar taṷ, ińmar ʋ·ṷo mar vijatɛ!“ šɯiƚƚam. no·šik öžöt-gịnɛ uɯem no piƚeš kort össɛ kịz ḑịɯišen kuštịsa leźem no pegaƚƚšos „ińmar ḑömịrâṷoz!“ šɯịsa biźịsa koškiƚ-ƚam. piƚeš kịz ḑịɯišen vaśkịsa no·šik pegaƚƚšos śörɛ biźịnị kuƚśkem. „du·gdɛ, du·gdɛ!“ šɯịsa biźịnị kuƚśkem. odigez dugdem no piƚeš kịɯzɛ vandem. pegaƚś ḑuɯtoššossɛ ƚšịreƚanị kuƚśkem. ƚšịreƚamez luịtek „bloṷ-bloṷū!“ šɯịsa ƚšịreƚam no ḑuɯtoššosịz kịškasa uka·ta biźịnị kuƚśkiƚƚam. so kɯiń agaio-vịnojos tuž tuž uzịrmiƚƚa·m-pɛ.

6.

Der kahlköpfige bruder.

Es waren einmal drei brüder. Einer von ihnen (der jüngste) war kahlköpfig. Einmal gingen sie beide (d. h. die beiden älteren) um rüben zu stehlen. Den kahlkopf nahmen sie nicht mit. Zum zweiten mal nahmen sie ihn auch nicht mit. Zum dritten mal soll der kahlkopf haben gehen wollen. Die älteren brüder sollen aber gesagt haben: „Du schreist!“ Der kahlkopf aber folgte seinen brüdern auf den fersen und ging um rüben zu stehlen. Sie (die älteren brüder) sollen seitwärts (von dem kahlkopf) (rüben) gesammelt haben. Dann schrie der kahlkopf: „Bruder, ich habe schon eine ganze schüssel (rüben) gefunden!“ Die älteren brüder sagten: „Warum schreist du, kahlkopf!“ Die hüterin des rübenfeldes hörte es, ergriff sie alle drei, nahm sie mit sich und schloss sie unter die pritsche ein.

Sie hatte drei töchter. Die mutter hiess die älteste tochter den ofen heizen. Die mutter ging wieder, um die rüben zu hüten. Das mädchen heizte den ofen und hiess einen von den unter der pritsche eingeschlossenen menschen herauskommen. Die älteren brüder hiessen den kahlkopf hinausgehen: „Geh, geh du hinaus!“ sagten sie, „du hast geschrieen!“ Der kahlkopf kroch hinaus. Das mädchen hiess ihn sich auf die brotschaufel setzen. Der kahlkopf setzte sich, aber fiel herab. „Ich kann nicht“, sagte er, „setze dich selbst darauf und zeige mir!“ Das mädchen setzte sich um

zu zeigen, aber der kahlkopf schob das mädchen in den ofen hinein und liess sie da bleiben. Das mädchen wurde da gebraten. Nachdem die mutter ihre rüben gehütet hatte, kam sie zurück, öffnete den ofen und sah hinein. „Ai, ai, ich wurde sehr hungrig!" sagte sie. Sie ass den gebratenen menschen und rief noch ihre mittlere tochter, sagend: „Meine tochter, heize den ofen und brate noch einen von den unter der pritsche befindlichen widdern!" — und selbst ging sie wieder hinaus, um die rüben zu hüten.

Das mädchen heizte den ofen und hiess einen von den unter der pritsche eingeschlossenen widdern herauskommen. Die älteren brüder hiessen wieder den kahlkopf hinausgehen. Der kahlkopf kroch wieder hinaus. Der kahlkopf setzte sich wieder auf die brotschaufel und fiel wiederum von der brotschaufel herab. Er sagte zu dem mädchen: „Ich kann nicht, setze dich selbst darauf und zeige mir!" Das mädchen setzte sich, und der kahlkopf bratete wiederum ein mädchen. Nachdem die mutter ihre rüben gehütet hatte, kam sie zurück, öffnete den ofen und sah hinein. Sie sah hinein, und wiederum ass sie einen gebratenen menschen. Nachdem sie gegessen hatte, hiess sie wieder ihre kleinste tochter den ofen heizen.

Das mädchen heizte den ofen und hiess einen von den unter der pritsche eingeschlossenen widdern wieder herauskommen. Wiederum hiessen die älteren brüder den kahlkopf hinausgehen. Der kahlkopf kroch wieder hinaus, und das mädchen hiess ihn sich auf die brotschaufel setzen. Der kahlkopf setzte sich und fiel herab. „Ich kann nicht", sagte er, „setze dich selbst darauf und zeige mir!" Das mädchen setzte sich um zu zeigen, und der kahlkopf schob sie in den ofen hinein und liess sie da bleiben. Ein mädchen wurde wieder gebraten. Die mutter kam wieder zurück, nachdem sie ihre rüben gehütet hatte, öffnete den ofen, sah hinein, und fing an, diesen gebratenen menschen zu essen. An der hand des mädchens war ein goldener ring. Die mutter sah während des essens den ring und verstand: „Wehe, meine tochter habe ich gegessen!" sagte sie. Darauf öffnete sie den schrank unter der pritsche, sah hinein, und (— siehe —) die drei widder waren (noch) da unter der pritsche!

Sie fing (jetzt) selbst an, den ofen wieder zu heizen. Nachdem derselbe geheizt war, hiess sie einen widder herauskommen. Wieder trieben die älteren brüder den kahlkopf hinaus. Das weib hiess den kahlkopf sich auf die brotschaufel setzen. Der kahlkopf setzte sich und fiel herab. „Ich kann nicht“, sagte er, „setze dich selbst darauf und zeige mir!“ Das weib setzte sich, und der kahlkopf soll sie (in den ofen) hineingeschoben haben. Das weib soll aus dem ofen herausgekommen sein. Der kahlkopf schnitt ihren kopf mit dem messer ab, und das weib starb.

Eine kiste geld führten sie (die brüder) mit sich von ihr (dem weib). Der kahlkopf nahm sogar ihre thür. Ihre thür war aus eisen. Sie (die brüder) setzten sich am wege, um ihr geld zu verteilen. Der kahlkopf sagte: „Bruder, hier werden fremde menschen uns sehen!“ Dann kletterten sie auf eine fichte. Unter derselben fichte sollen (darauf) flüchtlinge ihre suppe gekocht haben. Der kahlkopf hatte auch die thür mit sich auf die fichte geschleppt. Als sie (die brüder) droben auf der fichte das geld zählten, wollte der kahlkopf pissen, und er liess sein wasser von der fichte herab. Die flüchtlinge sagten: „Das tauwasser tröpfelt“. Sein wasser rann in ihre suppe herab. Es währte darauf eine kleine weile, und dann kackte der kahlkopf von der fichte herab. „Oh, Gott sei dank, es regnet — oder was!“ sagten sie (die flüchtlinge). Wieder währte es eine kleine weile, und (jetzt) warf der kahlkopf die eiserne thür von der fichte herab, und die flüchtlinge liefen davon weg, sagend: „Der himmel stürzt zusammen!“ Der kahlkopf kletterte von der fichte herab und fing noch an, nach den flüchtlingen zu laufen. „Halt! Still bleiben!“ sagte er und fing an zu laufen. Einer (von den flüchtlingen) blieb stehen, und der kahlkopf schnitt ihm die zunge ab. Der flüchtling fing an, seine kameraden zu rufen. Es war ihm unmöglich etwas zu sagen (eig. schreien), und er schrie (nur): „*bloų-blo₍ū!*“ und die kameraden fingen erschrocken an, noch mehr zu laufen. Die drei brüder sollen sehr, sehr reich geworden sein.

7.

kįk nįu̯ľos.

odig murt baštem vįu̯em kįšno. sou̯en kįšnoįez ku̯u̯em. so ku̯em kįšnou̯en kiľem odig nįu̯įz. so murt no·šik baštem odig pokťši kįšno. so pokťši kįšnou̯en odig nįu̯įz luem. so pokťši kįšno kartsɛ bįdzįm kįšnou̯en nįu̯įnįz puu̯į mįnįnį kosem. kartez bįdzįm kįšnoįezliś nįu̯zɛ baštem no mįnem.

so nįu̯len ataįez kiďokɛ vuem. nįu̯ pispu ďźikįrtemez kįu̯em no „ataįɛ no pu kora dįr“ šuem. nįu̯ so pispu ďźikįrtem dorɛ mįnįnį kuťškem, mįnem no ša·pak piľśi korka uľśįram. so piľśi korkan vįu̯em odig pereś kįšno. so pereś kįšno so nįu̯ mińťšo estįnį kosem. nįu̯įz mińťšozɛ estem no so pereś kįšno „nįu̯į, vu vaį!“ šuem, „òtįn, òtįn sari-vål̯u̯ luoz, so kiźåu̯oz“ šuem. nįu̯įz vuzɛ vajem. „nįu̯į“, so pereś kįšno, „mįn, òtįn veńo-pu luoz, soįɛ vaį!“ šuem. nįu̯įz mįnem no veńik vajem. so pereś kįšno „ďa nįu̯į, siľanam ṭšį·ẓį!“ šuem, „aľśį·m-ik mįno“ šuem. nįu̯įz ṭšįẓįmtɛ nupiįasa nuem. mińťšoįɛ vuiľľam no so pereś kįšno „ďa nįu̯į, monɛ nįdįnįz pà·rį!“ šuem. nįu̯įz nįdįnįz pàrįmtɛ ku̯aro påu̯įnįz pàrem. pàrįsa dugdem no so pereś kįšno „ďa nįu̯į, mįnam siľanam ṭšį·ẓį no aľśį·m-ik berto“ šuem. nįu̯įz ṭšįẓįmtɛ nupiįasa vajem.

ṭšukna iźįsa suu̯tiľľam no so pereś kįšno „nįu̯į, mįn, kenasįn sįndįk luoz“, šuem, „kudiz „žoŋ-žoŋ“ šuiškɛ, sozɛ ba·štį!“ šuem. nįu̯ žoŋgetišsɛ baštem.

so pereś kįšno „nįu̯į, mon bugor tigiltįsa leźo“ šuem, „ton so bugor kuźa be·rtį!“ šuem, „so bugor prak dińad bertoz“ šuem. nįu̯ so bugor śörɛ bertem. bertemezliś aźla sou̯en puniįez uu̯tem „ou̯, ou̯, miľam apaį ukśo vajoz, ou̯, ou, miľam apaį ukśo vajoz!“ šusa uu̯tem. so nįu̯len ṭšuẓ-apaįez punįzɛ uu̯tįnį kose·-pɛ: „'kįįen ebek vajɛ' šu, 'kįįen ebek vajɛ' šu!“ šuem. punį no·šik „ou̯, ou̯, miľam apaį ukśo vajoz!“ šusa uu̯tem. oźi·-ik nįu̯ ukśo vajem.

so nįu̯len ṭšuẓ-apaįez askįs nįu̯zɛ kartenįz no·šik puu̯į leźem. nįu̯len ataįez kiďokɛ vuem. nįu̯ ognaz kiľem. nįu̯ pispu ďźikįr-

temez kįuem no „atajε no pu kora ug!“ šuem. nįu so pispu d'źikįrtem dorε mįnem. mįnem no ša·pak pit,śi korka ut,śįram. nįu so pit,śi korka pįrem no òtįn vįuem pereś kišno. so pereś kįšno so nįuez miúťšo estįnį kosem. nįu miúťšojez estem no pereś kįšno „mįn, nįuį, òtįn sari-våu kiźåuoz, souęś kiźzε vaį!“ šuem. no·šik veńiklį veńo-pu vaįnį kosem. nįu veńo-pu vajem. se·-berε pereś kįšno „ďa, nįuį, sįlanam ṭśį·ẓį!“ šuem. nįu sįlanaz ṭśįẓem no pereś kįšno at,śį·z-ik mįnem. „ďa, nįuį, monε veńiklen nįdįnįz pà·rį!“ šuem. nįu veńiklen nįdįnį·z-ik pàrem. pàrem no „ďa ińi, nįuį, sįlanam ṭśį·ẓį no at,śį·m-ik berto!“ šuem. nįu sįlanaz ṭśįẓem no pereś kįšno at,śį·z-ik bertem.

ṭśukna iźįsa suutilľam no pereś kįšno „mįn, nįuį, kenasįn sįndįk luoz“ šuem, „kudiz „dup-dup“ šuiškε, sozε ba·śtį!“ šuem. nįu kenasε pįrem no sįndįk, kudiz „dup“ šuiz, soze baśtεm.

se·-berε pereś kįšno „nįuį, mon bugor tigiltįsa ležo“ šuem, „so bugor prak dińad bertoz“ šuem, „ton so bugor śörε be·rtį!“ šuem. nįu so bugor śörε prak dińaz bertem. bertemezliś aźla puniįez uute·-pε „ou, ou, mil'am apaį kįien ebek vajoz“ šusa uutem. so nįulen anaįez „'ukšo vajoz' šu!“ šue·-pε. punį no·šik „ou, ou, mil'am apaį kįien ebek vajoz“ šusa uutem. so pokťši kišnouen nįuiz bertįsa vuem no sįndįksε uśtįsa uľem no ńa·rak kįien ebek potem. so nįuez asse·-ik śiisa bįttil'am.

7.

Die zwei mädchen.

Ein mann nahm sich eine frau. Seine frau starb. Die verstorbene frau hinterliess eine tochter. Der mann nahm sich wieder eine zweite frau. Die zweite frau bekam eine tochter. Die zweite frau hiess ihren mann und die tochter der ersten frau holz holen. Der mann nahm die tochter seiner ersten frau und ging.

Der vater des mädchens ging sehr weit. Das mädchen hörte das krachen der bäume und sagte: „Mein vater haut wahrscheinlich holz“. Das mädchen fing an, nach der seite hin, von wo sie

das krachen der bäume hörte (eig. gegen das baumkrachen), zu gehen, sie ging und traf plötzlich ein kleines haus an. In dem kleinen hause war ein altes weib. Das alte weib hiess das mädchen die badestube heizen. Das mädchen heizte die badestube, und das alte weib sagte: „Hole wasser, mädchen, dort, dort ist ein fuchsrotes pferd, es lässt sein wasser!“ Das mädchen holte aber (richtiges) wasser. „Geh, mädchen“, sagte das alte weib, „dort ist ein nadelbaum, hole ihn herbei!“ Das mädchen ging und brachte mit sich einen badebesen. Das alte weib sagte: „Nun, mädchen, gieb mir einen fusstritt in den after, so gehe ich selbst“. Das mädchen aber hob sie auf die schulter und trug sie fort, ohne den fusstritt zu geben. Sie gelangten in die badestube, und das alte weib sagte: „Nun, mädchen, schlage mich jetzt mit dem besenstiel!“ Das mädchen aber schlug sie nicht mit dem stiel, sondern mit dem besenreis. Nach dem baden sagte das alte weib: „Nun, mädchen, gieb mir einen fusstritt in den after, so kehre ich selbst zurück!“ Das mädchen aber hob sie auf die schulter und trug sie zurück.

Nachdem sie geschlafen hatten, standen sie morgens auf, und das alte weib sagte: „Geh, mädchen, in der speicherkammer giebt es kisten; nimm die, welche *„žoŋ-žoŋ“* („kling-kling“) lautet!“ Das mädchen nahm die klingende kiste.

Das alte weib sagte: „Mädchen, ich lasse einen knäuel rollen, kehre du zurück nach diesem knäuel! Der knäuel geht geraden weges nach deiner wohnung“. Das mädchen kehrte zurück nach dem knäuel. Bei ihrer heimkunft bellte der hund also: „Wow, wow, unser mädchen bringt geld, wow, wow, unser mädchen bringt geld!“ Die tante (schwiegermutter) des mädchens befiehlt dem hunde: „Belle also: 'sie bringt schlangen und frösche', belle: 'sie bringt schlangen und frösche'!“ Der hund aber bellt wieder, sagend: „Wow, wow, unser mädchen bringt geld!“ Und das mädchen brachte wirklich geld (in der kiste).

Die tante des mädchens schickte wieder am folgenden tage ihre (eigene) tochter und ihren mann um holz zu holen. Der vater des mädchens ging sehr weit. Das mädchen blieb allein. Das mädchen hörte das knistern der bäume und sagte: „Mein vater haut ja holz!“ Das mädchen ging nach der seite hin, von wo

sie das krachen der bäume hörte. Sie ging und traf plötzlich ein kleines haus an. Das mädchen ging in das kleine haus hinein, und da war ein altes weib. Das alte weib hiess das mädchen die badestube heizen. Das mädchen heizte die badestube, und das alte weib sagte: „Geh, mädchen, da lässt ein fuchsrotes pferd sein wasser, hole das wasser herbei!“ — Noch hiess sie einen nadelbaum holen zum badebesen. Das mädchen holte auch einen nadelbaum. Darauf sagte das alte weib: „Nun, mädchen, gieb mir einen fusstritt in den after!“ Das mädchen gab den fusstritt, und das alte weib ging selbst (in die badestube). „Nun, mädchen, schlage mich jetzt mit dem besenstiel!“ Das mädchen schlug mit dem besenstiel. Nach dem baden sagte sie (das weib): „Nun, mädchen, gieb mir einen fusstritt in den after, so kehre ich selbst zurück!“ Das mädchen gab den fusstritt, und das alte weib kehrte selbst zurück.

Nachdem sie geschlafen hatten, standen sie morgens auf, und das alte weib sagte: „Geh, mädchen, in der speicherkammer giebt es kisten; nimm die, welche *„dup-dup“* lautet (d. h. einen dumpfen laut giebt)!“ Das mädchen ging in die speicherkammer hinein und nahm die kiste, welche *„dup“* lautete.

Darauf sagte das alte weib: „Mädchen, ich lasse einen knäuel rollen; dieser knäuel geht geraden weges nach deiner wohnung; kehre nach diesem knäuel zurück!“ Das mädchen kehrte nach dem knäuel zurück geraden weges nach ihrer wohnung. Bei ihrer heimkunft bellt der hund also: „Wow, wow, unser mädchen bringt schlangen und frösche!“ Die mutter des mädchens sagt: „Sage: 'sie bringt geld'!“ Aber der hund bellte wieder, sagend: „Wow, wow, unser mädchen bringt schlangen und frösche!“ Die tochter der zweiten frau gelangte nach hause, öffnete ihre kiste, schaute, und nur schlangen und frösche krochen heraus. Sie frassen auch das mädchen selbst und brachten sie um's leben.

8.

pijosmurt no soụen kuụem urom-nịụịz.

vaľľan odig pijosmurtịn nịụmurt urom luiľľam. pijosmurtịz ťšuńị śotono luem, nịụmurtịz derem śotono luem. pijosmurtịz ťšuńịzɛ śotịsa vuttem, nịụmurtịz deremzɛ śotịtek kuụem. so·-berɛ og esep uụem berɛ so pijosmurtlen våụez ịšem no so pijosmurt, våụzɛ uťťšasa, šaị vịụe pịrem. šaị vịụịn våụzɛ uťťšakịz so kuụem urom-nịụzɛ aďďźem. so nịụ uromzɛ „derem śoto" šuịsa öťịsa nuem no keskentek korka kaɣik makɛ puškɛ pịriľľam. otsị pịrem berazị so nịụ „uromɛ lịktiz aľi, derem śotono uromlị!" šuịsa dịrtịsa vetlem. òtịn murtjos uno vịụem, pịrasa potasa vetliľľam. so nịụ uromzɛ og ińtiịɛ puktem no tek pukịnị kosem. so pijosmurte òtiś murtjos oge·z-no ug a·ďďźo vịụem. so·-berɛ otsị tušen vir vaịsa poniľľam no aśses ńa·rak o·ụo kị·tsị koškiľľam. so nịụ berlo kiľịsa uromezlị veram: „ton ta virez en ḑe·tị!" šuem no koškem. so·-berɛ òtiś murtjos ogen ogen lịktịsa so viren vań mugorzɛ zịrasa koškịụịnị kuťškiľľam. so pijosmurt okpoụ murt ebö̈ụ dịrja, „mar medam?" šuịsa ťšińịzɛ vettịsa uťem. so·-śamen zịrasa so virez ńa·rak bịttiľľam, så·moị berlo murtlị to·ľko odig ťšińịaz gịnɛ tịrmịmtɛ. so·-berɛ soụos ḑormiľľam virlen tịrmịmteịezlị. „tåtịn og ki·ńkɛ-no ḑat murt vań dịr!" šuịsa kuspazị veraśkịnị kuťškiľľam. so·-berɛ nịụ uromezliś ḑuam: „o·ụo ton ḑeti·d-a?" šuịsa. so pijosmurt veram: „öźịt-gịnɛ ťšińịmɛ vettịsa uťem våụ" šuem. nịụ veram: „måụi ben ḑetid? mon tonɛ 'en ḑe·tị!' šuem ö·ị-a våụ!" šuem. so·-berɛ ťšåľages deremze śotịsa pottịsa leźem: „tåtịn ke·ma en u·ụị-ńi, — vijozị?" šuem. so·-śamen so pijosmurt uromezliś deremzɛ dišam no bertem.

bertem beraz ḑus vịụaz pukśem. ḑus vịụịn pukịkịz murtjos tåụen pịd bordaz ţšentịsa ogez no kịkez pograsa vetlịnị kuťškiľľam. taịɛ odi·g-no ug a·ďďźo vịụem. so murt öţšɛ aďďźịmtezịụị paľmem. mar karịnị ḑormịsa uụem. so·-berɛ ḑormemenịz pedlo potịsa no uromezliś šaị vịụịn śotem deremzɛ kiľịsa pịrem. so·-berɛ òtiś

murtjos ńa·rak aď'ďźiľľam. so·-berɛ so murt šai̦ vɨu̯ɨn mar luemez ńa·rak veram, derem diśasa bertemzɛ no veram, pɨd bordaz ṭšentɨsa pogramzes no veram.

so·-śamen tińi todiľľam ku̯u̯em murtjos uu̯lan śotem pudoụeś virzɛ o·źɨ mugorazɨ zɨrâụo vɨu̯em šu̯ɨsa.

8.

Der junge mann und seine verstorbene freundin.

Es war einmal ein mädchen, welches einen jungen mann zum freunde hatte. Der junge mann sollte (dem mädchen als zeichen seiner freundschaft) ein füllen schenken, das mädchen aber (dem jungen manne) ein hemd. Der junge mann brachte ihr auch als geschenk das füllen, aber das mädchen starb, bevor sie das hemd geben konnte. Einige zeit darauf verschwand das pferd des jungen mannes, und der junge mann kam, indem er nach seinem pferde suchte, auf den friedhof hinein. Als er nun auf dem friedhofe sein pferd suchte, sah er seine verstorbene freundin. Das mädchen rief ihren freund herbei, um ihm das hemd zu geben, führte ihn mit sich, — und plötzlich traten sie in eine art stube hinein. Nachdem sie hineingekommen waren, sagte das mädchen: „Mein freund ist jetzt gekommen, das hemd soll dem freunde gegeben werden!“ und sie ging eilends (in der stube) hin und her. Es waren da viel menschen, sie gingen hinaus und herein. Das mädchen setzte ihn auf einen bestimmten platz und hiess ihn ganz ruhig sitzen. Kein einziger von den dortigen menschen soll den jungen mann bemerkt haben. Darauf stellte man (auf den tisch) einen bluttrog hin, aber sie (die menschen) selbst gingen sämtlich irgendwohin hinaus. Das mädchen war (eig. blieb als) die letzte und sagte zu ihrem freunde: „Rühre das blut nicht an!“ und ging hinaus. Nachdem die menschen sodann je einer und einer hereingekommen waren und ihren ganzen körper mit dem blut geschmiert hatten, fingen sie an sich wegzubegeben. Der junge mann hatte aber, in einem augenblicke, als

keiner drinnen war, seinen finger (in den bluttrog) eingetaucht um zu sehen, was es sein könne. Als sie (die menschen) sich nun so schmierten, machten sie dem blute ein ende, aber bei dem allerletzten von den menschen reichte es für einen finger nicht zu. Dann waren sie übel angekommen, da das blut nicht ausreichte. „Hier ist wahrscheinlich irgend ein fremder mensch!“ sagten sie und fingen an unter sich zu sprechen. Darauf fragte das mädchen seinen freund: „Vielleicht hast du (das blut) angerührt?“ Der junge mann sagte: „Ein bisschen habe ich meinen finger (in den bluttrog) eingetaucht, um zu sehen (was da sein könnte)“. Das mädchen sagte: „Warum hast du denn angerührt? Habe ich dir nicht gesagt: 'Rühre nicht an!'“ Darauf gab sie ihm in aller eile das hemd, führte ihn hinaus und sagte: „Bleibe nicht länger hier, — sie töten dich!“ Darauf zog er das von seiner freundin erhaltene hemd an und kehrte (nach hause) zurück.

Nachdem er (nach hause) zurückgekommen war, setzte er sich auf die pritsche. Während er nun auf der pritsche sass, fingen die leute an, über seine füsse zu stolpern, und einige stürzten sogar um. Niemand soll ihn gesehen haben. Er wunderte sich, dass sie nichts sahen. Es wurde ihm ängstlich zu mute, und er wusste nicht, was er thun sollte. Er ging bange hinaus, legte das hemd, das die freundin ihm auf dem friedhof gegeben hatte, ab und ging wieder hinein. Jetzt sahen ihn da alle leute. Darauf erzählte er alles, was ihm auf dem friedhofe widerfahren war, er erzählte, wie er, nachdem er das hemd angezogen habe, nach hause gekommen sei, er erzählte auch, wie man über seine füsse gestolpert und umgestürzt sei.

Solchermassen erfuhr man also, dass die verstorbenen in der erwähnten weise ihren körper mit dem blute des geopferten viehes geschmiert hatten.

9.

keťšlen bįžįz main vakťši?

kįk keťťšos kam ďö vįu̯ti vortįsa koško vįu̯em. su̯u̯en sokį odigez pogįram no ďįrįz putkoškem. kiťemez ďöu̯iš ďuam: „ďö, ton bàtįr-amà?" šuem. ďö „bàtįr" šuem. keťš veram: „ben marlį šundį šunįtɛ?" šuem. ďö „šundį bàtįr" šuem. keťš no·šik šundiiš ďuam: „šundį, ton bàtįr-amà?" šuem. šundį „bàtįr" šuem. keťš veram: „ben marlį piťem sogɛ?" šuem. šundį „piťem bàtįr" šuem. keťš ďuam: „piťem, ton bàtįr-amà?" piťem „bàtįr" šuem. „ben marlį töu̯ tuga?" piťem „töu̯ bàtįr" šuem. keťš nošik töu̯liš ďuam. „töu̯, ton bàtįr-amà?" šuem. töu̯ „bàtįr" šuem. „ben bàtįr-kɛ, marlį ďžužįt gureźlį pįr ud po·tiśkį?" töu̯ „gureź bàtįr" šuem. keťš no·šik ďuam gureźliš: „gureź, ton bàtįr-amà?" šuem. gureź „bàtįr" šuem. „ben marlį vu kįrɛ?" gureź „vu bàtįr" šuem. keťš no·šik vuu̯iš ďuam: „vu, ton bàtįr-amà?" vu „i ń m a r bàtįr" šuem. keťš „i ń m a r, bàtįr-a ton ....? i ń m a r, bàtįr-a ton ....? i ń m a r, bàtįr-a ton ....?" ďuam no i ń m a r l e n vožez potem no tiren leźem. keťšlen prak bįžaz ďetem no bįžįz ťšogiśkem.

keťšlen bįžįz soin vakťši·pɛ.

9.

Warum ist der schwanz des hasen kurz?

Zwei hasen sollen über das flusseis springend gelaufen sein. Da stürzte der eine von ihnen um, und sein kopf zersprang. Der andere (eig. der hinterbleibende) fragte das eis: „Eis, bist du der mächtigste (eig. der mächtige)?" „Ja, ich bin der mächtigste", sagte das eis. „Aber warum schmilzt du denn in der sonne?" sprach der hase. Das eis sagte: „Die sonne ist der mächtigste". Dann fragte der hase die sonne: „Sonne, bist du der mächtigste?"

„Ja, ich bin der mächtigste“, antwortete die sonne. Der hase sprach: „Aber warum bedeckt dich denn die wolke?“ Die sonne sagte: „Die wolke ist der mächtigste?“ „Wolke, bist du der mächtigste?“ fragte der hase. „Ja, ich bin der mächtigste“, sagte die wolke. „Aber warum zerzaust dich denn der wind?“ Die wolke sagte: „Der wind ist der mächtigste“. Dann fragte der hase den wind: „Wind, bist du der mächtigste?“ „Ja, ich bin der mächtigste“, sagte der wind. „Wenn du aber der mächtigste bist, warum dringst du nicht durch den hohen berg?“ „Der berg ist der mächtigste“, sagte der wind. Dann fragte der hase den berg: „Berg, bist du der mächtigste?“ „Ja, ich bin der mächtigste“, sagte der berg. „Aber warum höhlt dich denn das wasser aus?“ „Das wasser ist der mächtigste“, sagte der berg. Dann fragte der hase das wasser: „Wasser, bist du der mächtigste?“ Das wasser sagte: „Gott ist der mächtigste“. Der hase fragte: „Gott, bist du der mächtigste . . . ? Gott, bist du der mächtigste . . . ? Gott, bist du der mächtigste . . . ?“, aber Gott zürnte und warf die axt nach ihm. (Die axt) traf gerade den schwanz des hasen, und der schwanz wurde abgeschnitten.

Darum soll der schwanz des hasen kurz sein.

10.

vištem no gondi̮r.

odig murtlen vi̮u̯em ku̯iń pii̯ez. odigez vi̮u̯em so̮u̯en vištem. so̮u̯en ki̮k pii̯ez ńuu̯eskε pu korànį mi̮no vi̮u̯em. agaijosi̮z vištemez ug nu'u̯o vi̮u̯em. vištemlen tuž mi̮nemez potε vi̮u̯em.

okpo̮u̯ agaijosi̮z ńuu̯eskε mi̮ni̮ni̮ peštera̮zi̮ ńàń poniľľam vi̮u̯em. vištem pešteriš ńàńez baštem no aľi̮ši̮z peštere pi̮rem. agaijosi̮z marzε sozε todi̮tek pešterzes nupiii̯aľľam no nuillam.

vištemlen geriiez ad'd'žemez vi̮li̮mtε. vištem pešterišen busiiš geriiez ad'd'žem no „agai, so mar?“ šusa ťši̮rektem. soki̮ agaijosi̮z

soįɛ pešteriš pottiľľam no ńańlį ležiľľam. vištem bördįsa bertɛ vįџem.

gondįr aďďźem no „marlį bördiškod?“ šuem. vištem veram: „dińam bertįnį ug še·ttiškį no soin bördiško“ šuem. gondįr ḑuam: „ben tįnad korkaįed kįtįn?“ šuem. vištem „mon ug to·diškį“ šuem. gondįr „mon todiško“ šuem. vištem „ben kįtįn?“ šuem. gondįr „tańį tàtįn“ šuem no as gџaz nuem no borźasa ponem.

gondįr og esep vetlem no bertįsa uťem no ḑuam: „kötįd šuma·-џa?“ šuem. vištem „šuma“ šuem. gondįr „ben mar šiod?“ šuem. vištem „mu šio“ šuem. gondįr vištemlį odig göršok mu vaįsa šotem no vištem ńa·rak šiisa bįttem. se·-berɛ gondįr no·šik ḑuam: „bertemed pote·-џa?“ šuem. vištem „potɛ“ šuem. gondįr „ben gurtedlen ńimįz kiźį?“ šuem. vištem „vu“ šuem nō sojos serɛ kįgnazį ďźigįrťškiľľam no vuɛ tekťšiľľam.

vištem vuɛ kuџem. gondįr ḑar durɛ potem no tuž kema bördįsa kuџem. soįɛ odig gondįr lįktem no kešànį kuťškem. kįgnazį no vuɛ ušįsa kuџiľľam.

10.

Der narr und der bär.

Ein mann hatte drei söhne. Einer von diesen war ein narr. Zwei von seinen söhnen sollen in den wald gegangen sein um holz zu hauen. Die älteren brüder sollen den narren nicht mit sich genommen haben. Der narr soll sehr gewünscht haben (in den wald) zu gehen.

Einmal sollen die älteren brüder in ihren ranzen brot eingelegt haben, um in den wald zu gehen. Der narr nahm das brot aus dem ranzen und kroch selbst in den ranzen hinein. Die älteren brüder warfen, ohne zu wissen, was es war, den ranzen über die schulter und trugen ihn fort.

Der narr hatte nie einen pflug gesehen. Der narr sah vom ranzen einen pflug auf dem felde und schrie auf: „Bruder, was ist das?“ Da nahmen die älteren brüder ihn aus dem ranzen

heraus und schickten ihn um brot zu holen. Der narr soll weinend umgekehrt sein.

Där bär sah ihn und sagte: „Warum weinst du?“ Der narr sprach: „Ich finde nicht den weg um nach hause zurückzukehren, und darum weine ich“, sagte er. Der bär fragte: „Wo ist denn dein haus?“ „Ich weiss nicht“, sagte der narr. „Ich weiss“, sagte der bär. Der narr sagte: „Wo denn?“ „Sieh, hier!“ sagte der bär, führte ihn in sein lug und machte es zu.

Der bär strich ein wenig herum, kehrte zurück, sah nach, wie er sich befand und fragte: „Bist du hungrig?“ „Ja wohl“, sagte der narr. Der bär sagte: „Was issest du denn?“ „Ich esse honig“, sagte der narr. Der bär holte einen topf honig herbei, gab ihn dem narren, und der narr ass alles auf. Darauf fragte der bär weiter: „Willst du zurückkehren?“ „Ja wohl“, sagte der narr. „Welchen namen hat denn dein dorf?“ fragte der bär. „*Wu*“ („Wasser“), sagte der narr, und darauf umarmten sie einander und sprangen in's wasser.

Der narr ertrank. Der bär rettete sich an's ufer und starb, nachdem er sehr lange geweint hatte. Ein bär kam dahin und fing an, ihn zu zerreissen. Sie fielen beide in's wasser und starben.

11.

ďźɯťš, gondi̯r no ďźi̯ľ,ši̯.

odig pereś ďźɯťš ńuu̯eskiš bertɛ vi̯u̯em. ki̯on kapkanɛ šɯrem vi̯u̯em. so soi̯ɛ pui̯jaz ponem. ki̯on ďźɯľ,šez gurt doraz vuon aźi̯n pottini̯ kosem. so soi̯ɛ pottem no ki̯on „da mon tonɛ šio!“ šɯem. ďźɯťš „dugd aľi, öźi̯t mi̯nom aľi!“ šɯem.

se·berɛ ďźi̯ľ,šii̯en puyiškiľľam no ďźɯťš veram ďźi̯ľ,ši̯u̯i̯: „tańi mon tai̯ɛ puijam poni̯sa vaji no so monɛ šii̯ni̯ tɯrtɛ!“ šɯem. ďźi̯ľ,ši̯ „ma, ta pui̯jad terɛ ama!“ šɯem, „da pon aľi!“ šɯem. ďźɯťš ponem no ďźi̯ľ,ši̯ „ďźi̯źektɛ kiźi̯ dɯmiškod, o·źi̯ dɯ·mi̯ aľi!“ ďźɯťš dɯmem. ďźi̯ľ,ši̯ „da ďźi̯źektɛ kiźi̯ kutsɯškod, o·źi̯ kɯ·tsa aľi!“ šɯem. ďźɯťš bodi̯ kulem no kutsàni̯ kuťškem no ki̯onez vii̯em.

11.

Der russe, der bär und der fuchs.

Ein alter russe soll aus dem walde zurückgekehrt sein. Ein wolf soll in das wolfeisen geraten sein. Er (der russe) setzte ihn (den wolf) in seinen sack. Bevor sie nach dem dorfe kamen, hiess der wolf den russen ihn herauslassen. Er liess ihn heraus, aber der wolf sagte: „Nun fresse ich dich auf!“ „Warte doch, lass uns doch ein wenig weiter gehen!“ sagte der russe.

Darauf begegneten sie einem fuchs, und der russe sagte zu dem fuchs: „Sieh, diesen setzte ich in meinen sack und brachte ihn her, und er will mich auffressen!“ „Was, ist es etwa raum für ihn in deinem sack!“ sagte der fuchs, „nun, setze ihn doch hinein!“ Der russe setzte ihn hinein und der fuchs sagte: „Binde jetzt zu, so wie du deinen roggen(sack) zubindest!“ Der russe band zu. Nun, drisch jetzt, so wie du deinen roggen drischest!“ sagte der fuchs. Der russe nahm einen stock in die hand und fing an zu dreschen und schlug den wolf tot.

12.

„iša·n-kɛ no ďźėťš-kɛ no, uzi̦·r-kɛ no kųańe·r-kɛ no, buskeľ lešana uɯemed uz lo!“

odig murt tuž uzi̦r vi̦ɯem, buskeľľosi̦z kųańer vi̦ɯem. ta murt buskeľľosi̦z kųańeriš buskeľľossɛ odi·g-no uz śe·kta, uz u·ľi̦ vi̦ɯem: ďåųan ďat uzi̦r murtjosi̦n śioz ďuoz vi̦ɯem. śion ďuon di̦rjazi̦ kunojosi̦z kudi·z-kɛ veråųoz vi̦ɯem: „iša·n-kɛ no ďźėťš-kɛ no, uzi̦·r-kɛ no kųańe·r-kɛ no, buskeľ lešana uɯemed uz lo!“ šɯi̦sa. kunojosi̦z o·źi̦ veramiśki̦z 'ta ki̦ɯ ťši̦n medam?' šɯi̦sa ta·źi karem: baddzi̦m beťškei̦en musi̦r leštjsa vi̦ži̦ɯaz ponem no śion-ďuon murtjossɛ

öťťšasa šektam šektam no veram: „ďa — iňi šiiškom no ďuiškom! minam už ďžėtš ebȫm aľi; soiɛ ma karini kumɛ aľi?“ šuem. kunojosiz kiškasa ďuaľľam: „ma·-kötšɛ už ben?“ šuisa. „minam vižimin kumem murt vaň aľi; soiɛ ma karini kumɛ aľi?“ šuisa ďuam. kunojosiz kiškasa ogez no kikez veraľľam: „miľam ȯtin ma užmi vaň? tinad buskeľľosid vaň veľ; itšɛ užjosiz buskeľľosid todozi!“ šuisa ogen kiken potisa ňa·rak koškiľľam.

so kunojosiz koškem berɛ ta murt ňa·rak buskeľľossɛ öťťšasa veram: „ďa buskeľľos! ma karomi aľi? minam už ďžėtš ebȫm: vižimin kumem murt vaň aľi minam. soiɛ ma karini kumɛ aľi?“ šuisa ďuam. buskeľľosiz veraľľam: „oi! so už ďžėtš ebȫm! soiɛ tàtin vožisa ďžėtš uz lo. oktini kumɛ!“ šuiľľam. „ben oktodi·-mа?“ šuisa ďuam. „màui ud o·kti! ma? buskeľez kušto·d-ama!“ šuiľľam. so·-berɛ ta uzir murt gozi pirtem no vižzɛ u·tisa aťšiz vižimaz pirisa veram: „ti ta goziiez le·žemɛ no mon dumo; ti vimišen ki·skemɛ!“ šuem. so musir-bekťšezɛ dumem no kiskini kosem. soños vimišen mirt-mirt kiskisa pottiľľam kumem murt šuisa musirbekťšėiez. pottem berazi ta uzir murt so musireniz šektam šektam no veram: „ďa iňi buskeľľos! ’iša·n-kɛ no ďžė·tš-kɛ no, uzi·r-kɛ no kuaňe·r-kɛ no, buskeľ lešana umemed uz lo!“ šuo vàu tšin vimem“ šuem no asliškiz mar mar karemzɛ ňa·rak veram.

12.

„Du magst schlecht oder gut, reich oder arm sein, ohne nachbarn kannst du nicht leben!“

Es war einmal ein mann, der sehr reich war, seine nachbarn aber waren arm. Dieser mann soll seine nachbarn nicht bewirtet, nicht verpflegt haben, weil die nachbarn arm waren; er soll immer mit fremden, reichen leuten gespeist und getrunken haben. Während sie nun (einmal) assen und tranken, soll einer von den gästen gesagt haben: „Du magst schlecht oder gut, reich oder arm sein, ohne nachbarn kannst du nicht leben!“ Infolge dieser worte seines gastes wollte er wissen, ob solche reden wahr sein könnten.

und machte also: er schaffte sich ein grosses fass met an, legte es in den raum unter der diele, lud seine schmausfreunde ein, bewirtete und verpflegte sie reichlich und sagte: „Wohlan — jetzt wollen wir essen und trinken! Es steht schlecht um mich; was ist damit zu machen?“ Erschrocken fragten die gäste: „Was giebt es denn?“ „Im raume unter der diele ist ein toter mensch; was soll man nun mit ihm machen?“ fragte er. Erschrocken sagte der eine wie der andere von den gästen: „Was geht diese sache uns an? Du hast ja nachbarn; deine nachbarn können für solche sachen rat schaffen!“ und sie gingen alle, einer nach dem andern, weg.

Nachdem diese gäste weggegangen waren, lud er alle seine nachbarn ein und sagte: „Nun, meine nachbarn! Was sollen wir jetzt thun? Es steht schlecht um mich: ich habe hier im raume unter der diele einen toten menschen. Was soll man mit ihm machen?“ Die nachbarn sagten: „Oh! Das ist eine schlimme sache! Es ist nicht gut, ihn (den toten menschen) hier zu halten. Man muss ihn fortschaffen!“ „Schafft ihr ihn denn fort?“ fragte er. „Warum sollten wir ihn nicht fortschaffen! Was? Sollten wir denn unsern nachbar im stich lassen!“ sagten sie. Darauf holte der reiche mann ein tau herein, öffnete die diele, ging selbst unter die diele hinab und sagte: „Lasst das tau herunter, ich werde es anbinden; holt von oben (das tau) ein!“ Er band (das tau) an das metfass an und hiess (die nachbarn) einholen. Mit mühe holten sie ein und brachten das metfass heraus, in dem glauben, dass es der tote mensch sei. Nachdem sie (das metfass) herausgebracht hatten, bewirtete und verpflegte sie der reiche mann mit dem met und sagte: „Nun, meine nachbarn! Man sagte mir: 'du magst schlecht oder gut, reich oder arm sein, ohne nachbarn kannst du nicht leben!', und das ist wahr“, und er erklärte ihnen ausführlich sein vorgehen in dieser sache.

B. Jelabugascher dialekt.

13.

aďamiįen påu̯esmurt.

vaškåu̯a dįrja tuž baďďźįn uno ńuu̯es vįu̯em. vań udmurtjos so ńuu̯eskįn ńuu̯eskasa vetlo vįu̯em. odig udmurt sįt͡ššɛ ńuu̯eskį mįnem no tįu̯isɛ kᵒu̯nį pįrem. tįu̯isaz tįu̯ dorįn pukįkįz so dorį påu̯esmurt pįrem. påu̯esmurt so udmurtleś juam: „ton iźįkįd kį·źį iźiškod?“ šuem. aďami „mįnam iźįkįm śińmį ťšarka kaď luɛ“ šuem no påu̯esmurtleś asleśtįz juam: „ton noš kį·źį iźiškod“ šusa. påu̯esmurt „mįnam įmištįm töďį šukį potɛ“ šuem. so·-berɛ påu̯esmurt juam uďamiu̯eś: „tįnad ńimįd kį·źį?“ šusa. aďami „mįnam ńimį mimåu̯a urom“ šuem. o·źį veraškem berazį sojos iźnį vįdilľam.

påu̯esmurtlen įmištįz šukį potnį kutiškem berɛ aďami uškem no sou̯eś kizɛ tįu̯į ponemzɛ aďďźem. aďami „ta monɛ vinį turttɛ dįr!“ šusa as ińtiįaz pukľo ponsa, šodderemenįz šobįrtįsa keľtįsa at͡šiz östi uškįsa uu̯em. påu̯esmurt suu̯tem no pöšatem ťšińiįenįz doŋgànį kutiškem pukľoįez, aďami kožasa. soįɛ aďa·źįsa aďami pįt͡ššåu̯enįz įbem påu̯esmurtez. påu̯esmurtlen kö·ńa-kɛ virįz uśem, so·-mįnda påu̯esmurt luem. so påu̯esmurtjos va·ńmįz-ik juànį kutiškiľľam „tonɛ kiń ta·źį kariz?“ šusa. pervoį påu̯esmurt „monɛ mimåu̯a urom ta·źį kariz“ šusa veram. muket påu̯esmurtjos „mimåu̯a užez kį·tiś šetto·d-na!“ šusa uu̯tożazį aďami pegďźįsa koškem.

13.

Der mann und der waldgeist.

Vormals gab es viele sehr grosse wälder. Alle wotjaken sollen in diesen wäldern gejagt haben. Ein wotjake ging in einen solchen wald und trat in eine hütte hinein, um zu übernachten. Während

er in der hütte am feuer sass, trat der waldgeist zu ihm herein. Der waldgeist fragte den wotjaken: „Auf welche weise schläfst du, wenn du schläfst?“ „Meine augen sind im schlafe einem branntweinglas ähnlich“, sagte der mann und fragte den waldgeist selbst: „Wie schläfst aber du?“ „Aus meinem munde kommt im schlafe weisser schaum heraus“, antwortete der waldgeist. Darauf fragte der waldgeist den mann: „Wie heisst du?“ „Mein name ist *mimåụa urom* ('der vorjährige freund')“, sagte der mann. Nachdem sie also geplaudert hatten, gingen sie schlafen.

Als der schaum aus dem mund des waldgeistes herauszukommen anfing, schaute der mann (den waldgeist) an und sah, dass er seinen finger in's feuer hineingesteckt hatte. „Er will mich wahrscheinlich töten!“ sagte er (der mann), legte auf seine schlafstelle einen klotz, zog sein kamisol an, ging hinaus und stellte sich an die thür um zu schauen. Der waldgeist stand auf und fing an, mit seinem geglühten finger den klotz zu stechen, in dem glauben, dass es der mann sei. Als der mann das bemerkte, schoss er den waldgeist mit seiner flinte. So viele bluttropfen von dem waldgeist tröpfelten, so viele (neue) waldgeister entstanden auch. Alle diese waldgeister fingen an (den alten waldgeist) zu fragen: „Wer hat dir das gethan?“ Der erste (alte) waldgeist sagte: „Das hat mir 'der vorjährige freund' gethan!“ Während nun die anderen waldgeister sagten: „Wie kannst du vorjährige thaten erforschen!“ —, floh der mann davon.

14.

aďamiịen påụesmurt.

odig aďami baďďźịn ńuṷeskị śåụa-vị puktịṷem. so śåụa-vị doraz śåụazɛ oktịnị påụesmurt dịšem vịṷem. kùžnoị mịnịkịz aďamiṷeś aźlo vuɛ vịṷem. so·-berɛ tuž kema uṷịsa aďamiịen påụesmurt ṭšoš luiľľam. påụesmurtleś aďami juam: „ton måụ mịneštịm śåụamɛ oktiškod?“ šusa. påụesmurt „ma? ta tịna·d-a?“ šusa juam.

„minam“ šuem aďami. „tinad-kɛ ľuko·m-iškɛ!“ šuem påuesmurt. „vai ľukom!“ šuem aďami. „bon tinad ńimid ki·źi?“ šusa juam aďamiueś påuesmurt. „isak“ šuem aďami. so·-berɛ ńimzɛ veram beraz påuesmurt śåuazɛ ľukini kutiškem ta·źi: „taiz minim, taiz isakli, taiz minim, taiz isakli — —“. so påuesmurt libďźiškini ug tod viuem.

śåuazes ľuksa bittem berazi påuesmurt „vai, isak urom, ta·-berɛ teškiľľåškisa šudom!“ šuem. „šudo·m-kɛ šudom!“ šuem aďami. „vai mon teškiľto pervoi“ šuem påuesmurt. „teškiľto·d-kɛ te·škiľti!“ šuem aďami. påuesmurt aďamiiez teškiľtem no aďami bekmiľtiškisa koškem, kimisiz mižik kaď pįktem. so·-berɛ aďami suutem no „vai, ta·-berɛ mon teškiľto tonɛ“ šuem. „te·škiľti!“ šuem påuesmurt. „ton šińdɛ kiń, ki·ľšį teškiľtemmɛ medad a·ďďźi!“ påuesmurt šińzɛ kińem no aďami souen kimisaz šur-puyo pukitšeniz ipsa leźem. ibem beraz so·ku-ik påuesmurt bekmiľtiškisa koškem. „oi, aďami urom, ton mineštim no kužmo teškiľtiškod viuem!“ šusa koškem aďami doriš. so koškem berɛ aďami no doraz bertem.

14.

Der mann und der waldgeist.

Ein mann legte haselhuhnschlingen in einem grossen walde. Der waldgeist hatte gelernt, die haselhühner aus den schlingen zu nehmen. Jedesmal, dass der mann gegangen war (um seine schlingen zu besichtigen), soll er (der waldgeist) früher als der mann angekommen sein. Nach geraumer zeit trafen der mann und der waldgeist darauf zusammen. Der mann fragte den waldgeist: „Warum nimmst du mir meine haselhühner?“ „Was? Sind sie (die haselhühner) dein?“ fragte der waldgeist. „Ja wohl!“ antwortete der mann. „Wenn sie dein sind, so lass uns sie teilen!“ sagte der waldgeist. „Gut!“ antwortete der mann. „Wie heisst du aber?“ fragte der waldgeist den mann. „Isaak“, sagte der mann. Nachdem er (der mann) seinen namen gesagt hatte, fing der waldgeist an, die haselhühner also zu verteilen: „Dieses kommt

mir zu, jenes dem Isaak, dieses kommt mir zu, jenes dem Isaak . . .“ Der waldgeist soll das zählen nicht gekannt haben.

Als sie mit der verteilung der haselhühner fertig waren, sagte der waldgeist: „Mein freund Isaak, lass uns jetzt spielen, lass uns einander schneller geben!“ „Ja wohl, lass uns spielen!“ sagte der mann. „Lass mich zuerst schnellen!“ sagte der waldgeist. „Gut! Schnelle!“ antwortete der mann. Der waldgeist gab dem mann einen schneller, der mann fiel um und erhielt an seiner stirn eine beule so gross wie eine faust. Darauf stand der mann auf und sagte: „Wohlan! Jetzt will ich dir einen schneller geben!“ „Schnelle!“ sagte der waldgeist. „Schliesse deine augen zu, damit du nicht siehst, an welche stelle ich dir den schneller gebe!“ Der waldgeist schloss seine augen zu, und der mann schoss ihm einen mit hornspitze versehenen pfeil vor den kopf. Der waldgeist fiel gleich nach dem schuss um. „Oh, mein freund mensch, du schiessest ja stärker als sogar ich!“ sagte er und verliess den mann. Nachdem er weggegangen war, ging auch der mann nach hause.

15.

gondi̮rlen ki̮u̯demez.

okpou̯ odig murt ńuu̯eski̮ påu̯eź bit́śàni̮ mi̮nem no påu̯eśpuɛ diś-kuten tubi̮ni̮ kutiśkem vi̮u̯em. diś-kuten tubi̮ni̮ šugiś so diśsɛ-kutsɛ vańze·-ik kujasa śi̮r-göl'i̮k kariśki̮sa tubem. göl'i̮k kariśki̮sa tubi̮ki̮z sou̯en vi̮u̯az-ti̮raz ńörjos żugiśki̮sa vi̮u̯zɛ-ti̮rzɛ voś karemiś „mi̮ni̮m no inmar gon med śotoz våu̯!“ šusa kurem no ji̮r t́śukiń leźiśkem påu̯eśpuiś. vaškem beraz sou̯en asleśti̮z diś-kutsɛ diśamez luu̯imtɛ ńi. vi̮u̯az-ti̮raz gon poti̮ni̮ kutiśkem. gon potem potem no at́śiz gondi̮r luem. so bordiś vań gondi̮rjos vordiśkil'l'am.

15.

Die herkunft des bären.

Einmal ging ein mann in den wald, um vogelbeeren zu pflükken, und er soll angefangen haben, ganz angekleidet auf eine eberesche zu klettern. Weil es aber unbequem war, angekleidet zu klettern, warf er alle seine kleider weg und kletterte ganz nackt hinauf. Als er nun nackt hinaufkletterte, schlugen die zweige ihm auf den körper, und weil ihm der (ganze) körper weh that, betete er: „Wenn mir doch Gott haare (auf den körper) gäbe!“ und (in demselben augenblick) stürzte er häuptlings von der eberesche hinunter. Nachdem er hinuntergekommen war, konnte er sich nicht mehr die eigenen kleider anziehen. Die haare fingen an, auf seinem körper zu wachsen. Die haare wuchsen immer mehr, und (schliesslich) wurde aus ihm ein bär. Von ihm sind alle bären erzeugt worden.

16.

šaitanen kupeľš.

kupeľš ľäįťšizɛ jaratįmtɛ no šaįtan śioz šusa šaįtan dorį „ukšo baštonɛ vań“ šusa ľäįťšize leźem. ľäįťšiįez mįnɛ vįuem no ńäń udåutįmtɛ aźɛ vuem. ńäńtem murtjos juaľľam souęś: „kįťťšį mįniškod?“ „šaįtan dorį.“ „måuį?“ „kuźouen souęś ukšo baštonez vań no monɛ leźiz.“ „ton ju·a aľi souęś, miľam må·uį jumį ug u·dåutį ńi.“ „jaråuoz!“

öžįt mįnem no nįu įšem gurtɛ vuem. soos souį veraľľam: „miľam nįumį įšiz; ton soįɛ šaįtanleś ju·a aľi!“ „jaråuoz!“ šuem.

öžit minem no noš vu birem aźε vuem. soos jualľam sous: „ki·ťśi miniškod?“ „šaitan dori“. „mâui?“ „kuźouen soueś ukšo baštonez vań no monε leźiz“. „ton ·soueś ju·a aľi, mâ·ui miľam vumi biriz“. „jarâuoz!“ šuem.

so·-berε vuem šaitan dori. šaitan soku doraz viuimtε. šaitan dori pirem no juam šaitan kišnoueś: „ki·tin šaitan?“ „aďami šini miniz. mâu kuuε vâu?“ „odig gurtin ńâń ug u·dâuti no juàni kosizi; kiketi gurtε vui no 'niumi jšiź šuo; kuińmetiiaz vui no 'vumi övňu ńi' šuo no juàni kosizi“. šaitan kišno veram soui: „šaitan berti·z-kε, tonε śioz. ťšäľ, pir sandikε!“ aďami sandikε pirem no šaitan kišno vorsam sandikez.

öžit uusa šaitan bertem no „fu, aďami zin potε!“ šuem. kišnoiez šuem: „aťšid veś aďami šisa velliškod no as bordištid potε dir!“ šaitan šiškini pukšem no kišnoiez iźni videm. öžit kiľľem no suutisa „vötai“ šuem, „vu birem gurtε vui“ kožasa. šaitan veram soui: „sooslen šur-jiuazi tuž baďďźin izzi vań; so izez beriktizi·-kε, vu potoz“. kišnoiez noš iźni videm. öžit kiľľisa noš veram: „niu išem gurtε vui, kožaško“. „sooslen niuzes mon šii“. kišnoiez noš iźni videm no öžit kiľľisa suutem no noš veram: „ťšik iźemε ug lu ńi! noš vötai! ńâń udâutimtε aźε vui kožaško“. „sooslen busi šorazi kišpuzi vań; so kišpuzes sutsa peńzε busiiazi kiźizi·-kε, ju udâutoz“ šuem šaitan. taoslen veraškemzes aďami veś kiuisa uuem. šiiškemiś dugdem beraz šaitan iźni videm no kišnoiez aďamiiez pottisa leźem.

aďami vu birem aźε vuem no juam: „kö·ńa mańet šotodi, mon vu potto?“ „šu-viľton mańet šotom“ šuiľľam. „o·idouε aľi šur-jiuadi!“ miniľľam šur-jiuazi no aďami „ta izez be·riktε no vu potoz!“ šuem. beriktiľľam no vu potem.

so·-berε vuem niu išem gurtε no juam: „kö·ńa mańet šotodi? mon niudes todiško kitinzε!“ „šu mańet šotom“ šuiľľam. „niudes en u·ťšâuε ńi! soiε šaitan šiem.“

so·-berε ńâńtem aźε vuem no noš juam: „kö·ńa mańet šotodi? mon todiško mâ·ui ńâńdi ug u·dâuti“. „kikšu mańet no šotom“. „tiľad busi šoradi kišpu vań; so kišpuez sutsa peńzε busiiadi kiźidi·-kε, ju udâutoz“.

so·-berɛ vuem kuźoi̯ez dori̯. kuźoi̯ez juam suu̯eś: „śoti·z-a šai̯tan ukśo?“ „śotiz ńi̯l'šu-vil'ton mańet no til'edi̯z aśtedi̯z öl'iz“. kupeťś vȧu̯ ki̯tki̯ni̯ kosem no mi̯nem šai̯tan dori̯ no šai̯tan śiem soi̯ɛ.

16.

Der teufel und der kaufmann.

Es war ein kaufmann, der seinen lohndiener nicht liebte, und in der hoffnung, dass der teufel den lohndiener essen würde, schickte er ihn zum teufel und sagte: „Ich habe etwas geld bei ihm (dem teufel) gut“. Der lohndiener soll gegangen sein, und er kam nach einer gegend, wo die ernte fehlgeschlagen hatte. Die brotlosen menschen fragten ihn: „Wohin gehst du?“ „Zu dem teufel.“ „Warum denn?“ „Mein hausherr hat geld bei ihm gut, und er schickte mich (um das geld zu holen)“. „Frage mal ihn (den teufel), warum unsere ernte nicht mehr gut ausfällt.“ „Gut!“

Er ging ein stückchen weiter und kam in ein dorf, aus welchem ein mädchen verschwunden war. Sie (die dorfbewohner) sagten zu ihm: „Unser mädchen ist verloren gegangen; frage mal den teufel nach ihr!“ „Gut!“ sagte er.

Er ging ein stückchen weiter und kam jetzt an einen ort, wo das wasser ein ende genommen hatte. Sie (die bewohner) fragten ihn: „Wohin gehst du?“ „Zu dem teufel.“ „Warum denn?“ „Mein hausherr hat geld bei ihm gut, und er schickte mich.“ „Frage mal ihn (den teufel), warum unser wasser ein ende genommen hat“. „Gut!“ sagte er.

Darauf kam er zu dem teufel. Der teufel war damals nicht zu hause. Er trat hinein und fragte die frau des teufels: „Wo ist der teufel?“ „Er ging hinaus, um einen menschen zu essen. Wozu brauchst du ihn?“ „In einem dorfe fällt die ernte nicht gut aus, und sie (die dorfbewohner) hiessen mich (betreffs dieser sache) fragen; ich kam in ein zweites dorf, und da sagt man: 'unser mädchen ist verloren gegangen'; ich kam in ein drittes (dorf), und da sagt man: 'wir haben kein wasser mehr', und sie (die dorfbe-

wohner) hiessen mich (betreffs dieser sache) fragen". Die frau des teufels sagte zu ihm: „Wenn der teufel nach hause kommt, so wird er dich aufessen. Eile, krieche in den koffer hinein!" Der mann kroch in den koffer hinein, und die frau des teufels machte den koffer zu.

Nach einer weile kam der teufel (nach hause) zurück und sagte: „Pfui, es riecht nach mensch!" Seine frau sagte: „Du streichst beständig herum, um menschen zu essen; du giebst wahrscheinlich selbst den geruch von dir!" Der teufel setzte sich um zu essen, und seine frau legte sich schlafen. Sie lag ein wenig, stand dann auf, gab vor, sie habe einen traum gehabt und sagte: „Es träumte mir, dass ich in ein dorf kam, wo das wasser ein ende genommen hatte". Der teufel sagte zu ihr: „An der stelle, wo ihr fluss entspringt, ist ein sehr grosser stein; wenn sie den stein umkehren, quillt das wasser hervor". Die frau legte sich wieder schlafen. Nachdem sie eine weile gelegen hatte, sagte sie: „Es scheint mir, als ob ich in ein dorf kam, wo ein mädchen verloren gegangen war." „Ich habe ihr mädchen gegessen." Die frau legte sich wieder schlafen, lag ein wenig, stand wieder auf und sagte: „Ich kann gar nicht mehr schlafen! Wieder habe ich geträumt! Es scheint mir, als ob ich an einen ort kam, wo die ernte nicht gut ausgefallen war." Der teufel sagte: „Mitten auf ihrem felde ist eine birke; wenn sie die birke verbrennen und das feld mit der asche besäen, wird die ernte gedeihen." Der mann hörte alles, was sie sagten. Nachdem der teufel zu essen aufgehört hatte, legte er sich schlafen, und seine frau führte den mann hinaus.

Der mann kam an den ort, wo das wasser ein ende genommen hatte, und fragte: „Wieviel rubel gebt ihr, wenn ich wasser anschaffe?" „Wir geben hundertfünfzig rubel", sagten sie. „Gehen wir also an die stelle, wo euer fluss anfängt!" Sie gingen an diese stelle, und der mann sagte: „Kehrt diesen stein um, und das wasser wird fliessen!" Sie kehrten den stein um, und das wasser strömte hervor.

Darauf kam er in das darf, wo das mädchen verloren gegangen war, und fragte: „Wieviel rubel gebt ihr? Ich weiss, wo

euer mädchen ist!“ „Hundert rubel geben wir“, sagten sie. „Sucht nicht mehr nach eurem mädchen! Der teufel hat sie gegessen.“

Darauf kam er an den brotlosen ort und fragte wieder: „Wieviel rubel gebt ihr? Ich weiss, warum eure ernte nicht gedeiht.“ „Wir geben sogar zweihundert rubel!“ „Mitten auf eurem felde ist eine birke; wenn ihr die birke verbrennt und das feld mit der asche besäet, wird die ernte gedeihen.“

Darauf kam er zu seinem hausherrn. Der hausherr fragte ihn: „Hat der teufel geld gegeben?“ „Ja wohl, er gab vierhundertfünfzig rubel, und er lud euch selbst zu sich ein.“ Der kaufmann hiess das pferd anspannen, fuhr zu dem teufel, und der teufel ass ihn auf.

17.

vorgoron no nįljosmurt.

odig murt pɛ mįnem val uťťšànį no juromem. juromįsa vetlon šaįjnįz vɯem odig piťšši korka. so korkan ulɛ vįlem odig pereš murt kįšnoįenįz. sojoslen vįlem kųamįn nįlzį. ta val-uťťšàš pįrem no so pereš murt „tįnįd mar kulɛ?“ pɛ šɯɛ. val-uťťšàš „nomį·r-no kulɛ övöl“ pɛ šɯɛ, „val uťťšan šain juromi no soin pįri“. „vot!“ pɛ šɯɛ so pereš, „mįnam kųamįn nįlį; sà·moį pokťšizɛ todmalo·d-a?“ pokťši nįlįz veram ta val-uťťšàšlį kįžį todmànį: „mi“ pɛ šɯɛ, „vańmį·-ik gögöršiń kariškom; so puškiš todmànį kosoz tonɛ ataį“ pɛ šɯɛ; „vot ton main todmalod: mi vańmį·-ik gögöršiń lui·m-kɛ, muketįz ťšį·stoį og-kaď luozį; mįnam kįk kųiń tįliįɛ ullań ušemįn luoz; so ullań ušem tįliįozɛ vo·źmatį!“ pɛ šɯɛ. kariškiľľam gögöršiń no vańzį·-ik og-kaď pɛ no odigezlen kįk kųiń tįliįez ullań ušemįn pɛ. jua pɛ ińi ta pereš val-uťťšàšleš: „kudiz pokťši nįlį?“ šɯsa. ta val-uťťšàš „so ullań ušem tįliįozɛ tańi ta“ šɯɛ. „nu todmad pokťši nįlmɛ!“ pɛ šɯɛ so pereš.

„ta·-berɛ tod vot maįɛ: mįnam kųamįn nįlįlen kųamįn žoktemez luoz; so žoktem puškiš pokťši nįlįleš žoktemzɛ to·dma!“ pokťši nįlįz

no·šik valektem val-uťťšášez kiźi todmàni: „minam apaijosilen ǯoktemzi vańzile·n-ik og-kaď luoz; mon kik kuiń šortse sirk keťto; so sirk-šorto ǯoktemez vo·źmati!“ pe šue. völdem pereś ta aźe kuamin ǯoktemez no juam: „kudiz pokťši niljlen ǯoktemez?“ ta val-uťťšáś voźmatem so sirk-šorto ǯoktemez. „todid!“ pe šue so pereś.

„vot ta·-bere mar u·ǯa!“ pe šue; „minam kuamin kabane; soie ťšik odig kuroze no virźiljtek juze kensi nu·ldi!“ pe šue. ta val-uťťšáś veram pokťši niljzli no „so šug övöl, kapťši!“ pe šue, potem korkaźe no šultem: tilo-burdojos ťukaśkizi pe tuž uno no soki·-ik nuldisa bittizi pe juez ťšik odig kuroze no virźiljtek.

söböre odig ui kotir kosem kuamin valez eńeràni. ta no·šik veram pokťši niljzli no so nil „ta tuž šug“ pe šue, „odig naťǯar valez e·ńera no aśmeieś koškom pegźom!“ pe šue. eńeram odig naťǯar valez no koškiťťam. ta pereś šödem koškemzes no leźem niljosse uisa. ta pereślen niljosiz pegźiśjos dori vuiki pegźiśjos odig surim keńer kariskiťťam. ujiśjos so odig surim keńerez aďďźiťťam no veś uisa·-ik koškiťťam aźlańe. miniťťam miniťťam aďďźiťťamte no beren berikiśkisa veś vorttisa·-ik bertiťťam. bertem berazi ataizi juam: „aďďźidi·-a?“ „öm“ pe šuo niljosiz, „odig surim keńerez gine aďďźim“. „so sa·moi val!“ pe šue ataizi, „mi·nele, ťšá·ťak u·jele!“

n·ošik koškiťťam niljosiz val viiisa. pegźiśjos dori vuikizi peg-źiśjos no·šik odig ťšerk leštiťťam, áseies popen pop-kišno kariśkiťťam no pe vöśáśkisa ulo. ta ujiśjos no·šik aďďźiťťam ťšerken popez no pop-kišnoiez no koškiťťam veś uisa·-ik. miniťťam miniťťam aďďźiť-ťamte, beren berikiśkisa veś vorttisa·-ik bertiťťam. bertem berazi ataizi jua pe: „aďďźidi·-a?“ „öm“ pe šuo, „ťšerkez no popen pop-kišnoiez gine aďďźim“. „ei!“ pe šue ataizi, „so sa·moi val! mi·nele, ťšá·ťak u·jele!“

koškiťťam no·šik uisa. sutono kaď luiťťam no pegźiśjos odig šur leštiťťam, áseies ogzi aji-ťšöǯ kariśkiťťam, ogzi mumi-ťšöǯ no ujasa pe vetlo. miniťťam miniťťam toos uisa no šöttiťťamte. berik-tiśkiťťam bertiťťam veś vorttisa. ataizi jua pe: „aďďźidi·-a?“ „öm“ pe šuo niljosiz, „odig šurez no aji-ťšöǯen mumi-ťšöǯleś ujamze gine aďďźim“ pe šuo: „ei!“ pe šue ataizi, „so sa·moi val! oźi kuškem bere ud ni sut ni. oido, ťšok, en ni u·je ni!“

söbörε no·šik kịksị·-ik ađami kariškiľľam no ta nịlịz pε šuε val-uťťšåšlị: „tịnịd gurtad kịšno baštiľľam aťịšid tażị vetlon šör-kịti. bert, no vań šemjade·-ik ťšu·p-kar no so kịšnodε ťšup en kar!“ pε šuε, „soịε ťšup-kari·d-kε, monε vunetod!“

bertem ta val-uťťšåš ta kịšnozε busị šörị keltịsa, no vań šem-jaze·-ik ťšup-karem no so kịšnozε pε nokịżị·-no ťšup ug ka·rị. ataijo-sịz tiškaškịsa·-ik kosiľľam no ťšup-karem so kịšnozε. kak ťšup-ka-rem so kịšnozε, busị šöriš kịšnozε vunetem.

ożị ulon šain ulsa vịlsa ta noš val uťťšånị mịnem no ađđżem pereš murtε. so pereš murt pε šuε val-uťťšåšez: „so mar ađamiịed tịnad busị šörịn bördịsa ulε?“ „cị!“ pε šuiz, „so mịnam kịšnoịε val! kịtịn bon ali?“ pε šuε. „otịn, otịn!“ pε šuε pereš murt, „beriż ulịn bördịsa ulε“. mịnem no šettem so kịšnozε no nuem doraz.

kalịk pε ťšik ug a·đđżị so kịšnozε. pịrtem kensaz so kịšnozε, šemjajosịz potiľľam giđ-kụaźaz no kenos pε övöl ni! „kenos kịtịn?“ pε šusa ťšerekjalo. ta val-uťťšåš šödiškịsa pottem so kịšnoze kensiš no jöguε vorsam. jöguε vorsam beraz ađđżiškε pε koľmar, kenos no jögu no. ta val-uťťšåš öżịt ulsa mịnem so kịšnoịeniz bazarε. taleš ta kịšnozε noki·ń-no ug a·đđżị. mịnε pε lapka ażε no baštε aslịz mar kulε: vuzťši ťšik pε ug a·đđżị. oktem ożị koľmar aslịz, diš-kut så·moị tuzizε gịnε, siịes-tirlịk; mar kulε ťši·stoị oktε pε. ta val-uťťšåš so kịšnoịeniz ożị vetlịsa tuż baịkem.

sojos pε ulo ali no so kịšnoịeniz. ulo pε tuż baị.

17.

Der junge mann und das mädchen.

Ein mann ging nach seinem pferd zu suchen und verirrte sich. Als er da verirrt wanderte, kam er an ein kleines haus. In diesem haus wohnte ein alter mann mit seiner frau. Sie hatten dreissig töchter. Der pferdesucher trat hinein, und der alte mann sagt: „Was hast du vonnöten?“ Der pferdesucher sagt: „Ich habe nichts vonnöten. Ich ging irre, als ich nach meinem pferd

suchte; darum trat ich herein.“ „Siehe dà!“ sagt der alte, „ich habe dreissig töchter; erkennst du die kleinste?“ Das kleine mädchen sagte dem pferdesucher, wie er sie erkennen könnte: „Wir verwandeln uns alle“, sagt sie, „in tauben; mein vater heisst dich mich unter diesen (tauben) erkennen; du erkennst mich also: nachdem wir alle in tauben verwandelt sind, werden alle die anderen einander ganz ähnlich sein; von mir aber werden zwei oder drei federn herabfallen; zeige auf die (taube), von welcher die federn herabfallen.“ Sie verwandelten sich in tauben, und alle waren einander ganz ähnlich, aber von einer fielen zwei drei federn herab. Jetzt fragt der alte den pferdesucher: „Welches ist meine kleinste tochter?“ Der pferdesucher sagt: „Diese hier, von welcher die federn herabfielen.“ „Nun, du hast ja meine kleinste tochter erkannt!“ sagt der alte.

„Nun, weisst du was: meine dreissig töchter haben dreissig fitzen; unter diesen fitzen musst du die erkennen, welche meiner kleinsten tochter gehört!“ Das kleine mädchen unterrichtete wieder den pferdesucher, wie er (ihre fitze) erkennen könnte: „Die fitzen meiner älteren schwestern sind alle einander ähnlich; ich aber lasse zwei drei garnenden lose herabhängen; zeige auf die fitze mit den losen garnenden!“ Der alte breitete dreissig fitzen vor ihm aus und fragte: „Welches ist die fitze meiner kleinsten tochter?“ Der pferdesucher zeigte auf die fitze mit den losen garnenden. „Du wusstest es ja!“ sagt der alte.

„Thu jetzt folgendes!“ sagt er (der alte). „Ich habe dreissig schober; trage das getreide in die scheuer, ohne einen einzigen strohhalm zu bewegen!“ Der pferdesucher erzählte dies dem kleinen mädchen, und sie sagt: „Das ist nicht schwierig, das ist leicht!“; sie ging in die hausflur hinaus und pfiff: es versammelten sich sehr viel vögel und trugen sogleich alles getreide (in die scheuer), ohne einen einzigen strohhalm zu bewegen.

Darauf hiess er (der alte) ihn in einer nacht dreissig pferde satteln. Auch jetzt erzählte er es dem kleinen mädchen, und das mädchen sagt ihm: „Das ist sehr schwierig; sattle ein mageres pferd, und dann werden wir (zusammen) entfliehen!“ Er sattelte ein mageres pferd, und sie fuhren weg. Der alte merkte, dass

sie wegfuhren, und schickte seine töchter um (nach den fliehenden) zu jagen. Als die töchter des alten sich den flüchtlingen näherten, verwandelten sich die flüchtlinge in einen zaunabschnitt [1]. Die verfolger sahen wohl den zaunabschnitt, aber jagten (dessen ungeachtet) weiter vorwärts. Sie fuhren unaufhörlich ohne (die flüchtlinge) zu sehen, kehrten um und kamen alle in vollem laufe zurück. Nachdem sie zurückgekehrt waren, fragte der vater: „Habt ihr (die flüchtlinge) gesehen?“ „Nein“, sagen die töchter, „wir sahen nur einen zaunabschnitt“. „Eben die (die flüchtlinge) waren es ja!“ sagt der vater, „geht, jagt schnell (den flüchtlingen) nach!“

Wieder fuhren die töchter weg und hieben auf die pferde zu. Als sie sich den flüchtlingen näherten, bauten die flüchtlinge eine kirche, verwandelten sich in einen prediger und eine predigerfrau und fingen an zu beten. Die verfolger sahen jetzt eine kirche mit einem prediger und einer predigerfrau, aber jagten alle weiter. Sie fuhren unaufhörlich, ohne die flüchtlinge zu sehen, kehrten um und kamen alle in vollem laufe zurück. Nachdem sie zurückgekehrt waren, fragt der vater: „Habt ihr (die flüchtlinge) gesehen?“ „Nein“, sagen sie, „wir sahen nur eine kirche und einen prediger mit seiner frau“. „Ach!“ sagt der vater, „die waren es ja eben! Geht, jagt schnell (den flüchtlingen) nach!“

Wieder jagten sie fort. Sie waren drauf und dran (die flüchtlinge) einzuholen, aber die flüchtlinge machten einen fluss, verwandelten sich, der eine in einen enterich, die andere in ein entenweibchen, und reisten schwimmend weiter. Sie (die verfolger) fuhren unaufhörlich jagend weiter, ohne zu finden. Sie kehrten um, sie kamen alle in vollem laufe zurück. Der vater fragt: „Habt ihr (die flüchtlinge) gesehen?“ „Nein“, sagen die töchter, „wir sahen nur einen fluss und einen schwimmenden enterich mit seinem entenweibchen“. „Ach!“ sagt der vater, „die waren es ja eben! Nachdem ihr so schlecht angefangen habt, werdet ihr sie nicht mehr einholen. Nun wohl, es mag dabei bleiben, jagt nicht weiter!“

[1] = der teil eines zaunes, der sich zwischen zwei pfählen befindet.

Darauf verwandelten sie (die flüchtlinge) sich wieder in menschen, und das mädchen sagt zum pferdesucher: „In deinem dorfe hat man dir, während deiner reise und in deiner abwesenheit, eine frau erwählt. Kehre nach hause zurück, küsse deine ganze familie, küsse aber jene frau nicht! Wenn du sie küssest, wirst du mich vergessen!"

Der pferdesucher kehrte zurück (nach hause) und liess seine frau (d. h. das kleine mädchen) hinter dem felde zurück; er küsste seine ganze familie, aber jene frau will er unter keiner bedingung küssen. Die eltern zankten ihn aus und hiessen ihn (küssen), und (schliesslich) küsste er die frau. Sobald er geküsst hatte, vergass er seine frau, jene frau hinter dem felde.

So lebte er eine zeit lang und ging wieder einmal nach seinem pferd zu suchen; da sah er einen alten mann. Der alte mann sagt zu dem pferdesucher: „Was für einen weinenden menschen hast du da hinter dem felde?" „Ach!" sagte er, „sie war ja meine frau! Wo ist sie denn?" „Da", sagt der alte mann, „da sitzt sie weinend unter der linde". Er ging (dahin), fand seine frau und trug sie nach hause.

Die leute aber sahen gar nicht diese frau. Er führte seine frau in die speicherkammer, die ganze familie trat auf den hof hinaus — aber der speicher ist ja gar nicht mehr sichtbar! „Wo ist der speicher?" schreien sie. Der pferdesucher erinnerte sich (seiner frau), führte seine frau aus der speicherkammer hinaus und schloss sie in den keller ein. Sobald sie in den keller eingeschlossen war, wurde alles sichtbar, sowohl der speicher als der keller. Nach einiger zeit fuhr der pferdesucher mit seiner frau auf den markt. Kein mensch sah seine frau. Sie geht (mit ihm) zu einem kaufladen und nimmt sich was sie brauchen: der kaufmann bemerkt sie gar nicht. So sammelte er sich allerlei sachen, die allerschönsten kleider und pferdegeschirre; was immer er braucht, sammelt er sich. Als der pferdesucher nun also mit seiner frau herumwanderte, wurde er sehr reich.

Sie sollen noch jetzt leben, er und seine frau. Sie sollen sehr wohlhabend sein.

18.

mardan-atai.

I.

udmurt kåuiklen vaškåua dirja judijosiz vium. so judijos puškiš sa·moi kuzmoiez mardan-atnien biia-durak vium. mardan-ataileś kitin vordiškemzε um to·diškε. to·lko so kåumez påuaš liktem no ńumesez sużasa pukśem. souen pukśem ińtiiez možga-gurt dorišen kuı·ń-a ńi·l-a iśkem ginε. so ińtiiez gutʹ,šiń-kuš šuo. tu mardan-atai pińåu dirja·z-ik tuž kužmo no kapťši vium. okpou śiźi·m-a tami·s-a urez dirjaz anaiez ťśorig pöštitoź daskik iśkemε pimuškini vetlem. ibiuiškikiz noš gutʹ,šiń-kuš dorišen ibisa våua-viž dori vuttε vium (gutʹ,šiń-kuš dorišen våua-viž doroź śiźim iśkem luoz).

mardan-atai bilesmem heraz kišno buštem no atʹ,šiz tuž kemu uuemen uno kišnoui vuem. pe·rvoi buštemez kuuem no noš buštem. so no kuuem no noš buštem. o·ži so uno kišno baštisu uuem.

mardan-atai asliz uuini tuž ďźëľš vir-ińtiiez, kišpu-kuar kinmontem ińtiiez uťšum. si·tʹ,šε vium souen uuem-ińtiiez gutʹ,šiń-kuš. so gutʹ,šiń-kuš dorin souen vukoiez vium. so vuko no uuem-ińtiištiz jurtez-jerez no no·miriz no övöu ńi. to·lko udmurt-šai šusa ńimaškiš ińti ginε souen uuem doraz udmurtjoslen todemzi.

mardan-atai ďźëľš uuem vium no souen ukmis piiez vium. so pijosizleś ńimjossε udmurt kåuik ruńmizleś ug tod ńi. to·lko kuıńrzleś ginε todo. pe·rvoirzlen ńimiz gożeg, kikrtiurzlen pukrou, kuıńmetiirzlen gożon. mardanlen pijosiz atʹ,šiz kuď kužmo uuiťtumtε ńi.

mardan-atai tuž keskiťš no kužmo vium. okpou mardan-atai biiu-duraken vož ponna vatʹ,šε vuiťťam. „o·ido, biiu-durak“, šuem mardan-atai, „kińkε vož vimiš mutʹ,šez våua vamen

kiďokᴇ vultoz tšįẓsa, soṷį luoz ta voź". „jarâṷoz iśkᴇ!" šuem b i i̯ a - d u r a k. *m a r d a n - a t a i̯ mutšez aźlon vandįsa daśam vįṷem.* b i i̯ a - d u r a k *soiᴇ todįmtᴇ.* b i i̯ a - d u r a k *tšįẓem no soṷen vâṷa šorį gįnᴇ uśem.* m a r d a n - a t a i̯ *tšįẓem no vâṷa vamen potsa ńurᴇ uśem. soi·n-ik* l u d j i - v o ź *šuiśkiś voź* m a r d a n - a t a i̯ *vįžįmį luem.*

okpoṷ noš m a r d a n - a t a i̯ *tuž baďďźįn pužįmleś uṷze nušį leśtem. soiᴇ kòtįr tįškam „'soin užam' med šuozį" šusa, no* b i i̯ a - d u r a k e z *doraz öťsa voźmatem.* b i i̯ a - d u r a k *kutsa uťśam no vįrďźįtįnį no vormįtek paimįsa koškem. sįtšᴇ keskiťś vįṷem miťam* m a r d a n - a t a i̯.

II.

m a r d a n - a t a i̯ e n b i i̯ a - d u r a k l e n *porjosįn oźmaśkemzį.*

m a r d a n - a t a i̯ b i i̯ a - d u r a k e n *tuž uno poṷ porjosįn oźmaśkįnį vetliťťam. porjos o·bᴇ taiťťam vįṷem. okpoṷ porjos medaz todᴇ šusa* m a r d a n - a t a i̯ *por-gurt pįrti gondįr kariśkįsa koškem.* b i i̯ a - d u r a k *so śörį kiďoketi uśkįsa „porjos potozį aťi!" šusa voźmasa minᴇ vįṷem. porjos gondįrez aďďźįsa vań gurteńįz soiᴇ uťťànį potiťťam. porjos gondįrez uťťasa mįnįkį* b i i̯ a - d u r a k *porjosįz berloś-jossᴇ bįttįsa mįnem. porjoslen* m a r d a n - a t a i̯ e z *uśkįtįnį daśam guzį vįṷem. gondįr śa·pak so guᴇ uśem. šumpotsa gu kotįrᴇ kotįrak suṷtįsa vinį turtto vįṷem. gondįr aďami lusa ku·d-mįnda kuźmįz vįṷem, so·-mįnda kuraďďźem. so·-berᴇ kuźmįz bįrono kuď luem no guiś kįrnįž kariśkįsa koškįsa kįz-jįṷᴇ pukśem. porjos kįrnįž šorį uśkįsa sįṷo vįṷem no so kuspįn* b i i̯ a - d u r a k *no pegďźem. sįtšᴇ miťam* m a r d a n - a t a i̯ l e n *kion gondįr no tįṷo-burdo no kariśkemez luᴇ vįṷem.*

III.

m a r d a n - a t a i̯ l e n *porjosįn kįketi oźmaśkemez no kuṷemez.*

m a r d a n - a t a i̯ *ognaz no uno oźmaśkem. okpoṷ o·źį oźmaśkįnį mįnem buš-vâṷen. o·źį buš-vâṷen mįnemzᴇ todsa porjos* i ž - š u·r - a v â ṷ a - š u·r - a *(mi um to·diśkᴇ) vamen potiś luṷpu vįžleś jubojossᴇ*

vandjuisa tupatilľam mardan-ataiez uškiton ponna. mardan-atai pervoi šöd vâuen potini turtlɛ vįuem vu vamen no šöd vâuez pįrįmtɛ. šöd vâuez pįrįmteiš mardan-atai ṭšuẓ vâuez vįuɛ pukšįsa potįni turtlɛ vįuem vu vamen. ṭšuẓez-no pįrįmtɛ. so-berɛ so kuṭšo vâuez vįuɛ pukšem no kuṭšo vâuez tįpįr-tapįr pįrem. kuṭšo vâuenįz pįrsa gįnɛ vuem no vįž kuaškasa mardan-atai vuɛ ušem. vuɛ ušem beraz porjos įštiškemiš potilľam no mardan-ataiez pukįṭšen ibįuįni kutiškilľam. mardan-atai ta mįnįkįz jadį-pâuaššɛ vunetem vįuem no kįšnoiez dorį „mįnįm kįrįž-ńäń lež!" šusa verasa težem. kįšnoiez kartezleš veramze vâuamtɛ no okšorį perog težem. mardan-atai jadį-pâuaššɛ perogįn nuudɛ vįuem no soie kįšnoiezlį „kįrįž-ńäń" šusa verasa težem vįuem. mardan-atailen kužmįz bįrem no kuuon ażaz „kuṭšo vâu vâu övöu, buutįr kįšno kįšno övöu!" šusa veram.

mardan-atai as ukšozɛ „kińkɛ vuko-kömɛ ogaźɛ karįni šetliz (vuko-közɛ pilsa ono kįtľšį kujam), soku ukšomɛ no med šettozį!" šusa kargįsa keľtem. mardan-atai ožmaškįkįz berpeľesez sertliškemiš borďźasa leštem berpeľesez. luupu vįž kuaškamiš luupu vįžez no kargįsa keľtem.

mardan-atai kuińśu-śiżįmdon ares dįroź uuem. so vįžįš dasodig gurt kįľem: možga, kįńegjįu, šugjįu, ťšeberšur, ťšumoi, višur, udmurt, urdo, kuaťťši, kuaťťšijįu, ṭšoẓes. ta dasodig gurtjos kanžnoi kuiń-ar orťťšem berɛ mardan-atailį vâu šotįsa kišton karo. so kišton kuronzį možga-gurt dorįn kįńegšur durįn. so ińtiiez „ťšekaškon ińtį" šuo.

18.

Vater Mardan.

I.

Vorzeiten hatte das wotjakische volk helden. Unter diesen helden waren die mächtigsten vater Mardan und Bija-durak. Wir wissen nicht, wo vater Mardan geboren war. Nur soviel ist be-

kannt, dass er aus der gegend der *kåụmez*[1] (nach *možga*) gekommen ist, und dass er sich niedergelassen hat um den wald auszuroden. Der platz, wo er sich ansiedelte, lag in einer entfernung von nur drei oder vier werst von dem (jetzigen) dorf *možga*. Diesen platz nennt man *guťśiń-kuš*[2]. Vater Mardan war schon als kind sehr stark und leichtfüssig. Einmal wanderte er, in einem alter von sieben oder acht jahren, zwölf werst um zu baden, während seine mutter fische (zu der mahlzeit) kochte. Beim schiessen (mit bogen) vermochte er von *guťśiń-kuš* bis nach der *våụa*-brücke[3] (den pfeil) zu schiessen (von *guťśiń-kuš* bis nach der *våụa*-brücke sind sieben werst).

Als vater Mardan herangewachsen war, nahm er sich eine frau, und da er sehr lange lebte, hatte er mehrere frauen. Die erste starb, und er verheiratete sich auf's neue. Auch die zweite frau starb und wieder heiratete er. So hatte er in seiner lebenszeit mehrere frauen.

Vater Mardan suchte sich zum wohnplatz eine sehr schöne anhöhe, eine stelle, wo das birkenlaub nicht erfriert. Ein solcher war sein wohnort *guťśiń-kuš*. In der nähe von *guťśiń-kuš* hatte er eine mühle. Von der mühle wie von dem hause und hofe der ansiedelung ist gar nichts übrig geblieben. Die wotjaken kennen nur einen platz namens „wotjaken-friedhof", unweit seiner ansiedelung.

Vater Mardan lebte glücklich und hatte neun söhne. Das wotjakische volk kennt nicht mehr die namen aller seiner söhne. Nur drei kennt man. Der erste hiess *gożeg*, der zweite *pukroụ*, der dritte *gożon*. Die söhne Mardans waren nicht mehr so stark wie er selbst.

Vater Mardan war sehr schlau und stark. Einmal traf vater Mardan wegen einer wiese mit Bija-durak zusammen. „Wohlan, Bija-durak", sagte vater Mardan, „wer (von uns) einen rasenhügel der wiese ein längeres stück über den *våụa*-fluss fortstösst, dem falle diese wiese zu!" „Nun gut also!" sagte Bija-durak. Vater

[1] *kåụmez* od. *kalmez*, nebenfluss der Wjatka.

[2] *kuš*, gerodeter platz im walde.

[3] *våụa* od. *vala*, nebenfluss der *kalmez*.

Mardan hatte im voraus einen losgeschnittenen rasenhügel in bereitschaft. Das wusste Bija-durak nicht. Bija-durak gab (einem rasenhügel) einen fusstritt, aber sein (rasenhügel) fiel nur mitten in den *vâu̯a*-fluss hinab. Vater Mardan gab (seinem rasenhügel) einen fusstritt, und er flog über den *vâu̯a*-fluss hin und fiel da in einen sumpf. Auf solche weise fiel diese wiese, *ludji-voź* genannt, dem geschlecht Mardans zu.

Ein andermal machte sich vater Marden aus dem aste einer sehr grossen kiefer einen schlägel. In diesen hieb er ringsumher, damit die leute sagen möchten: „Mit jenem hat er gearbeitet!“, lud den Bija-durak zu sich und zeigte ihm (den schlägel). Bija-durak ergriff (den schlägel), probierte ihn, und ging, da er (den schlägel) nicht einmal bewegen konnte, erstaunt weg. So schlau war unser vater Mardan.

II.

Vater Mardans und Bija-duraks fehden mit den tscheremissen.

Vater Mardan und Bija-durak rückten sehr oft gegen die tscheremissen ins feld. Die tscheremissen sollen vollends in die enge getrieben worden sein. Einmal verwandelte sich vater Mardan in einen bären, damit die tscheremissen ihn nicht erkennen könnten, und wanderte durch ein tscheremissisches dorf. Bija-durak folgte ihm als beobachter nach, schaute von weitem und rief (eig. sagte): „Jetzt ziehen die tscheremissen aus!“ Als die tscheremissen den bären gewahr wurden, begaben sie sich, das ganze dorf, um ihn zu verfolgen. Während die tscheremissen den bären verfolgten, schlug Bija-durak die hintersten (unter den verfolgenden) tscheremissen tot. Die tscheremissen hatten eine fallgrube für vater Mardan in bereitschaft, um ihn in dieselbe stürzen zu lassen. Der bär fiel plötzlich in jene grube. Jubelnd stellten sie (die tscheremissen) sich rings um die grube herum und wollten ihn töten. Der bär verwandelte sich in einen menschen, und er bemühte sich (sich zu verteidigen), so viel als seine kräfte ausreichten. Darauf schienen seine kräfte zu ende zu gehen, und er verwandelte sich

in einen raben, flog aus der grube hinaus und setzte sich auf eine fichte. Die tscheremissen standen da und schauten auf den raben, und unterdessen entfloh auch Bija-durak. Auf solche weise konnte unser vater Mardan sich in einen wolf, einen bären oder einen vogel verwandeln.

III.

Vater Mardans zweite fehde mit den tscheremissen und sein tod.

Auch allein führte vater Mardan oftmals krieg. So rückte er einmal zu pferde ins feld. Die tscheremissen wussten, dass er so zu pferde reiste, und schnitten im voraus die pfeiler der erlenen brücke ab, welche entweder über den *iž*-fluss oder den *vàua*-fluss (wir wissen es nicht sicher) führte. Vater Mardan wollte zuerst mit einem schwarzen pferde über den fluss reiten, aber das schwarze pferd ging nicht (auf die brücke). Da das schwarze pferd nicht ging, setzte sich vater Mardan auf ein gelbes pferd und wollte so über den fluss fahren. Auch das gelbe pferd ging nicht. Darauf setzte er sich auf ein scheckiges pferd, und das scheckige pferd ging stampfend (auf die brücke). Kaum hatte er mit seinem scheckigen pferde die brücke betreten, so stürzte die brücke ein, und vater Mardan fiel in's wasser. Als er in's wasser gefallen war, kamen die tscheremissen aus ihrem hinterhalte hervor und fingen an mit pfeilen auf vater Mardan zu schiessen. Vater Mardan hatte, als er sich auf den weg machte, seinen wundersäbel vergessen und schickte jetzt zu seiner frau einen boten mit den worten: „Schicke mir das krumme brot!“ Die frau verstand die worte ihres mannes nicht und schickte ihm eine gewöhnliche piroge. Vater Mardan trug (nämlich) seinen wundersäbel in einer piroge, und auf diese sollen sich seine worte bezogen haben (eig. nach dieser soll er geschickt haben), als er zu seiner frau „das krumme brot“ sagen liess. Die kräfte vater Mardans nahmen ein ende, und vor seinem tode sagte er: „Ein scheckiges pferd ist kein pferd, eine frau, die nicht die erste ist, ist keine frau!“

Bei seinem tode verfluchte vater Mardan sein geld und sagte: „Wenn jemand meinen mühlstein wieder zusammenfügen kann (er hatte seinen mühlstein zerhauen und irgendwohin geschleudert), dann möge man auch mein geld finden!“ Weil (einmal) die hintere öse seines bastschuhes während eines kampfes abgerissen wurde, bediente er sich (danach immer) geflochtener bastschuhösen. Weil die erlene brücke einstürzte, verfluchte er bei seinem tode auch solche brücken, welche aus erlenbaum gemacht sind.

Vater Mardan erreichte ein alter von dreihundertsiebzig jahren. Aus seinem geschlecht stammen (folgende) elf dörfer her: *možga*, *ki̮ńegji̮u̯*, *śugji̮u̯*, *tšeberšur*, *tšumoi̯*, *višur*, *udmurt*, *urdo*, *ku̯aťši*, *ku̯aťšiji̮u̯* und *ǯožes*. Alle drei jahre bringen diese elf dörfer dem vater Mardan ein pferdeopfer. Diese opferzeremonie vollzieht sich im dorfe *možga*, am flusse *ki̮ńegšur*. Diesen platz nennt man „*tšekaśkon iáti̮*“ („der platz der beruhigung“).

19.

aďamii̯en ďźuťši̮.

odig ďźuťši̮ gurt vamen poti̮ki̮z odig murt dori̮ köu̯ni̮ pi̮rni̮ kuriškem: „aďami urom, monε köu̯ni̮ ud le·ź-a?“ šusa. aďami soi̯ verum: „mi̮nam korkai̯ε tuž piťši no keźi̮t no luε; ki̮źi̮ köu̯od mon dori̮n?“ „oi̯ aďami urom, koť vi̮ž vi̮u̯a·d-kε no köu̯ni̮ leź!“ šusa ďźuťši̮ tuž kuriškem no aďami žalusa leźem soi̯ε. leźem beraz aďami juam: „ton ki̮·ťši̮ vetlid?“ šuem. ďźuťši̮ veram: „nuni̮ śuanε vetli“ šusa. „bon ńimzε ki̮·źi̮ ponidi̮?“ šuem aďami. „kutiškon“ šuem ďźuťši̮.

köu̯em beraz ďźuťši̮ aďami doriš koškem no numaźe o·u̯o ki̮ti̮n vetli̮sa ǯi̮t köu̯ni̮ no·šik so aďami dori̮ li̮ktem. „ta-berε monε gur vi̮uud köu̯ni̮ leźo·d-a?“ šusa juam. aďami „leźo·-kε leźo ińi!“ šuem no no·šik „ton tunnε ki̮·ťši̮ vetlid?“ šusa juam. ďźuťši̮ veram: „mon tunne-no nuni̮ śuanε vetli“ šuem. „bon ńimzε ki̮·źi̮ ponidi̮?“ šuem aďami. „šoreti“ šuem ďźuťši̮.

so·berɛ kịketi nunåụaz ďźuťšị no·šik koškem no o·ụo kịtịn vetlịsa dẓịt so aďami dorị kö̂ụnị lịktem no juam: „ta-berɛ monɛ ťšapkis-šuriịud kö̂ụnị leźo·d-a?“ šusa. „leźo·-kɛ leźo“ šuem aďami no „ton no·šik kị·tị-no vetlid?“ šuem. „mon nunị šunɛ vetli“ šuem ďźuťšị. „bon ńimzɛ kị·źị ponidị?“ šuem aďami. ďźuťšị „kurjan“ šuem. ďźuťšị so murtlen kensaz ťšeťši šinị dịšem vịụem no soịɛ o·źị šuem.

ďźuťšị ťšapkis-šuriịaz kö̂ụnị tubem beraz aďamiịez ťšapkisen leźànị kutiškem. aďami ťšapkisen leźamištịz våụzɛ kutsa koskị kịtkịsa ta·źị kịrźasa koškem:

„kụarleś vesťši mar vań?
ńörleś vesťši mar vań?
krịmďźik, krịmďźik!“

oźị kịrźasa koškịkịz muket ďźuťšiịen puŋiškem. „monɛ no pukšịnị leźo·d-a, aďami urom? tuž ťšeber kịrźåškod vịụem!“ šusa kuriškem ďźuťšị. tuž kuriškemištịz aďami puktem.

so·berɛ aďami ďźuťšiịen våụťšɛ pukšịsa no·šik kịrźasa koško vịụiľľam no kionen puŋiškiľľam. kion no·šik „monɛ puktodị-a? tuž ťšeber kịrźåškodị vịụem!“ šusa kuriškem. aďami tuž kuriškemištịz no·šik puktem kionez.

so·berɛ kụiń kuźa kịrźasa koškiľľam. oźị mịnịkịzị gondịren puŋiškiľľam. gondịr „tuž ťšeber kịrźåškodị vịụem!“ šusa no·šik kuriškem soịɛ no puktiľľam. sojoslen mịnonjazị vaijịžzị ťšigem. vaijịžzị ťšigem berɛ aďami ďźuťšiịez vaijịžlị leźem. ďźuťšị mịnem no piťši gịnɛ ńörez vajem. aďami „öi, ďźuťšị urom, ton vuž vaijịž kad vaijịž vaị våụ!“ šuem no kionez mịnnị kosem. kion piťši uụez gịnɛ vajem. aďami no·šik gondịrez kosem. gondịr mịnsa tuž baďďźịn kịzez ịškåụtsa vajem. aďami so·berɛ jaramonze vajịmteištịzị „våụez vo·žmåụɛ aľi!“ šusa aťšiz vaijịžlị koškem. aďami vaijịž vaitoź gondịr, kion, ďźuťšị suụeś våụzɛ šisa bịttiľľam no lịzɛ gịnɛ keľtiľľam våụezleś. so·berɛ aďami våụezleś lịzɛ aďďźịsa tuž börtsa koškem no·šik kåụik vịụɛ puden.

19.

Der mensch und der fuchs.

Ein fuchs wanderte durch ein dorf und bat sich von einem manne ein nachtlager aus: „Mein freund mensch, du gestattest ja, dass ich (bei dir) übernachte?“ Der mensch sagte ihm: „Meine stube ist sehr klein und ist auch kalt; wie kannst du (also) bei mir übernachten?“ „Ach, mein freund mensch, lass mich wenn auch auf deinem fussboden übernachten!“ bat der fuchs dringend, und aus mitleid liess ihn der mensch herein. Als er hereingelassen war, fragte ihn der mensch: „Wo bist du auf reisen gewesen?“ „Ich war auf der hochzeit meines kindes.“ „Welchen namen habt ihr denn (ihm) gegeben?“ fragte der mensch. „*kutiškon*“ (anfang), antwortete der fuchs.

Nachdem der fuchs da übernachtet hatte, ging er vom menschen weg, und nachdem er bei tage irgendwo gewandert war, kam er abends wieder zu dem menschen um (bei ihm) zu übernachten. „Lässt du mich jetzt auf deinem ofen übernachten?“ fragte er. „Ja wohl!“ sagte der mensch und fragte wieder: „Wo bist du heute auf reisen gewesen?“ Der fuchs sagte: „Auch heute bin ich auf der hochzeit meines kindes gewesen“. „Welchen namen habt ihr denn (ihm) gegeben?“ fragte der mensch. „*šoreti*“ (der mittlere), antwortete der fuchs.

Darauf ging der fuchs am folgenden tage wieder hinaus und kam, nachdem er irgendwo gewandert war, abends zu dem menschen um (bei ihm) zu übernachten und fragte: „Lässt du mich jetzt auf dem kienspansparren übernachten?“ „Ja wohl!“ sagte der mensch und fragte: „Wo bist du wieder gewandert?“ „Ich war auf der hochzeit meines kindes“, antwortete der fuchs. „Welchen namen habt ihr denn (ihm) gegeben?“ fragte der mensch. „*kurjan*“ [1]

[1] *kurjani* = abkratzen.

antwortete der fuchs. Der fuchs hatte in dem speicher des menschen honig essen gelernt, und das deutete er auf solche weise an.

Nachdem der fuchs auf den kienspansparren hinaufgeklettert war um da zu übernachten, fing er an auf den menschen kienspäne zu werfen. Weil er (der fuchs auf ihn) kienspäne warf, nahm der mensch sein pferd, spannte es an den fuhrschlitten und fuhr also singend weg:

„Was ist kleiner als die pflanze?
Was ist feiner als die rute?
krįmd'źik, krįmd'źik!"

Als er also singend reiste, kam ihm ein anderer fuchs entgegen. Dieser fuchs bat und sagte: „Lässt du auch mich (in deinem schlitten) sitzen, mein freund mensch? Du hast sehr schön gesungen!" Der mensch liess ihn sitzen, weil er so sehr darum bat.

Darauf sassen sie, der mensch und der fuchs, zusammen, sangen wieder, reisten weiter und begegneten einem wolf. Jetzt bat der wolf und sagte: „Lasst ihr mich sitzen? Ihr habt sehr schön gesungen!" Der mensch liess auch den wolf sitzen, weil er darum so sehr bat.

Darauf reisten sie zu dreien singend weiter. Als sie so reisten, kam ihnen ein bär entgegen. Der bär bat (um platz in dem schlitten) und sagte: „Sehr schön habt ihr gesungen!", und sie liessen ihn sitzen. Während sie nun fuhren, brach die deichsel ab. Als die deichsel abgebrochen war, schickte der mensch den fuchs um eine (neue) deichsel zu holen. Der fuchs ging und brachte eine ganz kleine rute. „Ah, mein freund fuchs, wenn du eine deichsel holtest, die der alten deichsel ähnlich wäre!" sagte der mensch und hiess den wolf gehen (um eine deichsel zu holen). Der wolf brachte einen ganz kleinen zweig. Jetzt hiess der mensch den bären (gehen). Der bär ging, riss eine sehr grosse fichte auf und brachte sie. Da sie keine dienliche (deichsel) holten, ging der mensch selbst eine deichsel zu suchen und sagte: „Habt mal acht auf das pferd!" Ehe der mensch die deichsel brachte, frassen der bär, der wolf und der fuchs das pferd auf und liessen von ihm nur die

knochen übrig. Als der mensch die knochen seines pferdes sah, weinte er sehr und kehrte zu fuss wieder zu den (übrigen) menschen (d. h. nach seinem dorfe) zurück.

20.

ludkeťš no ďźuťšį.

odig poų ludkeťš aďďźem ďźuťšįez no veram soųį: „o·įdo ďźuťšį urom, korka leštom, tįnįd jö korka, mįnįm pįši korka“. „o·įdo!“ šuem ďźuťšį. ďźuťšįųį jö korka leštiľľam, ludkeťšlį pįši. öžįt uųįsa ďźuťšį mįnem ludkeťš dorį no veram soųį: „mįnam korka jįųtim miskįųänį no lue, tįnadeti ug lue-ug!“ ludkeťš no veram soųį: „tįnad korkaįed tuųįse·-ke vuiz šunasa bįroz!“ oźi·-ik luem: ďźuťšįųen korkaįez tuųįs šunam no bįrem.

so·-bere ďźuťšį mįnem ludkeťš dorį no juam soųeš: „leźo·d-a mone, ludkeťš urom, korkad?“ „må·ųį ud leź ďźėťš måųpašez!“ šuem ludkeťš. ďźuťšį no·šik juam: „leźo·d-a mone gur vįųad?“ „må·ųį ud leź ďźėťš måųpašez!“ šuem ludkeťš. öžįt uųįsa eššo juam: „leźo·d-a mone ťšapkis-šuriiad?“ „må·ųį ud leź!“ šuem ludkeťš. ďźuťšį tubem ťšapkis-šuriįaz no ťšapkis kutįsa leźem ludkeťšez. ludkeťš potem korkaštįz no börtsa vetle vįųem.

soįe aďďźem kion no juam: „må·ųį bördiškod, ludkeťš urom?“ ludkeťš veram: „korkaštįm ďźuťšį uľľaz no bördiško“. „o·įdo a·ľi!“ šuem kion, „mon soįe asse uľľåųo!“ ťšoťšen pįriľľam korka no ďźuťšį eššo ťšapkisen leźem. kion no kurdam no potsa koškem.

ludkeťš noš börtsa vetle vįųem. soįe atas aďďźem no juam soųeš: „måųį bördiškod, ludkeťš urom?“ ludkeťš soųį no veram må·ųį bördemze. atas veram soųį: „o·įdo a·ľi! mon uľľåųo soįe!“ ťšoťšen pįriľľam sojos no atas šuem: „ko ko ko, siľanad kokťšåųto, no sitte-šuųde potto!“ so·-bere ďźuťšį aťšiz no kurdasa potem.

ďźuťšį koškem bere ludkeťš atasez šektam no våųše uųįnį kuťškiľľam.

20.

Der hase und der fuchs.

Ein hase sah einmal einen fuchs und sagte zu ihm: „Hör mal, mein freund fuchs, lass uns ein haus bauen, für dich ein haus von eis, für mich ein haus von schäben“. „Wohlan!“ sagte der fuchs. Für den fuchs bauten sie ein haus von eis, für den hasen eines von schäben. Nach einiger zeit ging der hase zum fuchs und sagte zu ihm: „Von meinem hausdache kann man sogar herabrutschen, von deinem (aber) kann man es ja nicht!“ Der hase aber sagte zu ihm: „Dein haus schmilzt weg, wenn es frühling wird!“ Und so war es auch: das haus des fuchses schmolz im frühling und verschwand.

Darauf ging der fuchs zum hasen und fragte ihn: „Lässt du mich, mein freund hase, in dein haus hinein?“ „Warum sollte ich nicht einen gutgesinnten hereinlassen!“ sagte der hase. Wieder fragte der fuchs: „Lässt du mich auf den ofen hinauf?“ „Warum sollte ich nicht einen gutgesinnten hinauflassen!“ sagte der hase. Nach einer weile fragte er wieder: „Lässt du mich auf den kienspansparren hinauf?“ „Warum sollte ich nicht hinauflassen!“ sagte der hase. Der fuchs kletterte auf den kienspansparren hinauf, nahm einen kienspan und warf ihn auf den hasen. Der hase ging aus dem hause hinaus und wanderte weinend weg.

Ein wolf sah ihn und fragte: „Warum weinst du, mein freund hase?“ Der hase sagte: „Der fuchs trieb mich aus meinem haus fort und (darum) weine ich“. „Nun wohlan!“ sagte der wolf, „ich werde ihn selbst forttreiben!“ Sie gingen zusammen in das haus, und wieder warf der fuchs kienspäne herab. Sogar der wolf erschrak, ging hinaus und machte sich fort.

Wieder wanderte der hase weinend weg. Ein hahn sah ihn und fragte ihn: „Warum weinst du, mein freund hase?“ Auch diesem erzählte der hase, warum er weinte. Der hahn sagte zu ihm: „Nun wohlan! Ich werde ihn vertreiben!“ Sie gingen zu-

sammen (in das haus) hinein, und der hahn sagte: „Ko ko ko, ich picke dir in den after und kratze dein gedärm aus!" Jetzt erschrak der fuchs selbst und machte sich fort.

Nachdem der fuchs weggegangen war, bewirtete der hase den hahn, und sie fingen an beisammen zu wohnen.

21.

kuịń piịez.

odig murtlen vịuem kuịń piịez. bad'd'źịnez no šoretiịez viźmoịiš vịuil'l'am, pit'śiịez o·bε vištem vịuem; anaịzị sooslen sukịr vịuem. vištem piịez anaịezlị kapkan puktem, anaịez pedlo potänị mịnε vịuem no kapkanε šurem no kuuem. bad'd'źịnjosịz kešäškil'l'am pit'śi pimị, no so anaịzε död'iịε ponem no jarmiŋkkaịε nuuε vịuem.

šures vịuišen ta vištem puŋiškem tavar-vaišen. tavar-vaiš šuem: „kož! mịnam tavarε vań". vištem šuem: „mịnam tuž zök anaịε vań. tińi, kö·t'śε gorε! kož t'šäl'ak!" tavar-vaiš mịnem vištem dorị no död'ịzε doŋgem. „vot, anaịmε viid! al'i gorsa uuε vâu!" šuem vištem. tavar-vaiš kil'l'en gịnε veram soụị: „nokińlị·-no en ve·ra! mε, šu mańet!" šu mańetsε baštem vištem no koškem.

öžịt mịnem no piź-vaišen puŋiškem. piź-vaiš šuem: „kož! mịnam piźε vań". vištem noš šuem: „mịnam anaịε vań. tińi, kö·t'śε gorε! kož t'šäl'ak!" piź-vaiš mịnem vištem dorị no doŋgem död'ịzε. „tańi, anaịmε viid! al'i gorsa pukε vâu!" šuem vištem. piź-vaiš šuem: „en ve·ra nokińlị·-no! mε, kịkšu mańet!" kịkšu mańetez baštem vištem no noš koškem.

öžịt mịnem no eššo piź-vaišen puŋiškem. piź-vaiš šuem soụị: „kož! mịnam kịź pud piźε vań". vištem šuem: „mịnam anaịε vań. tińi, kö·t'śε gorε! kož t'šäl'ak!" piź-vaiš mịnem vištem dorị no doŋgam död'ịzε. „vot, anaịmε viid! al'i gorsa pukε vâu död'ịn!" šuem vištem. piź-vaiš kuińšu mańet šotem.

so·-berε öžịt mịnịsa vuem jarmiŋkkaịε. jarmiŋkkaiš pe·rvoi ad'd'žem bides duz t'šet'śiịez. t'šet'śi kuźo so·ku t'šet'śi doraz vịuịmtε.

vištem anaizε tšėtʒši dorį nuem no kiiniz tšėtʒši vįmε zibiškįtįsa keľtem no aťʒšiz öžįt koškem. tšėtʒši kužo vuem no šuem: „baštiško·d-kε ba·štį, pešäi! tšėtʒši umoi!“ o·žį kuįń pou šuem no važįmteištįz doŋgįsa ležem. soiε vištem aďďžem, lįktem so dorį no šuem: „vot, anaįmε viid!“ tšėtʒši kužo šuem: „en ve·ra nokiáľį·-no! mε, baš·tį ta tšėtšiįez!“ vištem tšėtʒši-duzez ponem döďiįaz no koškem.

öžįt mįnem no aďďžem bįdes ńör-korop tšorįgez. anaizε ńör-korop bordį no·šik urdįsa keľtem. tšorįg kužo vuem no šuem: „baštiško·d-kε ba·štį, pešäi! tšorįg vil!“ o·žį kuįń pou šuem no važįmteištįz doŋgįsa ležem. vištem lįktem no šuem: „vot, anaimε viid!“ tšorįg-vuzaš šuem: „nokiáľį·-no en ve·ra! mε, nu ta tšorįgez!“ vištem tšorįgez döďiįaz tįrem, anaizε vuε kuštem no bertem.

gurtaz vuem berε ńuńjosįzlį veram: „so·-pàuan kuuem šöį tuž duno“. vižmojos kįšnozes viiľľam no döďiįazį ponsa tšereťasa vetliľľam: „kuuem šöi kuuε örö·u-a? kuuem šöį - - -!“ adamijos soiε kįuįsa oyez no kįkez potsa mįžgaľľam. tuos „tain uuįnį uy lo! jana potom!“ šusa gurzes kešäľľam no šuizε ľukiľľam.

vištem gur-šuizε kabε tįrsa döďiįaz ponem no noš koškem. šures vįuįšen ta tšäi-vozen puŋiškem no šuem tšäį kužouį: „o·įdo vozmes uškįtek voštom!“ tšäi-vuzaš šuem: „o·įdo!“ vozzε voštem beraz vištem bertem no ńuńjosįzlį veram: „so·-pàuan gur-šuį tuž duno“. vižmojos gur-šuįzes döďiiazį tįrsa koškiľľam no noš tšereťasa vetliľľam: „gur-šui kuuε örö·u-a? gur-šui - - -!“ adamijos noš mįžgasa ležiľľam.

21.

Die drei söhne.

Ein mann hatte drei söhne. Der älteste und der mittlere waren klug, der jüngste (eig. der kleine) war stockdumm; ihre mutter war blind. Der dumme sohn legte seiner mutter eine falle, die mutter ging auf den hof hinaus, geriet in die falle und starb. Die älteren söhne fuhren den jüngsten sohn an, aber er legte seine mutter in den schlitten und führte sie zum markt.

Auf dem wege kam dem dummkopf ein fuhrmann entgegen. Der fuhrmann sagte: „Biege aus! Ich habe waren (in meinem schlitten)“. Der dummkopf sagte: „Ich habe aber meine sehr dicke mutter. Siehst du, wie sie aus vollem halse lacht! Biege sogleich aus!“ Der fuhrmann ging zu dem dummkopf und gab seinem schlitten einen stoss. „Sieh, da hast du meine mutter tot gestossen! Eben lachte sie laut!“ sagte der dummkopf. Der fuhrmann sagte ihm ganz leise: „Sage es niemand! Da hast du hundert rubel!“ Der dummkopf nahm die hundert rubel und fuhr weiter.

Er fuhr ein stückchen und (jetzt) kam ihm ein fuhrmann mit einem fuder mehl entgegen. Der fuhrmann sagte: „Biege aus! Ich habe ein mehlfuder“. Wiederum sagte der dummkopf: „Ich habe aber meine mutter. Siehst du, wie sie aus vollem halse lacht! Biege sogleich aus!“ Der fuhrmann ging zu dem dummkopf und gab seinem schlitten einen stoss. „Siehst du, du hast meine mutter tot gestossen! Eben sass sie und lachte laut!“ sagte der dummkopf. Der fuhrmann sagte: „Sage es niemand! Da hast du zweihundert rubel!“ Der dummkopf nahm die zweihundert rubel und fuhr wieder weiter.

Er fuhr ein stückchen, und wiederum kam ihm ein fuhrmann mit mehlfuder entgegen. Der fuhrmann sagte ihm: „Biege aus! Ich habe zwanzig pud mehl“. Der dummkopf sagte: „Ich habe meine mutter. Siehst du, wie sie aus vollem halse lacht! Biege sogleich aus!“ Der fuhrmann ging zu dem dummkopf und gab seinem schlitten einen stoss. „Sieh, da hast du meine mutter tot gestossen! Eben sass sie laut lachend im schlitten!“ sagte der dummkopf. Der fuhrmann gab ihm dreihundert rubel.

Nachdem er darauf ein stückchen weiter gereist war, kam er zum markt. Das erste, was er auf dem markte sah, war eine volle honigkufe. Der besitzer des honigs war gerade nicht bei der honigkufe. Der dummkopf führte seine mutter zu der kufe (eig. zu dem honig), liess sie mit den händen an die kufe (eig. an den honig) gelehnt da stehen und ging selbst ein stückchen seitwärts. Der besitzer des honigs kam herbei und sagte: „Kaufe mal, wenn du einmal (etwas) kaufen willst, mütterchen! Der honig ist gut!“ Also sagte er dreimal, und da sie nichts antwortete, gab er ihr

einen stoss. Der dummkopf sah es, kam zu ihm und sagte: „Sieh, du hast meine mutter tot gestossen!“ Der besitzer des honigs sagte: „Sag’ es niemand! Da hast du: nimm diesen honig!“ Der dummkopf stellte die honigkufe in den schlitten und fuhr weg.

Er fuhr ein stückchen und sah einen flechtkorb voller fische. Wieder lehnte er seine mutter an den flechtkorb. Der besitzer der fische kam herbei und sagte: „Kaufe mal, wenn du einmal (etwas) kaufen willst, mütterchen! Die fische sind frisch!“ Also sagte er dreimal, und da sie nichts antwortete, versetzte er ihr einen stoss. Der dummkopf kam herbei und sagte: „Sieh, du hast ja meine mutter tot gestossen!“ Der fischhändler sagte: „Sage es niemand! Da hast du: führe die fische weg!“ Der dummkopf lud die fische in seinen schlitten ein, warf seine mutter ins wasser und kehrte (nach hause) zurück.

Nachdem er nach hause gelangt war, sagte er zu seinen älteren brüdern: „In jener gegend stehen die leichen in sehr hohem preise“. Die klugen (brüder) schlugen ihre frauen tot, legten sie in ihre schlitten und reisten lachend umher: „Habt ihr nicht leichen nötig? Leichen . . . .!“ Einige von den leuten, welche dies hörten, kamen (aus ihren wohnungen) heraus und schlugen sie mit den fäusten. — Diese (die brüder) sagten: „Das geht denn doch nicht! Wir wollen uns scheiden!“, rissen ihre öfen nieder und zerstreuten den lehm (der öfen, d. h. den bewurf).

Der dummkopf füllte säcke mit ofenlehm, legte sie in seinen schlitten und fuhr wieder hinaus. Auf dem wege kam ihm ein theefuder entgegen, und er sagte zum besitzer des thees: „Wohlan! Lass uns unsere fuder tauschen, ohne sie zu besichtigen!“ Der theehändler sagte: „Nun gut!“ Nachdem sie ihre fuder getauscht hatten, kehrte der dummkopf (nach hause) zurück und sagte zu seinen älteren brüdern: „In jener gegend steht der ofenlehm in sehr hohem preise“. Die klugen (brüder) luden ihren ofenlehm in ihre schlitten ein, fuhren hinaus und reisten wieder lachend umher: „Habt ihr nicht ofenlehm nötig? Ofenlehm . . .!“ Noch einmal schlugen die leute sie mit den fäusten.

C. Malmyžscher dialekt.

22.

aďami no vumurt.

aďami vuko-izɛ. so dori̮ potiz vumurt. vuko-kęcz aďďźi̮sa juu: „maro ta?“ aďami šuɛ: „anaįelen ťšespi̮riįez.“ „vu·za mi̮ni̮m!“ šuɛ vumurt. „jaraloz!“ „kę·ńa kurod?“ „odig šlapa ukšo.“ aďami šlapa-pi̮dessɛ paś karem. vumurt ponem ukšozɛ no ti̮rmi̮mtɛ; noš ponem no ti̮rmi̮mtɛ. noš anaįezleś ťši̮rti̮-veššɛ ponem: so·-berɛ aďami vuko-kęcz šotem. ťši̮rtiaz vuko-kęcz ošsa koškem vumurt.

vumurt noš pi̮žez aďďźem. „ta maido?“ šuɛ. „anaįelen šorźiškon-šuli̮scz“ šuɛ aďami. „vu·za mi̮ni̮m!“ „šu mańe·t-kɛ šotod, vuzalo.“ „šu mańet ęvęl. odig pudovka zarńi šoto!“ „jaraloz!“ noš ťši̮rtiaz ošem pi̮žez no koškem aźlan.

aďďźem vumurt busiiś usiįez. „ta maido?“ šuɛ. „anaįelen si̮naškon-si̮nez“ šuɛ aďami. „vu·za mi̮ni̮m!“ šuɛ vumurt. „šurs mańe·t-kɛ šotod, vuzalo.“ aďami vuzaz šurs mańeten usi̮zɛ.

koškiz vumurt. šures kuźa teľeti puji̮škiz gondi̮ren. vumurt ki̮škasa soleś tubiz ki̮zɛ. gondi̮r so šęri·-ik tubɛ. uši̮zi̮ ki̮knazi·-ik ki̮ziš no kulizi̮.

22.

Der mensch und der wassergeist.

Ein mensch mahlt in seiner (wasser-)mühle. Zu ihm kam der wassergeist (aus dem fluss) heraus. Als er den mühlstein sieht, fragt er: „Was ist das?“ Der mensch sagt: „Das ist die spindelscheibe meiner mutter“. „Verkaufe sie mir!“ sagt der wassergeist. „Gut!“ „Wieviel verlangst du?“ „Einen hut voll geld.“

Der mensch machte ein loch in den hutkopf. Der wassergeist legte sein geld (in den hut), aber es reichte nicht zu; noch einmal legte er geld (darein), und (auch jetzt) genügte es nicht. Er legte noch (in den hut) das perlenband seiner mutter: jetzt gab der mensch ihm seinen mühlstein. Der wassergeist hängte den mühlstein an seinen hals und ging weg.

Der wassergeist sah noch ein boot. „Was hast du da?“ fragt er. „Das ist die mehlmulde (eig. die mulde, in welche man das mehl od. grütze beim sieben fallen lässt) meiner mutter“, sagt der mensch. „Verkaufe sie mir!“ „Ich verkaufe sie, wenn du mir (dafür) hundert rubel giebst.“ „Hundert rubel habe ich nicht. Ich gebe aber ein pudmass gold!“ „Gut!“ Er hängte das boot an seinen hals und ging weiter.

Auf dem felde sah der wassergeist eine egge. „Was hast du da?“ sagt er. „Es ist der haarkamm meiner mutter“, sagt der mensch. „Verkaufe ihn mir!“ sagt der wassergeist. „Wenn du mir tausend rubel giebst, verkaufe ich ihn.“ Der mensch verkaufte seine egge für tausend rubel.

Der wassergeist ging weg. Auf dem wege kam ihm im walde ein bär entgegen. Der wassergeist fürchtete sich vor ihm und kletterte auf eine fichte hinauf. Der bär klettert nach ihm hinauf. Sie stürzten alle beide von der fichte hinunter und starben.

23.

aďami no gondịr.

urom kariškiľľam aďamiịen gondịren: keńeš kariľľam sojos valśε śarťšị kiźnị. aďami šuem: „mon bašto vịžịzε, ton, gondịr, jịlzε“. gondịr soglaś luem. potem ďžėľš śarťšị. aďami baštem aslịz vịžịzε, a gondịrlị śotem ḳuarzε. aďami śiε śarťšị, gondịr toľko tịškaškε solị.

kaịta araz aďami noš ęľε gondịrez kiźnị. gondịr ta·berε „mon bašto“ šuem, „vịžịzε, tịnịd jịlịz!“ „jaraloz!“ šuem aďami no ki-

źiľľam ťšabei̯. ďźéťš potem ťšabei̯. aďami aram ťšabei̯zɛ no gondi̯rli̯ keľtem kuro-d̦ži̯ži̯zɛ. vožjàškisa uľškem gondi̯r aďamileś ťšabei̯-ńàń śiemzɛ, a gondi̯rlen jarantem vi̯žijosi̯z gi̯nɛ. vožzɛ potsa veraz gondi̯r aďamili̯: „ug u·romjàški̯ ńi ta·-berɛ tonen!“ šusa no koškem tẹlɛ.

23.

Der mensch und der bär.

Der mensch und der bär schlossen freundschaft: sie verhandelten mit einander um gemeinsam rüben zu säen. Der mensch sagte: „Ich nehme die wurzel, du, bär, (nimmst) den oberteil“. Der bär war damit einverstanden. Es wuchsen schöne rüben auf. Der mensch nahm für sich die wurzeln, dem bären aber gab er die stengel. Der mensch isst rüben, der bär fährt ihn nur mit schimpfworten an.

Im folgenden jahre ladet der mensch wiederum den bären zum säen ein. Jetzt aber sagte der bär: „Ich nehme die wurzel, — der oberteil fällt dir zu!“ „Gut!“ sagte der mensch, und sie säten (jetzt) weizen. Es wuchs ein schöner weizen auf. Der mensch schnitt den weizen, aber dem bären liess er die strohstengel. Neidisch sah der bär an, wie der mensch sein weizenbrot ass, aber der bär hatte nur die untauglichen wurzeln. Zornig sagte der bär zum menschen: „Mit dir werde ich hernach nicht mehr freundschaft schliessen!“, und ging seines weges.

24.

d'źit,śį.

koškem d'źit,śį śures kuźa no šettem kuštem kut. vuem gurtɛ, kutskem pijosmurtlį teľmįrįnį: „kuźo, leź monɛ kęlnį!“ kuźo vera solį: „intį ęvęl! d'źoskįt korka!“ „oźi! uno·-a mįnįm intį kulɛ! mon at,śim lapťśa vįlɛ vįdo, bįžmɛ lapťśa ulɛ leźo.“ kuźo leźiz soįɛ kęlnį.

d'źit,śį vera: „po·nɛ mįnįśtįm kutmɛ aśtelen kureg pęladį!“ poniľľam.· d'źit,śį uįin sultįsa ųatem kutsɛ. tšukna sultem berɛ so jua asleśtįz kutsɛ. solį kuźo vera: „d'źit,śį urom, so įšem!“ d'źit,śį „nu·iśkɛ, śo·tɛ mįnįm so ponna kuregdes!“ šuɛ. baśtem kuregez.

vuem muket gurtɛ, teľmįrįnį kutskem, soleś kuregzɛ med puktozį šusa kuźojoslen d'źäźeg pęlazį. uįin d'źit,śį ųatem kuregzɛ, kurem so ponna d'źäźegez.

vuem noš muket gurtɛ, teľmįrem kuźolį, puktįnį kossa d'źäźegzɛ taka putškį. noš aldam, baśtem d'źäźeg ponna takaįez.

koškem ešo odig gurtɛ. dugdem kęlnį, teľmįrɛ kuźolį soleś takazɛ ošjos pölį pįrtįnį kossa. uįin d'źit,śį lutškam takazɛ no tšukna kurɛ „so ponna śo·tɛ“ šusa, „oštes mįnįm!“ sę·-bįrɛ śotiľľam.

ųańze·-ik, kuregzɛ no d'źäźegzɛ no takazɛ no ošsɛ no vandem d'źit,śį. siľzɛ ųatem no ošlen kuaz kuro tįrem no puktem śures vįlɛ. lįktɛ gondįr kionen no d'źit,śį vera sooslį: „mį·nɛ, lu·tškalɛ dęďį no śiįes! mįnomɛ vorttįlįnį!“ soos lutškaľľam dęďį no śiįes, kįtkiľľam ošez, pukśiľľam ųańzi·-ik dęďiiɛ. d'źit,śį kutskem jamšik kariśkįsa uľľänį. keśäśkɛ: „ek nu! ek nu! ošpi kuro-mešok, dęďiįed murtle·n-a, śiįesed aslad ęvę·l-a? mįn, en sįl!“ ošpi ug mįn. d'źit,śį tśeťťśem dęďiiśtįz, keśäśkįnį kutskem: „kį·ľɛ, viźtemjos!“ no at,śiz koškiz. gondįr kionen šum potizį ošez śinį. nu keśänį ošez . . . . keśazį keśazį no ad'd'źiľľam so·-berɛ odig gįnɛ kuro! d'źet,śįratiľľam įįrzes no jukiśkiľľam. so·-berɛ bertiľľam dorazį.

24.

Der fuchs.

Ein fuchs wanderte den weg entlang und fand einen weggeworfenen bastschuh. Er kam in ein dorf und fing an einen mann zu flehen: „Wirt, lass mich (bei dir) übernachten!“ Der wirt sagt ihm: „Es fehlt an platz! Die stube ist eng!“ „So! Habe ich vielleicht einen grossen raum nötig! Selbst lege ich mich auf die pritsche, meinen schweif stecke ich unter die pritsche.“ Der wirt liess ihn übernachten.

Der fuchs sagt: „Legt meinen bastschuh zwischen eure hennen!“ Man legte also. In der nacht stand der fuchs auf und versteckte seinen bastschuh. Am morgen, als er aufgestanden war, fragt er nach seinem bastschuh. Der wirt sagt ihm: „Mein freund fuchs, er ist verloren gegangen!“ „Nun!“ sagt der fuchs, „wenn es so ist, so gebt mir dafür eine von euren hennen!“ Er nahm eine henne.

Er kam in ein zweites dorf und fing an zu bitten, dass man seine henne zwischen die gänse der wirtsleute lege. In der nacht versteckte der fuchs seine henne und bat sich dafür eine gans aus.

Er kam noch in ein anderes dorf, flehte einen wirt (um nachtquartier) und hiess (ihn) die gans zwischen die widder legen. In der nacht stahl der fuchs seinen widder und bittet am morgen: „Gebt mir dafür euren ochsen!“ Darauf gaben sie (den ochsen).

Der fuchs schlachtete alles, was er gekriegt hatte: die henne, die gans, den widder und den ochsen. Das fleisch versteckte er, und die ochsenhaut füllte er mit stroh und stellte sie auf den weg. Ein bär und ein wolf kommen herbei, und der fuchs sagt zu ihnen: „Geht, stehlt einen schlitten und ein kummet! Lasst uns (darauf) (mit dem ochsen) ausfahren!“ Sie stahlen einen schlitten und ein kummet, spannten den ochsen an und setzten sich allesamt in den schlitten. Der fuchs machte sich zum kutscher und fing an anzutreiben. Er schreit: „Ach was! Nun! Ach was! Nun! Öchs-

lein, du strohsack, ist der schlitten dir vielleicht fremd, hast du vielleicht nicht dein eigenes kummet? Geh, steh nicht!“ Das öchslein geht nicht. Der fuchs sprang aus dem schlitten, fing an zu schreien: „Bleibt da, ihr dummköpfe!“ und ging selbst weg. Der bär und der wolf freuten sich sehr darauf, den ochsen fressen zu können. Nun, (sie fingen an) den ochsen zu reissen .... Sie rissen, rissen — und da sehen sie nur stroh! Sie schüttelten den kopf und gingen auseinander. Darauf kehrten sie nach hause zurück.

D. Glasovscher dialekt.

25.

kịżị vumurt veraśkem udmorten.

odig udmort vetlem jarmaŋgaịɛ. bertịkuz soịin ṭṣoṭṣa muket udmort. šẹdɛ so paľľanpal kẹturdeskịz jultošezlen kot. jua so jultoškịzleś: „kịtsị vetlid?“ „vuz karịnị vetli.“ so jultoškịz veraškɛ: „gurja-kar ulịn, veśa-kar ulịn, idna-kar ulịn vumurtjos uzịreś; so·ịin-ik kalịk no vuɛ ug bịr. a kar ulịn vumurt naťśar; so·ịin-ik jalam vu vịlịn sịlon dịrja odig-ginɛ no aďami bịrɛ.“ udmort jultoškịzleś kịška ńi, ťšakla: „mon talị kiros ošo; ta vumurt ug!“

kẹńa-kɛ sojos mịno no vuo śures-vožị. udmort kirossɛ ošịnị vumurtlen ťšịrtịịaz ug vu. vumurt kožɛ ťšupťšị pala i vera udmortlị: „vumurttem, ńulesmurttem jarmaŋga ug lu·ịl. vumurtez todmalod soịin, solen luoz paľľan kẹturdesịz kot ịžịt; a ńulesmurt žužịtgem kalịkleś!“

25.

Wie der wassergeist sich mit dem wotjaken unterhielt.

Ein wotjake wanderte zum jahrmarkt. Auf der rückfahrt schliesst sich an ihn ein anderer wotjake an. Er bemerkt, dass die linke seite seines reisegefährten nass ist. Er fragt seinen reisegefährten: „Wohin gehst du?“ „Ich gehe um zu handeln“. Der gefährte setzt fort (eig. spricht): „Unterhalb des *gurja-kar*, des *veša-kar* und des *idna-kar*[1] sind die wassergeister reich; eben darum kommen die leute auch nicht im wasser um. Aber unterhalb der stadt (Glasov?) sind die wassergeister arm; eben darum kommt bei dem feste der wasserweihe[2] wenigstens ein mensch um“. Der wotjake fürchtet sich schon vor seinem reisegefährten und überlegt bei sich: „Ich werde ihm das kreuz anhängen; er ist ja ein wassergeist!“

Sie wandern ein stückchen und kommen zu einer wegescheide. Dem wotjaken ist die zeit zu knapp, um das kreuz dem wassergeist an den hals anzuhängen. Der wassergeist biegt nach dem *ťšepťšį*-fluss hinab und sagt zum wassergeist: „Es giebt keinen jahrmarkt, wo die wasser- und waldgeister nicht anwesend wären. Einen wassergeist kennst du daran, dass seine linke seite etwas nass ist; der waldgeist aber ist höher als die anderen leute“.

26.

murten vumurtjosįn.

odig murt vina juɛ vįlem jun. so kįtsįkɛ medɛ mįnįnį no solį mumiz šuɛ: „tonɛ“ pɛ „med nuoz vumurt, vina·-kɛ juid na!“

---

[1] = wotjakische dörfer an dem fluss *ťšepťšį*.

[2] am 1. august.

sebrɛ so mị̂nɛ pravećaịɛ vina juị̂nị̂ no solen pumitaz šeďɛ staršinaịen ďjaken. soleš jualo: „ton kị̂tsị̂ mị̂nid?“ šusa. so veram: „tiľad dorad!“ so staršinaịen ďjaken veralo: „a·ịda mị̂nom!“ mị̂no no kabakleś no orľšo. sebrɛ so murt ťšaklaśkɛ: „taos“ pɛ „adamiịos ẹvẹl.“ soos mị̂no mị̂no no vu dorị̂ vuo. serɛ soịɛ potto ďźịgị̂rtị̂sa. soos vị̂lem vumurtjos. serɛ so murtez soos nuị̂ľľam ďźẻľś korka no ťšȧị puktị̂ľľam, sakar šotị̂ľľam. soku so murt kutskem vošȧśkị̂nị̂ no o·źik pužị̂m-jị̂lɛ kị̂lị̂ľľam no sakarez pužị̂m-kulị̂ luem. sebrɛ so murt koškem gurtaz, urodmem no kulem.

26.

Der mann und die wassergeister.

Ein mann hatte sehr viel branntwein getrunken. Er will irgendwohin gehen, und seine mutter sagt zu ihm: „Möge der wassergeist dich nehmen, wenn du noch branntwein trinkst!“

Darauf geht er nach dem haus der amtsbezirksverwaltung um branntwein zu trinken, und (auf dem wege) trifft er mit dem gemeindevorsteher und dem djak zusammen. Sie fragen ihn: „Wohin gehst du?“ Er sagte: „Zu euch!“ Der gemeindevorsteher und der djak sagen: „Wohlan! Lass uns gehen!“ Sie gehen, und gehen sogar an der schenke vorbei. Jetzt meint der mann: „Diese sind keine menschen!“ Sie gehen unaufhörlich und kommen zu dem fluss (eig. wasser). Darauf umarmen sie (der gemeindevorsteher und der djak) ihn und tragen ihn weg. Sie waren wassergeister. Darauf trugen sie den mann in ein gutes haus, setzten ihm thee vor und gaben ihm zucker. Dann fing der mann an zu beten, und in demselben augenblicke verwandelten sie sich in tannengipfel, und aus dem zucker wurden tannenzapfen. Darauf ging der mann nach hause, erkrankte und starb.

27.

kįźį kįšnojàškįlem udmortpi vumurt nįl vįlɛ.

odig jegit pi vįlem no solį dįrįz vuem pęraś baśtįnį. uťšam uťšam no evęl šettem. muket gurtɛ vetlem: otįś no evęl šettem. so·brɛ vetlem vu-durįki no šuem: „koť ťšortleś no nįlzɛ aďďźįsa·l-kɛ, baštįsal pęraś soleś!“ soku vuįś potem vumurt so aďami dorį no veram solį: „mįnam nįljosį uań kuiń, jun ťšebereś; koť kudi·z-kɛ jara, soįɛ ba·štį! mon tįnįd śoto“. so piįez tupatskiz vumurten.

so·brɛ vuɛ soos pįri·zį tšotš vumurtleś nįljossɛ aďďźįnį. nįljosįz pɛ jun ťšebereś! ťšeberzɛ bįrjem pijosmurt no so·brɛ gurtaz ogńaz koškem.

aįizlį veram: „mon pęraś šetti! ja! to·brɛ mįnom ńi šuanen pęraś vajįnį!“ mįniťťam soos šuanen no vu-durɛ vuiťťam. berog durįn vumurt pukɛ. šuańńos veraťťam: „tįnad varmaįid śętem vįlem jun! ťšeber evęl! jįršiiez“ pɛ „jun kuź no śęd. śętem!“

so·brɛ vuɛ pįriťťam vumurt bęrśį pęraś ponna. ò·tįn šuan kariťťam jun ďźòtš: šudem śektam soostį vumurt; so·brɛ pęraśsɛ puktiťťam roboįɛ no gurtaz bertiťťam.

ulo ulo no pęraś gurtaz mįnįnį medɛ aįizńɛ. so pęraśsɛ vataga mįnįnį ogńaz uz leź no „mįno·d-kɛ, starikenįd tšotš mįn!“ šuiťťam. so pęraśez no starikez no tšotš vumurt dorį pįriťťam no òtįšen evęl ńi potiťťam.

27.

Wie der wotjakenknabe sich mit der tochter eines wassergeistes verheiratete.

Es war ein junger knabe, und es war an der zeit, dass er sich eine hausfrau nehme. Er suchte, suchte, aber fand keine (passende). Er reiste nach einem anderen dorf: auch da fand er

nicht. Darauf reiste er dem (fluss-)ufer entlang und sagte: „Wenn ich auch die tochter des teufels sähe, so würde ich sie zur frau nehmen!“ Dann kam aus dem wasser zu dem menschen ein wassergeist heraus und sagte zu ihm: „Ich habe drei töchter, die sehr schön sind; welche auch immer dir gefällt, – nimm die! Ich gebe sie dir“. Der knabe traf betreffs der ehe mit dem wassergeist abrede.

Darauf gingen sie in's wasser hinein, um zusammen die töchter des wassergeistes anzusehen. Die mädchen waren wirklich sehr schön! Der (junge) mann wählte die schönste und ging darauf allein nach hause.

Seinem vater sagte er: „Ich habe mir eine hausfrau gefunden! Wohlan! Jetzt wollen wir schon gehen um die frau mit hochzeitfeierlichkeiten abzuholen!“ Sie reisten mit hochzeitgefolge und gelangten an das ufer. Am ufer sitzt der wassergeist. Die hochzeitleute sagten (zum jungen manne): „Dein schwiegervater ist ja furchtbar hässlich! Er ist gar nicht schön! Seine haare sind ja schrecklich lang und schwarz. Hässlich (ist er fürwahr)!“

Darauf gingen sie nach dem wassergeist in's wasser hinein, um die frau abzuholen (eig. wegen der frau). Da machten sie eine sehr feine hochzeit: der wassergeist bewirtete sie mit speisen und getränken; darauf setzten sie die frau in den wagen und kehrten nach hause zurück.

Sie (die neuvermählten) leben eine zeit lang — und die frau will nach hause gehen zu ihrem vater. Die familie gestattet der frau nicht allein zu gehen, und man sagt zu ihr: „Wenn du gehst, so gehe mit deinem gatten!“ Die frau und ihr gatte gingen zusammen zu dem wassergeist, und von dort sind sie nicht mehr zurückgekommen.

28.

vumurten gondi̮ren.

vumurt gondi̮ren śårťši̮ kiźiľľam. vumurt šuem: „ullapali̮ś mi̮ni̮m!“ no gondi̮r šuem: „vallapalzɛ mon bašto!“ śårťšiɛz vuem śårťšiňni̮ śiźi̮l no ta·-berɛ vumurten gondi̮ren ľuko śårťši̮zes. gondi̮r vallapalzɛ baštem, vumurt muźjem bordi̮ś baštem. gondi̮r śårťši̮-kuarez śiiɛ no kęti̮z ug ti̮r: „ťśeski̮t“ pɛ „cvęl!“ šuɛ.

gondi̮r vumurtli̮ šuɛ; „vai!“ pɛ, „ďźeg kiźom tšotš! ta·-berɛ mon bašto ńi ullapalzɛ muźjem bordi̮kiz, ti̮ni̮d vallapali̮z ta·-berɛ!“ kiźiľľam no so·-berɛ ďźegez araľľam no aram berɛ kuľtozɛ gurtɛ nuiľľam. so·-berɛ kutsaľľam no vumurt ńańez baštem no gondi̮r kurozɛ. gondi̮r śiśki̮ni̮ kutskem no šuɛ ńi: „ton“ pɛ „monɛ pęjåškod! mi̮ni̮m śårťši̮leś ji̮lzɛ śotid no aľśid śårťši̮zɛ baštid. ta·-berɛ ďźegleś ullapalzɛ mon bašti no so no ťśeski̮t cvęl: ti̮ni̮d ďźegez šeďiz, mi̮ni̮m kuroiez ki̮ľiz! mon toneni̮d tšotš ug ńi kiź!“ gondi̮r tšattšaiɛ koškem no ta·-berɛ śårťši̮zɛ no ďźegzɛ no ogńaz kiźem.

28.

Der wassergeist und der bär.

Der wassergeist und der bär säten rüben. Der wassergeist sagte: „Der untere teil (kommt) mir (zu)!“ und der bär sagte: „Ich nehme den oberen teil!“ Im herbst waren die rüben zum aufnehmen gereift, und jetzt teilen der wassergeist und der bär ihre rüben unter sich. Der bär nahm den oberen teil, der wassergeist nahm den unter der erde befindlichen teil (eig. den teil aus der erde). Der bär isst die rübenstengel, aber er wird nicht satt. „Es schmeckt nicht gut!“ sagt er.

Der bär sagt dem wassergeist: „Wohlan! Lass uns zusammen roggen sähen! Jetzt aber nehme ich den unteren, an der erde befindlichen teil, du bekommst jetzt den oberen teil!“ Sie säten, schnitten darauf den roggen und trugen nach der ernte die garben nach hause. Darauf draschen sie, und der wassergeist nahm das getreide, der bär aber das stroh. Der bär fing an zu essen und sagt schon: „Du betrügst mich ja! Du gabst mir die rübenstengel, aber nahmst selbst die rüben. Jetzt nahm ich den unteren teil des roggens, und auch das schmeckt nicht gut: der roggen kam dir zu, mir blieb das stroh übrig! Mit dir will ich nicht mehr zusammen säen!“ Der bär ging in den wald weg und säte hernach sowohl seine rüben als seinen roggen allein.

29.

kı̣żı̣ vortskilľam vumurt, gondı̣r, ṭṣaṭṭṣamurt no korkamurt.

odig kı̣̂šnomurtlen vı̣lem daskı̣̂k pinalez. pinaljossɛ śudı̣nı̣ evel bı̣̂gatem. odigzɛ vuɛ ponem, kı̣̂ktè·ľize guridai̯ɛ, kui̯ńmè·ľizɛ ṭṣaṭṭṣai̯ɛ, no ńuľè·ľizɛ gubeľ,śɛ. ta·-bı̣̂rɛ kuaź so kı̣̂šnomurt dorı̣̂ lı̣̂ktem no juam: „kı̣̂·tsı̣̂ ton pinaljostɛ ponid? mon tı̣nı̣̂d daskı̣̂k pinal śoti no tàtı̣̂n to·ľko ľamı̣̂s pinal!“ kı̣̂šnomurt „ug ve·ra!“ šuem. kuaź šuem: „mon todiško u·d-keno ve·ra!“ „ton aďďźi·d-ama?“ juam kı̣̂šnomurt. kuaź šuem: „aďďźi mon kı̣̂·tsı̣̂ ponemdɛ! ton odigzɛ ma·lı̣̂ vuɛ ponid, kı̣̂ktè·ľizɛ guridai̯ɛ, kui̯ńmè·ľizɛ ṭṣaṭṭṣai̯ɛ no ńuľè·ľizɛ gubeľ,śɛ nuid? ta·-bı̣̂rɛ odigez vumurt med lo, kı̣̂ktè·ľii̯ez gondı̣̂r med lo, kui̯ńmè·ľii̯ez ṭṣaṭṭṣamurt no ńuľè·ľii̯ez korkamurt med lo!“ kuaź oź šuem beraz koškem.

29.

Wie der wassergeist, der bär, der waldgeist und der hausgeist entstanden sind.

Ein weib hatte zwölf söhne. Sie war nicht im stande (alle) ihre söhne zu ernähren. Einen (von den söhnen) legte sie in's wasser, einen anderen, in einen steinhaufen, den dritten in den wald und den vierten hinter den ofen. Darauf kam Gott zu dem weib und fragte: „Wohin hast du deine söhne gelegt? Ich gab dir zwölf söhne, und hier sind nur acht söhne!“ „Ich sage es nicht!“ sagte das weib. Gott sagte: „Ich weiss es, obgleich du es nicht sagst!“ „Hast du vielleicht gesehen?“ fragte das weib. Gott sagte: „Ja, ich habe gesehen, wohin du sie gelegt hast! Warum hast du einen in's wasser gelegt, den zweiten in einen steinhaufen, den dritten in den wald und den vierten hinter den ofen geführt? Jetzt möge der erste ein wassergeist, der zweite ein bär, der dritte ein waldgeist und der vierte ein hausgeist werden!“ Nachdem Gott also gesprochen hatte, verschwand er.

30.

ńulesmurtjoslen žugîškemez vumurtjosịn.

odig naťšar udmort mịnem robotńikɛ meďďžäškịnị. šures vị-lịšen pumitam ńulesmurtez. ńulesmurt juam soleś: „ton kịtsị mị-nịškod?“ „mịnịško robotńikɛ meďďžäškịnị“. ńulesmurt vera: „lịk mońńam robotńikɛ!“ „umoị!“ soku ńulesmurt śotɛ solị zęk bodị, vera: „mịn ta šuresịki, kud pịr! òtịn ton šettod pęťši korka no viť monɛ òtịn!“ udmort kịlskem, šettem ńuleskịś pęťši korka, pịrem korka no pukśem vitịnị ńulesmurtez. keńakɛ pukîsa ńulesmurt bertɛ; vera udmortlị: „mịnom ťšoťš žugịškịnị vumurtjosịn!“ „umoị!“

pɛ. mị̂no. ńulesmurtjos kutski·zị̂ porị̂lị̂nị̂ ńulesez, žugị̂nị̂ vumurtjostị̂. vumurtjos kudiz pegďźi·zị̂ vuɛ, kudiz tupala vị̂źi·zị̂. robotńik mar bodị̂ịen žugiz vumurtjostị̂, soịi·n-ik šukkɛ vuɛ: vu šori karị̂škɛ; soťi luɛ val pị̂dị̂n vị̂źị̂nị̂. kukɛ ńulesmurtjos bị̂tti·zị̂ žugị̂sa vumurtjostị̂, kuźoịez robotńiklị̂ vera: „nu taụ! ton ďźėťś ulid mońńam. ta·-berɛ mị̂n ńi gurtad". ńulesmurt šotem robotńiklị̂ koškị̂nị̂ valjossɛ. gurtaz vuem beraz robotńiklị̂ kosem berektị̂nị̂ valjossɛ jị̂rị̂nị̂·zị̂ ńules pala, so·-berɛ šultị̂nị̂ „valjos aťšị̂zes berto·zị̂" šusa. udmort pukšị̂nị̂ ginɛ vuem, valjos ṭšaṭṭša jị̂lị̂ki nuị̂ľľam soịɛ gurtaz. robotńik ụaškem roboị̂š, valjostị̂ jị̂rị̂nị̂·zị̂ berị̂ktem ńules pala no šultem: valjos bertị̂ľľa·mzị̂ gurtaz. so·-berɛ so udmort kańị̂lja kutskem uzị̂rmị̂nị̂.

30.

Der streit der waldgeister gegen die wassergeister.

Ein armer wotjake ging um sich als knecht zu verdingen. Auf dem weg begegnete er einem waldgeist. Der waldgeist fragte ihn: „Wohin gehst du?" „Ich gehe um mich als knecht zu verdingen." Der waldgeist sagt: „Komm zu mir in dienst!" „Gut!" Dann giebt ihm der waldgeist einen grossen stock und sagt: „Gehe diesen weg, über das moor! Da wirst du ein kleines haus finden; gehe in das haus hinein und warte da auf mich!" Der wotjake gehorchte ihm, fand im walde ein kleines haus, ging in das haus hinein und setzte sich um auf den waldgeist zu warten. Nachdem er eine zeit lang gesessen hatte, kommt der waldgeist zurück; dem wotjaken sagt er: „Lass uns zusammen gehen um mit den wassergeistern zu kämpfen!" „Gut!" Sie gehen. Die waldgeister fingen an den wald mit den wurzeln herauszureissen und die wassergeister (mit den herausgerissenen bäumen) zu prügeln. Einige der wassergeister flohen in's wasser, andere gingen auf die andere seite (des flusses) hinüber. Mit demselben stock, womit der knecht die wassergeister prügelte, versetzt er auch dem wasser hiebe: das wasser teilt sich; da (an der stelle, wo das wasser sich teilte) konnte man zu fuss hinübergehen. Als die wald-

geister aufgehört hatten die wassergeister zu prügeln, sagt der herr des knechtes: „Nun, schönen dank! Du hast deine sache bei mir gut gemacht. Jetzt kannst du schon nach hause gehen!“ Der waldgeist gab dem knecht für die reise seine pferde. Er hiess den knecht nach der heimkehr die pferde umkehren, so dass die köpfe nach dem walde zu wären, und darauf pfeifen; „dann kehren die pferde selbst zurück“, sagte er. Kaum hatte der wotjake sich (in den wagen) gesetzt, so führten die pferde ihn über den wald hin nach hause. Der knecht stieg aus dem wagen aus, kehrte die pferde um, so dass die köpfe nach dem walde zu waren, und pfiff: die pferde kehrten nach hause zurück. Hernach fing der wotjake an allmählich reich zu werden.

31.

ńulesńuńa mar kartai̯en utı̑tem no utem no.

kukɛ ńulesńuńa pı̑rem polom-śeloi̯ɛ kabaka·zı̑ vina juı̑nı̑. u̯alľo kosem vina leźı̑nı̑ stopkai̯ɛ. juem no šuem: „ma ta! ı̑mmɛ no e̯i̯ ko·ttı̑! leź tarɛ vinadɛ vedrai̯ɛ!“ kutem vedra-tı̑r vinai̯ez, juem odig stopkai̯ez śamı̑n. kabak-voźı̑ś kutskem kı̑škanı̑: „kinɛ taź śektaško? no kı̑tı̑ś eve̯l aďďźemɛ ı̑tʼšɛ juemez!“ sotı̑šen šetskem: „ta“ pɛ „ďźeťś aďami eve̯l: mugorı̑z paškı̑t, aťʼšiz lapeg, dišez vı̑laz urod, šuk-šag ginɛ. ńulesńuńa!“ pɛ šuɛ. „u·d-a po·t-a pedlo? makɛ aďďźı̑to tı̑ńı̑d!“ šuem ńulesńuna. a kabak-voźı̑śez kı̑škamenı̑z u̯alľo e̯tı̑kuz eve̯l potem. ńulesńuńa kı̑ktè·ľizɛ e̯ľem: „ton ogńad, mon ogńam, kinleś kı̑škaškod?“ tarɛ potem ńi kabak-voźı̑ś; aďďźem so śursleś no tros ke̯ľľo muźjem vı̑lı̑n ludkeťśjos i u̯ańmı̑z uľško ńulesńuńa vı̑lɛ. ńulesńuńa końdon šotem vina juem ponnaz. serɛ šuem: „mı̑nı̑m tunnɛ vutskono permskoi̯ guberńai̯ɛ. ta keťśjostı̑ utı̑ti kartai̯en permskoi̯ tšat̯tšamurtlı̑. tiń nuiško ńi! a soleś mon uti kojikjossɛ“. šultem no viťʼšak keťśjosı̑z sultı̑ľľam saldatjos śamen; šuloi̯en šlaťś karem no keťśjos o·lo kı̑·tsı̑ bı̑rı̑ľľam.

kal̓, so-berɛ ze·m-ik trosges ńi gal̓l̓aleś kajikjos, tal̓i̮n a kel̓śjos il̓ǯiges. końijosti̮ uti̮tem ki̮tsi̮kɛ k a i̮ g o r o d pala.

31.

Was der waldgeist durch kartenspiel verlor und gewann.

Einmal ging ein waldgeist in die schenke des kirchdorfes Polom um branntwein zu trinken. Zuerst hiess er (den schenkwirt) branntwein in ein glas einschenken. Er trank es aus und sagte: „Was ist das! Ich habe ja (damit) kaum meinen mund gefeuchtet! Schenke mir deinen branntwein jetzt in einen eimer!“ Er ergriff den eimer voll branntwein und trank ihn aus wie ein glas (branntwein). Der schenkwirt fing an sich zu fürchten: „Wen bewirte ich auf diese weise? Nirgends habe ich ein solches trinken gesehen!“ Daraus (dass der waldgeist so viel trank) bemerkte er (wie die sache stand) und sagt: „Dieser ist kein guter mensch. Sein körper ist breit, aber übrigens (eig. selbst) ist er kurz, seine kleider sind schlecht — so so la la. Es ist der waldgeist!“ Der waldgeist sagte: „Kommst du nicht hinaus? Ich werde dir was zeigen!“ Der schenkwirt wagte zuerst aus furcht nicht hinauszugehen, als er (der waldgeist ihn) rief. Zum zweiten mal rief der waldgeist ihn heraus: „Du bist allein, ich bin allein, vor wem fürchtest du dich?“ Jetzt ging der schenkwirt schon hinaus; er sah mehr als tausend hasen auf dem boden liegen und alle schauen sie auf den waldgeist. Der waldgeist gab (dem schenkwirt) geld für den branntwein. Darauf sagte er: „Ich muss (noch) heute das gouvernement Perm erreichen. Diese hasen habe ich durch kartenspiel an den permschen waldgeist verloren. Siehst du! Hier führe ich sie (ihm schon)! Aber ich habe von ihm elentiere gewonnen“. Er pfiff, und alle hasen standen wie soldaten auf; er knallte mit der peitsche — und die hasen waren wer weiss wohin verschwunden.

Jetzt, von da ab giebt es in der that mehr elentiere hier als früher, hasen aber weniger. Eichhörnchen verlor er (der wald-

geist durch kartenspiel an einen waldgeist) irgendwo in (eig. irgendwohin nach) der gegend von Kaigorod.

32.

d'źuť,šen t̯š̯at̯t̯š̯amurten.

kinkɛ so d'źuťš gi̮rɛ vi̮lem. solen doraz li̮ktem aďami i pukšem keńer vi̮lɛ. jua pɛ so aďami gi̮ri̮šleš: „ki̮ďoki̮·n-a kuzonoź?" šusa. d'źuťš šuem: „vetlemɛ ęvęl; veramzi̮ja ginɛ todi̮ško, veralo leša ńi̮lšu koti̮r u̯a·ńjos". so keńer vi̮li̮n puki̮š aďami pɛ vera: „vutskono aski̮ t̯š̯ukna kuzonɛ". d'źuťš jormem, uťškɛ vi̮laz no: lapeg murt d̯ž̯už̯i̮t luem no pi̮di̮z keńer vi̮li̮šen muzɛ šuźɛ. d'źuťšlen ji̮ršijosi̮·z-ik meť,ši̮rski̮ľľam: sokem ki̮škam: mi̮rden bertem no gurtaz. ľe·kos jun šerekjam, kutskem kii̮ni̮z ťšapki̮ni̮, viźtem murt šami̮n. so murt vi̮lem t̯š̯at̯t̯š̯amurt. a gi̮ri̮š višem ki̮k toleź.

t̯š̯at̯t̯š̯amurt aďźemez ug ja·rato. kinkɛ aďďźɛ, so pɛ višɛ ľibo kulɛ. d'źėťšli̮ ug a·ťški̮.

32.

Der russe und der waldgeist.

Ein russe pflügte (auf dem felde). Zu ihm kam ein mann und setzte sich auf den zaun. Der mann fragt den pflüger: „Ist es noch weit nach Kasan?" Der russe sagte: „Ich bin da nicht gewesen; ich weiss es nur nach dem, was man mir erzählt hat. Ich glaube, man sagt, es seien (bis dahin) ungefähr vierhundert (werst)". Der auf dem zaun sitzende mann sagt: „Ich muss morgen früh Kasan erreichen". Der russe wurde verblüfft, schaute auf ihn — und der (anfangs) kurze mann war (plötzlich) gross geworden, und seine füsse reichen vom zaun bis an die erde herab. Die haare des russen sträubten sich: so sehr erschrak er; mit mühe kehrte

er noch nach hause zurück. Der mann lachte furchtbar hell auf und fing an wie ein verrückter in die hände zu klatschen. Es war ein waldgeist. Aber der pflüger war zwei monate krank. Die leute ertragen nicht den anblick des waldgeistes. Wenn jemand (ihn) sieht, wird er — so sagt man — entweder krank sein oder sterben. Das erscheinen des waldgeistes gereicht nicht zum guten.

33.

ţšaţţšamurten pęťśi piįen.

odig ađamilen kuịń vịlem piįez. so piįosịz mịnilľam ţšaţţšaįɛ pu korằnị. ţšaţţšaịn ńuńaosịz vịnzɛ kerttilľam kịz bordị no soįɛ keľtilľam ţšaţţšaįɛ. vịnịz dorị lịktɛ ţšaţţšamurt no jua: „kin tonɛ taź kerttiz?“ so vera: „ńuńaosị“. so ţšaţţšamurt perľťśɛ gozịzɛ no śotɛ so piįezlị bịdes peśter końị no vera solị: „ton“ pɛ „mịnod saldatɛ no pịralod voįnaįɛ. kuịń ar“ pɛ „vetlod saldatɛ!“ so·ź-ik luem: so mịnɛ saldatɛ no pịrɛ voįnaįɛ; ďźèťś služiť karɛ, serɛ bertɛ gurtaz no tros końdon vajɛ.

33.

Der waldgeist und der kleine knabe.

Ein mann hatte drei söhne. Diese knaben gingen in den wald um holz zu hauen. Im walde banden die älteren brüder ihren jüngeren bruder an eine fichte und verliessen ihn im walde. Zu dem jüngeren bruder kommt der waldgeist und fragt: „Wer hat dich auf solche weise gebunden?“ Er sagt: „Meine älteren brüder“. Der waldgeist macht die stricke los, giebt dem knaben einen ranzen voll eichhörnchen und sagt zu ihm: „Du wirst soldat werden und in den krieg ziehen. Drei jahre wirst du als soldat dienen!“ So ging es (ihm) auch: er wird soldat und zieht in

den krieg; im dienste macht er seine sache gut, kehrt darauf nach hause zurück und bringt viel geld mit sich.

34.

t̯šat̯t̯šamurten šin-ponı̂šen.

odig murt mı̂nem t̯šat̯t̯šai̯ε pu korinı̂. koram koram no d̯žı̂t vuem ńi. ta·brε kẹlono ńi kı̂t̯ı̂nke·-no. mı̂nem mı̂nem no t̯šat̯t̯šaı̂š korka šettem. so korkaz kẹlı̂nı̂ juaškem. kunokai̯ez leźem kẹlı̂nı̂.

so kunokalen odignε vı̂lem šinmı̂z zẹk kı̂mı̂s šoraz. so murt kẹlı̂nı̂ tubem polat́az. kı̂ťťε kı̂ťťε no so·brε kı̂lskε kı̂lskε no purt šerε kunoka. ta·brε so kunoka korkazε estı̂nı̂ kutskε. t́šaklaškε ńi mı̂nı̂š-murt: „monε vandı̂nı̂ medε!" no palšin murtlı̂ šuε: „en monε va·ndı̂! mon tı̂nı̂d šin pono kı̂k. tı̂nad šinmı̂d odig ginε no jun ug a·d́d́źı̂. mo·n-kε poni šin, ko·tmar ad́d́žod!"

so·brε so murt palšinez ı̂stem gozı̂ ponna, „šin ponı̂kuı gozii̯en kerttı̂nı̂" pε „kulε". so palšin murt vajem gozı̂ no šin-ponı̂šez bińem soi̯ε gozii̯eniz „ẹ·i̯-kε bin, šinmı̂d kı̂rı̂ž" pε „luoz!" šusa. so·brε so šin-ponı̂š vajem suton-kortez pẹšati̯sa no šin šoraz suton-korten bı̂t̯š-kaltem.

ta·brε azbaraz potem no so palšin murt korkaz jun t́šerek-jaškε „šinmı̂" pε „nomı̂rε no ug ńi a·d́d́źı̂! pẹjad ton monε! no azbarı̂š potı̂nı̂ ud bı̂·gat! vorotai̯ez pı̂tsamı̂n no zaborez d̯žužı̂t!" šusa.

so šin-ponı̂š murt azbarı̂n kụa-keťšsε ad́d́źε no „vandono!" šuε. kụa-keťšsε vandem no kuzε vı̂laz dišam. so·brε kụa-keťš muze·n-ik ẹd́d́am bẹksı̂nı̂, kunoka ludε med leźoz šusa.

kụa-keťšleš bẹksemzε kı̂li̯sa so kunoka potε korkaš „so kụa-keť,šez leźono" šusa „ludε". ta·brε vorotazε uštε no majaltskε keť,šez bordı̂ no gonez keťšlen. so kožam: „kụa-keť,šez leźi" no ad́amii̯ez leźiškem. so šin-ponı̂š murt šerekjasa koškem no šuem: „tò·žokeno monε leźid!".

34.

Der waldgeist und der augenmacher.

Ein mann ging in den wald um holz zu hauen. Er hieb eine zeit lang, und es wurde schon abend. Jetzt musste er schon irgendwo übernachten. Er wanderte eine zeit lang und fand im walde ein haus. Er bat um nachtlager in dem haus. Der hauswirt erlaubte ihm zu übernachten.

Der hauswirt hatte nur ein grosses auge mitten an der stirn. Der mann kletterte auf das bettregal hinauf um zu übernachten. Er liegt eine zeit lang, darauf horcht er eine weile und (hört dass) der hauswirt das messer schleift. Darauf fängt der wirt an die stube zu heizen. Der wandersmann meint schon: „Er will mich schlachten!“ und sagt dem einäugigen manne: „Schlachte mich nicht! Ich werde dir zwei augen machen. Du hast nur ein auge, und damit siehst du nicht scharf. Wenn ich dir ein auge mache, so siehst du was immer!“

Darauf schickte der mann den einäugigen nach einem stricke und sagte: „Beim einsetzen des auges muss man (dich) mit dem stricke binden“. Der einäugige mann holte den strick, und der augenmacher fesselte ihn mit dem stricke und sagte: „Wenn ich (dich) nicht fessele, wird dein auge schief!“ Darauf holte der augenmacher ein brenneisen, glühte es und stiess das brenneisen mitten in das auge hinein.

Darauf ging er auf den hof hinaus, aber der einäugige mann schreit laut in der stube und sagt: „Mein auge sieht ja gar nichts mehr! Du hast mich betrogen! Du vermagst aber nicht aus dem hof hinauszukommen! Die pforte ist zu und der zaun ist hoch!“

Der augenmacher sieht auf dem hof eine ziege und sagt: „Die muss ich schlachten!“ Er schlachtete die ziege und zog das fell an. Darauf fing er an wie eine ziege zu blöken, damit der wirt (die vermeintliche ziege) ins feld hinausliesse.

Als der hauswirt das blöken der ziege hört, geht er aus der stube und sagt: „Ich muss die ziege ins feld hinauslassen“. Darauf öffnet er die pforte, streichelt die ziege über den rücken und (findet dass) die haare einer ziege zugehören. Er meinte: „die ziege habe ich hinausgelassen“, aber er liess einen menschen hinaus. Der augenmacher lief lachend weg und sagte: „Und dennoch hast du mich hinausgelassen!“ [1].

35.

saldatlen vožo luemez.

odig gurtịś kịk saldatjos lịkto vịlem pusen gurtaz. odigez malịkɛ śures vịlịšen kịl'em jultošezleś. jultoškịz śures vịlịn beromem no analskem kẹlịnị vuko-korka. pịrem gurɛ. ujin lịktịllam tros vožojos. soos tell'šalo, doŋgaśko, polal'ịki, d'źus vịlịki bịźịlo, kịrd'źalo ko·l'mar pẹrtem golosen. saldat potem gurịś guraźɛ ulśkịnị turtskemzes. otị·ś-no soịɛ vožojos ug a·d'd'źo. ẹvẹl no i·sal'l'am so saldatez. pukem so guraźịn ṭśuknu atas ćśortịll'śoź. kukɛ atas ćśortem, soku vožojos no vitʲśak bịrịll'a·mzị. ṭśukna saldat vuem gurtaz. solen pumitaz potịll'am aslaz no jultošezlen no kalịkez. jultošezlen kalịkez jual'l'a·mzị, ḍźo·g-a lịktoz ńi sooslen saldatsị. so veram: „mịneśtịm solị ịźịt kịl'ịnị kulɛ val; soịi·n-ik kema ulɛ ńi. uno uno uloz na vil'oi, kuạl'oị śures vịlịn“. orl'śɛ arńa, saldat ćśik ug vu. lịktem saldat soku vera: „lịktịkum śures vịlịn mon ad'd'źi šugez vukoịn kẹlịkum. o·lo so no šed'iz otsị i luiz make-so!“ so mad'em mar ad'd'źem vukoin kẹlịkuz. soku mumiz ujiz lịktịmtɛ saldatlen mịnịl'l'am ul'śanị soịɛ.

ze·m-ik so saldat so vukoiɛ analskem kẹlịnị. u so vịlem eskerịśtemges. ẹvẹl ćśaklam vožo śarịś. vịdem polal'ɛ, gurɛ ẹvẹl pịrem. kukɛ vuem uị, so korka l'ukaśkịll'am vožojos. kutskịll'am kịrd'źanị tell'śanị. odigez pẹlʲśi vožo tell'śem polal'ɛ no ad'd'źem saldatez·

[1] Vgl. die Polyphemussage.

so·berɛ veram soįɛ zẹk vožolį. zẹk vožo kosem vožojoslį dugdįnį urkaremįš. kosem baštįnį gad'ėštįz kirossɛ. vožojos umoįįn ginɛ saldatleš kirossɛ baštiľľam, ẹvẹl no kįlįlem saldat. kiros ińtiįɛ ošįľľam pekľa. so·berɛ saldatez saįtįľľam no nuįľľam bẹrša·zį teľťšanį korka. so·berɛ kukɛ atas ťšortem, nuįľľam vuɛ. vuįn saldat aťįšiz no vožo luem.

mumiz ajiz saldatlen lįktįľľam no vukoįn kẹlįnį karįškįľľam „u·m-a a·d'd'źɛ“ šusa „vožojos pẹlįš pimes? kįźįnɛ soįɛ todmalo·mį?“ so·berɛ ťšaklaľľam: „o·lo so kįloz aslemdį no vetloz aslam kotįrkimges!“ soos vįdįľľam kẹlįnį gurɛ; vito vožojosleš lįktemzes. ze·m-ik uį-šor dorɛ korka laťįšak lįkti·zį. soos teľťšalo, kįrd'źalo, bįźįlo: viťįša·ksį odig tus. perešjos dẓog šẹdi·zį: odigez vožo guraz dorįkiges vetlɛ; pukšįlɛ guraźɛ no. sooslį toda·zį lįktem: „ta aslam ug pimį! ẹvẹl vožo!“ kukɛ pukšem guraźɛ šutetskįnį, mumiz gurtįš vajem kirossɛ ošem ťšįrtiiaz. so·berɛ dẓogen ťšortem atas. vožojos ųaľľana šamen bįźįľľam vuɛ. soos bẹršį bįźem perešjoslen no pizį. vu durɛ vuem no dugdem: vala aslįzɛ ad'amiįen, kiška ńi vuɛ bįremleš. soku soįɛ mumiz ajiz kutįľľam no nuįľľam gurtɛ. gurtaz bįdes arńa so višem. so·berɛ vunetem vožo luįlemzɛ no.

35.

Der soldat wird *vožo* [1].

Zwei soldaten, aus ein und demselben dorfe, kehrten (aus dem dienste) der entscheidung des looses gemäss nach hause zurück. Der eine blieb aus irgend einer ursache auf dem wege nach seinem reisegefährten zurück. Dieser reisegefährte aber verspätete sich auf der reise und blieb in einer mühlstube über nacht. Er kroch in den ofen hinein (um zu schlafen). In der nacht kamen (in die stube) viele *vožo*'s. Sie springen, stossen sich, laufen über das bettregal und die pritsche und singen mit allen möglichen

[1] *vožo*, ein böser geist (bei den südwotjaken bes. ein böser wassergeist: *šur-vožo, por-vožo*), verursacht u. a. krankheiten; treibt während der winter- und sommersolstitien (*vožo-dįr* = die *vožo*-zeit) herum, da man ihn (mit arbeit, geräusch u. a.) nicht stören darf.

tönen. Der soldat kroch aus dem ofen hinaus (und setzte sich) auf den herd, weil er anzusehen wünschte. Die *vožo*'s sehen ihn auch da nicht. Sie rührten den soldaten auch nicht an. Er sass auf dem herd, bis dass der hahn am morgen krähte. Als der hahn krähte, dann verschwanden auch alle *vožo*'s. Am morgen gelangte der soldat nach hause. Ihm kamen sowohl seine eigenen als die verwandten seines reisegefährten entgegen. Die verwandten des reisegefährten fragten, ob ihr soldat schon bald käme. Er sagte: „Er musste etwas hinter mir bleiben; darum lässt er noch auf sich warten. Höchstens wird er noch fünf oder sechs tage auf dem wege sein“. Es verging eine woche, aber der (andere) soldat kommt noch immer nicht. Der heimgekehrte soldat sagt dann: „Als ich kam, sah ich auf der reise schreckliche dinge beim übernachten in einer mühle. Vielleicht ist auch er dahin (in die mühle) geraten und ist etwas ihm wiederfahren!“ Er erzählte, was er beim übernachten in der mühle gesehen habe. Dann gingen die mutter und der vater des noch nicht heimgekehrten soldaten um ihn zu suchen.

In der that war dieser soldat in derselben mühle über nacht geblieben. Er war aber unvorsichtiger. Er hatte die *vožo*'s nicht im sinne. Er legte sich auf das bettregal schlafen, in den ofen kroch er nicht hinein. Als es nacht wurde, sammelten sich die *vožo*'s in der (mühl-)stube. Sie fingen an zu singen und zu springen. Ein kleiner *vožo* sprang auf das bettregal auf und sah den soldaten. Dann erzählte er es (was er gesehen hatte) dem alten *vožo*. Der alte *vožo* hiess die *vožo*'s zu tollen aufhören. Er hiess (die *vožo*'s) das kreuz von der brust (des soldaten) wegnehmen. Sehr geschickt nahmen die *vožo*'s das kreuz des soldaten weg, und der soldat bemerkte es nicht. Anstatt des kreuzes hängten sie ihm eine schlinge (an den hals) an. Darauf weckten sie den soldaten auf und führten ihn mit sich um in der stube zu tanzen. Als darauf der hahn krähte, führten sie ihn in's wasser. Im wasser wurde sogar der soldat selbst ein *vožo*.

Die mutter und der vater des soldaten langten an, machten sich auf das übernachten in der mühle gefasst und sagten: „Werden wir nicht unseren sohn unter den *vožo*'s sehen? Aber wie

werden wir ihn erkennen?“ Darauf meinten sie aber: „Vielleicht wittert er uns und hält sich näher an uns!“ Sie legten sich im ofen schlafen; sie warten, dass die *vožo*'s kommen werden. In der that kamen sie mitternachts in grosser menge in die stube. Sie springen, singen, laufen; alle sind einander ähnlich. Bald bemerkten die alten, dass einer unter den *vožo*'s näher um den ofen wanderte; er setzt sich sogar bisweilen auf den herd. Es kam ihnen in den sinn: „Das ist ja unser sohn! Es ist kein *vožo!*“ Als er sich (einmal) auf den herd setzte um auszuruhen, hängte die mutter an seinen hals ein kreuz, das sie von hause gebracht hatte. Bald darauf krähte der hahn. Die *vožo*'s liefen (jetzt) wie früher in's wasser. Nach ihnen lief auch der sohn der alten. Er gelangte an das wasser, aber blieb stehen: er fühlt sich (wieder) als mensch, er fürchtet im wasser zu ertrinken. Aber dann ergriffen ihn seine mutter und sein vater und führten ihn nach hause. Zu hause lag er eine ganze woche krank. Darauf aber vergass er, dass er *vožo* gewesen war.

36.

vožojosı̣n nı̣ljosı̣n.

odig pijos kı̣ktè·lizɛ kı̣šnojáškem. ŋalľo kı̣šnoi̯ezleš kı̣ľem odig nı̣lı̣z. kı̣ktè·ľii̯ezlen kı̣šnoi̯ezlen kuin nı̣lı̣z vı̣lem. šur-mumiz ęz ja·ratı̣l šur-nı̣lzɛ. solen urodkaremezja ai̯iz no ęz ja·ratı̣l ńi. jaratemtei̯ı̣nı̣z so nı̣lzes vaji·zı̣ vožo dı̣rja korka. kušti·zı̣ gubeľ̦šɛ, aľ̦šı̣zes koški·zı̣, ťšaklasa soi̯ɛ bı̣tlo·zı̣ vožojos šusa. nı̣l gubeľ̦šı̣n vęšáškɛ val; zdrug soku kinkɛ lı̣ktiz so dorı̣ no mı̣ľ̦šɛ kamaľi. so·-berɛ kinke·-so uštiz gubeľš-ęsez, so·-berɛ korka-ęsez no. so nı̣l askaz ţ̦šukna lı̣ktiz mumizńɛ ai̯izńɛ kamaľii̯en. ko·ťkin solı̣ jormiz a šur-mumiz kutskiz tušmonjáškı̣nı̣. so korkan ďžèľš-kęto vožojos ulo šusa se·-berɛ nui·zı̣ aslestı̣z sà·moi̯ jaratono nı̣lzes so korka, mı̣lzı̣len mı̣neme·z-ke-no ug pot val. so dorı̣ ui̯-šor daur lı̣ktiz gubeľ̦šɛ vožo. jua soleš: „ton malı̣ tatsı̣ lı̣ktid? mon totsko, tı̣nad ŋań mumid ai̯id.

mar tatịn tịnịd kulɛ?" „mịnịm kamali kulɛ!" vožo veraz: „ā! tịnịd kamali kule·-ama? mon tịnịd śoto vot kamali!" ťśerektiz jul-tošjossɛ „taleś śulzɛ-ḍẑuṣsɛ kịskalo·mɛ!" śusa. kịskaľľam soleś śulzɛ-ḍẑuṣsɛ. so·-berɛ puktịľľam bord urtsị, ošịľľam ťśịrtịịaz bịdes sińịs kịz-kulị. so·-berɛ śerekjalo vožojos: „vot ton ta·-berɛ kamaľiịen ńi!" askaz mumiz obedoź viliz nịlzɛ; so·-berɛ aťjśiz mịniz eskerịnị, mar leťśkɛ korkan. korka pịrem beraz oskaltiz gubeťjśɛ, aďďźiz nịlịz sịlɛ bord urtsịn kịz-kulị kamaľiịen. mumiz ťśeretskiz solị: „nịlị! malị ud lị·ktiśkị? kịtịn ton?" solị pumiľaz ụaźo: „tiń nịlịd sịlɛ! so ta·-berɛ kamaľiịen kiroskalen ńi!" soku ginɛ mumiz valaz, nịlịz kulɛ-mịn. so·-berɛ koškiz bẹrdịsa ťśaklasa kẹt tịrịmteịezlị.

36.

Die *vožo*'s und die mädchen.

Ein mann verheiratete sich zum zweiten male. Von der ersten frau hatte er (eig. blieb zurück) eine tochter. Die zweite frau hatte drei töchter. Die stiefmutter liebte ihre stieftochter nicht. Zufolge ihrer (der stiefmutter) verleumdungen liebte auch der vater sie nicht mehr. Weil sie ihre tochter nicht liebten, führten sie sie zur *vožo*-zeit in ein (verlassenes) haus. Sie warfen sie in den raum unter der diele und gingen selbst weg, indem sie berechneten, dass die *vožo*'s ihr ein ende machen sollten. Das mädchen sass betend in dem raume unter der diele; plötzlich kam da jemand zu ihr und reicht ihr ein *kamali*-band (ein mit stickereien und silbermünzen geziertes achselband). Darauf öffnete jemand die thür zu dem raume unter der diele und darauf auch die hausthür. Früh am folgenden tage kam das mädchen mit ihrem *kamali*-band zu ihrer mutter und ihrem vater. Alle erstaunten darüber, aber die stiefmutter fing an (ihre stieftochter) zu beneiden. In dem glauben, dass in jenem hause gutgesinnte *vožo*'s wohnten, führten sie (die eltern) darauf ihre geliebteste tochter in das haus, obgleich das mädchen nicht gehen wollte. Um mitternacht kam zu ihr in den raum unter der diele ein *vožo*. Er fragt sie: „Warum

bist du hieher gekommen? Ich weiss, dass du vater und mutter hast (und was für menschen sie sind). Aber was machst du hier?" „Ich will ein *kamaŕi*-band bekommen". Der *vožo* sagte: „Oh! Du brauchst ein *kamaŕi*-band! Ich werde dir mal ein *kamaŕi*-band geben!" Er schrie zu seinen kameraden: „Lasst uns ihr die eingeweide herausnehmen!" Sie nahmen ihr die eingeweide heraus. Darauf stellten sie sie gegen die wand und hängten ihr an den hals einen ganzen faden von tannenzapfen. Darauf lachen die *vožo*'s und sagen: „Nun! Jetzt hast du schon dein *kamaŕi*-band!" Am folgenden tage wartete die mutter auf ihre tochter bis an den mittag; darauf ging sie aber selbst um zu sehen, was in jenem hause vorgehe. Nachdem sie in das haus eingetreten war, blickte sie in den raum unter der diele hinein und sah, wie ihre tochter mit ihrem *kamaŕi*-band von tannenzapfen an der wand steht. Die mutter schrie ihr zu: „Meine tochter! Warum kommst du nicht? Wo bist du denn?" Man antwortet ihr: „Sieh, da steht deine tochter! Jetzt hat sie sowohl ein *kamaŕi*-band als ein *kiroskal*" (mit silbermünzen geziertes halsband mit dem kreuz). Erst jetzt verstand die mutter, dass ihre tochter tot war. Darauf ging sie nach hause, ihren geiz bereuend.

37.

murten vožoien.

odig murt îmušton dîrja mîne val kunoig ŋarmaiizńe. drug śures vîlîś ad'd'žem šed tšattša kad'. valez ug ńi mîn: šukkîle šukkîle valez no lîmiie tel'tše. „mar ŋań so, maie so, ma'lî val ug mîn?" so murt šuem. uľške uľške no ažpalaz turîn-ded'î kad'. so vožo val dîr. so sîle, murt no sîle. so'-bere so murt moľitvaze lîd'd'že no vožoiez no bîrem.

37.

Der mann und der *vožo.*

Ein mann reiste zur weihnachtszeit auf besuch zu seinem schwiegervater. Plötzlich sah er auf dem wege etwas, was einem schwarzen walde ähnlich war. Sein pferd geht nicht mehr: das pferd stampft nur mit den füssen und springt in den schnee (an der wegkante). „Was ist das, was kann es sein, warum geht mein pferd nicht?“ sagte der mann. Er schaut, schaut, und vor ihm ist etwas, was einem heuschlitten ähnlich war. Das war wohl ein *vožo.* Er (der *vožo*) blieb stehen, der mann blieb auch stehen. Darauf spricht der mann sein gebet, und jetzt verschwand auch der *vožo.*

38.

kṷaźlen jaratono murtez.

kukɛ soku ṷaľľana dịrja ulem udmort. so pẹľʼśi dịrjȧ·ś-ik jun vẹśȧškịlem. dịraz ńuleskîn vajîliz kurbon. so ponna kṷaź soịɛ jun jaratîliz. odig gužemɛ jun pẹś val, make·-no pereśjos ẹz le·śtɛ, a zor ẹị val. soku so udmort kutskiz kṷrînî kṷaźleś îzît zorzɛ aslaz keseg vîlaz. baštem tšẹž, ďźȧźeg no nuem ḍžîtlapal ńuleskî kurbon. kurbon śotońńaz vîdem îźînî. uị-vẹtîn lîktɛ sońɛ kṷaź, saźtɛ soịɛ no vera: „su·ltî, jaratono murtɛ, en śu·lmaśkî nomîrɛ śarî·ś-no, tînad keseg vîlad zorèmîn lo!“ udmort sultem no koškem gurtaz. tšukna ze·m-ik zoriz gurtdor kesegjos vîlɛ. kṷaź vunetem kudjosîz solen·val kesegjosîz kîďokîn. nošik kṷaź vẹtatɛ soịɛ med lîktoz šusa ńuleskî aďďźîtînî kîďokîś kesegjossɛ. so·-berɛ udmort roďńaossɛ žaľamenîz kutskiz kurînî zorzɛ sojoslen no keseg vîlaz. baštem kîk ďźȧźeg, kîk tšẹž, vajem so uịe·n-ik tšattšaịîn

kurbon. vęšäškon dïrjaz veram rodńaosïzleś no kesegjossε. so·-berε vïdem ïźïnï so ińtïiaz. kuaź jugan aźïn saźtε soiε no vera solï: „uańmaz veram keseg vïlad śoto zor". tšukna ze·m-ik veram keseg-jos vïlaz zoriz. soku udmortlï betšėjosïz no žaľ potï·zï. kïk pol umoį šotemzε šędïsa kuaźleś nožik ńuleskï mïniz kurïnï zorzε betšėjosïzlen keseg vïlaz no. metšak kurïnï ęz di·štï kuaźleś zorzε; veraz kuaźlï: „uańmaz keseg vïlε evęl zorėmïn", no mïdlań luemleś kuriz kuaźleś bïdes ludε zorzε. kuaź valaz soiε kętšεmar aďami so, a kętïz kuaźlï jaram. šotem bïdes ludaz zorzε. so udmortlen valamenïz kurïnï kuaźleś kuaź šotiz zorzε bïdes gur-tezlï so kęs aren.

38.

Der günstling Gottes.

Es lebte einmal in alter zeit ein wotjake. Von seiner kindheit an betete und opferte er sehr fleissig. Das opfer brachte er (immer) zur rechten zeit in dem walde. Darum liebte ihn Gott sehr. Eines sommers war es sehr heiss, und was immer die alten (wotjaken) auch versuchten, so regnete es doch nicht. Da fing der (genannte) wotjake an, Gott um ein wenig regen für seinen eigenen landstrich zu bitten. Er nahm eine ente und eine gans und führte sein opfer gegen abend in den wald. Nachdem er geopfert hatte, legte er sich (im walde) schlafen. In der nacht kommt zu ihm im traume Gott, weckt ihn auf und sagt: „Stehe auf, mein liebling, bekümmere dich um nichts, auf deinen landstrich möge es regnen!" Der wotjake stand auf und ging nach hause. Am morgen regnete es in der that auf die nahe an dem dorfe befindlichen landstriche (des wotjaken). Gott hatte vergessen, welche entfernteren landstriche ihm gehörten. Wieder liess Gott ihn träumen, er möge in in den wald gehen, um seine entfernteren landstriche (Gott) zu zeigen. Aber da der wotjake mit seinen verwandten mitleid hatte, fing er an, auch für ihre landstriche um regen zu beten. Er nahm zwei gänse, zwei enten und opferte sie in der nacht im walde.

In seinem gebete erwähnte er auch die landstriche seiner verwandten. Darauf legte er sich an demselben platze (wo er geopfert hatte) schlafen. Vor tagesanbruch weckt Gott ihn auf und sagt zu ihm: „Allen von dir erwähnten landstrichen werde ich regen geben“. Am morgen regnete es in der that auf alle erwähnten landstriche. Da erregten auch alle nachbarn das mitleid des wotjaken. Als er merkte, dass Gott zweimal glücklich (regen) gegeben hatte (d. h. dass es ihm zweimal gelungen war regen zu bekommen), so ging er noch einmal in den wald, um Gott auch für die landstriche seiner nachbarn um regen zu bitten. Er wagte es nicht, Gott geradeaus (für seine nachbarn) um den regen zu bitten; er sagte (nur): „auf alle landstriche hat es nicht geregnet“, und bat Gott, um irrtümer zu vermeiden, um regen für das ganze feld. Gott verstand gut, was er im sinne hatte (eig. was für ein mensch er war), aber die (wohlwollende) gesinnung (des wotjaken) gefiel ihm. Er gab dem ganzen felde seinen regen. Weil jener wotjake verstand, (auf diese gute weise) zu Gott zu beten, gab Gott in jenem dürren jahre dem ganzen dorfe seinen regen.

39.

kịldịšinlen mužjem vịlịn ulemez.

ualľana arjosị kịldịšin uliz kalịk šorịn mužjem vịlịn, taťšε kuala·n-ik. uľškịnị no aďamileś pẹrte·m-ik ẹị val, dzužịtez šana: kuź, purịś jịršiịen, kuź tẹďị dišen, dzužịt pereś murt kaď. sap ďźeťś mịlịn-kịdịn šerèmịn ịmduraz vetlịliz kịldịšin ludịki; soịε užaľľa·zị udmortjos tẹďị dišen, kẹťšeịen so aťśiz val dišamịn. jaratono mestajos val solen orťšịtịnị keseg-mežajos; sokuι kalịk iťśi val i ko·ťkudizlen kesegjosịz tuž zẹkeś val. trosè·ťi bịdes gurten ťšoťš ulịliz ľukịtek; soịin meža-visjos val kuźėś, paškịteś. meža vịlịki orťšịlịkuz kịldịšin umoịịn orťšịliz viťśak šepjostị; kukε aďďźịliz ušem šepjostị mužjem vịlịš zorleś tẹlleś, šekịteniz, dzutịliz as kiịeniz i tupatjaľľaz umoịịn sojostị. so·kem turtskon dịrjaz kịldịšinlen

mužjem sap daltịtịliz juzɛ i kalịk no sap ďžėľš mịlịn-kịdịn val. ko·ľmarzị tros val. ulịsa ulịsa udmortjos jịli·zị, kutski·zị tušmon-jaškịnị odig ogzịlị, kutski·zị mesta ľukịnị, mežajos šulegomịnị ęďja·zị arịš arɛ. k ị l d ị š i n dugdiz vetlemịš no mežaịki. meža šuleg luiz, sap šeďịliz pịd ulaz šep. asleštịz udmortjos tęďị dišses o·źik vošti·zị, kutski·zị busir nullịnị. so·ku k ị l d ị š i n vožzɛ vajiz no kalịklị, koškiz sojos šorịš. mužjem so tịrịšen ug da·ltịt ńi, kalịk no ulɛ ńi urod mịlịn-kịdịn.

39.

Der aufenthalt des *kịldịšin* [1] auf der erde.

In alter zeit lebte der *kịldịšin* auf der erde unter den menschen eben in einem solchen hause (wie wir wotjaken). Wenn man von seiner grösse absieht, war er den menschen nicht unähnlich: mit seinen langen, grauen haaren und seinem langen, weissen anzuge war er einem hohen greise ähnlich. *kịldịšin* wanderte, immer guten sinnes und gutmütig lächelnd, auf den feldern, welche die wotjaken, weissgekleidet wie er selbst, urbar machten. Beliebte spazierplätze waren ihm die ackerraine; damals gab es wenig leute, und ein jeder hatte sehr grosse landparzellen. Oft hatte ein ganzes dorf gemeinsame, ungeteilte felder; darum waren die ackerraine lang und breit. Als *kịldịšin* auf dem ackerrain daherschritt, ging er vorsichtig an allen (auf dem raine zufällig wachsenden) ähren vorbei; wenn er eine von wind und regen oder zufolge der (eigenen) schwere zur erde niedergebeugte ähre bemerkte, so hob er sie eigenhändig auf und machte sie behutsam zurecht. Bei solcher besorgtheit seitens des *kịldịšin* liess die erde die saat immer gedeihen, und die leute waren auch immer frohen sinnes. Sie hatten alles im überfluss. Mit der zeit vermehrten sich aber die wotjaken, sie fingen an einander zu beneiden und die felder zu

[1] = *kịldịš in* „der erschaffende himmel", epitheton des himmelsgottes (*kuaź, inmar*).

teilen, und die ackerraine begannen jahr für jahr sich zu verengern. Auch *kịldịšin* hörte auf, auf den ackerrainen zu wandern. Die ackerraine wurden (nämlich) schmal, und die ähren gerieten immer unter die füsse. Auch die wotjaken tauschten ihre weissen anzüge gegen violette. Da zürnte auch *kịldịšin* auf die leute und schied sich von ihnen. Von jener zeit an lässt die erde nicht mehr (die saat wie früher) gedeihen, und auch die leute leben nunmehr unglücklich.

40.

šikavịnjos no sooslen šudzị.

odig aďamilen vịlem kịk pịịez. so aďami pijosịzlị kịšno vajem. so·-bịrε so pijoslen aịzị kulem no pijosịz ťukiškiľľam. soos ulo ulo no śėźị kiźịnị vuem. kiźiľľam no ńuńåịezlen śėźịịez daltem a vịnịzlen evẹl daltem. sooslen śėźịzị arànị vuem beraz soos araľľa·mzị.

kịktė·ťi tulịsaz śėźị kiźịnị noš vuem. tabịrezε vịnịz uịin mịnem ńuńåịezlen mesta vịlaz voźmànị. so òtịn ẹźẹt ulem no o·lo kin otsị lịktem no kutskem śėźị paźànị. vịnịz ńuńåịezlen mesta šora·z-ik sultem bodiịen no so paźàś aďami vuem doraz. so vịnịz paźàś aďamilị kịškatem „bodiịen šukko!" šusa. „en šu·kkị!" so paźàś aďami šuem, „mon ńuńåịedlen šudez" šuem. so vịnịz „mịnamez ben kị·tịn šudε?" juaz. so paźàś aďami „tińòtịn pokťši kịzez śerịn, kịpị urtsịn kẹlε!" šuem. so·-bịrε so vịnịz mịnem šudez dorị no solị šuem: „ma tàtịn kariśkod? mon tonε šukko!" so šudez šuem: „ma·lị ben šukkod?" so vịnịz šuem: „ben ma·lị ud pa·źàśkị?" solen šudez „tịnịd paźa·d-keno, uz da·ltị!" šuem, „ton vuž-karịnị ku·tskị! so·-bịrε tịnịd jalam pẹl lịktoz!" šuem. so vịnịz ta·-bịrε vuzkarịnị kutskem no jalam pẹl lịktem.

so šikavịnjos ulo ulo no kịktė·ťi tulịsaz noš śėźị kiźịnị vuem. kiźiľľam no vịnịzlen śėźịịez daltem a ńuńåịezlen ta·-bịrε uz da·ltị. ịmušton vuem no ịmuštịnị śion leśtiľľam no vịnịz ńuńazε ịmuštịnị ẹťịnị mịnem. ńuńåịez lịktem no šikavịnjos śiśkịnị pukšiľľam.

šiškem berɛ ńuńåįez ǫžǫl korkaz pukem no koškem. košak ulį̂š so aďďźem kulem punį̂-šeįzɛ. so punį̂-šeįez leźem vį̂nį̂zlen košakį̂kiz korkaz. vį̂nį̂zlen polaťaz vį̂lem solen šudez. ta šudez šuem: „so ꞩarńi!“ ta·-bį̂rɛ vį̂nį̂z jun uzį̂rmem ńi.

40.

Die (zwei) brüder und ihre glücksgeister.

Ein mann hatte zwei söhne. Dieser mann verschaffte jedem von seinen söhnen eine frau. Darauf starb der vater, und die söhne gingen auseinander. Sie leben eine zeit lang, und es wurde zeit, dass man hafer säte. Sie säten, und der hafer des älteren bruders gedieh, derjenige des jüngeren aber nicht. Als es zeit wurde, dass man den hafer erntete, hielten sie (auch) ernte.

Im folgenden frühling wurde es wieder zeit, dass man hafer säte. Jetzt aber ging der jüngere bruder der nachts auf das feld des älteren bruders um zu beobachten. Nachdem er daselbst ein wenig verweilt hatte, kam jemand dahin und fing an hafer zu säen. Der jüngere bruder stand, mit einem stock (in der hand), mitten auf dem felde des älteren bruders, und der säemann kam auf ihn zu. Der jüngere bruder drohte dem säemann und sagte: „Ich schlage dich mit dem stock!“ „Schlage nicht!“ sagte der säemann, „ich bin der glücksgeist (eig. das glück) deines älteren bruders“. Der jüngere bruder fragte: „Wo ist aber mein glücksgeist?“ „Sieh da schläft er unter der kleinen fichte, an dem klotz!“ sagte der säemann. Da ging der jüngere bruder zu seinem glücksgeist und sagte zu ihm: „Was machst du hier? Ich schlage dich!“ Der glücksgeist sagte: „Warum wirst du mich denn schlagen?“ Der jüngere bruder sagte: „Warum säest du denn nicht?“ Sein glücksgeist sagte: „Wenn man dir auch säen sollte, gedeiht es nicht! Fange du an handel zu treiben! Dabei wirst du immer gewinn haben!“ Der jüngere bruder fing jetzt an handel zu treiben, und er hatte immer gewinn.

Die brüder leben noch (eine zeit lang), und im folgenden frühling wurde es wieder zeit, dass man hafer säte. Sie säten, und der hafer des jüngeren bruders gedieh, derjenige des älteren bruders aber gedeiht jetzt nicht. Es wurde weihnachten, sie (die brüder) richteten weihnachtsspeisen zu, und der jüngere bruder ging um seinen älteren bruder zu weihnachten (zu sich) einzuladen. Der ältere bruder kam, und die brüder setzten sich um zu essen. Nachdem der ältere bruder gegessen hatte, sass er (noch) eine weile in der stube und ging (darauf) weg. Er sah ein hundeaas unter dem fenster (liegen). Das hundeaas warf er durch das fenster in die stube des jüngeren bruders. Auf der pritsche des jüngeren bruders war sein glücksgeist. Dieser glücksgeist sagte: „Es (das aas) ist gold!“ Jetzt wurde der jungere bruder schon sehr reich.

41.

udmortjoslen vę̑śåśkon-kńiga.

u̯al'l'ana dı̣rja udmortjos vit'ja·ksı̣ ulı̣li·zı̣ odig mestaı̣n. soku pereś pereśleś dı̣šı̣liz i n m a r l ı̣ vę̑śåśkı̣nı̣ no sudit' no karı̣nı̣. soku dı̣rja tuž kalı̣k viźmo val. ko·t'-kudiz jaraṇo ad'ami bı̣gatı̣liz verånı̣ pumitaz ko·t'ma śarı̣·śke-no jual'l'a·zı̣. ulı̣sa ulı̣sa l'ekos tros udmortjos jı̣li·zı̣. soi̯in sojos l'ukı̣śki·zı̣ i paldurski·zı̣ pę̑rtem pala, u̯al'l'on mateges, i kudkud dı̣rja l'ukaśkı̣li·zı̣ vit'ja·ksı̣ t̬šot̬š vę̑śåśkı̣nı̣; sudɛ no lı̣ktı̣li·zı̣ odig ińtı̣i̯ɛ. sebı̣rezɛ so·kem paśkı̣tomi·zı̣ ę̑z noᵒbı̣·gatı̣lɛ ńi t̬šot̬š l'ukaśkı̣lı̣nı̣. pereśjos ę̑z ńi bı̣·gatı̣lɛ jurttı̣lı̣nı̣ odig ogzı̣lı̣ veramen kosemen. so-bı̣rɛ kėńešı̣n poni·zı̣ kalı̣k vunetemleś vę̑śåśkonez, sudez, gožtı̣nı̣ so rudez kńigai̯ɛ i voźı̣nı̣ soi̯ɛ pı̣r a mı̣lpotı̣śjoslı̣ śotı̣lı̣nı̣ dı̣šetskı̣nı̣. leśti·zı̣ sojos kńiga tui̯ez i gožti·zı̣ tui vı̣lɛ podem-pusen kı̣źı̣ kulɛ i n m a r l ı̣ vę̑śåśkı̣nı̣, sudit' karı̣nı̣ kalı̣kez. poni·zı̣ sojos so kńigai̯ez d̬žužı̣t tę̑d'ı̣ iz vı̣lɛ. so iz dorı̣ poni·zı̣ pereś murtez voźmånı̣ kńigai̯ez.

kńigai̯ez gožtemleś u̯al'l'on kalı̣kjos t'śem ę̑z ńi ve·tlɛ vę̑śåśkı̣nı̣, a pereśjos vunetemleś rudzɛ vę̑śåśkonleś kudkud dı̣rja kosı̣li·zı̣ t̬šot̬š

vajịlịnị kurbon. kukε val gọžtèmịn kńiga, sokuı šer ľukaśkịli·zị. šer ľukaśkịlemzị ponna i n m a r *vožzε vajiz, ịstiz mužjem vịlε zẹk tẹďị sịkal. so sịkal kńiga-vożmaś ịżịku lịktiz tẹďị iz dorị, i śiiz tuı̣ kńigaiẹz keľtịtek. bịgatemleś vịlịś gọžtịnị sịtịšε kńigaiẹz* i n m a r *baś-tiz podem-pus todemzes marε ųallon sojos todịli·zị a keľti·z-na viž-mà·zị todịnị asleštịz podem-pusjosses. so tịrịśen udmortjos lui·zị tros amaltemges ųaľľanaleś. vuneti·zị ųaľľana radez, kurịśkonez i dugdi·zị kịlskịnị pereśjosleś. veralo ko·ľmar juamε oż: „ug to·tskị, ug va·laśkị!“*

41.

Das gebetbuch der wotjaken.

In alter zeit lebten alle wotjaken in ein und derselben gegend. Damals lernte der greis vom greise sowohl zu Gott zu beten als recht zu sprechen. Die leute waren dazumal sehr klug. Jeder gesetzte mensch konnte auf alles, was man auch fragte, antwort geben. Im laufe der zeit vermehrten sich aber die wotjaken überaus. Darum schieden sie sich und gingen nach verschiedenen seiten hin, anfänglich nicht zu weit (eig. näher), und (da) sammelten sie sich (noch) alle zeitweise um beisammen zu opfern; sie kamen auch an einem orte zusammen um gericht zu halten. Aber später verbreiteten sie sich so sehr, dass sie sich nicht mehr versammeln konnten. Die alten konnten nicht mehr einander mit rat und that helfen. Da erwählten sie in einer ratsversammlung leute, welche die gebete und die rechtspflege nicht vergessen sollten, sowie die ordnung und die regeln derselben in ein buch aufschreiben, dieses (buch) immer bewahren und denen, die es zu lernen wünschten, herausgeben sollten. Sie verfertigten ein buch von birkenrinde und schrieben auf die rinde mit zeichen, wie man zu Gott opfern und über die leute gericht halten soll. Das buch legten sie auf einen hohen weissen stein; an den stein stellten sie einen alten mann, um das buch zu hüten.

Schon bevor das buch geschrieben war, kamen die leute nicht oft zusammen um zu opfern, aber die alten befahlen doch dann und wann gemeinsame opfer an, damit man die opferordnung nicht vergessen möge. Als das buch aber geschrieben war, da sammelten sie sich selten. Gott zürnte, weil sie sich selten sammelten, und schickte auf die erde eine grosse, weisse kuh. Diese kuh kam, während der buchhüter schlief, zu dem weissen stein und frass das buch von birkenrinde ganz und gar auf. Damit sie (die wotjaken) ein gleiches buch auf's neue nicht mehr schreiben könnten, nahm ihnen Gott ihre frühere zeichenkenntnis, liess sie aber die kenntnis der eigenen (familien- od. haus-)zeichen im gedächtnis behalten. Seitdem wurden die wotjaken viel dummer als früher. Sie vergassen die alten sitten und gebete und hörten auf den alten zu gehorchen. Auf jede frage antworten sie nur: „Ich weiss nicht, ich verstehe nicht!"

42.

kı̣šno no kęžı̂.

odig kı̣šnomurt kosem stariksɛ kęžı̣̂ kiźı̣nı̂. starik kęžı̣zɛ kiźem gubeľ̦šɛ no kęžiı̣ez budem poleńı̂z ṭšoṭš. ta·-berɛ kı̣šnoı̣ez kosem stariksɛ polzɛ korànı̂, kęžiı̣ez kuźgem med budoz. starikez polzɛ koram no so·-berɛ kęžiı̣ez potolok doroź budem ńi. kı̣šnoı̣ez kosem stariksɛ „potoloktɛ noš ko·ra!" šusa. starikez potolokse koram no so·-berɛ kęžiı̣ez ľipet dorı̣̂ budem. „ľipettɛ no ko·ra, starik!" starik ľipetsɛ no koram. piľem dorı̣̂ tubem ńi kęžiı̣ez no ta-berezɛ mar karono ńi! kı̣šno „mon" pɛ „todo!" šusa kosem stariksɛ tubat leštı̣nı̣̂. so·-berɛ kiı̣az baštiľľam mešok no tubat vı̣lı̣kiz tubiľľam piľem dorı̣̂. piľem dorı̣̂ vuem bera·zı̣̂ kı̣šnoı̣ez kosem stariksɛ „ton" pɛ „piľemzɛ mešokɛ pon, mon kurťšı̣sa vożo mešokmɛ!" šusa. mešokaz piľemzɛ ponı̣nı̣̂ medo vı̣lem no kı̣šnoı̣ez mešoksɛ ı̣mı̣štı̣z leźkem no aľ̦šiz ušem. starikez taľ no oľ no uľškem no aľ̦šiz ušem.

42.

Die frau und die erbse.

Eine frau hiess ihren mann erbsen säen. Der mann säte erbsen in den raum unter der diele, und die erbsen wuchsen bis zu der diele. Jetzt hiess die frau ihren mann die diele aufhauen, damit die erbsen höher wachsen möchten. Der mann hieb die diele auf, und jetzt wuchsen die erbsen schon bis zu der decke. Die frau hiess ihren mann sagend: „Hau noch die decke auf!“ Der mann hieb die decke auf, aber jetzt wuchsen die erbsen bis zu dem dach. „Hau auch das dach auf, mein alter!“ Der mann hieb auch das dach auf. Bis zu der wolke wuchsen schon die erbsen, und was sollte man jetzt thun! Die frau sagte aber: „Ich weiss es!“ und hiess ihren mann eine leiter machen. Darauf nahmen sie einen sack in die hand und kletterten die leiter hinauf bis zu der wolke. Nachdem sie zu der wolke gekommen waren, hiess die frau ihren mann sagend: „Stopfe du die wolke in den sack hinein, ich halte den sack mit den zähnen fest!“ Sie wollten eben die wolke in den sack einstopfen, aber die frau liess den sack von dem munde los und stürzte hinab. Ihr mann sah sich hin und her um, und auch er fiel hinunter.

43.

ṇîrošurjos.

šotèmṇn ṇilmurt vịlem ṇîrošurîś muket gurtɛ, o·lo kî·tsị. ulịsa ulịsa lịktem mumizńɛ no aịizńɛ no gurtànî. pinalez vịlem solen poťśi. ulem mumizńṇn kunojasa no so·-brɛ koškịnị dịrịz vuem. ta·-brɛ mumiz ịstem soịɛ buskeľaz: „mị·n-ka, ṇịlî, ve·tlị-ka otsị!“ no ṇịlịz mịnem, pinalzɛ keľtem mumiz dorî. so·-brɛ ṇîlịz

l̦iktem no mumizl̦i̮ šuem: „mon, mumi̮, ta·-bre koško ńi mušike dori̮“. pinalez mut̯škojaz vi̮lem ponèmi̮n.

mi̮ne mi̮ne no pinalez ug bę·rdi̮ ug no vi̮·rźi̮l̦i̮. mut̯škoze bašte no oskalte pinalze: „u̯a·ń-a pinale evę·l-a? ug bę·rdi̮ ug ta!“ ute no pinalez — vandèmi̮n, kulèmi̮n. „ok tai̯e, mumijosi̮ aijosi̮ taie vandi·zi̮ ug!“ oź šuem bere bęrdi̮sa bęrdi̮sa gurtaz koškem starikez dori̮.

ni̮rošurjos ađamii̯ez u·g-ke va·ndo, ulemzi̮ pe ug lu. atꞩizes biro. so ponna ađamii̯ez vir potto.

skaska ta evęl, šuo, šońer vando, šuo.

43.

Die einwohner des dorfes *ni̮rošur*.

Ein mädchen aus *ni̮rošur* wurde irgendwohin nach einem anderen dorf verheiratet. Nach einiger zeit kam sie zu ihrer mutter und ihrem vater um bei ihnen zu gaste zu sein. Sie hatte ein kleines kind. Sie war eine zeit lang bei ihrer mutter zu gaste, und dann wurde es zeit, dass sie wegging. Jetzt aber schickte ihre mutter sie zu einem nachbar: „Geh, meine tochter, geh dahin!“, und die tochter ging und liess ihr kind bei ihrer mutter zurück. Darauf kam die tochter zurück und sagte zu ihrer mutter: „Jetzt, mütterchen, geh ich schon zu meinem manne“. Ihr kind hatte man in ihren tragkorb gelegt.

Sie geht, geht, aber das kind weint nicht, bewegt sich nicht. Sie nimmt den korb und schaut ihr kind an: „Ist mein kind da oder nicht? Es weint ja nicht!“ Sie untersucht das kind — es war erstochen, tot! „O weh, meine eltern haben es ja erstochen!“ Nachdem sie also gesagt hatte, ging sie bitterlich weinend nach ihrem dorf zu ihrem manne.

Man sagt, dass die einwohner *ni̮rošur*'s nicht existieren können, wenn sie nicht einen menschen erstechen. Darum vergiessen sie menschenblut.

Dies ist kein märchen, sagt man, sie sollen wahrlich (menschen) erstechen.

44.

pop no nịrošurjos.

pop kịtsịkɛ vetlem no nịrošurịki koškɛ vịlem. pop odig murt dorị pịrem. ta·-brɛ soiɛ kutilľam, ęssɛ pịtsalľam, soįɛ vandịnị medo vịlilľam. pop jun ťšerekjäškem „karaul!" šusa, „monɛ vandịnị medo!" kinkeso vetlịš murt kịlem no „kin tàtịn ťšerekjäškɛ?" šusa korka pịrem. korkaiez pịtsàmịn. pịrịnị ug lu. ęssɛ ug u·što. vandịšjos muket ęsịki koškilľam no ta·-brɛ so vetlịš murt korkaz pịrem no popez leźem.

ze·m-ik pɛ so vịlem, no todịnị ug lu, o·lo zem, o·lo daur.

44.

Der geistliche und die einwohner *nịrošur*'s.

Ein geistlicher reiste irgendwohin und fuhr durch das dorf *nịrošur*. Der geistliche kehrte bei einem manne ein. Jetzt aber ergriff man ihn, versperrte die thür und wollte ihn erstechen. Der geistliche schrie laut: „Wache! Man will mich erstechen!" Ein reisender hörte es und ging zu dem haus sagend: „Wer schreit hier?" Die stubenthür ist zugeschlossen. Es ist nicht möglich hineinzugehen. Man öffnet die thür nicht. Die, welche (den geistlichen) erstechen wollten, flohen durch eine andere thür, und jetzt ging der reisende in die stube hinein und befreite den geistlichen.

Man sagt, dies sei wahr, aber man kann nicht wissen, ob es wahr ist oder nicht.

45.

vedun no solen dį̊šetskį̊šez.

odig murt mį̊nem vedunńe dį̊šetskį̊nį̊ vednaškį̊nį̊. so-bre so vedun ęťe ńi šaitanez taž:

„o! šaitane! lįk ńi no uanze robotńikjoste vai ńi tatsį̊ dį̊šetį̊nį̊ odig murtez mį̊neštį̊m!“

lį̊kte ńi šaitan no vera dį̊šetskį̊š murtlį̊: „pu·kšį̊ muze no en ťše·rektskį̊ kinke make kari·z-ke!“ so dį̊šetskį̊š murt vera: „mon ug ťše·rektskį̊!“ lįkto ńi so murtńe ęťemezja šaitanlen kį̊rnį̊ž, kuaka, keńďžaťi no pęrtem-pęrtem kį̊iez-kaiez. lį̊kti·zį̊ no kurťťšilo ńi so murtez. so murt ťšida, ug ťše·rektskį̊. so-bre sa·moi bęrį̊š lį̊ktem gondį̊r no kurťťšem so murtez. soku so ťšerektskem no paďiiez ęz lu!

so murt ę·į-ke ťše·rektskį̊sal, dį̊šį̊sal ńi vedune. kudiz u·g-ke ťše·rektsko, kuiń arsį̊šen poto ńi zęk vedune. kudiz ťšerektsko·-ke, kuiń ar višo dugdį̊lį̊tek: kulo no kudiz.

45.

Der hexenmeister und sein schüler.

Ein mann ging zu einem hexenmeister um hexen zu lernen. Dann ruft der hexenmeister den Satan also herbei:

„Oh! Satan! Komm schon und hole alle deine knechte mit dir hieher um einen menschen bei mir zu lehren!“

Der Satan kommt schon und sagt zu dem lernenden manne: „Setze dich auf die erde und schreie nicht, was man dir auch machen sollte!“ Der schüler sagt: „Ich schreie nicht!“ Es kommen nun zu dem manne gemäss der berufung (des Satan) der rabe, die krähe, die eidechse und allerlei andere wilde tiere des Satan. Sie kamen — und sie beissen schon den mann. Der mann erträgt es, er schreit

nicht. Darauf kam als der letzte der bär und biss den mann. Dann schrie er, und alles wurde vereitelt (eig. es wurde kein gewinn)!

Wenn der mann nicht geschrieen hätte, so hätte er hexen erlernt. Die, welche nicht schreien, werden schon nach drei jahren grosse hexenmeister. Die aber, welche schreien, liegen drei jahre hindurch krank; einige sterben sogar.

46.

ludkeťś peľľáśkį̂ś.

odig murt kiźem korka-śigaz śárťśį̂. śárťśiįez vuem no so murtlen kį̂šnoįez tubem śárťśiįánį̂ mešoken. tį̂rmem ńi solen mešokez no so kį̂šnoįez ųaśkε ńi no ųaśkońńaz uśε. so kį̂šnoįez jun urodmem no kulį̂nį̂ medε ńi.

starikez mį̂nem peľľáśkį̂ś vajį̂nį̂. so mį̂nem mį̂nem no gondį̂ren pumį̂śkem. „u·d-a to·dį̂śkį̂ peľľáśkį̂nį̂, gondį̂r? mį̂nam pęruśε korka-śigį̂ś uśiz ųaśkońńaz no kulį̂nį̂ medε ńi jun!“ šuem. gondį̂r „ug to·dį̂śkį̂ mon peľľáśkį̂nį̂“ šuem no koškem.

so murt noš vetlem no kį̂įonen pumį̂śkem. kį̂įonleś juam: „kį̂įon, ton u·d-a to·dį̂śkį̂ peľľáśkį̂nį̂? mį̂nam kį̂šnoįε jun urod!“ „ug“ pε „to·dį̂śkį̂!“ kį̂įon no šuem.

starik noš vetlε no ďźiť́śiiez aďďźem. ďźiť́śį̂ no ęz tod peľľáśkį̂nį̂.

ta·-berε so murtlen pumitaz ńi ludkeťś lį̂kte. „ludkeťś, ton peľľáśkį̂nį̂ u·d-a to·dį̂śkį̂? mį̂nam kį̂šnoįε korka-śigį̂ś ųaśkońńaz uśiz no jun urodmem ńi.“ ludkeťś „mon“ pε „todį̂śko jun peľľáśkį̂nį̂! kį̂šnoįed kį̂tį̂n?“ „kį̂šnoįε mį̂nam gurtį̂n kį̂ľľε, sultį̂nį̂ ug bį̂·gat!“ so·-berε stariken ludkeť́śen tśotś vetli·zį̂ urod kį̂šnoiez dorį̂. ludkeťś peľľam peľľam no kaťjáśkem kį̂šnoiez.

46.

Der hase als zauberarzt.

Ein man säte rüben in dem boden unter dem dache. Die rüben wurden fertig, und die frau jenes mannes kletterte hinauf um rüben in einen sack zu sammeln. Ihr sack wurde voll, und die frau geht schon hinab, aber (jetzt) bei dem niederkommen fällt sie herab. Die frau wurde sehr krank und war schon nahe daran zu sterben.

Ihr mann ging um einen zauberarzt zu holen. Er ging ein stückchen und begegnete einem bären. „Verstehst du nicht krankheiten zu beschwören, bär? Meine frau fiel beim niederkommen vom boden herab und ist schon nahe daran zu sterben. Sie ist schon sehr schwach!“ sagte er (dem bären). „Ich verstehe nicht zu beschwören“, sagte der bär und ging weg.

Der mann ging weiter, und ein wolf kam ihm entgegen. Er fragte den wolf: „Wolf, verstehst du nicht krankheiten zu beschwören? Meine frau ist sehr krank!“ „Ich verstehe es nicht!“ sagte der wolf.

Der mann geht weiter und sah einen fuchs. Auch der fuchs verstand nicht zu beschwören.

Jetzt kommt dem manne schon ein hase entgegen. „Hase, verstehst du nicht krankheiten zu beschwören? Meine frau fiel beim niederkommen vom boden herab und ist jetzt sehr krank“. Der hase sagte: „Ich verstehe sehr gut krankheiten zu beschwören! Wo ist deine frau?“ „Meine frau liegt da in unsrem dorfe, sie vermag nicht aufzustehen!“ Darauf gingen der mann und der hase zusammen zu der kranken frau. Der hase beschwor und zauberte, und die frau genas.

47.

keľštaga ĭžtagaįen.

keľštaga ĭžtagaįen ulįľľam tśotś. mįnĭľľam sojos ńulesε kįďokε. šettįľľam kĭįon-jĭr so ńulesįś. so kĭįon-jĭrez pęštįnĭ kutskĭľľam zęk kĭz ulįn. so-brε lįktem sojosńε kĭįon no juam: „ma karĭśko·dĭ ti tatįn?“ „kĭįon-jĭr“ pε „pęštįśkom“. kĭįon kįškam no pegďźĭnĭ kutskem.

solĭ pumitaz šeďem gondĭr. jua ńi soleś gondĭr: „malĭ pegďźĭśkod?“ „tiń-òtĭn zęk kĭz ulĭn keľštaga ĭžtagaįen kĭįon-jĭr pęšto!“ „sĭl! mon“ pε „śio sojostĭ!“ gondĭr vera. mįniz gondĭr no keľštaga ĭžtagaįen tubi·zĭ zęk kĭzε. šuε keľštaga ĭžtagalĭ: „tunaśsε kut, kuma!“ gondĭr kįškamenĭz kutskiz pegďźĭnĭ no pegďźem kĭďokε ńulesįś.

so-brε keľštaga ĭžtagaįen mįnĭľľam kĭďokε no šettįľľam kobišta bakľšaĭś. kobištaįez val jun daltèmĭn. pĭrĭľľam sojos bakľšaįaz no śio ńi kobišta. pereś kįšno aďďźem sojostį no ĭžtagazε kutem. a keľštagaįez tĭm ųamenĭľi teľľšasa pegďźem. ĭžtagaįez žugem pereś kįšno jun no tĭm vĭlĭľi kuštem. ĭžtaga vera ńi keľštagalĭ: „nu, kuma! monε ton pęjad! tarε mon ug ńi ve·tlĭ tonenĭd!“

47.

Der ziegenbock und der hammel.

Ein ziegenbock und ein hammel lebten zusammen. Sie gingen einmal weit in den wald. Im walde fanden sie einen wolfskopf. Sie fingen an den wolfskopf unter einer grossen fichte zu kochen. Darauf kam zu ihnen ein wolf und fragte: „Was thut ihr denn hier?“ „Wir kochen einen wolfskopf.“ Der wolf erschrak und fing an zu fliehen.

Er traf zufällig mit einem bären zusammen. Der bär fragt ihn: „Warum fliehst du?“ „Siehe, da unter der grossen fichte kochen der ziegenbock und der hammel einen wolfskopf!“ „Halt! Ich werde sie auffressen!“ sagt der bär. Der bär ging und der ziegenbock und der hammel kletterten auf die grosse fichte hinauf. Der ziegenbock sagt zu dem hammel: „Ergreif den wahrsager, gevatterchen!“ Der bär fing an vor schreck davonzulaufen und entfloh sogar weit aus dem walde hinweg.

Darauf wanderten der ziegenbock und der hammel sehr weit und fanden in einem gemüsegarten kohl. Der kohl wahr sehr gut ausgefallen. Sie gingen in den gemüsegarten hinein und essen schon vom kohle. Aber ein altes weib wurde sie gewahr und ergriff den hammel. Der ziegenbock aber sprang über den pfahlzaun und entfloh. Das alte weib wichste den hammel gründlich aus und warf ihn über den pfahlzaun weg. Jetzt sagt der hammel zu dem ziegenbock: „Nun, gevatterchen! Du hast mich beluchst! Hernach werde ich mit dir nicht mehr wandern!“

48.

naľ͵šar murtlen nịlịz.

kinle·n-kɛ solen vịlem tros kalịkez. śudonez evẹlen nuem so murt jaratontemzɛ nịlzɛ ṭṣaṭṭṣaịɛ ṭṣoṭṣ, no so tśaklasa nuem keľtịnị so nịlzɛ. vetlịľľam vetlịľľam ṭṣaṭṭṣaiťi no nịlịz jịromem. aịiz evẹl uľťśam. o·ź-ik aịizleś kịľem ṭṣaṭṭṣaịɛ. so nịl daskịktoị ṭṣoẓ vetlem ṭṣaṭṭṣaiťi.

kịźị potod na tàtịś? ťśaklakuz aďďźem kuź ńịlpu, tubem sotsị no kotịrak ṭṣaṭṭṣa — śin no ug a·ďďźị! odig aźịn ginɛ aďďźem jugịt aź: sòtịn atsko ľipetjos, uto punịjos. ụaśkem no mịnem solań, kịtịś gurt aďďźem paľľanges koškem no punị-utemja vuem ḍẓịtaźɛ so gurtɛ ḍẓomịten. uśkɛ no aslaz gurtaz vuem. juaśkɛ so nịl ukno ulịn kẹlịnị aịizleś kịrďźasa taź:

„ai̯i̯ɛ, ai̯i̯ɛ, u·d-a leź kẹlịnị?“
„mumidleś ju·a, mon ug to·dskị!“
„mumii̯ɛ, mumii̯ɛ, u·d-a leź kẹlịnị?“
„mon ug to·dskị, ju·a ńuńäi̯edleś!“
„ńuńäi̯ɛ, ńuńäi̯ɛ, u·d-a leź kẹlịnị?“
„mon ug to·dskị, ju·a kenakedleś!“
„kenakɛ, kenakɛ, u·d-a leź kẹlịnị?“
„mon ug to·dskị, ju·a vịnịdleś!“
„vịnii̯ɛ, vịnii̯ɛ, u·d-a leź kẹlịnị?“
„mon ug to·dskị, ju·a akii̯edleś!“
„ɛ! akii̯ɛ, akii̯ɛ, leź kẹlịnị!“
„mon ug to·dskị, ju·a suzeredleś!“
„leź, leź, suzerɛ, kẹlịnị!“
„mon ug to·dskị — —!“
„malị ud le·źiśkɛ kẹlịnị?
malị ẹd ja·ratɛ monɛ?
u·d-kɛ le·źɛ korka·dị,
kẹlo śenik-tubat ula·dị!“

so nịlez ui̯in kịi̯on śiem. ṭśukna, kukɛ źivot śudịnị potịllam vịnjosịz, jịrśizenɛ śettịllam no suzerzịleś. so jịrśizɛ oktịsa vịnjosịz leśtịllam balabai̯ka.

48.

Die tochter des armen mannes.

Es war ein mann, der eine grosse familie hatte. Weil er (die ganze familie) nicht zu ernähren vermochte, führte dieser mann diejenige tochter, welche er nicht liebte, mit sich in den wald, und er führte sie (dahin) in der absicht, diese seine tochter (im walde) zu verlassen. Sie wanderten, wanderten im walde, und das mädchen verirrte sich. Ihr vater suchte sie nicht. Auf solche weise blieb sie hinter ihrem vater im walde zurück. Das mädchen wanderte zwölf tage im walde.

Wie sollte sie sich nunmehr von hier herausfinden? Während sie dies überlegte, sah sie eine hohe edeltanne, kletterte auf sie hinauf, und es waren ringsherum nur wälder — unübersehbar (eig. sogar das auge sieht nicht)! Nur an einer stelle sah sie einen lichten punkt: da sind dächer zu sehen, da bellen hunde. Sie stieg herab und ging nach der seite zu, wo sie das dorf gewahr wurde. Sie ging etwas zu der linken seite hin und kam nach dem hundegebell abends in der dämmerung nach jenem dorf. Sie schaut sich um — und sie war in ihr heimatdorf gekommen. Unter dem fenster (des elternhauses) fragt das mädchen ihren vater um nachtlager und singt also:

„Mein vater, mein vater, lässt du mich nicht über nacht hinein?"

„Frage deine mutter, ich weiss nicht!"

„Meine mutter, meine mutter, lässt du mich nicht über nacht hinein?"

„Ich weiss nicht, frage deinen älteren bruder!"

„Mein älterer bruder, mein älterer bruder, lässt du mich nicht über nacht hinein?"

„Ich weiss nicht, frage deine schwägerin!"

„Meine schwägerin, meine schwägerin, lässt du mich nicht über nacht hinein?"

„Ich weiss nicht, frage deinen jüngeren bruder!"

„Mein jüngerer bruder, mein jüngerer bruder, lässt du mich nicht über nacht hinein?"

„Ich weiss nicht, frage deine ältere schwester!"

„Oh! Meine ältere schwester, meine ältere schwester, lass mich über nacht hinein!"

„Ich weiss nicht, frage deine jüngere schwester!"

„Lass mich, lass mich, kleines schwesterlein, übernachten!"

„Ich weiss nicht — —!"

„Warum lasset ihr mich nicht übernachten?
Warum habt ihr mich nicht lieb gewonnen?
Wenn ihr mich nicht in eure stube hineinlasset,
so werde ich unter der heuschuppentreppe übernachten!"

In der nacht frass ein wolf das mädchen auf. Als ihre jüngeren brüder am morgen ausgingen um das vieh zu füttern, fan-

den sie nur die haare ihrer schwester. Die brüder sammelten die haare auf und verfertigten eine zither.

49.

udmortjoslen slobodaįε vetlemzį.

odig pol udmortjos mįnįľľam slobodaįε. odig stańťši mįnįľľam, kįktė·ťizε stańťšiįez mįnįľľam no so·-berε udmort gurtįn kęlįľľam. ďźėťš kęlem bera·zį noš mįno, stańťši mįnįľľam, kįktė·ťizε mįnįľľam no noš kęlįnį vuįľľam ďźuťšńε. kęlonńi kunoka uįin berįktem dęďiįez vajįžen va·lťšε.

udmortjos ṭšukna kįtkįľľam, azbarįš potįľľam no mįnįľľam. mįno mįno no aslaz palaz vuo. mįnįsa todmo kįšnomurtez aďďźo no odigez udmort „mįnam" pε „so svatjaε ro·vno!" šuε. kęńakε mįnįsa mįnįsa kįšnoįez lįktε vu ponna: odigez udmort noš šuε: „mįnam kįšnoįε kaď so!" kįktė·ťiįez „evęl so tįnad kįšnoįed!" šuem. so noš šuem: „aslam" pε „gurtε berto·m-kε bertom ńi beren! mįnim" pε „mįnim no berlań gurtε vuim! kįźį" pε „ta už laś ńi? miľem" pε „kulε val slobodaįε vuįnį ńi!" šuem.

so·-berε kįktė·ťiaz mįnońńaz ďźuťš dorįn evęl kęlįľľa·mzį no vuįľľam slobodaįε.

49.

Die reise der wotjaken nach Slobodsk [1].

Einmal fuhren einige wotjaken nach Slobodsk. Sie passierten einen halteplatz, sie passierten einen anderen halteplatz, und darauf waren sie in einem wotjakischen dorfe über nacht. Nachdem sie gut übernachtet hatten, fuhren sie weiter, sie passierten

---

[1] = eine stadt im gouv. Wjatka.

einen halteplatz, sie passierten einen anderen halteplatz und mussten noch übernachten (aber diesmal) bei einem russen. Des nachts drehte der wirt der nachtherberge die schlitten und die deichseln um.

Am morgen spannten die wotjaken an, fuhren aus dem hof hinaus und reisten weg. Sie fahren, fahren und kommen in ihre heimatgegend. Auf dem wege sehen sie ein bekanntes weib, und einer unter den wotjaken sagt: „Sie ist ja accurat wie die mutter meines schwiegersohnes!“ Sie fahren noch ein stückchen und ein weib kommt (ihnen entgegen) um wasser zu holen; wieder sagt ein wotjake: „Sie ist meiner frau ähnlich!“ „Es ist nicht deine frau!“ sagt ein anderer. Der erste sagte aber: „In der that kehren wir nach unserem eigenen dorf zurück! Wir reisten, reisten und kamen nach hause zurück! Wie ist es denn mit dieser sache gegangen? Wir müssten ja schon nach Slobodsk kommen!“

Auf ihrer zweiten reise waren sie bei dem russen nicht über nacht, und sie langten in Slobodsk an.

50.

kị̂źị̂ udmortjos ḍẓoẓon śiiľľam.

vatkaįɛ mịnị̂ľľam udmortjos dasodik ṭṣoṭ,šen. ḍẓoẓon-pị̂ź dasodig voz nuịľľam. odigez vozenị̂z va·lťšɛ vatkaįaz ušem. vuez vallań buľtkịškị̂sa tubɛ. ešjos „òṭị̂n“ pɛ „so ogńaz ḍẓoẓon šioz ńi!“ šuịľľam. kị̂ktè·ťịez no pị̂źzɛ vuaz kištem no aľ,šiz vuɛ pị̂rem suraltị̂nị̂. ešjosị̂z viľiľľam viľiľľam no aďami vuịš evẹń potem. kuịńmè·ťịez „ma karo soos òṭị̂n?“ šusa, „davaị mon no pị̂ro ḍẓoẓonzɛ śiịnị̂, òṭị̂n“ pɛ „soos napsɛ šio ńi!“ šusa vuɛ pị̂rem ńi. soịiz no evẹl potem ńi. so·-berɛ ńuľè·ťịeź no vuɛ pị̂rem no taịiz no evẹl potem. so šamen viľ,šak dasodig aďami vozenị̂z va·lťšɛ vuɛ pị̂rị̂ľľam no otsị̂ bị̂rị̂ľľam.

50.

Wie die wotjaken hafergrütze assen.

Zwölf wotjaken reisten zusammen nach (der stadt) Wjatka. Sie fuhren zwölf fuder gedörrtes hafermehl. Einer von ihnen fiel mit seinem fuder (durch das eis) in (den fluss) Wjatka ein. Das wasser steigt in blasen auf. „Da isst er schon allein hafergrütze!“ sagten die reisegefährten. Ein anderer (von den wotjaken) schlug auch sein mehl in's wasser aus und ging selbst in's wasser hinein um einzurühren. Die kameraden warteten eine geraume weile, aber der mensch kam nicht mehr aus dem wasser heraus. Ein dritter sagte: „Was machen sie da? Wohlan, ich gehe auch hinein um hafergrütze zu essen; da essen sie ja schon dicke (grütze)!“ und auch er ging in's wasser hinein. Auch er kam nicht mehr heraus. Darauf ging auch der vierte in's wasser, und auch er kam nicht zurück. Auf solche weise gingen alle zwölf männer mit ihren fudern in's wasser hinein und kamen da um.

E. Bessermanscher dialekt.

51.

gugama-abiịen vumurten.

oig kị̂šnomurt vị̂lem gugama-abi. oig nunal so pukε t́šaklaškị̂sa no kị̂k pukε: gugamànị̂ soįε no·kińno uy el. so vera al,šiz aslị̂z: „kol“ pε „monε vumurt med cl̓oz val!“ pukε d́žị̂taźε t́šaklaškị̂sa, košak ulišen kị̂liz kuara. „abi, po·t-ka tal̓šị̂!“ so gugama potε. solî vumurt vera: „aịda mị̂nom mońnam!“ so mị̂nε, al̓amizε todị̂tek. mị̂no mị̂no no vuo vu dorε. so gugama-abi vumurt-

leś jua: „ton monε kịtšị nuiśkod?“ vumurt solị vera: „ton ụakiń marε veraśkid? ton mịnịnị medid vumurt dorε gugamìnị. mon vumurt!“ so gugama-abi kịška ńi aźlań no mịnịnị berlań no. solị vumurt vera: „ton śińdε“ pε „kịń!“ so gugama-abi kịńε, no solị aďďźịkε korka. so korkan vaľes vịlịn kịľľε vumurtlen kịš-noịez. solen bordaz ụań pińaľez. vumurt estiz muľ,śozε no eťiz so gugama-abizε no kịšnozε pịrịnị. nuvzị pińaľzε. vumurt so abilị śotε maịtal: „mε!“ pε „ton tain pińaľdε mi·škị no kịšnomε mi·škị! aľ,śid asịdε“ pε „en mi·škị! ton miški·d-kε, luod śińtem“. vumurt muľ,śoiśtịz potε no koškε. so gugama-abi ťšaklaśkε: „ma·lị ez kos mịnịm miśkịnị aľ,śim asịmε?“ baśtε maịtalzε no paľľan śińzε miśkε. so-berε aďďźε no muľ,śoaz bịdes muľ,śo vumurtjos paľľan śińmịnịz: kudiz teľťśa, kudis šịdε; vumurtlen kịšnoịez pukε ťšerek-jasa no pińaľzε vożịsa. burịnịz śińmịnịz aďďźε: vumurtlen kịš-noịez kịľľε no pińaľez bordaz. kụiń sutka so òtịn ulem no ńuľèťi sut-kaaz aďďźε so vumurtlen kịšnoịez vịlịn asleśtịz diśsε. so-berε so ťšaklaśkε: „mịnam evẹ·l-a“ šusa „ta diśε?“ baśtε katṛśị no vandε oig seregzε. punε bordaz. so-berε lịktε aľ,śiz vumurtez no vera so gugama-abilị: „ja! ta-berε“ pε „tonε gurtad no kẹľano ńi“. solị vaịε azveś ukśo, śotε no śińzε kịńànị kosε. soiz kịńem no so-berε naľťśkem no aďďźem aľ,śiz asịzε berogịn. solen aźaz śotem uk-śoịez luem val-siľ. bertε so gurtε, mịnε kensaz. naa sundukịśtịz asleśtịz diśse no aďďźε oig seregez vandèmịn. bordịśtịz baśtε vu-murt kịšnoleś baśtemzε seregzε no ľakε aslaz diś bordaz: solen tupa.

kịk toleź so-berε ulịsa vuε kabańťśa. potε so bazarε. paľľan śińmịnịz aďďźε ụańzε vumurtjos; kịtịn mar punèmịn ụań vẹśàśkị-tek martek, soos bašto no koško. mịnε no aďďźε asleśtịz mnuksε. aďďźε no „ton“ pε „pịịε, marε nuịśkod?“ „soịε da taịε“, pε „abi, nuịško! ton“, pε „abi, monε aďďźịkod ama?“ „aďďźịko“ pε. „kudi-nịz śińmịnịd“ pε „monε aďďźịkod?“ „paľľan śińmịnịm“ pε „mon tonε aďďźịko!“ vumurtlen pịịez ťśińịịenịz doŋgε no paľľan śińzε pottε. so gugama-abi veruľľam kalịklị, veram so poplị no solị ez o·skịlε.

51.

Die hebamme und der wassergeist.

Es war ein weib, das hebamme war. Einen tag, zwei tage sitzt sie wartend: kein mensch ruft sie die geburtshülfe zu leisten. Sie sagt bei sich: „Wenn auch der wassergeist mich riefe!“ Sie sitzt abends wartend, — sie hörte eine stimme unter dem fenster (sagen): „Mütterchen, komm mal heraus!“ Die hebamme geht hinaus. Der wassergeist sagt zu ihr: „Wohlan, lass uns zu mir gehen!“ Sie geht ohne den mann zu kennen. Sie gehen, gehen und kommen zu einem flusse (eig. wasser). Die hebamme fragt den wassergeist: „Wohin führst du mich?“ Der wassergeist sagt zu ihr: „Was hast du soeben gesagt? Du wolltest zu dem wassergeist gehen um die geburtshülfe zu leisten. Ich bin der wassergeist!“ Die hebamme fürchtet sich schon sowohl vorwärts als zurück zu gehen. Der wassergeist sagt zu ihr: „Schliesse deine augen zu!“ Die hebamme schliesst (die augen) zu, und ihr erschien eine stube. In dieser stube liegt auf dem bett die frau des wassergeistes. Neben ihr ist ein kleines kind. Der wassergeist heizte seine badestube und lud die hebamme und seine frau (in die badestube) hereinzukommen. Das kind nahmen sie mit sich. Der wassergeist giebt der hebamme seife und sagt: „Da hast du! Wasche damit sowohl das kind als meine frau! Wasche aber nicht dich selbst! Wenn du dich (damit) wäschest, wirst du blind“. Der wassergeist geht aus der badestube und verschwindet. Die hebamme sinnt nach: „Warum verbot er mir mich selbst zu waschen?“ Sie nimmt die seife und wäscht ihr linkes auge. Darauf schaut sie und (sieht) mit ihrem linken auge, dass die badestube von wassergeistern voll ist: einige springen, einige spielen; die frau des wassergeistes sitzt lachend und pflegt ihr kind. Mit ihrem rechten auge aber sieht sie, dass die frau des wassergeistes liegt und bei ihr ihr kind. Sie war da drei tage und am vierten tage sieht sie, dass die frau des wassergeistes ihre (der hebamme) kleidung trägt.

Jetzt meint sie: „Ist jene kleidung wohl nicht mein?“ Sie nimmt eine schere und schneidet ein eckstückchen aus. Sie steckt es zu sich. Darauf kommt der wassergeist selbst und sagt zu der hebamme: „Nu! Jetzt muss man dich wohl schon nach hause begleiten!“ Er bringt ein silbernes geldstück, giebt es ihr und heisst sie ihr auge schliessen. Sie schloss ihr auge zu, darauf schaute sie und sah sich am ufer. Das geldstück, das man ihr gegeben hatte, wurde pferdemist. Sie kehrt nach hause zurück und geht in den speicher. Sie sieht ihre kleidung im koffer nach und bemerkt, dass ein eckstückchen (der kleidung) ausgeschnitten ist. Sie nimmt das eckstückchen hervor, welches sie der frau des wassergeistes genommen hatte, und passt es in ihre kleidung ein: es passt zusammen. Nach verlauf zweier monate kommt der Johannistag. Sie geht zum markt. Mit ihrem linken auge sieht sie alle wassergeister; wo immer etwas (d. h. waren) ohne segen aufgestellt ist, das nehmen sie und gehen damit weg. Sie wandert herum und sieht ihren enkel (d. h. den sohn des bekannten wassergeistes). Sie sieht ihn und fragt ihn: „Was trägst du, mein sohn?“ „Dies und das trage ich, mütterchen! Siehst du mich vielleicht, mütterchen?“ „Ja wohl!“ „Mit welchem auge siehst du mich?“ „Mit meinem linken auge sehe ich dich!“ Der sohn des wassergeistes stösst seinen finger in ihr linkes auge ein und reisst es aus. Die hebamme erzählte es den leuten, sie erzählte es dem prediger, aber man traute ihr nicht.

52.

saldaten ťaššamurten.

oig aďami vịlem jun uzịr. solen śemjaįez pofi·zị arànị. aram berε pukši·zị šiiškịnị. šiiškońńa·zị lịktiz tẹl-kẹš. oig piįez solen aďďźiz no baštiz purt. baštiz no kuštiz tẹl-kẹšlị. so·-berε mịniz naľľanị. naľľaz naľľaz no purtsε ez še·ťťị.

kịk ar ulịsa so pi kịzjàškiz. so-berɛ so viť ar ulịsa šedem saldatɛ no ulem saldatịn dasviť ar. kukɛ sokị (saldatịn) mịno saldaťjos pis koràṅị. so pi juldašjosleś paleńťškiz. paleńťškiz no aďďźiz so zẹk kịz bordaz aďamiịez. so aďami vịlem kịzleś ịźịtgịnɛ lapeg. so zẹk kịz bordɛ kusịlàmịn vekťši kịzen. so saldat aďďźem no kịškam. bordaz no mịnịnị kịška so, berlań no koškịnị kịška. so-berɛ so kusịlam murt soḷị vera: „malị kịškaškod?“ eťɛ doraz. so saldat soleś juaťťàškɛ: „ton kiń?“ šuịsa. so vera: „mon ťaššamurtlen piịez“. saldat jua: „malị kusịlàmịn?“ „mịnam“ pɛ „ataịɛ mịniz voịnaịɛ; mon solen bẹrịšaz mịni uťťàškịsa. so monɛ kutiz no ta kịz bordɛ kusịlaz, mon solen bẹrịšaz medam mịn. ton“ šuịɛ „mịneśtịm ta kusịlmɛ — ṭirdɛ ba·štị no — ṭšog!“ saldat baštɛ no ďźịṅioźaz ṭšogɛ. so-berɛ so ťaššamurtlen piịez kosɛ so saldatez assɛ paleńťškịnị. so-berɛ berekťškɛ; kusịlez solen kijalťškɛ. so ťaššamurtlen piịez kuṭšịkiz juaťťàškịnị saldatleś: „keńa ar uliškod saldatịn?“ saldat veram: „uliško saldatịn dasviťè·ťi arzɛ. dasviť ar ťoš ulịsa oig goštet no ez ị·stịlɛ mịnịm. mon gurtịšjosleś ulemzes no·mịreno ug to·źịkị“. ťaššamurtlen piịez soḷị vera: „a mon toźịko kẹṭšɛ mar ulemzɛ“. saldat vera: „mịnam gurtɛ tàtịšen daskịk šurs vjors. ton marin todod mịnam śemjàịeleś ulemzes?“ „mon“ pɛ „ụaźnal gịnɛ tịnad gurtịštịd. tịnad kịšnoịed biźɛ!“ saldat soḷị ug o·skị. so ťaššamurtlen piịez nịš vera: „ton“ pɛ „mịnịm u·d-kɛ o·skiškị — — —: tịnad mịḷịd pote·-ụa gurtɛ vuịnị śuanad?“ „mon“ pɛ „mịnịsal no kịźị koškod? mon služiť kariško osta·tki arzɛ!“ ťaššamurtlen piịez soḷị vera: „ton ba·štị ṭirdɛ!“ voźmatɛ so ťaššamurtlen piịez soḷị poṭši śịres. „ton“ pɛ „ịźịt mịnịsa aďďźod pipuńijal; ṭir-obuken šu·kkị: aďďźịkoz tịnịd korka. ton monɛ so korkan viť! so korkaś potoz tịnad pumiťad mịnam anaịɛ. juaťťàškoz tịneśtịd ’malị pịrid?’ šuịsa. ton soḷị ve·ra: ’ịstiz tịnad piịez’. so tịnịd no·mịreno uz ve·ra“.

saldat mịnɛ solen veramezja, aďďźɛ pipu-ńijal. ṭirzɛ baštɛ, šukkɛ so pipu-ńijalɛ. solen aźaz luịɛ korka. pịrɛ so korka. solen pumiťaz potɛ pereś kịšnomurt, aṭšiz kịz. soleś kuṭšịkem juaťťàškịnị: „ton malị lịktid“ šuịsa „mịnam korkam?“ „monɛ ịstiz taťšị tịnad piịed“. so pereś kịšnomurt so leśana soḷị no·mịreno ez ve·ra pukšɛ so saldat ďuịs vịlɛ. aďďźɛ ďźẹk vịḷịš purt. tuịlen opravaiez.

naaśkɛ, naaśkɛ no purtsɛ todma. i̮ži̮t moga, aďďźɛ kośakɛ: li̮ktɛ saldat! li̮ktɛ no pi̮rɛ korka. so saldat vi̮lem ťaššamurtlen pii̯ez. juaťťàśkɛ: „todmaško·d-a monɛ?“ śusa. pottɛ piiśti̮z biľetsɛ no śotɛ so saldatli̮. saldat naaśkɛ biľet vi̮laz: aďďźɛ asleśti̮z ńimzɛ no leźèmi̮n pɛ ńi gurtɛ. gožjàťťamzi̮ naťśàťńikjos. so saldat abdi̮ra no so ťaššamurtlen pii̯ez śuɛ: „ton“ pɛ „tali̮ abdi̮rasa en ul! soli̮ ul abdi̮rasa, ti̮nad“ pɛ „uśsɛ śuaned. so śuanad aśmes vuom“.

ťśerektɛ anai̯zɛ no kosɛ soi̯ɛ saldatez śudi̮ni̮. anai̯ez u̯aťɛ ďźe̮kki̮śet: vajɛ ńàń no si̮lal no. soos pukśo śiiśki̮ni̮. so saldat naaśkɛ purt vi̮laz. ťaššamurtlen pii̯ez soleś jua: „mar naaśkiśkod“ śusa „purt vi̮lɛ? todmaško̮d ama?“ so saldat kuťśi̮kɛ ku̯alekjàni̮. „mon“ pɛ „tonɛ, ton mi̮ni̮m ďe·ś-kɛ ed ka·rsal, tàti̮·n-ik ńurti̮sal! toźi̮ko·d-a? das-śiźi̮m ar ńi so už lo. mon orťśi tiľad ludťidi̮, te̮l-ke̮šen śi̮di̮sa. ton baštid ta purttɛ no mi̮ni̮m kuštid. ta purted šeďiz mi̮ni̮m pi̮dam. mon soi̯ɛ vuji gurtɛ. so ti̮ri̮šen ta purted ulɛ mońńam. — ton ta·-berɛ uź! aski̮ ťśukna aśmes si̮ltom no mi̮nom ti̮nad gurtad“.

saldat vi̮dɛ no uźɛ. askaz ťśukna si̮ltɛ u̯u·ź-ik. so ťaššamurtlen pii̯ez si̮ltiz aťśiz no śiiz no so saldatez śudiz. so·-berɛ poťi·zi̮ pedla. so ťaššamurtlen pii̯ez kosɛ saldatez pukśi̮ni̮ peľpum vi̮laz. so saldat pukśɛ no ťaššamurtlen pii̯ez ki̮k po·l-a ku̯iń po·l-a u̯ami̮štiz no luiz ki̮z ďžuždo. kuťśi̮ki·zi̮ mi̮ni̮ni̮. so saldatli̮ i̮maznìraz te̮l žugɛ. mi̮ni·zi̮ mi̮ni·zi̮ no so saldatlen uśiz ji̮r vi̮li̮šti̮z saldat-šapkai̯ez. saldat soi̯ɛ dugdi̮tɛ: „ton“ pɛ „i̮ži̮tgi̮nɛ mo·ga!“ „mali̮“ pɛ „mon mogalom?“ „mi̮nam“ pɛ „uśiz saldat-šapkai̯ɛ“. „ton“ pɛ „šapkadɛ en ńi na·aťťa! so šapkai̯ed mužjem vi̮lɛ vui̮ťťśož ki̮ťiz ńi ku̯iń-śu vjors!“

„mi̮no soos ui̯ no nunal no askaz ťśukna vuo so saldatlen ludaz. so ťaššamurtlen pii̯ez jua saldatleś: „todmaško·d-a“ pɛ „ta ludez!“ „i̮ži̮t“ pɛ „todmaško·-ik no ei̯ tod“ pɛ „o·lo aslam o·lo kińlen“. i̮ži̮t mogasa vuttɛ az gurtaz. vuttɛ korka bordaz; solen azbaraz ťukaśkèmi̮n bi̮des azbar śuańťśi̮ vaľjos. so·-berɛ so saldatli̮ vera: „aśmes“ pɛ „korka·-kɛ pi̮rim, ton leśana monɛ no·kińno uz a·ďďźi̮. ton kur aslad śemjài̯edleś jui̮ni̮. ton no juod, mon no juo“. li̮kťi·zi̮ no pukśi·zi̮ e̮stor pala. so saldat kuriz jui̮ni̮. soli̮ vai̮·zi̮ stopkai̯en sur. so stopkai̯ez juiz no kuriz ki̮ktè·ťizɛ. ki̮ktè·ťizɛ juem berɛ kuriz vedrai̯en. śuańťśijos kuťśi̮ki·zi̮ ku̯aretni̮: „miľem aśleml̮i

no surmes juḭnį ug vedraḭen ug śo·to!" so saldat sįltɛ no mįnɛ ďźęk bordaz. ďźęk śerįn pukɛ solen kįšnoḭez. baštiz vedraḭez, kuťšįkiz juḭnį. šuańťšį lįktiz no soḭɛ ťšapkiz. so bereťškiz no kutɛ šuańťšiḭez, kuštɛ košakťi pedla. ųańzɛ kuja košakťi pedla. kįšnozɛ no anaḭzɛ no keťťɛ korka. so·-berɛ potɛ pedla. vaľjossɛ no dęďjossɛ no kuja vorta ųamen. solį jurtɛ ńi ťaššamurtlen piḭez.

so·-berɛ pįrɛ korka no kuťšįkɛ bęrdįnį. „ńe·uštį" pɛ „ti dasvit ar ťož ed ťšį·dalɛ! ton, kįšno, kuťšįkid biźįnį!" kįšnoḭez potiz no kušťįkiz solen pįd aźaz. ataḭez no anaḭez no todmà·zį no soos no kuťšįkì·zį bęrdįnį. bęrdem berɛ potem so saldat pedla. vortaḭez uštɛ no leźɛ ųańzɛ šuańťšijostį korka no vera: „mon ta kįšnoḭezlen kartez. keńakɛ miťam pęštè·mįn ųa·ń-kɛ surmį, ųańmįz ťoš juò·mį! so·-berɛ ti ko·škɛ gurtà·dį. mon kįťo aslam gurtam". šuańťšijos juo no koško gurtà·zį so ťaššamurtlen piḭez kįktoḭ ulįsa koškɛ gurtɛ. vera saldatlį: „na" pɛ „ton: ulįtoźad no monenįm en da·ńjàškį!"

kįk a·r-a kuiń a·r-a ulįsa so saldatńɛ ťukaškì·zį buskeľjosįz. juem vįlɛ kuťšįkì·zį dańjàškįnį. oigįz vera: „mįnam" pɛ „valɛ orťťšoz viťton vjors!" kįktè·ťiḭez vera soḭe·-ik. so saldat vera: „mar" pɛ „ti dańjàškiškò·dį! mon oig sutkaskįn vui daskįk-šurs vjors!" soos kuťšįkì·zį juaťťàškįnį: „kįźį ton vuid?" šusa, „mašinaḭe·n-a paraxode·n-a?" so vera: „mon" pɛ „lįkti ťaššamurtlen piḭez vįlįn".

ťšem koško solen buskeľjosįz, sokį·-ik vuɛ so ťaššamurtlen piḭez. „malį" pɛ „ton monenįm dańjàškiškod? taťťšoź" pɛ „luiz tįnad ulemed!" „mon" pɛ „ug da·ńjàškiškį! mįnam" pɛ „vina dańjàškiškɛ!" „kįťįn?" pɛ, „mar ųań vina?" „ton so vinaḭez u·d-ama to·źįk!" „ug" pɛ „to·źįk!" so saldat valzɛ kįtkįsa mįnɛ śeloḭɛ. kabakįš baštem kuiń vedra vina. vajem beraz śotem oig vedra so ťaššamurtlen piḭezlį. so bįdes vedra vinaḭez juem. įźįt mogasa kuťšįkem kįrźànį no teťťšànį. so·-berɛ mįnem so saldatlen ovińaz no òtįn sutka ťož uźem. makmar vįlaz sįltɛ no so saldat śotɛ solį kįktè·ťi vedrazɛ. soḭɛ juem berɛ uźɛ so ťaššamurtlen piḭez kįktè·ťi sutkazɛ. saḭkam beraz so saldat nįšik solį kuińmè·ťi vedrazɛ śotɛ. so kįrźam beraz uźɛ kuińmè·ťi sutkazɛ. saḭka no eťɛ bordaz saldatez. „kema·-a" pɛ „mon uźįkem ńi?" „ton" pɛ „uźid ńi mįnam ovińam kuiń sutka; mįnɛ ńi ńuťè·ťiḭez". so ťaššamurtlen piḭez kįškam: „veť monɛ gurtįn nauťťalò·zį ńi!" šusa, „ta·-berɛ" pɛ „mon

no łodi mar vi̮lem vina! ta·-berɛ“ pɛ „ulı̮tożad no monenı̮m da·ń-jåškı̮!“ berekťškɛ so ťaššamurtlen pii̮ez no šulasa koškɛ gurtaz. so·-berɛ so saldat ulı̮tożaz no dańjåškem ńi so ťaššamurtlen pii̮enı̮z.

52.

Der soldat und der waldgeist.

Es war ein mann, der sehr reich war. Seine familie ging hinaus um zu ernten. Nach der ernte setzten sie (die familienglieder) sich um zu essen. Als sie assen, kam dahin ein wirbelwind. Einer von den knaben sah ihn und ergriff sein messer. Er nahm (sein messer) und warf es nach dem wirbelwind. Darauf ging er um (nach seinem messer) zu sehen. Er schaute sich um, aber fand das messer nicht.

Nach verlauf von zwei jahren verheiratete sich der bursche. Darauf geriet er nach verlauf von fünf jahren in militärdienst und diente als soldat fünfzehn jahre. Einmal (während des dienstes) gehen die soldaten um holz zu hauen. Jener bursche entfernte sich von seinen kameraden. Er entfernte sich und sah an einer grossen fichte einen menschen. Dieser mensch war nur ein wenig kürzer als die fichte. Er war mit einer schlanken fichte an der grossen fichte festgebunden. Der soldat sah ihn und erschrak. Er fürchtet sich sowohl zu ihm als zurück zu gehen. Darauf sagt der festgebundene mann zu ihm: „Warum fürchtest du dich?“ Er ruft ihn zu sich. Der soldat fragt ihn: „Wer bist du?“ Er sagt: „Ich bin der sohn des waldgeistes“. Der soldat fragt: „Warum bist du festgebunden?“ Er sagt: „Mein vater zog in's feld; ich folgte ihm nach. Er ergriff mich und band mich an diese fichte fest, damit ich nicht nach ihm ginge. Du — nimm deine axt und hau diese fesseln ab!“ Der soldat nimmt (seine axt) und haut (die fesseln) zur hälfte ab. Darauf heisst der sohn des waldgeistes den soldaten sich zurückziehen. Darauf dreht er sich; seine fesseln springen. Der sohn des waldgeistes fing an den soldaten zu fragen: „Das wievielte jahr dienst du als soldat?“

Der soldat sagte: „Ich diene als soldat das fünfzehnte jahr. Es sind schon fünfzehn jahre, dass man mir keinen einzigen brief geschickt hat. Ich weiss gar nicht, wie man da zu hause lebt“. Der sohn des waldgeistes sagt zu ihm: „Ich aber weiss, wie sie leben“. Der soldat sagt: „Nach meinem dorfe sind es von hier zwölftausend werst. Wie weisst du, wie meine familie lebt?“ „Ich kam eben vorgestern von deinem dorfe. Deine frau nimmt sich einen mann“. Der soldat traut ihm nicht. Der sohn des waldgeistes setzt fort: „Wenn du mir nicht traust — — —: willst du zur hochzeit nach hause gelangen?“ „Ich möchte (gern) gehen, aber wie kann ich mich von hier entfernen? Ich diene ja mein letztes jahr!“ Der sohn des waldgeistes sagt zu ihm: „Nimm deine axt!“ Der sohn des waldgeistes zeigt ihm einen fusspfad. „Nachdem du ein stückchen gegangen bist, siehst du einen espenbaumstumpf. Versetze ihm einen hieb, so wirst du ein haus sehen. Erwarte mich in jenem hause! In dem hause kommt dir meine mutter entgegen. Sie fragt dich: 'Warum bist du hereingekommen?' Sage du zu ihr: 'Dein sohn hat mich geschickt'. Sie sagt dir (darauf) nichts“.

Der soldat geht also, wie er (der sohn des waldgeistes) ihm gesagt hatte, und sieht einen espenbaumstumpf. Er nimmt seine axt, versetzt dem espenbaumstumpfe einen hieb. Es erschien ihm ein haus. Er tritt in das haus ein. Ein altes weib kommt ihm entgegen, ein dickes weib. Sie fing an ihn zu fragen: „Warum kamst du in mein haus?“ „Dein sohn schickte mich hieher“. Das alte weib sprach, ausser diesen worten, nichts zu ihm. Der soldat setzt sich auf die bank. Auf dem tisch sieht er ein messer. Sein beschlag war aus messing. Er schaut, schaut und erkennt sein messer. Er verweilt ein wenig, sieht nach dem fenster hin: ein soldat kommt da. Er kommt und tritt in die stube herein. Dieser soldat war der sohn des waldgeistes. Er fragt: „Erkennst du mich?“ Er nimmt von seinem busen ein (urlaubs-)billet und giebt es dem soldaten. Der soldat schaut auf das billet: er sieht seinen namen und dass er schon beurlaubt ist. Der oberbefehl hatte es ausgefertigt. Der soldat verwundert sich, aber der sohn des waldgeistes sagt zu ihm: „Verwundere dich gar nicht darüber!

Verwundere dich aber darüber, dass es bei dir übermorgen hochzeit ist. Ich komme selbst zu jener hochzeit".

Er ruft seine mutter und heisst sie den soldaten bewirten. Die mutter breitet die tischdecke aus; sie holt sowohl brot als salz. Sie setzen sich um zu essen. Der soldat betrachtet das messer. Der sohn des waldgeistes fragt ihn: „Warum betrachtest du das messer? Erkennst du es vielleicht?" Der soldat fängt an zu beben. „Wenn du mir nicht eine wohlthat gezeigt hättest" (sagt der sohn des waldgeistes), „so würde ich dich hier jetzt ersticken! Weisst du? Das ereignis geschah schon vor siebzehn jahren. Ich passierte ihr feld, wirbelwind spielend. Du nahmst dieses messer und warf es nach mir. Dein messer traf mich in den fuss. Ich trug es nach hause. Seitdem liegt dein messer bei mir. — Schlafe jetzt! Morgen früh stehen wir auf und gehen nach deinem dorfe".

Der soldat geht zu bette und schläft. Am (folgenden) morgen steht er früh auf. Auch der sohn des waldgeistes stand auf, ass und bewirtete auch den soldaten. Darauf gingen sie aus. Der sohn des waldgeistes heisst den soldaten sich auf seine schulter setzen. Der soldat setzt sich, und der sohn des waldgeistes that zwei oder drei schritte und wurde so gross wie eine fichte. Sie fingen an zu fahren. Der wind schlägt ihn ins gesicht. Sie fuhren unaufhörlich, und (plötzlich) fiel die soldatenmütze des soldaten von seinem kopfe ab. Der soldat will ihn (den waldgeist) anhalten: „Halte ein bisschen ein!" „Warum sollte ich einhalten?" „Meine soldatenmütze fiel ab." „Schau nicht mehr nach deiner mütze! Bevor deine mütze die erde erreicht, ist sie schon dreihundert werst zurückgeblieben!"

Sie fahren sowohl tag als nacht und kommen früh am morgen zu dem felde des soldaten. Der sohn des waldgeistes fragt den soldaten: „Erkennst du dieses feld?" „Es ist mir, als ob ich es erkennte, aber ich weiss nicht, ob es das meinige ist oder wessen." Nach einer weile führt er (der waldgeist) ihn nach hause. Er führt ihn zu seinem haus; sein hof ist voll von pferden der hochzeitsleute. Darauf sagt er zu dem soldaten: „Wenn wir in das haus hineingetreten sind, wird mich — ausser dir — niemand sehen. Bitte deine familie um ein getränk. Du wirst trinken, auch

ich werde trinken". Sie kamen herein und setzten sich an die thür. Der soldat bat um einen trunk. Man brachte ihm ein glas bier. Er trank das glas aus und bat um ein zweites. Nachdem er das zweite (glas) getrunken hatte, bat er um einen eimer (bier). Die hochzeitsleute fingen an zu lärmen: „Man giebt ja nicht einmal uns bier in eimern zu trinken!" Der soldat steht auf und geht zum tisch. Hinter dem tisch sitzt seine frau. Er nahm den eimer und fing an zu trinken. Ein hochzeitsgast kam hin und gab ihm eine ohrfeige. Er kehrte sich um, ergreift den hochzeitsgast und wirft ihn zum fenster hinaus. Er wirft alle zum fenster hinaus. Seine frau und seine mutter liess er in der stube. Darauf geht er auf den hof hinaus. Sogar die pferde und die schlitten wirft er zur pforte hinaus. Ihm hilft ja der sohn des waldgeistes.

Darauf geht er in die stube und fängt an zu weinen. „Wie? Fünfzehn jahre habt ihr nicht aushalten können! Du, frau, wolltest dir einen mann nehmen!" Seine frau stand auf und warf sich ihm zu füssen. Auch sein vater und seine mutter erkannten ihn, und auch sie fingen an zu weinen. Nachdem er geweint hatte, ging der soldat auf den hof. Er öffnet die pforte, lässt alle hochzeitsleute in die stube herein und sagt: „Ich bin der gatte dieser frau. Wie viel bier auch bei uns gebraut ist, lasst uns es alle zusammen austrinken! Geht darauf nach hause! Ich bleibe in meinem hause". Die hochzeitsleute trinken (bier) und fahren nach hause. Nach zwei tagen geht der sohn des waldgeistes nach hause. Er sagt zu dem soldaten: „Du, siehe zu, dass du niemals mit mir gross thust!"

Nach zwei oder drei jahren sammelten sich die nachbarn bei jenem soldaten. Nachdem sie getrunken hatten, fingen sie an sich gross zu machen. Einer sagt: „Mein pferd läuft fünfzig werst (in einem fort)!" Ein anderer behauptet dasselbe (von seinem pferde). Der soldat sagt: „Was macht ihr euch denn da gross! Ich legte im verlaufe eines tages und einer nacht zwölftausend werst zurück!" Sie fingen an zu fragen: „Auf welche weise hast du die zurückgelegt? Mit der eisenbahn oder mit dem dampfer?" Er sagt: „Ich kam sitzend auf dem sohn des waldgeistes".

Gerade als seine nachbarn weggehen, kommt der sohn des waldgeistes. „Warum“ (sagt er) „thust du mit mir gross? Deine letzte stunde ist gekommen!“ „Ich mache mich nicht gross! Es ist mein branntwein, der sich gross macht!“ „Wo? Was ist branntwein?“ „Kennst du vielleicht nicht den branntwein?“ „Nein! Ich kenne ihn nicht!“ Der soldat spannt sein pferd an und begiebt sich zum kirchdorf. Aus der schenke kaufte er drei eimer branntwein. Nachdem er (den branntwein nach hause) geholt hatte, gab er dem sohne des waldgeistes einen eimer. Er trank einen ganzen eimer branntwein. Nach einer weile fing er an zu singen und springen. Darauf ging er in das darrhaus des soldaten und schlief da einen ganzen tag und eine ganze nacht. Wegen des katzenjammers steht er auf, und der soldat giebt ihm den zweiten eimer. Nachdem er diesen ausgetrunken hat, schläft der sohn des waldgeistes noch einen tag und eine nacht. Nachdem er erwacht ist, giebt der soldat ihm noch seinen dritten eimer. Nachdem er gesungen hat, schläft er zum dritten mal einen tag und eine nacht. Er erwacht und ruft den soldaten zu sich. „Wie lange habe ich schon geschlafen?“ „Du hast schon drei tage und drei nächte in meinem darrhause geschlafen; der vierte tag geht schon.“ Der sohn des waldgeistes erschrak: „Man schaut ja schon nach mir da zu hause! Aber jetzt habe auch ich erfahren, was der branntwein ist! Hernach kannst du dein leben lang mit mir gross thun!“ Der sohn des waldgeistes kehrt sich um und geht pfeifend nach hause. Hiernach machte auch der soldat sein leben lang sich mit dem sohne des waldgeistes gross.

53.

šedun.

oig murtlen vịlem kųiń pịęz. kịkez ďeś, a oigịz šedun. beťšẹ-josịz mịniľľam užànị, a kųińmè·ťiẹz, šedun, kịľem gurtε, gur vị-lịn pukε. beťšẹjosịz koškem berε šedun punem kapkan zakodaz.

šeďem soli̮ i̮ž kapkanaz. bertiľľam beť,šėjosi̮z no jualo šedunleś: „ma karid tunnɛ, šedun?“ „mar“ pɛ „karom! punem“ pɛ „val kapkan zakodɛ. pi̮ni̮“ pɛ „šeďem!“ „ki̮·tši̮“ pɛ „punid?“ „ki̮·tši̮“ pɛ „karom! viji mon!“ beť,šėjosi̮z naalo no tši·k-no pi̮ni̮ evęl. i̮ž vi̮-lem. „ē!“ pɛ „šedun! pi̮ni̮“ pɛ „vi̮li̮mtɛ ug! i̮ž“ pɛ „vi̮lem ug!“

ki̮klė·ti nunalaz šedunlen beť,šėjosi̮z ni̮š mi̮no užani̮. a šedun ki̮ľɛ gurtaz. ni̮š puktɛ kapkan zakodaz. berto beť,šėjosi̮z, ni̮š no jualo šedunleś: „mar“ pɛ „karid ńi tunnɛ, šedun?“ „mar“ pɛ „karom? kapkan pukti̮li ni̮š zakodɛ“. „kińekɛ“ pɛ „šeľtid? „kińɛ“ pɛ „šeľtom! kurkan“ pɛ „šeďem!“ „ben“ pɛ „ki̮·tši̮ karid?“ „ki̮·tši̮“ pɛ „karom! viji!“ pɛ, „ben ti̮lijosse·-ik“ pɛ „i̮škai̮!“

kui̮ńmė·ti nunalaz ni̮š mi̮no užani̮ beť,šėjosi̮z. šedun ni̮š ki̮lɛ gurtaz no puktɛ kapkan zakodaz. šedun potɛ naani̮ kapkanzɛ no aďďže no — anai̮ez šeďem! žugɛ, žugɛ no vijɛ. berto beť,šėjosi̮z; jualo šedunleś: „mar“ pɛ „karid tunnɛ, šedun?“ „mar“ pɛ „ka-rom? kapkan“ pɛ „pukti̮li zakodɛ“. „ben“ pɛ „ki·ńkɛ šeďi·z-a?“ „anai̮ɛ“ pɛ „šeďem!“ „ben“ pɛ „ki̮·tši̮ karid?“ „ki̮·tši̮“ pɛ „karom? viji!“ pɛ. „ja“ pɛ „šedun! koť ki̮·tši̮“ pɛ „kar ńi anai̮dɛ!“

kęliľľam no kęlem berɛ šedunez i̮sto ńi: „mi̮n“ pɛ „šedun! anai̮dɛ“ pɛ „nu no u̮at šeloi̮ɛ!“ šedun val ki̮tkɛ no nuɛ šeloi̮ɛ. so-len pumiľaz li̮ktɛ kińkɛ povoskai̮en. šedun ug kož. soi̮ɛ jamšik doŋgɛ li̮mii̮ɛ. šedun tšerekja: „anai̮mɛ vijid!“ šuɛ. barinez ki̮lɛ tšerekjamzɛ šedunleś no jua jamšikleś: „marɛ“ pɛ „so vera?“ „'anai̮mɛ'“ pɛ „'vijid!' šuɛ“. mi̮nɛ barinez no naa no „a zem“ pɛ „vijėmi̮n! en ńi“ pɛ „ko·paškɛ! mɛ!“ šotɛ soli̮ końďon tros. „nu no“ pɛ „u̮at ńi anai̮dɛ!“ šedun nuɛ šeloi̮ɛ no pop u̮atɛ o·žik.

bertɛ gurtɛ. jualo beť,šėjosi̮z: „ki̮·tši̮“ pɛ „karid anai̮dɛ, še-dun?“ „ki̮·tši̮“ pɛ „karom! vuzai̮“ pɛ „anai̮mɛ! ťe·kos“ pɛ „jualo kulemez! duno“ pɛ „bašto! pi̮rti̮ni̮“ pɛ „darman ez lu! o·žik“ pɛ „bašti·zi̮!“

kęlo no zękez beť,šėi̮ez kuľ,ši̮kɛ no pęraśsɛ vijɛ. nuɛ šeloi̮ɛ vu-zani̮. nuɛ no tšektɛ: „šęi̮ u ki̮·l-a?“ šuɛ. soi̮ɛ bodii̮en žugo: no-ki·ń-no ug ba·štɛ soleś. u̮atɛ aľ,šiz.

bertɛ gurtɛ no jualo: „bašto·-a“ pɛ „sęi̮i̮ez?“ „kiń“ pɛ „baš-toz! noki·ń-no“ pɛ „ug ba·štɛ!“ šedun vera: „jun“ pɛ „bašto val“.

vuem kyaťarńäįez anaįezlen. vando ošpi no šịd karo. šịd doraz ịsto eťịnị šedunez: „mịn“, pε „šedun, eť“ pε „kalịkez šịd šịịnị!“ mịnε šedun eťịnị: „astes“ pε „lị·ktε, a pińäľjosịz“ pε „en va·jε!“ lịkto šịd šịịnị, pińäľjosses ug va·jo. so·-berε jualo beťȿšėjosịz: „maš“ pε „pińäľjostes ed va·jε?“ „šeduned“ pε „ez lež vajịnị!“ šedunez nịš ịsto: „mịn“, pε „šedun, vaį“ pε „pińäľjosses!“ šedun mịnε. kịtkε val dęďen no vajε pińäľjosses ịrịsa dęďε. ťšepịľtem no ož viťȿšak pińäľjossez vijịlem. vuε mateges gurt doraz. pịrtε muťȿšoįε, oťšị keťťε. bertε gurtaz. jualo: „vaji·d-a“, pε „šedun?“ „vaįško“ pε „val, no muťȿšoįε“ pε „pịrťịsa keťťi. 'kịmmiškom!“ pε šuo. oťšịgịnε“ pε „kuri·zị šịdzε“. „mịn“, pε „šedun, nu“ pε „šịdzε oťšị! šud“ pε „pińäľjostị!“ šedun nuε šịdzε. pińäľjoslen no puńị no nuε. kiįaz kutịľja puńịzε no šịdzε ịmaz punε. so·-berε bertε gurtaz šedun. „šudi·d-a“, pε „šedun?“ „šudi!“ pε. so·-berε koško ńi ɣań kalịkez: pịro pińäľjosses punna muťȿšoįε. naalo no pińäľjossị viťȿšak kulėmịn. „bịttiz“ pε „viťȿšak šedun!“

53.

Der dummkopf.

Ein mann hatte drei söhne. Zwei unter diesen waren klug (eig. gut), aber einer war ein dummkopf. Die (klugen) brüder gingen an ihre arbeit, aber der dritte, der dummkopf, blieb zu hause auf dem ofen sitzen. Nachdem die brüder ausgegangen waren, setzte der dummkopf ein fuchseisen im aborte aus. In seinem fuchseisen blieb ein schaf stecken. Die brüder kamen (von der arbeit) zurück und fragen den dummkopf: „Was hast du heute gethan, dummkopf?“ „Was sollte ich machen! Ich setzte ein fuchseisen im aborte aus. Ein hund ist darin stecken geblieben!“ „Was machtest du mit ihm?“ „Was sollte ich machen! Ich schlug ihn tot!“ Die brüder sehen nach und es war gar kein hund. Ein schaf war es. „Oh! Du, dummkopf! Es war ja kein hund! Ein schaf war es ja!“

Am zweiten tage gehen die brüder des dummkopfes wieder an ihre arbeit. Der dummkopf aber bleibt zu hause. Wieder setzt er ein fuchseisen im aborte aus. Die brüder kommen zurück und fragen wieder den dummkopf: „Nun, was hast du heute gethan, dummkopf?“ „Was sollte ich machen! Ich habe wieder ein fuchseisen im aborte ausgesetzt“. „Und was hast du in der falle gefangen?“ „Was sollte ich fangen! Ein puter ist darin stecken geblieben!“ „Was machtest du denn mit ihm?“ „Was sollte ich machen! Ich schlug ihn tot! Seine federn habe ich aber ausgerupft!“

Am dritten tage gehen die brüder wieder an ihre arbeit. Wieder bleibt der dummkopf zu hause und setzt ein fuchseisen im aborte aus. Der dummkopf geht um nach seinem fuchseisen zu sehen, er schaut und — seine mutter ist darin stecken geblieben! Er schlägt, schlägt und schlägt sie tot. Die brüder kommen zurück; sie fragen den dummkopf: „Was hast du heute gethan, dummkopf?“ „Was sollte ich thun! Ich habe das fuchseisen im aborte ausgesetzt.“ „Nun, was ist da stecken geblieben!“ „Meine mutter ist da stecken geblieben!“ „Was hast du denn mit ihr gemacht?“ „Was sollte ich machen! Ich schlug sie tot!“ „Nu, dummkopf! Mache jetzt was immer du willst mit deiner mutter!“

Sie schliefen die nacht und schicken, nachdem sie geschlafen hatten, den dummkopf, sagend: „Geh, dummkopf! Fahre deine mutter nach dem kirchdorfe und begrabe sie!“ Der dummkopf spannt das pferd an und fährt (seine mutter) nach dem kirchdorfe. Jemand kommt mit seinem fuhrwerk ihm entgegen. Der dummkopf biegt nicht ab. Der postknecht stösst ihn (und seinen schlitten) in den schnee. Der dummkopf schreit: „Du hast meine mutter totgeschlagen!“ Der (reisende) herr (in dem fremden fuhrwerke) hört das geschrei des dummkopfes und fragt den postknecht: „Was sagt er?“ „Er sagt: 'du schlugst meine mutter tot'!“ Der herr geht um nachzusehen und sagt: „Sie ist wirklich totgeschlagen! Beklage dich nicht mehr! Da hast du!“ Er giebt ihm (dem dummkopfe) viel geld. Fahre deine mutter weg und begrabe sie!“ Der dummkopf fährt sie nach dem kirchdorfe, und der geistliche begräbt sie umsonst.

Er kehrt nach hause zurück. Die brüder fragen: „Was hast du mit deiner mutter gemacht, dummkopf?“ „Was sollte ich machen! Ich habe meine mutter verkauft! Man fragt viel nach toten! Man kauft sie zu hohem preise! Es wurde mir nicht einmal möglich (meine mutter in das kirchdorf) einzufahren! Man kaufte sie ohne weiteres!“

Sie schlafen (die nacht) und (darauf) macht sich der älteste bruder daran und schlägt seine frau tot. Er fährt sie nach dem kirchdorfe um sie zu verkaufen. Er fährt sie und schreit: „Braucht ihr nicht leichname?“ Die leute prügeln ihn durch: kein mensch kauft von ihm. Er begräbt (seine frau) selbst.

Er kehrt nach hause, und man fragt ihn: „Kauft man leichname?“ „Wer sollte kaufen! Kein mensch kauft!“ Der dummkopf sagt: „Man kaufte aber gern“.

Die nach sechs wochen zu begehende gedächtnisfeier der mutter kam. Sie schlachten einen ochsen und richten suppe her. Man schickt den dummkopf um (leute) zum gastmahl (eig. zu der suppe) einzuladen: „Geh, dummkopf, lade die leute ein um suppe zu essen!“ Der dummkopf geht um einzuladen: „Selbst könnt ihr kommen, aber nehmet nicht eure kinder mit!“ Sie kommen um suppe zu essen, aber bringen ihre kinder nicht mit. Darauf fragen die brüder: „Warum habt ihr eure kinder nicht mitgenommen?“ „Euer dummkopf erlaubte uns nicht sie mitzunehmen!“ Man schickt den dummkopf auf's neue: „Geh, dummkopf, hole ihre kinder her!“ Der dummkopf geht. Er spannt das pferd an den schlitten an und holt die kinder, nachdem er sie in den schlitten eingepackt hatte. Er presste sie zusammen und brachte auf solche weise alle kinder um. Er nähert sich dem dorfe. Er bringt (die kinder) in die badestube hinein und lässt sie da. Er kehrt nach hause zurück. Man fragt: „Holtest du (die kinder), dummkopf?“ „Ich holte sie, aber ich brachte sie in die badestube und liess sie da. 'Es friert uns'! sagen sie (die kinder). Sie baten ihre suppe da zu bekommen“. „Geh, dummhopf, führe ihre suppe dahin! Bewirte die kinder!“ Der dummkopf führt die suppe. Er führt sogar löffel für die kinder. Er setzt die löffel in ihre hände und giesst ihnen suppe in den mund. Darauf kehrt der dummkopf

nach hause zurück. „Hast du sie bewirtet, dummkopf?“ „Ja wohl!“ Darauf gehen schon alle leute (d. h. die gäste) weg; wegen ihrer kinder gehen sie in die badestube hinein. Sie schauen nach und — alle ihre kinder sind tot. „Der dummkopf hat sie alle umgebracht!“

54.

kalmįkjos.

mi mįnim kita·įskoį granitšáįe. òtįšen mitemes keťà·zį voįnaįe. mi żugįškim kalmįkjosįn taranťšaosįn. – įbįlì·zį mitemes no mi nįšna moťè·ben um na ka·rt na val. ta-bįrezt moťè·ben karem bert mitemes ťšept įstì·zį. mi mįnim aźlań i kutšįkim įbįlįnį soostį. ta-bįre mitam sanapalen um bį·gatįške. mitam otra·ďńiį natšà·ťńik kosiz puškaien įbįlįnį tįrttem zaŕaden. kalmįkjos ļiktįnį kutšįkì·zį mi doram mate. ta-bįre mi zaŕèďiť karim puškaįez vekťši pualàįen. se-bįre mi leźim no utťša leštįsa puťa koškiz. se-bįre bereкťškì·zį kalmįkjos berlań no mįnì·zį kŕepošà·zį. kutšįkì·zį òtįšen mitemes nįš įbįlįnį. mi mįnim na urā, i baštim kŕepošez.

òťįįn ule jun pęš: sapegjos pęleškįle. lįmį lue to·ťko įmuušton dįrja. toleź ule lįmį i keźįt lue sokį. so-bįre jalan ule pęš i keźekjan lue. tros kulįsa bįre kalįk i rańze.

meštaįez òtįn ťoškįt. gureź no ŋań. ulįn zo·r-ke lue, gureź jįlįn lįmį. gureź jįlįn lįmį jalan ule; òtįn ťaššaįez no ŋań. ťaššaįen ule vitšà·koį kęįkai.

kalįk òtįn ulo gureź viskįn, palatkaįen korka mesta; òtįn-ik šįd no pęšto. diššį vįťà·zį įrod, keźàškèmįn; ašses šędeš. pijosjoslen jįrťšįzį ponèmįn; ďźįniįįz jįrzį mitšèmįn. kįšnoos tamak kįsko i trupkasez nullo pęjaskà·zį, kuź ťšįbįlįken.

pudozį no ŋań: valzį, skalzį, įžjossį, keťšjossį. uzįrjoslen vaťjossį ŋań šuvitton. koblaosse kįsko i jęlze lešto „kumįź“. soįe sebįre juo. polįštop jui·d-ke, kįďďźod i kuźįm pįroz. įžjostį no kįsko i lešto „ajaran“ i sįr. sįr ťèškįt evęl: įž zįn. ńàń pįžo jumal

urdńäń t́šabei̯ piźleś. jumal, kęt ug tı̣̑r soin. gurez leštèmı̣n kotı̣̑-res kort́šaga kad́ muźjem vı̣̑lı̣̑n. ȯtı̣̑n pı̣̑žo ńäń urdeskaz ľäkalı̣̑sa.

54.

Die kalmücken [1].

Wir begaben uns an die chinesische grenze. Von dort schickte man uns in den krieg. Wir kämpften mit den kalmücken und den tarantschaern (?). — Sie schossen schon auf uns, aber wir hatten noch nicht unser gebet abgehalten. Darauf, nach dem gebet, schickte man uns in einer kette (gegen den feind). Wir rückten vor und fingen an sie (die feinde) zu beschiessen. Jetzt aber trugen unsere gewehre nicht (bis an den feind). Unser detachementchef befahl uns blinde schüsse mit kanonen zu schiessen. Die kalmücken fingen an sich uns zu nähern. Jetzt luden wir die kanonen mit kleinen kugeln. Darauf feuerten wir los, und die kugeln flogen, gleichsam eine strasse (in den gliedern des feindes) bildend. Darauf zogen die kalmücken sich zurück und retirierten in ihre festung. Sie fingen an uns von dort auf's neue zu beschiessen. Wir rückten vor unter hurrahrufen und nahmen die festung ein.

Dort (in dem lande der kalmücken) herrscht eine grosse hitze: sogar die stiefeln springen auf. Es schneit nur zur zeit der weihnachten. Der schnee liegt einen monat, und damals ist es kalt. Sodann ist es fortwährend heiss, und es entsteht kaltes fieber. Die leute sterben und leiden massenhaft.

Das gelände ist dort flach. Aber es giebt auch berge. Wenn es unten regnet, schneit es im gebirge. Der schnee liegt immer auf den bergen; es giebt dort (im gebirge) auch wälder. In den wäldern giebt es allerlei wilde tiere.

Die leute wohnen da (auf dem flachland) zwischen den bergen in zelten anstatt in häusern; ebenda (in den zelten) kochen sie auch ihre suppe. Ihre kleidung ist schlecht und zerlumpt; selbst

[1] Erzählung eines ehemaligen soldaten.

sind sie schmutzig. Die haare der mannsleute sind geflochten; ihr kopf ist zur hälfte rasiert. Die weiber rauchen tabak und tragen ihre langstieligen pfeifen am gürtel.

Sie haben auch vieh: pferde, kühe, schafe und ziegen. Die wohlhabenden haben bis hundertfünfzig pferde. Sie melken ihre stuten und aus der milch bereiten sie milchbranntwein („kumys"). Diesen trinkt man darauf. Wenn du einen halben krug davon trinkst, wirst du berauscht, und es strömt kraft (in deine glieder) hinein. Sie melken sogar ihre schafe und richten daraus „airan" [1] und käse zu. Der käse schmeckt nicht gut: er riecht nach schaf. Zu brot backen sie ungesäuerte fladen aus weizenmehl. Weil es ungesäuert ist, so sättigt es nicht. Der ofen ist im erdboden wie ein runder topf eingerichtet. In diesem backen sie brot, (die brote) an die (inneren) seiten (des ofens) legend (eig. anklebend).

55.

śuan.

nịlkuraśjos lịktịsa taź jualo nịl ataịleś:

„mon kịdo lịkti; roďńa karịśkịnị medịśkom. mon nịldɛ juaśko ug! mar śuod ńi ton?"

„ben mịnam nịlị poťśi na ug! mon ug me·ďźịk na ug śotịnị nịlmɛ."

„ben veľ, kịdo, prak ud voź nịldɛ gurtad! kińlịke·-no śotod!"

„ben mịnam poťśi na ug nịlị!"

„ja ka, kịdo, kapľśi mịldɛ kịddɛ śe·ľľị! mịnam kịdo karịśkịnị mịlị potɛ."

„ben o·lo mar śuò·zị ńi śemjàịez!"

jua ataịez anaịezleś:

„mar" pɛ „śuịśkod ńi? juo·d-a" pɛ „nịlịdleś vinazɛ ńi?"

---

[1] Ein getränk aus saurer, gegohrener milch.

„mon“ pɛ „ug ju na; nịlị“ pɛ „mịnam poľ,ši na. šotịmon“ pɛ „evẹl na!“

„ja“, pɛ „kịdo-bikɛ“, so nịlkuraš vera, „en še·gịľjäškị, kapľ,ši mịlịn kịdịn ju·-ka! aịda!“

„ug“ pɛ „ju na, ug, ug!“

so-berɛ ataịez dumaľ karịsa 'kịľšịkɛ no' pɛ 'nịlmurtez šotono; gurtịn ud voź soịɛ prak' vera:

„va·je-ka, ńäńdes po·ttɛ! ďźẹk vịlɛ pu·nɛ!“

kịdoịez leźɛ vinazɛ no šotɛ ataịezlị. ataịez juɛ kurịškịsa:

„šudo vuo med luoz! kịdo karịškịškom!“

anaịez no juɛ vinazɛ. so-berɛ šotɛ šemjäịezlị:

„ja!“ pɛ „nịľjosɛ pijosɛ, suzeredleš mon vinazɛ jui ńi!“

so-berɛ eľo ďušataịzɛ. ataịez solị vera:

„ja!“ pɛ „kum! mon kirosnịlịdleš vinazɛ jui ńi“.

ďušataịez juɛ vinazɛ no eľɛ gurtaz. òtịn šio juo no berto gurtaz kịdoịezńɛ.

so-berɛ nịlkurašlị šoto kuźịm: kịšet da kịšon. nịlkurašjos šiiško no berto ńi̧ gurtaz.

kịktè·ľizɛ lịktɛ kịdoịez no jua:

„ku“ pɛ „karom ńi tupànị?“

ataịez vera:

„so nunal“ pɛ „lịk!“

so-berɛ so nunalɛ lịkto nịltupašjos, kị·k-a kui̯·ń-a, no jualo nịlleš jịrdunzɛ. veraško jịrdunzɛ. nịlị·z-kɛ kuźịmtem, bašto das mańet; nịllen kuźịme·z-kɛ tros, bašto kụàmị·n-a kụàmịn-viľ mańet.

so-berɛ eľilo kịnoịɛ nịltupašjostɛ, beľ,šėjosịz no raďńaosịz no mateśjosịz no. nịltupašjos vina vajo, ńäń no vajo, šion-juon, pịžas vajo, ďźäźeg vajo, no šio no juo no kịrźalo. šiem juem berɛ šoto nịltupašjoslị kuźịm: emespilị šoto pẹjaska no jańľšẹk; kịdolị šoto ďerem; gurtaz šemjäịezlị kińlị mar vuɛ: kịše·t-a, ďere·m-a. kuźmịzja kuźịmzɛ šoto. so-berɛ koško ńi kuźmam berɛ kịdoos. šoostị keľalo kịrźasa.

tupam berɛ askaz mịnɛ kenlen ďźėźäịez šäštịnị kịdozɛ vinaịen. òtịn šio no juo no.

so-berɛ šuan luoz. puktem nunalɛ šuanen lịkto tros iťšimeń nuịnị, kuàmịn ńuťdon tošen. lịktem berɛ pịro kịdoịezńɛ. pịrem berɛ šio juo no ekto. vajịš kịšnoos kịrźalo:

„malị lịktim?
šiịnị.juịnị lịktim.
arńa uaťťo pịdmɛ kuťťšasa voźi,
kuińmoi uaťťo dišmɛ voźtịsa voźi."

so-berɛ tamaťšėijosịz kịrźalo:

„šęd jịźgurtjos lịktiťťam,
miškịmtɛ bańjos lịktiťťam,
kalịk kad'es no evęl:
pịdjossɛ no kuťťšamtɛ,
dišjossɛ no voźtịmtɛ!"

só-berɛ vajo iťšimeńzɛ muket korkaś aslaz korkaz. muket korkaś vajon dịrja tamaťšėijosịz taź kịrźalo:

„źànịm korkaźɛ, korkaźɛ!
źànịm azbarɛ, azbarɛ!
źànịm korkaiɛ, korkaiɛ!
źànịm atiiɛ, atiiɛ!
źànịm aniie, aniiɛ!
źànịm źėźàiɛ, źėźàiɛ!
źànịm engeiɛ, engeiɛ!
źànịm tatiiɛ, tatiiɛ!
źànịm kịrťšiiɛ, kịrťšiiɛ!"

iťšimeń luɛ šobịrťškėmịn. so-berɛ iťšimeń anaiezlen ataiezlen no pịd vịlaz bęrdịsa jịbịrtɛ. ataiez no anaiez no šoto końdon emespiiezlị no nịlịzlị no sokị tamaťšėijosịz taź kịrźalo:

„bazarɛ mịnịnị końdondɛ kuri,
'końdonɛ evęl!' šui·dị.
tunnɛ nunal punna końdoned šed'iz!
tàtịn dịrjam źaľez ei val,

koški·-kɛ, žal potoz.
'tšuk no sį·ltį, o r i ń!' šui·dį,
'džįt no vį·dį, o r i ń!' šui·dį;
ta-berɛ vaźonez uz ńi lu!“

so-berɛ nįlįz potto no nuo povoskaiɛ. emespi koškɛ ogńaz, muket roboi̯en. šuańjos berto gurtaz. gurtaz vuem berà·zį itʼ͵šimeńez, pįrtemleš ɥalľan, majaltɛ skalez aslįz tajàńťšįk pįrdaŋka. so-berɛ pįro ńi emespi̯enez itʼ͵šimeńen arten korkaz. pįrem berɛ šio no juo no ekto no kįrźalo bįzen.

so-berɛ džįtaźɛ nuo emespi̯ez no itʼ͵šimeńez no vįttįnį. vįtto no keľto. so-berɛ nįš džįtaźɛ lįkto keľįšjos. keľįšjoslen pumiľaz poto bįzen kįrźasa. keľįšjos lįktem berɛ šio juo no uźo.

tšukna sulto no mįno muuʼ͵šoi̯ɛ pįrįnį, ɥaľo keľįšjos, so-berɛ emespi̯en itʼ͵šimeńen. itʼ͵šimeń pęššɛ punɛ no bertɛ. muuʼ͵šoiɛ pįrem berɛ keľįšjos veľto korkaš korka juįsa šiįsa, kįrźasa ektįsa. so-berɛ berto kįdoi̯ezńɛ. so-berɛ kuźmaško vajįšjoslį: kàžnoi̯ezlį šoto ďerem. so-berɛ keľįšjos berto gurtà·zį.

kɥińmè·ťi nunalaz ɥaškįto itʼ͵šimeńez no emespi̯ez no „kolįtįnį“. sokį itʼ͵šimeń ɥaškitɛ ńàńturįž vęi̯en. kuźmaškɛ vulį no vera:

„ľukmį vu š u r màtuška medaz kį·škeťja, ku·rdeťja! ďes med voźoz!“

oig karlan omįrtɛ vu, tabįtɛ gurtaz. se-berɛ pįžɛ tabań. tabań šiem berɛ korka ťęžɛ. korka ťęžem berɛ ekto. so-berɛ šuanez orťšɛ.

55.

Die hochzeit.

Die freiersleute fragen, nachdem sie angekommen sind, den vater des mädchens also:

„Ich bin als brautwerber gekommen; wir wollen verwandtschaft schliessen. Ich halte ja um deine tochter an! Was sagst du denn dazu?“

„Aber meine tochter ist ja noch klein! Ich will noch nicht meine tochter geben.“

„Aber, schwiegerväterchen, du wirst doch nicht ewig deine tochter zu hause halten! Jemandem wirst du sie doch geben!“

„Meine tochter ist aber noch klein!“

„Nu, schwiegerväterchen, sei doch gut gesinnt! Ich will ja verwandtschaft schliessen!“

„Ich weiss ja nicht, was die familie sagt!“

Der vater fragt die mutter:

„Was sagst du nun? Wirst du schon den branntwein deiner tochter trinken?“ [1].

„Ich trinke noch nicht; meine tochter ist noch klein. Man kann sie noch nicht geben!“

„Nu, schwiegermütterchen“, sagt der freiersmann, „mache nicht schwierigkeiten, trinke nur mit leichtem sinne! Wohlan doch!“

„Ich trinke noch nicht, nein, nein!“

Darauf überlegt der vater vor sich selbst: 'Jemandem muss das mädchen gegeben werden; zu hause kannst du sie nicht ewig halten', und sagt:

„Bringt her, nehmt brot hervor! Setzt es auf den tisch!“

Der brautwerber schenkt seinen branntwein ein und giebt dem vater. Der vater trinkt und betet:

„Mag sie glücklich werden! Lass uns verwandtschaft schliessen!“

Auch die mutter trinkt den branntwein. Darauf giebt sie (vom branntwein) den familiengliedern:

„Nun, meine töchter und söhne, jetzt trinke ich schon den branntwein eurer schwester!“

Darauf laden sie den taufvater ein. Zu ihm sagt der vater:

„Nun, väterchen! Ich habe schon den branntwein deiner patin getrunken!“

---

[1] Wenn die eltern vom branntwein, welchen der brautwerber mitgebracht hat, trinken, wird es als zeichen der einwilligung betrachtet.

Der taufvater trinkt den branntwein und ladet (die familie) zu sich. Dort essen und trinken sie und kehren darauf nach dem hause des (künftigen) schwiegervaters zurück.

Darauf giebt man dem brautwerber geschenke: ein kopftuch und ein kopfzeug. Die brautwerber essen und kehren darauf nach hause zurück.

Am folgenden tage kommt der brautwerber und fragt:

„Wann werden wir denn die verabredung vollführen?"

Der vater sagt:

„Komm jenen tag!"

An jenem tage kommen die verabreder, zwei oder drei, und erkundigen sich nach dem brautgeld. Man giebt das brautgeld an. Wenn die braut keine geschenke hat, nimmt man zehn rubel; wenn sie aber viel geschenke hat, nimmt man dreissig oder fünfunddreissig rubel.

Darauf ladet man die verabreder, die freunde, die verwandten und die angehörigen zum gastmahl ein. Die verabreder bringen branntwein, brot, (allerlei) speisen und getränke, gebäcke und eine gans, und man isst, trinkt und singt. Nachdem man gegessen und getrunken hat, giebt man den verabredern geschenke: dem bräutigam giebt man einen gürtel und einen geldbeutel, dem brautwerber giebt man ein hemd; unter den im hause (des bräutigams) befindlichen familiengliedern kommt jedem etwas zu, z. b. ein tuch oder ein hemd. Man giebt seine geschenke nach vermögen. Nachdem die geschenke gegeben sind, fahren die brautwerber weg. Man begleitet sie mit gesang.

Am tage nach der verabredung geht der ältere bruder der (künftigen) jungen frau um den brautwerber mit branntwein aufzuwecken. Dort isst und trinkt man.

Darauf kommt die hochzeit. Am ausgesetzten tage kommen die hochzeitsleute (von seiten des bräutigams) in grosser menge, dreissig, vierzig zusammen, um die braut zu holen. Nach der ankunft gehen sie zu dem (künftigen) schwiegervater hinein. Nachdem sie eingetreten sind, essen, trinken und singen sie. Die angekommenen (eig. die holenden) frauen singen:

„Warum kamen wir?
Zu essen, zu trinken kamen wir.
Eine woche vorher habe ich die füsse bekleidet,
drei tage vorher habe ich die kleider angezogen“.

Darauf singen die genossinnen der braut:

„Die schmutzigen *jïžgurt*ier sind gekommen,
mit ungewaschenen gesichtern sind sie gekommen,
sie sind nicht menschen ähnlich:
die füsse haben sie unbekleidet gelassen,
die kleider haben sie nicht angezogen!“

Darauf holen sie die braut aus einem anderen (nachbar-) hause nach ihrem eigenen hause. Die genossinnen der braut singen, während sie diese von dem anderen hause führen, also:

„O, du mein lieber flur, mein flur!
O, du mein lieber hof, mein hof!
O, du mein liebes haus, mein haus!
O, du mein lieber vater, mein vater!
O, du meine liebe mutter, meine mutter!
O, du mein lieber älterer bruder, mein älterer bruder!
O, du meine schwägerin, meine schwägerin!
O, du meine liebe ältere schwester, meine ältere schwester!
O, du mein lieber schwager, mein schwager!“

Die braut wird verschleiert. Darauf fällt die braut weinend ihrer mutter und ihrem vater zu füssen. Der vater und die mutter geben dem bräutigam und ihrer tochter (einige) kupfermünzen, und dann singen die genossinnen der braut also:

„Ich bat dich um (einige) kopeken, um in den bazar zu gehen,
'Wir haben keine kopeken'! sagtet ihr (damals).
Für diesen tag hattet ihr wohl kopeken!
Als ich hier (zu hause) war, erbarmtet ihr euch meiner nicht,
wenn ich aber weggezogen bin, werdet ihr euch meiner schon erbarmen.

'Steh früh auf, Arina!' sagtet ihr,
'Geh spät zu bett, Arina!' sagtet ihr.
Von nun an werdet ihr sie nicht mehr rufen!"

Darauf führen sie die tochter (braut) hinaus und setzen sie in das fuhrwerk. Der bräutigam fährt allein, die übrigen in wagen. Die hochzeitsleute kehren nach hause zurück. Nachdem sie nach hause gelangt sind, streichelt die braut, ehe sie (in's haus) hineingeführt wird, die kuh, welche ihr als mitgift gegeben ist. Nachdem man hineingegangen ist, isst, trinkt, tanzt und singt man mit begleitung der sackpfeife.

Darauf, am abend, führt man den bräutigam und die braut um sie in's bett zu legen. Man legt sie in's bett und lässt sie da. Darauf kommen noch am abend die begleiter (der braut). Man geht mit gesang und sackpfeifenspiele den begleitern entgegen. Nach der ankunft der begleiter isst, trinkt und schläft man.

Am morgen steht man auf und geht in die badestube um zu baden, zuerst die begleiter, dann der bräutigam und die braut. Die braut verstärkt die hitze und kehrt (dann) zurück. Nach dem bade wandern die begleiter von haus zu haus trinkend und essend, singend und tanzend. Darauf kehren sie zum schwiegervater (d. h. zum vater der jungen frau) zurück. Dort giebt man dann den begleitern geschenke: jedem giebt man ein hemd. Darauf kehren die begleiter nach hause zurück.

Am dritten tage führt man die braut und den bräutigam (zum fluss) hinab um sie „in's wasser treten" zu lassen. Da wirft die braut ein brotränftchen und butter (in's wasser). Sie opfert dem wasser und spricht:

„Die mutter Wasser mag unsere herde nicht erschrecken, verschüchtern! Mag sie (die herde) gut bewahren!

Sie schöpft (aus dem fluss) wasser soviel wie man mit einem schulterjoch tragen kann (eig. ein schulterjoch wasser) und bringt es nach hause hinauf. Darauf bäckt sie fladen. Nachdem man die fladen gegessen hat, kehrt sie die stube. Als sie die stube gekehrt hat, tanzt man. Dann ist die hochzeit aus.

Sachregister zu den rätseln.

Verzeichnis

über die dörfer, wo die sprachtexte aufgezeichnet sind [1].

Die lieder.

Malmyž-uržumscher dialekt. Aufzeichnungsorte: Boľšoj Karlygan [2] (die berichterstatter: Anisja Petrova, Aleksandra Petrova, Anna Filipova, Maura Perfilova, Nastasja Lipatova, Nastasja Ivanova, Kuźma Andreev, Sampson Andreev, Timofej Andreev, Ignatij Andreev, Kirill Andreev, Kuźma Jegorov, Timofej Filipov) und Starij Sizneŕ [3] (Irina Sergēeva, Varvara Ivanova, Nastasja Ivanova, Anna Ivanova, Aleksandra Filimonova, Anna Danilova, Nikolaj Vasiľev).

[1] Vgl. Wotjakische Sprachproben I. Vorwort.

[2] Wotj. *d'źanį*, tat. *karlįγan*, russ. Большой Карлыганъ, in der wolost Chlebnikovsk im kreise Uržum, gouv. Wjatka.

[3] Wotj. *śiźnįr*, russ Стар. Сизнерь, in der wolost Cypjinsk im kreise Malmyž, gouv. Wjatka.

Jelabugascher dialekt: Busurman Možga[1] (Ułjana Grigořeva, Dařja Vasiłeva, Anna Spiridonova, Afinogen Tichonov, Jakov Juskin) und (die lieder 380—2, 395—8, 404—6, 408, 416—20) Jurtošur Kaksi[2] (Ivan Filipov) sowie Starij Učan[3] (Ivan Filipov).

Glasovscher dialekt: Babinsk[4] (426—7, 446, 455, 457, 459, 462, 464), Verch Porzinsk[5] (435—6, 441, 444, 449, 451, 453—4, 460, 465: Timofej Pozdeev, Dmitrij Pozdeev, Sigon Pozdeev, Vasilij Ponomarev, Nikifor Jefremov, Michail Badincev), Kellegurt[6] (440, 442, 447: Osip Ivšin) und Soldarsk[7] (434: Timofej Budin). Die mit P. bezeichneten sind der sammlung Pervuchin's entnommen.

Bessermanscher dialekt: Ježevsk[8] (Vasilij Antuganov).

Die gebete.

Malmyž-uržumscher dialekt: Bołš. Karlygan (Timofej Fedorov).

Jelabugascher dialekt: Bus. Možga (Jakov Juskin, Aleksej Alekseev).

Glasovscher dialekt: Babinsk (17, 19, 24, 29, 32, 36, 41, 43. 45—6, 48, 52—4, 58), Kotnyrovsk[9] (49, 50: Jegor Perevošči-

[1] Wotj. *možga,* russ. Бусурманъ Можга, in der wolost Možginsk im kreise Jelabuga, gouv. Wjatka.

[2] Wotj. *jurtošur kakšị* od. *kuaškam,* russ. Юртошуръ Какси, in der wolost Možginsk.

[3] Wotj. *vuž ułšan,* russ. Стар. Учанъ, in der wolost Asanovsk.

[4] Wotj. *babi,* russ. Бабинской, in der wolost Ključevsk im kreise Glasov, gouv. Wjatka.

[5] Wotj. *ťšeber-šur,* russ. Верхъ Порзинское, in der wolost Ludošursk.

[6] Wotj. *kęłłęgurt.*

[7] Wotj. *idnakar,* russ. Солдарская, in der wolost Poninsk.

[8] Wotj. *jožgurt* od. *jįžgurt,* russ. Ежевское.

[9] Wotj. *kodgurt,* russ. Котныровская, in der wolost Ludošursk.

kov) und Kruglovsk[1] (59). Die übrigen, mit P. bezeichneten, sind aus der sammlung Pervuchin's.

Bessermanscher dialekt: Ježevsk (Vasilij Antuganov).

Die zaubersprüche.

Malmyž-uržumscher dialekt: Boľš. Karlygan.

Jelabugascher dialekt: Bus. Možga (Jakov Juskin, Aleksej Alekseev) und Jurtošur Kaksi (Ivan Filipov).

Glasovscher dialekt: Kotnyrovsk (Jegor Perevoščikov).

Die sprichwörter.

Ufascher dialekt: Boľš. Kačak[2] (Zajnakaj Karabašev).

Malmyž-uržumscher dialekt: Boľš. Karlygan (Kuźma Andreev).

Jelabugascher dialekt: Bus. Možga (Petr Vasiľev).

Glasovscher dialekt: Soldarsk (74, 76, 78, 81, 84—8, 90, 91: Timofej Budin) und Kellegurt (80, 82—3, 89: Osip Ivšin). Die übrigen (75, 77, 79) sind den liedern 430, 437 u. 429 entnommen.

Die rätsel.

Ufascher dialekt: Boľš. Kačak (Zajnakaj Karabašev).

Malmyž-uržumscher dialekt: Boľš. Karlygan (Anisja Petrova, Kuźma Jegarov, die familie Andreev) und Star. Sizneŕ (Daŕja Michajlova, Avdoťja Vasiľeva, Aleksandra Vasiľeva, Varvara Ivanova, Nikolaj Vasiľev).

Jelabugascher dialekt: Bus. Možga (223, 230—6, 238—9, 241, 246—9, 252—3, 258, 260, 264, 267, 269—70, 273—4, 277—9, 283, 288—90, 292, 295—6, 303—4, 306—7, 314—5, 317,

[1] Russ. Кругловское, in der wolost Kruglovsk im kreise Slobodsk.

[2] Wotj. *kaťšak*, russ. Большой Качакъ, in der wolost Kiebakovsk im kreise Birsk, gouv. Ufa.

320, 326: Uljana Grigoreva, Nikolaj Vasiľev, Tichon Nikolaev, Petr Vasiľev); die übrigen aus Jurtošur Kaksi und Star. Učan (Ivan Filipov).

Malmyžscher dialekt: Čužjalovo (Stepan Michajlov).

Glasovscher dialekt: Baran, Porzinsk und Kellegurt.

Bessermanscher dialekt: Ježevsk (Vasilij Antuganov).

Die märchen, sagen und erzählungen.

Malmyž-uržumscher dialekt: Bolš. Karlygan (2—4, 8, 12: Timofej Fedorov, Andrej Gavrilov, Kuźma Andreev) und Star. Sizneŕ (1, 5—7, 9—11: Fedor Danilev, Daniil Makarov, Grigorij Ivanov, Nikolaj Vasiľev).

Jelabugascher dialekt: Bus. Možga (13—16, 18—21: Nikolaj Vasiľev, Petr Vasiľev, Adrian Vasiľev) und Jurtošur Kaksi (17: Ivan Filipov).

Malmyžscher dialekt: Čužjalovo (Stepan Michajlov).

Glasovscher dialekt: Soldarsk (25: Timofej Budin), Babinsk (26, 37, 43—4, 46, 49, 50: Timofej Juferev u. a.), Porzinsk (27, 33—4, 40, 42: Michail Badincev, Vasilij Ponomarev, Aleksej Perminov), Baran (28—9), Kellegurt (31—2, 48: Osip Ivšin) und Kotnyrovsk (45, 47: J. Perevoščikov). Die übrigen (30, 35—6, 38—9, 41) hat Timofej Budin aus der sammlung Pervuchin's übersetzt.

Bessermanscher dialekt: Ježevsk (Dmitrij Rybak, Vasilij Antuganov).

Berichtigungen.

Teil I[1]. S. 1 z. 14: und der grüne troddel > ist mit grünen troddeln versehen; s. 3 z. 13: wir > (= lies:) sie; s. 4 z. 11: *bitsa* > *bi̯tsa*, z. 19: wir wissen > ich weiss; s. 6 z. 21: umbunden > umgebunden; s. 8 z. 13: Dein > Der; s. 9 z. 2: *tšäľ* > *tšäľ;* s. 10 z. 4: *vöudiškem* > *vöu̯diškem:* s. 11 z. 7: *ni̯uľosi̯os* > *ni̯u̯ľosi̯os*, z. 13: bestreichen > beschmieren; s. 12 z. 2: *gu̯rlasa* > *gurlasa;* z. 28: dem > das; s. 15 z. 6: *bori̯uį* > *bori̯u̯į*, z. 11: *pii̯os* > *pii̯os;* s. 19 z. 2 u. 4: *ki̯škaškom* > *ki̯škaškom*, z. 31: deinen garten > deine tenne; s. 22 z. 13: *viu̯išen* > *vi̯u̯išen*, z. 17: er > es; s. 23 z. 10: *liz* > *li̯z;* s. 25 z. 6: *ku̯es* > *kues*, z. 12: *bezem* > *bezen;* s. 26 z. 6: *viu̯ti* > *vi̯u̯ti*, z. 12: *miu̯zes* > *mi̯u̯zes;* s. 27 z. 4: *kiiški̯n* > *kiiški̯m*, z. 9: *tšiľi̯mlen* > *tšiľi̯mlen;* s. 29 z. 18 > kragen mit schnürchen besetzt ist; s. 30 z. 1: *li·ktε* > *li̯·ktε*, z. 5: *mi̯u̯kiď mį* > *mi̯u̯ki̯ď mį;* s. 32 z. 9: *kisε* > *ki̯sε*, z. 11: *dirį̯a* > *di̯rį̯a:* s. 34 z. 6: *ponisa* > *poni̯sa*, z. 10: *šu̯įsa* *šuįsa;* s. 35 z. 4: *gaďi̯osiz* > *gaďi̯osi̯z;* s. 39 z. 2: *siįnį* > *šiįnį;* s. 44 z. 6: *tšii̯eied* > *tšii̯eied;* s. 48 z. 10: *vaio* > *vai̯o;* s. 53 z. 26: kan > konnte; s. 58 z. 11: *du̯įa* > *duįa;* s. 59 z. 11: *ku̯ź* *kuź;* s. 60 z. 7: *ušiaškod* > *uši̯aškod*, z. 8: *u̯į* > *uį;* s. 61 z. 6: *šoti̯·z-a* > *šoti·z-a;* s. 64 z. 7: *bidε* > *bi̯dε;* s. 70 z. 31: bewirten»). > bewirten»). Bewirtet uns also und trittet uns auf die füsse (damit wir nicht weggingen)!; s. 72 z. 17: rinde > rinde der gelben fichten; s. 74 z. 32: vergnügen > trauer; s. 75 z. 4: *ko·sma* *ko·zma;* s. 77 z. 1: *tši̯ńiio-pöviio* > *tšińii̯o-pöuii̯o*, z. 27: mein > meinen; s. 78 z. 13: *vi̯žiiaz* > *vižiiaz;* s. 80 z. 32: seit > zeit; s. 81 z. 5: *kirźanį* > *ki̯rźanį:* s. 90, lied 428, nach der vierten strophe einzuschalten: *ťiamįston para valen;* s. 91 z. 1: *pį* > *pi*,

---

[1] Journal de la Soc. Finno-Ougr. XI,1.

z. 12: *zurod* > *zurod;* s. 93 z. 18: ist! > ist! Wenn sie alle ihre gewohnheiten und gerüchte mitnehme!, z. 24: der blutfinken > des kreuzschnabels; s. 98 z. 26: butter > gelben butter; s. 99 z. 32 u. s. 100 z. 30: schwiegertöchter > frauen; s. 105 z. 17: Mann > Man, z. 23: wein > bier; s. 107 z. 17: mähen > pflügen; s. 111 z. 20: mann > man; s. 118 z. 27: 472.[2] > 472.[2] Du verliessest mich, du starbst.; s. 123 z. 7: *arńaes* > *arńaez;* s. 125 z. 28: brȯt > brot, mit allem vermögen; s. 126 z. 2: *aźadi* > *aźadį,* z. 3: *ďšėťš* > *ďźėťš:* s. 127 z. 4: *sotsåųį·d-kɛ* > *šotsåųį·d-kɛ;* s. 132 z. 13, einzuschalten: auf Terentius' glück und wohlergehen, auf Stephans glück und wohlergehen; s. 133 z. 8: *kųazlį̂* > *kųaźlį̂,* z. 10: würmern > funken; s. 134 z. 15 u. 21, zu streichen: „fruchtbaren"; s. 136 z. 2: *kuiń* > *kųiń,* z. 14: *ďšumịa* > *ďźumịa;* s. 144 z. 25: dass > dass, wenn wir hinter uns schauen,; s. 146 z. 12: *sud* > *šud;* s. 148 z. 9: *sįn̂į̂* > *śįn̂į,* z. 15: genug! > genug! Gebe er getreide, damit wir mit leichtem sinne die steuer zahlen können!; s. 151 z. 11: *śilleś* > *śiľles;* z. 15: menschen! > menschen! Möge auch das gemähte heu gesegnet werden!; z. 28, zu streichen: „(eig. vor nackenwinden)"; s. 152 z. 10: *kįz* > *kįź;* s. 153 z. 18: *klį̂dį̂śin* > *kį̂ldį̂śin;* 157 z. 22 u. s. 158 z. 29: hunger > durst; s. 161 z. 28: mir > wir; s. 162 z. 4, zu streichen: „(?)"; s. 166 z. 6 u. 7: *kęžɛ* > *kį̂žɛ;* s. 168 z. 10, zu streichen „(«kochgast»)"; s. 175 z. 9: *duńńciś* > *duńńciś;* s. 190 z. 13: *pįśleś* > *pisleś;* s. 191 z. 12: *buliken* > *bulįken;* s. 192 z. 16: kriehken > kriechen.

Teil II. S. 15 z. 11: *nuši* > *nušį;* s. 28 z. 8: *śaťś* > *šaťš;* s. 30 z. 4: *tinad* > *tįnad;* s. 51 z. 16: brodscheibe > brodschieber; s. 70 z. 27: *ou* > *oų;* s. 94 z. 16: *śemjajosįz* > *śemjåjosįz;* s. 148 z. 13: auf > auf,; s. 188 z. 14 u. s. 191 z. 13: 427 > 428; s. 190 z. 5: 73 > 74.

Inhaltsverzeichnis.

TATARISCHE LIEDER

GESAMMELT UND ÜBERSETZT

VON

H. PAASONEN.

Vorwort.

Die verhältnismässig reiche litteratur, welche die tataren Ost-Russlands (die Kasan-tataren) besitzen, ist wenig geeignet von ihrer echten volkssprache ein wahres bild zu geben, weil die litteratursprache mit fremden (osmanischen, tschagataischen, arabisch-persischen) elementen bis zu dem grade vermischt ist, dass sie von dem einfachen volk nur mit mühe verstanden wird. Ausserdem können die tatarischen laute durch die arabische schrift nur in höchst unbefriedigender weise bezeichnet werden.

Zusammenhängende texte in der tatarischen volkssprache wurden in lateinischer transskription zuerst von dem ungarn G. Bálint — nebst einer tatarischen grammatik und wörterverzeichnis — in seinen „Kazáni-tatár nyelvtanulmányok“ (Kasan-tatarische sprachstudien, Budapest, 1875) veröffentlicht, welches werk u. a. 144 sprichwörter, 46 rätsel, 64 vierzeilige lieder, 4 balladen und 34 märchen (zusammen 59 seiten 8:o) enthält, — die ersten und bis jetzt die einzigen proben der Wolga-tatarischen folklore in lateinischer transskription. Unter den in russischer transskription vorliegenden tatarischen texten ist in erster reihe zu nennen die von N. Th. Katanov veröffentlichte sammlung in „Materialy k izučeniju Kazansko-tatarskago narečija I. Obrazcy knižnoj i ustnoj literatury kazanskich tatar, Kasan 1898“. Ausser der kunstlitteratur entnommenen proben bietet dieselbe auch folkloristisches material, welches letztere doch nicht von Herrn Katanov selbst gesammelt ist, sondern teils aus Bálint's oben erwähntem werk, teils aus verschiedenen tatarischen

und russischen publikationen stammt. Unter anderem enthält die Katanovsche sammlung, welche ich kennen lernte erst nachdem ich die hier veröffentlichten lieder nach dem druckort gesendet hatte, 167 vierzeilige lieder. Bei einem vergleich erweist es sich, dass in den beiden sammlungen nur sehr wenige lieder zu finden sind, die identisch wären. An dieser art poesie scheinen somit die tataren keineswegs arm zu sein. Jene stereotype vierzeiler, welche nur allzu oft zu einer erbärmlichen, sinnlosen reimerei entarten, sind aber wohl auch als die fast einzige selbständige litterarische schöpfung dieser ehemaligen weltbestürmer zu betrachten.

Die hier veröffentlichten lieder stammen alle aus dem westlichen teil des Buguljminschen kreises, gouv. Samara und sind in der mundart transskribiert, welche von den daselbst in den dörfern N. und V. Čagadajka u. a. wohnenden s. g. mischär gesprochen wird. Mit ausnahme der lieder 296—321 wurden sie alle mir vorgesagt oder vorgesungen von einem jüngeren mann aus dem erstgenannten dorfe, namens *Mubərrakša*, der im herbst 1899 einen monat lang als mein tatarischer dolmetscher fungierte. Seine achtungswerte liederkenntnis hatte er teilweise ferne von der heimat erworben. So z. b. erinnerte er sich das erste *bäjət*-lied in Kiev, wo er seine wehrpflicht abdiente, von einem tataren aus dem kreise Menzelinsk, gouv. Ufa gehört zu haben, und eine menge lieder hatte er dem lustigen leben in Orenburgs schenken zu verdanken. Die lieder 296—321 wurden von mir auf dem gute Sofinka im Buguljminschen kreise aufgezeichnet, wo ich zufällig die gelegenheit hatte mit einem tataren aus dem naheliegenden grossen dorf Kirligač paar stunden zu gesellschaften. Die einwohner des genannten dorfes rechnen sich nicht zu den mischär und reden eine mundart, die lautlich sowohl von dem dortigen mischärdialekt als auch von dem Kasan-tatarischen bedeutend abweicht. Weil ich es mir nicht zutraute nach einer so flüchtigen bekanntschaft die betreffende mundart korrekt wiedergeben zu können, zog ich es vor, jene lieder später in die mir bekannte mischärmundart zu transskribieren mit hülfe eines jungen schriftkundigen tataren aus dem dorf V. Čagadajka, der in Januar 1900 mich in meinem hauptquartier, dem mordwinischen dorf Isakly besuchte um eine kleine sammlung tatarischer folklore mir zu übergeben,

welche er in meinem auftrage in seinem heimatsdorf[1] aufgezeichnet hatte. Letztere sammlung, welche aus c. 70 kurzen liedern und etwa zehn balladen besteht, wird in einem zweiten heft erscheinen nebst einer anzahl märchen, einigen rätseln und sprichwörtern, die ich aus dem munde meines oben erwähnten dolmetschers niederschrieb. Daselbst werde ich zugleich die von mir untersuchte mischär-mundart kurz beschreiben, welche sich in lautlicher beziehung bedeutend von denjenigen mischärdialekten unterscheidet, über welche in Radloff's Phonetik verschiedene angaben zu finden sind, wie auch von der sprache der mischär im gouv. N.-Novgorod, deren hauptsächlichste lautliche charakteristika ich in meiner „Die türkischen lehnwörter im mordwinischen" betitelten abhandlung dargestellt habe.

Einige kurze bemerkungen über die von mir angewandte transskription und damit zusammenhängende phonetische fragen dürften indessen schon hier erforderlich sein.

Absichtlich habe ich eine gröbere transskription gewählt, weil vorauszusehen war, dass ich ferne von dem druckort nicht in der lage sein sollte der korrektur die nötige sorgfalt zu widmen. So habe ich es unterlassen die beiden k-laute, den gutturalen (postpalatalen) und den palatalen (praepalatalen), wie auch die beiden l-laute, den „dumpfen" und „hellen" (vgl. *kala* 'stadt' — *kil* 'komme') besonders zu bezeichnen, wie es Radloff in seiner Phonetik thut, desgleichen Katanov in seiner oben erwähnten textsammlung, in welcher er, wie aus der vorrede hervorgeht, der von der Petersburger Akademie festgestellten transskription folgt. Dadurch entsteht in einheimischen wörtern keine ungelegenheit, denn der erstgenannte k- und l-laut findet sich nur in wörtern mit hinteren (gutturalen), die übrigen beiden nur in wörtern mit vorderen (palatalen) vokalen. Etwas anders stellt sich die sache in den fremdwörtern, in welchen nicht selten der palatale k-laut und der weiche l-laut auch in verbindung mit hinteren vokalen auftreten. In solchen fällen habe ich die betreffenden lautzeichen mit dem allgemein angenommenen mouil-

[1] Dort wird in der zweiten silbe — ausser im auslaut — nach *j* ein *i* gesprochen statt *ə*, z. b. *bijik* 'hoch' = *bijək* (N. Čagadajka), was der einzige lautliche unterschied zu sein scheint.

lierungszeichen versehen, z. b. *nikaχ* 'trauungsformel', *sälam* 'gruss', *kulasa* 'rad'; *ḱ* und *ĺ* bezeichnen also dieselben laute, wie *k* und *l* z. b. in den wörtern *kil* 'komme', *kül* 'see'. *talir* 'thaler'.[1]

Es kommt aber in meinen texten das mouillierungszeichen noch bei anderen konsonanten, als k und l vor, was einer besonderen erklärung bedarf.

Es scheint eine allgemeine phonetische erscheinung zu sein, dass die klangfarbe der konsonanten von den benachbarten vokalen beeinflusst wird, so dass z. b. in ma, mu, me, mi m verschieden lautet in folge dessen, dass die zunge schon während der bildung des m mehr oder weniger die für den nachfolgenden vokallaut nötige stellung einnimmt (vergl. die ausführungen in Sievers' Phonetik, 4. aufl., §§ 88, 112, 443). Mit ganz besonderer schärfe macht sich im tatarischen ein solcher einfluss einerseits seitens der hinteren, andererseits seitens der vorderen vokale bemerkbar, während der einfluss, den die verschiedenen vokale derselben vertikalreihe (z. b. ä und i) auf den specifischen klang der konsonanten ausüben, kaum grösser ist als z. b. im deutschen. Es hängt dieser umstand offenbar mit der vokalharmonie, genauer gesagt palatalattraktion zusammen, welche in den türksprachen eine so durchgreifende rolle spielt [vielleicht

[1] Übrigens ist zu merken, dass wenn man einmal, wie es in einer genauen transskription sich ziemt, die verschiedenen k- und l-laute unterscheidet, man doch folgerichtig ein besonderes zeichen auch für den hinteren und vorderen *ŋ*-laut anwenden sollte, was in der von der Petersburger Akademie festgestellten transskription nicht der fall ist (auch in Radloff's Phonetik wird nur ein *ŋ*-laut angenommen, s. XVIII). Ist ja doch in wörtern mit hintern vokalen die artikulationsstelle des *ŋ*-lautes eine andere (dieselbe wie bei dem hinteren k- und *γ*-laut) als in wörtern mit vorderen vokalen (in welchen sie dieselbe ist wie bei dem vorderen k- und g-laut), vergl. z. b. *taŋ* 'morgenröte', *maŋγaj* 'stirn' — *miŋ* 'warze' *mäŋgə* 'ewig'. Auch in sprachhistorischer beziehung ist diese unterscheidung keineswegs ohne belang. So z. b. lesen wir in Radloffs Phonetik § 340, dass der wechsel *ŋ g*, *γ* in allen dialekten auftritt. Wie aus den beispielen daselbst hervorgeht, wechselt der h i n t e r e *ŋ*-laut mit *γ*, der v o r d e r e mit *g* : alt. *aγač* 'baum' = *aŋaš* (Tölös); tel. *ägis* 'zwillinge' = alt. *äŋis* u. s. w.

ist dabei auch die eigentümliche betonung (nebenakzent auf der stammsilbe, hauptakzent auf der endsilbe) nicht ganz ohne belang]. Das ansatzrohr ist so zu sagen einmal entweder palatal (in wörtern mit vorderen vokalen) oder guttural (in wörtern mit hinteren vokalen) gestimmt, ein sprung aus der palatalreihe in die gutturalreihe oder umgekehrt ist ausgeschlossen, und dies verleiht dem ganzen konsonantenbestand jedes einzelnen wortes eine entschieden palatale oder nichtpalatale färbung.[1]

Diese regelmässige palatalaffektion der konsonanten in verbindung mit vorderen vokalen wird von mir nicht bezeichnet. Es kommen aber fremdwörter vor, in welchen dentale konsonanten vor oder nach hinteren vokalen eine ähnliche palatalisierte aussprache haben, z. b. *käγaś* 'papier' (aus dem arabischen), *kodŕa* 'haarlocke' (russ. кудря). Zur bezeichnung derselben habe ich mich des mouillierungszeichens bedient. — Ähnlich lautet *n* vor den palatalisierten *ć*-lauten, z. b. *mućća* 'badestube'.

Über die von mir gebrauchten konsonantenzeichen sei noch folgendes bemerkt.

ć bezecihnet eine stark palatalisierte affrikata (*ś* mit homorganem t-vorschlag); in der auffassung dieses lautes schwankt das ungeübte ohr zwischen *ć* und *ć* (mouill. *ś* mit t-vorschlag). *ǯ* ist der entsprechende stimmhafte laut; das fehlen des mouillierungszeichens an demselben ist aus typographischen rücksichten zu erklären.

j bezeichnet in allen stellungen eine spirante. Die schreibweise Radloffs in wörtern wie bai 'reich', bäilä- 'binden' (Phonetik § 30. vgl. ss. XVII—XVIII) würde also für den von mir untersuchten mischärdialekt nicht zutreffend sein (vergl. übrigens Katanov, Mate-

[1] Eine ähnliche erscheinung habe ich noch im tschuwassischen (in der anatri-mundart) beobachtet, wo sie noch schärfer hervortritt, ohne dass der grad einer mouillierung im gewöhnlichen sinne erreicht wird. Auch den finnisch-ugrischen sprachen ist sie nicht fremd. Eine ähnliche palatalaffektion der konsonanten wie im tatarischen habe ich in der sprache der im kreise Birsk, gouv. Ufa wohnenden tscheremissen beobachtet, und die allgemeine mouillierung der konsonanten vor und nach palatalen vokalen im mordwinischen ist offenbar nur als eine weiterentwickelung zu betrachten.

rialy I, s. 11). — Mit ^{j} bezeichne ich einen reducierten *j*-laut, der sehr kurz klingt, z. b. *ka^{j}tə̑p,* — der 'liedersprache', wovon mehr unten, ist übrigens diese aussprache eigentlich fremd.

w ist eine reducierte (geräuschlose) bilabiale stimmhafte spirante, die sowohl im an- und inlaut als auch im auslaut vorkommt, (das labiodentale v ist der mundart fremd), z. b. *wak* 'klein', *wäzir* 'vezier', *bawə̑r (bawr)* 'leber' *awə̑r* 'schwer', *taw* 'berg'. Anders ist oft der entsprechende laut im Kasan-tatarischen von Radloff aufgefasst worden (vergl. die schreibart *tau, aur,* Phonetik § 29, 316), desgleichen von Katanov, vgl. Materialy I, ss. 19, 22.

In dem von mir untersuchten mischärdialekt kommt ein vokallaut vor, der sonst auf türkischem boden, so viel ich weiss, nirgends beobachtet worden ist und den ich mit *į* bezeichne. Das *į* ist ein i-laut, der mit zurückgezogener zunge gebildet wird; der unterschied zwischen *i* und *į* im tatarischen ist bedeutend grösser als zwischen den beiden *i*-lauten im finnischen.[1] Dieser laut ist aus einem früheren *ə̑* (gutturalen gleitvokal) vor *j* entstanden, das tautosyllabische *j* ist dann verschwunden, z. b. *kįjak* 'riedgras', Kasan-tatar. u. a. *kə̑jak*, *almį* 'er nimmt nicht' aus *almə̑j.*[2]

[1] Derselbe laut *į* kommt vor im mordwinischen, wo er ganz wie im tatarischen aus einem hinteren vokal vor j entstanden ist, z. b. mord *kandį* 'er trägt', stamm *kando-*, *kandə̑-* + suff. *j*.

[2] Beachtung verdient die verschiedene schreibweise bei Radloff und Katanov in Kasan-tatarischen wörtern wie das letztgenannte: bei Radloff *almī* (vgl. Phon. § 93), bei Katanov *almə̑j* (Materialy s. 11); letzterer bezeichnet dabei R:s schreibweise ausdrücklich als unrichtig. Sollte diese differenz etwa daraus zu erklären sein, dass auch in dem Kasan-dialekt, wenn auch nicht überall, in der genannten stellung ein *hinterer* i-laut gesprochen wird, wie in unserem mischärdialekt? Und noch weiter: ist wirklich das palato-indifferente ī, welches in Radloffs darstellung des türkischen vokalismus eine so bedeutsame rolle spielt, in allen anderen betreffenden sprachen ein ganz einheitlicher laut, oder stecken etwa hinter ihm zwei i-laute, ein vorderer (in wörtern mit palatalen vokalen) und ein hinterer (in wörtern mit gutturalen vokalen)? Einige angaben bei Radloff selbst sind geeignet bedenken zu erregen. Es heisst Phonetik § 150: „Mit palato-indifferenten vocalen, d. h. mit ī (in allen dialecten), mit i im Tarantschi-dialecte können alle hinter-lingualen q, γ, k, g auftreten

In betreff der übrigen vokalzeichen ist zu merken, dass *ə* Radloffs *ị* entspricht. Dieser vokallaut wird von Radloff, Phon. s. XII folgendermassen beschrieben: „Beim aussprechen des *ị* hebt sich der hintere theil der zunge energielos fast bis zum gaumen, während die lippen nur schlaff geöffnet werden. Dieses *ị* ist klanglos, ähnlich dem *e* im englischen worte „below“. Phon. s. 15 (§ 23) wird derselbe dagegen ein „unvollkommen gebildeter enger dento-p a l a t a l e r vokal“ genannt. Ich möchte ihn einfach als einen palatalen gleitvokal bezeichnen, der im inlaut dem akustischen eindruck nach zwischen *e* und *i* liegt. — *ə̂* ist der entsprechende gutturale vokallaut = Radloffs *y* (Phon. s. XII).

In anbetracht meiner flüchtigen bekanntschaft mit dem tatarischen habe ich mich der bezeichnung satzphonetischer erscheinungen enthalten. Jedes wort in meinen texten wird also — auch wenn es das glied eines zusammengesetzten wortes bildet — in der regel so geschrieben, wie es in isolierter stellung gesprochen wird. Dabei ist jedoch folgendes zu merken. Im auslaut von nominalstämmen kommt in dem mischärdialekt ausnahmslos das stimmlose *s* vor,

---

(*obgleich die consonanten* q, γ *in diesem falle weniger weit nach hinten gesprochen werden).* Die anwendung der vorder- oder hintergutturalen consonanten hängt von der herrschenden vocalklasse ab, z. b. tartīq (lass uns ziehen); kirīk (lass uns eintreten)“. Und weiter § 152: „In allen dialecten wird mit gutturalen vocalen ausschliesslich *ł*, mit palatalen vocalen nur *l* angewendet. — — — *Um das wortbild nicht zu zerstören, habe ich jedoch das ursprüngliche ł stets beibehalten, wenn es auch durch antritt eines ī in l übergegangen* ist: *ał*, *ałyp*, *ałīn* (in meinen texten *ałīn* geschrieben) — — —.“ Ich mache darauf aufmerksam, dass in dem von mir untersuchten mischärdialekt *k* (= q) (vor und) nach *ị weniger weit nach hinten gesprochen wird als in verbindung mit einem gutturalvokal, k* in *tartịk* liegt etwa in der mitte zwischen den *k*-lauten in *kalak* 'rührstock' und *kölik* 'lass uns lachen'. Desgleichen hat *l* vor *ị* einen besonderen klang, *l* z. b. in *kalịk* 'lass uns bleiben' ist weniger hell als in *kölik*, nicht aber so dumpf wie in *kalak*. — Jedenfalls darf man wohl annehmen, dass, wo ein rein palataler i-laut in wörtern mit gutturalen vokalen wirklich vorkommt, das in unserem mischärdialekt vorkommende *ị* seine vorstufe gewesen ist.

z. b. *kas* 'gans' (= Kasan-tat. *kaz*). Statt dessen wird aber in der regel ein *z* gesprochen, falls in einer zusammensetzung das zweite glied oder im satze ein nachfolgendes, nahe zusammengehörendes wort mit einem vokal oder einem stimmhaften konsonanten anlautet, z. b. *kaz-ana*, *kaz bulə̑r*. Bisweilen wird nun in solchen fällen auch in meinen texten *z* geschrieben.

Ein im wortauslaut oder -anlaut elidierter vokal steht in klammern.

Die sprache in den meisten hier vorliegenden liedern ist, wohl zu merken, eine gekünstelte. Es kommen solche der alltagssprache völlig fremden wortformen vor wie *bän* 'ich' st. *män, säni* 'dich' st. *sinə, säwgän* 'geliebt' st. *sügän;* statt *ə* und sogar statt *ö̑* wird — ausser der stammsilbe — besonders im auslaut ein *i*, statt *ə̑* ein *i̧* substituiert, z. b. *bərsi* st. *bərsə, təli* st. *tələ, tö̑lki* st. *tö̑lkö̑, tö̑binä* st. *tö̑bö̑nä, awə̑zi̧* st. *awə̑zə̑, ati̧ma* st. *atə̑ma, ati̧ŋa* st. *atə̑ŋa*, in dem ablativsuffix wird *a* gegen *i̧*, *ä* gegen *i* ausgetauscht, z. b. *Kazandi̧n* st. *Kazandan.*[1] Dies alles stammt offenbar aus dem bestreben her, die tatarische umgangssprache „durch anwendung grammatischer formen der schriftsprache und durch genaue lautliche wiedergabe der in derselben angewendeten orthographie zu verbessern", wie Radloff, der ähnliches bei den gelehrten mullas in Kasan beobachtet hat, Phonetik s. 47 bemerkt. Merkwürdig nur, dass jenes edle bestreben schon sogar in der Buguljminschen einöde unter kaum lesekundigen bauern wurzel gefasst hat und dass dasselbe sich ausschliesslich auf die lieder beschränkt, während die märchen und übrigen folkloristischen schöpfungen davon ganz frei sind. Keine feste regel wurde indessen in der substituierung der laute *i* und *i̧* von meinem sprachmeister beobachtet, weshalb seine lieder ein buntes gemisch von der echten volkssprache und der gekünstelten „liedersprache" bieten, — ich schrieb

---

[1] In den *bäjət*-liedern wird ausserdem im wortauslaut ein *j* hinzugefügt, z. b. *baškaj* (s. 65), *nužaj* (s. 64), *ašinaj* (s. 63, st. *ašə̑na*); statt *i̧* (= Kasan-tat. *ə̑j*) erscheint *aj*, statt *i* (= Kasan-tat. *əj*) *äj*, z. b. *jəlaj* (s. 62) st. *jə̑li̧*, *kijälmäj* (s. 63) st. *kijälmi*.

nämlich die texte nieder ganz wie ich sie von ihm hörte. Später, als seine lieder schon nach Helsingfors geschickt waren, brachte mir ein anderer tatar, von dem schon oben die rede war, eine neue sammlung lieder, die ich mit ihm transskribierte. Dieser junge mann, der bei dem dorfmulla in V. Čagadajka mehrere jahre unterricht genossen hatte, war seiner sache ganz sicher und substituierte die genannten laute regelrecht ohne jedes schwanken. Seine lieder werden also in einem zweiten heft ein treues bild von der liedersprache geben, wie andererseits die märchen meines ersten tataren von der echten volkssprache der Buguljminschen mischär. Weil ich doch auch hier einige proben der reinen volkssprache geben wollte, transskribierte ich die ursprünglich aus dem munde eines dritten tataren (nicht mischär) aufgezeichneten lieder, welche die nr. 296—321 ausmachen, mit hülfe des mischär-tataren aus V. Čagadajka in dieselbe.

Herrn Professor N. Th. Katanov in Kasan, welcher über einige in den liedern vorkommende wörter arabischen ursprungs, die meinem tatar. dolmetscher dunkel waren, mir brieflich auskunft gegeben hat, spreche ich hiermit meinen besten dank aus.

Surgut, 10. XII. 1900.

H. Paasonen.

Berichtigungen:

Lied	221,1	lies	'merkte'	st.	'erblickte'.
„	319,1	„	'taucherente'	„	'tancherente'.

An paar stellen ist in dem tatar. texte *e* zu *ə* zu berichtigen.

Jərlar.

1. *Adista digän tös kala*
üzi diŋgəs bujənda.
jərakta kitsäm, ənətmįmən,
səs, duslaruk, minəm ujənda.

2. *ayač bašən šil ala,*
küpər bašən su ala.
säwgän säwgännärən ala,
bəznəŋ säwgännär kala.

3. *ayač baškajlarį, ak mamək,*
sanduyačlarnəŋ əjasį.
säwgändä jarlar jatka kitsä,
utka əčsən döŋjasį.

4. *ayəladər bələt, ayəladər,*
tawdįnda tawya kayəladər.
kajyərmayəs, duslar, juk mal öčön!
baš saw bulsa, mallar tabəladər.

Lieder.

1. Adis[1] die wohlgebaute stadt,
sie liegt am meeresstrand.
Und ich vergess' euch, freunde, nicht
einmal im fremden land.

2. Baumgipfel reisst der wind weg,
und brücken reisst der strom weg.
Wer liebt, der nimmt sein liebchen weg,
mein liebchen aber bleibt.

3. An des baumes gipfel, weissem flaum gleich,
liegt das nest der nachtigall.
Nimmt ein fremder meine herzgeliebte,
so verbrenne mir das all!

4. Die wolke zieht hin,
stösst sich an den bergen.
Trauert nicht, freunde, deswegen,
dass wir kein vermögen besitzen!
Wenn der mann gesund ist, vermögen erwirbt er sich schon.

[1] Odessa.

5. *ajaγə̂ŋa kigän itəgəŋnəŋ*
mäkäržädin kilgän əltanį.
kilgänni birli karap təram,
sin ikänsəŋ jəgət səltanį.

6. *ajazda bulsa, ajγa köč́,*
bələtta bulsa, köngä köč́.
kajada barsaŋ, aj bər kəjaš,
kübäläktəj γazis janγa köč́.

7. *aj jandaγį čulpan jəldəs,*
aršin jarə̂m anə̂ŋ arasį.
nurlį jözlärni šul jaktə̂rta
kaš bərlän küs karasį.

8. *aj janə̂m, bödörä-čäč́*
üpkälämä üpmägäč́!
üpkäläsäŋ üpmägäč́,
ni χal' itim,
χədaj ńasįp itmägäč́?

9. *ajnə̂ŋ jaktə̂larį bik jaktį*
utə̂rə̂buk kul-baw təzärgä.
kə̂zlarda matur nik üst(ə) ikän
jəgət jöräklärən özärgä?

---

5. Der stiefel, den du angezogen hast,
hat eine sohle, die aus Nizhnij stammt.
Seitdem du da bist, schau' ich dich nur an,
du scheinst mir als der jünglinge sultan.

6. Wenn es heiter ist, so ist dem monde schwer,
wenn es wolken giebt, so ist der sonne schwer.
Wohin auch immer du gehst, so giebt es éine sonne,
der schmetterlingähnlichen seele ist (überall) schwer.

7. An der seite des mondes liegt der morgenstern,
anderthalb arschin ist die entfernung.
Ein schönes gesicht wird verklärt
von schwarzen augen und augenbrauen.

8. O, mein herz, du krauskopf,
zürne nicht deswegen, dass du keinen kuss bekamst!
Wenn du deswegen zürnst,
was soll ich thun,
wenn einmal gott es nicht erlaubt hat?

9. Das licht des mondes ist hell genug,
um das auffädeln der perlen auf das armband zu ermöglichen.
Warum sind die schönen mädchen aufgewachsen
um die herzen der jungen männer zu zerreissen?

10. *ajχaj, abə̂zį sin üzəŋ,*
kašəŋdįn kara küzəŋ.
par sanduγač sajə̂raγan tik
sinəŋ süläškän süzəŋ.

11. *ajχajda, abəįkajə̂m, nilär birim?*
mäkärǯädin kilgän malə̂m juk.
janə̂mnį jarə̂p birər idəm,
jandįn baška jörör χaləm juk.

12. *ajχajda digän aj tawə̂ška*
tölki kačar kamə̂ška.
bəs sarγajmį kəm sarγajsə̂n
töni köni saγə̂ška?

13. *ajχajda jəgətnəŋ zirägən,*
ujlįdə̂r bit döŋja kirägən!
ujlįda ujlį döŋja kirägən,
basə̂ladə̂r, jəgət, jörägəŋ.

14. *ajχajda šuran tawlarį*
mənəp bulmį, özöläj kamə̂t bawlarį!
jalγįda jalγį kamə̂tnə̂ŋ bawlarə̂n
sə̂zə̂ladə̂r jöräk majlarə̂m.

---

10. O, mein bruder du,
dunkler noch als deine augenbrauen sind deine augen!
Nur mit dem schlag zweier nachtigallen zu vergleichen
sind deiner rede worte.

11. O, mein bruder, was soll ich (dir) geben?
Ich habe keine aus Nizhnij gekommenen waren.
Meine seele würde ich spalten und (dir die hälfte) geben,
(doch) ohne seele kann ich (ja) nicht leben (eig. gehen).

12. Vor dem jagdruf
flüchtet der fuchs in das schilf.
Wenn wir nicht verwelken vor kummer tag und nacht,
wer sollte denn verwelken?

13. O, was für ein schneidiger jüngling,
er grübelt ja über die not der (ganzen) welt!
Indem du über die not der welt grübelst,
beruhigt sich dein herz, o jüngling.

14. O, die Schuran-gebirge,
man kann sie nicht ersteigen, die kummetriemen zerreissen!
Indem ich die kummetriemen anstückele,
zerbricht mir das herz.

15. *ak-idəldä bujlį kimä bara*
üzədägənä bara, əzə juk.
uŋγanda jəgət wafat bulsa,
isмədägənä kala, üzə juk.

16. *ak-idəlgä basma saldôm*
batmaskada kalkmaska.
mulla sajôn prikas kilgän
kôzlar jaŋγôs jatmaska.

17. *ak-idəlgä sal kilgän.*
sal kilgän jir tar kilgän.
kazanda juk mäskäwdä juk
səs, abzįlar, köbök par kilgän.

18. *ak-idəllär aša uklar attôm*
taš-pulatkaj baši timərgä.
χodaj bəzgä jazγanda mikän
kajtôrγa bər γumərgä?

19. *ak-idəllärgä awlar kərdəm*
ak-balôk bərlän sazanγa.
kitsädä, kitsən bəznəŋ isəm
öfö ujazį bəlän kazanγa.

15. Auf dem Ak-idel[1] fährt ein schiff,
es fährt nur, keine spur ist da.
Wenn ein tüchtiger mann verscheidet,
es bleibt der name nur, er selbst ist nicht da.

16. Über den Ak-idel[1] machte ich einen steg
um nicht zu sinken und nicht emporzusteigen.
Von allen mullas ist ein befehl gekommen,
dass die mädchen nicht allein schlafen dürfen.

17. Den Ak-idel[1] entlang kam ein floss.
Wo das floss kam, da war eine enge stelle.
Weder in Kasan noch in Moskau,
brüder, giebt es ein paar wie ihr.

18. Über den Ak-idel[1] schoss ich mit pfeilen
in das eisen auf der firste eines steinpalastes.
Hat wohl gott so verfügt,
dass wir einmal im leben heimkehren werden?

19. In dem Ak-idel[1] stellte ich netze
für forellen (?) und karpfen.
Verbreite sich unser ruf, wenn es so sein soll,
nach dem kreis Ufa und Kasan.

[1] „Der weisse fluss", russ. Belaja, nebenfluss der Kama.

20. *ak-idəllärgä töšärbəs,*
kəlaćlarnį salə̂p jözärbəs.
kə̂ćkərərda küki, sajə̂rar bə̂lbə̂l.
šul ćaklarda nićək tüzärbəs?

21. *ak-idəllärni kićkändä*
iškäklärəm sə̂ndį iškändä.
jə̂rlawda tögöl, kə̂ćkərə̂p jə̂lįm
tuγan illär iskä töškändä.

22. *ak-idəllärnəŋ aj aklə̂γə̂n*
ak-kəš bəlär anə̂ŋ paklə̂γə̂n.
sän bəlmäsäŋ, χədaj bəlä
bəznəŋ säjülärnəŋ χaklə̂γə̂n.

23. *ak-idəllärnəŋ aj bujə̂nda*
bəlanaj kəš jöri ǯim əzläp.
jawlə̂k əćlarįna ǯiməš tünnäp
bər matur kə̂s jöri sin əzläp.

24. *ak-idəllärnəŋ bujə̂nda*
ala kazlar jözä aγə̂nda.
ə̂ćkə̂lə̂klarə̂ŋ tətsa, tət isəŋdä,
bän bulə̂rmə̂n sini saγə̂nγan!

---

20. An das ufer des Ak-idels
steigen wir hinab,
schwimmen mit kräftigen armbewegungen.
Der kuckuck ruft, die nachtigall schlägt.
Wie werden wir in jenen zeiten (in der fremde) aushalten?

21. Als ich über den Ak-idel ruderte,
zerbrachen meine ruder.
Ich singe nicht, laut jammernd weine ich,
wenn meine heimat mir in den sinn kommt.

22. Der Ak-idel wie klar er ist,
das weiss der schwan, und wie rein er ist.
Wenn du nicht weisst, so weiss es gott,
wie unsere liebe aufrichtig ist.

23. An dem ufer des Ak-idels
geht der fahle vogel und sucht nahrung.
In die ecke des tuches obst bindend
geht ein hübsches mädchen und sucht dich.

24. Den Ak-idel entlang
schwimmen scheckige gänse in der strömung.
Wenn du den Schlucken hast, so denke dar-an,
dass ich mich nach dir sehne!

25. *ak-büs atlarə̂ŋ aksasa,*
aldə̂rə̂rsə̂ŋ daɣasə̂n.
səŋələsə matur bulsa,
dus itärsəŋ aɣasə̂n.

26. *ak-kis kata karɣa bata,*
jäšəl kata kəm sata?
iχlas äjtəp sərịmə̂n:
kič kujnə̂ŋda kəm jata?

27. *ak-keš atalar mikän?*
atkač alalar mikän?
jarnị süwälär mikän?
sügäč übälär mikän?

28. *ak-keš atasə̂m kilä,*
atkač alasə̂m kilä.
jarnị süwäsəm kilä,
sügäč übäsəm kilä.

29. *ak keš kürsäŋ, atə̂p al,*
bə̂lbə̂l kürsäŋ, satə̂p al!
bu jə̂rə̂mnị bər jə̂rlịmə̂n,
bər jə̂rlawda otop al!

30. *ak-košta očar, jonon kojar.*
anə̂ŋ jonon kəm šịjar?
jə̂rakta jirdä wafat bulsaŋ,
šə̂nazalar ukə̂p kəm kujar?

---

25. Wenn dein grauschimmel hinkt,
so wirst du sein hufeisen wegnehmen lassen.
Wenn die schwester hübsch ist,
so wirst du den bruder zu deinem freunde machen.

26. Der weisse filzschuh sinkt in den schnee,
wer verkauft einen grünen schuh?
Wahrlich, ich frage:
wer liegt abends an deinem busen?

27. Schiesst man den schwan
und nimmt man ihn auch?
Liebt man die freundin
und küsst man sie auch?

28. Ich möchte den schwan schiessen
und ihn auch nehmen.
Ich möchte die freundin lieben
und sie auch küssen.

29. Wenn du einen schwan siehst, schiesse ihn,
wenn du eine nachtigall siehst, kaufe sie!
Dies mein lied singe ich einmal,
erlerne es dabei!

30. Der schwan fliegt und lässt seine federn fallen.
Wer sammelt seine federn auf?
Wenn du in der ferne verschiedest,
wer wird dein grab einsegnen?

31. *ak kujannəŋ balasən*
jibär kərγa, ujnasən!
bər ujnasən, ik(ə) ujnasən,
γajəpläštin bulmasən!

32. *aklį külmäk aklįrak.*
fransus külmäk zatlįrak.
ujnap kölöp utərərγa
šajarγan kəs bulər jakširak.

33. *aləp kitärlär mikän,*
kaldərəp kitärlär mikän?
üzläri kitkän waχətlarda
χabär itärlär mikän?

34. *alda bula bəlmädəm,*
göldä bula bəlmädəm.
jäšli sügän jäš maturnə
aldap ala bəlmädəm.

35. *al jawləγəŋ al tögöl,*
bašəŋdaγį šäl tögöl.
üzəŋ säwgän jarəŋ bulγač,
ni birsäŋdä, žäl tögöl.

36. *alm(a)-aγačnəŋ alįna*
bəlbəl kunar, satnəŋ talįna.
jəgət alsa, kəzį barsən
janį säwgän jarįna.

---

31. Des weissen hasen junges lass gehen auf das feld, damit es spiele!
Es spiele einmal, es spiele zweimal,
mache ihm nicht vorwürfe! (?)

32. Ein weissliches hemd ist weisslicher,
ein rotweisses hemd ist besser.
Zum scherzen und lachen
wird ein mutwilliges mädchen besser sein.

33. Wird man ihn wegführen,
wird man ihn zu hause lassen?
Wenn sie (die rekruten) einmal weg sind,
werden sie wohl eine nachricht schicken?

34. Ich verstand nicht rosenfarbig zu sein,
ich, verstand nicht eine rose zu sein.
Die von der jugend an geliebte schöne
verstand ich nicht zu mir zu locken.

35. Dein rosenfarbiges tuch ist nicht rosenfarbig,
was du am kopf hast, ist kein shawl.
Wenn du ein herzliebchen hast,
so giebst du (ihretwegen) alles gerne hin.

36. Unter den apfelbaum
lässt sich die nachtigall nieder, auf den weidenbaum im garten.
Wenn der jüngling sie nimmt, so heirate das mädchen
ihren herzgeliebten.

37. *alm(a) ašuma, janįjə̂m,*
alm(a) aša!
alm(a) ašasam, təšəm kamaša.
sän tašlamasaŋ, bän tašlamam,
γazrail janə̂mnį almasa.

38. *alma-čobar atə̂γə̂s.*
bərsən bəzgä satə̂γə̂s!
bəs, kə̂s bala, ni bəläbəs?
kočaklabuk jatə̂γə̂s!

39. *alma-čobar suγa čumar*
sunə̂ŋ asə̂l tašina.
nilär kiləp nilär kitmi
ir-jəgətnəŋ bašina!

40. *alma-čobar taj bulmas,*
bulsa, bulə̂r bajlarda.
„saγə̂nmamə̂n", dijəp ätmä, dus-
tə̂m!
sarγajə̂rsə̂n ǯiläk pəškän ajlarda.

41. *alma-čobar taj kačkan.*
art-kapkanį kəm ačkan?
kalpak kijəp, šäl jabə̂nə̂p
ni (ə)šläp jöri sataškan?

---

37. Iss nicht äpfel, mein herz,
iss äpfel!
Wenn ich äpfel esse, werden meine
zähne stumpf.
Wenn du nur mich nicht verlässt,
ich verlasse dich nicht,
wenn der todesengel mir nicht
die seele nimmt.

38. Ihre pferde sind spren-
kelicht.
Verkaufet uns eins!
Was wissen wir, mägdelein?
Umarmt uns und legt euch (mit
uns) zu schlafen!

39. Der taucher taucht ins
wasser,
auf den edelstein im wasser hinab.
Was für schicksalen
sind nicht die jungen männer
ausgesetzt!

40. Es giebt kein sprenkelich-
tes fohlen,
es sei denn bei den reichen.
Sage nicht, mein freund, dass du
keine sehnsucht fühlst!
Du wirst verwelken in dem monat,
in dem die beeren reif wer-
den.

41. Das sprenkelichte fohlen
ist weggelaufen.
Wer hat das hinterthor aufge-
macht?
Mit der mütze auf dem kopf und
sich in den shawl einhüllend
warum geht sie herum (wie) im
wahnsinn?

42. *almi̯ sänəŋ jawlə̂γə̂ŋ,*
gə̂lmi sänəŋ jawlə̂γə̂ŋ?
ujnami̯sə̂ŋ, kə̂lmisəŋ.
ällä jukmi̯ sawlə̂γə̂ŋ?

43. *almi̯ sänəŋ jawlə̂γə̂ŋ,*
gə̂lmi sinəŋ jawlə̂γə̂ŋ?
janə̂ŋ süsä, tə̂lä alladi̯n,
birsən bašnə̂ŋ sawlə̂γə̂n!

44. *altə̂nda kömöš čə̂γa, dilär,*
taw aslarə̂nda jə̂lγada.
kamnärnəŋ mali̯ kəmgä kalmi̯
bu wafasə̂s döŋjada?

45. *altə̂nda patnos, čə̂n čə̂na-*
jak,
šolar bəlän əčik čäjlärni!
kə̂čkə̂rə̂rda küki, sajə̂rar bə̂lbə̂l.
ničək uzdə̂rə̂bə̂s šäjlärni?

46. *alti̯ tabak al innək*
jak bitiŋä al itəp!
kitər mulla, ukə̂t nikaχ
χumərləkkä jar itəp!

47. *arakə̂du əčtəm äzəräk,*
minədä orošto χazərät.
Minədä oroškač χazərät
əčmičä jörödöm äzəräk!

---

42. Ist dein tuch rosenfarbig,
ist dein tuch eine rose?
Du spielst nicht, lachst nicht.
Bist du etwa nicht gesund?

43. Ist dein tuch rosenfarbig,
ist dein tuch eine rose?
Wenn dein herz mich liebt, so bete an gott,
dass er (mir) gesundheit gebe!

44. Gold und silber kommt hervor, so sagt man,
unten an einem berge in einer schlucht.
Wer kann nicht dein erbe werden
in dieser unstätigen welt?

45. Ein goldener präsentierteller, eine porzellantasse,
so wollen wir thee trinken!
Der kuckuck wird rufen, die nachtigall schlagen.
Wie werden wir den sommer verbringen?

46. Mit sechs päckchen hellroter schminke
schminke deine wange hellrot!
Bringe den mulla her, lass ihn die trauungsformel herlesen,
mache sie zu deinem herzliebchen für das ganze leben!

47. Ich trank einen schnaps, gar nicht viel,
mich aber schalt der mulla.
Jetzt trinke ich wieder, o mulla,
dein schelten half nicht viel!

48. *arakəlar əčik,*
arakəlar bulər tamak tukləɣə!
arakəlar əčəp isərgäč
onotoludər döŋja jukləɣə.

49. *arɣəmak digän asəl sijäk*
pəčännärni, dustəm, ašamas.
kajada barsaŋ, bərük kojaš
tuɣan üskän jirlärgä ošamas.

50. *arɣəmak jalsəs, jəgət malsəs.*
malsəs jarsəs bašlar kadərsəs.
malnida jarni birər χodaj,
bəs üzəbəs buldək sabərsəs.

51. *arəɣi jaknəŋ šəpkänən*
ǯil kaɣadər kipkänən.
ɣumərəm bulsa, onotmimən
šul maturnəŋ suwərəp üpkänən.

52. *arəɣi jaktin bəräw kilä*
čana ütkän əs bəlän.
jaman atəŋ čəksa, čəksən
kalpak kigän kəs bəlän.

---

48. Branntwein lasst uns trinken,
vom branntwein wird der magen satt!
Wenn man vom branntwein einen rausch hat,
so vergisst man die nichtigkeit der welt.

49. Das ross von edler rasse
frisst, mein freund, kein heu.
Wohin auch immer du gehst, nirgends
hat die heimat ihresgleichen.

50. Das edle ross ist ohne mähne, der junge mann ist ohne vermögen.
Wer kein vermögen und kein liebchen hat, wird gering geachtet.
Vermögen und ein liebchen wird gott geben,
wir selbst waren ungeduldig.

51. Der brätling dort jenseits
wird, verdorrt, vom winde gepeitscht.
So lange ich lebe, vergesse ich nicht
den kuss jener schönen.

52. Von jener seite kommt jemand
die schlittenspur entlang.
Wenn du in schlechten ruf kommst
und mit dir das mädchen mit der mütze auf dem kopf, das macht nichts!

53. *arə̆γi̯ jakti̯n birəgi jakka*
basma saldə̆m, kiŋ takta.
kə̆zlar bəlän ujnaγannə̆
bik maktilar ki̯tapta.

54. *arə̆γi̯ jakti̯n kas kə̆čkə̆ra*
birgi jakka čə̆γarγa.
šul, abzi̯lar, jə̆rla digäč
möŋkin tögöl jə̆rlami̯ča čə̆darγa.

55. *arə̆slanda bəlän aj julbarə̆s,*
kajsi̯ ikän šolarnə̆ŋ zirägi?
ǯi̯jə̆nda dus-iš bərgä kilgäč
onotoladə̆r döŋja kirägi.

56. *arə̆slanda kijək aldə̆rmas,*
kačar jaklarə̆nda taw bulsa.
jəgəttä kəši kajγə̆rmas,
mal tabə̆la čak, bašlar saw bulsa.

57. *asə̆lda sijäkli mal zur bulmas.*
uŋγanda irlär aj šul bulə̆r:
kajdaγə̆na barsa, χur bulmas.

58. *ašik, əčik, utə̆ri̯k!*
üstäl östön tutə̆ri̯k!
biš un täŋkä bətərik,
došman süzən ütərik!

53. Von jener seite (des flusses) an diese seite
brachte ich einen steg an, ein breites brett.
Wer mit den mädchen spielt,
wird sehr gelobt in dem buch.

54. Jenseits schreit eine gans,
will herüber kommen.
Wenn ihr, brüderchen, zum singen auffordert,
kann einer nicht umhin zu singen.

55. Der löwe und der tiger,
welcher von ihnen ist schneidiger?
Wenn die freunde am volksfest sich versammelt haben,
vergisst man die übelstände der welt.

56. Den löwen wird man nicht fangen,
wenn es in der gegend, wohin er sich flüchtet, einen berg giebt.
Ein junger mann wird nicht kummern,
vermögen kann man schon erwerben, wenn man gesund ist.

57. Ein edles tier wird nicht gross.
Und mit einem tüchtigen mann ist es so:
wohin auch immer er geht, er wird nicht verachtet.

58. Wir wollen sitzen, essen, trinken,
wir wollen den tisch (mit speise und getränk) beladen!
Wir wollen fünf, zehn rubel vergeuden,
wir wollen unseren feind im wortstreit besiegen!

59. *at bašə̂nda küp jöröd̈əm*
kajə̂š-dilbəgü tətəp.
kəšə χalən kəšə bəlmi:
bəs jöribəs ut jotop.

60. *at bälädəm ulakka,*
solo saldə̂m tur(ə̂) atka.
ində šökör χodajγa:
bəs kittək jə̂rakka!

61. *at jakšə̂sį arkanda,*
kə̂s maturį bulə̂r tarχanda.
səznəŋ köbök duslarnį
tabalmįmə̂n, kaja barsamda.

62. *atlandə̂mda atnə̂ŋ alasə̂n,*
öč äjländəm kazan kalasə̂n.
jə̂lama, dusə̂m, jə̂lama!
jə̂lasaŋda, mindim kalasə̂ŋ.

63. *atnįda šiksäŋ, aj bik čap-ma,*
atnə̂ŋ awə̂slarə̂n bik tartma!
kə̂zlarda janna kərsäŋ, aj tik jat-ma,
kə̂znə̂ŋ χatərlärən bik sakla!

---

59. Viel bin ich gefahren
mit riemenzügeln in der hand.
Niemand kennt die lage eines anderen:
unser leben ist qualbelastet [1].

60. Ich band das pferd an die krippe,
ich legte hafer vor das braune pferd.
Dank sei jetzt gott:
wir sind weit gekommen!

61. Das beste pferd hat einen strick um den hals,
das schönste mädchen wird sein im Tarchan-wald [2].
Solche freunde wie ihr
kann ich nirgends in der ganzen welt finden.

62. Ich bestieg ein scheckiges pferd,
ich ritt dreimal um die stadt Kasan.
Weine nicht, mein freund, weine nicht!
Wenn du auch weinst, ich muss dich doch verlassen.

63. Wenn ein pferd du anspannst, schlage es nicht viel,
rücke es nicht viel am maul!
Wenn du zu einem mädchen kommst, liege nicht umsonst da,
sei bemüht ihr zu gefallen zu sein!

[1] wörtl.: wir gehen feuer verschlingend.
[2] ein kronwald im Buguljminischen kreise.

64. *atə̂p aldə̂m ak kujan,*
čitək aldə̂m saktijan.
kə̂s dip aldə̂m, — katə̂n buldį!
zijan östinä zįjan!

65. *ač täräzäŋ jiläskä,*
ki kamzulə̂ŋ küwäzgä.
isməŋnə äjtəp jə̂rlar idəm:
faš bulasə̂ŋ ujazγa.

66. *aχutada küp jörögäč*
kapkə̂n saldə̂m tölkigä.
bəznəŋ belän ujnamaγan
jäš kə̂zlarnį čə̂γarabə̂s kölkigä.

67. *ädräs bišmät, təläsäŋ ni*
(e)šlät,
üzəm birəm šawawə̂n.
kə̂zlar belän ujnaγannə̂ŋ
bik küp dilär säwabə̂n.

68. *ädräs kamzul bili näzək.*
kisäm, salasə̂m kilmi.
kə̂zlar janna kəräsəm kilä,
kərsäm, čə̂γasə̂m kilmi.

---

64. Ich schoss einen weissen hasen,
ich kaufte stiefel von saffian.
Ich nahm sie in dem glauben, dass sie ein mädchen wäre, — sie war eine frau!
Verlust auf verlust![1]

65. Mache dein fenster auf, lass den windhauch herein,
ziehe deine weste zierlich an!
Deinen namen nennend würde ich singen:
du bist berühmt in dem (ganzen) kreis.

66. Nach vielem jagen
legte ich ein fuchseisen aus.
Die mit uns nicht spielen,
die jungen mädchen halten wir zum besten.

67. Einen geblümten rock, was du willst, lass machen,
ich selbst stehe dafür ein.
Wer mit mädchen viel gespielt hat,
der bekommt, so sagt man, eine grosse belohnung von gott.

68. Die taille der geblümten weste ist schlank.
Wenn ich sie anziehe, möchte ich sie nicht ablegen.
Hinein zu den mädchen möchte ich kommen,
wenn ich einmal da bin, möchte ich nicht hinaus.

[1] d. h. zuerst musste ich das brautgeld zahlen, und dann noch eine solche missrechnung!

69. *äjdä, dustə̂m, ikäw barı̨k!*
ikäw bərgä kaᶦtə̂rbə̂s,
ikäw par kə̂s alə̂rbə̂s.
mulla nikaχ ukə̂masa,
sabranjaγaj salə̂rbə̂s.

70. *äjdägəs, duslar, aj samarγa*
ǯäjli pəčän čawarγa.
ǯäjli pəčän čapkan akča
jitmäs tišək jamarγa.

71. *äjdä, dustə̂m, ozat mini*
ujsu jirgä jitkinčä!
karaŋγı̨ tö̂n jaktı̨ bulə̂r
bəs ajə̂rə̂ləšə̂p kitkinčä.

72. *äjdägəs, duslar, utə̂rı̨k,*
östäl öslärən tutə̂rı̨k!
ataj tapkan mal tögö̂l,
üzəbəs tapkan žäl tögö̂l.

73. *änəkäj, mine nik taptə̂ŋ,*
bišəkkä salə̂p nik baktə̂ŋ?
bujγa üsəp jitkäčtin
urə̂ska birəp jörägəmä ut jaktə̂ŋ.

---

69. Wohlan, mein freund, wir wollen beide gehen!
Wir werden beide zusammen zurückkehren,
wir werden zusammen ein paar mädchen nehmen.
Wenn der mulla nicht traut,
so werden wir an das geistliche obergericht appellieren.

70. Lasst uns, freunde, nach Samara gehen
um den ganzen sommer hindurch zu heuen!
Das geld, das wir für den ganzen sommer als heuer bekommen,
reicht nicht aus zum flicken eines loches.

71. Wohlan, mein freund, begleite mich
bis an die grubige stelle!
Die dunkle nacht wird hell werden,
bevor wir uns von einander scheiden.

72. Wohlan, freunde, lasst uns sitzen,
lasst uns den tisch (mit speise und getränk) voll beladen!
Von dem vater erworbenes vermögen haben wir nicht,
was wir selbst erworben haben, um das tut uns nicht leid.

73. Mütterchen, warum hast du mich geboren,
warum legtest du mich in die wiege und schautest mich an?
Als ich aufgewachsen war,
zündetest du mein herz an, indem du mich einem russen gabst.

74. *ünəkäsi kilgän bəzgä,*
„kə̂zə̂m jukmə̂“ dip „səzdä?“
„kə̂zə̂ŋ sunə̂ŋ bujə̂nda
matur jəgət kujnə̂nda.“

75. *ärämädä üsär tal-čə̂bə̂k,*
taldi̯n bigəräk wak čə̂bə̂k.
səs duslarə̂mni̯ min kötämən
jäš karlə̂γač köbök talčə̂γə̂p.

76. *ärämägäj jäm kərmidər*
šomort čäčäk atmi̯ča.
jäš jöräklär basə̂lmi̯də̂r
kə̂zlar janna jatmi̯ča.

77. *ätəkäjdä birdi mini aj*
bər bajγa,
üzəbəzdän jarli̯ γi̯dajγa.
ul kinändərmädə ašina,
min kinändərmädəm əšimä.

78. *baj kə̂zlari̯ čə̂γar čardakka,*
karap tərər jak-jakka.
baj kə̂zlarə̂n baj almasa,
ätəp birər saldatka.

---

74. Ihr mütterchen kam zu uns.
„Ist meine tochter nicht bei euch?“
„Deine tochter ist am ufer des flusses
an dem busen eines hübschen jünglings.“

75. Auf der flusswiese wächst weidengebüsch,
noch mehr als weidengebüsch (anderes) kleines gebüsch.
Freunde, ich warte auf euch,
ermüdet wie eine junge schwalbe.

76. Die flusswiese wird nicht schön,
bevor der faulbeerbaum in blüte steht.
Die jungen herzen werden nicht beruhigt,
bevor sie an den busen der mädchen ruhen.

77. Mein vater gab mich in dienst zu einem wirt,
einem noch ärmeren teufel als wir selbst.
Er erfreute mich nicht durch seine kost,
ich erfreute ihn nicht durch meine arbeit.

78. Die töchter des reichen mannes treten hinaus auf den altan des vorratshauses
und blicken nach allen seiten.
Wenn kein reicher mann die töchter des reichen mannes nimmt,
so verspricht er sie einem soldaten.

79. *bajlarda bajlar bal əčär,*
urta-bajlar sə̂r(a) əčär.
bəznəŋ köbök jarlə̂larį
arakə̂ əčär, kə̂s kəčar.

80. *bajlar ülär bujata,*
bəzdä ülär bujatįk!
ašik, əčik, ujnįk, kölik,
jə̂rlap köŋöl jəbatįk!

81. *bajnə̂ŋ kə̂zə̂l ügəzən*
suɣə̂p sə̂ndə̂r mügəzən!
kaja bajnə̂ŋ kə̂zə̂n kürsäŋ,
kəčaklada üp üzən!

82. *bakčada göllär bətärmi,*
arasə̂nnan bə̂lbə̂l ütärmi.
üzəŋni kürəp sülä̈šmičä
χatka jazə̂p bətärmi.

83. *barada torɣač aj utə̂rdə̂m*
ajakkajlarə̂m talɣanɣa.
utə̂ra torɣač bün jə̂rladə̂m
jörüklärəm utta janɣanɣa.

84. *basma zäjnəŋ jarįna,*
zäjnəŋ jarlarį su bulə̂r!
säwmä kəši jarlarə̂n,
jäš bašlarə̂ŋ χur bulə̂r!

---

79. Die reichen, sie trinken met,
die mittelmässig reichen trinken bier.
Unsresgleichen arme leute
trinken branntwein und umarmen die mädchen.

80. Die reichen lassen ihre häuser anstreichen.
Auch wir wollen unsere häuser anstreichen lassen!
Wir wollen essen, trinken, spielen, scherzen,
wir wollen unsere gemüter beschwichtigen!

81. Schlage den roten ochsen des reichen
und zerbrich ihm das horn!
Wenn du irgendwo das mädchen eines reichen mannes siehst,
so umarme und küsse sie!

82. Im garten nehmen die rosen kein ende,
zwischen ihnen kann die nachtigall nicht durchkommen.
Wenn man dich selbst nicht sehen und anreden darf,
wird die sache durch briefschreiben kein ende nehmen.

83. Nachdem ich gegangen war, sass ich,
weil meine füsse müde wurden.
Nachdem ich gesessen hatte, sang ich,
weil mein herz in feuer geraten war.

84. Tritt nicht an das ufer des Zäj-flusses [1],
an seinem ufer giebt es wasser!
Liebe nicht die geliebte eines anderen,
du wirst, jüngling, zu schanden werden!

[1] ein fluss in dem kreise Menzelinsk, gouv. Ufa.

85. *bazardịn alγan əšlijämnəŋ*
urta-bildämäsi tar kilgän.
juk kazanda, juk mäskäwdä
səs duslarəm köbök par kilgän.

86. *bazardịn alγan əšlijämnəŋ*
urta-bildämäsi čipuška.
səs duslarəmnị min ošatam
kazannardịn kilgän kupitska.

87. *baškərtlarnəŋ atlarị*
ak-alada kük-ala.
baškərtlarnəŋ itəgənä
töšöp ülgän bər bala.

88. *bäkəgä jatəp sular əčtəm,*
kürälmädəm sunəŋ kandəzən.
səz, duslarəm, isəmä töškäč,
bəlälmimən kičən köndözön.

89. *bəläzəklärəŋ bögölmi.*
bögəlmädän kilgän tögölmi?
süwämdä süwäm dip äjtäsəŋ.
süwülärəŋ χajlä tögölmi?

---

85. An meinem pferdegeschirr, das auf dem bazar gekauft ist,
ist der mittlere querriemen in der herabhängenden zierde zu schmal.
Weder in Kasan noch in Moskau
giebt es, freunde, ein paar wie ihr.

86. An meinem pferdegeschirr, das auf dem bazar gekauft ist, –
hat der mittlere querriemen in der herabhängenden zierde am ende eine troddel.
Ich vergleiche euch, meine freunde,
mit kaufleuten aus Kasan.

87. Die pferde der baschkiren
sind weisscheckig und blauschekkig.
In einen baschkirischen stiefel
fiel ein kind hinein und kam um [1].

88. Ich legte mich an der wuhne nieder und trank wasser,
ich konnte den biber nicht im wasser sehen.
Wenn ihr, meine freunde, mir in den sinn kommet,
kann ich nicht tag und nacht unterscheiden.

89. Deine armbänder biegen sich nicht.
Ob sie nicht aus Buguljma sind?
Ich liebe, ich liebe, so sprichst du.
Ob deine liebe nicht eine list ist?

[1] Die baschkiren werden bespottet, weil sie in stiefeln gehen und nicht in bastschuhen, wie die tataren.

90. *bəznəŋdä artta salkə̂n čišmä*
kadərən bəlgän čäjgä ala.
ač üzäkni šenosi̯ özü,
bujɣa jitkän kə̂s bala.

91. *bəznəŋdä ataj bik esta idi*
ügəs bəlän ajɣə̂r pəčärgä.
atajdan bigəräk üzəm esta
üzəm jə̂rlap üzəm əčärgä.

92. *bəznəŋdä sular berma berma,*
bermalari̯ sajə̂n ajə̂rma.
rabə̂m, alla, kadir, mäwľa,
šul duslarə̂mdi̯n ajə̂rma!

93. *beznəŋdä sular boru boru,*
borulari̯ sajə̂n jəl jə̂lu.
sän, abzi̯, səramisə̂ŋ,
bän äjtmimən säŋa säľam,
äjtkän idi bər səlu.

94. *bəznəŋdä uram arkə̂li̯*
aɣadə̂rla sunə̂ŋ salkə̂ni̯.
ällä sularnə̂ŋ aj salkə̂ni̯,
ällä jə̂räklärnəŋ jalkə̂ni̯?

---

90. Hinter uns liegt eine kalte quelle,
wer sie zu achten versteht, nimmt aus ihr wasser zum thee.
Ein unbefriedigtes herz wird zerrissen
von dem mädchen in jugendblüte.

91. Unser papa war ein grosser meister
im verschneiden von stieren und hengsten.
Noch ein grösserer meister als mein papa
bin ich — im singen und trinken.

92. Unser fluss hat viele buchten.
Wo er sich biegt, verzweigt er sich zugleich.
Herr gott, Alla, du höchster,
trenne mich nicht von meinen freunden!

93. Unser fluss hat viele buchten,
in jeder bucht ist immer eine eisfreie stelle.
Wenn du, mein bruder, (mich) nicht (darum) bittest,
so überbringe ich nicht den gruss,
den eine schöne an dich sandte.

94. Quer durch unsere gasse
fliesst ein fluss mit kaltem wasser.
Ob das wasser kalt ist
oder das herz glühend heiss?

95. *bəznəŋ samar uramįna*
puštawajuk jämšik tuktayan.
bəznəŋ awə̂l kə̂zlarį
ajak ürä basə̂p jəklayan.

96. *bəznəŋ turə̂dan uzyanda*
nigä bəzgä kərmädəŋ?
karšə̂ čə̂yə̂p alə̂r idəm,
sin ikänən bəlmädəm.

97. *bəznəŋ uram arkə̂lį*
aya sunə̂ŋ salkə̂nį.
su sipsäŋdä, basə̂lmįdə̂r
janyan jöräknəŋ jalkə̂nį.

98. *bijək tawnə̂ŋ bašə̂nda*
pįjalakaj mäčət urnį bar.
sin duskajə̂mnə̂ŋ jözöndä
josep pigambärnəŋ nurį bar.

99. *bijəktä bijək üjärdän*
tötönnärük čə̂yar kə̂l köbök.
tuyanda iləm isəmä töššäj,
bər tönnäri bula jə̂l köbök.

100. *bijəktä tawnə̂ŋ aj bašə̂nda*
barda bajlar kibəti.
juk mal öčön kajyə̂rmįdə̂r
čayadajnəŋ jəgəti.

---

95. Auf der strasse in unserem Samara
hielt der postführer still.
Die mädchen in unserem dorf
schliefen stehenden fusses.

96. Als du vorbeigingst,
warum kamst du nicht herein zu uns?
Ich wäre dir entgegen gegangen und hätte dich zu uns hergeführt,
ich wusste aber nicht, dass es du warst.

97. Quer durch unsere gasse
fliesst ein fluss mit kaltem wasser.
Wenn du auch darauf wasser gössest, sie erlischt nicht,
die flamme eines brennenden herzens.

98. Auf einem hohen berg
liegt eine gläserne moschee.
Auf deinem antlitz, mein freundchen,
ruht die anmut des propheten Joseph.

99. Von hohen, hohen häusern
steigt der rauch (gerade) in die höhe, einem pferdehaar gleich.
Wenn die heimat mir in den sinn kommt,
wird eine nacht einem jahre gleich.

100. Auf dem gipfel eines hohen berges
liegen die läden aller reichen leute.
Dass er nichts besitzt, das kümmert ihn nicht,
den burschen aus dem dorfe Tschagadaj.

101. *bijəktä tawnəŋ aj bašənda*
γali saχabanəŋ döldöli.
kašəγəzda kara, bujəγəs zịfa,
mislidägənä buχar bəlbəlị.

102. *bijəktä tawnəŋ aj bašənda*
ujnịdərla kazak atlarị.
bəs saryajmị kəm saryajsən?
kilmidərlä säl'am χatlarị.

103. *biləŋdägi bil-bawəŋ*
öč äjlänər biliŋä.
χodaj jazgan mikän
kajtərγa ilimä?

104. *bəroslannəŋ uramị*
kandịn kəzəl bujawị.
joγorop čəγəp suwərəp übär
matur kəznəŋ ujawị.

105. *bögölmädä bar mikän*
bəznəŋ jirän at iši?
ašawda küp əčüdä küp,
bəzgä kiräk dus kəši.

106. *bögöndä jatəp bər töš kürdəm,*
töšlärəmdä atka atlandəm.
töš kürülärəm aj šul buldị:
səs duslarnị kürəp šatlandəm.

---

101. Auf einem hohen berg steht das heilige maultier des sahabans Ali.
Eure augenbrauen sind schwarz, euer wuchs ist schön.
Nur die nachtigall in Bukhara ist mit euch zu vergleichen.

102. Auf dem gipfel eines hohen berges
spielen die pferde der kosaken.
Wenn wir nicht verwelken, wer sollte denn verwelken?
Es kommt kein brief mit grüssen.

103. Der gürtel, den du umgebunden hast,
windet sich dreimal um deinen leib.
Hat wohl gott bestimmt,
dass ich in die heimat zurückkehren werde?

104. Die häuser an den strassen von Buguruslan
sind mit einer farbe angestrichen, die röter als blut ist.
Sie läuft heraus und giebt mir einen kuss,
das hurtigste von den hübschen mädchen.

105. Hat wohl unser rotes pferd
in Buguljma seinesgleichen?
Speise und getränk giebt es viel,
wir brauchen (nur) einen freund.

106. Ich schlief heute und hatte einen traum,
im traume bestieg ich ein pferd.
Die deutung meines traumes ist die:
ich sah euch, freunde, und freute mich.

107. *bulγanda šiməš arasə̂nda*
χərma ǯiməšläri ütəmni.
kašə̂ŋda kara, bujə̂ŋ zi̯fa,
süs süläwläräŋ sükəmni.

108. *burajda buraj karlar jausa,*
bəjəkmi̯də̂r bəlan balasi̯.
bər ikidä nuža kürmičä
ir bulalmas ata balasi̯.

109. *bu sə̂ranə̂ kəm pəšərä?*
əčkän kəši isərä.
bu sə̂ranə̂ əčkän čakta
küp χasərätlär kičəlä.

110. *bi̯jə̂lda bi̯jə̂l digänəm,*
bi̯jə̂lγi̯ šäj bänəm kügänəm.
bi̯jə̂lγi̯ ǯäj bə̂laj kümäs idəm,
kaldi̯ minəm sügänəm.

111. *bi̯jə̂lda kiskän aj bürə-*
näm
utə̂nγa təgə̂l, kümergä.
χədajda bəzgä jazγan mikän
kajtə̂rγa bər γumərgä?

112. *daγalatkan tur(ə̂) ajγə̂rə̂m*
sikərəp alə̂p bər basa.
jaŋγə̂s bašə̂m, ni (ə)šlär idəm,
səs, dus-išläräm, bulmasa?

---

107. Von allem obst
hat die dattel den besten geschmack.
Deine augenbrauen sind schwarz, dein wuchs ist schön,
und anmut hat deine rede.

108. Wenn der schneesturm tobt,
verzagt des hirsches junges nicht.
Ohne ein paar mal in not zu sein
wird das menschenkind nicht zum manne.

109. Wer braut dieses bier?
Wer davon trinkt, wird berauscht.
Beim trinken dieses bieres
vergeht viel kummer.

110. Heuer, heuer, sage ich,
im heurigen sommer habe ich kummer gehabt.
Im heurigen sommer hätte ich nicht solchen kummer gehabt,
wenn meine geliebte nicht zu hause geblieben wäre.

111. Der stamm, den ich heuer fällte,
taugt nicht zum brennholz, nur zu kohlen.
Hat wohl gott bestimmt,
dass wir einmal im leben heimkehren werden?

112. Mein beschlagener brauner hengst
macht zum lauf einen schritt.
Ich bin allein, — was würde ich thun,
wenn ihr, meine freunde, nicht da wäret?

113. *dörköm dörköm kujlar bara,*
arasə̂nda bər kara.
jəgətlärdä juk gönaχə̂,
kə̂zlar čakə̂rγač bara.

114. *ərlidä idəm ərčəknį,*
ərlägän jəbəm ə̂ramį.
bəznəŋdä köbök kə̂zlar kitəp bəttə,
minəgənä kijäw səramį.

115. *fransus jawlə̂k šilpərdidər*
mäčət manarasə̂nda.
säwgän säwgänən alsə̂n
jäšlək zamanasə̂nda.

116. *göl bakčasə̂nda jörör idəm,*
göl čäčäginä bujalam.
səz, duslarə̂m, isəmä töššä,
jəkəlardįn jə̂lap ujanam.

117. *iki alma, kuš alma!*
χajlä süzgä ə̂šanma!
χajlä süzgä ə̂šanə̂p
säwgänəŋdin buš kalma!

118. *ikədä ak-kəš əčəp bara,*
ak-idəldä anə̂ŋ kə̂šlawį.
jan birüdin awə̂r ikän
säwgängənä dusnį tašlawį.

---

113. Es geht eine heerde von schafen,
unter ihnen giebt es ein schwarzes.
Der bursch begeht keine sünde,
wenn er dem ruf des mädchens folgt.

114. Ich spann und spann,
mein gespinst nimmt nicht zu.
Unsresgleichen mädchen sind alle verheiratet,
um mich nur hält kein freier an.

115. Ein rotweisses tuch flattert
in dem minaret der moschee.
Ein jeder nehme sein liebchen
in seiner jugendzeit!

116. In dem rosengarten würde ich spazieren,
aber ich werde von den rosen gefärbt.
Wenn ihr, meine freunde, mir in den sinn kommet,
erwache ich in thränen.

117. Zwei äpfel, ein paar äpfel!
Traue nicht einem listigen wort!
Traue nicht einem listigen wort,
sonst wirst du deine geliebte verlieren!

118. Es fliegen zwei schwäne,
in dem Ak-idel [1] haben sie ihren winteraufhalt.
Schwerer als den geist aufzugeben
war es den geliebten freund zu verlassen.

[1] russ. Belaja, nebenfluss der Kama.

119. *ikidä jəgət pəčän čaba.*
ütärdä ütmäs čalγəsį?
nig(ä) ütmäsən anəŋ čalγəsį?
jörägəndä döŋja kajγəsį.

120. *ikədä julnəŋ aj arasį!*
kajsəsəndin anəŋ barasį?
barada tərγač isəmä tösti
tuγan-ilnəŋ ajərələp kalasį.

121. *ikidä kajən aj tiŋgənä.*
jafraklarį anəŋ tiŋgənä.
dus-išlärəm arasənda
bänəm bäχəflärəm kimgənä.

122. *ikidä limun, bər kįjar!*
kəzlar šiläkni šįjar.
anəŋ kaγətən kəjar,
säwgän jəgətlärinä kujar.

123. *iki matur suγa bara,*
ajaγənda katasį.
su julənda surəp üpsäŋ,
raχmät ätər atasį.

124. *ikidä tur(ə) at bän jibärdəm*
akulčanį čəγəp jul bərlän.
saγənγanuk čakta bər kürəlgä
tartəp aləp bulmį kul bərlän.

---

119. Zwei jünglinge mähen gras.
Schneiden ihre sensen oder nicht?
Warum sollten ihre sensen schneiden?
In ihren herzen sitzt die betrübnis der (ganzen) welt.

120. Sieh da, eine wegscheide!
Welchen weg soll man gehen?
Im gehen kam mir in den sinn,
dass ich die heimat verlassen muss.

121. Zwei birken sind ganz gleich,
ihre blätter sind ganz gleich.
Unter kameraden
bin ich ganz arm an glück.

122. Zwei citronen, eine gurke!
Die mädchen pflücken beeren.
Den beerensaft pressen sie aus
und bewirten ihre liebhaber.

123. Zwei schöne gehen wasser zu holen,
sie haben schuhe an den füssen.
Wenn du ihnen auf jenem weg einen kuss giebst,
so wird ihr vater dir seinen besten dank sagen.

124. Zwei braune pferde liess ich frei
durch das dorfthor den weg entlang.
In der stunde der sehnsucht
kann man das wiedersehen nicht mit der hand herbeiziehen.

125. *iki jəgət julγa čəkkan*
satu-mallarən bülärgä.
jəgəttä öčön jəgət kəši
riza bulər ülärgä.

126. *iki jirän atəγəs,*
bərsən bəzgä satəγəs!
bəz jäš bala ni bəläbəs?
kočaklabuk jatəγəs!

127. *iki kajən jänäšä,*
jafraklarį šaunaša.
šijən dus-iš bərgä kilgäč
sanduγač tik sajəraša.

128. *ikə tawnəŋ arasənda*
bula kəzlar ujənį.
tölki-tundįn jəlį, dilär,
matur kəznəŋ kujənį.

129. *irtädä təman, kičtä təman!*
nik basəlmį ikän bu təman?
šillärdä čəkmį, təman bətmi,
jar kujnįna kərmi, jöräk basəlmį.

130. *isädər šillär, isädər.*
šil iskändä göllär üsäder.
kəčkərəp tərəp min jərlasam,
šul duslarəm isəmä təšädər.

---

125. Zwei jünglinge begaben sich auf den weg
um ihre ware zu verteilen.
Für seinen kameraden wird der jüngling
bereit sein zu sterben.

126. Ihr habt zwei rote pferde,
verkauft uns das eine!
Was wissen wir junge kinder?
Umarmt uns und legt euch (mit uns) schlafen!

127. Es stehen zwei birken neben einander,
es rauschen ihre blätter.
Wenn spielgenossen zusammen kommen,
so ist es eben so als ob die nachtigall schlüge.

128. Zwischen zwei bergen
liegt der spielplatz der mädchen.
Wärmer als ein fuchspelz, sagt man,
ist der busen eines schönen mädchens.

129. Am morgen nebel, am abend nebel!
Lässt er sich niemals nieder, dieser nebel?
Der nebel wird nur vor dem winde verschwinden,
das herz nur an liebchens busen ruhe finden.

130. Es weht und weht der wind.
Während der wind weht, wachsen die rosen.
Wenn ich mein lied anstimme,
kommen mir meine freunde in den sinn.

131. *isäpläp ujlap jörimən.*
χəjč bəlmimən ni χaľ itärgä,
bu baškənamni̯ alᵊp kitärgä.

132. *išək-alnᵊm jir-ǯiläk.*
ǯi̯ma, üzəmä kiräk!
matur kᵊzlar büläk birä
fransus jawlᵊkka tünnäp.

133. *išək-alnᵊm jükälək.*
kissäm, kirtälək bula.
jar östönä jarnᵊ süsäŋ,
šənda irkälək bula.

134. *jabalakta jabalak karlar jawsa,*
kara jirlärni šul aγarta.
awᵊr χasərät jᵊzlärni sarγajta.

135. *janᵊkaj, janᵊšᵊm kilgän*
uka-kalpaγᵊn kigän.
susᵊs mun̆čalarγa kərgän,
kara kašᵊn küdərgän.

136. *janᵊkaj miŋa χat jazγan*
„utᵊn bəttə, kaʾtsᵊn" dip.
χatka karši χatlar saldᵊm
„ü-pečmaγᵊn jaksᵊn" dip.

---

131. Ich gehe, vertieft in gedanken.
Ich weiss gar nicht, was zu machen ist,
und wohin ich gehen soll.

132. Auf meinem hof wachsen gartenerdbeeren.
Pflücke sie nicht, ich brauche sie selbst!
Hübsche mädchen geben ein geschenk,
das sie in ein rotweisses tuch binden.

133. Auf meinem hof steht ein lindenwald.
Wenn ich ihn fälle, so giebt es zaunholz.
Wenn du liebchen auf liebchen hast,
dann giebt es verzärtlung.

134. Wenn es mit grossen flocken schneit,
das macht die schwarze erde weiss.
Ein schwerer kummer macht das antlitz gelb.

135. Mein liebchen, mein herz, sie kam
mit der posamentmütze auf dem kopf.
Sie ging in die badestube ohne wasser
und versengte ihre schwarzen augenbrauen.

136. Mein liebchen schrieb einen brief an mich:
„das brennholz ist all, komme nach hause!"
Als antwort auf den brief schickte ich einen brief:
„heize das frauengemach!"

137. *jandə̂rγan šämnär sü-
närmi,
jə̂r jə̂rlaγan keši jülärmi?
χodajdį̣n äǯäl jitmičä
čittä jörgän kəšilär ülärmi?*

138. *jazda bula közdä bula.
sazda bula ak-čardaknə̂ŋ ojasį̣.
räχatə juk, miχnätə küp.
utka očson döŋjasį̣!*

139. *jazγį̣ saban-tujə̂nda
uzə̂šə̂rγa at jibär!
atn(a) arasį̣ altį̣ kön.
bik saγə̂nsaŋ, χat jibär!*

140. *jatə̂rda idəm, joklar idəm,
jaŋə̂ tunγə̂namnį̣ jabə̂nə̂p.
jatsamda, jokom χə̂jč kilmidər
sin duskajə̂mnį̣ saγə̂nə̂p.*

141. *ǯäjəktä buji kirtläč,
kirtläčläri bətär kar kitkäč.
ir balalar kajtə̂r χə̂zmät itkäč,
kə̂z balalar kajtmas bər kitkäč.*

---

137. Erlischt wohl ein angezündetes licht,
ist wohl ein mann, der lieder singt, ein dummkopf?
Wenn der tod nicht kommt von gott gesandt,
wird wohl ein wanderer in der fremde sterben?

138. Es giebt einen frühling, es giebt einen herbst.
In dem morast liegt das nest der möwe.
Es giebt keine ruhe, aber viel mühe.
Möchte die welt verbrennen!

139. Am frühlingsfeste Sabantuj
lass das pferd um die wette laufen!
In der woche giebt es sechs tage.
Wenn du dich sehr nach mir sehnst,
so sende einen brief!

140. Ich würde liegen, ich würde schlafen,
eingehüllt in meinen neuen pelz.
Wenn ich auch liege, es kommt nimmer der schlaf,
weil ich mich nach dir, mein freundchen, sehne.

141. Das ufer des Ural-flusses ist voll von absätzen,
die absätze sind alle, wenn der schnee verschwindet.
Die burschen kehren zurück, wenn der kriegsdienst zu ende ist,
die mädchen kehren niemals (in das elternhaus) zurück, wenn sie einmal weg sind.

142. šäjəktä buji kəzəl jar.
kəzəlda külmäk kigän bəznəŋ jar.
kəzəlda külmäk kigän jarnį
bər kürərgä buldəm intizar.

143. jəgətlärdä kulį tuŋarmį?
kullarənda bəlan-bijäli.
bəznəŋ awəl jəgətlärə
bakčalarda pəškän čijädi.

144. jəgətlärdä pəčän aj čabadər,
kər-kazlarį köbək təzələšəp.
jəgətlär öčön kəzlar jəlį
jäš balalar köbək özəlöšöp.

145. jəgətlärdä pečän čabadər
bələtlį kən bələn bujənda.
kəčkərəp ätäč kəčkərγanda
jəgətlär bulər kəzlar kujnənda.

146. jəgətlärnəŋ süwəp jikkän atį
timgəl timgəl timər kük.
jəgətlärük sarγajmįča kəm sarγajsən?
jəklamįča ütkän tənnär küp.

---

142. Der Ural-fluss hat rote ufer.
Ein rotes hemd hat unsere geliebte an.
Die geliebte im roten hemde
einmal zu sehen verlangt es mich.

143. Wird wohl die hand des jünglings frieren?
Er hat handschuhe von hirschleder an.
Die jünglinge in unserem dorf
sind wie reife kirschen im garten.

144. Die burschen mähen gras,
wie wilde gänse an einander gereiht.
Um der burschen willen weinen die mädchen
schluchzend wie kleine kinder.

145. Die burschen mähen gras
an einem wolkigen tag auf der wiese.
Beim krähen der hahnes
sind die burschen am busen der mädchen.

146. Das lieblingspferd der burschen, das angespannt ist,
ist ein stahlgrauer scheck.
Wer sollte denn verwelken, wenn nicht die burschen?
Es giebt viele schlaflos verbrachte nächte.

147. *jəgətsəŋ, dustə̂m, jəgətsəŋ,*
suda jözä təryan sölöksəŋ.
jözädä təryan sölök tögöl,
kə̂zlar süjä təryan jəgətsəŋ.

148. *jəgəttä bədaj ǯilgärä,*
ǯil juyarə̂ jibärä.
jörägənä čə̂dį almį,
jəgət jə̂rlap jibärä.

149. *jəgəttä bulsaŋ, bul jəgət,*
kəjdər kömə̂š kajə̂š-jögängä!
jəgəttä-yumərəŋ zaj(a) ütkärmä,
jibär jawči jannarə̂ŋ sügängä!

150. *jəgəttä kəši šul bulə̂r,*
tajätlärgä mənəp ujnamas.
ujnasada, ujnar kə̂zlar bəlän,
kə̂znə̂ŋ yajəplärən ujlamas.

151. *ǯidəli lampį jaktį jana,*
kə̂rasini küp bulsa.
tayə̂da bər kič kunar idəm,
kičä kunyan kə̂s bulsa.

---

147. Ein (hübscher) bursch bist du, mein freund,
du bist (so hübsch wie) ein blutegel, der im wasser schwimmt!
Nein, du bist kein schwimmender blutegel,
du bist der liebling der mädchen.

148. Der bursch worfelt weizen,
der wind hebt (das spreu) in die luft.
Das herz kann nicht ertragen,
der bursch macht dem kummer in liedern luft.

149. Wenn du ein mann bist, so sei ein mann,
lass deinen riemenzaum mit silber beschlagen!
Verbringe nicht dein jugendalter vergebens,
sende den brautwerber zu der geliebten deines herzens!

150. Ein mann ist der,
der nicht die pritsche besteigt und spielt.
Wenn er auch spielt, so spielt er mit den mädchen,
denkt nicht an die sünden des mädchens.

151. Eine lampe von sieben linien brennt hell,
wenn sie viel petroleum hat.
Noch eine nacht würde ich hier schlafen,
wenn das mädchen von der vorigen nacht hier ist.

152. ǯik jirän at, ǯik köran at,
ak ati̯ŋa jal bulsə̂n!
kitər mulla, ukə̂t nikaχ,
γumərləkkä jar bulsə̂n!

153. ǯikkän atə̂m baralmasa,
kamčə̂m juklə̂kti̯n bəläm.
malni̯ tabam, küp bətəräm,
bäχə̂təm juklə̂kti̯n bəläm.

154. ǯikkän atə̂ŋ par turi̯,
bəznəŋ očka bar turi̯!
bəznəŋ očka barsaŋ,
šonda kə̂znə̂ŋ maturi̯.

155. ǯikkändä atə̂ŋ jurtak bulsa,
ǯigärsəŋ šul ozon tärtägä.
säwgändä järə̂ŋ bulsa kuštan,
šul buladə̂r bik zuruk märtäbä.

156. ǯilbərdä ǯilbər jörgän čakta
ǯillär ačar bänəm kujnə̂mni̯.
janə̂pta küwəp jörgän čakta
dus-iš ačar bänəm köŋölömni.

---

152. Spanne den fuchs an, spanne den braunen an,
dein weisses pferd soll ruhen!
Lass holen den mulla, lass ihn euch trauen,
sie soll dir ein liebchen für das ganze leben werden!

153. Wenn mein angespanntes pferd nicht gehen kann,
so weiss ich, es kommt daher, dass ich keine peitsche habe.
Ich sammle vermögen, ich verbrauche aber viel,
ich weiss, das kommt daher, dass ich kein glück habe.

154. Du hast ein braunes zweigespann,
fahre gerade nach unserem quartier!
Wenn du nach unserem quartier fährst,
so ist dort ein hübsches mädchen.

155. Wenn dein fahrpferd ein guter traber ist,
wirst du es in lange deichseln einspannen.
Wenn dein herzliebchen mutwillig ist,
das bedeutet für dich eine gute verpflegung.

156. Wenn ich mit eiligen schritten (eig. flatternd) gehe,
öffnet der wind meinen busen.
Wenn ich in bitterem kummer (eig. in feuer und flamme) gehe,
öffnet der freund mein herz.

157. *ʒil šilläjdər, burajdə̂r,*
burasnanį sə̂lajdə̂r.
ütkän jə̂llar ällä ničək,
bįjə̂l köŋə̂l jaman sulajdə̂r.

158. *jirän atlarnə̂ŋ jallarə̂n*
kįblalardan kilgän šil tarį.
üz bäχə̂tlärəŋ bulmayač
bajγa χə̂zmät itəp kəm jarį?

159. *jirän atə̂ŋ ʒil ala,*
ʒįγan irdin mal kala.
ʒįγanda mallar, säwgän jarlar
šidi jatlarγa, žäl, kala.

160. *jiräńčäläj atnə̂ŋ jakšə̂sə̂n*
čanalarγa šikkäč bələrsəŋ.
bu dəŋjalarnə̂ŋ räχatən
kə̂s kujnįna kərgäč bələrsəŋ.

161. *šitəndä čäčtəm, bulmadį,*
bər burasnasį tulmadį.
χejč bəräwgä üpkälämim,
üz bäχə̂təm bulmadį.

162. *jəγəra jəγəra šiläk ʒįja*
sarə̂lį külmäk kigäni.
jəγəra jəγəra šįmas idi,
bardə̂r anə̂ŋ sügäni.

---

157. Es weht der wind, es treibt der schnee,
die furchen werden verschneit.
Vergangen sind die jahre, ich weiss nicht wie,
in diesem jahre atme ich schwer.

158. Die mähne deines fuchses
wird von dem südwind gekämmt.
Wenn man selbst kein glück gehabt hat,
wer kann einen reichen zufrieden stellen als sein diener?

159. Dein fuchs läuft schnell wie der wind,
ein mann, der sammelt, lässt vermögen nach.
Und das vermögen, das du sammelst und die frauen, die du liebst,
lässt du, leider, wildfremden nach.

160. Dass dein fuchs gut ist,
wirst du erfahren, wenn du ihn vor den schlitten anspannst.
Die seligkeit dieser welt
wirst du erfahren, wenn du am busen eines mädchens ruhst.

161. Ich säte lein, es wurde nichts daraus,
keine einzige furche wurde voll.
Ich zürne auf niemand,
ich selbst habe kein glück gehabt.

162. Er läuft und pflückt beeren,
der bursch im gelben hemd.
Er würde nicht laufen und beeren pflücken,
wenn er nicht ein liebchen hätte.

163. *jəγəra jəγəra küp jörö-*
dəm,
tətalmadə̂m ürdäkni.
γumərəm bulsa, ənətmį̑mə̂n
səzdin kürgän χurmätni.

164. *jəγərəp čəktə̂m jullar aša*
östä külmäk alača.
kəčkənä bulsə̂n, matur bulsə̂n,
jəgət köŋölön šul ača.

165. *jəγərəp čəktə̂m uramγa,*
kilgän alma satuči.
satučəsį̑ satusį̑,
juktə̂r janγa jatuči.

166. *jəγərəp čəktə̂m uramγa,*
kilgän alma-satuči.
satə̂p aldə̂m biš alma.
kawə̂šə̂rbə̂s inš-alla.

167. *jəγərər, idəm, jitälsäm,*
tal-čitändin ütälsäm.
ütälmäsäm, atlamam,
səs duslarnį̑ jatka tašlamam.

168. *jul bujlarə̂nda bakčada*
bäγə̂dä-göllär bərlän baγalma.
bögə̂ndä tönnä bər töš kürdəm,
kawə̂šə̂rbə̂s, janį̑jə̂m, inš-alla.

---

163. Ich lief, ich lief viel,
konnte nicht die ente fangen.
Wenn es mir vergönnt ist zu leben,
so vergesse ich nicht
den empfang, der mir von eurer
seite zu teil geworden ist.

164. Ich lief über den weg
im buntgestreiften hemd.
Das mädchen sei klein und niedlich,
dann gewinnt (eig. öffnet) sie das
herz des jünglings.

165. Ich lief hinaus auf die
gasse,
es kam ein apfelverkäufer.
Der verkäufer hat sein geschäft,
ich habe keine lagergenossin.

166. Ich lief hinaus auf die
gasse,
es kam ein apfelverkäufer.
Ich kaufte fünf äpfel.
Wir werden uns schon mitteilen,
wenn gott will.

167. Ich würde laufen, wenn
ich das ziel erreichen könnte,
wenn ich über den weidenzaun
kommen könnte.
Wenn ich über den zaun nicht
kommen kann, mache ich
keinen schritt.
Euch, freunde, werde ich nicht
einem fremden überlassen.

168. In einem garten am wege
wachsen rosen und äpfel.
In der vergangenen nacht hatte
ich einen traum:
wir werden uns mitteilen, wenn
gott will.

169. *jə̂ltə̂rda jə̂ltə̂r aj itädər*
čistaj kibətlärnəŋ zamugi̯.
säwgändä jarə̂ŋ jatka kitsä,
šul buladə̂r döŋja tamuγi̯.

170. *jə̂ltə̂rda jə̂ltə̂r utlar jana*
išək allarə̂nda fanarda.
sän säwmäsäŋ, γajə̂ri säwär,
sänəŋ isəmnärəŋ bulmas anarda.

171. *jə̂rlajda jə̂rlaj jə̂rlar taptə̂m,*
külär tawə̂p bulmi̯ kušarγaj.
jə̂rlajda bələp jə̂rlami̯mə̂n,
min jə̂rli̯mə̂n tulγan əčlärəm bušarγaj.

172. *jə̂rlajda jə̂rlaj uklaw jundə̂m,*
sə̂rlawlarə̂n üzəŋ sə̂rlarsə̂ŋ.
bu jə̂rlarə̂mni̯ bər jə̂rli̯mə̂n,
„dustə̂m jə̂rli̯“ dijəp jə̂rlarsə̂n.

173. *jə̂rlarγa kušsaŋ, min jə̂rli̯mə̂n,*
bərnidä tögə̂l, ikəni.
jə̂rlamas idəm ikəni,
jə̂rla digän süzəŋ sükəmni.

---

169. Es glänzen und glänzen die schlösser von den läden in Tschistopolj.
Wenn ein fremder dein herzliebchen heiratet,
das ist die hölle auf der erde.

170. Blinkend brennt das feuer in der laterne vor der thür.
Wenn du (mich) nicht liebst, so wird (mich) ein anderer lieben,
der wird nicht deinen namen tragen.

171. Indem ich sang, fand ich (neue) lieder,
kann (aber) die melodeien nicht finden um (die lieder) zu komponieren.
Ich verstehe nicht zu singen und ich singe nicht,
ich singe (nur) um mein überfülltes herz zu entleeren.

172. Singend schnitzte ich ein rollholz,
die verzierungen wirst du selbst einschneiden.
Diese meine lieder singe ich einmal.
„Mein freund singt“ wirst du sagen und (mit) singen.

173. Wenn du mich singen heisst, so singe ich
nicht ein (lied), sondern zwei.
Ich würde zwei (lieder) nicht singen,
(aber) das wort „singe“ klingt in deinem mund so schön.

174. *jərlasam, jərlar tabarmən.*
jakšəlarγa jullar sabarmən.
dəšmannar bəzgä karši kilsä,
žawaplarən üzəm tabarmən.

175. *jərlasaŋda, jəgət, matur jərla,*
jəklaγanuk kəzlar ujansən,
jəklaγanuk kəzlar ujansən,
məŋnilari ujlap jəlasən.

176. *kaban küli östöndä*
bajlar ati juγali.
jəgət buləp jörgän čakta
törli χallär bulγali.

177. *kajt iliŋä, kajt köniŋä!*
kajtsaŋ, igən igärsəŋ.
skəripkaŋ čana jasap
muzikanəŋ žigärsəŋ.

178. *kara bürkəŋ kijəp kil,*
karaŋγəda tanərbəs!
karaŋγə dijəp kilmi kalma,
karši čəγəp alərbəs!

---

174. Wenn ich singe, werde ich lieder finden.
Guten leuten weiche ich aus dem weg.
Wenn feinde uns begegnen,
werde ich schon die antwort finden.

175. Wenn du singst, o jüngling, so singe schön,
damit die schlafenden mädchen erwachen,
damit die schlafenden mädchen erwachen
und die traurigen mädchen in gedanken vertieft weinen.

176. Auf dem Kaban-see [1]
traben die pferde der reichen leute.
Wenn ein junger mann herumtreibt,
erlebt er verschiedenes.

177. Kehre zurück in deine heimat, kehre zurück!
Wenn du zurückkehrst, wirst du die erde bebauen.
Aus deiner violine wirst du einen schlitten machen
und deine harmonika wirst du vorspannen.

178. Setze die schwarze pelzmütze auf den kopf und komme,
in dem dunkel werden wir dich erkennen!
Bleibe nicht aus wegen des dunkels,
wir werden dir entgegen kommen und dich empfangen!

[1] an der stadt Kasan.

179. *karada jə̂lan, aj, tuz-bašli̯,*
jöridərlä jə̂lγa bujə̂ńća.
karada kašə̂m, γazis bašə̂m
jöridərlä jazmə̂š bujə̂ńća.

180. *karamada-duγa, jis-kuľća*
bulə̂r puštawajlar atə̂nda.
küp kəšəlärgä došman buldə̂k
jäš kə̂zlarnə̂ŋ χakə̂nda.

181. *karamadaj-duγa kara jurγa*
jurγali̯də̂r kibət artə̂nda.
nilärdä kiləp nilär kitmi
jəgət buləp jörögän waχə̂tə̂ŋda!

182. *karaŋγi̯da, duslar, karaŋγi̯,*
karaŋγi̯da tögöl, karaldi̯.
səs duslarə̂m kilä digäć
bašlarə̂mdi̯n akə̂lə̂m taraldi̯.

183. *kar(a) urmanda kar tirän,*
atlanγan at kan-jirän.
änəkäsəndin sorap kilgän,
„säwgäniŋä bar“ digän.

---

179. Die schwarze schlange und die unke
bewegen sich in der richtung der schlucht.
Meine schwarzen augenbrauen und mein braver kopf
bewegen sich in der vom schicksal bestimmten richtung.

180. Ein ulmenkrummholz mit goldenem ring
hat das pferd des postführers.
Mit vielen sind wir feinde geworden
wegen der jungen mädchen.

181. Ein schwarzer traber mit ulmenkrummholz
trabt hinter dem laden.
Was alles passiert nicht
einem jungen mann während seiner wanderung!

182. Es ist dunkel, freunde, dunkel,
nicht nur dunkel, sondern stockfinster.
Als man mir sagte, dass ihr, meine freunde, schon nahe seiet,
verlor ich (vor freude) den verstand.

183. In dem dunkeln wald liegt der schnee tief,
das reitpferd hat eine blutrote farbe.
Er kam und hielt bei der mutter um sie an.
Die sagte: nimm, die du liebst!

184. *kar(a) urmanγa utlar saldə̂m*
kara kuräj kürätəp.
kilmäs bulγač nik üptərdəŋ
awə̂zə̂m jaman ürätəp?

185. *kar(a) urmannardan kajə̂n kistəm*
ələ jullarγa majakka.
səs duskajlarə̂m isəmä tö̆ssä,
basə̂p təralmịmə̂n ajakka.

186. *kar(a) urmannarnə̂ŋ kajə̂nə̂n*
kisəp aldə̂m saban uγịna.
sän abzịkajə̂mnə̂ŋ mịjə̂γə̂n
kə̂zlar sərị kalpak čuγịna.

187. *karlə̂γač kara, mujnị ala,*
barmị bəznəŋ illärgä?
barsada beznəŋ illärgä,
säl̆am äjtsən kürgän irlärgä.

188. *karlə̂γač kara, mujnị ala,*
χäwalarγa očkač juγala.
ir bala digän γazis bala
bujγa üsep jitkäč juγala.

---

184. In dem dunkeln wald machte ich feuer auf,
indem ich eine schwarze pflanze anzündete.
Wenn du mich nicht nehmen wolltest, warum liessest du mich dich küssen,
meinen mund zu einer schlechten gewohnheit verleitend?

185. In dem dunkeln wald fällte ich eine birke
zum wegzeichen an der grossen landstrasse.
Wenn ihr, meine freunde, mir in den sinn kommet,
kann ich keinen schritt machen.

186. Die birke des dunkeln waldes
fällte ich um daraus eine pflugdeichsel zu machen.
Brüderchen, um deinen schnurrbart
bitten die mädchen, um eine mützentroddel daraus zu machen.

187. Die schwarze schwalbe mit buntem hals
wird sie unsere dörfer besuchen?
Wenn sie unsere dörfer besuchen wird,
so sage sie unseren gruss an die männer, die sie sieht.

188. Die schwarze schwalbe mit buntem hals
fliegt hinauf und verschwindet in die luft.
Das brave kind, knabe genannt,
wächst auf und verschwindet (in die grosse welt).

189. *karlə̂γaćta kara, bil ala.*
bildindä kə̂sə̂p suwə̂rə̂p üpkäć
jat kə̂zlaruk jakə̂n bul(a) ala.

190. *karlə̂γaćta kara, bil ala.*
χäwalarγa očsa, juγala.
atalardịn bala jäš kala,
kükəräk köči bəlän mal taba.

191. *karćə̂γa γajär koš,*
koš kundə̂rmas aγać bašina.
därtli bulγan jəgətlär
maj kundə̂rmas jöräk bašina.

192. *kas kanatlarị kat-kat bulə̂r.*
ir kanatlarị at bulə̂r.
üs kullarə̂ŋda mal bətkäćtin
üs tuγannarə̂ŋ siŋa jat bulə̂r.

193. *kašə̂ŋda kara kalämdin,*
bujə̂ŋ zịfa salamdịn.
tumaγansə̂ŋ, jəgət, aj anadịn,
tuγansə̂n šul bašmak-tanadịn.

---

189. Die schwalbe ist schwarz, der mittlere teil ihres körpers ist bunt.
Wenn du sie um die taille fängst und küssest,
können ganz fremde mädchen dir (gleichsam) verwandt sein.

190. Die schwalbe ist schwarz, der mittlere teil ihres körpers ist bunt.
Wenn sie hinauf fliegt, verschwindet sie in die luft.
Wenn das kind als klein seinen vater verliert,
so erwirbt er sich vermögen durch die kraft, die in seiner brust wohnt.

191. Der habicht ist ein böser vogel,
er lässt den vogel nicht sich auf dem baumgipfel niederlassen.
Emsige burschen
lassen kein fett sich an ihren herzen lagern.

192. Die flügel(federn) der gans liegen schichtenweise auf einander.
Ein mann zu pferde hat flügel.
Wenn dein vermögen all ist,
werden dir die eigenen verwandten fremd.

193. Deine augenbrauen sind schwärzer als eine schreibfeder,
deine gestalt ragt empor schöner wie ein wachsender halm.
Du bist, o jüngling, nicht von einem weibe geboren,
du bist sicher — von einer zweijährigen färse geboren.

194. *kašəŋ kara, karalγan,*
kərpəkläräŋ taralγan.
ǯijə̂n dus-iš arasə̂nda
bäχə̂təm aćək jaralγan.

195. *ki šilänəŋ, tuŋarsə̂n!*
julγa ćə̂ksaŋ, uŋarsə̂n.
kara-kašli̯, kə̂zə̂l-jözli
jar kujnə̂nda kunarsə̂n.

196. *kəjašta ćə̂γar äjlänəp,*
alm(a) aγaćka bäjlänəp.
γumər bulsa, bər kajtə̂rbə̂s
ak-kəš köbök äjlänəp.

197. *kömöš-jözök barmakta*
äjlänädər salmakka.
äjtər süzəŋ bulsa, dustə̂m,
äjdä bari̯k awlakka!

198. *kömöštä-jözök bän kəjdərdəm*
atsə̂s barmaγə̂mnə̂ŋ ati̯na.
bu jə̂rlarə̂mni̯ bər jə̂rli̯mə̂n
səs duslarə̂mnə̂ŋ χaki̯na.

---

194. Deine augenbrauen sind schwarz, sind schwarz geworden,
deine augenlider sind ausgesperrt.
Unter spielgenossen
bin ich der, dessen glück nicht besteht (eig. offen geschaffen ist).

195. Ziehe deinen rock an, du wirst erfrieren!
Wenn du dich auf den weg begiebst, wirst du glück haben.
Du wirst an dem busen der freundin übernachten,
die schwarze augenbrauen und rote wangen hat.

196. Die sonne hebt sich in einem bogen
und umwindet den apfelbaum (mit ihren strahlen).
Wenn wir leben, so kehren wir einmal zurück
wie der schwan in einem bogen.

197. Der silberne ring am finger
dreht sich langsam um.
Wenn du ein wort zu sagen hast, mein freund,
so lasst uns bei seite gehen!

198. Einen silbernen ring liess ich giessen
für meinen ringfinger.
Diese meine lieder singe ich einmal
um euretwillen, meine freunde.

199. *kömöštä-jözök sönarmį?*
därtli jəgət tönarmį?
därtsəzdä jəgət, muńča taši,
tönnöŋ uzγannarön təjarmį?

200. *kul-jawlöklarəm bik küp idi,*
bərsəndägənä jilgä aldörrdöm.
jäšləgəm bərlän bəlälmädəm:
ällä nigä χatərəŋ kaldördöm.

201. *kullarönda malį bulsa,*
jəgət jörör jeγerek bəlandaj.
kullarönda malį bətkäč
bököräjər šul kara jölandaj.

202. *kügärčənnärnəŋ aj kürki bar,*
ak kügärčənnärnəŋ bürki bar.
bər χedajəm, üzi χuǯa,
ni birsädä bəzgä, irki bar.

203. *kįbölalardįn šil iskän,*
aγač baši səlkəngän.
bəznəŋ bölaj bulasöγa
jöräkkənäm jilkəngän.

---

199. Zerbricht wohl ein silberner ring?
Findet wohl ein thatkräftiger bursch ruhe?
Ein bursch ohne thatkraft, (der wie) der ofen in der badestube (ist),
merkt er wohl wie die nacht vergeht?

200. Ich hatte viel taschentücher,
den wind liess ich nur ein einziges wegnehmen.
Zufolge meiner jugend konnte ich nicht wissen,
ob ich dich etwa irgendwie beleidigte.

201. Wenn der jüngling vermögen in seinen händen hat,
geht er wie der schnelle hirsch.
Wenn das vermögen in seinen händen all ist,
krümmt er sich wie die schwarze schlange.

202. Die tauben haben ein schönes aussehen,
die weissen tauben haben schöpfe.
Einer ist mein gott, er ist der herr.
Was er auch immer uns giebt, er hat die macht.

203. Es wehte ein wind vom süden,
schüttelte die baumgipfel.
Dass es uns so geht,
darüber ist mein herz wütend geworden.

204. *kə̂zarə̂p kəjaš čə̂kkan čakta*
ə̂smutə̂rγa təzälär.
un-kadaklį mə̂ltə̂k bəlän
ač jöräkni özälär.

205. *kə̂zarə̂p čə̂kkan kəjaška*
karši barma, pəšärsəŋ!
dus-išlärdin ajə̂rə̂lγač
sikərəp utka tösärsəŋ.

206. *kə̂zlar barə̂r alγanγa,*
bürkən kə̂ŋγə̂r salγanγa.
aldanmasə̂n mallarγa,
barsə̂n säwgän jarlarγa.

207. *kə̂zlarda kə̂zə̂l aj kijädər*
kə̂zarə̂buk kəjaš čə̂kkanda.
kə̂zlarnə̂ŋ bar kə̂zə̂γuwį
səzə̂lə̂p mįjə̂k čə̂kkanda.

208. *kə̂zlarda čə̂γar aj ujə̂nγa*
jazγįda saban-tujə̂nda.
kə̂zarə̂pta kəjaš čə̂kkanda
bəs bulə̂rbə̂s sunə̂ŋ bujə̂nda.

209. *kə̂zlarnə̂ŋ bar bər törlösi*
kə̂zarə̂p pəškän čijädi.
anə̂ŋda bar bər törlösi
kənən salγan bijädi.

---

204. Wenn die sonne errötend aufgeht,
stellt man (die soldaten) auf zur revue.
Mit dem zehnpfundigen gewehr
zerreisst man das hungrige herz.

205. Gegen die rot aufgehende sonne
gehe nicht, du wirst verbrannt!
Von den freunden geschieden
wirst du ins feuer springen.

206. Das mädchen heiratet den, der sie nimmt,
der die pelzmütze schief auf den kopf setzt.
Möchte sie sich nicht von reichtümern verleiten lassen,
sondern ihren herzgeliebten heiraten!

207. Die mädchen kleiden sich rot,
wenn die sonne errötend aufgeht.
Die mädchen sind entzückt,
wenn sich die milchhaare auf den oberlippen der jünglinge zeigen.

208. Die mädchen gehen spielen
auf dem frühlingsfest Sabantuj.
Wenn die sonne errötend aufgeht,
werden wir am ufer des flusses sein.

209. Es giebt eine sorte von mädchen,
die sind wie rote, reife kirschen.
Es giebt auch eine andere sorte von ihnen,
die sind wie stuten, die zu früh geworfen haben.

210. *kə̂zlarnə̂ŋ bar bər törlösi*
kə̂zarə̂p pəškän šiläkti.
anə̂ŋda bar bər törlösi
töbö töškän čiläkti.

211. *kə̂zlarnə̂ŋ bar bər törlösə*
urap kujγan ukadį.
anə̂ŋda bar bər törlösə
jimərəlgän sukadį.

212. *kə̂zlarnə̂ŋ bar bər törlösə*
üsü tərγan göl köbök.
anə̂ŋda bar bər törlösə
suwį kitkän kül köbök.

213. *kə̂zlar urə̂r uakną̧,*
šəma kujar alar zuratną̧.
akə̂lį juk, biz umanį,
kə̂zlar sijär duraknį.

214. *kə̂zə̂lda kə̂zə̂l aj börlögän*
jul bujlarə̂na təzəlgän.
bəznəŋdä köbök bar mikän
bərəbəs öčön bərəbəs özölgän?

---

210. Es giebt eine sorte von mädchen,
die sind wie rote, reife beeren.
Es giebt auch eine andere sorte von ihnen,
die sind wie eimer mit ausgefallenem boden.

211. Es giebt eine sorte von mädchen,
die einem gewindeten posament ähneln.
Es giebt auch eine andere sorte von ihnen,
die einem zerbrochenen pfluge ähneln.

212. Es giebt eine sorte von mädchen,
die wachsenden rosen ähneln.
Es giebt auch eine andere sorte von ihnen,
die einem ausgetrockneten see ähneln.

213. Die mädchen schneiden getreide,
sie stapeln einen glatten getreideschober auf.
Er hat gar nicht verstand, er ist ohne vernunft,
die mädchen lieben einen dummkopf.

214. Rote und rote steinbrombeeren
wachsen am wege an einander gereiht.
Giebt es wohl noch solche wie wir,
die sich gegenseitig so innig lieben?

215. *kə̂zə̂l jawlə̂k, ak ɵjɵk,*
nigä anə̂ jumi̯sə̂ŋ?
min ülänmägän, sin jäš,
nigä minə sümisəŋ?
süjäm sinə, alam üzəmä,
ikə altə̂n biräm siŋa.
ikə altə̂n birsäm siŋa,
ɵnɵtmasə̂ŋ sin minə.

216. *kə̂čkə̂rmaj, küki, aj kar-*
šə̂mdaj,
kə̂čkə̂rsanaj aγač basə̂ndaj!
sin kə̂čkə̂rmasaŋd(a) aj karšə̂mdaj,
törli χasərät minəm bašə̂ndaj.

217. *kə̂čkə̂rma, küki, kə̂čkə̂rma!*
kə̂čkə̂rsaŋda, säni atarlar.
kijəndä, jani̯, kil, süwəšik!
süwəššäk'ä, säni jatka satarlar.

218. *maturda kə̂zlar ɵzɵn kijä,*
itägi jirgä tijä.
üzi ujni̯, üzi kɵlä,
üzi jəgətlär süwä.

219. *mənär idəm, taw bijək,*
töšär idəm, tamə̂rlə̂k.
jäš bašima χasərät awə̂r,
χɵdaj birsən sabə̂rlə̂k!

---

215. Ein rotes tuch und weisse strümpfe,
warum wäschest du sie nicht?
Ich bin unverheiratet, du bist jung,
warum liebst du mich nicht?
Ich liebe dich, nehme dich zur frau,
ich gebe dir zwei goldstücke.
Wenn ich dir zwei goldstücke gebe,
so wirst du mich vergessen.

216. Rufe mich nicht an, du kuckuck,
rufe in der krone des baumes!
Wenn du mich auch nicht anrufst,
so giebt es ja manchen kummer in meinem kopf.

217. Rufe nicht, du kuckuck, rufe nicht!
Wenn du auch rufst, so wird man dich schiessen.
Kleide dich an, mein herz, komme, lass uns lieben!
Wenn wir auch uns lieben, so wird man dich doch einem fremden verkaufen.

218. Das hübsche mädchen zieht lange kleider an,
der saum berührt die erde.
Sie spielt und lacht
und liebt die burschen.

219. Ich würde den berg ersteigen, er ist hoch.
Ich würde hinabsteigen, der weg ist voll baumwurzeln.
Meinem jungen kopf ist der kummer schwer,
gebe gott mir geduld!

220. *məndəmdä kajə̂n aj bašə̂na*
žilpərdäbük təryan tuz öčön.
un-židi tön jəkəm kaldi̯
un-biš jäšär kə̂z öčön.

221. *məndəmdä tawya, saldə̂m tamya*
imängä tögöl, talya.
bik maturlarya aldanə̂p
jämsəs jarlardi̯n buš kalma!

222. *məndəmdä tawnə̂ŋ aj bašə̂na*
ələ jullar kararya.
beznəŋ kuldi̯n kilər mikän
səs duslarya jararya?

223. *məndəmdä tawnə̂ŋ bašina,*
utə̂rdə̂mda jäšəlük tašina.
nilärdä kiləp nilär kitmäs
ir-jəgətlärnəŋ bašina!

224. *min kitkän idəm kükinəŋ ajə̂nda,*
min kaᵗtkanda jafrak kalmayan kajə̂nda.
isäpläp ujlap karasam,
öč čitbirtak kilgän ajə̂ma.

---

220. Ich kletterte auf den gipfel der birke
wegen des flatternden bastes.
Siebzehn nächte ist mein schlaf ausgeblieben
wegen eines vierzehnjährigen mädchens.

221. Ich erstieg den berg, ich erblickte
nicht eine eiche, sondern eine weide.
Gieb acht, dass du nicht, von den hübschen betrogen,
sogar ohne hässliche liebhaberinnen bleibst.

222. Ich erstieg den gipfel des berges
um die grossen wege anzuschauen.
Werden wir wohl
euch zu gefallen sein können, o freunde?

223. Ich erstieg den gipfel des berges,
ich setzte mich auf einen grünen stein.
Was alles passiert nicht
den jungen männern!

224. Ich ging weg in dem monat, in dem der kuckuck seine stimme hören lässt.
Als ich zurückkam, war kein blatt mehr an der birke.
Wenn ich recht genau ausrechne,
habe ich drei viertelrubelstücke im monat verdient.

225. *očarda očar, talya kunar*
sarį sanduyačnə̂ŋ balasį.
jəyərəpta čəyə̂p suwə̂rə̂p übär
jakšį atalarnə̂ŋ balasį.

226. *östöŋädä kigän külmägəŋnəŋ*
timgəl timgəl ayį bar.
illi məŋnək akə̂lə̂ŋ bar,
jözgä kürkämnəgəŋ tayə̂da bar.

227. *östöŋä kigän külmägəŋnə*
öställärgä salə̂p kiskänsəŋ.
mə̂ndįda matur bulmas idəŋ,
bayalmasį ašap üskänsəŋ.

228. *sabančəlar kärwančəlar*
kilälär šul šaulašə̂p.
därtəŋ bulsa, čə̂k jabə̂šə̂p!
alalmaslar daulašə̂p.

229. *sakmarda buji sar(ə̂) usak,*
sar(ə̂) usaknə̂ŋ töbi sarə̂msak.
säwgändä jarə̂ŋ kuštan bulsa,
ašatə̂r šul ballį bawə̂rsak.

225. Es fliegt und fliegt, lässt sich auf dem weidenbaum nieder,
das junge der gelben nachtigall.
Sie läuft hinaus und giebt einen kuss,
das kind von braven eltern.

226. Das hemd, das du angezogen hast,
ist weiss getupft.
Du hast einen verstand, der fünfzigtausend (rubel) wert ist,
und dabei hast du noch ein hübsches gesicht.

227. Das hemd, das du angezogen hast,
hast du auf einem tisch zugeschnitten.
Von gartenäpfeln geniessend bist du aufgewachsen,
sonst würdest du nicht so schön sein wie du bist.

228. Die pflüger und die karawanenführer
kommen mit grossem lärm.
Wenn du lust hast, so heirate!
Man wird dich nicht durch einen prozess (zurück)nehmen können.

229. Am ufer des Sakmars[1] (wächst) eine gelbe espe,
unter der gelben espe (wächst) knoblauch.
Wenn dein herzliebchen mutwillig ist,
so verpflegt sie dich mit honigkuchen.

[1] ein nebenfluss des Urals.

230. *sakmardaj salkə̂n, suwį dulkə̂n.*
dulkə̂nnarį bəzni kakmasə̂n!
bašə̂m awə̂rį, tänəm sə̂kə̂rį.
äžəllärdin χedaj saklasə̂n!

231. *saldatlarnə̂ŋ ujə̂nį*
mə̂ltə̂k bəlän kə̂lə̂čtə̂r.
bəs saldatka kitkäčtin
bəznəŋ awə̂l tə̂nə̂čtə̂r.

232. *samawə̂rlar kujdə̂m, čäjlär əčtəm*
əčlärəmük tə̂šə̂m janγanγa.
jə̂rlasə̂m kiləp jə̂rlamįmə̂n,
min jə̂rlįmə̂n səs duslarnį saγə̂nγanγa.

233. *sanduγač kajda sajə̂rįdə̂r?*
mäskäw jullarə̂nda kajə̂nda.
sin saγə̂nmį tərγansə̂ŋ ajə̂nda,
min saγə̂nam säγaf sajə̂nda.

234. *sanduγačlar kajda sajə̂rįdə̂r?*
sas bujlarə̂nda kajə̂nda.
bəs bäχə̂fli bala bulsak,
tumas idək säfär ajə̂nda.

---

230. Der Sakmar ist kalt, sein wasser wogt.
Möchten seine wogen uns nicht treffen!
Mein kopf ist schwer, ich habe schmerzen im körper.
Vor dem tode behüte mich gott!

231. Die spielzeuge der soldaten
sind das gewehr und der sabel.
Seitdem wir soldaten wurden,
ist unser dorf ruhig.

232. Ich stellte die theemaschine auf, ich trank thee,
weil ich in- und auswendig einen brennenden schmerz empfand.
Ich singe nicht deswegen, weil ich dazu lust spüre,
ich singe, weil ich mich nach euch sehne, o freunde.

233. Wo schlägt die nachtigall?
An dem nach Moskau führenden wege in einer birke.
Du lebtest einen monat ohne dich (nach mir) zu sehnen,
ich sehne mich (nach dir) jede stunde.

234. Wo schlagen die nachtigallen?
Am rande des morastes in einer birke.
Wenn wir glückskinder wären,
so wären wir nicht in dem monate Säfär geboren.

235. *sanduγač sajə̂rar aj tä-
χə̂təndä
irtä-namazlarnə̂ŋ waχə̂tə̂nda.
kə̂zlarda digän kə̂zə̂l alma
kiräk bulə̂r jəgət-waχə̂tə̂ŋda.*

236. *sanduγač sajə̂rar čuk čuk
dip,
kunə̂p sajə̂rar jirəm juk juk dip.
üz dus-išəm arasə̂nda
min jə̂rlįmə̂n bäχə̂təm juk juk dip.*

237. *sanduγač sajə̂rį aj čup
čup dip,
sajə̂rar jirəm juk juk dip.
bəräuläri jöri mal juk dip,
bəräwläri jöri jar juk dip.*

238. *sanduγačta köbök sajə̂rar
idəm,
tawə̂šlarə̂m minəm tiŋ tögöl.
jəγerəp barə̂p kürər idəm,
jəγerəp barə̂p jitär jir tögöl.*

239. *sandə̂kta sandə̂k sarį alma,
ašamasuk bulsaŋ, bašlama!
bulə̂rda bulmas jarγa aldanə̂p
bulə̂buk bətkän jarə̂ŋnį tašlama!*

---

235. Die nachtigall wird auf
ihrem thron schlagen
um die zeit des morgengebetes.
Einen roten apfel, mädchen ge-
nannt,
wirst du brauchen in deiner ju-
gendzeit.

236. Die nachtigall schlägt und
sagt „tschuk, tschuk“,
indem sie sich niederlässt, schlägt
sie und sagt: „ich habe kei-
nen platz“.
Unter meinen freunden
singe ich und sage: „ich habe
kein glück“.

237. Die nachtigall schlägt und
sagt: „tschup, tschup,
ich habe keinen platz zum schla-
gen“.
Einige gehen und sagen: „wir ha-
ben kein vermögen“,
andere gehen und sagen: „wir ha-
ben keine liebchen“.

238. Ich würde singen wie eine
nachtigall,
(aber) ich habe nicht so eine
stimme, wie sie.
Ich würde hinlaufen und sehen,
(aber) die entfernung ist so gross,
dass ich nicht hinlaufen kann.

239. Ganze kisten voll von gelben
äpfeln,
wenn du keine lust hast zu essen,
so fange (gar) nicht an!
Lasse dicht nicht betrügen von
einem liebchen, das dein
wird oder auch nicht wird,
und verlasse nicht das liebchen,
das schon dein ist!

240. *sandə̂kta sandə̂k sarį alma,*
sajlasaŋda, čə̂kmį bötöni.
əčəmdä jalkə̂n, tə̂šə̂m salkə̂n,
döŋjalarγa čə̂kmį tötöni.

241. *sandə̂kta sandə̂k sarį alma,*
sajlasaŋda, čə̂kmį bötöni.
janada jöräk, küjä bäγə̂r,
χäwalarγa čə̂kmį tötöni.

242. *sarį atlar kujdə̂m satuγa,*
sarį majlar əčtəm katuγa.
dəšmanda bəzni kürälmidər
dus-ištä bərlän tatuγa.

243. *sarį sanduγačnə̂ŋ balasə̂*
ikidä bulə̂r, öč bulə̂r.
kajada barsaŋ, bər kəjaš,
γazizdä janγa köč bulə̂r.

244. *sarį, sarį, sap-sarį*
sarį čäčäk bašlarį.
bəs sarγajmį kəm sarγajsə̂n?
kilmi sälam χatlarį.

---

240. Ganze kisten voll von gelben äpfeln,
wenn du auch aussuchst, so kommt kein unversehrter heraus.
Mein inneres ist feuer, mein äusseres ist kalt,
der rauch kommt nicht in die welt heraus.

241. Ganze kisten voll von gelben äpfeln,
wenn du auch aussuchst, so kommt kein unversehrter heraus.
Es brennt das herz, die leber steht in flammen,
(aber) kein rauch steigt in die höhe.

242. Ich bot gelbe pferde zum verkauf aus,
ich trank gelbe (geschmolzene) butter, weil ich leibschmerzen hatte.
Unsere feinde hassen uns,
weil wir mit den freunden in eintracht leben.

243. Die jungen der gelben nachtigall
werden drei, werden fünf sein.
Wohin auch immer du gehst, so giebt es éine sonne,
deiner braven seele wird es (überall) schwer sein.

244. Gelb, gelb, ganz gelb
sind die enden der gelben blüten.
Wer sollte denn verwelken, wenn nicht wir?
Es kommt kein brief mit grüssen.

245. *sat-bakčalarə̂nda sarį tal,*
sanduyačkaj kunə̂p ijəlgän.
jäšlidä säwgän jäš maturlar
χəjčtä čəkmį bänəm köŋə̂ldäm.

246. *sawə̂rį bašmak, sawə̂rį čitək*
bas jirlärni ujyįńča!
äkərən basma, bəzdin kačma,
kürim üzəm tujyįńča!

247. *sikərəptä atka məngän čakta*
burlat ə̂štannarə̂ŋ kürənsən!
kilmästä bulyač äjtəp jibär,
bänəm köŋə̂llärəm sürəlsən!

248. *sikərəp töštöm bakčaya*
alma čäčäk atkanda.
jäš kəzlarnį jäšən suksə̂n
išəgən bikläp japkanya!

249. *sikərəp töštöm bakčaya,*
bastə̂m jäšəl taktaya.
ätəkäj, änəkäj, jə̂lašmayə̂s,
kiräk buldə̂m patšaya!

---

245. Im garten steht ein gelber weidenbaum,
als die nachtigall sich auf ihm niederliess, bog er sich.
Die von der jugend an geliebten jungen schönen
gehen mir niemals aus dem sinn.

246. Mit dem grünen lederschuh, mit dem grünen stiefel
tritt die erde so lange, bis ein halbkreisförmiges stück sich herausscheidet!
Tritt nicht leise, fliehe von uns nicht weg,
damit ich dich sehe so lange, bis meine augen gesättigt werden!

247. Wenn du dich auf den rücken des pferdes schwingst,
so mögen deine grauen hosen sichtbar werden!
Wenn du einmal mein nicht werden willst, so sage es gerade aus,
es betrübe sich mein herz!

248. Ich lief hinab in den garten,
als die apfelbäume blüteten.
Die jungen mädchen soll der blitz erschlagen,
weil sie die thür so fest zusperrten!

249. Ich lief hinab in den garten,
ich trat auf ein grünes brett.
Väterchen, mütterchen, weinet nicht,
der kaiser hat mich nötig!

250. *sikərəp töštöm bijəktin*
ü-tübäsi ki̯jə̂kti̯n.
kə̂z balanə̂ŋ kuštannari̯
tətəp übär mi̯jə̂kti̯n.

251. *sikərəp töštöm, su əčtəm.*
nigä töštöm, nig(ä) əčtəm?
bə̂laj bäχə̂tsəs bulγi̯nča
nigä tudə̂m, nig(ä) üstəm?

252. *su bujlarə̂nda küb jörö-*
döm,
balawə̂zdi̯n sari̯ at bəlän.
χəjč kürmägän kəši bulsa,
tanə̂šərγa bula χat bəlän.

253. *suda balə̂k aj jözädər,*
sunə̂ŋ salkə̂nnarə̂n sizädər.
jäšli säwgän jäš maturlar
ač üzäkni šəlar özädər.

254. *suda balə̂k küp bulə̂r,*
kərban balə̂k bər bulə̂r.
ildä matur küp bulə̂r,
säwgän jarə̂ŋ bər bulə̂r.

---

250. Ich sprang von der höhe hinab,
von der firste des daches.
Das mutwillige mädchen
ergreift deinen schnurrbart und küsst dich.

251. Ich lief hinab (an das ufer) und trank wasser.
Warum lief ich hinab, warum trank ich?
So unglücklich wie ich bin,
warum wurde ich geboren, warum wuchs ich auf?

252. An den flussufern bin ich viel gefahren
mit einem pferd, das gelber ist als wachs.
Mit einem menschen, den man niemals gesehen hat,
kann man durch einen brief bekanntschaft machen.

253. Im wasser schwimmt der fisch,
er spürt die kälte des wassers.
Die von der jugend an geliebten jungen schönen
zerreissen ein hungriges herz.

254. Im wasser giebt es viel fische,
aber nur einen (mit dem namen) brassen.
Im dorf giebt es viel mädchen,
aber nur eines ist dein herzliebchen.

255. *su östöndä al(a) ürdäk*
bərkəldi̯dər ülärgä.
kəzəŋ bulsa, bir kijäwgä,
tilmərmüsən übärgä!

256. *su östöndä iki sal,*
bərsi kajən, bərsi tal.
šul illärdä bər matur kəz bar,
awəzi̯ šikär, təli bal.

257. *šamšärif digän aj kalada*
kič-akšamsəs kapka jabəlmas.
ütkändä ɣumər, kalɣan χatər.
satəp ali̯m disäŋ, tabəlmas.

258. *šəbərda šəbər jaŋɣər jauu*
ü tübäsi kalajɣa.
süzəŋ bulsa, äjtəp jibär
uramdaɣi̯ malajɣa!

259. *šəldərdabuk akkan aj čiš-*
mädä
kanat očon juwar karləɣač.
bəs jərlami̯ kəm jərlasən?
bəs jərli̯bəs kəzlarni̯ saɣənɣač.

---

255. Die scheckige ente auf dem wasser
lässt einen gluckenden laut hören, wenn sie im sterben ist.
Wenn du eine tochter hast, so gieb sie dem freier,
damit sie nicht um küsse jammernd flehe!

256. Auf dem wasser (treiben) zwei flösse,
in dem einen sind birken, in dem anderen weiden.
In jenen dörfern giebt es ein hübsches mädchen,
ihr mund ist von zucker, ihre znnge von honig.

257. In der stadt Schamschärif
wird das thor nicht ohne abendgebet zugeschlossen.
Das leben ist vergangen, die erinnerung (allein) geblieben.
Wenn du sagst: ich will (das leben) kaufen", wird es nicht zu finden sein.

258. Der regen prasselt
auf das blechdach.
Wenn du ein wort zu sagen hast, so sage es
dem burschen, der auf der gasse steht!

259. In der quelle, die rieselnd hinfliesst,
wäscht die schwalbe die spitze ihres flügels.
Wer soll denn singen, wenn nicht wir?
Wir singen vor sehnsucht nach den mädchen.

260. *talir täŋkä dan tögöl,*
köč jitmäslək mal tögöl.
üzəŋ säwgän jarni̯ alsaŋ,
ni birsäŋdä, žäl tögöl.

261. *talir täŋkä kə̂ršawli̯,*
čitbirtakka okšawli̯.
jözgä tögöl, məŋgädä juk
səs duslarγa okšawli̯.

262. *taŋ ätäči kə̂čkə̂ra.*
ällä taŋ ata mikän?
ozata, čəγə̂p jə̂lap kala.
ällä jarata mikän?

263. *tar-awə̂zli̯ zur čülmäktä*
pəšä saldat ašlari̯.
košlar očop jitmäs jirgä
kitä saldat bašlari̯.

264. *taw bujə̂nda büdänä,*
balalari̯na sülänä.
mə̂nd(a) ujnaγan mə̂nda kalsə̂n!
üwəŋä kaʲtəp sülämä!

---

260. Der thaler ist kein ruhm,
es giebt kein (so grosses) vermögen, dass man es nicht erwerben könnte.
Wenn du dein eigenes herzliebchen zur frau nimmst,
so thut dir nichts leid, was du auch immer (für sie) giebst.

261. Der thaler ist mit einem reif versehen,
er ist einem viertelrubelstück ähnlich.
Unter hundert und sogar tausend menschen
giebt es niemand, der euch ähnlich wäre, o freunde.

262. In der morgendämmerung kräht der hahn.
Bricht denn der tag wirklich schon an?
Sie begleitet mich, kommt heraus und bleibt weinend nach.
Liebt sie denn mich wirklich?

263. In einem grossen topf mit enger mündung
kocht die speise der soldaten.
In ein land, wohin die vögel nicht fliegen können,
gehen die soldaten hin.

264. Die wachtel am abhang des berges
spricht mit ihren jungen.
Wer hier spielt, mag hier bleiben!
Gehe nicht nach hause und sprich nichts darüber!

265. *taw bujə̂nda karlə̂γan.*
karlə̂γanni̯ ši̯ja, ši̯ja
ak kalpaγə̂n kaldə̂rγan.
aγə̂laj bələt, aγə̂ladə̂r.
jə̂rlap jə̂lap əzläsäŋ,
ak kalpaγə̂ŋ tabladə̂r.

266. *täräzäŋnə aćə̂p jibär,*
sölgö-bašlarə̂ŋ kürənsən.
säwmästä bulsaŋ, ätəp jibär,
bänəm köŋölärəm sürəlsən!

267. *täräzäŋnəŋ ramkə̂si̯*
kara šomort aγaći.
karasana dus-išlärgä,
sanduγaćnə̂ŋ balasi̯!

268. *täräzä-töböŋ gäwχär taš*
jäšəl jakut bəlän aralaš.
üzəŋdä türdä, süzəŋ ürdä,
akə̂lə̂ŋ kaməl, bašə̂ŋ jäš.

269. *timərli arba, šin-kuĺasa*
kə̂rnə̂ŋ urtasə̂nnan jul sala.
səznəŋdä köbök uŋγan jəgət
kəši sər salmaγan kə̂zγa kul sala

---

265. Am abhang des berges wachsen johannisbeeren.
Indem sie die johannisbeeren pflückte,
verlor sie ihre weisse mütze.
Die wolke zieht hin.
Wenn du singend und weinend suchst,
wirst du deine weisse mütze finden.

266. Mache dein fenster auf,
damit die enden deines handtuches sichtbar werden.
Wenn du (mich) nicht lieben willst,
so sage es gerade aus,
damit mein herz sich betrübe.

267. Dein fensterrahmen
ist von schwarzem faulbeerbaumholz.
Schaue die freunde an,
sie sind (wie) der nachtigall jungen!

268. Dein fensterbrett besteht aus brillanten
umwechselnd mit grünen edelsteinen.
Selbst sitzt du auf dem ehrenplatz, dein wort ist hoch (geachtet),
dein verstand ist unvergleichlich, dein kopf ist jung.

269. Ein wagen mit eisenbeschlägen und beschienten rädern
macht einen weg mitten durch das feld.
Ein braver bursch, wie ihr,
legt die hand auf ein mädchen, mit dem ein anderer nicht (einmal) gesprochen hat.

270. *tup tupta baskan*
tur(ə) atəmnəŋ təjaklarį
kupkan, basalmį.
došmanda bəzni ašar idi,
jörökläri kurka, bazalmį.

271. *čäjkap čäjkap kərlär juwa.*
talmį mikän bəlägi?
arį biri kəzlar ujnį.
janmį mikän mənəŋ jörägi?

272. *čəltärlidä čana, künnär japkan.*
əčlärənä anəŋ kəm jatkan?
kičädä köŋöləŋ bəlaj tögəl idi.
köŋöllärəŋ bögən kəm tapkan?

273. *čəltärli küpər östöndä*
jöridər atnəŋ zurlarį.
səznəŋdä köbök bulsa, bulər
jännättägə χurnəŋ kəzlarį.

274. *čəltärli küpərnəŋ aj taktasən*
jiz-daγalį tur(ə) at taptasən!
kəz-balalį kəši kəzən aj saklasən,
juk-bäłasən bəzgä takmasən!

---

270. Die mit dumpfem geräusch tretenden
hufe meines braunen pferdes
sind locker geworden, das pferd kann nicht gut treten.
Der feind würde uns auffressen,
(aber) sein herz ist bange, er wagt nicht.

271. Plätschernd wäscht sie wäsche.
Ermüdet denn nicht ihr arm?
Dort und hier spielen mädchen.
Fängt denn das herz dieses burschen kein feuer?

272. Ein geschnitzter schlitten, mit leder überzogen.
Wer legte sich in ihn hin?
Gestern war dein herz nicht so.
Wer hat heute dein herz gewonnen?

273. Auf einer brücke mit geländer von schnitzwerk
geht ein grosses pferd.
Wenn es euresgleichen giebt, so sind es
die jungfrauen houris im paradies.

274. Das brett deiner brücke, die ein geschnitztes geländer hat,
betrete das braune pferd mit hufeisen von messing!
Wer eine tochter hat, gebe auf sie acht
und bringe uns nicht in ein unverschuldetes unglück!

275. *čəltärli küpər, siksän-
takta,*
mənnan baryan čakta sul jakta.
səs, duslarəm, bulyan čakta
bal, šikärlär torsən bər jakta!

276. *čəltärli čana kuzərlį,*
anəŋ tärtäläri tubəlyį.
suyada töšöp kitkän köbök
bəznəŋ duslar kitəp juyaldį.

277. *ukada köbök mįjəyəŋnį*
altən-tarak bərlän tararsəŋ.
bu akəllarəŋnį taslamasaŋ,
il bašləyįna, dustəm, jararsən.

278. *uŋyandaj jəgət šul bulər,*
tölki kuwar ači buranda.
jəgət uŋyannarə šul bulər,
jərlap jörər tönnä uramda.

279. *uramda bujlį sän kilä-
səŋ,*
ak kalpayəŋ kəŋyər kijäsən.
sänidä kəšə nik säwmäsən?
jan-sükəmnə süli bəläsəŋ!

---

275. Eine brücke von achtzig brettern mit geschnitztem geländer
liegt, wenn man von hier fährt, an der linken seite.
Während ihr, meine freunde, hier seid,
sei honig und zucker an einer seite!

276. Ein geschnitzter schlitten mit kutschenbock,
seine femerstangen sind von beinholz.
Wie einer, der ins wasser fällt,
so sind unsere freunde weggegangen und verschwunden.

277. Wie posament ist dein schnurrbart,
du kämmst ihn mit einem goldenen kamm.
Wenn du deinen jetzigen scharfsinn behalten wirst,
so wirst du, mein freund, zum oberhaupt des dorfes taugen.

278. Ein braver bursch ist der,
der den fuchs im scharfen schneesturm jagt.
Der bravste bursch ist der,
der in der nacht auf der strasse singend wandert.

279. Du kommst die gasse entlang,
du trägst die weisse mütze schief auf dem kopf.
Wie sollte ein mensch dich nicht lieben?
Du verstehst ja so herzallerliebst zu reden!

280. *uramə̂γəs tar ikän.*
kə̂zlarə̂γəs bar ikän,
ərə tögöl, wak ikän.
samaj ujnar čak ikän.

281. *uramə̂γəs tös tögöl,*
tözätüči bəs tögöl.
kə̂zlarə̂γəs jalə̂nmasa,
jalə̂nuči bəs tögöl.

282. *uramə̂ŋdi̯n uzγan čakta*
kapkaŋ bulsə̂n kaγarγa!
bütän χajlä tabalmasaŋ,
čə̂k täräzäŋ jabarγa!

283. *urman awə̂zi̯ tar bula,*
kə̂zlar awə̂zi̯ bal bula.
kə̂zlar awə̂zə̂n suwə̂rə̂p üpkäč
awə̂ru bašlar saw bula.

284. *urmanda aγač šawni̯də̂r*
jawumnaruk bulγanda.
bu jə̂rlarni̯ min jə̂rli̯mə̂n
köŋölläräm tulγanγa.

285 *urmandaγi̯ küktäkä*
pəčän ərlap ašidə̂r.
un biš jäškä jitsä kə̂zlar,
jəgət däšä bašli̯də̂r.

---

280. Eure gasse ist eng.
Ihr habt mädchen,
die nicht gross sind sondern klein.
Jetzt ist eben die rechte zeit zum spielen.

281. Eure gasse ist nicht gerade,
es ist nicht unsere sache sie gerade zu machen.
Wenn eure mädchen sich nicht verbeugen,
so ist die verbeugung nicht unsere sache.

282. Wenn ich auf deiner gasse vorbeigehe,
so sollst du ein thor haben zum anklopfen!
Wenn du keinen anderen ausweg finden kannst,
so komme heraus um deine fenster(läden) zuzumachen!

283. Der eingang in den wald ist eng,
der mund eines mädchens ist wie honig.
Wenn man ein mädchen am munde küsst,
so wird jede krankheit geheilt.

284. Es rauschen die bäume im walde,
wenn der regen fällt.
Diese lieder singe ich,
weil mein herz voll ist.

285. Der hase im walde
frisst gestohlenes heu.
Wenn die mädchen fünfzehn jahre alt werden,
so fangen sie an die burschen zu rufen.

286. *utlar janar učakta,*
zamanalar awər bučakta.
zamanalarnəŋ awər čayį
turį kildi bəznəŋ jäš baška.

287. *utərdəmda kimä türinä*
karadəmda sunəŋ töbinä.
su töplärəndä kara juk,
χodaj jazyannarən kürmi čara juk.

288. *uf alladakajəm, ber χodajəm,*
ayardįla bänəm čərajəm.
ayaryanda čəraj tis kəzarmas,
χodaj jazyan mallar juyalmas.

289. *uf alladakajəm, bər χodajəm,*
nik jarattəŋ bəzni döŋjaya?
bəzni jaratkįnča taš jaratsaŋ,
tästpiχ äjtər idi allaya.

290. *ütädər yumər, aj, ütädər.*
ütmäs yumərlärni bir χodaj!
ütmästä yumər, kiməmäs bäχət aj šul bulər:
säwgän jarlarnį bir χodaj!

---

286. Das feuer brennt im herde,
die zeit ist jetzt schwer.
Die schwere zeit
hat unsere jungen köpfe getroffen.

287. Ich setzte mich im vorderteil des kahns,
ich blickte hinab in den boden des flusses.
Auf dem boden des flusses giebt es nichts schwarzes,
die vorschriften gottes kann man nicht umhin zu sehen.

288. O Alla, du mein einziger gott,
mein gesicht ist blass geworden.
Das erblasste gesicht wird nicht bald rot werden,
das vermögen, das (uns) gott bestimmt hat, wird nicht verloren gehen.

289. O Alla, du mein einziger gott,
warum hast du uns in diese welt geschaffen?
Wenn du statt uns zu schaffen einen stein geschaffen hättest,
so würde er lautlos zu gott beten.

290. Das leben vergeht.
Gebe gott, dass das leben nicht vergehe!
Gieb uns, gott, geliebte!
Dann wird das leben nicht (vergebens) vergehen, das glück sich nicht vermindern.

291. *ərənbur digän aj taš-kala*
küp kalalarγa baš-kala.
üdämdä baši jitmäs əšni,
bər χodajôm üzi baškara.

292. *əštör urap kəm jörömäs,*
matur kəznə kəm sümäs?
kəši jarən kəši süsä,
ničək jannarəŋ kümäs?

293. *χäwada joldos ničädər?*
niča sanasaŋda, küčädər.
ničädä ajlar, niča jəllar!
γumərlärük zaja kičädər.

294. *χäwadịn očkan iki koš,*
bərsi bawlị, bərsi buš.
töšlärəmdä kürsäm, köŋölöm χuš,
ujanəp kitsäm, kujnəm buš.

295. *χäwadịn očkan kịjək kaznəŋ*
talijanskị anəŋ tamγasị.
kašəγəzda kara, bujəγəs zịfa,
mislidä boχar almasị.

---

291. Orenburg, die von stein gebaute stadt,
ist die hauptstadt von vielen städten.
Wo des menschen kraft nicht ausreicht,
da waltet gott selbst allein.

292. Wer geht ohne beinbinden,
wer liebt nicht ein hübsches mädchen?
Wenn ein fremder deine freundin liebt,
wie sollte deine seele nicht in feuer geraten?

293. Wie viel es am hohen himmel sterne giebt!
Wie viel immer du auch zählst, sie wechseln ihren platz.
Wie viel es monate, wie viel es jahre giebt!
Das leben vergeht vergebens.

294. Aus der höhe flogen zwei vögel herab,
der eine hatte eine schnur am fuss, der fuss des anderen war leer.
Wenn ich (sie) im traume sehe, ist mir wohl zu mute,
wenn ich erwache, ist mein busen leer.

295. Die wilde gans, die aus der höhe herabflog,
hat ein italienisches merkzeichen.
Eure augenbrauen sind schwarz, euer wuchs ist schön,
ihr seid mit den bukharischen äpfeln vergleichbar.

296. *alma-čəbar, aj bik čəbar,*
alma-čəbar attan tir čəγar.
səznəŋdä köbök bajlar
sušma bujlarə̂nda bər čəγar.

297. *altə̂nda kömöš čəγa, dilär,*
török patšasə̂nə̂ŋ tawə̂nda.
utə̂rγan čakta sülāšəp kalįk!
jalan šįjə̂lə̂p bulmas taγə̂nda.

298. *bašə̂ŋa kigän tübätäjəŋ*
kajsə̂ duškajə̂ŋnə̂ŋ bülägə?
ki tübätäjəŋnə, čə̂k uramγa,
jansə̂n došmannarnə̂ŋ jörägə!

299. *bašə̂n kujar bəlägənä,*
kulə̂n kujar kükrägənä.
čədį almį jörägənä
jata ikän matur kə̂zlar.

300. *bər kič jattə̂m, bər töš*
kürdəm.
töšlärəmdä atka atlandə̂m.
kürgän töšöm ras buldə̂:
səznədä kürəp šatlandə̂m.

---

296. Das getigerte pferd,
das getigerte pferd schwitzt.
So reiche personen wie ihr
giebt es nur éine am Suschma-
flusse.

297. Gold und silber wird er-
beutet, so sagt man,
auf dem berge des türkischen kai-
sers.
Wenn wir einmal hier sitzen, so
lasst uns weiter plaudern!
Immer werden wir nicht wieder
zusammenkommen können.

298. Das käppchen, das du auf
den kopf gesetzt hast,
welcher von deinen freunden hat
es geschenkt?
Setze das käppchen auf den kopf,
geh hinaus auf die strasse,
die herzen deiner feinde mögen
(vor neid) brennen!

299. Den kopf legt sie nieder
auf den arm,
die hand legt sie auf die brust.
Weil ihr herz (die liebespein) nicht
ertragen kann,
darum liegt das hübsche mädchen
(so).

300. Ich lag eines abends, ich
hatte einen traum.
Im traume bestieg ich ein pferd.
Der traum, den ich hatte, ist wahr
befunden:
ich sah euch und freute mich.

301. *bijiktä tawnə̂ŋ čijäsə*
sə̂γə̂lsada, jirgä tijäsə.
səznəŋdä köbök bulə̂rγa
kəmnəŋ kullarə̂nda kiläsə?

302. *dəŋgər dəŋgər büränä*
taw bujə̂ndan kilälä.
bər üpkäč kinänä,
„taγə̂n üp“ dijəp inälä.

303. *imändä kistəm imgänəp,*
bɵtaklarə̂ kaldə̂ tirbäləp.
kašə̂ŋda kara, bujə̂ŋ zifa.
kəmnär süwär kinänəp?

304. *irtä tɵrɵp tə̂ška čə̂ktə̂m,*
aγač bašə̂ kürənä šəš köbök.
səznəŋdä bəlän utə̂rγanə̂m
jokɵ arasə̂ndaγə̂ tɵš köbök.

305. *jɵγɵrɵp tə̂štə̂m inəškä,*
ikə kas-ana utə̂ra.
uŋγanda irlär šɵlar bulə̂r:
mäǯələs kɵrɵp utə̂ra.

306. *jul bujə̂ börlögän,*
tärmäčtä tärmäč təzəlgän.
minəmdä köbök bar mikän
sinəŋdä öčön özölgän?

---

301. Der kirschbaum auf dem hohen berge,
wenn er sich beugt, so berührt er die erde.
Euch gleich zu kommen
wer vermag es wohl?

302. Krachend rollt der balken den berg hinab.
Nach einem kuss freut sie sich
und bittet: „küsse noch einmal!“

303. Ich fällte eine eiche und that mir dabei schaden.
Ihre äste blieben in schaukelnder bewegung.
Deine augenbrauen sind schwarz, dein wuchs ist schön.
Wer wird zu seiner freude dich lieben?

304. Als ich am morgen aufstand, ging ich hinaus,
die krone des baumes kommt mir wie ein geschwür vor.
Dass ich mit euch zusammen sitze,
das kommt mir vor wie ein traum im schlafe.

305. Ich lief an's flussufer hinab,
zwei gänseweibchen sitzen da.
Ein tüchtiger mann,
der besorgt einen schmaus und sitzt da.

306. Am wege wachsen steinbrombeeren,
ihre büschel sind an einander gereiht.
Giebt es wohl einen menschen,
der so wie ich deinetwegen schluchzt?

307. *karala-čəbar karlə̂γač*
ak-idəl bujə̂, sanduγač.
sin, ǯanə̂kajə̂m, bulmaγač,
alma ašasamda, karnə̂m ač.

308. *kar(a) urmannan ütkän čakta*
jir-šiläɡən üzöp kapmadə̂m.
pitərburdan min əzlädəm,
sinəŋ köbök kəšənə tapmadə̂m.

309. *kazandaγə̂ türälär*
kamčə̂larə̂n bištän ürälär.
sinəŋdä köbök kiləp kərgäč
türälär urə̂n birälär.

310. *kazannardan kilgän türälär*
əšläjäsə barda čuklaγan.
kötöptä kötöp kaitmaγač
ikə imijən totop joklaγan.

311. *kömöštä-jözök aχə̂ktə̂r.*
miŋa kitərgä waχə̂ttə̂r.
waχə̂tə̂nda bələp jibärgängä
χirättä altə̂n täχə̂ftər.

---

307. An den ufern der Bélaja
sind bunte schwalben und nachtigallen.
Wenn du, mein liebchen, nicht da bist,
so bin ich hungrig, wenn ich auch äpfel essen sollte.

308. Als ich durch den dunklen wald ging,
pflückte und kostete ich keine gartenerdbeeren.
In Petersburg habe ich gesucht,
aber keinen menschen gefunden, wie du.

309. Die hohen herren in Kasan
flechten ihre peitschen aus fünf riemen.
Wenn ein solcher mann wie du hereinkommt,
so geben die hohen herren ihm platz.

310. Aus Kasan kamen hohe herren,
ihre geschirriemen sind alle mit quasten ausgeschmückt.
Als er nach langem warten nich zurückkehrte,
so schlief sie, indem sie ihre brüste mit den händen presste.

311. Der silberne ring ist mit einem edelstein geschmückt.
Für mich ist es zeit wegzugehen.
Wer (seinen gast) zu rechter zeit zu verabschieden versteht,
den erwartet im zukünftigen leben ein goldener thron.

312. *kərnəŋda kəzəl tölkösən*
kuwar-γəna idəm, bar bulsa.
mənda bəlaj jörmäs idəm,
bäχəflärəm minəm bar bulsa.

313. *sarə at šiktəm, samar üttəm.*
sarə atəm salkən alγan šul.
kitkändä čakta üpmi kittəm,
šanjəmnəŋ χatərə kalγan šul.

314. *sikərəp töštöm, bakča ikän,*
əčə jäšəl takta ikän.
mäšələs kerep utərərγa
səznəŋdä bəlän jakš(ə) ikän.

315. *skätər ǯäjdəm östälgä,*
östäl astəna külägä.
sin abzəkajnə min ošatam
kazannardan kilgän türägä.

316. *su bujənda saz bulər*
saz özlärəndä kaz bulər.
sinəŋdä köbök bulərγa
dönja östöndä äz bulər

317. *talir täŋkä dürt jarəm,*
dürt sum, illə biš tin.
səz, bajlar, bulmasa,
jaŋγəs bašəm ni (ə)šlim?

---

312. Den roten fuchs auf dem felde
würde ich jagen, wenn er da wäre.
Ich würde nicht so wandern (od. leben),
wenn ich glück hätte.

313. Ich spannte meinen fuchs an, ich fuhr durch Samara,
es wurde meinem fuchs kalt.
Bei der abfahrt küsste ich sie nicht,
mein liebchen fühlte sich gekränkt.

314. Ich lief hinab, dort war ein garten.
Sein boden (eig. inneres) war (wie) ein grünes brett.
Im einem fröhlichen gelage mit euch zu sitzen
ist gut.

315. Ich breitete ein tuch auf den tisch,
unter dem tisch ist schatten.
Dich, du mein bruder, vergleiche ich
mit einem aus Kasan gekommenen hohen herrn.

316. Auf dem flussufer wächst riedgras,
im riedgrase ist eine gans.
Solcher leute wie du
giebt es wenig in der welt.

317. Ein thaler macht fünftehalb rubel aus,
vier rubel, einundfünfzig kopeken.
Wenn ihr, reiche, nicht da wäret,
was würde ich, der verlassene, thun?

318. *„ću, abzi, šajarəp terma,*
buwənnarəŋnə katərma!
uŋajsəs bula jatərγa“
dijəp ätä matur kəzlar.

319. *ćürägäj-ürdäk külgä ću-*
mar
külnəŋ asəl tašəna.
nilärdä kilmäs, nilär kitmäs
ir-jəgətlärnəŋ bašəna!

320. *ǯigädä teryan tur(ə)*
atəŋ
altən ikän anən dayasə.
bu χatlədä baj bulmas idəŋ,
ataŋ birgän siŋa deγasən.

321. *ǯiktändä atəŋ jakšə ikän,*
jös jigərmə ćakərəm könönä.
sinəŋdä katənəŋ kuštan ikän.
nićä ujatəp übä tönönä?

---

318. „Still, du mein bruder, treibe nicht mutwillen,
mache deine glieder nicht steif!
So ist's unbequem zu schlafen“,
sagt das hübsche mädchen.

319. Die tancherente taucht ins wasser
auf den edelstein in dem see hinab.
Welchen schicksalen sind nicht
die jungen männer ausgesetzt!

320. Dein angespanntes braunes pferd
hat ein goldenes hufeisen.
So reich würdest du nicht sein,
wenn dein vater dir nicht seinen segen gegeben hätte.

321. Dein angespanntes pferd ist gut,
hundert und zwanzig werste (läuft es) an einem tage.
Deine frau ist mutwillig.
Wie vielmal weckt und küsst sie dich in der nacht?

Bäjətlär.

I.

1. *uram östöndä, ozon sindəktä*
kajə̂n-səŋələm jəplär aŝlajdə̂r.
un-iki jäŝär sabį kijäwəm
kočaklap üpkäč jə̂laj baŝlajdə̂r.

2. *kazandįn alγan iltər-bür-kəŋnəŋ*
anə̂ŋ kodrasə̂n nig(ä) äjländər-dəŋ?
kajn-atam, siŋa üpkäliman ŝul.
sabį balaŋnį nik üländərdəŋ?

3. *barmaγə̂s, kə̂zlar, sabį ki-jäwgä!*
sabį kijäwlär išək ačalmaj.
un-iki jäŝär sabį kijäwəm
tüŝäk östöndä jöräk basalmaj.

Längere lieder, *bäjət* **genannt.**

I.

1. In dem langen schuppen an der strasse
spült die jüngere schwester meines mannes garn.
Mein kleiner gatte, der im fünfzehnten jahr ist,
fängt an zu weinen, wenn man ihn umarmt und küsst.

2. Die kräusel an deiner lammfellsmütze, die in Kasan gekauft ist,
warum hast du sie gedreht?
Schwiegervater, ich zürne auf dich.
Warum hast du deinen sohn verheiratet, der noch ein kind ist?

3. Heiratet, ihr mädchen, kein kind!
Die kleinen gatten können die thür nicht aufmachen.
Mein kleiner gatte, der im fünfzehnten jahr ist,
vermag nicht auf dem polster das herz (der frau) zu beschwichtigen.

4. *ätəkäjəmnəŋ öč tärilkäsən.*
bər tärilkäsən ačə̂p japmadə̂m.
ätəkäj, siŋa üpkälimən šul,
sabi̯di̯n baška kijäw tapmadə̂ŋ.

5. *barmaγə̂s, kə̂zlar, sabi̯ kijäwgäj!*
kazaki̯jə̂nda üzi kijälmäj.
un-iki jäšär sabi̯ kijäwəm
kəčaklap üpkäč kə̂sə̂p süjälmäj.

6. *barmaγə̂s, kə̂zlar, sabi̯ kijäwgäj!*
čäj əčälmäjdər, awə̂zə̂ pəšäj.
un-iki jäšär sabi̯ kijäwəm
tüšäk östənnän jə̂γə̂lə̂p töšäj.

7. *atna-kič kičtän šəŋäkäjläräm*
čäkčäk pəšərä kijäw ašinaj.
ul čäkčäklärni aši almadi̯,
tuγə̂s kič kundi̯, basli̯ almadi̯.

II.

1. *„kapkaγə̂zγa kəl bulajə̂m,*
büz ati̯ŋa jal bulajə̂m!
jar dip äjtsäŋ, jar bulajə̂m!
birči, jəgət, bašmaγə̂mni̯!“

---

4. Die fünf teller meines vaters,
einen von seinen tellern habe ich weder auf- noch zugedeckt.
Vater, ich zürne auf dich,
du fandest mir keinen anderen mann, als ein kind.

5. Heiratet, ihr mädchen, kein kind!
Seinen leibrock kann er nicht selbst anziehen.
Mein kleiner gatte, der im fünfzehnten jahr ist,
kann nicht, wenn ich ihn umarme und küsse, mich liebkosend an sich drücken.

6. Heiratet, ihr mädchen, kein kind!
Er kann keinen thee trinken, sein mund wird verbrannt.
Mein kleiner gatte, der im fünfzehnten jahr ist,
fällt vom polster hinab.

7. Am donnerstag abend backen meine schwägerinnen kuchen meinem gatten zur speise.
Er konnte die kuchen nicht essen
— — — — — —.

II.

1. „Ich will eure thorwärterin sein,
ich will die mähne deines grauschimmels sein!
Wenn du mich dein liebchen nennst, so will ich dein liebchen sein!
Gieb mir, junger mann, meinen schuh!“

2. *„kapkabâzɣa kol kiräkmi,*
büz atįma jal kiräkmi?
jar dip äjtsäŋ, jar kiräkmi?
kürgänəm juk bašmaɣəŋnį.“

3. *„muńća jaksam, muńćam uzaj,*
jəgət miŋa kulən suzaj.
bašmak miŋa bigəräk nužaj.
birći, jəgət, bašmaɣəmnį!“

4. *„muńća jaksaŋ, muńćaŋ uzaj,*
jəgət siŋa kulən sussaj.
bašmak siŋa nuža bulsaj,
kürgänəm juk bašmaɣəŋnį.“

5. *„urmanda kuwak šawlajdər.*
änəkäj bašmaknį dawlajdər,
ätəkäj änəkäjni šawlajdər.
birći, jəgət, bašmaɣəmnį!“

6. *„urmanda kuwak šawlasaj,*
änəkäŋ bašmaknį dawlasaj,
ätəkäŋ änəkäŋni šawlasaj,
kürgänəm juk bašmaɣəŋnį.“

---

2. „Brauchen wir wohl eine thorwärterin,
braucht wohl mein grauschimmel eine mähne?
Wenn du dich mein liebchen nennst, — brauche ich wohl ein liebchen?
Deinen schuh habe ich gar nicht gesehen.“

3. „Wenn ich die badestube einheize, so wird das bad fertig,
ein junger mann reicht mir seine hand.
Den schuh brauche ich notwendig.
Gieb mir, junger mann, meinen schuh!“

4. „Wenn du die badestube einheizest, so wird das bad fertig,
wenn ein junger mann dir seine hand reicht.
Wenn du den schuh brauchst,
so habe ich gar nicht deinen schuh gesehen.“

5. „Im walde sausen die gebüsche.
Meine mutter fordert den schuh,
mein vater stellt die mutter zur rede.
Gieb mir, junger mann, meinen schuh!“

6. „Wenn die gebüsche im walde sausen,
wenn deine mutter den schuh fordert,
wenn dein vater deine mutter zur rede stellt,
so habe ich gar nicht deinen schuh gesehen.“

7. *„jaŋγə̂r jawsaj, jar išəlä,*
jar čitläri jüwəš bula.
tö̂ni kö̂ni übəš bula.
birči, zinaχar, bašmaγə̂mnį!“

8. *„jaŋγə̂r jawγač jar išəlsä,*
jar čitläri jüwəš bulsa,
tö̂ni kö̂ni übəš bulsa,
šəndaj biräm bašmaγə̂ŋnį.“

9. *„bašmaγə̂mnə̂ŋ baši baškaj,*
basmas idəm bu wak taškaj.
min aldandə̂m üzəm jaškaj
birči, jəgət, bašmaγə̂mnį!

10. *bašmak baši aklį kara,*
taŋ-čulpanį kalkə̂p bara.
bir bašmaγə̂m, jözö̂ŋ kara!“
„kürgänəm juk bašmaγə̂ŋnį.“

11. *mulla kə̂zə̂nə̂ŋ bašmaγə̂n*
kəjma arkə̂lə̂ tašladə̂m.
„utəs kadak bal səradə̂ŋ,
aša ataŋnə̂ŋ tašaγə̂n!“

---

7. „Wenn es regnet, so stürzt das ufer ein,
die ränder des ufers werden nass.
Tag und nacht giebt es ein küssen.
Ich bitte, gieb mir, junger mann, meinen schuh!“

8. „Wenn nach dem regen das ufer einstürzt,
wenn die ränder des ufers nass werden,
wenn es tag und nacht ein küssen giebt,
dann gebe ich dir deinen schuh.“

9. „Die spitze meines schuhes ist von besonderem leder,
ich würde nicht auf dieses kleine gestein treten.
Ich wurde betrogen zufolge meiner jugend.
Gieb mir, junger mann, meinen schuh!

10. Die spitze des schuhes ist schwarz mit weissen flecken.
Der morgenstern geht auf und wandert (am himmel).
Gieb mir meinen schuh, dein gesicht ist schwarz!“
„Ich habe deinen schuh gar nicht gesehen.“

11. Den schuh der tochter des mulla
warf ich über den zaun hin.
„Du fordertest dreissig pfund honig,
scher dich zum teufel!“

III.

1. *jabalakta jabalak karlar jawsa,*
uŋγajda bula tazlarγa.
kə̂škịda könni, suwə̂k tönni
uŋγajsə̂s bula kazlarγa.

2. *tas-čitän ürädər.*
anə̂ čərki kürädər.
čərki kiləp təšlägäčtin
tas üwənä kərädər.

3. *tas kaʲta kaladan,*
anə̂ŋ bašə̂ kanaγan.
ikə kəčək, bər mačə̂
taznə̂ŋ bašə̂n jalaγan.

4. *tas kijär čikmän, anə̂ŋ*
jakasə̂ čikkän
ikə čərki žalu tərγač
tas səbər kitkän.

5. *tas čə̂γar küpərdän,*
anə̂ŋ baši küpərgän.
ə̂šanmaγə̂s tazlarγa!
anasə̂n suγə̂p ütərgän.

III.

1. Es schneit mit grossen flokken,
das ist gut für die kahlköpfe.
An einem wintertag, an einem kalten tag
ist es schlimm für die gänse.

2. Der kahlkopf flicht einen zaun.
Ihn sieht eine mücke.
Als die mücke kam und ihn stach,
so geht der kahlkopf in sein haus hinein.

3. Der kahlkopf kehrt zurück von der stadt,
sein kopf ist blutig.
Zwei hunde und eine katze
leckten seinen kopf ab.

4. Der kahlkopf zieht den überrock an, sein
kragen ist gestickt.
Als zwei mücken eine klage anstellten,
wurde der kahlkopf nach Sibirien verschickt.

5. Der kahlkopf geht über eine brücke,
sein kopf ist angeschwollen.
Trauet nicht dem kahlkopf!
Er hat seine mutter erschlagen.

6. *tas jöröṙ ǯilännän,*
taznəŋ bašə čilängän.
taznəŋ bašən kəzlar kürgäč
tas bašənnan ǯirängän.

---

6. Der kahlkopf hat einen langen rock an,
sein kopf ist feucht.
Als die mädchen seinen kopf erblickten,
ekelten sie sich vor ihm.

Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1900.

Auszüge aus den sitzungsberichten der Finnisch-ugrischen Gesellschaft im j. 1900.

Matkakertomus ostjakkien maalta.

(Esitetty Seuran kokouksessa toukokuun 24 p:nä 1900.)

Suomalais-ugrilaiselle Seuralle.

Kaksi vuotta on kohta kulunut siitä, kun Suomalais-ugrilaisen Seuran matkarahoilla avustettuna läksin Suomesta tutkimusmatkalleni Siperiaan, sikäläisten ostjakkien luo. Vaikka tutkimukseni vasta puolitiessään ovatkin, lienee kuitenkin syytä nyt tehdä selkoa matkan kulusta muutamin piirtein, varsinkin kun erityisistä, etupäässä postinkulun vaikeuden aiheuttamista syistä en ole ollut tilaisuudessa kertomusta Seuran vuosipäiväksi toimittamaan.

Toukokuun 26 p:nä v. 1898 jätin Suomen. Tarpeelliset viralliset muodollisuudet Pietarissa suoritettuani jatkoin matkaani suoraan Siperiaan, Tobolskin kaupunkiin, jossa viivyin enemmän kuin puolitoista kuukautta. Tähän viipymiseen olin pakotettu kartuttaakseni venäjänkielen-taitoani, ja siihen olin velvoittautunut Yliopiston kanslerinvirastoon jättämässäni, hyväksytyssä matkarahahakemuksessa. En rajoittunut kuitenkaan Tobolskissakaan yksinomaan venäjän oppimiseen. Pienenlainen, mutta sittenkin mielenkiintoa herät-

tävä lääninmuseo tarjosi jo tuossa kaupungissa jonkun verran tilaisuutta tutustumaan ostjakkirahvaan elintapoihin. Museo, joka syntymisestään ja kehittymisestään saa kiittää yksinomaan muutamien virkamiesten uhrautuvaa harrastusta, on ahtaasta aineellisesta asemastaan huolimatta jaksanut saada kootuksi suojiinsa ja jotenkin järjestetyksi hyvänlaisia kokoelmia eri aloilta ja eri osista Tobolskin lääniä, vieläpä oman piirinsä ulkopuoleltakin. Museon yhteyteen perustetussa kirjastossa on jo useampia tuhansia numeroita teoksia — suurin osa niistä lahjana saatua —, joissa tutkija voi löytää arvokkaita lisiä Tobolskin lääuissä asuvien kansakuntien historian, olojen ja elämän tuntemiseen. Etupäässä täällä tekemiini muistiinpanoihin perustuva on se ostjakkikansan historiaa käsittelevä kyhäelmä, jonka ennen olen Suomeen lähettänyt.

Heinäkuussa v. 1898 jätin Tobolskin ja läksin varsinaiselle työmaalleni. Laivassa matkustin Irtyshiä alaspäin n. 200 virstan päässä olevaan Demjanskoen kylään, johon olin aikonut pysähtyä tutustuakseni Demjanka-nimisellä Irtyshin syrjäjoella asuvien ostjakkien puheenparteen. Kun kielimestaria en voinut aivan paikalla saada käsiini, suostuin unkarilaisen etnografin, toht. Jankón ehdoitukseen, että tekisimme yhdessä matkan varsinaisen irtyshiläisen ostjakkialueen halki. Matkan teimme toht. Jankón omistamalla kajukilla. Pitkiä aikoja ei seuralaiseni voinut paikassaan viipyä, joten tutustuminen rahvaaseen jäi aivan pintapuoliseksi, mutta tuosta lyhyestä käynnistäkin oli jo jonkun verran hyötyä vastaisen varalle. Pieniä muistiinpanoja ostjakkein uskonnollisista käsityksistä ja menoista oli minulla tilaisuus matkan varrella tehdä. Demjanskoehen palattuani aloin varustautua matkalle Demjankaa ylöspäin. Tähän matkaan ryhdyin etupäässä sentähden, että tiesin siellä saavani nähdä ostjakkein uhrausta jumalilleen ja kuvata sen; toiseksi halusin nähdä kotoisessa ympäristössään ja toimissaan ne, joiden murretta tutkimaan olin ryhtynyt. — Matkaltani Demjankalle olen kertonut pieniä muistoja Seuran aikakauskirjassa julaistuissa matkakirjeissä, ja saman matkan saaliista on samassa paikassa painettu „Ostjakkien uhritulilla“ niminen sommitelma suureksi osaksi kokoonpantu.

Syyskuun lopulla kolusimme pitkin mataloitunutta Demjankaa takaisin Demjanskoehen, jossa silloin varsinaisesti työni alkoi, kes-

täen seuraavan vuoden helmikuulle asti. Näin pitkään viipymiseen yhdellä paikalla oli tietysti osaksi syynä tottumattomuus työhön ja kokemuksen puute, mutta suuresti haittasi työtä myöskin kielimestarini taipumus vapaapäivien viettoon — paha tapa, josta häntä ei tahtonut saada luopumaan virallisilla eikä „virattomilla" keinoilla. Lisäksi meni mieheltäni jonkun verran aikaa virkavelvollisuuksiensa täyttämiseen — hän oli nimittäin Demjankan ostjakkiyhdyskunnan esimies, starosta.

Helmikuussa siirryin toiselle Irtyshin syrjäjoelle, Kondalle. Kielimurre siellä eroaa demjankalaisesta jonkun verran. Työpaikakseni olin valinnut Kondan alajuoksulla olevan Krasnojarskin kylän, mutta aikomukseni oli lisäksi viivähtää viikkonen ylempänäkin saman joen varrella. Seitsemän viikkoa työskentelin mainitsemassani kylässä, mutta silloin olinkin, vasten toivoani, pakoitettu kiirehtimään Irtyshille takaisin. Lämpymät sulattivat nopeasti lumen, tiet huononivat, ja kevään viettoa en voinut Kondalla ajatella, koska siten matkani Ob-alueelle olisi tullut myöhästymään. Pistäysin ylempänä Kondan varrella kuitenkin tapaamassa erästä sankarirunojen laulajaa, jolta venäläinen Patkanov on suurimman osan keräämiänsä runoja saanut, mutta tämäkin matka oli turha, laulaja kun, nähtävästi liian väkevän Loppiaisen vieton seurauksista, oli joutunut sairasvuoteeseen. Huhtikuun puolivälissä pääsin takaisin Demjanskoehen, mutta edemmäs en voinut enää huonojen jäiden tähden päästä. Vanhassa kortteripaikassani sain istua ja odottaa jäiden lähtöä, kesän tuloa, jota toukokuussa tullut takatalvi viivästytti. Vasta toukokuun lopussa voin ruveta soluamaan Irtyshiä alaspäin ostjakkikyliä myöten. Pienempiä pysähdyksiä tein viidessä kylässä, eräässä niistä, Tsingalassa, viivyin 20 päivää. Juhannukseksi jouduin Samarovoon, Irtyshin ja Obin yhtymäpaikoille, ja silloin oli matkustukseni Irtysh-alueella loppunut, ainakin toistaiseksi. — Matkoistani Kondalla olen kertonut vähän Seuran aikakauskirjassa, ja Irtyshin varsia sekä yleensä tätä eteläisintä aluetta koskevia pikkukuvauksia on tänä keväänä painettu Valvojaan.

Alkuperäisen aikomukseni mukaan olisi minun nyt pitänyt työskennellä Samarovon ja Surgutin välillä ja sieltä vähitellen nousta

Obia ylöspäin, käydä suurilla sivujoilla ja lopettaa Vasjuganilla työni tällä n. s. eteläalueella. Mutta kun eläminen talvella syrjäisissä seuduissa, kaukana Obilta on hiukan vaivaloista ja kun talvinen kulkuyhteys sivujoille on huono, päätin viime kesän aikana koettaa saada suoritetuksi Surgutin piirin koilliskulman, etäiset Vah-joen seudut. Heinäkuussa saavuinkin Vahin kuntakylään, Larjatskoehen, johon Samarovosta lasketaan olevan n. 1,100 virstaa, ja syyskuun lopulla olin valmis sieltä lähtemään. Mutta vähäinen vilustuminen teki lopun matkatuumista. Viidettä viikkoa vuoteessa viruen sain tyytyä katselemaan miten talvi teki tuloaan vähitellen sulkien minulta kesätien ihmisten ilmoihin. Mutta ei talvitiekään nopeaan kulkukuntoiseksi tullut. Vasta marraskuun 27 p:nä voin Larjatskoesta lähteä, ja silloinkaan ei vielä ollut ajateltavakaan tavallisia jokiteitä kulkea, vaan saimme etsiä kiertoteitä poikki kankaiden, purojen ja puolisulien soiden. Joulukuun 10 päivänä olin vihdoinkin taas Surgutissa. Kielimestarin saatuani työskentelin siellä maaliskuun 22 p:ään, jolloin yksityisten asioiden tähden läksin lyhyelle käynnille kotimaahan.

Matkan tähänastisista *tuloksista* voin lyhyesti mainita, että minulla on viisi suurempaa sanastokokoelmaa — neljä „täydellistä“ ja yksi suppeampi —, joihin olen merkinnyt, paitsi sanoja, erityisiä sananmuotoja ja lauseparsia; sen lisäksi olen vielä koonnut muutamia pienempiä sanaluetteloja. Kieliopillisista seikoista olen koettanut ottaa niin tarkkaa selkoa kuin suinkin, tehden joukon muistiinpanoja sekä varsinaisissa pysähdyspaikoissani että matkankin varrella, tilaisuuden tarjoutuessa. Kielennäytteeksi olen muistiinpannut sankarisatuja, lauluja, arvoituksia sekä eri tiloissa käytettyjä rukouksia ja lauseparsia. Laulujen ja paikottain tavattavia satujen sävelmiä en sitävastoin ole voinut muistiinpanna; tämän vaillinaisuuden toivon voivani vastedes korvata. Erityistä huomiota olen varsinaisen työni ohessa koettanut omistaa ostjakkien uskonnolliselle käsitykselle ja heidän tavoilleen. Enkä ole voinut jäädä edes pintapuolin tutustumatta tutkimukseni esineenä olevan kansan aineelliseen tilaan, heidän olo- ja elinehtoihinsa. Tätä tutustumista on helpoittanut suuresti se ystävällinen avuliaisuus, jota sekä ylemmät että alemmat virkamiehet

ovat minulle osoittaneet ja josta Seuralle tahdon erityisesti huomauttaa.

Haminassa, toukokuun 21 p:nä 1900.

K. F. KARJALAINEN.

Kertomus Seuran mordvalaisten stipendiaattien keräysmatkain tuloksista.

(Esitetty Seuran kokouksessa toukokuun 24 p:nä 1900.)

III. [1]

Suomalais-ugrilaiselle Seuralle.

Sen jälkeen kuin syksyllä 1899 lähetin Seuralle viimeisen selonteon Seuran kustantamasta ersa-mordvalaisen folkloren keräyksestä, olen vielä saanut Seuran puolesta vastaanottaa kaksi vähäistä kokoelmaa, nimittäin Novaja Surkina nimisen kylän (Buguruslanin piirik.) talonpojalta ANDREJ LEONTJEVilta muutamia loitsuja ja laulun Tjushtjanj-ruhtinaasta, sekä etevimmältä keräilijältä IGNATIJ ZORINilta kokoelman, joka sisältää toista sataa sananlaskua, parikymmentä arvoitusta, puolikymmentä laulua ja mordvalaisen valankaavan. Lauluista ovat erittäin huomattavat kaksi laulua ylijumalan, *Ńiśḱe-pas*in nuoremmasta, *V́ezorgo* nimisestä tyttärestä, jonka toisessa laulussa kerrotaan tulleen nuoren mordvalaisen puolisoksi; siinä mainitaan myöskin *Ńiśḱe-pas*in vanhempi tytär *Kastargo,* josta on erään laulun johdosta ollut puhetta ensimäisessä Seuralle lähettämässäni selonteossa. Tämä laulu, ollen ainoa laatuaan, on varsin huomattava lisä mordvalaisen mytologian tuntemiseen. Valankaava jakaantuu kahteen osaan, joista edellisen lausuu vannottaja, jälkimäisen vannotettava. Perheen päämies saattaa määrätä perheensä jäsenet tekemään

[1] Ote toht. Paasosen kirjeestä. — I ja II ovat painetut Aikakauskirjan XVIII:nteen vihkoon.

tämän puhdistusvalan, kun talosta epäillään jotakin varkaan käden kautta kadonneen; valaa tehdessä astutaan kolotun niinipuun ylitse. Vala on runopukuinen, joskaan ei runomitta ole ihan yhtä säännöllinen kuin lauluissa.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

I. Zorinille olen antanut toimeksi edelleen jatkaa keräystä, m. m. panna paperille eräs toinen valankaava, joka vielä pitäisi löytymän.

Tshuraevon kylä, Birskin piirik., Ufan l., 23 p. huhtikuuta 1900.

H. Paasonen.

Matkakertomus mongolien maalta.

(Esitetty Seuran kokouksessa lokakuun 20 p:nä 1900.)

Suomalais-ugrilaiselle Seuralle.

Kesäkuun alussa vuonna 1898 allekirjoittanut matkusti Helsingistä Venäjälle. Kanslerinviraston antamat varat antoivat minulle tilaisuuden parantaa venäjänkielen-taitoani ja koota aineksia vuoritsheremissien kielen tuntemiseen. Vietettyäni kesän eräässä tsheremissiläisessä, Tushnal nimisessä kylässä (Kasanin kuvernem., Kozmodemjanskin piirik., Vilovatyj Vrag), tein saman vuoden syyskuulla matkan Kasaniin, jossa sain tiedon Suomalais-ugrilaisen Seuran päätöksestä lähettää minut stipendiaattinansa keski-Aasiaan tutkimaan mongolilaisia kieliä.

Marraskuun 6 päivänä läksin pitkälle matkalleni itään, ja saavuin Urgaan kuukautta myöhemmin. Täällä aloitin varsinaiset tutkimukseni mongolin kielessä, jota siihen asti oli perin vähän tutkittu. Täällä kohtasivat minua monet vaikeudet. Ensiksikään ei ollut saatavissa venäläis-mongolilaista tulkkia, joka olisi auttanut minua ensimäisistä vaikeuksista. Sittenkuin vihdoin olin tavannut mongolin, joka oli halukas antamaan opetusta mongolilaisessa kirjallisuudessa,

oli minun aivan mahdoton täyttää kaikkia itsevaltaisen opettajan vaatimuksia kunnianosoituksien ja anteliaisuuden suhteen. Se rajaton kunnioitus opettajaa kohtaan, jota mongolit vaativat oppilaalta, vaikutti ehkäisevästi opintojen säännölliseen kulkuun. Opiskellessani puhekieltä käytin kernaimmin apunani nuorenpuolisia henkilöitä, jotka kuitenkin olivat viralta pantavat toinen toisensa perästä ja joiden sijaan oli hankittava uusia. Kirjava itämainen elämä, sellaisena kuin se esiintyy Urgassa, on myöskin sen laatuista, että hiljainen, kokematon tulokas aluksi hukkaa sekä aikaa, työhalua että varoja, ennenkuin hän ehtii perehtyä oloihin. Niin oli ainakin minun laitani, ja opintoni edistyivät sentähden jokseenkin hitaasti. Vähitellen onnistui minun kuitenkin talven kuluessa jotakuinkin oppia mongolien puhekieltä.

Toukokuun 2 päivänä v. 1899 muutin suuresta kaupungista maalle, ja asuin koko kesän teltassa mongolien keskuudessa lueskellen muutamia pieniä mongolilaisia teoksia opettajan johdolla. Kesä kului tehdessä tuttavuutta mongolien kanssa ja tutkiessa heidän kansallisia omituisuuksiansa. Olin muun muassa läsnä suurissa kilpa-ajoissa, jotka joka kolmas vuosi pidetään Urgan läheisyydessä. Laulujen ja satujen muistiinkirjoittaminen sitävastoin ei tahtonut onnistua. Urgan ja sen ympäristön asukkailla on muuta ajateltavaa, kuin muistella lastensatuja. Lamat halveksivat mitä suurimmassa määrin kaikkea, mikä ei koske tibetin kieltä tai uskontoa. Kansa on tavattoman taikauskoista ja epäluuloista. Yksinkertaisimmassakin kysymyksessä he vainuavat salaista ajatusta. Vasta kun aikaa myöten tottuu rahvaan katsantokantaan, oppii sen kanssa sillä tavalla seurustelemaan, että pääsee asiansa perille.

Syyskuussa 1899 palasin Urgaan. Minulla oli aikomus Kovalevskin sanakirjan avulla tarkastaa nykyiskielen sanavarastoa. Mutta talven kuluessa ehdin täydellisesti käydä läpi vain III:nnen osan, syystä että kielimestari, kuten tavallista, alkoi rettelöidä. Sillä välin tein lokakuussa matkan Bajan-Tsoktuun, siellä kopioin ja valokuvasin tasangolla löytyvät uigurilaiset kivet. Kohta sen jälkeen (28 p. lokak.—4 p. jouluk.) tein matkan seuraavien paikkojen kautta: Troitskosavsk—Dzhida—Dzheltura—Amur—Bajaskholangtun luostari —Urga. Aikomukseni oli ollut jatkaa tätä kiertomatkaa Irkut-vir-

ralle ja Kosogol-järvelle saakka sekä käydä Eg-virran rannoilla asuvien sojotilaisten uriankhaitsien luona, mutta matka oli keskeytettävä lumen ja huonojen teiden tähden, ja sentähden ei matkastani ollut mitään sanottavaa tulosta. Talven kuluessa tein suunnitelmia lähteäkseni niin pian kuin mahdollista länteenpäin, ja koska jo olin oppinut kieltä sekä yhtä ja toista sen lisäksi, toivoin löytäväni sekä klassillista että kansankirjallisuutta ja uigurilaisia kiviä.

Tämän vuoden toukokuun 7 p:nä lähti pieni karavaanini Urgasta. Matkan ensimäinen päämäärä oli Tsevangin luostari. Kuljin sen suuren ylängön yli, jota etelässä ja lännessä rajoittaa Tuula, pohjoisessa ja idässä Kharaa-virta, ja huomasin sen olevan aivan toisenlaisen kuin mitä venäläisen pääesikunnan kartta näyttää. Melkein keskellä tätä ylänköä on Assogtin vuori, jonka läntisellä jatkeella, Suudzhin kukkuloilla, löysin uigurilaisella kirjoituksella varustetun kiven. Valokuvan kivestä kuin myös jäljennöksen sen kirjoituksesta olen jo aikaisemmin lähettänyt Suomalais-ugrilaisen Seuran esimiehelle, professori O. Donnerille. Kuljin Tuulan yli noin 50 km sen ja Orkhonin yhtymäkohdan yläpuolella, sekä Orkhon-virran yli vielä ylempänä.

Tehtyäni pieniä matkoja eri haaroille, saavuin, kuukauden päivät matkustettuani, kesäkuun 8 p:nä Tsevangin luostariin, jossa olojen pakosta viivyin elokuun 10 p:ään. Täällä löysin useita arvokkaita kirjallisia teoksia, kirjoitin muistiin satuja ja kansanrunoutta, sekä otin osaa mongolilaisten juhliin, uhreihin ja leikkeihin. Tsevangin luostarista suuntasin matkani Dzajin-gegenin luostaria kohden ja sieltä aioin jatkaa matkaa Erdeni-dzuhun ja Ongin-goliin. Mutta tuskin olin kulkenut puolta matkaa, kun toinen palvelijoistani karkasi. Tulisi liian laveaksi tässä ruveta kertomaan kaikista tästä tapauksesta seuraavista sivuseikoista. Siihen asti rauhallisen rahvaan keskuudessa oli levinnyt huhuja sodasta ja murhasta. Kaikkien ulkomaalaisten, jotka harjoittivat kauppaa Orkhonin ja Uljassutain välillä, täytyi suin päin koettaa päästä Venäjän rajalle. Oli mahdotonta jäädä kiihtyneen, taikauskoisen rahvaan keskuuteen, ja minun täytyi siis vielä kerran keskeyttää aloitettu matka ja rientää Troitskosavskiin, jonne saavuin syyskuun 6 p:nä.

Niiden kahden vuoden kuluessa, jotka olen viettänyt mongolien keskuudessa, olen, paitsi munta suuremman tai vähemmän arvoista, kirjoittanut muistiin 80 satua, 50 laulua ja 40 arvoitusta, kaikki khalkha-murteella. Saduista on 15 runomittaista. Sekä muodon että sisällyksen puolesta ne ovat niiden runomittaisten satujen kaltaisia, jotka akatemikko W. Radloff on löytänyt ja muistiinkirjoittanut keski-Aasian turkkilaisheimojen luona. Ne harvat kirjalliset teokset, jotka olen saanut käsiini, eivät herättäne erityistä mielenkiintoa. Arvokkaampaa on ehkä se, mitä voin kertoa niiden seutujen maantiedosta, joissa olen matkustanut. Tuulan ja Kharaan välisellä ylängöllä on muun muassa Guni-golin, Dundon ja Khalinktshinin purot, jotka kaikki virtaavat etelään tai lounaaseen ja kuivuvat aroilla. Tossangin vuorelta saa alkunsa kolme suurenlaista puroa, joista ainoastaan eteläisin on pääesikunnan karttaan merkittynä. Näitä tärkeämmät ovat (lännessä ja etelässä) Bumbot virta, (idässä ja pohjoisessa) Assogt, Khuldzhi ja Bajan-gol, jotka kaikki laskevat Orkhoniin etelästä. Orkhonin vasemmalla puolella, Kharkhiraan ja Örömin välillä on useita pieniä puroja, joista suurimmat ovat Uguldzot ja Ikhe Khuurumt. Kaikkia lähempiä yksityisseikkoja tässä en voi mainita, sillä se vaatisi kartan liittämistä tekstiin.

Jos nyt kokonaisuudeksi yhdistän kaikki, mitä olen oppinut ja tehnyt näinä kahtena vuotena, en voi salata itseltäni enkä muilta sitä, että olisi voinut koota paljon enemmän tieteen ja tulevaisuuden varalle. Ainoa millä tahdon puolustaa itseäni niiden puutteiden ja vajavaisuuksien suhteen, jotka huomaan tutkimuksissani, ovat ne monet pahat sattumat ja mieliharmit, jotka minua ovat kohdanneet. Ne riippuvat osaksi satunnaisista seikoista, osaksi omasta kykenemättömyydestäni menetellä kavalien mongolien kanssa niinkuin olisi pitänyt. En kuitenkaan epäile, että muistiinpanoissani on yhtä ja toista arvokasta. Tahdon erittäin huomauttaa niistä tutkimuksistani, jotka koskevat pohjois-Mongoliassa puhuttua elävää kieltä. Tähän asti on tehty ja julkaistu tutkimuksia etupäässä kirjakielen alalta, sellaisena kuin mongolit itse sitä lukevat ja kirjoittavat, virheineen ja epäjohdonmukaisuuksineen. Puhuttua kieltä sitävastoin ei ole tutkittu, ja siksipä olen tutkinut etupäässä tätä puolta mongolin kielestä. Minun vakaumukseni mukaan voi tämän kautta helpommin

ja varmemmin oppia oikein tuntemaan kielen monia omituisuuksia, kuin oppimalla epäilyttävää ja usein virheellistä kirjakieltä.

Olen tässä vain luonut lyhykäisen yleissilmäyksen mongolilaisiin matkoihini ja tutkimuksiini. Toivon aikanani voivani antaa Suomalais-ugrilaiselle Seuralle täydellisen matkakertomuksen kaikkine yksityiskohtineen ja oloja kuvaavine kertomuksineen.

Troitskosavskissa, syyskuun 20 p:nä 1900.

G. J. Ramstedt.

Esimiehen, professori O. Donnerin alkajaispuhe

Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikokouksessa 19 ³/xii 00.

Arvoisat läsnäolijat!

Viime kesän veriset tapahtumat Pekingissä antoivat Suomalais-ugrilaiselle Seuralle aihetta erityisiin huoliin, syystä että Seuran stipendiaatti, maisteri Lund, rouvineen oli siellä. Tieto, että he viimeisessä silmänräpäyksessä olivat pelastuneet, herätti sentähden suurta iloa, jonka rinnalla se seikka, että Lund oli menettänyt käsikirjoituksensa, kirjansa ja kokoelmansa, tuntui vähemmänarvoiselta, sillä jatkuvalla työllä voitaneen korvata ainakin suurin osa siitä, mitä on menetetty.

Saattaisihan kysyä, mikä erityinen harrastus on saattanut Suomalais-ugrilaisen Seuran tutkimusohjelmaansa ottamaan Kiinan kielen ja sinne lähettämään erityistutkijan tällä alalla. Löytyyhän vielä suunnattoman suuria aloja sekä altailaisten että suomalais-ugrilaisten kielten ja kansojen keskuudessa, jotka vaativat huolellista ja pitkäaikaista kokoamis- ja järjestämistyötä. Vaikka myönnämmekin tämän, täytyy toiselta puolen tunnustaa, että kielentutkimus meilläkin on kehittynyt niin pitkälle, ettei se enää haitatta voi rajoittua ainoastaan altailaisten kielten piiriin. Se vaikutus, mikä turkkilaisilla kie-

lillä on ollut itäsuomalaisiin, on niin suuri, että päivä päivältä käy välttämättömämmäksi tutkia ensinmainituita, ja pohjois-Aasiassa olevien muinaisturkkilaisten kivipiirroksien tunteminen on entistä enemmän kääntänyt huomion turkkilaisten kansojen muinaisuuteen. Nämät altailaiset kansat, jotka ovat asuneet Lena virran ja Konstantinopolin välisellä alueella, ovat suurimmassa osassa Aasiaa vuosituhansia olleet sangen läheisessä yhteydessä kiinalaisten kanssa. Kiinan vanhimmasta historiasta saa parhaat ja seikkaperäisimmät tiedot näistä kansoista, lyhyesti sanoen: paitsi itse turkkilaisista kielistä voi ainoastaan Kiinan kirjallisuudesta oppia tuntemaan turkkilaisten vaiheita ja sivistystä.

Monta kertaa on tuotu esiin, että Kiinan kielen ja kirjallisuuden tutkiminen jo sellaisenaan on mitä tärkein kielen- ja historiantutkimuksen alalla. Kiinan kieli ei ole sillä kielenkehitysasteella, joka ei vielä muka ole kohonnut agglutinatsioni- tai fleksioni-kannalle, niinkuin muutamia vuosikymmeniä sitte luultiin, vaan päinvastoin näyttää siltä, kuin tämä kieli muotojen kulumisen kautta olisi saavuttanut nykyisen yksitavuisen luonteensa. Jo tämä seikka tekee kiinan kielen tutkimisen niin perin tärkeäksi ihmisajatuksen kehitysmuotojen tuntemiseksi ja selvittämiseksi. Mutta inhimillisen kehityksen suhteen yleensä vieläkin tärkeämpi on se itsenäinen, omituisissa muodoissa ilmaantuva sivistys, joka vuosituhansia on vallinnut Kiinan valtakunnassa.

Ei mikään muu maailmanhistoriallinen kansa voi, niinkuin Kiinan kansa, tarjota nähtäväksi sivistystä, joka jatkuvasti vanhimmista ajoista meidän päiviimme saakka olisi ollut saman kansallisuuden ilmaus ja kuvastanut samoja henkisiä pääpiirteitä. Joskin meidän täytyy pitää tarunomaisena sitä kohtaa Kongfutsen kirjoituksissa, jonka mukaan vanhin kiinalainen kirjoitus oli keksitty jo niin vanhaan aikaan, että se meidän ajanlaskumme mukaan vastaisi neljättä vuosituhatta e. Kr., niin kumminkin se seikka, että tämä vanhin kirjoitus jo 800 e. Kr. oli vaihdettu uuteen, osoittaa, että tuo vanhempi jo vuosisatoja oli ollut käytännössä. Että kirjoitustaito jo aikaisin oli ollut olemassa, sitä todistavat välillisesti ne kronikan tapaiset kertomukset, jotka jonkinlainen historiallinen tribunaali julkaisi jokaisen keisarin hallitusajasta ja jotka Sema-Tsienin muistiinpanoissa,

tehdyt ennen vuotta 110 e. Kr., jokaisen keisarin nimen ohessa viittaavat takaperin enemmän kuin 2000 vuotta ennen meidän ajanlaskuamme. Kiinan valtiojärjestykselle pantiin jo aikaisin perustus julkisella kirjoitetun kirjallisuuden opettamisella ja sen kautta luotiin oppinut säätyluokka (kasti), jonka käsiin sitten annettiin kaikki julkinen valta. Ei mikään kansa ole niin kaukaisessa muinaisuudessa siihen määrään kuin Kiinan kansa, tunnustanut tietoa ja oppia niiksi ehdoiksi, jotka oikeuttavat yhteiskunnalliseen vaikutukseen ja valtaan, eikä missään ole käsitystä yhteiskunnan sisällisestä järjestyksestä ja lakien yhteiskunnallisesta merkityksestä niin pontevasti ja selvästi esitetty. Tahdon mainita vain yhden esimerkin Rooman ensimäiseltä kuningasvallan aikakaudelta.

Seitsemännellä vuosisadalla e. Kr., jolloin kotimaiset feodaliruhtinaat melkein tykkänään olivat hävittäneet Kiinan valtakunnan ylivallan, nimitti Tsi-maan ruhtinas, Huan-kong, Kuan-tse'n ensimäiseksi ministeriksensä v. 685. Pontevan hallintonsa, mutta etupäässä viisautensa ja oikeudenmukaisuutensa kautta hän saattoi valtakunnan herttuat ja kreivit tekemään liiton, jonka johtajana oli mainittu ruhtinas. Mutta tämä päämäärä saavutettiin etupäässä sen kautta, että ministeri esti ruhtinasta rikkomasta muille ruhtinaille annettuja lupauksia. Kuan-tse kirjoitti sarjan valtiollisia kirjoituksia, joissa hän käsitteli tärkeimpiä yhteiskunnallisia kysymyksiä, niinkuin hallituksen järjestämistä, minkälainen valta on oleva, syitä vallan kukistumiseen, lakien tarpeellisuutta, niiden henkeä ja pysyväisyyttä, hallinnon tarkastusta, ruhtinaan suhdetta ministereihinsä ja virkamiehiinsä, virkamiesten vaalia ja virkaanasettamista, uudistuksien tarpeellisuutta, y. m. Kuten näkyy, ovat nämät kaikki kysymyksiä, joita käsitellään nykyajankin yhteiskunnassa. Mutta näin laaja ja seikkaperäinen keskustelu näistä asioista edellyttää korkeammalle kehittynyttä yhteiskunnan tilaa ja henkistä kypsyyttä, kuin mitä historia tietää yhdestäkään muusta tämän ajan kansasta kertoa.

Että näin on ollut asian laita, sitä todistaa pintapuolinenkin katsaus Kiinan rikkaaseen kirjallisuuteen, jonka tuotteet useimmilla aloilla ovat maailman itsenäisimpiä teoksia. Täytyy ihmetellä sitä runollisen ja filosofisen kirjallisuuden paljoutta, minkä Intian kansa

noin kolmentuhannen vuoden kuluessa on tuottanut. Mutta sekä laajuuteen että monipuolisuuteen katsoen sitä ei voi verrata kiinalaiseen kirjallisuuteen, joka sitäpaitsi on etusijassa siinä suhteessa, että se on tärkein ja luotettavin lähde itä- ja keski-Aasian historiaan, maantietoon ja kansatieteeseen nähden. Yksi tämän kirjallisuuden huomattavimpia haaroja on sen filosofinen kirjallisuus; ensimäinen teos tällä alalla on kiinalaisten ensimäinen kanoninen kirja, Ji-king, Kiinan kirjallisuuden vanhin muistomerkki, jonka varusti selityksillä luultavasti kuningas Weng-wang (XII:nnella vuosisadalla e. Kr.). Filosofinen ajatustapa keskittyy sen jälkeen etupäässä Kongfutseen (551—479), Kiinan suureen realistiin, jonka opit olivat käytännöllistä laatua ja koskivat yksinomaan siveysoppia ja valtioelämää, sekä tämän vanhempaan aikalaiseen Laotseen, joka on edellisen täydellinen vastakohta. Kanonisessa Tao-teh-king nimisessä teoksessaan logoksesta ja hyveestä hän on esittänyt yhden muinaisajan syvämietteisimpiä panteistisia oppeja, mutta tämä oppi ei ole syvämietteisyytensä tähden voinut levitä laajalle. Näiden jälkeen tietää Kiinan historia, sekä ennen meidän ajanlaskuamme että sen jälkeen, kertoa useista etevistä ajattelijoista, valtiomiehistä ja runoilijoista, joilla on ollut suuri vaikutus maansa kehitykseen ja kohtaloihin. Tässä emme kuitenkaan voi ryhtyä heidän toimintaansa tarkastamaan.

Seikka, joka suuressa määrin on edistänyt kirjallista tuotantoa, on se, että jo 593 j. Kr. ruvettiin painattamaan kirjoja sekä noin v. 1041 opittiin käyttämään kirjasimia. Voimme saada jonkinlaisen käsityksen kiinalaisen kirjallisuuden laajuudesta, kun ajattelemme, että se valikoima klassillista kirjallisuutta, joka tämän vuosisadan alussa päätettiin toimeenpantavaksi keisari Kjan-longin käskystä, oli käsittävä 163,000 nidosta, joista vuoteen 1818 oli painatettu yli 78,000.

Onhan luonnollista, että niin pitkän ajanjakson kuluessa, jolloin Kiinan kansa on kehittänyt ominaista sivistystään, on huomattavana sekä valo- että varjopuolia, toisinaan kehitystä, toisinaan taantumista. Paitsi valtiollista vaikutustansa levittivät kiinalaiset sivistystänsä ja kirjoitustansa keski-Aasiaan jo ennen meidän ajanlaskuamme, mutta hekin puolestaan saivat vaikutuksia lännestäpäin.

Buddhalainen Lifang sanotaan tunkeutuneen Kiinaan jo 217 e. Kr., ja keisarillinen suosio saattoi Buddhan uskonnolle suurta menestystä meidän ajanlaskumme ensimäisellä vuosisadalla. Yleensä oltiin aluksi hyvin suvaitsevaisia vieraiden uskontojen suhteen. Hyvin kuvaavaa on, että valistunut keisari Thai-tsung antoi ensimäisen ministerinsä suurilla kunnianosoituksilla vastaanottaa nestorialais-papin, Olopenin, joka Syyriasta saapui Kiinaan 635 j. Kr. ja toi sinne kristinuskon. Keisari antoi itselleen esittää tämän „uuden lain", niinkuin sitä kutsuttiin; hän antoi julistuksen, jossa selitti tämän uuden opin olevan hyvän ja täydellisyyteen pyrkivän, sekä rakennutti kirkon pääkaupunkiinsa Singanfuhun. Samanlaisilla kunnianosoituksilla hän antoi vastaanottaa buddhalaisen munkin Hiuen-tsangin, kun tämä v. 645 palasi kuusitoista vuotta kestäneeltä matkalta Turkestanista ja Intiasta, tuoden mukanansa suuren kokoelman buddhalaista kirjallisuutta. Tämä sama keisari perusti sivistyksen edistämiseksi yliopiston, johon valittiin oppilaiksi tuhat nuorukaista valtakunnan kaikista maakunnista ja nämät elätettiin valtion kustannuksella. Hänen seuraajiensa aikana ylennettiin Olopen „valtakunnan suojelijan" arvoon, kirkkoja rakennettiin kaikkiin suuriin kaupunkeihin, ja uusi oppi sai monta tunnustajaa. Mutta tätä usein uudistuvaa keisarillisen suosion aikakautta seurasi taantumisen aika, joka vähitellen perinpohjin hävitti kristinuskon Kiinasta, kunnes se taas parina viimeisenä vuosisatana on siellä saavuttanut jalansijaa. Täytyy otaksua, että kristinuskon johtajat ja tunnustajat jollakin aivan erikoisella tavalla ovat herättäneet kansan vihaa, koska sekä Buddhan että Islamin uskonto on saanut miljoonia tunnustajia.

Lienee mahdotonta edeltäpäin sanoa, minkä aseman Kiinå tulevaisuudessa on saapa ihmiskunnan historiassa. Mutta kansa, johon kuuluu 400 miljoonaa ihmistä, jolla on sivistynyt luokka, joka edelleenkin voi tutustua vanhimman kirjallisuuden parhaisiin tuotteisiin, kansa, jolla, muutamien rantakaupunkien opiuminnautinnosta veltostuneita asukkaita lukuunottamatta, on vankka ruumiinrakennus, kestävä työkyky ja siihen liittyvä teknillinen taitavuus, ei niin helposti sorru niihinkään vaikeuksiin, joihin sen nyt ovat takerruttaneet europalaiset. Monet merkit viittaavat siihen, että se vain tarvitsee mun-

tamia voimakkaita, eteviä johtajia päästäkseen nykyisestä voimattomuudentilastaan ja uudestaan tullakseen valtaan. Silloin Europa pian kyllä saa olla uuden, mongolilaisvallan kaltaisen ylösnousemuksen todistajana.

Discours prononcé par le professeur O. Donner

à la séance annuelle 19 ³/xII 00.

Les évènements sanglants à Pékin, l'été dernier, inspirèrent aussi à la Société Finno-Ougrienne des craintes sérieuses au sujet de son boursier, M. Lund, qui s'y trouvait avec sa femme. Ce fut donc avec une joie d'autant plus grande que la nouvelle de leur délivrance au dernier moment fut reçue, et la perte des manuscrits, livres et collections de M. Lund était relativement moins importante, car elle pourra sans doute être presque entièrement réparée par des études continuées.

On pourrait peut-être se demander, quel était l'intérêt particulier qui déterminait la Société Finno-Ougrienne à mettre le chinois sur son programme et à envoyer un explorateur spécial en Chine. Il existe, comme on sait, encore d'immenses domaines, non seulement le domaine altaïque, mais aussi celui des langues et des peuples finno-ougriens, qui exigeront encore longtemps un travail assidu et des recherches consciencieuses. Tout en l'admettant, il faut cependant convenir que les études linguistiques ont aussi chez nous atteint un tel degré de développement qu'on ne pourrait pas, sans nuire à la cause, les réduire à ne pas dépasser les limites du domaine altaïque. L'influence qu'ont eue les langues turques sur les langues finnoises de l'est rend l'étude de ces mêmes langues turques de jour en jour plus nécessaire, et la connaissance des inscriptions en vieux-turc de l'Asie septentrionale a augmenté l'intérêt pour l'étude de l'antiquité des peuples turcs. Ces peuples altaïques, qui sont répandus du fleuve Léna jusqu'à Constantinople, ont cependant été en

rapport direct avec les Chinois, depuis des milliers d'années, dans l'Asie presque entière. C'est dans l'histoire ancienne de la Chine qu'on trouve les renseignements les plus détaillés sur ces peuples, c'est-à-dire qu'outre les langues turques elles-mêmes, il n'y a que la littérature chinoise qui fasse connaître les destinées et la culture des Turcs de l'antiquité.

Ainsi qu'il a souvent été dit, l'étude de la langue et de la littérature chinoises constitue en elle-même une des branches les plus importantes des recherches linguistiques et historiques. Le chinois ne représente pas, comme on le croyait il y a quelques dizaines d'années, une langue qui n'a pas encore atteint l'état d'agglutination ou de flexion; elle semble au contraire avoir acquis son caractère monosyllabique actuel grâce à l'usure. Déjà cette circonstance rend l'étude de la langue chinoise une des plus importantes pour apprendre à connaître les phases du développement de la pensée humaine. Mais d'une portée encore plus grande pour le développement de l'humanité en général est la culture indépendante et toute particulière qui s'est manifestée durant des milliers d'années dans le royaume du Centre.

Car aucun peuple de l'histoire universelle ne possède la même civilisation que les Chinois, une civilisation qui, depuis les temps les plus anciens jusqu'à nos jours, a sans cesse gardé l'empreinte de la même nationalité et reflété les mêmes traits de caractère. Même si le témoignage de Confutzée que la plus ancienne écriture chinoise fut inventée aussi tôt que l'an 4000 avant J.-C. appartient au domaine du mythe, il est cependant évident, par l'échange qui se fit déjà l'an 800 avant J.-C. de cette même écriture contre une nouvelle, qu'elle avait dû être en usage pendant une suite de siècles. Une preuve indirecte qu'une telle écriture existait déjà très tôt se trouve dans les témoignages en forme de chroniques qui furent officiellement rédigées, pendant le règne de chaque empereur, par une espèce de tribunal historique, et qui sont mentionnées, ainsi que le nom de chacun de ces empereurs, dans les mémoires de Sema-Tsien (écrits avant l'an 110 avant J.-C.), comme datant d'une époque plus de deux mille ans antérieure à l'ère chrétienne. L'organisation entière de l'état chinois fut déjà tôt basée sur l'instruction publique,

qui comprenait la littérature écrite, ce qui donna naissance à une caste de savants entre les mains desquels toute autorité publique est livrée. Aucun autre peuple n'a, déjà à une époque si reculée, ni à un même degré, reconnu que la science et l'instruction sont des conditions qui suffisent à donner influence et pouvoir social, et nulle part l'idée de l'organisation intérieure de la société et le sens des lois n'a été approfondi si tôt et avec autant de rigueur et de précision. Je veux seulement citer un exemple de l'époque des premiers rois de Rome.

Au 7:me siècle avant J.-C., quand les princes féodaux indigènes avaient presque anéanti le pouvoir souverain du royaume de Chine, le prince Huan-kong, souverain du pays de Tsi, fit en 685 nommer Kuan-tse son premier ministre. Par son énergique administration, mais surtout par sa sagesse et son respect pour les lois, il décida les ducs et les contes du royaume à former une confédération dans laquelle le prince occupait la première place. Il avait obtenu ce résultat surtout en empêchant le prince de rompre sa parole à d'autres princes. Dans une suite d'écrits politiques Kuan-tse traita les questions sociales les plus importantes, telles que l'organisation du gouvernement, la forme du pouvoir, les causes de sa décadence, la nécessité des lois, leur sens et leur stabilité, le contrôle de l'administration, le rapport entre le prince et ses ministres et employés, le choix et la nomination de ceux-ci, le besoin de réformes, etc. Comme on le voit, se sont toutes des questions capitales qui occupent aussi la société moderne. Mais déjà la manière étendue et en même temps détaillée de les discuter fait supposer un état social bien plus développé et une maturité d'esprit beaucoup plus grande que chez aucun autre peuple de l'histoire ancienne de cette même époque.

Déjà un premier coup d'œil sur la littérature chinoise si riche nous montre que c'est le cas; elle est aussi pour la plupart de ses branches une des plus indépendantes qui existent. On s'étonne de l'abondance de la littérature poétique et philosophique que le peuple indien a produite durant une période de trois mille ans. Cependant elle ne peut pas se mesurer en fait d'étendue ni de variété avec la littérature des Chinois, qui a en même temps la prérogative d'être

la source la plus importante et la plus exacte pour la connaissance de l'Asie, et surtout de ses parties orientales et centrales, sur le domaine de l'histoire, de la géographie et de l'ethnographie. Une des branches les plus remarquables de cette littérature est la littérature philosophique, qui date déjà du temps de leur premier livre canonique, Ji-king, qui est en même temps leur plus ancien monument littéraire, et qui contient un texte explicatif attribué au roi Weng-wang, qui vivait au 12:me siècle avant J.-C. L'esprit philosophique est ensuite le mieux représenté par Confutzée (551—479), le grand réaliste chinois, dont les doctrines ne comprenaient que le domaine moral et social, avec une tendance pratique déterminée, et par son contemporain plus âgé, Laotse, qui est le contraste absolu de celui-ci. Dans son écrit canonique intitulé Tao-teh-king, sur le logos et la vertu, il a exposé une doctrine panthéiste d'une profondeur d'esprit qui est sans pareille dans l'antiquité, mais qui précisément grâce à cette qualité ne fut que peu répandue. Après ceux-ci l'histoire de Chine peut présenter, avant et aprés l'ère chrétienne, une suite de penseurs, d'hommes d'état et de poètes remarquables, qui ont exercé une grande influence sur le développement et le sort de leur pays; nous ne pouvons cependant pas nous arrêter maintenant à décrire leur activité.

Une circonstance qui a de beaucoup contribué au progrès de la production littéraire fut l'impression des livres, qui eut lieu déjà en 593 après J.-C., et l'emploi des caractères mobiles, qui commença environ 1041. On peut se faire une idée de l'étendue de la littérature chinoise en apprenant qu'on avait calculé que le choix qui, au commencement de notre siècle, sur l'ordre de l'empereur Kjanlong, fut fait de la littérature classique, devait comprendre 163,000 volumes, dont plus de 78,000 avaient déjà été publiés en 1818.

Il est évident que, pendant la longue période durant laquelle la civilisation caractéristique du peuple chinois s'est développée, les clairs et les ombres varient, que tantôt un progrès et tantôt une réaction se fait sentir. Tout en étendant leur influence politique, les Chinois propagèrent leur culture et la connaissance de leur écriture dans l'Asie centrale, déjà avant notre ère, mais ils furent aussi eux-mêmes influencés par l'Occident. On raconte que le bouddhiste Lifang pénétra déjà

en 217 avant J.-C. en Chine, où le pouvoir impérial lui fut favorable et lui acquit beaucoup de succès au premier siècle de notre ère. En général on se montra tout d'abord très tolérant envers les doctrines étrangères. Ainsi p. ex. le sage empereur Thai-tsung ordonna à son premier ministre de recevoir avec beaucoup d'honneurs le prêtre nestorien Olopen qui vint de la Syrie en 635 après J.-C. et qui introduisit le christianisme en Chine. L'empereur se fit expliquer la nouvelle loi, comme on l'appelait; par un édit impérial il déclara que sa doctrine était bonne et qu'elle aspirait à la perfection, et fit bâtir une église chrétienne dans la capitale de Singanfu. Avec les mêmes honneurs il fit recevoir le moine bouddhiste Hiuen-tsang, quand celui-ci revint en 645, rapportant une grande collection d'écrits bouddhistes, de son expédition au Tourkestan et aux Indes, qui avait durée seize ans. Ce même empereur contribua au progrès de la civilisation en fondant une université, très importante, pour mille jeunes gens choisis dans toutes les provinces du pays et entretenus au frais de l'État. Sous son successeur, Olopen fut élevé au rang de „protecteur du royaume", des temples chrétiens furent bâtis dans toutes les plus grandes villes et sa doctrine fut embrassée par un grand nombre de disciples. Mais cette période de faveur impériale, qui se manifesta à plusieurs reprises, fut suivie d'une violente réaction, qui détruisit peu à peu la religion chrétienne en Chine, jusqu'à ce que celle-ci commença de nouveau à y gagner du terrain pendant les deux derniers siècles. Il est à supposer que ses partisans et disciples s'étaient rendus tout particulièrement odieux au peuple, car le Bouddhisme et l'Islam ont réussi à attirer des millions d'adhérents.

Quel rôle la Chine jouera-t-elle à l'avenir dans l'histoire de la civilisation, voilà ce qui est encore impossible à prédire. Mais un peuple qui se compose de quatre millions d'âmes, ayant une classe civilisée qui peut toujours encore apprendre à connaître les meilleures œuvres de sa littérature ancienne, un peuple qui, sauf les habitants de quelques villes maritimes affaiblis par l'usage de l'opium, a les privilèges d'avoir une forte constitution, de la persévérance et de la capacité au travail, jointes à l'habileté technique, ne fléchira

pas aisément, même malgré les difficultés dans lesquelles les Européens l'ont entraîné. Plusieurs signes tendent à montrer qu'elle n'aurait besoin que de quelques chefs habiles et énergiques pour survaincre sa faiblesse actuelle et pour redevenir puissante. Et alors il se pourrait que l'Europe devînt témoin d'une nouvelle résurrection, telle que fut le règne des Mongoles.

Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikertomus v. 1900.

Suomalais-ugrilaisen Seuran v. 1898 tutkimusretkille lähettämistä neljästä stipendiaatista on yksi, maist. U. T. Sirelius, tämän vuoden kuluessa suorittanut matkansa loppuun; muut kolme, maisterit K. F. Karjalainen, G. J. Ramstedt ja H. Lund jatkavat vielä paraikaa tutkimuksiansa. Sitäpaitsi Seura tänä vuonna vielä on lähettänyt uuden stipendiaatin, maisteri F. Äimän, Inarin lapin kieltä tutkimaan.

Maist. Sireliuksen tutkimuksista viime vuosikertomuksessa puhuttaessa mainittiin, että hän syyskuun loppupuolella v. 1899 oli paluumatkalla Obdorskista Surgutin piirikuntaan. Ennen Obdorskista lähtöään hän kuitenkin oli tehnyt lyhyen retken 6 peninkulmaa Obdorskin pohjoispuolella sijaitseviin Vulpashinskija-jurttiin sikäläisten ostjakkien kalastus- ja metsästysolojen tutkimista varten. Obdorkista S. senjälkeen lähti syysk. 20 p:nä eteläänpäin, suunnaten matkansa aluksi Jugan-joella asuvien Uut-jurttien ostjakkien luo, ja sitten sieltä takaisin Obille Lokasovin kylään (noin 10 penink. Surgutin yläpuolella), josta pitäen hän kävi retkillä Ivjaskinin ja Poorkorin kylissä. Viimemainitussa paikassa S. sai m. m. muistiinpanuksi muutamia ostjakkilaisia satuja sekä mytologisia aineksia. Käytyään vielä tutkimassa Agan- ja Tooromjugan-jokien ostjakkeja, joihin ei kukaan tutkija tätä ennen ollut lähemmin tutustunut, ja otettuaan samalla huomioon näiden seutujen samojedienkin metsästys- ja kalastusoloja, palasi S. joulukuun 15 p:nä Surgutiin. Tehtyään joulukuun loppupuolella ja tammikuun alkupuolella retkiä Pym-,

Salym-, Irtysh- ja Kondajokien ostjakkien luo, oli S. saanut loppuun varsinaiset ostjakkilaiset tutkimuksensa. Tutkittuaan vielä Kondan voguleja ja Tobolskin tatareja, suoritti S. viimeisen työnsä Tobolskin kaupungin museossa, kiinnittäen ensi sijassa huomionsa sen verrattain runsaihin ornamentalisiin ja puvullisiin aineksiin. Tutkimuksiensa pääesineenä S. koko ajan on pitänyt kalastusta ja metsästystä, kiinnittäen sen ohessa huomiota varsinkin rakennuksiin, mutta myöskin, sikäli kuin aika myönsi, muihin kansatieteen aloihin. Tältä toiselta matkaltaan S. sai kerätyksi esineitä neljättä sataa (esineiden ostoa varten oli käytettävissä Antellin delegatsionin myöntämiä varoja); verrattain hyvin onnistuneiden valokuvien luku nousee yli kahden sadan.

Viime vuoden marraskuun 27 p:nä lähti maist. Karjalainen Larjatskoen kylästä itäisten ostjakkien kieltä tutkimaan Surgutiin, jonne hän saapui jouluk. 10 p:nä. Kielimestarin saatuaan hän siellä työskenteli maalisk. 22 p:ään, jolloin hän yksityisten asioidensa tähden tuli lyhyelle käynnille kotimaahan. — Matkan siihenastisista tuloksista mainittakoon, että K:lla, paitsi kieliopillisia muistiinpanoja, on viisi suurempaa sanastokoelmaa ja sen lisäksi vielä muutamia pienempiä sanaluetteloja; kielennäytteiksi on koottuna sankarisatuja, lauluja, arvoituksia sekä eri tiloissa käytettyjä rukouksia ja lauseparsia. Erityistä huomiota on K. varsinaisen työnsä ohessa koettanut omistaa ostjakkien uskonnolliselle käsitykselle ja heidän tavoilleen. — Toukokuun lopulla K. lähti uudestaan matkalle, aluksi Narymiin, ja sieltä heinäkuun alussa Vasjugan-joelle, josta hän syyskuun alussa palasi, kielimestari mukanaan, Narymiin. Lokak. 3 p:nä hän läksi Narymista Surgutiin, josta käsin hän aikoo tutkia Juganin ja ylä-Obin murteita. Näillä viimemainituilla matkoilla K. on jatkanut sanakirjallisia tutkimuksiansa sekä koonnut jonkun verran kansanruunoutta ynnä — fonografin avulla — kansansävelmiä.

Viime vuosikertomuksessa on jo mainittu, että maist. Ramstedt (lokakuussa 1899) teki Urgasta matkan Bajan-tsoktuun, jossa hän kopioi ja valokuvasi muutamia uigurilaisia kivikirjoituksia. Pian sen jälkeen hän, lokak. 28 p:stä jouluk. 4 p:ään, suoritti kiertomatkan, käyden Troitskosavskissa, Dzhidassa, Dzhelturassa ja Amur Bajaskholangtuu luostarissa, josta taas palasi Urgaan. Alkujaan R.

oli suunnitellut tämän matkansa laajemmaksi, mutta luonnonesteet pakoittivat häntä rajoittumaan mainittuihin paikkoihin. Toukokuun 7 p:nä hän taas lähti matkalle Urgasta, tällä kertaa länteenpäin, Tsevangin luostari matkan määränä. Tänne hän saapui vasta kesäkuun 8 p:nä, jossa hänen, olojen pakosta, täytyi viipyä elokuun 10 p:ään. Tsevangin luostarista kävi matka Dzajin-gegenin luostaria kohti, josta sen piti jatkua Erdeni-dzuhun ja Ongin-goliin. Mutta noin puolivälissä matka, Kiinan valtakunnassa tähän aikaan vallitsevien levottomuuksien tähden, keskeytyi, ja R:n täytyi päistikkaa kiirehtiä rajan toiselle puolelle, Troitskosavskiin, jonne hän saapui syyskuun 6 p:nä. Kapineensa ja kokoelmansa hänen oli täytynyt jättää Tsevangin luostariin. Saadakseen nämät pelastetuiksi R. lähti syysk. 23 p:nä uudelleen Mongoliaan, ja kävi nyt samalla Dzajin-gegenin luostarilla ja Khara-balgassin tienoilla asti. Lokak. 29 p:nä hän onnellisesti palasi Troitskosavskiin, jonne hän toistaiseksi jää kokoelmiansa tarkastamaan ja sanakirjatyötänsä jatkamaan. Kolmen kuukauden kuluttua hän kenties on valmis palaamaan kotimaahan. — Tähänastiset mongolinkielen tutkijat ovat etupäässä rajoittuneet mongolin kirjakieleen, sellaisena kuin sitä mongolit lukevat ja kirjoittavat, virheineen ja epäjohdonmukaisuuksineen, jota vastoin elävää kansankieltä ei ole tutkittu. Koska tietysti juuri jälkimäisen tunteminen on välttämätön perustus kielihistoriallisille tutkimuksille, niin on katsottava erittäin tärkeäksi seikaksi sitä, että R. etupäässä on tutkinut juuri eri kansankielenmurteita (pohjois-Mongoliassa). Kovalevskin sanakirjaa R. tähän asti on käynyt läpi III:nnen osan. Kansanrunoutta on R. saanut kootuksi 80 tarinaa, 50 laulua ja 40 arvoitusta (kaikki Khalkha-murretta). Tarinoista on 15 runomittaisia, muodoltaan ja sisällykseltään samantapaisia kuin keski-Aasian turkkilaisheimoilla tavattavat runomittaiset tarinat. Se seikka, että tällaisia nyt on tavattu mongoleillakin, on erittäin huomattava siitäkin syystä, että m. m. tunnettu mongolien tutkija, venäläinen Pozdnějev on väittänyt, ettei sellaisia mongoleilla olisi. R:n muusta matkasaaliista mainittakoon muutamat luostareista saadut mongolilaiset teokset, kahdesta eri kohdasta (Bajan-tsoktusta ja Sudzhin ylängöiltä) saadut uigurilaisten kivikirjoitusten kopiot, sekä joukko uusia, varsin tärkeitä maantieteellisiä havainnoita. Viimeisellä retkellään Dzajin-

gegenin luostarille oli R. myös, Khuldzhi-virran lähteillä, löytänyt vanhoja raunioita ja portteja, joista ennen ei ollut mitään tietoja.

Maist. LUNDista, joka viime vuosikokouksen aikana oli Pekingissä jatkamassa kiinalaisia opinnoitansa, on toistaiseksi olemassa hyvin vähän tietoja. Viime maaliskuussa saapuneessa kirjeessä hän ilmoittaa kääntävänsä ja selittävänsä erästä ajanlukumme alkuvuosina kirjoitettua kiinalaista kielioppia, jossa myöskin tehdään selkoa kiinankielen kehityksestä. Kiinalaismetelien aikana L. vaimoineen jäi Pekingiin saarroksiin niinkuin muutkin sikäläiset europalaiset, ja lähti, kestettyään piiritystilan kovat päivät ja kadotettuaan suurimman osan tavaroitaan ja kokoelmiaan, Shanghaihin, jonne hän toistaiseksi jää jatkamaan tuntuvan häiringin kärsineitä opintojansa.

Seuran mordvalaisista, dos. H. PAASOSEN ohjaamista talonpoikaisstipendiaateista on I. ZORIN viime vuosikertomuksessa mainittujen keräystensä lisäksi saanut kootuksi toista sataa sananlaskua, parikymmentä arvoitusta, toistakymmentä laulua, 8 runomittaista rukousta, muutamia hääitkuja, 4 loitsua, kertomuksen kahdesta kevätjuhlasta ja yhdestä uhrijuhlasta sekä mordvalaisen valankaavan. Kansakoulunopettaja I. ŠKOL'NIKOV on koonnut 55 laulua, 25 loitsua, 4 rukousta, 5 hääitkua ja -laulua sekä pienen kokoelman arvoituksia ja sananlaskuja. Sitäpaitsi talonpoika A. LEONTJEV on kerännyt muutamia loitsuja sekä laulun Tušťań-ruhtinaasta.

Niinkuin jo mainittiin on maist. ÄIMÄ Seuran stipendiaattina tänä vuonna ryhtynyt Inarin lapin tutkimiseen. Ä. lähti Helsingistä matkalle heinäkuun 10 p:nä, suunnaten ensiksi matkansa Vaasan, Sundsvallin ja Trondhjemin kautta Tromsaan, jossa tunnettu lapinkielen tutkija, seminaarinjohtaja J. K. QVIGSTAD hyväntahtoisesti hänelle antoi jäljennökset eräistä lapinkieltä koskevista muistiinpanoistaan. Inarin kirkolle Ä. saapui elokuun 2 p:nä, ja on hänen työnään senjälkeen pääasiallisesti ollut Andelinin käsinkirjoitetun, laajanpuolisen sanaston läpikäyminen, joka työ näihin aikoihin lienee loppuun suoritettu. Kansanrunoutta on toistaiseksi kerättynä kolmisenkymmentä tarinaa ja pari runoa. Harjaantuakseen paremmin lapinkielen puhumiseen — johon kirkonkylässä ei ole ollut kylliksi tilaisuutta — on Ä. lokakuun alusta asunut eräässä lappalaisperheessä Muddusjärven rannalla. Joulukuulla hän toivoo kerkeävänsä läpikäydä Qvigstadin

„Nordische Lehnwörter“ teoksesta ja Wiklundin alkulappalaisesta äännehistoriasta vielä kysymättä jääneet sanat.

Seuran kirjallinen tuotanto ei tänä vuonna ole ollut yhtä runsas kuin viime vuonna, jolloin se olikin tavallista suurempi.

Painosta on tänä vuonna ilmestynyt:

1) *Suomalais-ugrilaisen Seuran aikakauskirja XVII*, jonka sisällys on seuraava: 1. K. F. Karjalainen, *Ostjakkeja oppimassa. Matkakirjeitä. I—III.* (74 s.). — 2. U. T. Sirelius, *Ostjakkilaiselta matkaltani v. 1898.* (29 s.). — 3. H. Paasonen, *Matkakertomus mordvalaisten maalta.* (13 s.). — 4. E. N. Setälä, *I. N. Smirnow's untersuchungen über die ostfinnen. Ein gutachten, an die Kaiserl. Akademie der wissenschaften zu Petersburg abgegeben von —.* (52 s.). — 5. Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1898 (36 s.), jossa ovat seuraavat kirjoitukset: Axel O. Heikel, *Ethnographische litteratur; Esimiehen, professori* Otto Donnerin *alkajaispuhe Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikokouksessa 18 ²/₁₂ 98* (myös ranskaksi); *Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikertomus v. 1898* (myös ranskaksi).

2) *Suomalais-ugrilaisen Seuran aikakauskirja XVIII*, joka sisältää: 1. K. F. Karjalainen, *Ostjakkeja oppimassa. Matkakirjeitä. IV.* (29 s.). — 2. U. T. Sirelius, *Kertomus ostjakkien ja vogulien luo tekemä[illegible] kansatieteellisestä tutkimusmatkasta v. 1899—1900.* (10 s.). — 3. Erwin Jürgens, *Ein weiterer beitrag zum Tönniscultus der esten. Vorwort von* Max Buch. (9 s.). — 4. Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista v. 1899 (49 s.): H. Paasonen, *Kertomus Seuran mordvalaisten stipendiaattien keräysmatkain tuloksista; Esimiehen, professori* Otto Donnerin *alkajaispuhe Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikokouksessa 18 ²/₁₂ 99* (myös ranskaksi); *Suomalais-ugrilaisen Seuran vuosikertomus v. 1899* (myös ranskaksi).

3) *Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia XV*: H. Franke, *Der Frühlingsmythus der Kesarsage. Ein Beitrag zur Kenntnis der vorbuddhistischen Religion Tibets* (VI + 2 + 24 + 31 s.). — Pohjois-Intiassa (Ladâkhissa) asuva saksalainen lähetyssaarnaaja H. Franke julkaisee tässä teoksessa yhden osan tibetiläisistä Kesarsaduista, jotka tähän saakka ovat olleet melkein aivan tuntemattomia. Niinkuin nyt julkaistu, kansan suusta muistiinpantu „kevät-

myytti“ osoittaa, on Kesar-satujen tieteellinen arvo sangen suureksi arvattava siihen nähden, että ne muodostavat mitä tärkeimmän lähteen tibetiläisen esibuddhalaisen kansanuskonnon tuntemiseksi. Toivottavaa on, että hra Franke saa tilaisuuden jatkaa Kesar-satujen julkaisemista; „talvimyytti“ hänellä on myöskin jo muistiinpantuna ja luultavasti piakkoin kännettynäkin. Franken teos sisältää tibetiläisen tekstin käännöksineen ynnä kielellisiä ja asiallisia selityksiä — Kuten tiedetään on Seura jo eräässä aikaisemmassa „toimitustensa“ osassa (XI) julkaissut erään toisen tibetiläistä kansanuskontoa valaisevan teoksen, nim. B. Lauferin, *Klu ₒbum bsdus pai sñiṅ po. Eine verkürzte Version des Werkes von den hunderttausend Nâga's.*

4) Axel O. Heikelin toimittaman teoksen: „*Mordvalaisten pukuja ja kuoseja. — Trachten und Muster der Mordwinen*“ tekstiosa (III + XXVII + 43 s.), joka, paitsi alkulausetta, sisältää johdannon ynnä taulujen selityksiä. Johdanto sisältää kansatieteellisiä yleishuomautuksia, selonteon aineksien järjestelystä, eri tekotapojen, tyyppien ja muotojen vertailuja sekä seikkaperäisiä selityksiä eri esineryhmistä ynnä pukujen, kuosien ja koristeiden tekotavoista. Loppuun on myöskin saatettu käytännöllistä tarvetta varten tähän teokseen liittyvä sarja

5) „*käytännöllisiä lisälehtiä*“, joita vuoden kuluessa on valmistunut loppuvihko sisältäen n:ot 31—45. — „Mordvalaisten puvut ja kuosit“, joiden ensi vihko ilmestyi jo v. 1897, ovat, vaikkakin vähitellen ilmestyen, Seuralta kysyneet paljon suurempia kustannuksia kuin muut Seuran julkaisut. Ne tulot, jotka Seuralla ovat olleet myydyistä kappaleista, voivat korvata kustannuksia verrattain vähässä määrässä. Toiselta puolen Seura voi iloita siitä tieteellisestä voitosta, jonka se tällä kansatieteellisessä ja kultturihistoriallisessa suhteessa tärkeällä julkaisullaan on saanut aikaan, ja josta ilmituovat todistuksen m. m. monilukuiset, ulkomaisissa arvosteluissa teoksesta annetut kiitoslauseet. Erittäin suotavaksi on katsottava, että Suomalais-ugrilainen Seura vastaisuudessa, mikäli sen varat riittävät, voisi tarjota tohtori Heikelille tilaisuuden jatkoksi toimittaa samanlaisia julkaisuja muidenkin suomalais-ugrilaisten kansain koristetaiteesta.

Paraikaa on painettavana:

1) *Aikakauskirjan* XIX:s osa, joka tulee sisältämään dos. Yrjö Wichmannin votjakkilaisten kielennäytteiden II:n osan (sananlaskuja, arvoituksia, satuja, kertomuksia ja tarinoita), dos. H. Paasosen keräämiä tatarilaisia lauluja, sekä sitäpaitsi, niinkuin lähinnä edellisetkin aikakauskirjat, osaston: „Otteita Suomalais-ugrilaisen Seuran keskustelemuksista." — Aikakauskirja, jota on painettu 9 arkkia, 10:s ja 11:s ladottu, valmistuu tulevan kalenterivuoden alkupuolella.

2) *Toimitusten* XVI:s osa, jonka muodostaa maist. G. J. Ramstedtin tsheremissiläis-saksalainen sanasto; painettuna on 1 $^1/_2$ arkkia ja 4:s puoliarkki ladottu.

Julkaistavaksi valmistettavina on, paitsi edellisissä vuosikertomuksissa jo mainittuja teoksia:

1) fil. kand. Oskar Kallaksen folkloristinen tutkimus virolaisista kertausrunoista, sekä

2) maisteri G. J. Ramstedtin tutkimus „äänteellisistä eroavaisuuksista mongolin kirjakielen ja Urgassa puhutun murteen välillä".

Viime vuosikertomuksessa mainittiin, että Seuran aikomuksena oli tänä vuonna ottaa osaa Parisin mailmannäyttelyyn, lähettämällä siihen näytteitä kaikista julkaisuistaan. Tämän aikomuksensa Seura on toteuttanut, koettaen sekin puolestansa, yhdessä muiden tieteellisten seuraimme kanssa, antaa ulkomaalaiselle yleisölle kuvan ja käsityksen siitä työstä, mitä tieteiden alalla meidän pohjoisessa maassamme tähän asti on saatu aikaan. — Näytteille panemansa teokset Seura on lahjoittanut Ranskan kansalliskirjastoon.

Sittenkuin hanke yhteisen talon saamiseksi tieteellisille seuroillemme viime vuoden, 1899:n kuluessa on toteutunut, on Seurakin tämän vuoden kuluessa, kesäk. 1 p:nä, muuttanut kirjastonsa ja kirjavaransa tieteellisten seurain taloon, jossa Seuran kokouksetkin syyskuusta alkaen on pidetty. Sitä ennen on Seura useina vuosina, v:sta 1892 alkaen, pitänyt asuntoa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talossa, jossa se viimemainitun seuran suosiosta ilman vuokramaksua sai sijan kirjastolleen ja kirjavaroilleen kuin myös kokouksilleen aina vuoteen 1895, josta saakka Suomalais-ugrilainen Seura, yhdessä Historiallisen Seuran, Suomen maantieteellisen Seuran ja Societas pro fauna et flora fennica'n kanssa, hallituksen myöntämällä vuotuisella

apurahalla samaisesta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talosta vuokrasi oman huoneuston.

Tämän vuoden maaliskuun kokouksessa (24 p:nä) antoi Seuran yliasiamies, varatuomari E. Polón erään Seuran perustajajäsenen puolesta, joka ei tahtonut nimeään julkaistavaksi, „Aikakauskirjarahastona“ hoidettavaksi Seuralle 6,172 mk. 80 p:iä seuraavilla ehdoilla:

„että rahaston vuotuiset korot annetaan sellaisen vastedes perustettavan, suomalaisten tiedemiesten toimittaman aikakauskirjan kannattamiseksi, joka, samalla kuin se sisältää tutkimuksia ja kirjoituksia suomalais-ugrilaisen kieli- ja kansatieteen sekä muinaishistorian alalta, myöskin tekee selkoa, mikäli mahdollista, kaikesta kirjallisuudesta sekä yleensä kaiken tutkimuksen edistyksistä suomalais-ugrilaisella työalalla;

että, jollei aikakauskirja viiden vuoden kuluessa tästä päivästä lukien tulisi perustetuksi, tai jos se, tultuaankin perustetuksi, jonkun ajan kuluttua kokonaan lakkasi, Suomalais-ugrilaisella Seuralla on täysi valta päättää sekä pääoman että sen vuotuisten korkojen käyttämisestä, ja

että tästä päivästä mainitunlaisen aikakauskirjan perustamiseen asti juoksevat korot lisätään pääomaan.“

Mainitussa kokouksessa Seura julkilausui suuren ilonsa siitä kehoittavasta ja varteen-otettavasta aineellisesta alotteesta, minkä valistunut lahjoittaja täten oli antanut, kuin myöskin vilpittömät kiitoksensa hänelle siitä luottamuksesta, minkä hän Seuralle oli osoittanut uskoessaan rahaston sen hoidettavaksi. Seura puolestansa toivoo hartaasti, että sellainen aikakauskirja, josta lahjoituskirjassa puhutaan, niin pian kuin mahdollista saataisiin aikaan, koska se tulisi edistämään niitä pyrinnöitä, jotka ovat Seurankin omia ja kun se sopivalla tavalla olisi omiansa täydentämään Seuran omia julkaisuja. Eräät kotimaiset tutkijamme ovatkin jo muutamia vuosia takaperin suunnitelleet tällaisen aikakauskirjan aikaansaamista, vaikk'eivät he, monenmoisten esteiden tähden, vielä ole saaneet tätä ajatustansa toteutetuksi.

Seuran hoidettavaksi annetun „suomenkielen ja suomensukuisten kielten tutkimuksen kannattamiseksi“ määrätyn Ahlqvistin rahaston koroista on Suomalais-ugrilaisen Seuran ja Kotikielen Seuran yhteisesti asettama valiokunta tänä vuonna antanut apurahan fil. kand. E. A. Ekmanille

Vuoden kuluessa ovat seuraavat esitelmät ja tiedonannot Seuran kokouksissa esitetty: O. DONNER: 1) Alkajaisesitelmä viime vuosikokouksessa, 2) maist. G. J. Ramstedtin mongolilaisista ja dos. H. Paasosen tshuvassilaisista tutkimuksista; K. F. KARJALAINEN: Matkakertomus ostjakkien maalta; J. MANDELSTAM: Yhteisistä piirteistä suomalaisten ja unkarilaisten mytologiassa; H. PAASONEN: Jatkuva selonteko Seuran mordvalaisten stipendiaattien keräysmatkain tuloksista; E. N. SETÄLÄ: Maisterien K. F. Karjalaisen ja U. T. Sireliuksen ostjakkilaisista tutkimuksista; U. T. SIRELIUS: 1) Ostjakkien ja vogulien luo tekemästänsä kansatieteellisestä tutkimusmatkasta v. 1899—1900, 2) Kansatieteellisestä tutkimustavasta; Y. WICHMANN: G. J. Ramstedtin mongolilaisista tutkimuksista.

Julkaisujen vaihtoon Seuran kanssa on tänä vuonna ryhtynyt: „Ecole spéciale des langues orientales vivantes" Parisissa.

Kirjeenvaihtajajäsenikseen Seura on kutsunut kansatieteen tutkijan, Moskovan yliopiston dosentin N. HARUZINin, kirjallisuushistorioitsijan, pastori W. REIMANin Liivinmaalta, kieli- ja kansatieteen tutkijan, Wienin yliopiston professorin L. VON SCHRÖDERin sekä kielentutkijan, Eötvös-kollegion professorin M. SZILASin.

Kotimaassa on vuoden kuluessa tullut Seuralle kaikkiaan 27 uutta jäsentä, nimittäin 12 perustaja- ja 15 vuosijäsentä. Ne ovat:

Perustajia:

Eklöf, A., kauppaneuvos, Porvoo.
Granlund j:or, G., kauppias, Rauma.
Juselius, F. A., puutavaraeksportöri, Pori.
Komppa, G., dosentti, Polyteknill. opiston opettaja, Helsinki.
Könönen, J., varatuomari, Helsinki.
Messman, J. V., fil. maist., toimittaja. Helsinki.
Qvickström, O. F., kapteeni, Helsinki.
Schulman, R., everstiluutnantti, Helsinki.
Serlachius, A., lakit. tohtori, Helsinki.
Tallqvist, K. L., professori, Helsinki.
Veckman, R., luutnantti, liikemies, Oulu.
Vikstén, A., pankinjohtaja, Helsinki.

Vuosijäseniä:

Brander, M. G., pastori, Lammi.
Fieandt, K., kunnallisneuvos, Padasjoki.
Hakkarainen, A., kirkkoherra, Pietari.
Johnsson, M., seminaarinjohtaja, Heinola.
Kannisto, J. A., fil. maist., Helsinki.
Karttunen, U., fil. maist., Helsinki.
Mether-Borgström, E., maanviljelyskoulunjohtaja, Padasjoki.
Ojansuu, H. A., fil. maist., Helsinki.
Pipping, K. H., dosentti, Helsinki.
Päivärinta, J. H., provasti, Lammi.
Sadenius, K. J., kolleega, Tampere.
Sirelius, U. T., fil. maist., Helsinki.
Tammelander, K. A., metsänhoitaja, Evo.
Vialén, A., kolleega, Tammisaari.
Äimä, F. K., fil. maist., Helsinki.

Vuoden kuluessa on manalle mennyt Seuran ulkomaisista jäsenistä: Seuran kunniajäsen, tunnettu vertailevan kieli- ja uskontotieteen tutkija, Oxfordin yliopiston professori FRIEDRICH MAX MÜLLER; kirjeenvaihtajajäsenet, kiinan kielen professori Parisissa, G. DEVÉRIA, joka Seurankin toimituksissa on julkaissut tutkimuksiansa, ja tunnettu kansatieteen tutkija, Moskovan yliopiston dosentti N. N. HARUZIN. Kotimaisista jäsenistä ovat kuolleet: perustajajäsenet: täysinpalvellut professori, kanslianeuvos ZACHARIAS JOACHIM CLEVE, kapteeni CARL AUGUST EKSTRÖM, senaattori, kenraaliluutnantti CHRISTIAN THEODOR OKER-BLOM, esittelijäsihteeri, valtioneuvos FREDRIK IMMANUEL PALMROTH ja senaattori, hovimestari vapaah. SAMUEL VERNER VON TROIL, sekä vuosijäsen: yliopettaja ja mallilyseon johtaja, professori CARL JOHAN LINDEQVIST.

Seuran toimimiesten vaalissa viime vuosikokouksessa tapahtui sellainen muutos, että kirjavarainhoitajaksi valittiin fil. maist. J. A. KANNISTO dosentti A. R. NIEMEN sijaan, joka oli lähtenyt tieteelliselle tutkimusmatkalle. Seuran toimimiehinä ovat siis kuluneena vuonna olleet: esimiehenä professori O. DONNER, varaesimiehenä professori E. N. SETÄLÄ, ensimäisenä sihteerinä dosentti Y. WICHMANN, toisena sihteerinä professori J. J. MIKKOLA, rahavartijana kamreeri J.

Höckert, kirjastonhoitajina fil. kand. E. A. Ekman ja professori K. Krohn, kirjavarainhoitajana fil. maist. J. A. Kannisto ja yliasiamiehenä varatuomari E. Polón. — Tilintarkastajiksi valittiin viime vuosikokouksessa fil. toht. Z. Castrén ja kolleega O. Hallstén.

Helsingissä, joulukuun 3 p:nä 1900.

Rapport annuel de la Société Finno-Ougrienne. Année 1900.

Parmi les quatre boursiers que la Société Finno-Ougrienne avait, en 1898, envoyé faire des voyages d'exploration il n'y a qu'un, M. U. T. Sirelius, qui ait achevé son expédition dans le courant de cette année; les trois autres, MM. K. F. Karjalainen, G. J. Ramstedt et H. Lund continuent à l'heure qu'il est leurs recherches. Outre ceux-ci la Société a cette année envoyé encore un nouveau boursier, M. F. Äimä, pour étudier la langue des Lapons d'Inari.

Quand il fut question dans le dernier rapport annuel des recherches de M. Sirelius nous avons dit qu'il revenait, vers la fin de septembre 1899, d'Obdorsk et s'acheminait vers le district de Surgut. Avant de quitter Obdorsk il avait cependant fait un court séjour dans les „jurts" de Vulpašinsk, situé à 6 lieues au nord d'Obdorsk, pour étudier la chasse et la pêche des Ostiaks de ces parages. D'Obdorsk M. S. se dirigea ensuite, le 20 septembre, vers le sud, commençant par les Ostiaks des jurts de Ut, habitant les bords du fleuve Jugan, puis il revint vers l'Ob, au village de Lokasov (à 10 lieues environ au nord de Surgut), d'où il fit des excursions jusqu'aux villages de Ivjaskin et de Pokor. A ce dernier endroit M. S. recueillit entre autres quelques contes ostiaks ainsi que des matériaux mythologiques. Après avoir encore fait des recherches parmi les Ostiaks habitant les bords des fleuves d'Agan et de Toromjugan, qu'aucun explorateur n'avait jusque là étudiés de plus près, et tout en étudiant en même temps la chasse et la pêche des Samoyèdes de ces parages, M. S. revint le 15 décembre à Surgut. Après avoir fait à la fin de décembre et au commencement de janvier des expéditions chez les Ostiaks habitant

les bords des rivières de Pym, de Salym, d'Irtyche et de Konda, M. S. avait terminé ses études ostiakes. Il étudiait aussi les Vogoules et les Tatares de Tobolsk, et achevait son travail au musée de Tobolsk, où surtout la collection assez riche d'ornements et de costumes attirait son attention. M. S. a toujours considéré comme étant son but essentiel d'étudier la chasse et la pêche, tout en examinant en même temps les constructions et autres branches de l'ethnographie, autant qu'il en a eu l'occasion. Pendant cette seconde expédition M. S. a recueilli plus de trois cents objets (l'achat de ces objets se fit moyennant une somme accordée par la délégation des fonds Antell), le nombre des photographies, assez bien réussies, monte à plus de deux cents.

Le 27 novembre de l'année dernière M. Karjalainen quitta le village de Larjatskoe et se rendit à Surgut, où il arriva le 10 décembre, pour y étudier la langue des Ostiaks de l'est. S'étant procuré un maître de langue ostiake, il y travailla jusqu'au 22 mars, où ses affaires personnelles l'obligèrent à faire un court séjour dans son pays. — Parmi les résultats que le voyage de M. K. avaient jusqu'alors donnés, il faut mentionner, sauf les notes linguistiques prises par lui, ses cinq grand glossaires et encore plusieurs listes de mots; en fait d'échantillons de langue il a recueilli des contes héroïques, des chants, des énigmes ainsi que des prières et des phrases employées à diverses occasions. Tout en procédant à son travail essentiel, M. K. a. cependant étudié avec un intérêt spécial les notions religieuses et les coutumes des Ostiaks. — A la fin du mois de mai M. K. se mit derechef en route, cette fois il commença par Narym, et de là il se rendit au commencement de juillet à la rivière de Vasjugan, d'où il revint au commencement de septembre à Narym, emmenant un maître de langue avec lui. Le 3 obtobre il quitta Narym et se rendit à Surgut, d'où il a l'intention d'aller étudier les dialectes de Jugan et de l'Ob supérieur. Pendant ces deux dernières expéditions K. a aussi fait des études lexicographiques, recueilli des poésies populaires et — à l'aide du phonographe — des chants populaires.

Dans le dernier rapport annuel nous avons déjà dit que M. Ramstedt (en octobre 1899) se rendit d'Urga à Bajan-Tsoktu, où il copia et photographia quelques inscriptions ouigoures sur pierre.

Sitôt après, du 28 octobre jusqu'au 4 décembre, il fit son voyage circulaire, visitant les monastères de Troickosavsk, de Džida, de Dželtura et d'Amour Bajaskholangtu, après quoi il revint à Urga. Tout d'abord M. R. avait formé un projet de voyage plus vaste, mais des entraves de force majeure l'obligèrent à ne visiter que les endroits mentionnés. Le 7 mai il quitta derechef Urga et se dirigea cette fois vers l'ouest, ayant le monastère de Tsevang comme son but de voyage. Il n'y arriva que le 8 juin, et les circonstances le forcèrent à y rester jusqu'au 10 août. Du monastère de Tsevang il se dirigea vers le monastère de Dzajin-gegen d'où il avait l'intention de continuer vers Erdeni-dzu et Ongin-gol. Mais quand il fut à mi-chemin, les troubles qui agitaient alors la Chine l'obligèrent à se retirer précipitamment à Troickosavsk, de l'autre côté de la frontière, où il arriva le 6 septembre. Il avait dû laisser ses effets et ses collections au monastère de Tsevang. Après les avoir mis en sureté il partit de nouveau, le 23 septembre pour la Mongolie et visita en passant le monastère de Dzajin-gegen et poussa jusqu'aux environs de Khara-balgass. Le 29 octobre il revint sain et sauf à Troickosavsk, où il séjourna en attendant pour vérifier ses collections et pour continuer son travail lexicographique. Dans trois mois il sera peut-être prêt à revenir dans son pays. — Les explorateurs de la langue mongole se sont jusqu'à présent bornés à l'étude de la langue mongole littéraire, telle que les Mongoles la lisent et l'écrivent, avec ses fautes et ses inconséquences, et la langue vivante n'a pas été étudiée. Puisqu'il est évident que c'est précisément la connaissance de cette dernière qui doit être la base indispensable des recherches linguistiques, c'est un fait très important que M. R. a tout particulièrement étudié les dialectes vivants (de la Mongolie septentrionale). M. R. a jusqu'à présent parcouru la troisième partie du dictionnaire de Kovalevsky. En fait de poésie populaire M. R. a recueilli 80 contes, 50 chants et 40 énigmes (tous dans le dialecte de Khalkha). De ces contes 15 sont en vers, et quant à la forme et au contenu ils ressemblent aux contes en vers qu'on rencontre chez les tribus turques apparentées de l'Asie centrale. Le fait qu'on a rencontré de tels contes aussi chez les Mongoles est tout particulièrement remarquable, car l'explorateur connu de la langue

mongole, le russe POZDNĚEV, avait affirmé que les Mongoles n'en avaient pas. En parlant de la récolte scientifique faite par M. R. il nous reste encore a mentionner quelques oeuvres mongoles recueillies dans les monastères, des copies d'inscriptions ouigoures sur pierre de deux endroits différents (des plateaux de Bajan-tsoktu et de Sudži), ainsi qu'une quantité d'observations géographiques très importantes. Pendant sa dernière expédition au monastère de Dzajin-gegen R. avait aussi trouvé, aux sources de la rivière de Khuldži, de vieilles ruines et des débris de portes dont auparavant on n'avait eu aucune connaissance.

Quant à M. LUND, qui, à l'époque de la dernière séance annuelle, poursuivait ses études de chinois à Pékin, nous ne savons que très peu concernant son travail. Dans une lettre du mois de mars dernier il annonce qu'il est en train de traduire et de commenter une grammaire „historique" chinoise, écrite au commencement de notre ère. Pendant les tumultes chinois M. L. resta, avec sa femme, bloqué à Pékin, comme tous les autres européens de cette ville, et partit, après avoir enduré les pénibles journées du siège, et perdu la plus grande partie de ses effets et de ses collections, pour Shanghaï, où il resta en attendant pour continuer ses études interrompues par les troubles.

Le boursier paysan mordouin, I. ZORIN, qui travaille sous la direction de M. H. PAASONEN, a augmenté sa collection, dont il fut question dans le dernier rapport annuel, de plus de cent proverbes, d'une vingtaine d'énigmes, de quelques chants, de 8 prières en vers, de quelques plaintes de noce, de 4 formules magiques, de la description de deux fêtes printanières et d'une fête de sacrifice, ainsi que d'une formule de serment des Mordouins. Le maître d'école primaire I. ŠKOL'NIKOV, a recueilli 55 chants, 25 formules magiques, 4 prières, 5 chants et plaintes de noce, ainsi qu'un certain nombre d'énigmes et de proverbes. En outre le paysan A. LEONTJEV a recueilli quelques formules de conjuration ainsi qu'un chant sur le tzar Ťušťań.

Nous avons déjà dit que M. ÄIMÄ est parti cette année pour étudier la langue des Lapons d'Inari. M. Ä. quitta Helsingfors le 10 juillet et se rendit d'abord par Vasa, Sundsvall et Trondhjem

à Tromsoe, où le célèbre connaisseur de la langue lapone, le directeur de séminaire, J. K. QVIGSTAD, eut l'amabilité de lui donner une copie des notes qu'il avait faites concernant la langue lapone. Le 2 août Ä. arriva à l'église d'Inari et son travail principal a depuis lors été de vérifier le vaste glossaire manuscrit d'Andelin, travail qui doit à l'heure qu'il est être achevé. Il a recueilli environ trente contes, et quelques chants. Dans le but de mieux apprendre à parler le lapon, — dont il n'avait pas assez l'occasion au village — Ä. a depuis le commencement d'octobre habité chez une famille lapone sur les bords du lac Muddusjärvi. Pendant le mois de décembre il espère avoir le temps de vérifier, d'après l'ouvrage de Qvigstad intitulé „Nordische Lehnwörter" et celui de Wiklund „Urlappische lautlehre", les mots qui ne se trouvent pas encore dans le glossaire d'Andelin.

La production littéraire de la Société n'a pas été aussi abondante cette année que la précédante, où elle l'était a un degré extraordinaire.

Cette année ont parus:

1) *Journal de la Société Finno-Ourienne XVII* qui contient ce qui suit: 1. K. F. KARJALAINEN, *Chez les Ostiaks. Lettres de voyage I—III.* (74 pp.). — 2. U. T. SIRELIUS, *Sur mon voyage chez les Ostiaks, l'année 1898.* (27 pp.). — 3. H. PAASONEN, *Récit d'un voyage au pays des Mordouins.* (13 pp.). — 4. E. N. SETÄLÄ, *I. N. Smirnow's untersuchungen über die ostfinnen.* Ein gutachten, an die Kaiserl. Akademie der wissenschaften zu Petersburg abgegeben von —. (52 pp.). — 5. Extraits des procès-verbaux de la Société Finno-Ougrienne, année 1898 (36 pp.), qui comprennent les articles suivants: AXEL O. HEIKEL, *Ethnographische litteratur; Discours prononcé par le professeur* O. DONNER *à la séance annuelle* 18 $^{2}/_{12}$ 98 (en finnois et en français); *Rapport annuel* de la Société Finno-Ougrienne, année 1898 (en finnois et en français).

2) *Journal de la Société Finno-Ougrienne XVIII* qui contient: 1. K. F. KARJALAINEN, *Chez les Ostiaks. Lettres de voyage IV.* (29 pp.). — 2. U. T. SIRELIUS, *Récit d'une expédition ethnographique faite par moi chez les Ostiaks et Vogoules, l'année 1899—1900.* (10 pp.) — 3. ERVIN JÜRGENS, *Ein weiterer beitrag zum Tõnniscultus der esten. Vorwort von* MAX BUCH. (9 pp.). — 4. Extraits des

procès-verbaux de la Société Finno-Ougrienne, année 1899. (49 pp.): H. PAASONEN, *Sur les résultats de l'expédition des boursiers mordouins de la Société; Discours prononcé par le professeur* O. DONNER *à la séance annuelle 18 ²/₁₂ 99* (en finnois et en français); *Rapport annuel* de la Société Finno-Ougrienne, année 1899 (en finnois et en français).

3) *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne XV:* H. FRANKE, *Der Frühlingsmythus der Kesarsage. Ein Beitrag zur Kenntnis der vorbuddhistischen Religion Tibets* (VI + 2 + 24 + 31 p.). — Dans cet ouvrage le missionnaire allemand H. Franke, habitant l'Inde septentrionale (à Ladâkh) publie une partie des contes tibétains de Kesar, qui jusqu'à présent sont restés presque inconnus. Ainsi que démontre le „mythe du printemps", qui vient de paraître et qui a été recueilli sur les lèvres du peuple lui-même, il faut attribuer aux contes de Kesar une très grande valeur scientifique, car ils font connaître une des sources les plus importantes de la religion prébouddhiste. Il est a espérer que M. Franke aura l'occasion de continuer la publication des contes de Kesar; il a déjà annoté, et sans doute bientôt traduit, le „mythe de l'hiver". L'ouvrage de M. Franke contient le texte tibétain en traduction, ainsi que des commentaires sur la langue et le contenu. — Comme on le sait, la Société a déjà publié dans un tome antérieur de ses mémoires (t. XI) un autre ouvrage sur la religion tibétaine: B. LAUFER, *Klu ₒbum bsdus pai sñiṅ po. Eine verkürzte Version des Werkes von den hunderttausend Nâga's.*

4) Le texte (III + XXVII + 43 pp.) de l'ouvrage de AXEL O. HEIKEL: *„Mordvalaisten pukuja ja kuoseja. — Trachten und Muster der Mordwinen"*, qui se compose d'une introduction et d'explications aux tableaux. L'introduction contient des remarques ethnographiques explicatives, un exposé de la manière de grouper les matériaux, une comparaison entre les différents procédés, types et formes, des explications détaillées des différents groupes d'objets, ainsi que sur la manière spéciale de fabriquer les costumes, les modèles et les ornements. La série qui suit cet ouvrage:

5) *„Feuilles supplémentaires pratiques"*, dont la dernière livraison contient les n:o 31—45, a été achevée pendant cette année.

— „Costumes et modèles des Mordouins", dout la première livraison parut déjà en 1897, a, bien qu'elle ne paraisse que petit à petit, exigé de la part de la Société des dépenses beaucoup plus grandes que ne l'a fait aucune autre publication. Les revenus que la vente des exemplaires a donnés ne peuvent pas suffire à payer les frais. Mais, d'un autre côté, la Société peut se réjouir du profit scientifique qu'elle a obtenu par cette oeuvre si importante au point de vue ethnographique et historique, et qui a mérité les éloges d'un grand nombre de critiques étrangers. Il est fort à désirer que la Société Finno-Ougrienne puisse à l'avenir, autant que ses moyens le permettent, offrir à M. Heikel la possibilité de continuer à publier des recherches analogues sur l'art d'ornementation d'autres peuples finno-ougriens.

Les ouvrages suivants sont à l'heure qu'il est sous presse:

1) Le tome XIX du *Journal*, qui contiendra la II:e partie des l'échantillons de la langue votiake (des proverbes, énigmes, fables, récits et contes) de M. Yrjö Wichmann, les chants tatares recueillis par M. H. Paasonen, et, de même que dans les trois derniers tomes du Journal une partie intitulée: „Extraits des procès-verbaux de la Société Finno-Ougrienne." — Le Journal, dont 9 feuilles sont imprimées, la 10:e et la 11:e sous presse, paraîtra vers le commencement de l'année prochaine.

2) Le tome XVI des *Mémoires*, qui contiendra le dictionnaire tchérémisse-allemand de M. G. J. Ramstedt, dont une feuille et demie est imprimée et la 4:e demi-feuille sous presse. En préparation, outre les ouvrages déjà mentionnés dans le dernier rapport annuel, sont:

1) l'ouvrage de M. Oskar Kallas intitulé: „Die estnischen wiederholungslieder" et

2) l'ouvrage de M. G. J. Ramstedt intitulé: „les divergences phonétiques qui existent entre la langue mongole écrite et le dialecte parlé à Urga."

Dans le dernier rapport annuel nous avons dit que la Société avait l'intention de prendre part à l'exposition universelle de Paris, en y envoyant des échantillons de tout ce qu'elle a publié. Ce projet fut réalisé et la Société s'efforça, ainsi que toutes les autres sociétés

scientifiques du pays qui y prirent part, de donner au public étranger quelques notions du travail qui, dans nos contrées septentrionales, a jusqu'à présent été accompli dans le domaine de la science. — La Société a fait don à la Bibliothèque Nationale de ses ouvrages envoyés comme échantillons.

Le projet de réunir les différentes sociétés scientifiques dans une maison commune, ayant été réalisé au cours de l'année 1899, la Société fit, le 1:er juin de cette année, déménager sa bibliothèque et ses dépôts de livres à la maison des sociétés scientifiques, où ont aussi eu lieu depuis le mois de septembre les réunions de la Société. Jadis, à partir de l'année 1892, la Société était logée dans la maison de la Société de littérature finnoise, qui, sans exiger de loyer, lui accorda complaisamment de la place pour sa bibliothèque, ses dépôts de livres et ses collections; à partir de 1895 la Société Finno-Ougrienne, de concert avec la Société d'histoire de Finlande, la Société de géographie de Finlande et la Societas pro fauna et flora fennica louèrent dans la maison de la Société de littérature finnoise un local à elles, moyennant une somme annuelle accordée par le gouvernement.

A la réunion du mois de mars dernier (24 mars) M. E. Polén, chargé d'affaires en chef de la Société, remit à la Société, au nom d'un membre fondateur qui ne voulait pas être nommé, la somme de 6,172 marcs 80 pennis, devant servir à former „les fonds des publications périodiques", sous les conditions suivantes:

„les rentes annuelles doivent être employées à soutenir une publication périodique qui sera à l'avenir fondée et publiée par des savants finlandais, et qui contiendra des recherches et des articles sur le domaine de la philologie, de l'etnographie et de l'histoire ancienne, ainsi que des exposés, aussi exacts que possible, de tous les progrès littéraires et scientifiques sur le domaine finno-ougrien; si, au cours de cinq années, à partir de ce jour, aucune publication périodique n'est fondée, ou bien si, étant fondée, elle cesse après un certain temps de paraître, la Société Finno-Ougrienne aura plein pouvoir de disposer de l'emploi du capital ainsi que des rentes, et à partir de ce jour jusqu'à la fondation du-dit périodique les rentes seront ajoutées au capital."

A cette même séance la Société exprima la grande joie qu'elle éprouvait à recevoir, de la part du donateur éclairé, cet appui si

encourageant et digne d'attention, ainsi que sa sincère gratitude de la confiance dont il faisait preuve vis à vis de la Société en lui remettant la garde des fonds. De son côté, la Société espère ardemment qu'une publication périodique, telle qu'elle est indiquée dans l'acte de donation, sera aussi vite que possible fondée, car elle servirait à faire progresser les tendances qui lui tiennent au coeur, et à compléter ses publications. Quelques-uns de nos savants indigènes ont déjà, il y a quelques années de cela, formé le plan de fonder une telle publication périodique, mais leur projet n'a pas pu être réalisé jusqu'à présent à cause de divers empêchements.

La délégation élue en commun par la Société Finno-Ougrienne et la Société pour la langue maternelle a accordé cette année à M. E. A. Ekman une bourse des fonds destinée à „soutenir les études de la langue finnoise et des langues apparentées", confiés à la garde de la Société et provenant des rentes des „fonds Ahlqvist".

Dans le courant de l'année les conférences et les communications suivantes ont été faites aux séances de la Société: O. Donner: 1) Discours d'ouverture à la dernière séance annuelle, 2) Sur les recherches mongoles de M. G. J. Ramstedt et les recherches tchouvaches de M. H. Paasonen; K. F. Karjalainen: Récit d'une expédition au pays des Ostiaks; J. Mandelstam: Sur quelques traits communs aux mythologies finnoise et hongroise; H. Paasonen, Suite au compte-rendu de l'expédition des boursiers mordouins de la Société; E. N. Setälä: Sur les recherches ostiakes de MM. K. F. Karjalainen et U. T. Sirelius; U. T. Sirelius: 1) Sur une expédition chez les Ostiaks et Vogoules 1899—1900; 2) Sur la méthode des recherches ethnographiques; Y. Wichmann: Sur les recherches mongoles de M. G. J. Ramstedt.

En échange de publications avec la Société est entrée cette année: L'École spéciale des langues orientales vivantes, à Paris.

La Société a nommé membre correspondant l'éthnographe N. Haruzin, professeur agrégé à l'université de Moscou, le pasteur W. Reiman de Livonie, qui s'occupe d'histoire littéraire, le linguiste-ethnographe L. von Schröder, professeur à l'université de Vienne, ainsi que le linguiste M. Szilasi, professeur au collège d'Eötvös.

Au cours de cette année 27 nouveaux membres finlandais sont entrés dans la Société, dont 12 comme membres fondateurs et 15 comme membres annuels.

Ce sont:

Membres fondateurs:

MM. Eklöf, A., conseiller de commerce, Borgå.

Granlund j:or, G., négociant, Rauma.

Juselius, F. A., exportateur de bois, Björneborg.

Komppa, G., professeur agrégé à l'université, professeur à l'Institut Polytechnique, Helsingfors.

Könönen, J., juriste, Helsingfors.

Messman, J. W., licencié, rédacteur, Helsingfors.

Qvickström, O. F., capitaine, Helsingfors.

Schulman, R., lieutenant-colonel, Helsingfors.

Serlachius, A., docteur en droit, Helsingfors.

Tallqvist, K. L., professeur à l'université de Helsingfors.

Veckman, R., lieutenant, homme d'affaires, Uleåborg.

Vikstén, A., chef de banque, Helsingfors.

Membres annuels:

MM. Brander, M. G., pasteur, Lammi.

Fieandt, K., conseiller communal, Padasjoki.

Hakkarainen, A., curé, Saint-Pétersbourg.

Johnsson, M., directeur de Séminaire, Heinola.

Kannisto, J. A., licencié, Helsingfors.

Karttunen, U., licencié, Helsingfors.

Mether-Borgström, E., directeur de l'École d'agriculture de Padasjoki.

Ojansuu, H. A., licencié, Helsingfors.

Pipping, K. H., professeur agrégé, Helsingfors.

Päivärinta, J. H., curé, Lammi.

Sadenius, K. J., professeur de lycée, Tammerfors.

Sirelius, U. T., licencié, Helsingfors.

Tammelander, K. A., inspecteur forestier, Evo.

Vialén, A., professeur de lycée, Ekenäs.

Äimä, F. K., licencié, Helsingfors.

Dans le courant de cette année les membres étrangers suivants sont décédés: le célèbre savant Friedrich Max Müller, professeur à l'université d'Oxford, membre honoraire de la Société; les membres correspondants: G. Devéria, professeur de chinois à Paris, qui a aussi publié ses recherches dans les mémoires de la Société, et l'ethnographe connu N. N. Haruzin, professeur agrégé à l'université de Moscou. Les membres finlandais défunts sont: membres fondateurs: le professeur en retraite, Zacharias Joachim Cleve, conseiller à la cour d'appel, le capitaine Carl August Ekström, le sénateur Christian Theodor Oker-Blom, lieutenant-général, le référendaire Fredrik Immanuel Palmroth, conseiller d'État, le baron Samuel Verner von Troil, ancien sénateur, maître de la cour, et le membre annuel Carl Johan Lindeqvist, professeur et directeur d'école normale supérieure.

A la dernière séance annuelle le changement suivant fut introduit dans l'administration de la Société: M. J. A. Kannisto, licencié, fut élu conservateur des livres de fonds, au lieu du professeur agrégé A. R. Niemi, qui était parti pour une expédition scientifique. L'administration se composait l'année dernière des membres suivants: le professeur O. Donner, président, le professeur E. N. Setälä, vice-président, le professeur agrégé Y. Wichmann, premier secrétaire, le professeur J. J. Mikkola, second secrétaire, l'administrateur J. Höckert, trésorier, le licencié E. A. Ekman et le professeur K. Krohn, bibliothécaires, le licencié J. A. Kannisto, conservateur des livres de fonds, le juriste E. Polón, chargé d'affaires en chef. Comme réviseurs furent élus à la dernière séance annuelle: MM. Z. Castrén, docteur ès lettres, et O. Hallstén, professeur de lycée.

Helsingfors, le 3 décembre 1900.